USTAM VE BEN

Yazan: EJifJafak **Çeviren:** Omca A. Korugan

Yayın hakian: €> Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün haklan saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaitılamaz ve yayımlanamaz.

T. **baskı/** Aralık 2013 / ISBN 978-605-09-1803-8 **Sertifika no:** 11940

Kapak tasarım: Uğurcan Ataoğiu **Kapak grafik tasarım:** Handan Tepe **Dijital illüstrasyon:** Onur AynagÖz **8öiüm illüstrasyonları:** Yiğit Karagöz **Baskı:** Mega Basım Yayın San. ve Tic A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi. A Blok Kat: 2 34310 Haramidere-İstanbul Tel. (212)41217 00 Sertifika no: 12026

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10,34360 Şişli - İSTANBUL Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankltap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Ustam ve Ben

Elif Şafak

Çeviren: Omca A. Korugan
(Yazarla birlikte)

DOĞAN

Getirdi acz, görüp aşk müşkül olduğun, Kamu
hünerlere üstad gördüğün gönlüm.

Fuzuli (16. yüzyıl Osmanlı şairi)

... cümle âlemi gezdim de Bulamadım aşka
değer bir nesne. Bu yüzden yabancıyım kendi
halkıma, Ve sürgünüm onların arasından,
Ermişlerin dostluğunu aradığımdan.

Mira Bai (16. yüzyıl Hindu şairi)

Ci<<so

Allah'ın yarattığı, şeytanın şaşırttığı bunca insandan sadece bir avucu *keşfedebilmiş* Arzın Merkezini - iyi *ile kötünün,* geçmiş ile geleceğin, ben ve sen ayrımının kalmadığı; zamanın hep bu an olduğu, kavgasız savaşsız bir asude diyar. Buldukları yer öylesine *güzelmiş ki dilleri* tutulmuş.

Melekler hallerine acıyıp iki seçenek sunmuşlar. *Şayet* konuşma kabiliyetlerini geri almak istiyorlarsa, gördüklerini unutmaları *gerekiyormuş.* Her şey silinecek ama kalplerinde bir boşluk kalacakmış. Eğer

gördüklerini hatırlamayı tercih ediyorlarsa, o zaman da zihinleri bulanacakmış. Böylece, kimsenin bilmediği o *beldeye* varanların yarısı, *yüreklerinde bir* eksiklik duygusuyla dönmüş. Yarısı da akılları karışmış halde. *Hasret çekenlere* "âşıklar" denmiş; kafasında sorular olanlara da "şâkirtler." Birinciler aşkı öğrenenlermiş, İkinciler ise *öğrenmeye* âşık.

Böyle derdi ustam Sinan, biz dört çırağına. Başını yana eğip gözlerimizin içine bakardı, *ruhumuzu görmek* istercesine. Biliyorum doğru *değildi böyle düşünmem; kimdim* ki ben, *cahil bir* oğlan, ama ne vakit ustam bu hikâyeyi anlatsa, diğer üçünden ziyade bana hitap ettiği hissine kapılırdım. Sanki bir şey vardı benden, en genç çıkağından beklediği. Bakışları *yüzümde* oyalanırdı. Gözlerimi kaçırırdım onu hayal kırıklığına *uğratmaktan korkarak.* Kim *bilir, belki de* anlamıştı huyumu. Daha başından biliyordu ne kadar azimli bir *öğrenci olacağımı* ama iş sevmeye ve sevilmeye gelince *kep geride, kep acemi kalacağımı.*

Keşke geçmişe bakıp diyebilsem ki, öğrenmeye sevdalandığım kadar sevmeyi de *öğrendim* şu hayatta. Ama yalan söylersem yarın bir gün cehennemde benim için de bir kazan kaynayabilir. Zira çok yaşlandım. Bir çınar ağacıyım; bir *ayağım burada, bir* ayağım *çukurda.*

Biz altı can idik: Usta, dört çırak ve *beyaz fil.* Beraber yaptık her şeyi. *Köprüler,* camiler, medreseler, *kervansaraylar* inşa *ettik.* O *kadar* uzun zaman Önceydi ki hafızam hatıraları eritip som bir sızıya çevirdi. Yüzlerini bile unuttum. Ne *tuhaf, sözleri* hatırlıyorum oysa; *verdiğimiz* ve sonra tutamadığımız tüm sözleri. Etten kemikten yapılma suratları unutup, nefesten müteşekkil kelimeleri hatırlamak ne garip.

Hepsi gittiler. Tek tek. Bir ben kaldım *geride.* Neden onlar öldü, bense bu yaşa kadar durabildim Tanrı bilir. Her gün düşünüyorum maziyi. Geride bıraktığım şehri. İnsanlar yürüyüp geçiyordur şimdi; görmeden, düşünmeden. Zannediyorlar ki etraflarındaki binalar ta Nuh Nebi'den

beri orada. Halbuki biz yükselttik onları; günbegün, senebesene. İstanbul dediğin unutkanlıklar şehri. Orada her şey suya yazılmış. Ustamın eserleri hariç, onunkiler taşa kazınmış. O taşlardan birine bir str sakladık. Çok zaman geçti üzerinden, nice alametler birikti ama hâlâ orada olmalı, bıraktığımız noktada. Bilmem bulan çıkar mı? Bulsa bile anlar mı? Ustamdan geriye kalan yüzlerce eserden ve binlerce, binlerce taştan bir tanesi var ki, altında *gizli* Arzın Merkezi.

Agra/Hindistan-ı 632

O

İstanbul 122 Aralık 1574

Karanlığın derinlerinden gelen tok ve tehditkâr gürlemeyi duyduğunda vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Tanıyordu sesin sahibini: Kaplan. Yüz altmış okka ağırlığında, dört endaze boyunda kızıl-kahve kürklü bir Hazar kaplanı. Hayvanı kimin -veya neyin- tedirgin etmiş olabileceğini düşündü korkuyla. Şu anda cümle âlem uykuda olmalıydı - insanlar, hayvanlar ve cinler. Yedi tepeli şehirde, sokakları arşınlayan bekçiler hariç, sadece iki çeşit insan ayakta olurdu bu tekinsiz saatte: Ya ibadet edenler ya günaha meyledenler.

Cihan da uyanıktı. Çalışıyordu.

"Çalışmak, bizim gibiler için ibadet sayılır" derdi ustası. "Biz duamızı da, niyazımızı da böyle ederiz."

"Peki ya Yaradan? O nasıl karşılık verir?" diye sormuştu Cihan bir kez.

"Bize daha çok iş çıkararak tabii ki!"

Valla, şayet öyleyse senelerdir Kadiri Mutlak'a epey yakınlaşmış olmalıyım, diye geçirmişti aklından hınzırca. Zira bir değil, iki meşgalesi olduğundan, çifte ter döküyordu. Hem fil- bazdı, hem mimar çırağı. İki zanaatı vardı, iki tutkusu. Lâkin biricikti ustası. Hürmet ettiği, hayranlık beslediği ve içten içe, bir gün ondan daha mahir olmayı dilediği tek insandı Mimarbaşı Sinan.

Haftada birkaç kez, ustası Cihan'a ve diğer üç çırağına yeni bir vazife verirdi. Bazen tek göz bir kulübe resmetmek kadar basit olurdu ödevleri. Bazen daha çetrefil: Bir konağın sağlamlığından feragat etmeden içindeki sütunların nasıl azaltılacağım sorardı mesela; taşlan sıkıca tutan ama zamanla kuruyup çatlayan bir harcın yerine ne kullanılabileceğini; toprağın altından ve üstünden geçen su kanallannm zamanla tıkanmasına nasıl mâni olunabileceğini... Tüm bu sorulan kendi başlarına cevaplamalan gerekiyordu. Aralann- da fikir alışverişinde bulunabilir ama katiyen birbirlerinin taslaklanna göz atamazlardı.

"Mimari takım işidir" derdi ustası. "Çıraklık ise tam tersidir

maalesef”

Gene bir sefer dayanamayıp sormuştu Cihan: “Neden müsaade etmezsin birbirimizin yaptıklannı görmemize?”

“Çünkü karşılaştırırsınız. Şayet berikinin yaptığını kendinizinkinden hakir bulursanız, kibir düşer kalbinize. Yok eğer diğerininki daha âlâ gelirse, bu sefer de başlar haset içinizi kemirmeye. Her halükârda zehirdir bünyeye. Bir çırak için en hayırlısı, hiç bakmamaktır diğer çıraklann işlerine.”

Hassa mimarlarının başı olarak Üstat Sinan’ın yüzlerce talebesi, binlerce işçisi ve bir o kadar ona bağlı neferi vardı. Fakat senelerdir hep aynı dört çırakla yakından çalışırdı. Gerçi birer birer hepsi kalfalık mertebesine ermişti ama herkes onlardan hâlâ *çar-çırak* diye bahsederdi. Nasıl ki dört maddeden oluşmuşsa kâinat -su, ateş, hava ve toprak— onlar da kendi evrenlerinde *anasır-ı erbaa* idi. Dördünün de karakteri farklıydı. Adeta ayrı unsurlardan yapılmışlardı: cam, metal, tahta ve mermer. Kimse bunu dillendirmese de herkes bilirdi ki gün gelip, ustalarının fani ömrü tükendiğinde, onun yetiştirdiği bu dört oğlandan biri yerini alacaktı.

Cihan, Sinan’ın çıraklarından biri olduğu için mutluydu ama inanmakta güçlük çekiyordu bu kadar yükselebilmiş olmasına. Elinin altında o kadar kabiliyetli içoğlam odaları talebesi varken ustası tutup onu -basit bir hizmetkâr, sıradan bir hayvan terbiyecisi- seçmişti. Bunu bilmek Cihan’a gurur değil, endişe ve evham veriyordu. Hayatında hiç kimse ona Sinan gibi destek çıkmamıştı. Bunca zamandır emrinde çalışıyordu ama ona inanan bu insanı hüsrana uğratmaktan hâlâ korkuyordu.

Bu haftaki görevleri, pencereleri sivri kemerli ve üstü kubbeli bir hamam resmetmekti. Üstadın talebi gayet açıktı: Sekizgen göbektaşı yüksekçe olacak, altına yerleştirilecek kazan dairesinin hararetiyle ısınacak; duvarların içine gizlenmiş dehlizler vasıtasıyla duman tahliye edilecek; girip çıkan erkeklerle kadınlar birbirlerini görmesin diye hamamın iki ayn kapısı olacak ve bunlar iki ayn sokağa açılacaktı. İşte gecenin o geç vaktinde Cihan, Topkapı Sarayı’nın

hayvanat bahçesindeki barakasında, kabaca yontulmuş bir masada oturmuş, bununla uğraşmaktaydı.

Arkasına yaslanarak çatık kaşlarla resmini inceledi. Zarafetten ve ahenkten mahrum buldu eserini. Halvetlerin üzerindeki küçük kubbeleri oturtamamıştı. Hep böyleydi, kubbe tasarlamakta zorlanıyordu. Binalar değil, tepeleriydi onu uğraştıran. Damlarla cebelleşeceğine tırnaklarıyla temel kazmayı tercih ederdi. Çatılardan hepten kurtulmanın bir imkânı olsaydı keşke - âdemoğulları, havvakızlan gökyüzünün altında apaçık ve özgürce yaşayabilseydi; yıldızları seyredip, yıldızlarca seyredilmeyi göze alarak.

Tam yeniden çizmeye başlayacakken -saray kâtiplerinden kâğıt aşırmıştı- bir kez daha kaplanın sesini duydu. Tüyleri diken diken oldu. Nefesini tutup kulak kabarttı. İnsanın kanını donduran cinsten bir ihtar sesiydi işittiği. Görünmeyen bir düşmana, daha fazla yaklaşmaması için savrulmuş bir tehdit!

Cihan kapıyı usulca açtı ve etrafı saran kesif karanlığa dikti gözlerini. Bir hırlama daha yükseldi o anda, diğerlerinden de tehditkâr. Aniden öteki hayvanlar da başladı feryada: Papağan bir çığlık attı kuytuda; gergedan böğürdü; ayı öfkeyle homurdandı; aslan kükredi; leopar tıslayarak gözdağı verdi. Tavşanlar, ne vakit korkuya kapılsalar yaptıkları gibi ayaklarıyla pat pat yere vuruyordu. Maymunlar, sayıları beş olmasına rağmen bir orduya bedel patırtı çıkarıyordu. Bu arada atlar ahırlarında huzursuzca kişnemekteydi. Bütün bu curcunanın orta yerinde kısa, kesik bir homurtu çalındı kulağına; gürültüye dahil olmak istemezmiş gibi gönülsüzce bir çıkış. Beyaz filin sesiydi bu. Sevgili Çota! Belli ki bir şey ürkütmüştü bütün bu mahlukları. Bu her neyse, hâlâ etrafta, hatta yakında olabilirdi. Yağ kandilini eline alıp avluya çıktı.

Otlardan ve bitkilerden yükselen baygın bir rayiha hâkimdi serin havaya. Daha iki adım atmıştı ki bir ağacın altına toplaşmış, fısıldaşan hayvan terbiyecilerini fark etti. Geldiğini görünce başlarını kaldırıp baktılar. Kaygılan yüzlerinden okunuyordu.

“Neler oluyor?'' diye sordu Cihan.

“Hayvanlar gergin” dedi zürafa terbiyecisi Dara, kendi daha da

gergin.

“Belki kurt dadanmıştır” dedi Cihan.

Ne de olsa daha evvel başlanna gelmişti. Takriben iki sene evveldi. Bıçak gibi keskin ve soğuk bir kış gecesi kurtlar şehre inmiş; Yahudi’si, Müslüman’ı, Hıristiyan’ı demeden tekmil mahalleleri basmışlardı. Bir iki tanesi, nasıl olduysa, sarayın kapılanndan içeri sızmış, haşmetli sultanın ördek, kaz, kuğu ve tavus kuşlanna musallat olmuştu. Amma kargaşa çıkmıştı. Günlerce çalıların altından kanlı kuş tüyleri toplamışlardı. Fakat şimdi ne kar vardı ortada, ne de öyle fevkalade bir ayaz. Hayvanlan huylandıran şey, sarayın dışından değil, içinden geliyordu.

“Her köşeye bakın” dedi aslan terbiyecisi Olev - yukarı kıvrılan bıyıklan ve alev rengine çalan uzun saçlanyla iriya- n bir adamdı. Bu cıva gibi hareketli, adaleli hizmetkâr, herkesten hürmet görürdü. Olev’in haberi olmadan kimse adım atamazdı. Aslanlara ve kaplanlara söz geçirebilen kişi, sultanın dahi az biraz gıpta ettiği biriydi.

Sağa sola dağılıp ahırları ve ağılları, kümesleri ve kafesleri yokladılar; kaçak hayvan var mı diye baktılar. Sultanın yaban hayvan koleksiyonundaki cümle mahlukat yerli yerinde görünüyordu. Aslanlar, maymunlar, sırtlanlar, leoparlar, yassı boynuzlu erkek geyikler, tilkiler, kakımlar, vaşaklar, yabankeçileri, yabankedileri, ceylanlar, tavus kuşlan, yabani katırlar, dev kaplumbağalar, karacalar, devekuşları, ördekler, kuğular, kazlar, kirpiler, kertenkeleler, tavşanlar, yılanlar, zebralar, zürafa, kaplan ve fil.

Cihan Çota’ya bakmaya gittiğinde, ağırlığı doksan kantan aşkın, boyu neredeyse beş arşın olan beyaz fili ürkmüş ve huzursuz buldu. Koca kulaklan rüzgârla dolmuş yelkenler gibi açılmıştı. Huyunu suyunu gayet iyi bildiği hayvana gülümsedi.

“Ne oldu? Tehlike kokusu mu aldın?” diye sordu Cihan. Her daim kuşağının içinde hazır bulundurduğu bademlerden bir avuç uzattı.

Hayatında bir ikramı reddettiği vaki olmayan Çota gözlerini

kapıdan bir an olsun ayırmadan hortumunu kıvırdı, bademleri ağzına attı. Devasa ağırlığını yere sabitlediği ön ayaklarına vererek durdu; uzaklardan gelen bir sese kulak kabarttı.

"Sakin ol! Korkacak bir şey yok" dedi Cihan tatlı tatlı, ama söylediğine ne kendini inandırabildi, ne fili.

Tekrar bahçeye çıktığında Olev'in sesi çalındı kulağına. "Her yere baktık! Hiçbir şey yok!"

"Ama hayvanlar durmuyor..." diye itiraz edecek oldu birisi.

Olev adamın lafını keserek Cihan'ı işaret etti. "Hintli doğru söyler. Kurttu zaar. Veya çakal. Her halükârda belli ki gitmiş. Hayvanlarınızı sakinleştirin. Beceremezseniz zıbarıp yatın. Haydi, uzatmayın."

Bu defa kimse itiraz etmedi. Başlarım sallayıp mırıldanarak dağıldılar. Hatır hutur sert, üstelik bitli pireli de olsa, bildikleri tek sıcak yerdi ottan döşekleri. Oraya döndüler ayaklarını sürüye sürüye. Bir, Cihan kaldı geride.

"Sen gelmiyor musun Hintli?" diye seslendi timsah bakıcısı Kato.

"Birazdan" dedi Cihan. îç avludan yükselen bir inilti dikkatini çekmişti.

Aldı yanm bıraktığı çizimdeydi. Ertesi gün ustasına teslim etmeliydi. Buna rağmen barakasına gitmek için sola döneceğine sağa, iki avluyu birbirinden ayıran duvara doğru seğirtti. En uçtaki leylağa yöneldi. Ne çok hatırası vardı bu ağacın altında. Onun ve sevdiceğinin. Yüreği sızladı. Şu dalların dili olsa da anlatsalardı. Bunu düşünmesiyle pişman olması bir oldu. îyi ki yoktu ağaçların ağızlan. İsmini bile anamadığı o sevgiliyle arasında geçen her şey bir sırdı ve hep öyle kalmalıydı.

Az ötede duran bir gölge fark etti. Eli ayağı buz kesti. Az kalsın arkasına bakmadan kaçıp gidecekti. Ancak tam o anda dönüp yüzünü gösterdi karaltı: Sibiryalı Taraş. Bin musibetten, kırk illetten, her felaketten sağ çıkmayı başaran bu adamcağız herkesten daha eskiydi buralarda. Yaşını bilen yoktu. Kendi dahil. Neler görmemişti ki. Kudretlilerin devrilişine, en azametli kavukları

taşıyan kafaların çamurlarda yuvarlanışına şahit olmuştu. *Sadece iki şey bakidir,* derdi hizmetkârlar. *Bir, Sibiryalı Taraş, bir de Osmanlı saltanatı. Gerisi fanidir...*

"Sen misin Hintli?" diye sordu Taraş. "Hayvanlar uyandırdı seni de, ha?"

"Öyle. Bir ses duydun mu az evvel?"

İhtiyar adam cevap vermedi.

"Şuradan geldi" diye ısrar etti Cihan, boynunu uzatarak.
Önü sıra kara akikten bir kütle gibi dikilen duvara baktı. Sarayın üstüne çöken sis, aralarında fısıldaşan hayaletlerle doluymuş gibi geldi birden. Tüyleri ürperdi.

Kof bir çatırtı aksetti avlunun beri tarafından. Ardından ayak sesleri dökülüverdi şelale gibi, sanki bir sürü insan koşuşturuyordu sağa sola. Derken bir âdemoğlundan çıkamayacak kadar vahşi bir feryat yükseldi sarayın bağrından. Hızla sustu ya da susturuldu; boğuk bir hıçkırığa dönüştü. Bir köşeden başka bir çığlık yırttı geceyi. Belki de ilkinin kayıp bir yankısıydı, kim bilir? Sonra aniden her şey sessizliğe gömülüverdi. Cihan gayriihtiyari duvara doğru hamle etti.

"Nereye gidiyorsun çılgın?" diye fısıldadı Taraş, gözleri çakmak çakmak. "Yasak!"

"Neler oluyor merak ediyorum."

"Bizi alakadar etmez" dedi ihtiyar. "Uzak dur."

Cihan bir an tereddüt etti. "Gidip bir bakayım. Eğer bir şey göremezsem hemen dönerim."

Taraş iç geçirdi. "Yapma desem, dinlemezsin biliyorum. Aman ha, içerilere girmeye kalkma evlat. Duvara yakın kal. Anlıyor musun?"

"Tasalanma, gitmem bir yere."

"Ey, peki. Ben burada beklerim seni. Dönene kadar uyumam."

'Tapma desem, dinlemezsin biliyorum" dedi Cihan muzip bir tebessümle.

Bir avludan berikine geçmek o kadar kolay değildi. Ama Cihan

etrafına hâkimdi. Ne de olsa geçenlerde ustasıyla beraber saray mutfaklarının onarımında çalışmıştı. Birlikte haremin bazı kısımlarını da büyütmüşlerdi. Son zamanlarda hatırı sayılır şekilde artmıştı ya saray nüfusu, ha bire eklemeler yapmak gerekiyordu. Tadilat esnasında işçiler esas kapıyı kullanmamak için duvarda bir delik açıp kestirme yol yaratmıştı. Çini sevkiyatında gecikme olunca burayı pişmemiş tuğla ve kille geçici olarak kapatmışlardı. Çiniler teslim alınır alınmaz devam edecekti inşaat ve tamirat.

Bir elinde kandil, öbür elinde sopa, duvara vura vura ilerledi. Bir müddet hep aynı tok sesi işitti. Tak-tak-tak. Derken, boş bir yankı geldi. Durdu. Dizlerinin üstüne çökerek en alttaki tuğlaları itti var gücüyle. Duvar önce mukavemet gösterdi. Sonra geçit açıldı. Dönüşte almak üzere kandili oracığa bira Atı ve sürünerek delikten içeri daldı. Dirsekleri ve ayak bilek leri çizilse de iç avluya geçmeyi başarmıştı.

Ay m şavkıyla esrarengiz bir aydınlığa bürünmüştü bahçe. Gün ışığında kırmızı, pembe ve yeşilin en parlak tonlarına sahip kış bitkilerine şimdi adeta madeni bir cila vurulmuştu. Gümüşi bir deniz gibi çalkalandı toprak. Cihan'm kalbi öyle hızlı ve yüksek atıyordu ki bilileri duyacak diye ödü patladı. Dinlediği birbirinden korkunç hikâyeler geldi aklına: Zehirlenen haremağalarına, kellesi uçurulan vezirlere, Boğaz'm sulanna atıldıkları esnada hâlâ kıvranmakta olan çuvallara dair rivayetler üşüştü zihnine. Ürperdi. İstanbul'da nice mezarlık tepelerde ve yamaçlarda, nicesi de denizin yedi kulaç altında değil miydi?

Usulca ilerledi. Az ötede, dallarından eşarplar, mendiller, kurdeleler, kolyeler ve danteller sallanan bir ağaç vardı: Adak Ağacı. Haremdeki cariyeler ve halayıklar, ne vakit Allah'tan başka kimseye aşamayacakları bir sırları olsa, ha- remağalanndan birini kandırıp kendilerine ait bir nesneyi buraya yollarlardı. Bu eşya bir dala bağlanırdı; ister istemez, bir başkasımnkinin hemen yanına. Bir kadının gönlünden geçenler ekseriya bir başkasmınkine taban tabana zıt olduğundan, çelişen dilekler ve çekişen dualarla yüklüydü ağaç.

20

Gene de akşam esintisinin kıpırdattığı yapraklarıyla huzurlu görünüyordu şu an. Öylesine huzurlu ki hatta, Sibiryalı Taras'a daha fazla ilerlemeyeceğine dair söz verdiği halde, ağaca doğru yürümekten kendini alamadı Cihan.

Buraya kadar gelmişken, arkasındaki taş binaya bakmamak olmazdı. Otuz adımdan az bir mesafe vardı ikisinin arasında. Ağacın gövdesinin ardına saklanarak yavaşça başını uzattı ve derhal geri çekti. Bir daha bakabilmek için cesaretini toplaması gerekecekti.

Gördü ki takriben bir düzine sağır-dilsiz, telaş içinde sağa sola seğirtmekte, bir girişten diğerine koşturmaktaydı, içlerinden bazıları ipek çuvallara benzer bir şeyler taşıyordu. Ellerindeki meşaleler karanlıkta iplik iplik patikalar bırakıyordu. Ne vakit iki meşalenin yolu kesişecek olsa duvarlara vuran gölgeler katmerleniyor, büyüyordu.

Bu manzarayı neye yoracağını bilemedi Cihan. Toprağın kokusunu içine çekerek binanın arka tarafına hamle etti. Soluduğu hava kadar hafif ve sessizdi adımlan. Bir yarım daire çizerek avluyu kat etti ve en nihayetinde yan kapıya ulaştı. Tuhaf bir şekilde, hiç muhafız yoktu girişte. Düşünmeden içeriye daldı. Ne yaptığını düşünmeye başlasa dehşetten eli ayağı tutulurdu.

içerisi rutubetli ve serindi. Ensesi terden sırılsıklam olmuştu. O kadar kasılmıştı ki farkında olmadan, çenesi ağn- yordu dişlerini sıkmaktan. Yan karanlıkta el yordamıyla ilerledi. Pişman olmak için çok geçti. Bundan sonra dönüş yoktu, bir tek ileri gidebilirdi. Duvarın dibinden adım adım devam etti. Karşısına çıkan ilk odaya kendini attı. Etrafa şöyle bir bakındı: Üstlerinde billur kâseler olan sedef sehpalar; minderlerle kaplı uzunca sedirler; Frenk diyanndan hediye gönderilmiş, tavandan asılmış süslemeli duvar halılan ve yerde gene o şişkin çuvallar.

Arkasından kimsenin gelmediğinden emin olmak için ikide bir geriye bakarak ağır ağır çuvalları seyretti, ta ki kanını donduran o şeyi seçene kadar - hafifçe yırtılmış çuvaldan çıkan bembeyaz bir eldi bu. Kumaş yığınının altında, vurulmuş bir kuş gibi solgun ve cansız yatıyordu soğuk mermer üstünde. Şaşkınlıkla gözlerini kırpıştırdı Cihan; kalbinin çoktan kavradığını görmeyi reddetti gözleri. Derken kabullendi. El, bir kola bağlıydı; kol da küçümen bir gövdeye. Çuval değildi bunlar. Cesetti her biri. Çocuk cesetleri.

Titreyerek yaklaştı Cihan. Üzerlerindeki kumaşları yarı bellerine kadar indirince gördü ki hepsi de oğlandı; yan yana yatırılmışlardı, en uzun boylusundan en kısasına. En büyükleri neredeyse delikanlıydı, en küçükleriyse bebeklikten yeni çıkmıştı, ağzında süt kokusu. Saraylılara has kıyafetleri özenle düzeltilmişti, şehzadelere layık bir asalet içinde olsunlar diye. Huzurlu görünüyorlardı. Tenlerinin içinde bir mum saklıymışçasına parlıyordu çehreleri. Öyle ki bir an öldüklerinden şüphe etti. Kıpırdamıyor, konuşmuyorlardı ama belki de aklının hayalinin almadığı varlıklara dönüşmüşlerdi. Böyle zannetti bir an. Sonra aniden olanca çıplaklığıyla iniverdi hakikat. Dördü de boğulmuştu. İçi acıdı. Gözleri doldu.

Dizlerinin bağı çözülmüş halde öylece kalakaldı. Hareket edemedi bir müddet. Ancak yaklaşan ayak seslerini duyunca silkip atabildi sersemliğini. Hızla düzeltti ölülerin örtülerini. Zar zor kuvvetini toplayarak fırladı. Ne bir dolap, ne bir sandık, saklanacak hiçbir yer yoktu. Çarnaçar, tavandan yere kadar uzanan saf ipekten rengârenk bir duvar halısının arkasına gizlendi. Bir dakika sonra sağır-dilsizler içeri girdi. Bir ceset daha getirmişlerdi. Onu da dikkatlice yerleştirdiler diğerlerinin yanma. Böylece cesetler beşe tamamlandı.

îşte o an katillerden en dikkatli ve şüpheci olan, ölülerden birinin üzerinin yarım yamalak kapanmış olduğunu fark etti. Yavaşça yaklaştı. Emin olamadı acaba onlar mı bu halde bırakmıştı, yoksa biri mi arkadan gelip açmıştı. Eliyle bir işaret çaktı arkadaşlarına. Onlar da durdular. Şüpheyle etrafı süzmeye başladılar.

îpek halının arkasında, duvardaki oyukta, Cihan soluğunu tuttu. Canilerle arasında incecik bir katman vardı, içle

rinden birisi elini kaldırıp şu halıyı aralamaya kalksa, yanmıştı. Saatlerce gizlenmeyi başarsa bile bu odadan sağ çıkması imkânsızdı. Öyle bir belaya sokmuştu ki dertsiz başını, onu kimse kurtaramazdı. *Demek buraya kadarmış,* diye düşündü acı acı; bütün hayatı, bunca çabası boşa gitmişti. Her ikisi de olaylardan habersiz, sıcak yuvalarında muhtemelen uyumakta olan sevgili filini ve saygıdeğer ustasını düşündü. Sonra âşık olduğu kadına gitti aklı. Çoktan yatmış olmalıydı. Hayatındaki bu üç kıymetli varlık kim bilir hangi tatlı rüyaları görürken, o burada, olmaması gereken bir mekânda bulunduğu ve görmemesi gereken cinayetlere şahitlik ettiği için öldürülecekti. Ve bunların hepsi bu kadar meraklı olduğu için başına gelmişti - öteden beri gem vurulmaz, uslanmaz bu huyundan ötürü.

Sessizce sövdü kendine. Mezar taşma şunu yazsalar isabet olurdu:

Burada merakı yüzünden canından olan bir gafil yatmakta
Hem filbaz hem kalfa Cesur ve cahil ruhuna el fatiha

Ne yazık ki bu son dileğini dahi tembihleyebileceği kimse yoktu yanında. Halının arkasına sindi sinebildiğince. Bildiği tekmil dualan okumaya başladı dehşet ve ter içinde.

CSVO

Aynı gece İstanbul'un bir başka ucunda, geniş ve ferah bir konakta, kâhya kadın oturmuş tespih çekiyordu. Yanakları kuru üzüm gibi buruş buruş, zayıf gövdesi kamburdu. Gözleri ihtiyarlıktan kör olmuştu. Yine de, efendisinin evinin hudutları içinde olduğu müddetçe her şeyi mükemmelen görebiliyordu. Her köşe bucağı, her gevşek menteşeyi, merdivenlerde gıcırdayan her basamağı biliyordu. Bu çatının altını onun kadar iyi tanıyan ve evin efendisine onun kadar bağlı kimse yoktu. Bundan emindi kadıncağız.

Hizmetkârların odalarından gelen horlama sesleri dışında çıt

çıkmıyordu koca mekânda. Arada bir, kütüphanenin kapalı kapısının ardından alçacık, belli belirsiz bir nefes duyuluyordu, o kadar. Yine geç saatlere kadar çalışmış olan Sinan orada uyuyordu. Genellikle akşam yemeğinden evvel, karısıyla kızlarının ikamet ettiği ve çıraklarıyla talebelerinin katiyen girmediği haremine çekilir, akşamlarını ailesiyle geçirirdi. Ama bu gece, pek çok kez olduğu gibi, kitaplarının ve kâğıt tomarlarının arasında uyuyakalmıştı. Kâhya kadın da halının üstüne bir döşek sermiş, yatak yapmıştı.

Haddinden fazla çalışıyordu usta. Onun yaşındaki bir adamın çocukları ve torunlarıyla oturup dinlenmesi, doğru düzgün yemek yemesi ve bol bol ibadet etmesi gerekmez miydi? Kolunda bacağında ne takat kalmışsa onu da hacca gitmek için kullanmalıydı. Neden ahirete hazırlanmıyordu acaba? Yok şayet hazırlanıyorsa, o halde ne diye hâlâ inşaat sahalarında dolaşıp güzelim kaftanlarını toza çamura buluyor, kendini heba ediyordu? Kâhya kadın, efendisine içerlemekle birlikte esas onu bu kadar çalıştıran sultana ve vezirlere sitem etmekteydi içten içe. Hele o çıraklar yok mu! Ustalarının omuzlarındaki yükü hafifletmeyen o tembellere kızıyordu. Cahil oğlanlar! Artık oğlan filan sayılmazlardı ya. Dördünü de biliyordu kâhya. Nikola en iyimserleriydi ve rakamların diline de bir o kadar vâkıftı; Davud, kararlı ve ağırbaşlıydı ama bir o kadar inatçı; dilsiz olan Yusuf, geçit vermez bir orman gibi esrarlıydı; bir de şu Hintli filbaz Cihan vardı, *bu niye böyle, şu nasıl çalışır, onu nasıl yaparız,* diye daima sorular sorar, fakat verilen cevaplan nadiren dinlerdi, aklı bir kanş havada.

Derin bir nefes alarak, gözlerinin içindeki uçurumu seyre daldı kâhya kadm. Derken, tespihin tanelerini çeken parmaklan yavaşladı. *Elhamdülillah, Elhamdülillah...* Mırıldanışı azaldı. Başı önüne düşüverdi. Uyku baldan tatlıydı.

Bir an mı geçti, yoksa bir saat mi bilemedi sıçrayarak uyandığında. Uzakta bir gürültü vardı. Kaldıran taşlannm üstünde takırdayan nalların ve dönen tekerleklerin yankısını ayırt etti. Son sürat bir at arabası gelmekteydi; hem de sesinden anlaşıldığı kadarıyla onlara doğru. Üstat Sinan'ın evi bu çıkmaz sokaktaki tek

konaktı. Araba köşeyi döndü mü onlardan başka gideceği yer yoktu. Hava birden soğumuş gibi bir üşüme geldi kâhya kadına. Dualar ederek, yaşından beklenmedik bir çeviklikle ayağa firladı. Yolunu bulmak için ne ışığa ihtiyacı vardı, ne yardıma. Tez adımlarla indi merdivenlerden, sofayı geçti, avluya çıktı. Setlere bölünmüş, bir havuzla süslenmiş ve her daim tatlı rayihalarla buram buram kokan bu bahçe, gelen her misafirin kalbini neşeyle doldururdu. Sinan, evine su taşımak için sultandan izin almış, her şeyi kendisi yapmıştı - düşmanlarının hasedini üzerine çekmek pahasına. Usulca dönüyordu şimdi su değirmeni. Hiçbir şeyin tekin olmadığı bu evrende az biraz da olsa istikrar vaat edercesine.

Yukarıda, gümüşten bir orağa benzeyen ay bir bulutun arkasına saklandı. Bir an için gök ile yer aynı kurşuni renge bürünüp birbirine aktı. Kâhya kadının sağ tarafında kalan patikanın sonunda genişçe bir ağaçlık alan vardı; yamacın aşağısında da muhtelif sebze ve otları yetiştirdikleri bir bostan. Kadıncağız diğer yolu seçti; yukarıdaki büyük avluya doğru yürümeye başladı. Yolun bir yanında, suyu yaz kış buz gibi bir kuyu mevcuttu. Karşı köşede ise kenefler duruyordu. Onların uzağından geçti, her daim yaptığı gibi. Geceleri cin taifesi helaların etrafında toplanır, düğün yapardı. Onları rahatsız eden gafil öyle bir çarpılırdı ki yedi ceddi kurtulamazdı lanetten. Karanlıkta helaya gitmeye çekinirdi kâhya kadın. Lazımlık kullanmayı da sevmediğinden, mesanesinin insafına kalmamak için, akşam ezanından sonra ne bir şey yer, ne de içerdi.

Sokağa açılan kapıya vardığında dışarıdaki sesler artmış, endişesi ikiye katlanmıştı. Şu hayatta kimseye hayır getirmeyeceğinden emin olduğu üç şey vardı: Ruhunu iblise satan adam; güzelliğiyle böbürlenen kadın ve sabahı bekleyemeye- cek kadar acil olan haber.

Araba çok geçmeden gelip yüksek parmaklığın öbür yanında durdu. Atların soluması duyuldu evvela; akabinde sert ayak sesleri. Kâhyanın burnuna ter kokusu çalındı ama hayvanlardan mı geliyordu, adamdan mı bilemedi. Ziyaretçinin kim olduğunu öğrenmek için acele etmiyordu. Evvela Felak Suresi'ni okuması lazımdı. Tam yedi kere. *Sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya*

çıkaran Rabb'e, yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfleyip tüküren kadınların şerrinden...

Bu arada ulak kapıya vurmaya başlamıştı. Nazik ama ısrarlı. Tez cevap verilmezse şiddetlenip yumruklamaya kadar varabilecek bir çalma tarzı. Nitekim öyle oldu. Bunun üzerine uyanan hizmetkârlar, ellerinde kandiller, geceliklerinin üstlerine aldıkları şallarıyla birer ikişer koşturdular bahçeye. Olacağı daha fazla geciktiremeyeceğini anlayan kâhya kadm kapının sürgüsünü çekti, *Bismillahirrahmanirrahim.*

Aynı anda ay bulutların arkasından sıynlıverdi. Bir yabancı zuhur etti. Kısa boylu, tıknazdı; gözlerinin şekline bakılırsa Tatar olmalıydı. Omzuna astığı deri bir matarası, pek kasıntı bir hali vardı. Karşısında bu kadar çok insan bulmaktan hoşlanmadığı aşikârdı.

"Saraydan geliyorum" diye beyan etti, lüzumundan yüksek sesle.

Kimse bir şey demedi.

"Efendinizle konuşmam gerek" dedi ulak.

Omuzlarım dikleştirip tam içeri girecekti ki kâhya kadın elini kaldırarak durdurdu adamı. "Sağ ayağınla mı giriyorsun?" "Ne?"

"Şayet bu eşiği aşacaksan evvela sağ ayağım atmalısın." Bir an şaşkınlıkla ayaklarına baktı ulak. İhtiyatlı bir adım attı, doğru ayakla. İçeri girince, kendisini padişahın yolladığını, vazifesinin ehemmiyetini ifade etti. Bunca lakırdıya lüzum yoktu aslında. Saraydan geldiğini de, sultan tarafından gönderildiğini de herkes tahmin etmişti zaten. Başka kim bu saatte, böyle bir azametle dikilirdi ki tanımadığı insanların kapısına?

"Sermimar efendiyi saraya götürmem emrolundu" dedi. Kâhya kadının suratı asıldı. Rengi ruhsan soldu. Boğazını temizledi, söyleyemediği kelimeler ağzım doldurdu. Daha yeni uyumuş olan efendisini kaldıramayacağını anlatmak isterdi, yapabilseydi. Ama böyle bir şey demedi elbette. Onun yerine mırıldandı: "Bekle hele burada."

Gözlerini boşluğa doğru kırpıştırarak başım çevirdi. "Kerim,

haylaz oğlan, gel benimle.”

Kokusundan tanımıştı genç hizmetkârı. Kâhya önde, çocuk elinde kandiliyle peşi sıra eve girdiler. Merdivenler ayak- lanmn altında gıcırdadı. Kadıncağız kendi kendine gülümsedi. Yakın, uzak demeden her yere muhteşem binalar yapan efendisi, kendi evinin basamaklarını tamir etmekten âcizdi.

Kütüphaneye girdiklerinde, huzur veren bir koku yaladı yüzlerini - kitapların, kâğıtların, mürekkebin, derinin, balmumunun, meşe rafların ve sedir ağacından sehpaların kokusu.

“Efendi, uyan hele” diye fısıldadı kâhya kadın. Sesi ipek gibi yumuşacıktı.

Yataktaki adamın nefes alışverişine kulak verdi. Bir daha seslendi, bu defa daha yüksek sesle. Bu arada, efendiye ilk defa bu kadar yaklaşma imkânı bulmuş olan oğlan da fırsat bu fırsat adamı inceliyordu. Uzun, kemerli burnuna, alnındaki derin çizgilere, düşünceli olduğunda çekiştirip durduğu, ağarmış gür sakalına baktı. Ellerine kaydı bakışları. Kuvvetli, kemikli parmaklan, nasırlı sert avuçlanyla, dışanda çalışmaya alışmış bir insanın elleriydi bunlar.

Üçüncü seslenişte gözlerini açtı Sinan. Başucunda dikilenleri görünce bir gölge düştü yüzüne. Mühim bir hadise çıkmadıkça yahut şehir cayır cayır yanmadıkça bu saatte onu uyandırmaya cesaret edemeyeceklerini biliyordu.

“Bir ulak geldi” dedi kâhya kadm. “Saraydan beklerlermiş.”

Usulca kalktı Sinan. “Hayırdır inşallah.”

Bir eliyle bir leğen tutup öbür eliyle ibrikten su dökerek ve kendini gayet önemli hissederek efendisinin yüzünü yıkamasına ve ardından giyinmesine yardım etti oğlan. Açık renk bir mintanın üstüne bir kaftan geçirdi Sinan; eski, kahverengi bir kaftandı bu, kalın ve yakası kürklü. Sonra üçü merdivenlerden indiler paldır küldür.

Geldiklerini gören ulak başını eğdi. “Affedin, sermimar efendi, rahatsızlık verdim, ama sizi saraya götürmem emro- lundu.”

“Hazırım” dedi Sinan.

Kâhya kadın araya girdi. “Oğlan da gelsin, yardım eder.”

Kaşlarını çatan ulak dosdoğru Sinan'a bakarak cevap verdi.
"Maalesef, sadece sizi götürmem emrolundu."

Öfke, safra gibi doldurdu kâhyanın ağzını. Neredeyse adama çıkışacaktı ki Sinan elini kadının omzuna koydu. "Merak etme. Bir şeycik olmaz"

Sinan ile ulak avludan çıkıp gecenin içine yürüdüler. Etrafta kimsecikler yoktu Sokak köpekleri bile ortalarda değildi her nasıl olduysa. Sinan arabaya yerleşince ulak kapıyı kapattı ve tek kelime etmeyen arabacının yanma oturdu. Atlar silkinerek hareketlendiler. Çok geçmeden son sürat mahallelerin içinden geçmekteydiler.

içindeki sıkıntıyı hafifletmek için kadife perdeleri aralayıp dışarıyı seyre koyuldu Sinan. Haliç'in yanındaki Yahudi mahallesini, ardından Arapların, Ermenilerin oturduğu muhitleri kat ettiler. Müslüman'ı, gayrimüslimi, ne çok hayat vardı şu şehirde dillendirilmeyen. Daracık ve yamru yumru sokaklar boyunca dörtnala giderken, hüzünle boyun bükmüşçesine eğik dalların altından geçerken, hanelerinde uyuyan insanları düşündü — konaklarındaki kodamanlan, kulübelerindeki fukaraları. En zenginlerin evleri bile ucuz malzemeden, ahşaptan, kireçten ve iyi fırınlanmamış tuğladan inşa ediliyordu. Yeterince kaya ve mermer getirilemiyordu İstanbul'a. Bütün ömrü yağmur duasına çıkarcasına taş duası etmekle geçmişti.

Nihayet durdu araba. Saray kâhyası, becerikli hareketlerle yardıma geldi. Sinan ile ulak devasa bir kapıdan geçerek avluya girdiler. Biraz geride, şikâyeti olanlann dilekçelerini sunduklan Deavi Kasn vardı. Orta Kapı'dan sonra saray mektebinin hastanesini gördüler. Karanlıkta bir hayalet gibi parlayan oymalı çeşmenin yanından ilerlediler. Daha geçenlerde saray mutfaklarım tamir etmiş ve haremi genişletmiş olan Sinan civara aşinaydı.

Hava serin ve duruydu. Mersin ağacı ve biberiye kokuları geliyordu hafiften. Akşamüstü yağmur yağmıştı; otla kaplı toprak, yumuşacık bir halı gibiydi ayaklarının altında. Muhafızlar kenara çekilerek geçmelerine izin verdiler. Fırtına bulutlarının rengine boyanmış binaya vardılar; rüzgârda titreşen meşalelerin aydınlattığı

divanhaneye ayak bastılar, iki odadan geçip üçüncüsünde durdular. Buraya adım atmalarıyla ulağın müsaade isteyip kaybolması bir oldu. Sinan mekânın loşluğuna, alışmak için gözlerini kıstı. Etrafa bakındı. Her tepsiden, her minderden, her ziynetten duvarlara düşen gölgeler, ona bir şey anlatmak istercesine eğilip bükülüyor, kıvranıyorlardı.

ileride yerde dizili çuvallar dikkatini çekti. Anlamadan yaklaştı, boş boş baktı. Ne taşıdıklarım ayırt edince nefesi kesildi birdenbire. Ürpertiyle geriledi. Beş cesetten birinin kısmen açılmış yüzü Sinan'a dönüktü. Merhumun ne kadar genç olduğunu görünce gözleri yaşardı sermimann. Başına darbe almışçasına sendeledi. Dudakları kıpır kıpır rahmet okudu her birine. Ta ki aniden bir çıtırtı duyana dek.

Hızla arkasına döndü. Sesin odanın içinden geldiğine emindi. Eşyaları tarayan bakışları, duvarda asılı ipek halıya takıldı, içinden bir ses dürttü, gidip bakmasını söyledi. Ağzında kekremsi bir tat, boğazında bir yanma, tedirgin ama kararlı bir şekilde uzanıp halıyı kenara çekti ve korkudan sapsan kesilmiş, tir tir titreyen çırağını buldu karşısında.

"Cihan?"

"Ustam!"

"Ne yapıyorsun burada evladım?"

Cihan şu koskoca âlemde onu kurtarabilecek yegâne insanı yanına gönderen kuvvet her ne ise, artık melekler mi, Hızır Aleyhisselam mı, hınzır bir cin mi, yoksa doğrudan Tanrı mı, hepsine cümleten şükürler yağdırarak fırladı yerinden. Diz çökerek Sinan'ın elini öptü.

"Ustam, üstadım, Allah senden razı olsun! Hep şüphelenirdim ermiş olduğundan. Şimdi emin oldum."

"Şşşt, bağırma. Neden buradasın?"

İzah edecek vakit yoktu. Koridordan gelen ayak sesleri, yüksek tavanlar ve oymalı duvarlardan aksediyordu. Cihan kocaman açılmış gözlerle ustasına sokuldu. Biraz sonra Üçüncü Murad, peşinde

maiyetiyle birlikte odaya daldı. Uzun boylu değildi, göbekli sayılırdı; kartal gagasına benzer bir burnu ve sarımtırak bir sakalı vardı.

Sinan çabucak toparladı kendini; hükümdarın kaftanının eteğini öptü. Cihan, o mertebeye varamamıştı henüz, iki büklüm yerlere eğildi, saygıda kusur etmedi. Ne de olsa Mu- rad artık sultandı. Babası Selim, hamamda ayağı kayıp düşerek can vermişti. Görünmez kazaydı belki. Gerçi şom ağızlara kalsa, içmeye tövbe ettiği halde yine küfelik olduğundan bastığı yeri görememişti. Oğlu Murad, ikindiden evvel, bağırtılar ve fişekler, davullar ve zurnalar ortasında, ecdadı Osman Gazi'nin kılıcını kuşanmış ve padişah ilan edilmişti.

Dışarıda, yakınlarda, deniz uğuldayıp inledi. İçeride Cihan, kıpırdamaya cesaret edemeden, alnında boncuk boncuk biriken terlerle kaya gibi sabit bekledi. Omuzlarına çöken sessizlik ağırlaştı; dudakları yere o kadar yakındı ki neredeyse öpecekti zemini, soğuk bir sevgiliyi öper gibi.

"Kimdir bu? Çıraklarından biri midir?" diye sordu sultan. Sinan cevapladı: "Öyledir, şevketli padişahım. Dört kalfamdan biridir."

"Yalnız getirilesin diye emretmiştim. Ulak itaat etmedi mi yoksa?"

"Kusur bana ait" dedi Sinan. "Affedin, ihtiyarlıkta yardıma ihtiyacım olur."

Sultan bir an düşündü, "ismi ne peki?"

"Cihan, haşmetmeap. Sarayın filbazıdır kendisi aynı zamanda, belki öyle hatırlarsınız. Beyaz filin bakımı senelerdir onun vazifesi."

"Hem filbaz hem mimar çırağı, duymadık böylesini, pek tuhaf" dedi sultan hafif bir alayla. "Nasıl oluyormuş?"

"Rahmetli, şevketli büyükbabanızın hizmetkârıydı Cihan. Fille beraber geldi Hint diyarından. Harpte, köprü inşaatında hayvan da, o da bana yardım etti. Kabiliyetini, zekâsını görünce saray mektebine gönderip terbiye verdik."

"Dedem... emsali görülmemiş hükümdardı" dedi sultan, dalgın,

durgun.

“Öyleydi şüphesiz.”

Kanuni Sultan Süleyman -nicedir toprağın altında ve artık kefeni çürümüş de olsa- tam kırk altı kış boyunca saltanat sürmüştü ve ne gariptir ki hâlâ ancak alçak sesle anıla- biliyordu.

“Allah mekânını cennet eylesin. Benim yerimde olsaydı...” dedi Sultan Murad, sesi ilk defa çatladı. “... O da aynısını yapardı. istemezdi böyle olsun. Ben de istemedim. Lâkin tahtın bekası için yapmaya mecburdum.”

Cihan, padişahın yerdeki ölülerden bahsettiğini anladı. Midesi kasıldı. Yan gözle cesetlere baktı. Bir tanesi —tek eli dışanda kalan- o kadar yakınındaydı ki avucunun içindeki çizgileri görebiliyordu. O çizgilere bakıp da, bunca asil şehzadelerin böyle ani ve acı sonlan olabileceğini tahmin edecek bir tane falcı var mıydı acaba şu şehirde?

“Kardeşlerim Hakk’m rahmetine kavuştu” dedi sultan.

“Allah taksiratlannı affetsin, cennetine buyur etsin” dedi Sinan.

Sessizlik, sis gibi çöktü üzerlerine perde perde. Ta ki sultan yeniden konuşana kadar. “Mimarbaşı seni buraya şunun için çağırdım. Babam ölümüne yakın senden bir türbe istemişti.”

“Doğrudur haşmetlum.”

“Şimdi ben diyorum ki, kardeşlerim de oraya gömülsün. Bu- dur arzum. Budur seni çağırmama sebep, sermimar efendi.”

“Baş üstüne devletlum.”

“Türbe öyle görkemli olsun ki asırlar sonra dahi insanlar gelip ruhlarına fatiha okusun. Lâkin... dikkat et, lüzumundan görkemli yapmayasın. Kararınca olsun. Ne büyük ne küçük.”

“Baş üstüne izzetlum.”

Ustasının ne yaptığını göremeden biraz daha eğilmeye kalkınca alm küt diye yere değdi Cihan’m. Son anda soluğunu tutmasa az kalsın bir “ah” çıkacaktı ağzından. O vaziyette durdu, bekledi. Sultanın ayaklarını seyretti. Birdenbire hareketlenip ona doğru ilerledi ayaklar. Pek yakındılar şimdi. Hükümdarın gözlerinin üzerinde gezindiğini hissetti. Kal

bi küt küt atmaya başladı. Acaba şüphelenmiş miydi? Bu gece hayvanat bahçesinden kalkıp buraya gizlice sızdığını anlamış olabilir miydi?

"Filbaz, ha?" dedi Sultan Murad. Başkaca bir laf etmeden, ardında sadrazam, vezirler ve muhafızlarla çıkıp gitti.

Böylece, Mimarbaşı Sinan ve bu buluşmada hiçbir yeri olmayan ama hadiselerin akışıyla kendini burada bulan Cihan, Ayasofya'mn bahçesinin içine bir türbe kondurmaya memur edilmiş oldular. Bina, beş şehzadeye -Sultan Üçüncü Murad'm tahta çıktığı gece boğdurttuğu erkek kardeşlerine- layık azamet ve asalette yapılacak, ancak onların ne şekilde öldüğünü insanlara hatırlatmayacak kadar ufak ve önemsiz olacaktı.

Henüz hiçbiri bunu bilmiyor olsa da, ne gariptir ki bundan seneler sonra, gene böyle bir gecede rüzgâr uğuldarken, hayvanlar yine kafeslerinde huzursuz dolanırken, bu sefer Sultan Murad'm kendi oğullan -üstelik on dokuzu birden- aynı şekilde soylu kanlan dökülmesin diye yay kirişiyle boğdurulmak suretiyle tek tek öldürülecek, sonra da gene aynı yere, usta ve çırağın inşa ettikleri o hüzünlü türbeye gömüleceklerdi.

USTAMDAN EVVEL

C8BO

Hazreti Yakub'un on iki oğlu vardı, Hazreti Isa'nın on iki havarisi. Kuran'm on ikinci suresinde hikâyesi anlatılan Hazreti Yusuf, on iki kardeşten biriydi. Yahudiler on iki somun ekmek koyardı masalarına. On iki aslan beklerdi Hazreti Süleyman'ın tahtını. Altı adımda çıkılırdı o koltuğa ve her çıkışın bir inişi olduğuna göre altı adım daha demekti bu, ki toplam on iki ederdi. On iki temel inanış Hint diyarında hüküm sürerdi. On iki imam, derdi Şiiler, Hazreti Muhammed'in peşi sıra gelirdi. Hazreti Meryem'in tacında on iki yıldız vardı. Ve ismi Cihan olan bir oğlan henüz on iki yaşındaydı İstanbul'u hayatında ilk kez gördüğünde.

Zayıftı, pire gibi hareketliydi. Yaşına göre kısaydı bir parçacık. Saçları tam tepede öbekleşip ondan ayrı bir mahlukmuş gibi yukarıya doğru tırmanırdı, boysuzluğunu telafi, etmek istercesine, insanlar ona baktıklarında ilk önce asi saçlarını görürdü. Sonra da beheri bir haydut yumruğu büyüklüğündeki kulaklarını. Ama anası her daim söylerdi, gün gelecek, o candan tebessümü ve sol yanağında hamura bastırılmış parmak izi gibi duran tek gamzesiyle kızların gözlerini kamaştıracaktı. Böyle derdi anası, inanırdı Cihan.

Erkenden gelin aramaya başlayan anası, kaç kez konu komşunun kızlarını gözden geçirmişti. Dudakları gül-buse olacaktı oğluna bulduğu eşin, yanakları ipek gibi pürüzsüz, beliyse dal gibi ince. Ceylan kadar çevik, sığır gibi kuvvetli olması kâfi değildi; sesi de bülbüllere denk olmalıydı. O sesi çocuklarına ninni söylemek için kullanacaktı; yoksa öyle boş konuşmak için değil, hele kocasına laf yetiştirmek için hiç değil. Biricik oğluna layık gördüğü dişi işte böyle bir varlıktı. Cihan aldırmazdı bu lakırdılara. Onun bütün istediği âşık olmaktı. Uzun sürmese de olurdu. Bir yere varmasa da olurdu, isterse göz açıp kapayana kadar geçsin, uçan bir kuşun gölgesi gibi elle tutulmaz olsun; yine de aşktı onun aradığı, yuva kurmak değil.

Artık hayatta değildi anası. *Ciğerlerinde yara varmış*, demişti hekim; fakat Cihan biliyordu ki hamileyken yediği tokat ve tekmelerdi esas sebep. Cihan'm üvey babası -ki am- casıydı aynı zamanda- ölüme sebebiyet veren o değilmiş gibi bağıra çağıra ağlamıştı cenazede bir de utanmadan. Cihan nefret ediyordu adamdan ve onun riyakârlığından.

Bu gemiye bindi bineli kaç kez pişman olmuştu anasının intikamını almadan yuvayı terk ettiğine. Öte yandan biliyordu ki eğer kalsaydı, ya amcası onu öldürecekti, ya o amcasını. Henüz yaşı küçük, gücü kısıtlı olduğundan muhtemelen amcası kazanacaktı. Ama dönecekti bir gün, mutlaka...

Haftalardır açık denizdeydi. Bir karavelada. Hayatında ilk defa gemi seyahati yapıyordu. Bunca zaman tuzlu yel soluyup, mavinin envai çeşit tonuna baktıktan sonra ufukta kara görmek zihninde tuhaf bir tesir bırakacaktı - bilhassa böyle sisli puslu bir günde, ileriye, denizin sahille buluştuğu çizgiye baktı. O an İstanbul'a varıyor mu, yoksa İstanbul'dan kaçıyor mu anlayamadı. Seyrettikçe toprak, deryanın devamıymış gibi göründü. Dalgaların tepesine kondurulmuş, her daim kabanp çalkalanan, insanın başını döndüren bir yerdi bu. Katı değil, sıvı bir şehir. İstanbul'a dair ilk izlenimi böyleydi ve bunu henüz bilmese de burada bir ömür geçirdikten sonra dahi bu kanısı değişmeyecekti.

Limana yaklaştıkça civardaki kuşlar arttı. Martılar, serçeler, alakargalar, ardıç kuşları ve saksağanlar - ki bir tanesi gagasında parlak bir cisim taşıyordu. Birkaçı -en cesurları veya en aptallan- yelkenlerin üstüne konmuştu. Gemiciler hep derdi, başının üstünde daha fazla kanat görmek, karaya delalettir diye. Söylemedikleri şey, sahile yaklaştıkça denizin insanı nasıl ruhundan yakaladığı, bırakmak istemediğiydi.

Cihan ağır adımlarla güverteyi kat etti. Denizciler onun ayakaltmda dolaşmasına aldırmayacak kadar meşguldü. Baş tarafın en uç noktasına kadar yürüdü. Yüzüne vuran rüzgâra aldırmadan, İstanbul'un bağrına dikti gözlerini. Bir müddet bir şey göremedi. Derken, birileri bir perdeyi tutup kenara çekmişçesine sis dağıldı. Şehir, bütün hatlarıyla, pırıl pırıl açıldı önünde. Nurlar ve gölgeler, sırtlar ve bayırlar, tepeler boyu bir aşağı bir yukarı, tezatlardan mürekkep bir diyar. Her adımda kendini inkâr eden, her mahallede mizaç değiştiren, aynı anda hem nikbin hem bedbin olabilen bir kentti İstanbul; bir yandan cömertçe verirken, bir yandan cümlesini geri alırdı. Kalabalık ve keşmekeş içinde felek-i âlâya yükselmek ister, hep daha fazlasını arzular, tatmin olmazdı. Sihirkârdı, şivebazdı. Bunları henüz bilmese de Cihan, insanın onun efsununa kolayca kapılabileceğini hissetti.

Aceleyle ambara döndü. Kaptanın emirleri doğrultusunda haftalardır kafesinde kilitli tutulan beyaz fil perişan ve mecalsizdi.

"Geldik! Bak, vardık nihayet!" Sesi titredi çünkü bu kentin ne menem bir yer olduğunu bilmiyor, endişeleniyordu. Ama mühim değildi. Burada onlan bekleyen her ne ise şu korkunç seyahatten daha beter olamazdı herhalde.

Çota hareketsiz duruyordu. Öyle ki Cihan bir an için filin kalbinin teklemiş olmasından korktu. Yanma yaklaşıp, hayvanın zar zor ve nizamsız da olsa nefes aldığını anlayınca rahatladı. Ama ne gözlerinde fer kalmıştı, ne derisinde revnak. Üç gündür bir şey yememiş, içmemişti. Çenesinin yanında ürkütücü bir yumru vardı, bastırınca irin akıyordu içinden; hortumu bariz şekilde şişmişti. Hayvanın üstüne su serpti. Kuruduğunda derisinde tuz lekeleri bırakan deniz suyu kullandı gene, ne yapsın. Kıyıya ayak basar basmaz Çota'yı tatlı sularla yıkayacağına söz verdi kendi kendine.

"Bak göreceksin, sarayda herkes sana hayran olacak. Cari- yeler var ya, hepsi bayılacak sana."

Şefkatle, itinayla balsam sürdü filin şişliklerine. Hayvancağız nasıl da zayıflamıştı. Seyahatin son iki haftası bilhassa zor gelmişti; geminin sallantısına tahammül edemez olmuştu artık.

"Keyfinin yerinde olduğunu görmeden hiçbir yere gitmem, merak etme" dedi Cihan. Derken bir başka ihtimal geldi aklına. "Baktık ki iyi insanlar çıkmadılar, biz de kaçanz. Yakalayamazlar ya."

Merdivenlerde ayak sesleri işitmese bu minvalde devam edecekti. Bir gemici içeri daldı. "Hey velet, reis seni görmek ister. Hemen!"

Az sonra Cihan kaptan köşkünün kapısında dikilmiş, içeriden gelen öksürükleri dinliyordu. Korkuyordu adamdan, her ne kadar bunu belli etmek istemese de. Kaptan Garreth, namı diğer Gâvur Garat yahut Delibozuk Reis, kimsenin takışmak istemeyeceği cinsten bir adamdı. Boşuna değildi lakabı. Hak edilmiş bir unvandı. Bir an gayet sakin ve güleç bir halde bir denizciyle şakalaşırken, bir an sonra bıçağını çekip aynı denizciyi doğrayabilirdi parça parça. Cihan bizzat şahit olmuştu böyle bir hadiseye. İngiltere'nin bir kıyısında dünyaya gelen, şu hayatta hiçbir şeyi ve muhtemelen hiç kimseyi, kızarmış domuz eti ve köpüklü

bira kadar sevmeyen bu adam, seneler evvel, kimsenin akıl sır erdiremediği bir sebepten, üstelik savaşın tam ortasında saf değiştirmiş, Osmanlı donanmasına katılıvermişti. O gün bugündür, vaktiyle yandaş olduğu Hıristiyan gemilerine eşi benzeri görülmemiş bir hınçla saldırmakta, Frenklerin yüreklerine korku salmaktaydı. Sarayın işine geliyordu bu serkeşi hizmetinde kullanmak. Fakat dediklerine göre Sultan Süleyman ona zerre kadar güvenmiyordu. Biliyordu ki senin düşmanına ihanet edip, sonra sana gelen adamdan asla dost olmazdı. Bugün kapma köpek olan, yann seni de ısınp başkasına yaltaklanırdı.

Cihan odaya girince kaptanı masasında oturur buldu. Yıkanmış, taranmıştı, hayret! Yağlı sakalı haftalardır olduğu gibi katran karası değil, neredeyse sarıya çalan bir renkti. Uzunca bir yara izi vardı yüzünde, sol kulağından dudaklarının kenarına kadar uzanan. Yağ ve kan lekeleriyle dolu nefti gömleğini çıkarmış; soluk, bol bir gömlekle, çividi bir şalvar ve cepken giymiş, boynuna bir sıra nazar boncuğu geçirmişti. Her zamanki gibi yüksek ökçeli deri çizmeler vardı ayağında; uçlan o kadar sivriydi ki birini fena yaralayabilirdi bir tek-mede. Masanın üstünde dibine kadar yanmış bir mum ile yol boyu topladıklan ganimeti kaydettiği defter duruyordu. Adamın sayfayı örttüğünü fark etti çocuk. Lüzumu yoktu halbuki. Cihan ümmiydi. Okuma yazma bilmiyordu ama resmetmeyi pek severdi. Gördüğü her şeyi, bulduğu her yere -kile, çamura, deriye, varsa kâğıda- çizerdi. Seyahat boyunca onlarca resim yapmıştı gizlice. Gemiler tasarlamıştı kendince.

"Gördün mü evlat, sözümün eriyim. Seni de, hayvanı da sağ salim getirdim."

"Çota hasta" dedi oğlan alçak sesle. "Kafesten çıkarmama izin vermedin."

"Sağlam zemine bastı mı bir çırpıda toparlanır" dedi Kaptan Garreth. "Hem sana ne ulan? Senin mi mahluk?"

"Yok değil, padişahın fili elbet."

"Ha şöyle, haddini bil. Bana bak velet, sana dediklerimi harfiyen yaparsan ikimiz de kâr ederiz."

Cihan bakışlarını yere indirdi.

"Saray altınla, elmasla dolu. Her yerden mücevher gelir, hesap et.

Hırsızlar için cennet. Girip benim için çalacaksın. Bir seferde vurgun yapmaya kalkma, hemen anlar, kelleni uçururlar. Ufak ufak aşıracaksın, çaktırmadan."

“Ama her taraf asker kaynar. Nasıl yapayım..."

Yıldırım hızıyla atıldı Delibozuk Reis. Oğlanı yakasından yakaladığı gibi kendine doğru çekti. “Bana bak, tepemi attırma. O nursuz Hintli herife ne oldu hatırla. Unuttun mu yoksa? Köpekbalıklarına yem yapmadık mı fılbazı?”

“Unutmadım” dedi Cihan, suratı sapsan.

“Ben olmasam halin haraptı. Senin gibi körpe, sağ çıkamazdı bu gemiden.”

“Sağ olasın reis."

“Minnetini kuru lafla değil, çaldıklannla göster ki inanayım.”

Boğazından gelen bir hmltıyla kesildi lafı. Öksürüyor mu, öğürüyor mu anlaşılması imkânsız sesler çıkararak aşağı yukarı yürüdü. Gırtlağını temizleyip var gücüyle tükürdü. Cihan’m yanındaki tükürük hokkasına okkalı bir balgam düştü. Tekrar yakasına yapıştı çocuğun; nefesi içki kokuyordu. “O tayfalar var ya, ben olmasam fili lokma lokma dilimler, pişirirlerdi. Senin de üstünden geçerlerdi teker teker. O güzel kıçından sıkılınca götürüp en beter kerhaneye satarlardı. Bana borçlusun serseri. Sarayda yerini yapana kadar beklerim. Sonra gelip seni bulurum. Borcumu söke söke alırım. İşitiyor musun? Hele bir dön sözünden, gebertirim!”

Cihan, adamın elinden kendini kurtardı. Odadan dışarı fırladı, güverteyi koşarak kat etti; ambara iner inmez Çota'nm yanma kıvrıldı. Ancak şimdi çocuk olduğunu hatırlamış gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Fil ve oğlan, sonraki birkaç saat hamulenin boşaltılmasını beklediler. Yukarıdaki koşturmaya kulak verdi Cihan. Temiz havaya hasretti ve açlıktan midesi kazınıyordu ama yerinden kıpırdamaya cesaret edemedi. Ortalıkta cirit atan sıçanların hepsi kaybolmuştu. Acaba kemirgenler gemi rıhtıma yanaşır yanaşmaz tek sıra halinde karaya mı çıkıyorlardı? Düzinelerce kızıl-siyah kuyruğun İstanbul sokaklarında gözden kaybolduğunu hayal etti.

Beklemeye daha fazla dayanamayınca güverteye döndü; neyse ki

kimseler yoktu etrafta. Rıhtıma göz gezdirirken, gemicilerin bütün öğlen gemiden çıkarmakla uğraştıkları sandıkları teftiş eden saraylıyı fark etti. Parlak kaftanı ve koca sarığıyla önemli bir zattı besbelli. Yanında ne yazık ki De- libozuk Reis duruyordu. Adamlar gemiden bakan oğlanı görünce aralarında bir şeyler fısıldaştılar; sonra ona işaret ettiler. Cihan tedirgin bir halde tahta köprüyü geçti, aşağıya atladı, yanlarına vardı.

"Reis der ki filin bakıcısı şenmişsin" dedi saraylı. Durakladı oğlan. Yalan söylemeden evvel anlık bir tereddüt yaşadı. Gözünü kararttı. "Doğrudur efendi. Hint diyarından geldim mahlukla beraber."

Bir şüphe bulutu geçti adamın yüzünden. "Nasıl olur da dilimizi bu kadar iyi konuşursun?"

Bu soruya hazırlıklıydı Cihan. "Şahımızın sarayında az biraz öğrenmiştim. Seyahat boyunca Reis, sağ olsun, iyi belletti." "Fevkalade. Şimdi işimiz başımızdan aşkın. Evvela yükleri halledelim. Yaratığı yann ikindi gibi çıkarırız kafesinden." Ani bir dürtüyle kendini yere attı Cihan. "Efendi, yalvarırım. Zavallı o berbat yerde bir gece daha kalırsa canından olur. Mahvoldu zaten."

Şaşkın bir sessizlik çöktü. "Bir hayvan için fazla dertlenirsin" dedi saraylı.

"Ya, altın kalplidir bu oğlan" dedi Delibozuk Reis, zehirli bakışlarını Cihan'dan ayırmadan.

Beriki başıyla komut verdi. "E madem öyle, çıkaralım mahluku."

Dört denizci geldi ambara. Hor gören bir nazarla bakarak ve küfürler yağdırarak filin sağına soluna halatlar doladılar; olanca kuvvetleriyle çekmeye başladılar. Çota kımıldamadı bile. Cihan adamların çabalamasını seyretti, giderek artan bir endişeyle. Filin içinde bulunduğu kafesle beraber bocurgatla kaldırılmasına karar verildi. Bir alay hamal ambarın üstündeki kapakları açtı, palamarları kafesin kenarlarına bağlayıp öbür uçlarını da çınar ağaçlarının gövdelerine doladı. Hazır olduklarında hep beraber asıldılar; kollan hep birden kasılıyor, yanakları hep birden şişiyordu. Epey ter döküldükten sonra kafes yavaş yavaş yükseldi. Limanın üzerinde, hilkat garibesi bir kuş gibi havalanmış fili görenler, ağızlan açık vaziyette bakakaldılar yukanya. O gün oracıkta çok iş yaptı yankesiciler.

Derken, hamallann gücü tükenmiş olmalı ki havada kalakaldı Çota. Ortalık kalabalıklaştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Kısa süre sonra bir ipin ucundan tutmayan ya da durup olanları seyretmeyen kimse kalmamıştı etrafta. Cihan da yardım etme umuduyla sağa sola koşturuyor ama ne yapacağını bilemiyordu. Nihayet yeniden hareketlenen kafes feci bir çarpmayla yere indi. Filin başı parmaklıklara toslamış, etleri ezilmişti. Şimdi inlercesine sesler çıkararak bitap duruyordu. Hamallar, etrafa saldırır korkusuyla hayvanı dışarı çıkarmaya yanaşmadılar. Çota'nın böyle bir şey yapmayacağına onları ikna etmek için epey dil döktü oğlan. Nihayet açıldı kafesin kapıları. Cendereden kurtulan fil bir iki adım atmaya kalktı; ipleri kesik bir kukla gibi yığıldı kaldı. İterek, çekerek, kamçılayarak hayvanı yürüttüler. Bir düzine öküzün koşulduğu devasa bir kağnıya yerleştirmeyi başardılar. Cihan tam atlayıp oturmak üzereydi ki bir el bileğinden yakaladı.

Kaptan Garreth'ti, dudaklarında sahte bir gülümseme vardı. "Allah'a emanet ol evladım" dedi herkesin duyabileceği bir sesle. Sonra fısıldayarak ekledi: "Hadi uğurlar ola hırsız. Yakutlar, inciler getir bana. Unutma, beni kandırmaya kalkarsan hayalarını doğrarım."

Cihan sözünden dönmeyeceğine yeminler ederek telaşla arabaya tırmandı. Az sonra saraylı adam da gelip yanına oturdu, dizginleri kavradı. Delibozuk Reis kısık gözlerle arkalarından baktı. Limandan saraya bu vaziyette yollandılar. Geçtikleri her sokakta, insanlar hayretler içinde kenara çekiliyordu. Kadınlar çocuklarını sakınıyor, ihtiyarlar asalarına sarılıyordu. Hıristiyanlar haç çıkarıyor, Müslümanlar şeytanı def eden ayetler okuyor, Yahudiler dua ediyor, Avrupalı seyyahlar yarı müstehzi, yan muzip bir ifadeyle seyrediyorlardı. İriyan bir Kazak hayalet görmüş gibi bembeyaz olmuştu. Adamın korkusunda o kadar saf bir hal vardı ki Cihan gayriihtiyari kıkırdadı. Çocuklar, sadece onlar, sevinçle bakıyor, parmaklanyla birbirlerine gösteriyorlardı beyaz fili.

Şehir file bakadursun, Cihan da şehri incelemekteydi. Kafesli pencereler ardında yarı gizli kadın suretleri; duvarlarda ufacık, süslü kuş evleri; mezarlan çevreleyen servi ağaçları; güneşin şavkını yakalayan kubbeler ilişti gözüne. Ne yana dönse martılar ve kediler

vardı; hoşgörüyle bakılıyordu bu iki hayvana. Martılar, arsız ve gamsız, çemberler çiziyor; aniden dalıp ya bir balıkçının kovasındaki yemlere ya bir sokak satıcısının tezgâhındaki ciğerlere yahut pencere pervazına soğusun diye konmuş bir tatlı tepsisine musallat oluyorlardı. Mühimsemiyordu insanlar. Kuşlan kovaladıklarında bile bunu gönülsüzce, âdet yerini bulsun diye yapar gibiydiler.

Şehrin üç kısımdan meydana geldiğini öğrendi Cihan: İstanbul, Galata ve Üsküdar. İnsanların muhtelif renklerde kıyafetler giydiklerini fark etti. Saraylı ara sıra kulağına eğilip anlatıyordu: *Bak bu Yahudi, öteki Ermeni. Şuradaki Torlak, omuzunda koyun postuyla dolaşan ise Kalender; az ilerideki Floransalı.* Araplar, Kürtler, Nesturiler, Çerkezler, Kazaklar,
Tatarlar, Arnavutlar... Bu insanların her biri kendi yolunda yürüse de gölgeleri birbirlerine değiyor, dolanıp düğüm oluyordu.

"Yetmiş iki buçuk millet barınır burada" dedi saraylı. "Herkes hududunu bildiği, kurallara riayet ettiği müddetçe sulh içinde yaşarız."

"Buçuk olan kim?" diye sordu Cihan.

"Çingeneler. Kimse hazzetmez onlardan. At arabası sürmeleri yasak, bir tek eşeğe binmelerine izin var. Fetva çıktı."

Filler hakkında da bir fetva var mıydı acaba, merak etti oğlan. Soramadı. Giderek evler seyrekleşti, velvele hafifledi.

"Sultana takdim etmeden evvel fili hazırlamalı" dedi Cihan. "Hint şahının hediyesidir ya, güzel görünsün."

Adam kaşlarını kaldırdı. "Haberin yok mu evlat? Gitti o şah."

"Anlayamadım efendi."

"Şah Hümayun'u demiyor musun? Tahtım kaybetti. Karısıyla birkaç hizmetkârından başka şeyi kalmamış diye duyduk. Hükümdar değil artık."

Kimden bahsedildiğini bilmese de durumun filin aleyhine olabileceğini anlamıştı Cihan. "Peki ya mahluku geri gönderirlerse şimdi? Hayvancağız bir seyahate daha dayanamaz vallahi."

"Sen onu iyi etmeye bak; tez toparlansın, bir yere yollamazlar, korkma" dedi adam. "Sarayda her nevi hayvan var ama beyaz bir filimiz hiç olmadı!"

"Severler mi acaba efendi?"

“Valla sultanın umurunda değil. Mühim meseleleri var, hayvanlarla uğraşmaz. Lâkin Hürrem Sultan...”

Gözlerini uzaktaki bir şeye dikerek aniden sustu adam. Cihan onun nazarım takip edince, bir tepeye kurulmuş Tbpkapı Sarayı’nı gördü. Yüreği hop etti. Kim bilir ne elmaslar yakutlar, ne paha biçilmez atlas kumaşlar vardı içinde. Bir mücev

her odası hayal etti; tabandan tavana parlak taşlar ve som altınlarla dolu. Uzanıp birkaç tanesini aşırsa, sonra da Kaptan Garreth'e vermeyip kendine saklasa, kime ne zaran olurdu ki?

Sert çehreli muhafızların desturuyla Birinci Kapı'dan geçtiler. Adamlar hayvanı şöyle bir süzdü, pek oralı olmadan. Gören de zannederdi ki Allah'ın her günü beyaz bir file rastlamaktaydılar.

İki tarafında sürekli meşaleler yanan Orta Kapı'ya vardıklarında aşağı indiler. Bundan sonrasını onlar yaya, fil kağnıda kat edecekti. Zira padişahtan başka kimse buradan öteye binek üstünde gidemezdi. Yardıma gelen seyisler atları yularlarından çekerken, Cihan da ani bir hisle ürpererek başını kaldırdı. Az ötedeki karaltılara kaydı bakışları. Gözleri fal taşı gibi açıldı. Donakaldı.

Orada üç kazık dikiliydi. Biri kısa, ikisi uzun. Her birinin üzerinde kesik bir baş takılıydı. Şişmiş, morarmış, ağız ve burunları samanla doldurulmuş kafalar.

"Hainler..." diye fısıldadı saraylı, onun nereye baktığını fark edince. "Allah belalarını vermiş, az bile."

"Nedir acaba kabahatleri?" dedi oğlan cılız bir sesle.

"Ne olacak? Ya ihanettir, ya itaatsizlik. Ya namussuzluktur, ya hırsızlık. Doğru yoldan sapmışlar ya, müstahak." Böylece Cihan beti benzi solmuş, omuzlan düşmüş vaziyette koca kapıdan geçti. Fili o halde bırakıp kaçmak geldiyse de aklına, yapamadı. İdama giden bir mahkûm gibi kaderini kabullenerek adım adım yürüdü Tbpkapı Sarayı'ndan içeri.

0580

O gece oğlanın tek gördüğü, devasa duvarlar, heyula bir kapı, kâinatı yutacak kadar geniş bir avlu ve daha fazla duvar oldu. Bir insanın sarayın içinde ikamet edip de saray nedir bilmeden yaşayabileceğini öğrendi. Evvela toprak zeminli ve yüksek tavanlı bir ahıra götürüldüler * Çota'mn yeni eviydi burası. Kişneme sesleri geldi yakınlardan. Filin varlığı atlan rahatsız etmişti.

Ahırın içinde bekleyen kişi, Sibiryalı Taraş olarak tanıttı kendini. Bu asık suratlı, gaga burunlu, omzunda bir kurt postu taşıyan

baytarın hayvanlara şifa dağıtan sihirli parmakları vardı. Adam Çota'nın ağzını, gözlerini, hortumunu muayene etti; dışkısını inceledi. Ters ters baktı Cihan'a; belli ki çocuğu suçluyordu fili bu hallere düşürdü diye. Sibiryalı, keskin kokulu bir merhem sürdü Çota'mn şişliklerine; hortumunu şifalı yapraklar ve Cihan'm sonradan yedi ayrı mirra ağacından alındığını öğreneceği bir maddeyle sardı. Bu arada oğlan bir kova su getirdi; elma, armut, lahana, yeşillikler yığdı hayvanın önüne. Gemideki berbat lapalardan sonra tam bir şölendi. Fakat fil hiçbirim yemedi.

Haset ince bir ok gibi saplandı Cihan'm kalbine. Bir yandan bu baytarın Çota'yı iyileştirmesini dilerken, bir yandan da hayvan düzelip ayağa kalktığında onu kendisinden çok severse diye kaygı duydu. Beyaz fil Sultan Süleyman'a hediye edilmiş olabilirdi ama derinden derine Cihan onu kendine ait sayıyordu. Ahırdan dışarı çıkarken zihni böylesi zıt fikirlerle doluydu.

Kapıda başka bir hizmetkâr bekliyordu. Kara tenli, çiroz, gözleri elmas gibi parlak bir adamcağız, ismi Sangram'dı. Hintliydi. Dilini konuşan biri geldi diye heyecanlanmıştı. Sıcaklık hasretiyle mangala sokulan kedi gibi memleketlisine yanaşarak başladı Hint dilinde bir şeyler anlatmaya. Cihan boş boş baktı, kulaklarına kadar kızardı.

"Ne o? Anlamıyor musun?" dedi Sangram bu sefer Türkçe.

"Eh, bizim kelimelerimiz farklıydı" diye geçiştirdi Cihan. Doğduğu köyden bahsetti. Yer ile gök arasında bir katmanda asılı, bulutlarla hemzemin ama şahın sarayına bir çığlık rae-

safedeydi evleri. Annesini ve kız kardeşlerini anlattı. Sesi titredi konuşurken.

Sangram sessizce oğlanı inceledi. Bir şey diyecekti sanki ama fikir değiştirdi. "Hadi seni barakaya götüreyim" dedi onun yerine. "Ötekilerle tanışırsın."

Bahçedeki kameriyelerin yanından kıvrıla kıvrıla uzanan bir yoldan geçerek içinde envai çeşit balığın oynaştığı bir havuza yöneldiler. Sağ taraflarındaki akasya ağaçlarının altında kafesler diziliydi - aslanlar, leoparlar,'maymunlar, sırtlanlar, yassı boynuzlu erkek geyikler, tilkiler, kakımlar, vaşaklar, cins köpekler, yabankedileri... Bunca mahlu- katı beslemek, bitlerini ayıklamak, pisliklerini atmak, azdıklarında yatıştırmak bakıcıların vazifesiydi. Kısa süre önce Habeşistan'dan bir gergedan gelmişti ama yaşata- mamışlardı. Bir de ayağı sakat bir zürafa vardı, geçici olarak getirilmiş. Burada istenmeyen hayvanlar şehirdeki diğer mekânlara gönderiliyordu. Terbiyecileri de onlarla beraber. Bazıları eski Tekfur Sarayı'nda, diğerleriyse Ayasofya yakınlarındaki bir Bizans kilisesinden devşirilmiş Arslanhane'de tutuluyordu. Alt katı hayvanlara tahsis edilmişti o binanın, üst katı nakkaşhaneydi. Filler vaktiyle bir su sarnıcı olan Fildamı'nda kalıyordu. Ama Çota hem henüz yavru olduğu için, hem de renginin tuhaflığından, şimdilik saraydaki mah- lukat arasına kabul edilmişti. Dünyanın dört köşesinden yollanan, balta girmemiş ormanlardan yahut uçsuz bucaksız çöllerden toplanan tüm bu yırtıcı hayvanlar artık şehrin düzenine alışmış, bir nevi İstanbullu olmuşlardı.

Bakıcıların kimi komşu diyarlardan gelmişti, kimi haritada bile olmayan adalardan. Kuşlardan ve kümes hayvanlarından mesul olanlar kuşhaneye yakın barakalarda kalıyordu. Ceylanlar, karacalar, tavus kuşları ve kaplumbağalar sabahtan akşama kadar kasırların etrafında gezinip duruyordu. Sultan Süleyman'ın hayvanat bahçesi başlı başına bir âlemdi. Tabiattaki en dehşetengiz yaratıklarla dolu olsa da, şehr-i İstanbul'dan daha yabani sayılmazdı.

Saray bahçesindeki envai çeşit hayvan, temelde ikiye ayrılırdı: yırtıcı etoburlar ve alımlı otoburlar. İlk kümedekiler hayranlıkla karışık korku uyandırırdı; İkinciler ise merak ve şefkat. Nasıl ki bir leoparın bülbülle münasebeti olmazsa, leopar bakıcısı da bülbül bakıcısıyla

selamlaşmazdı. Vahşi hayvan terbiyecileri müstesna bir taifeydi. Sarayda yaşayan yüzlerce hizmetkâr arasında ne en yüksek maaş alan, ne de karınlan en çok doyanlardı ama şüphesiz en fazla hürmet gören onlardı.

Nihayet barakaya vardılar. Kereste ve taştan bir müştemilattı Cihan'ın kalacağı yer. İçeride dokuz bakıcı vardı. Aslan ve kaplanlardan sorumlu, Olev adlı, kızıl saçlı, kızıl bıyıklı, çam yarması bir adam; Dara isminde ve Mısır'dan gelmiş, şaşı zürafa terbiyecisi; Kato namdar ve bütün vücudu yara bere kaplı timsah terbiyecisi; maymunlarla şebeklere bakan Çinli ikizler; geniş omuzlan ve kalın bacaklanyla kendisi de ayıya benzeyen Mirka ismindeki ayı terbiyecisi; saf kan atlarla alakadar iki Çerkez seyis ve ihtiyar baytar Sibiryalı Taraş. Sessiz bir ilgiyle karşıladılar çocuğu; yaşının küçüklüğü hayrete düşürmüştü herkesi. îmalı imalı bakıştılar kendi aralarında.

Sangram bir kâse sütlaç getirdi. "Bizim oraların tadı var, ye."

Cihan o kadar açtı ki kimselere aldırmadan yaladı yuttu. Midesi yatışmadı ama başka bir ikramda bulunan çıkmadığı gibi o da istemeye çekindi. Üstündeki çaputlan soyunup Sangram'm verdiği kıyafetleri giydi: bol tulum, tiril tiril gömlek, mor cepken, deri çarıklar. Sonra ikisi bahçede biraz daha yürüdüler. Hintli hizmetkâr, balmumuna benzer yuvarlak bir şey attı ağzına - bunun baharat ve afyon kanşımı bir macun olduğunu söylemedi. Kısa sürede yüz hatlan yumuşadı, dili çözüldü.

'Temekleri bizimkiler kadar iyi değil" dedi Sangram. "Alışsan iyi olur."

Sultanın sükûnet kaidesinden bahsetti. Her ne kadar hayvan bakıcılarını, iç kısımdakiler kadar ilgilendirmese de herkesin daima sessiz olması bekleniyordu. Gün boyu fısıltıyla konuşup parmak uçlarında ilerliyordu saray ahalisi.

"Peki ya şarkı söylemek? Çota uyumadan önce ninni dinlemeyi sever de."

"Şarkı mı..." diye mırıldandı Sangram. "E, fazla ses çıkarmadan söylersen olur."

Derken iç avlunun duvarlarına yaklaşıp durdular. Sık çalılar doğal bir hudut oluşturmuştu adeta; öbek öbek köknarlar nöbet tutan askerleri andırıyordu.

“Buradan Öteye geçemeyiz” dedi Sangram. Sesi aniden değişti, ciddileşti. “Sakın ola deneme.”

Olacaklar daha o andan tayin edilmişçesine Cihan’m içi ürperdi.

Tüzün...” dedi Sangram.

“Ne?”

“Mutluysan suratından okunuyor. Endişeliysen, o da.” Başını iki yana salladı. “Kan kısmı hislerini saklayamaz, zayıflar zaar. Peçe arkası münasiptir onlara. Fakat bir erkeğin hissiyatını gizlemesi yeğdir. Hele ki sarayda!”

“Peki ne yapayım?” diye sordu Cihan.

“Suratını perdele, kalbini mühürle evlat” dedi Sangram. “Yoksa ikisini de harcarlar, haberin ola.”

İstanbul’daki ilk gecesinde hatır hutur bir ot döşekte kaskatı yatmış, karanlığın seslerini ^inliyordu. Yakınlarda bir baykuş öttü, bir kuytuda köpekler uludu. Barakanın içi daha az gürültülü değildi; bakıcılardan kimi sağa sola dönüyor; kimi uykusunda horlayıp osuruyor, konuşup dişlerini gıcırdatıyordu. Hangisi olduğunu çıkaramadığı biri, anlaşılmaz bir dilde bir şeyler mırıldandı. Cihan kamının gurultusu da patırtıya dahil oldu. En sevdiği yemekleri andı ama anası düştü aklına, vazgeçti. Yüzünü pencereye dönüp ufacık bir aralıktan görünen gök kubbeye baktı. Gemideyken seyrettiği hudutsuz maviliğe benzemiyordu sultanın sarayını kaplayan sema. Ne menem bir yerdi burası acaba? Hiç uy uyamayacağım sanıyordu, fakat o kadar yorgundu ki gözleri 1 apamverdi.

Ni:e sonra bir karabasandan kaçarcasma ter içinde uyandı. Bir an ne olduğunu, nerede bulunduğunu anlayamadı. Birisi ensesine doğru soluyordu, kaba etlerine sürtünüyordu. Barakanın orta yerinde bir adam girmişti döşeğine. Tacizci, bir eliyle Cihan’ın ağzını kapatmış, bir eliyle onu sıkıca bastırmıştı yatağa. Şalvarına asılıyordu şimdi. Nefes alamadı Cihan, boğulacaktı. Çocuğun ağzım burnunu tamamen kapattığını fark eden adam elini biraz oynattı, işte o an Cihan fırsat bulup berikinin başparmağını ısırıverdi var gücüyle. Gayriihtiyari bir feryat çıktı heriften. Cihan onu ittiği gibi ayağa fırladı hemen. Pencereden süzülen

ay ışığında, ayı terbiyecisiyle yüz yüz geldi.

"Gel buraya" diye fısıldadı Mirka dişlerini sıkarak.

Alçak sesle konuşmasından, yakalanmak istemediğini anladı Cihan. Avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Varsın ihlal etsin sultanın sükûnet kaidesini. Umurunda değildi. "Bana bir daha dokunursan filim seni ezer! Öldürür valla!"

Diğer terbiyeciler birer birer uyandılar. Mirka şalvarını çekti, kös kös döşeğine yürüdü. "Fil dediğin daha yavru be." "Çabuk büyür, görürsün" dedi oğlan.

Aslan terbiyecisi Olev ile göz göze geldi Cihan. Adamm bakışlarında merhametle karışık takdir buldu. O da girdi lafa: "Bana bak Mirka ayısı, hele bir daha dokun Hintliye, önce beni bulursun karşında, haberin ola."

"Allah topunuzun belasını versin" dedi Mirka, kızgın ve yenik.

Kalbi küt küt atarak döşeğine kıvrıldı Cihan. Bu sefer sırtını pencereye verdi ki gözü odada olsun. Demek böyleydi bu şehir. Uyurken bile alesta olmalı, kimseye güvenmemeliydi. Ağlamaklı oldu. Ne kadar yalnızdı, nasıl savunmasız. Bilmiyordu ki o esnada Çota da ahırında uyanıktı. Geceyi dinliyor, bir uğursuzluk hissediyordu. Her şeyi ve herkesi yutacak kadar zifiri karanlığın bağrında bir koku almıştı beyaz fil. Yakından geliyordu. Fazla yakından. Hayatta en korktuğu hayvanın varlığını sezmişti: Kaplan.

0510

Topkapı derlerdi adına. Duvarlarının arasında kaç canın ikamet ettiğini tam olarak bilen yoktu. Kimine göre en az dört bindi. Ezelden beridir burada olan Sibiryalı Taras'a kalsa semada yıldız, deryada kum, lodosta uçuşan fısıltı kadar çoktu. Cihan bazen, kendisini iç avlulardan ayıran devasa kapılara gözlerini diker, öte yanda nasıl insanlar olduğunu hayal ederdi. Bunları sorgulayan sadece o değildi. Tanıdığı her hayvan terbiyecisi sarayın muhtelif sakinleri hakkında -helvacıbaşından çeşnicibaşına akla kim gelirse- atıp tutmaya bayılır, her dedikoduyu akide şekeri gibi tatlı tatlı emerdi.

En çok da cariyeler merak konusuydu. Sultan ile hadımlar dışında cümle erkek taifesine görünmez oluşları, haklarındaki efsaneleri besliyordu. Hayvan terbiyecilerinin, bu kadınları diledikleri gibi hayal etmelerine bir mâni yoktu. Yeter ki hayallerini kimseyle paylaşmasınlar. Sultanın kadınlan hakkında mmldanarak dahi boşboğazlık edilmezdi. Hürrem Sultan hariç. Onun aleyhine atıp tutmak serbestti. Öylesine nef-
ret ediyordu ki niceleri başkadmdan, ona iftira etmeyi kendine hak görüyordu.

Harem-i hümayuna dair, kimisi hakiki, nicesi farzi çok şey işitmişti Cihan. Kapılarında nöbet tutan bazı ağalar öyle fena hadım edilmişti ki, ancak kuşaklarının içinde taşıdıkları borular vasıtasıyla işeyebiliyorlardı. İslam'da hadım etmek yasak olduğundan, saray bu oğlanları, Hıristiyan ve Yahudi tüccarlardan edinirdi. Onlar da bu eziyeti başka yerde köle tacirlerine yaptırıp, sağ kalanları getirtirdi. Böylece kimsenin doğrudan üstlenmediği ama herkesin ortak olduğu bir günah, kuşaktan kuşağa devam ederdi. Sangram bu talihsizlerin kesilip atılan tek uzuvlarının hayaları olmadığını, çoğunun kalbinin de çıkartıldığını söylüyordu. Zamanında kendilerine gösterilmeyen merhameti şimdi de onlar başkalarından esirgiyordu. Cariyelerden biri kaçmaya kalksa hadımları bulurdu karşısında. Öfkelendiklerinde nasıl ürkütücü olduklarını Cihan bizzat tecrübe etmişti. Geldiğinin haftası Karanfil Kâmil Ağa namıyla bilinen ve ak hadımların başı olan kapı ağasından okkalı bir sille yemişti. Sırf ahırdan aldığı bir küreği yanlış yere bıraktı diye.

Taşkın ama görünmez bir nehir gibi saray hayatının orta yerinden akıyordu harem. Oda ve dairelerinin her birinin valide sultanın yatak odasına bağlı olduğu rivayet ediliyordu. Yüzlerce kadının ne yiyip içtiğine, nasıl giyinip kuşandığına yıllarca o nezaret etmişti. Onun bilgisi ve rızası olmadan tek şerbet içilmemiş, tek şarkı çalınmamış, tek cariye sultanın koynuna alınmamıştı. Karaağalann en kıdemlisi olan ve padişahın huzurunda samur kürk bile giyebilen kızlar ağası, validenin gözü kulağıydı. Kadın bir şey kaçıracak olsa, sadık casusu mutlaka yakalardı. Lâkin artık valide, Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu. Ve onun bütün kudreti ve daha fazlası, kadın efendiye

geçmişti.

Hürrem'di ismi ama niceleri ona "cadı" diyordu. Hayranlan da çoktu, düşmanları da. Sultanın hoşafına iksir koyarak, yastığını tütsüleyerek, dolunayda kıyafetlerine düğümler atarak onu büyülediği söylenirdi. Süleyman, üç yüz yıllık teamülü ihlal ederek onunla öyle şaşaalı bir merasimle evlenmişti ki şehirdeki her meyhane, kerhane, esrarhane ve şimdilerde açılan kahvehanede bu konuşuluyordu. Gerçi Cihan'm İstanbul meyhaneleri, kerhaneleri, esrarhane- leri ve kahvehaneleri hakkında pek malumatı yoktu. Saray haricinde neler olup bittiğine dair bildikleri baş dedikoducu Sangram'dan geliyordu.

Cadı veya değil, Hürrem olağanüstü şeylere düşkündü. Bunları toplamak için hiçbir zahmetten kaçmmazdı. İmparatorluktaki en ufak cüce, gizli bölmeleri olan bir oyuncak ev veya elmas kakmalı bir müzik kutusu... hepsini sahiplenirdi. Kuşlan sevdiğinden her türlüsünü sık sık ziyaret ederdi. Hele bir tuti vardı ki -yeşil kannlı, tepesinde kırmızı-mavi tüyler olan bir papağan- ona bayılırdı. Bu ucubeye bir düzine kelime öğretmişti; o da Sultan Süleyman ne vakit yakınma gelecek olsa bunlan bet sesiyle bağıra çağıra söyler, padişahı gülüm- setirdi. Hürrem ceylan ve karacalan beslemekten de hoşlanır- dı. Fakat bahçenin vahşi mahlukata has kısmına neredeyse hiç uğramazdı. Cihan'm bu durumdan şikâyeti yoktu. Aman gelmesin, daha iyiydi. Zira Hürrem'den korkuyordu, insanın zihnini okuyup ruhunu çalan bir kadından kim korkmazdı?

Payitahttaki ilk haftalar hadisesiz geçti. Çota hızla iyileşti, şişmanladı, keyiflendi, iki haşa verildi hayvana: Metrelerce sırma işli, çividi kadifeden olan yevmi kullanım içindi; altın ve gümüş telle dokunmuş seraser olansa merasimler için. Her ikisi de öyle değerliydi ki, Cihan işlemelerine parmak uçlarıyla dokunmaya bayılıyordu. Şah Hümayun'un fille yolladığı ama Delibozuk Reis'in emrindeki gemicilerin arsızca yağmaladıkları kumaşlara artık üzülmüyordu. Geceleri gözlerini kapatır kapatmaz üvey babasının yüzü zuhur ediyordu karan-

lıkta. Bir yanı derhal geri dönmek istiyordu. Dönmek ve anacığının ölümüne sebep olan adamı gebertmek. Bir başka yanı, evvela istikbalini kurtarmasını söylüyordu. Sultanın cevherlerini aşınnca

birkaç tanesini kendine ayırabilirdi pekâlâ. Ganimetini saklarsa Kaptan Garreth'in ruhu bile duymazdı. O zaman zengin ve muktedir dönerdi köyüne. Ablaları böyle çekip gittiği için kırgın olsalar da, onu yeniden görmenin sevinciyle affederlerdi. Ellerini öpüp, getirdiği heybeyi boşaltırdı; elmaslar, zümrütler, yakutlar saçardı ayaklarına...

Sonra günün birinde ay parçası gibi bir genç kıza rastlardı. înci gibi dişleri, kokulu kavunlar gibi memeleri olurdu. Cihan onu bir tehlikeden kurtarırdı (boğulmaktan, haramilerden veya vahşi bir hayvandan; hayalin bu kısmı hep değişiyordu). Öpüştüklerinde dudaklarına yağmur tadı gelirdi. Aşık olurlardı birbirlerine; kızın okşayışları ıtırlı sular gibi akardı teninde. Kırk gün kırk gece düğün yapar, midelerini baklava, ağızlarını kahkahayla doldururlardı. Saadetleri öyle mükemmel olurdu ki seneler sonra bile insanlar onları şu fani dünyaya gelmiş en mesut çift olarak hatırlardı. Buydu kimselere anlatamadığı rüyası.

Şayet aslanbaz Olev onu kanatlarının altına almasaydı, Cihan'm hayvanat bahçesindeki ilk demleri hayli zor olurdu. Hep mis gibi kokular sürünen, aşın düşkün olduğu bıyıklan- nı günde beş altı defa tarayıp yağlayan, cesur ve cevval Olev. On yaşındayken yoluna çıkan köle tacirlerince çalınmış bir hayattı onunki. Kızıl saçlan, sağlam vücut yapısı ve bilhassa gözü pekliği, kaderini tayin etmişti. Köyünden kaçınldığı gibi doğruca saraya getirilmiş, bir daha hiç ayrılmamıştı.

Her sabah seher vakti kalkıp mermer bir çeşmede yüzlerini yıkardı bakıcılar. Çeşme suyu öyle soğuk akardı ki elleri donar, kıpkırmızı kesilirdi. Öğleden önce buğday çorbası ve yavan ekmek yer, akşam da kuyrukyağıyla yapılmış pilavı ka- şıklarlardı hep beraber. Karanlık çökünce, bir sürü bitin cirit

attığı döşeklere koyarlardı başlarını. Sirkeler her yerdeydi. Pireler de. Hayvanlardan insanlara, insanlardan hayvanlara atlayıp dururlardı. Kaşındığında şişip kabaran izler bırakırlardı. Bakıcılar haftada iki defa, büyük küçük fark etmeksizin, hayvanlarını muayene eder, onlan ezilmiş kâfuru, kakule ve limonotuyla fırçalarlardı. Gene de bir sirke illaki paçayı kurtarırdı. Zaten bir sirke kâfiydi herkesin yeniden bitlenmesine.

Her şeye rağmen iyi bakıyorlardı mahluklara. Hayatları onların sağlık ve saadetine bağlıydı ne de olsa. Hayvanlar iyiyse terbiyeciler de şen oluyordu; hayvanlar gözden düşünce terbiyeciler de tepetaklak gidiyordu.

Birkaç günde bir Karanfil Kâmil Ağa teftişe gelirdi Şişman, çipil gözlü bir adamdı; hadım edilmişti buluğ çağma varmadan evvel. Teni kardan beyaz ve o kadar şeffaftı ki damarları seçilirdi. Geceleri uyuyamadığmdan gözlerinin altında kıpkırmızı halkalar olurdu nice zaman. Güldüğünü duyan olmamıştı. Kolay kolay kimseye bağırmazdı. Buna rağmen, çatınca çelikten keskin kaşlarıyla sarayın en korkulan sima- sıydı. Ufacık bir pislik yahut ihmalin onu küplere bindirmeye yeteceğini bildiklerinden, bakıcılar ilanihaye temizlik yapardı. Kafesleri, ağılları, ahırları tekrar tekrar yıkar, fırçalar, suya tutarlardı. Yerlerdeki sidikleri siler, dışkıları toplar, yemek kaplarını çalkalarlardı. Cihan hayvanların bu temizlik hummasından hazzettiklerini sanmıyordu. Tabii kokularından mahrum kalınca, hangi bölgenin kendilerine ait olduğunu karıştırıyorlardı. Ne var ki terbiyecilerin hiçbiri bunu Karanfil Kâmil Ağa'ya açmaya yanaşmıyordu.

Nisan ortasında bir gün tuhaf bir şey oldu. Cihan Çota'yı ahırına götürürken bir çalının arkasından bir hışırtı duydu. Alçacık ve hafif bir sesti ama öyle yakından gelmişti ki irkildi. Fark etmemiş gibi yaptı. Fakat tetikte, tedirgin bekledi.

Acaba Delibozuk Reis mi gelmişti hesap sormaya? Yoksa gene ayı terbiyecisi Mirka mı musallat olacaktı? Cihan bunları düşünürken işlemeli bir ipek terlik görünüverdi çalıların altından. Saklanan bir kızdı anlaşılan. İyi de, bakıcılar arasında hiç kadın yoktu. Cariyeler desen, tek

başlarına buralara gelmezlerdi. Kızı ürkütmek istemediği için yanma yaklaşmadı. Onun tek arzusunun fili görmek olduğunu tahmin etti. Hiçbir şey yokmuş gibi işini yapmaya devam edip kızın kendilerini gözetlemesine izin verdi.

Sonraki günler yine geldi kız; her seferinde saklanarak - ayaklarının altında çıtırdayan dallar, kıyafetinin hışırtısı varlığını ele verdi. Ayın sonuna doğru bu esrarengiz seyirciye alışmıştı Cihan. Belki de hep böyle gidecekti, her şeyi bozan bir eşekarısı olmasaydı.

O sabah Cihan, Çota'mn kuyruğuna yapışan kir topaklarını temizlemekle meşguldü ki havayı delip geçen bir feryat duyuldu. Çalıların ardından bir kız fırladı. Ellerini sallayarak ve avazı çıktığı kadar bağırarak ahıra daldı. Kapıyı öyle bir çarptı ki kapanacağına sekerek geri açıldı. Cihan eline bir bez alıp birkaç uğraştan sonra eşekarısını uzaklaştırdı.

"Ee şey... gitti artık... kovaladım."

Dışan yürümeden evvel seslendi kız. "Eğ başını seyis, çıkıyorum."

Cihan gözleri yerde, kıpırdamadan bekledi.

"Allah günah yazmasın, ne demeye eşekanlannı yaratmış, anlamam" diye söylendi kız. Bu sefer yan taraftan gelmişti sesi. Onun file doğru yürüdüğünü anladı Cihan. Belli etmeden hızlıca baktı. Yanaklarındaki çilleri fark etti. Taktığı hız- ma gökten burnunun ucuna düşüvermiş bir elmas damlası gibiydi. Başına öylesine örtüverdiği örtünün altından dalgalı saçlan görünüyordu. Yaşına göre uzundu ama çocuktu hâlâ. Belki de bunun cesareti vardı üzerinde. Bir jul sonra bir yabancı erkekle, hele ki bir hizmetkârla böyle konuşmayı aklı

nın ucundan dahi geçirmezdi. Oysa şimdi beyaz fil o kadar ilgisini çekmişti ki, saray adabını bir an için kenara itebilmişti. “Haşmetli babam fili görmeye geldi mi?” diye sordu kız. Kiminle konuştuğunu daha yeni idrak eden Cihan telaş ve korku içinde yerlere eğilip selam verdi: “Mihrimah Sultan.” Kız başını salladı, umursamadan. Kehribar gözleri Çota’ya odaklanmıştı.

“Sultanım file dokunmak ister mi?” diye sordu Cihan.

‘Ya ısırırsa?”

“Sultanı temin ederim ki Çota’nın içinde şefkatten başka şey yok.”

Kız, temkini elden bırakmadan birkaç adım yaklaştı. Parmakları filin kalın, kırışık derisine dokunup çekildi; yeniden denedi, bu sefer daha cesurca. Bu arada Cihan onu seyretme fırsatı buldu. Boynundaki kolyeyi gördü, yedi iri inci dizili. Kim bilir ne kıymetliydi; ah, yürütmenin bir yolunu bulabilseydi. Derken kızın ellerine kaydı bakışları. Nasıl da narin ve nazeninlerdi; kâh göğsüne götürüyor, kâh birbirine kavuşturuyordu. O an Cihan’a öyle geldi ki kelimelerin ve kisvelerin altında o da kendisi gibi yalnızdı bu koskoca sarayda. Bu his olmasa hayatta cesaret edemezdi ağzını açmaya. Açıp da şunları söylemeye: “İnsanlar hayvanlardan beyhude korkar. İnsan zalimdir halbuki, hayvan değil. Ne timsah, ne aslan; hiçbiri bizler kadar vahşi değil.”

“Amma laf ettin” dedi Mihrimah. “Bunlar yırtıcı mahluklar. Ondan kafeste dururlar zaar. Bir lokmada yutarlar bizi.” “İzzetli sultanım, buraya geldim geleli hiçbir hayvanın karnı tokken birine saldırdığını işitmedim. Biz onlara karışmazsak onlar da bize dokunmaz. Ama insan öyle mi? İster aç olsun ister olmasın, fenalık etmiyor mu? Demem o ki, kamı tok bir aslanın yanında mı daha rahat uyursunuz, yoksa karnı tok bir yabancının yanında mı?”

Bu sözler üzerine aniden durup döndü, oğlanı inceledi Mihrimah. Neyse ki Cihan aynı anda eğmişti başını. Kesişmedi bakışları. “Pek tuhaf çocuksun sen. Kaç yaşındasın?” “On ikiyi geçmiş olmam gerek efendim.”

“Ben senden bir yaş büyüğüm. Senden âlâ bilirim.”

Elinde olmadan gülümsedi Cihan. Yaşlarını mukayese etmişti, aralarında bir denklik varmış yahut olabilirmiş gibi; hani biri sarayın

ta zirvesinde, beriki en dibinde değildi sanki. “İsmin ne senin?” diye sordu Mihrimah.

Oğlan kıpkırmızı oldu. Adını söylemek zor geldi bir an. “Fi- linki Çota. Benimki Cihan efendim... ama anam derdi ki...” “Ne derdi?”

Nedendir açılıvermemiz birdenbire hiç tanımadığımız bir insana? Nedendir dile getirmemiz daha evvel kimselere söylemediklerimizi, başkasına değil de, tek ona ? Kalbimizi gümüş tepsi içinde ikram edercesine bir yabancıya göstermemize sebep nedir?

Nice sonra bunları kendine soracaktı. Ama o anda düşünmeden atıldı. “Anam bana sümbül oğlum diye seslenirdi.” Mihrimah güldü. “Amma garip isim.” Ciddileşti güzel yüzü. “Neden böyle derdi peki?”

“Doğduğumda bir acayip renkmiş gözlerim. Mavi desem değil, kara desem değil. Eflatunmuş. Anam gebeyken mor bir çiçek koklamış, ondan oldu derdi.”

“Sümbül Oğlan” dedi Mihrimah usulca, sevecen bir tınıyla. Tam o esnada bir ses duyuldu. “Sultanım... ah, melek sultanım. Sizi arıyorum. Bakmadığım yer kalmadı. Vallahi ayaklanma kara sular indi. Gitmemiz gerek, geç oldu.”

Bir kadın belirdi. Kısa boylu, tıknaz, suratı cetvelle çizil-mişçesine köşeli ve yayvan. Cihan’a bir kez olsun bakmadı. Doğrudan Mihrimah’a yöneldi; bu evrende ondan başkası yoktu adeta. Ne güller, ne hayvanlar; bahçe boştu sanki. Aynı anda hem şekerriz hem sert bir sesle ekledi: “Buralara tek başınıza gelmemeliydiniz. Doğru olmaz, nevnihalim.”

“Beyaz fili görmek istedim” dedi Mihrimah yaramaz bir edayla. Sonra Cihan’a seslendi, ondan yana dönmeden. “Bu benim dadım Hesna Hatun. *Dada* derim ona. Hep böyle endişelenir benim için.”

. “Endişelenmez mi insan, sevdiceğin inci tanesi, dünya nursuz olunca?” dedi kadın.

Mihrimah güldü. “Dadım hayvanları sevmez ama birini çok sever” dedi. “Kedisi Kakule bir tanedir, değil mi *dada*?” Aralarında bir bakış gitti geldi; sıcak, yumuşak, esrarengiz. Mihrimah birden ciddileşti. “Validem beni mi sordu yoksa?” “Sordu ya, sormaz mı?” dedi Hesna

Hatun. “Hamamda olduğunuzu, hemen çıkacağınızı söyledim.”

“Ah, bir tanesin *dada*; her zaman kurtarırsın beni. Sen ol- masan ne yapardım vallahi bilmem” dedi Mihrimah. Elini kaldırdı, hayali bir mendil sallarcasına. “Allah’a emanet ol Çota. Belki gene gelirim seni görmeye.”

Böylece fille vedalaşarak ama Cihan’a tek kelime bile etmeden salma salma uzaklaştı prenses. O önde, dadısı yedi adım arkada, ahenkle yürüyerek gözden kayboldular. Arkalarından baktı baktı oğlan. Sudan çıkmış balık gibi, ağlamaktan bitap düşmüş bebek gibi, takatten kesilmiş rüzgâr gibi, bir an kim olduğunu, ne yaptığını unutarak. Zihninde cevapsız sorular, genzinde yepyeni bir rayiha ve göğsünde nedenini bir türlü anlayamadığı bir ağırlık hissiyle kalakaldı oracıkta.

OSUO

Bir daha hiç gelmez sanmıştı. Ama geldi. Hem de bir değil, defalarca. Yanında fil için atıştırmalık getirdi - elma, armut gibi sıradan meyveler değil, incelikli lezzetler: kaymaklı hurma tatlıları, ballı bademle doldurulmuş yemişler... Mihrimah ne vakit saraydan ve saraylılardan bunalsa, soluğu beyaz fi-
lin yanında alıyordu. Belki de merak ediyordu böylesine heybetli ve heyula bir hayvanın nasıl bu kadar yumuşak ve uysal olabildiğini. Fil de hayvanat bahçesinin sultanıydı bir bakıma; halbuki onun babasından ne kadar farklıydı mizacı.

Belli bir nizamı yoktu ziyaretlerinin. Bazen haftalarca gö- rünmezdi. Cihan’ın içine bir kurt düşerdi. Ne olmuştu, nerelerdeydi? Bir derdi mi vardı acaba, yoksa pek mi bahtiyardı da yolunu gözleyenleri unutmuştu? Cihan kimselere açamazdı aklını kemiren sualleri. Derken pat diye çıkagelirdi Mihri- mah; hem de peş peşe yedi gün boyunca. Her seferinde Hes- na Hatun olurdu yanı başında. Ve her seferinde hoşnutsuzluğunu belli ederdi kadın. Böyle asil bir prensesin nasıl olup da alelade bir hayvanla ilgilendiğini anlayamıyordu besbelli. Mihrimah’m file düşkünlüğünü tasvip

etmese de ağzı sıkıydı. Bu ziyaretlerden kimselere bahsetmiyor, her daim velinimetini kolluyordu.

Bir kış böyle-geçti. Ardından bahar ve yakıcı bir yaz. Cihan çaldıklarını zulasında biriktiriyordu: gümüş bir tespih (bahçelerin bakımından sorumlu bostancıbaşmın), sekiz akçe (ki- lercibaşından yürütülmüş), birer kutu badem ve fıstık (gene kilercibaşmdan, maalesef adama yakalanmıştı), altın bir yüzük (hayvanat bahçesini ziyaret eden elçilerden birine ait)... Ufak tefek şeylerdi. IJâlâ sultanın mücevherlerine ulaşmanın bir yolunu bulamamıştı. Doğrusu* günler geçip buranın düzenine alıştıkça giderek daha az kafa yorar olmuştu yapacağı hırsızlıkları tasarlamaya. Kaptan Garreth'ten ses seda çıkmamıştı. Gerçi hâlâ rüyalarına giriyordu o korkunç suratıyla. Gölgelerin arasından sıyrılan bir yaratık gibi. Adamın neden gelmediğini bilemiyordu Cihan. Uzun deniz seyahatlerinden birine çıkmış olmalıydı. Her neresi ise gittiği yer, keşke hiç dönmeseydi.

Tüm bu zaman zarfında prenses ile fılbaz arasında sarf edilen kelimelerin neredeyse tamamı file dairdi. Hayvanın ağırlığı, uzunluğu, gıdası, huyları... Dolayısıyla bir gün, üstelik durup dururken, Mihrimah kendisinden geçmişini anlatmasını istediğinde şaşırdı Cihan. Emin olmak için sordu: "Filin hikâyesini mi dinlemek ister sultanım?"

"Yok, şeninkini."

"Mahluktan ayrı neyim var benim?"

"Öyleyse ikinizi birden anlat."

Dediğine göre Hindistan'daki hayatlarını, buraya nasıl vardıklarını, başlarından geçen maceraları öğrenmek istiyordu. Ertesi gün Mihrimah tekrar geldiğinde, Cihan hazırlık- lıydı. Anlatacaktı. Prenses bir leylağın altında, fılbaz yerde iki büklüm; prenses bakışlarını oğlandan ayırmadan, oğlan ona bir kez olsun bakmaya cesaret edemeden, hem bu kadar yakın hem böylesine ayrık... Saçının kokusunu duyabiliyordu Cihan gözlerini kapadığında. Hani elini uzatsa dokunabilirdi, aralarında kapanmaz mesafeler yoktu sanki, her şey sadece şu anda ve buradaydı. Dünyanın bir kalbi varsa eğer, Cihan emindi o ağacın altında attığından.

T icazın prensese anfattığı hikâye:

Bir zamanlar Hint diyarında bir oğlan vardı. Tamtakır bir kulübeydi yaşadığı yer; Şah Hümayun'un sarayına uzanan yolun kenarına iliştirilmiş, iğreti ve çarpık. Gidip gelen muhafız alaylarını izleyerek büyümüştü çocuk. Cihan, beş kız kardeşi, anası ve üvey babası —ki aynı zamanda amcasıydı- aynı dam altındaydı. Meraklı ve mahirdi oğlan. Ha bire bir şeyler yapmayı severdi. Durmadan resmederdi. Çamur, tahta, taş, tezek yahut çalı çırpı... eline ne geçerse, parmakları başlardı dizmeye, eklemeye, cansız cisimlerden yeni şekiller yaratmaya. Bir keresinde annesi için bahçede kocaman bir fırın yapmıştı. Nasıl da mutlu olmuştu kadıncağız. Daha evvel kullandıklarının aksine kara dumanlar yükselmiyordu bun-
dan. Gün boyu ekmek pişirebilirdi öksürüp aksırmadan. Öylesine sevinmişti oğlunun hediyesine.

Cihan altı yaşma bastığında babası -zira bir babası vardı vaktiyle- sırra kadem basmıştı. Ne zaman annesine nerede olduğunu sorsa hep aynı cevabı verirdi kadın: "Uzaklara gitti."

"Gemiyle mi?" diye sorardı Cihan.

"Kocaman kadırgayla" derdi anası. "Karun kadar zengin bir hükümdarın memleketine." Öylesine müreffehti ki gittiği diyar, dilenci görmemişlerdi hayatlarında, taş yerine külçe altın kullanırlardı yapılarında.

Örümcek ağından yapılmışçasına incecikti annesinin ördüğü yalanlar, iplik iplik. Bir başka çocuk olsa hemen anlardı kadının doğru söylemediğini. Ama Cihan hep kandı. Babasının bir gemiyle asude bir ülkeye gittiğine ve bir gün oradan döneceğine inandı. Anası, amcasıyla evlendirildiğinde direndi. Çaresiz bir öfkeyle seyretti amcasınm, gidip babasının köşesine kurulmasını, babasının kenevir yapraklarını çiğnemesini, babasının yatağında yatmasını ve gene de bir kez olsun minnet duymayışını. Cihan'm anası ne yaparsa yapsın adamı memnun edemiyordu. Sanki yaktığı ateş yeterince sıcak değildi, ısıttığı süt çürüktü; pişirdiği *puri*\er toprak ta- dmdaydı ve her gece sunduğu vücudun ne faydası vardı mademki hâlâ ona bir evlat doğuramamıştı.

Şikâyet, gıybet ve küfür etmekten artakalan zamanlarında savaş filleri yetiştirirdi amcası. Bu heybetli, lâkin munis hayvanlara, saldırıp öldürmeyi öğretirdi. Sadece birkaç fil onlarla kalırdı - hastalar, acemiler ve gebeler. Gerisi ormandaydı; terbiye etmek için ara sıra getirilirlerdi.

Yoksa hiç kimse bir ordu fili senelerce doyurmayı göze alamazdı. Şahın bile gücü yetmezdi. Cihan'm anası ve kız kardeşleri işlere yardım eder, Cihan ise her türlü yardımdan uzak dururdu. Üvey babasına olan nefreti öyle derindi ki ne adamı görecek gözü vardı, ne de fillerini. Bir tanesi hariç: Pakize.

Hamileydi Pakize. Gebeliğinin bininci gününe varmış, hâlâ doğum yapmamıştı. Üç kış geride kalmış, gene bahar gelmişti. Yolun aşağısındaki ağaç gülücükler açmış, bayırlar yaban çiçekleriyle örtülmüş, yılanlar uykularından uyanmıştı ama bebek fil hâlâ doğmamıştı. Pakize öyle şişmanlamıştı ki hareket edemiyordu. Gözkapaklanna binen ağırlık mı daha büyüktü, yoksa kalbine çöreklenen mi bilemeden, sabahtan akşama bir ağacın altında duruyordu.

Cihan her sabah Pakize'ye bir kova su, bir sepet dolusu kök, ağaç kabuğu ve ot getirirdi. Elini onun buruşuk derisinin üstüne koyardı. "Kim bilir, belki de bugün doğurursun, ha?"

Pakize, ağır ve gönülsüzce de olsa başım kaldırırdı. Cihan'a kâfi gelirdi bu hareket. Filin, yorgunluğuna rağmen onunla aynı ümidi taşıdığını anlardı. Derken güneş kat ederdi semayı; ufuk kızıl çizgilere boyanır, bir gün daha sona ererdi. Yağmur mevsiminden evvelki haftalardı; hava boğucu, rutubet fazlaydı.

Acaba yavruya ana rahminde bir şey mi oldu diye şüpheleniyordu Cihan. Hatta bazen, Pakize'nin hazımsızlık çektiğini, şişkin karnının içinde boşluktan başka bir şey olmadığını düşünüyordu. Fakat ne vakit kulağını, onun yerlere kadar sarkan karnına dayasa bir kalp atışı duyuyordu, ürkek ama istikrarlı. Ufaklık oradaydı. Kim bilir neden işi ağırdan alıyor, bekliyor, saklanıyordu.

Bu arada Pakize tuhaf şeylere aşerer olmuştu. İştahla çamurları yalıyor, kil görünce ağzını şapırdatıyor, tezekleri bütün bütün yutuyordu. Duvarlara sürülen kireç tabakalarını çiğnemeye kalkıyor, bu yüzden Cihan'm amcasından ha bire kamçı yiyordu.

Pakize'nin sülalesi günaşırı ziyaretine geliyordu. Ormandan çıkıp tozlu patikalarda ilerleyerek, adımlarını sadece kendilerinin duyabildiği bir ezgiye uydurarak tek sıra halin-
de yürüyorlardı. Vardıklarında, erkekler kenarda beklerken dişiler kadim dillerinde sesleniyordu. Avlunun içinde Pakize kulaklarını açıp dinliyordu. Bazen cevap veriyor, endişeye mahal olmadığını

söylüyordu. Bazen kıpırtısız duruyordu - ya umutsuzluktan uyuştuğu ya sevgiden yatıştığı için, bilemiyordu Cihan.

Pakize'nin hamileliği ilerledikçe şöhreti yayılıyordu. Hindistan'ın dört bucağından insanlar geliyordu mucizeyi görmeye. Hindu'su, Müslüman'ı, Sih'i, Hıristiyan'ıyla kaynıyordu kulübe. Çiçeklerden çelenkler getiriyorlardı. Mumlar, tütsüler yakıyor, türküler çığırıyorlardı. "Bu yavruda keramet olmalı" diyorlardı. Ağaç dallarına çaput bağlıyor, inandıkları Tanrı'ya yakarıyor, kendi dualarının diğerlerininkin- den daha değerli olduğuna inanıyorlardı. Ziyaretçiler gitmeden evvel muhakkak Pakize'ye dokunur, muratları olana kadar ellerini yıkamamaya yemin ederlerdi. Aralarındaki kimi münasebetsizler zavallı filin kuyruğundan birkaç tel koparmaya kalkardı. Cihan'm gözü daima böylelerinin üstündeydi.

Bazen de şifacılar zuhur ederdi kapılarında; kimi bir yardımı dokunur diye, kimi meraktan. Bunlardan biri Sri Zişan'dı. Marsık tenli, sıskaca bir adamdı. İçlerindeki hayatı hissetmek için ağaçlan, taşlan, kay alan kucaklamak gibi garip bir huyu vardı. Evvelki sene, günbatımını bağnna basmaya çalışırken dengesini kaybedip bir yardan tepetaklak yuvarlanmıştı. Kırk gün kalkamamıştı döşekten. Ne bir lakırdı etmişti; ne de hâlâ düşüyormuş gibi sinirle oynayan gözka- paklan dışında herhangi bir uzvunu kıpırdatabilmişti. Kansı artık yasını tutmaya başlamıştı ki, kırk birinci günün sabahı aniden ayağa kalkmıştı. Ondan beri aklı salıncak gibi gidip gelirdi. Kazanın neticesi hususunda rivayet muhtelifti. Kimileri bu vakanın Zişan'ı daha evvel hiçbir faninin varamadığı bir mertebeye terfi ettirdiğine inanıyordu. Kimileriyse aklını hepten kaybettiğine.

Öyle ya da böyle buradaydı Zişan. Gözlerini kapatıp kulağını Pakize'nin karnına dayadı. Düştüğü uçurumun dibinden geliyormuşçasına boğuk bir sesle dedi ki: "Bebek fil bizi dinler."

Cihan'm gözleri parladı. "Bizi işitebiliyor mu?"

"İşitir elbet. Şayet bağınr söversen, küfreder kızarsan hiç çıkmaz oradan, benden söylemesi."

Cihan'm suratı gölgelendi. Hanelerinde bağırış çağınş ve dayak eksik olmazdı ki! Besbelli, amcası olacak herif yüzünden doğamıyordu yavru fil.

"Bakalım kız mı, oğlan mı?" Zişan yüzüğünü çıkarıp bir ipe bağladı. "Eğer ip düz çizgide hareket ederse bebek erkek demek. Daireler çizerse, dişi."

Yüzük Pakize'nin karnına yaklaşınca Cihan sevinçle haykırdı. "Erkek!"

"E hadi bana eyvallah" dedi Zişan, asasını alarak. Cihan peşinden fırladı, yaşlı adama yardım etmek için koluna girdi. "Aferin sana" dedi Zişan. "İsmin ne bakayım senin?" Endişeyle baktı Cihan. Anası kaç kez anlatmıştı Zişan'm onun doğumunda hazır bulunduğunu, ismi konulurken orada olduğunu ve geçirdiği her hastalıkta yardım ettiğini. Yılan soktuğunda onu hayata döndüren Zişan'dan başkası değildi. Nasıl unutmuş olabilirdi ismini? Belki de dedikoducular haklıydı, adamcağız keçileri kaçırmıştı. Yine de hürmetle cevap verdi: "Cihan efendim."

Şifacı kuru bir dal parçasını andıran parmağını salladı. "Bak evlat" dedi, "bu yavru, başka fillere benzemiyor. Garip bir mahluk bu."

"Nasıl?"

"Valla çok akıllı, pek duygulu. Doğmak istemiyor. Sen teskin et. Bir şey olmaz, gel hadi de; burası o kadar kötü bir yer değil de. Bak o vakit nasıl geliyor. Sev onu, göreceksin seni hiç terk etmeyecek." Böyle dedi ve ikisinin arasında gizli bir akit
varmışçasına göz kırptı Cihan'a, yürüyüp gitmeden evvel.

O öğlen, bir yandan semanın yağmura hazırlanmasını seyredip; bir yandan Zişan'm laflarını düşünüyordu oğlan. Bu âlemin doğmaya değer olduğuna yavruyu nasıl ikna edecekti? Fil lisanı konuşamıyordu ki. Hoş, konuşsa bile ne diyecekti? Şu duvarların arkasındaki hayata dair ne biliyordu? Hiçbir şey.

Uzaklarda şimşek çaktı. Cihan ardından kopacak gök gürültüsüne

kulak kabarttı. İşte tam da bir şeylerin olmasını beklediği o aralıkta aklına bir fikir geldi. Dünyayı tanımadığı doğruydu ama korkmanın ne demek olduğunu biliyordu. Ufak bir çocukken ürktüğü vakit, anasmın ta dizlerine kadar inen saçlarının altına saklanırdı. Orası iyi gelirdi ruhuna. Sakinleşirdi o zaman.

Cihan koşarak eve vardı, anasına seslendi. Kadıncağızı, tahta bir teknenin içine oturttuğu koca müsveddesini yıkarken buldu. Amcası sudan hazzetmezdi ve bitlerle başı dertte olmasa yıkanmaya asla razı olmazdı. Banyodan çıktığında teni kızarmış, ruh hali kararmış olurdu. Şimdi de teknenin içinde oturmuş, gözlerini kapatmış, kâfuru mucizesinin bitleri haklamasını bekliyordu. Cihan anasına işaret etti, peşi sıra avluya gelsin diye yalvardı gözleriyle. Kıyamadı kadın, geldi.

Cihan, analarının güzelliğini değilse de, gür saçlarını almış beş kız kardeşini yakalayıp çıkardı evden. Onlara Pakize'nin yanında dikilmelerini söyledi. Neyse ki dinlediler oğlanı; el ele tutuşarak dediğini yaptılar. Rüzgâra arkalarını verip başlarını Öne eğdiler ki saçları okşasın Pakize'nin koca kamını. Hep birlikte, sihirli bir halı gibi orta yerde asılı duran, saçtan bir Örtü meydana getirdiler. Bu arada Cihan'ın amcası evin içinde bağırıyordu. Yine de kımıldamadılar, bir teki bile. Saçlarıyla sarmaladılar hamile filin rahmini. Havada bir letafet vardı, bir merhamet yeli.

Cihan usulca seslendi yavruya: "Bak, o kadar fena değil burası. İyilikler de var. Hadi gel artık. Çok beklettin bizi."

Merasim bitince dağıldılar. Amcası annesini itaatsizliğinden Ötürü dövdü. Cihan müdahale etmek isteyince o da kendi payına düşen sopayı yedi. O gece ahırda uyudu oğlan. Sabah uyandığında tekinsiz bir sükûnet hâkimdi etrafa. "Ana!" diye seslendi, yanağındaki şişlik zonkladı. Çıt yoktu. Anası evde değildi demek.

Pakize yanı başında duruyordu. Tam o anda hayvanın karnı kasıldı; bir defa, sonra bir daha. Seğirip genişlemeye başladı. Cihan daha evvel doğum yapan hayvan görmüştü görmesine de bunlar ya keçi ya attı, dev bir fil değil. Bunun Pakize'nin ilk yavrusu olmadığını hatırlattı kendi kendine, ne yapacağını biliyordu herhalde. Fakat içinden bir ses -daha akil bir ses- anneye yardım etmesini tembihledi.

Bir kese belirdi evvela; yosun tutmuş taşlar kadar ıslak ve kaygan. Hayret verici bir süratle çıkıverdi yavru; kanla ve vıcık vıcık bir

maddeyle kaplıydı. Hakikaten erkekti! Sersem ve yorgun bir hali vardı; uzak yoldan gelmiş gibi. Pakize hortumuyla nazikçe dürterek kokladı bebeği. Yerdeki şeffaf keseyi ağzına atıp çiğnedi. Yavru bir gayretle ayağa kalktı, düştü; bez bir bebek kadar gevşek, bir yarasa kadar kördü. Tüm vücudu tüylerle kaplıydı. Cihan'ı esas hayrete düşüren iki şey olmuştu: yavrunun boyu ve rengi. Hint diyarına gelmiş en minik fil olmalıydı bu. Üstelik pirinç lapası kadar beyaz, bembeyazdı.

Pakize'nin oğlu diğer bebeklerin yarısı kadardı. Tekmil fil yavruları gibi hortumu kısa olduğundan, ilk sütünü içmek için ağzım kullanması gerekiyordu. Ama gel gör ki kafası anasının dizlerine yetişmiyordu. Sonraki bir saat boyunca Cihan anne filin yavruyu teşvik edişini seyretti. Başta nazikçe, derken artan bir sabırsızlıkla yalvarıyordu Pakize yavrusuna, yakma gelsin, sütünü emsin diye, ama ne fayda.

Bir şey yapması gerektiğine ikna olan Cihan fırlayıp ahırların arkasındaki öteberiye koştu. Orada, kışın hayvanlara yedirdikleri yemle dolu bir fıçı duruyordu. Kenara çekti. Rahatı bozulan bir fare koşarak kaçtı. Ayaklan toza bulansa da fıçıyı boşalttı Cihan ve bu hantal nesneyi anneyle yavrunun durduğu yere yuvarladı. Göğsü körük gibi inip kalkarken eve koşup bir tencere kaptı. Nihayet, fıçıyı Pakize'ye yaklaştıra- bildiği kadar yaklaştırdı ve üstüne çıktı.

Pakize'nin şişmiş memelerini bu kadar yakından görünce önce afalladı. Başparmağıyla işaretparmağını memelerden birine doladı. Fili keçi sağar gibi sağabileceğim ümit ediyordu. Bir damla bile gelmedi. Öteki parmaklarını da işin içine katarak ve asılarak yeniden denedi. Acıyla geri adım attı Pakize. Az kalsın oğlanı deviriyordu. Cihan, elinden geldiğince nefes almamaya gayret ederek dudaklarını memelerden birine yerleştirip emdi. Ağzına değen ilk damlada midesi kalkıverdi. Koku korkunçtu. Sütün bu kadar berbat kokabileceği hiç akima gelmemişti, ikinci ve üçüncü hamleleri ilkinden öteye gidemedi. Kendini dışarı atıp, kusmaya başladı.

Daha evvel tattığı hiçbir şeye benzemiyordu fil sütü. Hem tatlı hem ekşi, koyu kıvamlı ve yağlıydı. Cihan'ın ensesi terden sırılsıklamdı, başı dönüyordu. Burnunu bir mendille kapatmak işe yaradı. Ondan sonra biraz olsun yol alabildi.

Emip emip tencereye tükürüyordu ağzmdakileri. Kabın üçte birini

doldurduğunda, hediyesini yavruya götürdü iftiharla.

Bütün öğleden sonra aynı hareketi tekrarladı. Bin bir zahmetle çıkardığı sütü bir yudumda bitiriveriyordu bebek fil, hop diye. Böyle bir düzine sefer yaptıktan sonra yorgunluktan bitap, mola verdi. Sızlayan çenesini ovalarken, bir yandan da adeta afacan bir tebessümle onu seyreden yavruya baktı.

"Bilmem farkında mısın, sütkardeşi olduk" dedi Cihan.

Fil kuyruğunu oynattı cevap niyetine.

“Sana Çota[1] ismini vereceğim. Pek ufaksın. Ama söz ver, toparlanıp kuvvetleneceksin. Herkes korkacak senden, tamam mı?”

Yavru, rıza namına cılız bir ses çıkardı. Üç hafta içinde anasının memelerine yetişecek kadar büyümüştü. Çok geçmeden avlunun içinde koşturmaya, tavukları kovalayıp kuşlan ürkütmeye başlamış, âlemi keşfe dalmıştı. îşi gücü oynamak, süt içmek ve öğrenmekten ibaretti. Ne gök gürültüsünden ne kamçıdan ürken cesur bir fildi o. Tek bir şey vardı kalbine korku salan - ormandan zaman zaman yükselen bir ses: Kaplan.

Her ne kadar ona başka adlar vermeye kalkanlar çıktıysa da, hayatının hiçbir safhasında oğlanın ona taktığı isimden başkasına mukabele etmeyecekti hayvan. Çota’ydı adı ve her daim Çota kalacaktı.

Cihan hikâyesini bitirdiğinde hâlâ dizlerinin üzerine çökmüş vaziyetteydi. Son bir saattir bu şekilde çimenlere bakarak, başı aşağıda durmaktan beli tutulmuştu. Buna rağmen ne kıpırdamaya cesaret edebildi, ne de Mihrimah’a bakmaya. Şayet bakabilseydi, kızın dudaklarında beliren tebessümü görecekti — buğu kadar hafif ve uçucu.

“Ya sonra ne oldu?” diye sordu Mihrimah.

Ne var ki Cihan yanıt vermeye fırsat bulamadan Hesna Hatun buz gibi bir sesle girdi araya: “Efendim, melek sultanım, geç oldu, hava kararmakta. Haşmetli anneniz sizi aramaya çıkmış olmalı.”

Mihrimah usulca iç geçirdi: “Pekâlâ *dada*. Gidelim o halde.”

Ayağa kalkıp üzerindeki kırışıklıkları düzeltti. Gene file “Allah’a emanet ol, tekrar gelirim” deyip, yine filbaza veda etmeden, çiçeklerle çevrili patikadan aşağıya yürümeye başladı. Hesna Hatun geride kaldı bilerek; gözlerini ayırmadan prensesi seyretti bir müddet. Mihrimah yeterince uzaklaşır uzaklaşmaz Cihan’a döndü. Öylesine kadifemsi bir sesle konuştu ki sözlerindeki sertliği ve tehdidi bir an kavrayamadı oğlan.

“Bin gün hamile kalan hayvanlar! Fillerle sütkardeşi olan bir oğlan! Ne tuhaf tipsin Hintli. Ya hakikaten öyle, ya da pek mahirsin yalan söylemekte. Şayet buysa, sultanımı kan- diriyorsan, inan olsun anlanm. Anlar ve seni saraya geldiğine pişman ederim! Gözüm üzerinde, haberin ola!”

CZBO

Tekrar beyaz fili görmeye geldiklerinde Hesna Hatun, Mihrimah'm arkasında bir ceset gibi sessiz duruyordu. Prenses ise daha da güzelleşmişti; batan güneşin altında bir ışıltı gelmişti hatlarına. Parmağında bir elmas parlıyordu, badem büyüklüğünde, güvercin kanı renginde. Cihan yutkundu. Şu elmas onun olsa ne çıkardı? Bu kadar zengin biri için fark etmezdi nasıl olsa, ha bir eksik ha bir fazla. Ne var ki bunları düşünür düşünmez kendinden utandı. Mihrimah aklından geçenleri anlar endişesiyle, zaten eğmiş bulunduğu başını iyice uzattı toprağa doğru. Kellesini uzatan bir suçlu gibi.

Çota'yı kurumuş erik ve ballı kestanelerle besledikten sonra, gene o leylağın altına oturdu Mihrimah. Bir esans yükseldi teninden, çiçekler ve yabani otlarla örülü bir rayiha. Cihan'm kalbi hızlandı. Bu sefer prenses her zamankinden daha alımlıydı. Acaba onu göreceğini bildiği için mi süslenmişti? Öylesine heyecan verici ve o kadar imkânsızdı ki bu fikir, hemencecik çıkardı zihninden.

"Şimdi anlatabilirsin devamını. Dinliyorum, sonra ne oldu?"

Ürperse de sabit durmaya, ürkse de sakin olmaya kararlıydı Cihan: "Sultanım nasıl arzu ederse" dedi. Ve başladı kaldığı yerden nakletmeye.

CF*üSazınprensese anCattığı hikâye:*

Çota'nın doğumundan takriben yirmi ay sonra Şah Hümayundun huzuruna pek değişik bir misafir çıktı: Donanmasının tamamını ve mürettebatının yansını fırtınada kaybetmiş bir Osmanlı amirali. Şah, talihsiz adamın başına gelenleri dinledikten sonra ona yurduna dönebilsin diye bir karavela vermeyi vaat etti.

"Kâfirlerle harp etmek için yelken açmıştım" dedi Osmanlı. "Lâkin beter bir tufan beni bu kıyılara savurdu. Sebebini şimdi anlıyorum. Yüce Allah, asil şahın cömertliğini görmemi ve dönüşte bunu sultanıma anlatmamı istemiş olmalı."

İşittiklerinden memnun kalan Hümayun amirale kıyafet ve mücevherat armağan etti. Sonra kendi odasına çekildi. İşte orada, gül yapraklarıyla dolu hamam teknesine uzanmış yıkanırken bir fikir geldi akima. Nicedir dertleri

başından aşkındı; düşmanlarının haddi hesabı kalmamıştı. Üstelik içlerinde en azılıları kendi kanından canından olanlardı. Ne demeye tembihlemişti rahmetli babası, hem de ölüm döşeğinde: *Kardeşlerine katiyen zarar verme Hümayun, hak etseler bile*. İyi de, zarar vermeden nasıl savaşacaktı? Ve şayet mücadele etmezse nasıl tahtta kalacaktı? Orada öylece, anadan üryan ve buhardan kızarmış halde, içine düştüğü açmazı sorgularken bir gül yaprağı ilişti gözüne. Nazlı, nazenin. Görünmez bir elin kılavuzluğundaymış gibi yüzerek ona doğru geldi ve göğsünün üstüne kondu yaprak.

Doğuştan nazik ve biraz da mistik olan Hümayundun nefesi kesildi. Bu bir alamet olmalıydı! Gül yaprağı ona en zayıf yamm göstermişti: Kalbini. Hislerinin onu yıpratmasına izin vermemeliydi. Düşündükçe, gemisi batan kaptanın da gül yaprağı gibi saraya varmış olduğuna kanaat getirdi. Allah ona, düşmanlarına karşı kuvvetlenmesini ve lüzumu halinde OsmanlIlardan yardım istemesini söylüyordu besbelli.

Seneler var ki iki Müslüman sultanlık arasında çeşitli münasebetler olurdu - tüccarlar, sefirler, casuslar, ehl-i tasavvuf, ehl-i hiref ve hacı taifesi gidip gelirdi bir kıyıdan bir kıyıya. Saraydan saraya hediyeler yollanırdı: ipekliler, mücevherler, halılar, baharatlar, sedefli dolaplar, musiki sazlan, ca- riyeler, haremağalan ve bir de hayvanlar, bilhassa kaplanlar ve kobralar.

Mu'ti'ü's Selam ve Zillullah-i fi'l-Âlem £ah Hümayun, *Sültan'ül Berreyn ve Hakan'ül Bahreyn ve Zillullah-i fi'l-Alem* Sultan Süleyman'ı pek merak ediyordu. Casuslannın naklettiğine göre, hemnamı Hazreti Süleyman'a ait olan ve ona hayvanlara, cinlere, iklimlere hükmetme kabiliyeti veren bir mühür yüzük takıyordu Osmanlı hükümdan. Süleyman'ın kudreti aşikârdı. Ama her birini sadece bir defa giydiği söylenen o kaftanların altında saklı bir korkusu var mıydı acaba, işte bunu bilmek istiyordu Hint şahı.

Hürrem'i de duymuştu tabii - Süleyman'ın hareminin kimselere benzemez incisi. Onun acayip şeylere ilgisi olduğunu da öğrenmişti. Yakın zamanda Mısır'dan yüzlerce haberci güvercin getirtmişti mesela. Dağlan denizleri aşan kuşlar İstanbul'a vardıklannda gökyüzü kapkara kesilmiş, ahali "Eyvah, Kıyamet Günü geldi!" diye camilere akın etmişti. Boşuna cadı demiyorlardı ona.

Hümayun fevkalade bir hediyeyle hanım sultanı etkilemeye karar verdi. Gönderdiği şey Süleyman'a saygısını gösterecek ama aynı zamanda ona

elinin ermediği, gücünün yetmediği diyarlan, dolayısıyla hudutlannı hatırlatacaktı. Hem dostluk tazeleyecek, hem yardım isteyecek, hem de altta kalmayacaktı. Bütün bunlan aynı anda yapabilmeliydi. Heyecan

içinde hamamdan çıktı, peştamala sanndı ve vezirini çağırttı.

"De bana, her şeye sahip birine gönderilecek en isabetli hediye nedir?"

Vezir yanıtladı. "Ne ipek ne elmas. Ne altın ne gümüş. Her şeyi olan bir adam bunlara itibar etmez. Kanaatimce bir hayvan olmalı. Zira hayvanların şahsiyetleri vardır, hiçbiri diğerine benzemez."

"Hangi hayvan bizlerin ihtişamını daha iyi temsil eder?" "Fil, majeste.

Karadaki en yüce hayvan odur zira."

Şah bir an düşündü. "Peki, gönderdiğim hediyeyle, krallığımın ulu olduğunu ama dara düştüğümüzü, yardım istediğimizi ima etmek istesem?"

"O takdirde, haşmetmeap, yavru bir fil gönderelim. Bu, şu anlama gelecektir. Cenkten korkumuz yok, kuvvetliyiz alimallah ama şu anda değil. Büyüyüp günü geldiğinde savaşırız. Şimdi biraz bakıma ihtiyacımız var."

Başvezir, yanında bir alay askerle kapılarını çaldığında Cihan artık üç yüz okka çeken ve hâlâ bembeyaz olan Çota'yı doyurmaktaydı.

Cihan'ın amcası gelenleri görünce el pençe divan durdu. "Aman efendim, sefalar getirdiniz. Sefil avlumuzu aydınlattınız."

"Yavru bir filin varmış diye işittim" dedi vezir, adamın yalakalığını umursamadan. "Onu bize veresin. Şahımız Osmanlı sultanına göndermek ister."

"Tabii efendim, şereftir bizim gibiler için şaha hizmet etmek." "Ne yani?" diye bir ses yükseldi. "Çota'yı vermeye kalkmıyorsun herhalde, değil mi?"

Herkes dönüp oğlana baktı bir an. Cihan'm amcası kendini yerlere attı. "Affedin muhterem vezir. Anası geçen ay öldü. Beter bir hastalıktan. Durup dururken gidiverdi kadınca

ğız. Gebeydi yazık. Çocuğun ağzından çıkanı kulağı duymuyor. Keder akimı aldı."

"Anam senin vicdansızlığın yüzünden gitti. Her gün dövüyordun..."

Tamamlayamadı laflarını Cihan. Yediği şamarla yere yuvarlandı.

"Vurma oğluna!" dedi başvezir.

“Ben onun oğlu filan değilim” diye bağırdı Cihan düştüğü zeminden.

Vezir tebessüm etti. “Cesur bir çocuksun sen. Gel bakayım yakınıma.”

Amcasının yakıcı bakışları altında söyleneni yaptı Cihan.

“Neden istemezsin fili vermeyi?”

“Çota başka fillere benzemez” dedi Cihan. “Farklı o. Doğduğundan beri öyle. Hiçbir yere gidemez.”

“Seviyorsun bu hayvanı, belli” dedi vezir. “Bir şey olmaz, dert etme. Şehzadeler gibi bakılır Osmanlı sarayında. Hem ailen de mükâfatlandırılacak.” Vezir hizmetkârlarından birine işaret etti, o da kuşağından bir kese çıkardı.

Ayaklarının dibine saçılan paraları görünce Cihan’m amcasının gözleri parladı. “Siz ona aldırmayın haşmetlim” dedi. “O ne bilirmiş? Fil sizindir. Tepe tepe kullanın. Şah ister de, kul hayır der mi hiç? Ne haddimize.”

Çota’nın kaderi mühürlenince Cihan’a da fili seyahatine hazırlamak kaldı. Ona hazmı kolaylaştıran şifalı otlar yedirdi; yıkadı, fırçaladı, derisini ıtırlı yağlarla ovdu; ayaklarının altını törpüledi; tırnaklarım kesti. Gemiye binme vakti geldiğinde Çota’ya refakat edecek kişinin kendisi olmayacağım bile bile yaptı bunlan. Ondan beş yaş büyük ve güya daha tecrübeli bir filbaz tayin edilmişti. Çıkık çeneli, gözleri birbirine yakın, tıknaz bir tip. İsmi Gurab’dı.

Saraydan devasa bir kafes gönderildi; köşeleri altınla lehimlenmiş, parmaklıkları gümüş çiçeklerle bezenmiş. Kafesi görünce gözleri doldu Cihan’ın. Doğduğu andan beri Özgür ve şen olan Çota zincire vurulacak, mücrim gibi kilit altına alınacaktı. Hayvanın denizde seyahat etmesinin tek yolu buydu, biliyor ama kabullenemiyordu. Aynlma zamanı yaklaştıkça yemeden içmeden kesildi. Kız kardeşleri onun için endişeleniyordu; amcası bile ona sataşmaz olmuştu.

Gurab, işlerin nasıl gittiğine bakmak için ve kendi deyişiyle *mahluk intibak sağlasın* diye arada sırada uğruyordu. Fil, yeni bakıcısını kale almıyordu.

"Tut!" diye bağırıyordu Gurab, elindeki değneği havaya kaldırarak.

Kıpırdamak şöyle dursun, ondan yana bile bakmıyordu Çota.

"Hadi al bu çomağı!" diye karşıdan sesleniyordu Cihan ve fil onun isteğini harfiyen yerine getiriyordu.

Çota Cihan'dan başka kimseden emir almıyordu. Baktılar ki olmayacak, çocuğun da onlarla birlikte Goa Limanı'na gitmesine karar verildi. Hayvan orada onu İstanbul'a götürecek olan gemiye bindirilecek, Cihan da Agra'ya dönecekti.

Yola çıkacakları sabah, Cihan'm en büyük ablası onu bir kenara çekti. Yavaşça bir nefes alıp ciğerlerinde tuttu; hazır değildi sanki bırakmaya - ne nefesini, ne kardeşini.

"Gidiyorsun" dedi, malumu ilan etmesine gerek varmış gibi.

"Çota'ya yardım edip amcamla dönerim" dedi Cihan. "Bir iki günlük aynlık."

"Kısa mı sürer uzun mu bilinmez, yol hali. Sabah sordum kendime. Anam hayatta olsaydı Cihan'a ne derdi, diye. Dua ettim ki Rabbim bana söylesin, fısıldasın kulağıma, ben de sana aktarayım. Ama hiçbir şey gelmedi."

Cihan başım eğdi. O da bilmek isterdi anacığı ne derdi böyle bir anda. Pencereden dışarı baktığında gördü ki köylüler beyaz fili süslemişlerdi. Hortumunu, kafasını rengârenk desenlerle donatmışlardı. Orada durmuş filin renklerine bakarken, şu kelimeler çıkıverdi dudaklarından: "Hayvana şefkat göster, hıncını zayıflan çıkarma, derdi herhal."

Ablasının koyu, kederli gözleri aydınlandı. "Doğru ya. Derdi ki, kimseye hoyratlık etme ve kimsenin kalbini kırmasına izin verme. Ne incitenlerden ol, ne incinenlerden."

o&no

Goa Limanı. Kurşuni semada beliren bulutlar günlerdir dört gözle bekledikleri rüzgân getirmişti beraberinde. Demir alınmış, yelkenler açılmıştı. Âdet olduğu üzere eski püskü bir şalvar suya atılmıştı bahtları açık olsun diye.

Kuru yaprak renginde, işlemeli bir ceket giymişti Gurab. Paçavralar içindeki Cihan'm yanında bir mihrace gibi parlıyordu. Kaşlarını çatarak konuştu çocukla: "Basıp gitsen iyi olur. Sana ihtiyacımız kalmadı artık."

"Gemi kalkana kadar şuradan şuraya gitmem."

"Seni serseri" dedi Gurab.

Cihan onu itiverdi. Gafil avlanan Gurab yere devrildi, ceketi kirlendi. Ayağa kalkıp hınçla homurdandı: "Gebertirim ulan seni."

Ne var ki kendini müdafaa etmesini biliyordu Cihan. Yumruklardan nasıl kaçılacağı konusunda idmanlıydı. Ne de olsa az dayak yememişti amcasından. Adam da bu arada kenarda durmuş, eğlenerek onlan seyrediyordu. Hem yaşça hem boyca büyük olan Gurab istese Cihan'ı bir güzel hırpalardı ama yapmadı. Zira oğlanın gözlerindeki deliliği görmüştü. Kendisi için alelade bir fildi Çota. Ama Cihan için eşi benzeri yoktu; tek dostu, sütkardeşiydi.

"Allah belanı versin" dedi Gurab, ama çoktan vazgeçmişti kavga etmekten.

Hâlâ titreyen Cihan, Çota'mn yanına gitti. "Bahtın açık olsun. Ben buradan dönüyorum gayrı."

Zincire vurulmuş fil hortumunu savurdu.

"Meraklanma, bir şeycik olmaz. Sultan seni çok sevecek." Bunları söyledikten sonra gözyaşlarını silip yürüdü oğlan. Uzağa gidemedi. Bir duvann arkasına saklanıp seyretmeye karar verdi. Bir vakit sonra Gurab geri döndü, ceketini temizlemişti. Rakibini def ettiğinden emin bir edayla konuştu: "Hey koca mahluk! Kaldık mı baş başa? Sözümü dinlemezsen seni aç bırakırım. Mum gibi duracaksın karşımda, duydun mu? Fazla şımartmışlar seni. Ben o salak oğlana benzemem."

Vakti gelince Gurab file yürümesini emretti ama lafını dinleyen olmadı. Değneğiyle vurdu hayvana. Çota gene de kılını kıpırdatmayınca Gurab başladı onu dövmeye. Saklandığı yerde dehşet içinde izliyordu Cihan. Anladı ki sütkardeşini bu nemrudun eline bırakırsa İstanbul'a sağ salim varamayabilir- di hayvancağız.

Halasiler[1] her şeyi yüklemişti gemiye. İskelede Çota ve kafesi dışında bir şey kalmamıştı. Gurab'm seslenmesiyle zuhur eden dört adam filin karnına ipler bağladılar. Bundan hazzetmeyen hayvan böğürdü, homurdandı. Daha iki yaşma henüz basmıştı ama kuvvetliydi. Dört adam, oldu on adam; kimi arkadan iterken kimi önden çekiyordu. Fili içine tıkar tıkmaz kafesin kapısını kapatıp sürgülediler. Çota arkasını döndü, kapana kısıldığını anlamanın ıstırabı vardı gözlerinde. Tepesinden zincirlerle bağlanan kafes, bir bocurgat vasıtasıyla kaldırıldı. Bir anda kendini havada bulan hayvan etrafa bakındı; tüm sülalesinin dertsiz tasasız dolaştığı ormanlara, sisli vadilere doğru.

işte tam o lahzada bir şey Cihan'm dikkatini çekti. Az ileride, yerde bir sandık duruyordu; bazı tahtaları kalkmış ol-

duğundan muhtevası görülüyordu. Kutu kutu baharat vardı içinde. Bunu da gemiye taşıyacaklardı nihayetinde. Bir sandığa baktı Cihan, bir de beyaz file.

Hayatımızın bir haritası varsa şayet, yollarda değil, yol ayrımlarında çizilmekte, iki şey arasında tercih yaptığımız o kısa,

---

1 Halasi: Hindistan'da çok eski zamanlardan beri limanlarda çalışan, çoğunlukla Müslüman işçiler.

kısacık anlarda. Göz açıp kapayana kadar değişir kaderimiz, tek bir kararla. Kimsenin bakmadığından emin olunca sandığın içine süzülüverdi Cihan. Bir taş gibi kıpırtısız, durup bekledi. Amcasının onu köşe bucak arayacağını düşünüp keyifle gülümsedi. Bir müddet sonra bir sarsıntı hissetti. Hamallar sandığı sırtlanmıştı, ne yazık ki kabaca. Bu vaziyette taşındıktan sonra birdenbire havalandığını hissetti ve hızla yere indi. Çenesini tahtalara o kadar sert çarptı ki, az kalsın dilini koparıyordu. Damağında kan tadı, derin bir soluk aldı. Paldır küldür de olsa gemiye binmişti.

Kendini ambarında bulduğu karakm[2] ismi *Batmayan Güneş'ti.* Dört direkliydi, önde bir cıvadrası ve büyükçe bir baş kasarası vardı. Güneşten kararmış bir gemicinin karga yuvasında oturduğu orta direğin üzerinde rüzgârın keyfîne göre takılıp çıkanlabilen yelkenler taşıyordu. Elli iki gemici ve birkaç papaz, sefir, tüccar ve seyyahlardan oluşan bir düzine yolcusu vardı.

Cihan gündüz gözüyle ortalıkta dolaşamazdı. Güverte döşemelerinden süzülen ışık huzmeleri azalır azalmaz dışan çıkıp fili aramaya koyuldu. Karanlık ve rutubetli ambarın bir kuytusunda buldu onu. Gurab ortalarda yoktu. Çocuğu fark edince tatlı bir sevinç *sesi* çıkardı Çota.

"Selam kardeşim" dedi Cihan.

Hayvanın yanına çöktü. Onu sağ salim İstanbul'a götürüp saraya yerleştireceğini, ardından Hindistan'a, kız kardeşlerine döneceğini anlattı. Dinledi Çota, kulaklarını kocaman açarak.

2 Karak: 16. yüzyılda Doğu Hindistan seferlerinde kullanılan Portekiz ticaret gemisi.

Ertesi sabah midesi kazınan Cihan, bir papazdan yalvar yakar su ve kuru ekmek edindi. Dönüşte Çota'yı ziyaret etti. Hayvan yine yalnızdı. Gurab'm ambarda kalmaya niyeti yoktu anlaşılan. Cesaret bulan Cihan, Çota ile daha çok vakit geçirmeye başladı - ta ki yakalanana değin.

"Sen!" diye gürledi aşina bir ses.

Cihan arkasını dönünce çatık kaşlı Gurab'ı buldu karşısında. "Allah seni kahretsin! Ne arıyorsun lan burada? Bela gibi yapıştın."

"Ya sen ne demeye yoksun? Ne vakit gelsem Çota tek başına."/

"Geberesice! Sana ne be? Sultanın fili. Senin değil ki."

Birbirlerine bağırmaya başladılar. Gürültüye koşan gemiciler ikisini de enselerinden tutup kaptana götürdüler. Afyona meyyal, dişlerinin yarısı kararmış, yarısı dökülmüş bir adamdı kaptan.

"Bir fil, iki terbiyeci" dedi. "Demek biriniz fazlasınız."

"Vezir beni görevlendirdi" dedi Gurab gururla. "Hem o daha velet."

"Yaşım küçük ama hiç değilse file bakıyorum. Onun umurunda bile değil!" diye kendini savundu Cihan.

"Kesin sesinizi!" diye gürledi kaptan. "Kim kalacak, kim gidecek, ben söylerim."

Ama unuttu. Günler geçti, kaptandan ses çıkmadı. Birbirlerine rastlamamaya gayret ederek, filin "yanında nöbetleşe bekledi düşman filbazlar. Tuzlu et ve peksimet yemekten gına geldi Cihan'a. Ambarda tıkılı kalan Çota günden güne eriyordu mum gibi.

Gemicilerin batıl itikatları çoktu. Uğursuzluk getirir diye bazı laflan ağza almıyor, alanı da oracıkta pataklıyorlardı. "Batmak" diyemezdin mesela ya da "kaza", "felaket" veya "kayalar." Fırtına ortasında bile "fırtına" kelimesini sarf edemezdin. Denizkızlarınm ezgisini duyan, sol omzunun üstünden arkaya doğru bir çimdik tuz atmalıydı, zira şeytandı seslenen. Mürettebatın ha bire tekrarladığı âdetler vardı. Ne vakit beğenmedikleri bir şey görseler ayaklarının dibine tükürürlerdi. Gece vakti ıslık çalan, köteği hak etmiş sayılırdı. Bazı şeylerden hazzetmiyorlardı - ters dönmüş bir kova, dolaşmış bir halat, eğilmiş bir çivi ya da gemide hamile kadın bulunması.

Sıçanları seviyorlardı, ne tuhaf. Bu kemirgenlerin batan gemide

durmadığı bilindiğinden, varlıkları her şeyin yolunda olduğuna dair bir teminattı. Fakat direklerden birine bir karga konsa hemen kovalıyorlardı. Gemicilerden biri, yola çıkmadan evvel bir kâhine gidip yol için üç elverişli rüzgâr satın aldığını anlattı Cihan'a. Daha fazla almak istemişti ama elindeki gümüş *baburi* bu kadarına kâfi gelmişti.

Derken bir ikindi vakti sıçanlar ortadan kayboldu. Semanın masum mavisi siyaha boyandı. Ve ardından katiyen yüksek sesle söylenmemesi gereken şey başladı. Bardaktan boşanırcasına yağıyordu yağmur. Deniz öfkeyle kabardı. Her dalga bir öncekinden yüksek, gemi rotasız ve çelimsiz bir ceviz kabuğuydu. Sular güverteye doluyordu. Denizciler kova kova boşalttıkça, deniz misliyle geri koyuyordu. Tufanlarda kullanılan yedek yelkenler açılmadı. Esas felaket dümenin kırılmasıyla yaşandı. *Dünyanın sonu geldi*, diye düşündü Cihan. Bilmiyordu ki hakikaten öyleydi, ama sadece fil ve kendisi için.

Fırtınanın ikinci günü bir bölük gemici ambara indi. Suratlarındaki ifadelere bakar bakmaz kam dondu Cihan'm.

"Mahluk gitmeli" dedi bir tanesi.

"Hiç almamalıydık gemiye" diye lafa karıştı arkadaşı. "Beyaz fil olur mu hiç! Belli ki iblisin uşağı. Nemrut, lanet hayvan!"

"Ne yani biz mi sebep olduk fırtı..." O kelimeyi anmaması gerektiğini hatırlayıp bocaladı. Ümitsizce Gurab'a döndü. "Ne olur bir şey söyle!"

Gurab omzunu silkti. "Benim filim mi sanki? Git kaptanla konuş."

Merdivenlerden yukarı ok gibi fırladı Cihan. Güverte mahşer yeri gibiydi. Mürettebat ha bire koşturuyor, her taraftan sel gibi sular geliyordu. Sırılsıklam vaziyette ve denize savrulmamak için parmaklıklara tutunarak, zar zor ilerledi oğlan. Nihayet sağa sola emirler yağdıran kaptanı buldu. "Kaptan yetiş. Fili öldürecekler!"

"Salak!" diye bağırdı kaptan, oğlanı kolundan iterek. "Biz can derdindeyiz, sen hayvan derdinde. Yıkıl karşımdan."

O zaman anladı ki Cihan, adamın her şeyden haberi vardı. Hatta belki de denizcilere ambara inmelerini o söylemişti. Kimi kime

şikâyet ediyordu?

"Kimse gemide beyaz fil istemiyor. Haksız değiller" dedi kaptan.

"Peki ne olacak?" diye korkuyla sordu Cihan.

"Suya atıyoruz."

"Ne!"

"Bağırma ulan. Sen kalıyorsun" dedi kaptan. "Mahluk gidiyor sadece."

"Olmaz. Çota'yı yalnız bırakmam. Boğulur hayvan."

'Yüzer, dert etme."

"Bu havada mı? Bu halde mi?" diye haykırdı Cihan ağlamaklı. Bir ümit ışığı belirdi zihninde. "Osmanlı sarayına ait bu fil. Koskoca Sultan Süleyman hediyesine ne yaptığınızı işitince sizi sağ koyar mı?"

'Yolda başına bir iş geldi deriz, buluruz bir mazeret" dedi kaptan. "Denizin gazabmdansa sultanmki yeğdir evlat." Cihan titremeye başladı. "Gemide beyaz fil uğursuzluksa, öldürmek daha beter uğursuzluk değil mi? Korkmuyor musun çarpılmaktan?"

Bıyığını çekiştirdi kaptan. "Kayık veririm. Yakında bir ada var. Oraya varmaya bakın, kurtulursunuz."

Bir filika indirildi suya, iki filbaz fal taşı gibi açılmış gözlerle baktılar.

"Atlayın" dedi kaptan.

"Bana ne ya? Fille alakam yok" dedi Gurab. "Benim değil ya."

"Âlâ." Kaptan oğlana döndü. "Peki sen? Senin de gitmen şart değil."

B .r kez daha kaderini değiştiren bir tercih yapıyordu Cihan Tek kelime söylemeden bindi filikaya. Rüzgâr şiddetlendi. Korkunç bir dalga güverteye çarpıp, yağmur oldu yağdı üzerlerine.

"Hazreti Süleyman efsanesi gibi" dedi kaptan. "Hani iki kadın bir bebeği paylaşamaz. Yalancı ana der ki, böl o zaman ikiye. Hakiki ana kıyamaz evladına ya. Şimdi anlaşıldı hanginiz sahtekâr, hanginiz hakiki filbazmış."

Neye yarar? Cihan hayatında hiç bu kadar korkmamış- tı. Kafesinden çıkarılıp güverteye getirilen Çota delirmiş gibiydi,

ayaklan ıslak tahtalar üzerinde sabun gibi kayıyordu. Birkaç denemeden sonra hayvanı suya itiverdiler. Dehşetengiz bir çığlıkla düştü aşağıya. Deniz karanlık ağzını açarak yutuverdi koca fili bir lokmada.

Cihan burada son verdi sözlerine. Dili damağına yapışmıştı. Mihrimah kocaman açılmış gözlerle bakıyordu. "Peki nasıl kurtuldunuz?"

"Karaya vurduk. Bir adaya çıktık. Oradan bir gemi aldı bizi. İsmi *Guîyabani"*

Mihrimah gülümsedi. "Bari onlar file iyi davrandı mı?"

"Keşke. Öldürüyorlardı zavallıyı az kalsın. Yolda salgın çıktı. Biri dedi ki fil eti iyidir. Kıtır kıtır kesecekti denizciler Çota'yı. Kaptan Garreth diye gâvur bir reis vardı, o kurtardı. Sonrası malum, geldik buralara. "

"Demek bitti" dedi Mihrimah. "Bin gün anlatsan bin gün dinlerdim halbuki. Hoşuma gidiyordu sen konuşurken hayaller kurmak."

Cihan birden kendini berbat hissetti. Aptallık etmişti! Ne demeye bitirmişti ki hikâyeyi? Ya şimdi giderse prenses? Gider ve bir daha gelmezse? Paniğe kapıldı. Tam anlatmaya devam etmenin bir yolunu arıyordu ki Hesna Hatun'dan gelen sesle irkildiler. Kadın aniden iki büklüm olmuştu. Astım nöbeti tutmuştu. Nefes alamıyordu; kıpkırmızı kesildi, boyun damarları patlayacak gibi şişti. Hırıltılar yükseliyordu göğsünden. Prenses ve filbaz birer koluna girip ağaç dibine oturttular. Mihrimah dadısının kuşağından sallanan ipek keseyi açtı ve hemen burnuna tuttu. Keskin bir ot kokusu yükseldi. *Demek Mihrimah'm saçlarından gelen rayiha buymuş*, diye düşündü Cihan. Hesna Hatun'un kesesinden bulaşan koku. İçindeki bitkiler şifalı olmalıydı ki derin derin soludu kadın. Nihayet nefes alışverişi yavaşladı, rengi açıldı.

"Nasıl oldun *dada?"* dedi Mihrimah.

"Daha iyiyim" dedi kadın, genç kıza gülümseyerek. "Sultanımın eli şifalı geldi."

“Hadi gidelim” dedi Mihrimah kaygıyla. “Yoruldun.”

“Gidelim, melek sultanım.”

Âdeti olduğu üzere prenses sevecen bir sesle veda etti beyaz ille. “Allah’a emanet ol mahluk. Ne badireler atlatmışsın, acıdım sana! Bir dahaki gelişimde söz, harika bir tatlı getiriyorum.”

Tam gidiyordu ki durdu, hafifçe yan döndü. İlk defa Cihan’a hitap etti ayrılırken: “İyi ki yalnız bırakmamışsın fili, Sümbül Oğlan.”

Sevinemedi bile Cihan. Ne sevinmeye vakit vardı, ne yeni hikâyeler uydurmaya. Bir kez daha seyretmek düştü bahtına, hep yamnda kalsın istediği insanın gidişini.

O

“Hey filbaz, hangi cehennemdesin?”

Cihan ahırdan koşarak çıktığında karşısında Karanfil Kâmil Ağa’yı buldu. “Neredeydin?” diye sordu adam.

“Temizlik yapıyordum...”

“Git hazırlan. Şeyhülislam efendinin mahluka ihtiyacı var.”

“Ne... ne için?”

Karanfil Kâmil Ağa fırladığı gibi çocuğa bir tokat attı. “Ne haddine ulan sormak? Sana ne emrediliyorsa onu yap. Konuşma fazla.”

Cihan, öteki terbiyecilerin yardımıyla mahfeyi Çota’nın sırtına taktı. Hazır olduklarında kapı ağası tepeden tırnağa süzdü hem fili hem fılbazı. “Haydi gidin. Sangram yolu gösterecek. Bir zındığın mahkemesi var. Anlaşıldı mı?”

“Evet efendim” dedi Cihan ama ne olup bittiğine dair en ufak fikri yoktu.

Şehirde, çiseleyen yağmurun altında, telaşlı bir cuma sabahı yaşanıyordu. Cihan ile Sangram mahfenin içine yerleştiler ve bu vaziyette, yokuşlar, sokaklar boyu ilerlediler. Kapı ağasının anlatmadığını arkadaşının ağzından kopardı Cihan. Vazifeleri şeyhülislamı evinden alıp bir meydana götürmekti. Orada bir mülhidin davası görülecekti. Sultanın, filini şeyhülislamın emrine vermesi, ulemanın yanında olduğu anlamına geliyordu. Mahkemeye şahsen katılmaması ise dini meselelerle arasına mesafe koymak istediğini gösteriyordu.

Haliç civarındaki bir mezarlığın yanından geçtiler. Beyaz fil aniden durdu. Havaya kaldırdı hortumunu, bir ses duymuş gibi bekledi. Cihan komut üstüne komut verse de hayvan bir müddet kıpırdamadı.

"Bu mahluklar ölecekleri yeri seçermiş" dedi Sangram. "Bu da galiba burayı beğendi baksana."

Cihan ürperdi bu lafı duyunca. "Çota daha yavru, o nasıl lalardı?"

"Canım kızma, öyle derler" dedi Sangram. Neyse ki o anda beyaz fil tekrar yürümeye başladı ve konu kapandı kendiliğinden.

Şeyhülislamın Kıztaşı civanndaki konağına vardıklarında öğlen olmamıştı. Duvarlarında oymalı güvercinlikler olan büyükçe bir konaktı. Cihan mekânı ilgiyle inceledi. İkinci kattaki pencerelerin kuzeye baktığım ve bazılarına renkli camlar takıldığını fark etti. Bunun bir hata olduğunu düşündü, çünkü bu şekilde güneş ışığından yeterince faydalanamıyor- lardı. Bir yerden bir tirşe aşırabilse burayı sil baştan çizmek isterdi, kafasına göre.

Bu arada ev ahalisi, daha evvel böyle yaratık görmedikleri için perdelerin arkasından fili gözetlemekteydi. Zevceler, çocuklar ve cariyeler... Onlann korkulu bakışları altında Cihan evin efendisini selamladı. Bir merdiven ve bir düzine hizmetkârın yardımıyla mahfenin içine yerleşti ihtiyar adam. Cihan da Çota'nın ensesine oturdu. Sangram yürüyecekti.

"Buradan düşen oldu mu hiç?" diye seslendi şeyhülislam, yola çıkınca.

"Çelebim, sizi temin ederim öyle şey hiç olmadı."

"inşallah ilk ben olmam."

Sokaklar boyunca ağır ağır ilerlediler. Şeyhülislamın mümkün mertebe çok kişiye görünmek istediği izlenimine kapıldı Cihan. Sultan Süleyman'ın filine binmek her gün kısmet olmazdı ne de olsa.

Nihayet kalabalığın bekleştiği meydana vardılar, insanlar onlan coşkuyla karşıladı. El sallayanlar mı ararsın, bağn- şanlar mı? Gerçi Çota'yı mı, yoksa şeyhülislamı mı daha fazla coşkuyla selamladıklarını anlamak kolay değildi. Öylesine tezahürat vardı beyaz file. Bir heyecan havası esiyordu; bir beklenti vardı herkeste. Günlerce hakkında konuşacakla- n, eşe dosta ballandıra ballandıra

anlatacakları bir mahkemeye tanıklık edecekti ahali. Sabırsızlanıyorlardı.

Filin sırtından aşağı zorlukla indirilen şeyhülislam cuma namazım kıldırdı. Cihan'la Sangram aralarında fısıldaşarak Çota'nın başında beklediler. Arada sırada, irikıyım askerlerin nöbet tuttuğu açıklığa kaçamak bakışlar atıyorlardı. Muhafızların ortasında tek başına namaz kılan biri vardı — ince yapılı, uzun boylu bir delikanlı; zarif yüzünde birkaç günlük sakal uzamıştı.

Cihan sanık hakkında bilgi edindi etraftan. Kuzguni saçlarından ve hüzünlü çehresinden dolayı herkes Leyli diyordu ona. Mecnun Şeyh olarak da biliniyordu. Tıpkı seneler evvel benzer bir suçlamayla yargılanan Oğlan Şeyh gibi o da hocaların en genciydi. Yağmur rengiydi gözleri, öylesine gri; solgun çiller vardı suratında, sanırsın ki ebru teknesi yağmış yüzüne damla damla.

Büyüleyici zıtlıklarla doluydu Leyli. Hem âlemin işleyişine dair çocukça bir merak taşır, hem pirlere has telaşsız bir bilgelik sergilerdi. Bir yandan kayıtsızlık raddesinde cesurken, bir o kadar utangaçtı. Yerinde duramayacak kadar cevval, gülümserken bile gamlıydı. Kelimeleri kullanmakta mahirdi ama bazen günlerce bıçak açmazdı ağzını. Cez- beli sohbetlerine rağbet eden çoktu; memleketin her yanından gelirlerdi vaazlarını dinlemeye. Sesi kadifeydi, biraz da kısıkça, ama ne vakit hislense yükselip nağmelenirdi. Fikirleri ulemayı hayrete ve dehşete düşürmüş, rahatsız etmişti. Mecnun Şeyh de onlardan hazzetmezdi. Bilhassa medresede ders verecek bilgiden yoksun oldukları halde iltimasla müderris yapılanlara ve babadan oğula devreden ulema soylarına veryansın ederdi. Gün geçmiyordu ki erbab-ı zahiri iğneleyip alaya almasın. "İnsan daha yüksek bir idrak mertebesine eriştiği vakit* diyordu, "ne haramdan dem vurur, ne helalden. Ne cennet ister, ne cehennemden ürker. îmanın özüdür aslolan; şekli şemaili, kabuğu kisvesi değil." Kadıların buyruklarının, hatta şeyhülislamın fetvalarımn kendisini bağlamadığını iddia edecek kadar ileri gitmişti. Yığınlar içindi kurallar; düşünmek istemeyip de başkalarından onların yerine düşünmesini bekleyen hazır lokmacılar için icat edilmişlerdi.

Aşktan bahsediyordu. Cümle kâinata, en ufaktan, zerreden en

mühime kadar her şeye eşit nazarla bakmaktan söz ediyordu. “Cahil bir köylü, senelerce mürekkep yalamış hocadan yahut yedi kez hacca gitmiş hacıdan çok daha yakın olabilir Allah’a” diyordu. “Öyleyse, ya ne demeye paye vermeli ulemaya?”

Dua etmek, ilanı aşk etmek demekti. Yaradan’a olan sevdam açık etmek. Aşkta korkuya yer yoktu, ya da çıkarcılığa. İnsan ki kâinatın gayesiydi, kıymetli ve kadimdi, ona hiçbir şey haram değildi. Öyleyse insan ne kaynayan kazanlardan çekinmeli, ne huriler beklemeliydi, çünkü cennet de cehennem de, azap da sefa da yarın değil, şimdi; uzaklarda değil, buradaydı. “Allah’tan korkmaya daha ne kadar devam edeceksiniz?” diyordu. “O’nu sevmek varken?”

Cemaati -zanaatkârlar, köylüler, medrese talebeleri ve yeniçerilerden oluşan renkli bir küme- Leyli’nin vaazlarını pür dikkat dinlerdi. Fikirleri fakir fukaraya cazip gelirdi; tavn, endamı da zenginlere. Kadınlar, gençler, cariyeler, esirler, kafası karışıklar ona ehemmiyet veriyordu. Sade Müslü- manlar değil; Yahudiler, Hıristiyanlar ve kitaplarını kimsenin görmediği Zerdüşt taifesi de.

Cuma namazı bitmiş, ulema yerlerine yerleşmişti. Leyli, uyku mahmuru bir çocuk gibi gözlerini ovuşturdu, kendisini sorgulayacak adamların yüzlerine baktı birer birer.

“Neyle itham edildiğini biliyor musun?” diye sordu şeyhülislam.

“Size göre kâfirlik olan şeyle” diye cevapladı Mecnun Şeyh.

“Utanmadan, Allah olduğunu ve herkesin Allah olduğunu iddia ettin mi?”

“Benim söylediğim, Allah’ın her birimizde mevcut olduğu. Çünkü O bizi sadece ilahi suretinden değil, aynı zamanda ilahi özünden var etti.”

“Allah korkusu nedir bilmediğini söylemişsin, aslı var mı?”

“Sevdiğimden neden korkayım? Siz sevdiklerinizden korkuyor musunuz?”

Kalabalıktan bir uğultu yükseldi. Bir muhafız bağırdı: “Susun!”

“Allah’a benzediğini ileri sürdüğünü kabul ediyorsun o zaman.”

“Siz Allah’ı kendiniz gibi zannedersiniz. Kızgın, kindar, katı. Olur mu hiç öyle şey? Bense O’nun insana benzediğini sanmaktansa, insanın O’na benzeyebileceğine inanmayı tercih ederim.”

Ulemadan Ebussuud Efendi araya girmek için müsaade istedi. “Az evvel ağzından çıkanın düpedüz küfür olduğunun farkında mısın?”

“Öyle mi oldu?” Leyli, bu ihtimali mütalaa eder gibi bir an durakladı.

Ebussuud Efendi’nin yüzü asıldı. “Nedamet getirip af dileyeceğine mahkemeyle alay mı edersin?”

“Neden edeyim? Kisvede siz orada, ben buradayım, lâkin özde başka değiliz. Haliyle bende beğenmediğiniz her ne varsa sizde de mevcut.”

“Haddini bil! Aramızda ne benzerlik var?” dedi Ebussuud Efendi. “Benim Rabbim senin o kıt anlayışmdakine benzemez.” “Peki bu şirk koşmak değil mi? Birden fazla Rab mi var?” dedi Leyli.

Kalabalık fısıltıyla dalgalandı.

Öksürerek araya girdi şeyhülislam. “Biraz daha anlat madem Yaradan’ı.”

Mecnun Şeyh buna cevaben, Allah’ın semavi bir tahta kurulmuş bir kral, raca veya padişah olmadığını söyledi; günü geldiğinde cezalandırmak niyetiyle semadan bizi seyredip her günahımızı kaydetmiyordu. “Allah tacir mi hesap tutsun? Niye baksın günahın sevabından fazla mı diye, elinde terazi mi tutar? Buysa oruç tutmana sebep, tutma. Buysa sana secde ettiren, etme. Allah kâtip değil ki deftere kaydetsin. Takvada sahtekâr olacağına, günahında samimi ol, daha iyi.” Mahkeme hazzetmedi bu laflardan. Dört koldan sigaya çekmeye başladılar. Her seferinde benzer cevaplar aldılar. Ta ki şunlan duyana kadar sanığın ağzından: “Sizin hudut çektiğiniz boydan ben çoktan geçtim gittim efendiler. Dur deseniz de duramam artık. Haram dedikleriniz bana helaldir. Sus deseniz de, susamam artık.”

Akşam çöktü; sema al bir örtü oldu tepelerin üstünde. İlk saatlerdeki heyecan dağılmış, insanlar sıkılmaya başlamıştı. Yapılacak işler, doyurulacak mideler, memnun edilecek eşler vardı evde. Peyderpey, seyirci kitlesi eridi. Sadece sanığın sevenleri kaldı geride; tek kelime etmeseler de yüzlerinden okunuyordu sadakatleri. Geçen bir kayığın lambası parladı uzaktan. Martılar bağrıştı, bir parça çürümüş eti payla- şamıyorlardı.

“Sana son bir şans veriyoruz” dedi şeyhülislam. “Söylediklerinin küfür olduğunu kabul edip af dilersen, bu seferlik bağışlanabilirsin.”

Omuzlarını dikleştirdi Leyli, bir karar almıştı sanki. “Ben Maşuk’u sevdim, Maşuk beni. Herhal şu hayatta pişman olunacak daha isabetli şeyler var: Tamahkârlık. Açgözlülük. Kemdillik. İktidar hırsı. Yalan dolan. Bunlardan utanmalı insan. Lâkin aşk... Aşk için nedamet niye?”

Cihan korkmaya başlamıştı. Farkında olmadan öyle bir asıldı ki filin yularına, hayvan garip bir ses çıkardı. Herkes durup Çota’ya baktı. Seyirciler, ulema ve sanık.

"Bu mahluk...” dedi Leyli uzaktan fili inceleyerek. “Hakk’m heybetine ve evrenin çeşitliğine delalet değil mi? Her ne kadar bazılan ‘hayvan’ deyip geçse de ne kadar güzel ve asil. Öldüğümüzde ruhumuz durmaz ki. Devam eder seyrüseferine. Öyleyse ölüm yoktur. Kâinatın gayesi insandır, insanın gayesi öğrenmek. Korkuyla, yasaklarla böcek gibi sinmek niye? Anlamadan, sorgulamadan tekrarlamak niye? Aslolan Kuran’ın mânâsına ermek ve kendinde âlemi, âlemde kendini keşfetmek. Belli bir mertebeye varanlar için herkese verilen kurallar geçerli değildir.”

O vakit ilan etti şeyhülislam: “Hepiniz şahitsiniz, kaç kez fırsat verdik pişman olsun diye. Kendi sonunu kendi ağzıyla mühürledi. Geri almadığı gibi küfürleri tekrar etti. Üç günbatımında katli vaciptir.” Dikenli bir sessizlik çöktü. Kimseden ses çıkmıyordu şimdi.

“Müritleri tek tek sorgulanacak, tövbekârlar bir kenara ayrılacak, geri kalanlar aynı sona müstahak” diye kararını noktaladı şeyhülislam.

Cihan daha fazla bakamayacağını hissederek gözlerini yere indirdi. O şekilde dururken duyduğu sözle irkildi.

“Müfti hazretleri müsaade ederse bir fikrim var” dedi gençten bir müderris. “Sultanımızın beyaz filini ahali pek sever. Yedisinden yetmişine tüm İstanbul mahluka muhabbet gösterir. Neden mülhit filin ayaklan altında can vermesin? O vakit bunu kimse unutmaz. İbreti âlem olur.”

Şeyhülislam durakladı. “Böyle ceza ne görülmüş, ne duyulmuş.”

Ebussuud Efendi konuştu bunun üstüne. "Bizde yoktur. Fakat duyanz ki Hint diyannda bu usule başvurulur. Orada hırsızlann, katillerin cezası budur. Madem fil ile filbaz oradan gelmekte..."

Bütün kafalar fil ve terbiyecisine çevrildi. Cihan kıpkırmızı olmuştu. Ağzını açtıysa da hemen konuşamadı. Kalbi göğüs kafesinden fırlayacak gibi çarparken dedi ki: "Muhterem hocalar, Çota daha evvel böyle şey görmedi. Ne yapacağını bilmez hayvan."

"Hindistan'dan gelmiyor musun?" dedi Ebussuud Efendi şüpheyle.

Rengi uçtu Cihan'ın. "Doğrudur, efendim."

Son sözü şeyhülislam söyledi. "Öğret o zaman. Üç günün var."

Üç gün sonra dalda yaprak gibi tir tir titreyerek filin üzerinde oturuyordu Cihan. Aşağıda bir insan denizi dalgalanıyordu. Tüm İstanbul gelmişti beyaz filin bir zındığı ezdiğini görmeye. Genç müderris haklıydı. Böyle ceza kolay kolay hafızalardan çıkmazdı.

Mecnun Şeyh'in elleri ayaklan gözleri bağlıydı. Dua etmekteydi. Kalabalığın sesi boğuyordu mmltısım. Yere boylu boyunca yatınlmıştı ki Çota üzerine basabilsin. Filin, suçlunun midesine yahut kalbine tek ayağını hızla indirmesi yeterli olacaktı.

"Haydi" dedi Cihan en buyurgan ses tonuyla.

Fil kıpırdamadı bile.

"Yürü dedim mahluk!"

Baktı olmuyor, asayla dürttü. Bağırdı, çağırdı. Tehdit işe yaramayınca rüşvet denedi. Elma, armut, fıstık. Gene de oynamadı yerinden koca fil, ikram edilenleri yemeyi ihmal etmese de. Bunun üzerine hayvanın gözleri bir pelerinle örtüldü, ayaklarının altındaki bedeni görüp huzursuzlanmasm diye. Fayda etmedi. Görmese de seziyordu Çota. Direniyordu.

Mahkeme baktı ki olmuyor, güneş batmak üzere, vakit geçiyor; baktılar ki ahalinin yarısı sıkılmış, kalan yansı ise zaten tasvip etmedikleri bu cezaya tepki göstermek üzere, son anda karar değiştirdiler. Bildik usulle öldürülecekti mülhit ve müritleri. Asılarak.

Sonunda Mecnun Şeyh ve dokuz müridi idam edildiler. Cesetleri Boğaz'ın sularına atıldı. O esnada İstanbul'da olmadığı için kurtulan sonuncu mürit, karanın denize doğru uzandığı en uç noktada bekledi. Akıntının cesetleri getireceğini biliyordu. Birer birer yakaladı onları; yıkadı, öptü, kefenledi, gömdü. Koca şehirdeki Müslüman mezarları arasında sadece onlarınkiler başsız ve ayaksız olacaktı.

Saraya geldikleri andan itibaren Cihan'm heyecanla yolunu gözlediği biri vardı: Sultan Süleyman. Fakat bunca zaman geçmiş, hükümdarın gölgesi bile görünmemişti. Hiç mi merak etmiyordu acaba Şah Hümayun'un hediyesini? Niçin gelip görmemişti beyaz fili? Her daim ya savaştaydı ya seferde. Sarayda kaldığı nadir anlarda, devlet meseleleriyle alakadar değilse şayet, Hürrem'in borusunun öttüğü söylenen haremdeydi. Halbuki Cihan, Çota'nın sultan tarafından sevildiğinden emin olmak istiyordu. Ondan sonra gönül rahatlığıyla hırsızlık edip ayrılabilirdi. Bekliyordu Osmanlı sultanını. Halbuki onun yerine Hürrem çıkageldi bir ikindi vakti.

Serçe peşindeki kedi kadar sessiz, poyraz gibi süratli, Hürrem Sultan vahşi hayvanların kısmında bitiverdiğinde, hazırlıksız yakaladı herkesi. Daha az evvel avlu bomboşken karşılarında belirdi birdenbire. Arkasında maiyeti, üzerinde ateş kırmızısı bir kaftan, başında sivri çenesini vurgulayan bir serpuş, ortaparmağında kuş yumurtasından irice bir zümrüt vardı. Tek kızı Mihrimah yanındaydı. Genç kıza bakmaya hakkı olmadığını biliyordu Cihan ama yine de... yine de...

Orada, annesinin çaprazında, dimdik ve vakur, herkesten ve her şeyden ayrı duruyordu prenses; ince tüller iniyordu başlığından. Meltem, ona dokunabildiği için şanslı ve bahti-

yar, raks ediyordu saçlarında. Cihan'm hayranlık dolu bakışını fark etmiş olmalı ki, dere diplerindeki çakıl taşlan gibi ışıldadı gözleri. Dudaklan bir tebessümle kıvnlmca ortaya çıktı ön dişlerinin arasındaki boşluk; şen ve haylaz bir hava verdi yüzüne.

Cihan ağzını açıp kapattı; dili kendisinden habersiz, kıza bir şeyler demek istermiş gibi. Handiyse Mihrimah'a doğru bir adım atacakken haremağalarından biri ensesine okkalı bir şamar indirdi. "Diz çök, densiz! Bu ne cüret?"

Cihan öyle hızlı eğildi ki dizkapakları taşlara çarptı. Etrafta gülüşmeler oldu. Utandı oğlan. Hürrem Sultan'm kaftanıyla aynı renge büründü suratı.

Hürrem oralı olmadan yürüdü; etekleri Cihan'm alnına süründü. "Bu mahluka kim bakıyor?" diye sordu.

"Ben kulunuz, sultanım" dedi Cihan.

"Adı ne hayvanın?"

"Çota, haşmetlim."

"Ne marifeti var? Neye yarar?"

Cihan bu soruyu öyle tuhaf buldu ki cevap vermeden önce durakladı. "O... soylu bir hayvan."

İmkân olsa ona fillerin sadece ebat olarak değil kalben de azametli olduklarını anlatmak isterdi. Nice hayvanın aksine hayatı da, ölümü de idrak edebilirlerdi; bir yavrunun doğumu veya ihtiyar filin vefatı halinde merasimleri bile vardı. Aslanlar yırtıcı, kaplanlar heybetliydi; maymunlar zeki, tavus kuşları göz alıcıydı, ama bir tek filler bu sıfatların hepsine birden aynı anda vâkıftı.

Cihan'm akimdan geçenlerden bihaber seslendi Hürrem: "Bize birkaç hüner göster bakalım."

Cihan şaşkın, yutkundu. "Biz hüner bilmeyiz."

Başını kaldıramadığı için Hürrem'in yüz ifadesini göremedi. Onun yerine ayaklarına baktı kadının. Gülfam terlikler içindeki ince, biçimli ayaklar birkaç adım atarak filin önünde durdu. "Bir sopa bulun" diye emretti Hürrem. Derhal bir kuru dal tedarik edildi. Cihan onun Çota'ya vurmasından korktu ama kadının niyeti başkaydı. "Mahluk bunu yakalayabilir mi?" Cihan cevaplamaya fırsat bulamadan, Hürrem elindekini fırlattı. Sopa havada yarım daire

çizdi, hayvanın ön ayaklarının ortasına düştü. Çota oralı bile olmadı. Hortumunu sinek kovarcasma sallamak dışında kılını kıpırdatmamıştı.

Hanım sultanın kaşlan kalktı. Cihan, birden Çota'yı onun gözlerinden gördü: Haddinden fazla yiyen, haddinden fazla içen, haddinden fazla yer kaplayan ve buna mukabil hiçbir şey sunmayan devasa bir mahluk.

"Bu heyulanın hiç marifeti yok mu?" dedi Hürrem — bir sualden ziyade bir tespitti.

"İzzetli sultanım, bu bir savaş fili" dedi Cihan. Daha kelimeler ağzından çıkar çıkmaz tedirgin olduysa da devam etti konuşmaya. "Ataları gibi. Gerçi henüz genç ama şimdiden cesaretini ispatladı Hint ellerinde."

Hürrem durdu. Bu tuhaf ve besbelli saray adabından habersiz oğlana baktı. "Demek savaşçı, öyle mi?"

"Evet sultanım..."

"O takdirde bahçede ne arar? Gitsin harp meydanına!" Cihan'ın benzi soldu. Dili tutulsaydı da o laflan etmeseydi. Ama çok geçti. Bu arada Hürrem, Karanfil Kâmil Ağa'ya talimat vermişti bile. "Hayvanın bahtı açıkmış. Yakında cenk var. Dahil olsun yiğit erlerimize."

"Emriniz baş üstüne" dedi hadım.

Hışımla dönüp yürüdü Hürrem; odalıklar yetişmek için koşturdular peşi sıra. File ve filbaza soğuk bir nazarla şöyle bir baktı Karanfil Kâmil Ağa. O da diğerlerine katıldı. Ama herkes gitmemişti, iki kişi arkada kalmış, Cihan'ı seyrediyordu: Prenses ve dadısı.

"Annemi kızdırdın" dedi Mihrimah.

"Hiç ister miydim" dedi Cihan, ağlamaklı.

"De bana Sümbül Oğlan, neden üzgünsün?"

"Çünkü... Bu fil harp etmeyi bilmez sultanım."

"Yani valideme yalan mı söyledin?" Ayıplamaktan ziyade eğleniyor gibiydi.

Cihan ses çıkarmadı; ne kabul ne inkâr edebildi.

"Gafil çocuk, şimdi yandın. Annem bir defa karar verdi mi kimse onu döndüremez." Üzülmüş gibi iç geçirdi Mihrimah. "Bak bana."

Cihan emri duyduğu halde yerine getirmekte zorlandı. Prensesin ince yaşmaklı yüzüne bakar bakmaz panikle tekrar eğdi başını. O kısacık anda, kızın gözlerinin muzır bir alevle parladığını göremedi. "Ama sen

gitmeyebilirsin. Senin kalmanı sağlayabilirim. Başka bir hayvana bakarsın.”

Cihan sevindi bunu duyunca ama yine de gönlü razı olmadı. “Yalvannm yapmayın. Bensiz göndermeyin Çota’yı.”

“Düşündüğümden de budalaymışsın. Söylesene hiç savaş gördün mü?”

‘Yok, izzetli sultanım.”

“Ben de görmedim ama şevketli babam beni çok diyara götürdü” dedi Mihrimah gururla. “Annemden fazla seyahat ettim. Hatta biraderlerimden de!”

Hesna Hatun hafifçe öksürerek gitme vaktinin geldiğini ima etti. Sessiz bir hasbıhal geçti dadıyla prenses arasında. Cihan fark etmedi.

“Bırak da sana yardım edeyim” dedi Mihrimah.

“Filin benden başka kimsesi yok. O giderse ben de gitmeliyim.”

“Git de gör gününü” dedi Mihrimah. “Oyun sanırsın zaar. Döndüğünde seni görmeye gelirim. Bakayım hâlâ fil aynı fil, sen aynı oğlan mısın?”

Aynı akşam, Cihan cesaretini toplayıp Karanfil Kâmil Ağa’nm huzuruna çıktı. Çota’nm henüz harp meydanına ha-

zır olmadığını anlattı. Heyecanla konuşuyor, ha bire kendini tekrarlıyordu - adamın idrakinden şüphe ettiğinden değil, şayet susarsa ağlamaya başlayacağından korktuğu için.

"Neye hazır olacakmış? Savaş fili değil mi zaten?" diye sordu hadım. "Yoksa senin şah aldattı mı bizi?"

"Ağam, bu hayvan terbiye edilmemiş. Korktuğu şeyler var."

"Ne mesela?"

Çocuk yutkundu. "Buraya geldiğimizden beri dikkatimi çeker. Ne vakit kaplan hırlasa, fil titrer. Bilmem neden..." Bâbü's-saade ağası lafını kesti. "O vakit endişeye mahal yok. Kara Boğdan'da kaplan yok ya."

"Kara Boğdan?" diye tekrar etti Cihan, aksiseda gibi. "Ordumuzun istikameti orası. Şimdi yıkıl karşımdan ve bir daha böyle zırvalarla gelme."

Adamın kaftanının eteğini öptükten sonra salyangoz yavaşlığıyla geri geri çıktı. Bir türlü anlatamamıştı meramını. Halbuki Sibiryalı Taraş uyarmıştı onu. Demişti ki yaşlı baytar, korkularını alt etmemiş bir file güvenilmezdi. Galeyana gelir, kime saldıracağı belli olmazdı.

Aslanbaz Olev oğlanın imdadına koştu. Oturup hayıflanmak yahut ona buna yalvarmak yerine kendi başlarının çaresine bakacaklardı. Madem hayvan kaplanlardan korkuyordu, ona korkuyu alt etmesini öğreteceklerdi.

Allah bilir nereden, bir kaplan postu buldu Olev. Ardından, lüzumlu yerlere rüşvet verdikten sonra, kahverengi gözleriyle boş boş bakan, masum bir koyun temin etti. Bıraktılar otlasın bir müddet. Bu arada mutfak yamaklarından birine bir kova verip, hindi yahut tavuk kesildiğinde bunu kanla doldurmasını söyledi.

Ertesi sabah Olev, Cihan'dan kaplan postunu sırtına geçir-

meşini, sonra da emekleyerek filin etrafında dolaşmasını, hırlayıp gürlemesini istedi. Oğlan şaşırsa da bu talep karşısında, Olev'in söylediklerini aynen yerine getirdi.

"Yalağı devir!"

Cihan söylenenleri yaparken fil de yan gözle onu seyretmekteydi. O gün ne yemek verdiler Çota'ya, ne su. Dedi ki Olev, bir file zarar vermenin en kolay yolu hortumunu hedef almaktı. Kemiksiz, safi kastan müteşekkil hortum aynı zamanda hem burun, hem dudak, hem el, hem koldu. Onunla koku ve nefes alır, yer içer, su çeker, kendini kaşır, gözlerini ovalar, dilediğine su fışkırtırdı. Buna mukabil hortumundan yara alırsa vay haline! Kendini koruyabilsin diye Çota'mn kafasına uygun bir zırh sipariş edip, fıldişlerini törpülediler. İşleri bittiğinde o kadar sivri olmuştu ki bunlar, dokunsan kanardı parmakların.

İkinci ve üçüncü gün, Cihan yine postu üzerine sarınıp Çota'mn etrafında çemberler çizdi. Gene aç susuz bıraktılar fili. Çıkıp gezinmesine izin vermediler. Çota, çektiklerinden sorumlu tuttuğu sahte kaplana öfkeyle bakmaya başladı. Dördüncü gün, Olev koyunu getirdi. Kaplan postunu onun sırtına geçirdi. Zavallı hayvan silkeleyip atmak istedi üstündeki yükü ama Olev postun iç kısmını yapışkan reçineyle kaplamıştı. Koyunu bu vaziyette ahıra, Çota'mn yanma sürüklediler. O noktada artık filin açlıktan gözü dönmüştü; koyun ise korkudan aklını kaybetmişti. Olev, mutfak yamağının getirdiği kovayı çıkardı. İçindeki kanı zavallı koyunun üstüne boca etti. Başına siyah bir kumaş örttü. Bir şey göremez olunca hepten çıldırdı hayvan. Onun gerginliği Çota'ya bulaştı; koca fil durmadan kafasını sallıyordu. Sersemlemiş koyun sağa sola koştururken sonunda gidip file çarptı. Çota hortumunu savurarak muazzam bir kuvvetle hayvana vurdu. Koyun, korkunç bir ses çıkararak devrildi, toparlandı.

Olev ve Cihan dışarı çıkıp ahırın kapısını kapattılar. Kulakları kirişte, beklediler. Cihan kapı kolunu öyle sıkı tutuyordu ki elinin kanı çekilmişti. Koyunun bitmeyen melemelerini işitti - kan donduran feryatlar. Azar azar kesildi sesler. Nice sonra açtılar kapıyı, içerisi kan, sidik ve dışkı kokuyordu. Orada, tepedeki aralıklardan

sızan akşam güneşinin altında yatıyordu koyun; nefes almıyordu; vücudu delik deşikti.

O gece hayvanat bahçesinde, öteki terbiyecilerle beraber ateşin etrafında oturdu Cihan. Ballı boza içip fısıldaştılar. Çinli ikizler, kafa yapan sarı bir tohumu afyonla karıştırıp yutmuşlardı; gaipteki bir şeylere bakıp kıkırdıyorlardı. Merak etti Cihan ne görüyor olabilirlerdi, onun göremediği? Bu gölgeler ve yankılar dünyasında hangisi daha gerçekti, onların seyrettikleri tatlı hayaller mi, yoksa kendi evharu ve endişeleri mi?

İstanbul'un üstünde kocaman ve alçak bir ay vardı. Yıldızlar çoktu. Sonsuz sayıdaki deliklerinden, uyuyan şehrin üzerine ışık serpen dev bir kevgir gibiydi sema. Çocuğun bir vakitler heyecanla dolu olan ruhu şimdi endişeli ve yorgundu. Burada ne yapıyordu? Bu yabancı insanların arasında? O esnada kız kardeşlerinin de başka bir ateşin - hararetiyle Cihan'ı ısıtamayacak kadar uzak bir ateşin- etrafında oturuyor olabileceği fikri kalbini hüzünle doldurdu. Saraydan da, saraylılardan da korkuyordu. Eve dönmek istiyordu. Halbuki o tutmuş, düpedüz savaşa gidiyordu, inanmadığı, anlamadığı bir savaşa...

dano

Cuma namazını müteakiben, dövme bronzdan koca bir tepsiye benzeyen harp davulu, her sefer öncesi olduğu gibi

yedi kere çalındı. İnsanın tüylerini diken diken eden bu gümbürtü, kasırlara, bahçelere, kafeslere vardıktan sonra duvarlardan taştı, zengin fakir demeden mahallelere yayıldı.

Tekmil şehir, Cihan'ın gözleri önünde savaşa hazırlanıyordu. Bir nevi asker olmayan yoktu adeta. Yeniçeriler kışlalarından çıktı. Paşalar kılıç kuşandı. Bahçıvanlar, börekçiler, hallaçlar, sakalar, çulhalar, kürkçüler, kazzazlar, çıkrıkçılar, çömlekçiler, debbağlar, nalbantlar, bıçkıcılar, duvarcılar, hakkâkler, mumcular, halatçılar, tuğlacılar, kalafatçılar, okçular, balıkçılar, tavukçular, falcılara kadar cümle esnaf teyakkuza geçmişti. Muhabbet tellallannınki dahil her loncada hummalı bir faaliyet vardı. Buna rağmen, sefere çıkmak için müneccimbaşımn münasip bir gün ilan etmesini beklediler. Her şeyin -merasimin, düğünün, sünnetin- bir vakti vardı. Ölmenin ve öldürmenin de. Nihayet bir tarih verildi. Askerler, on iki günbatımı akabinde yola koyulacaktı.

Düşman gelip seni bulmuyorsa senin onu bulman gerekiyordu kovuğunda. Koskoca ordu Haliç'le Prut Nehri arasındaki mesafeyi kat edecekti. Beyaz filin ön saflarda yürümesi emrolunmuştu. Ne var ki Cihan *Deliler'e* bu radde yakın olmak istemiyordu. Ayı ve kaplan postlarına bürünmüş, tepeden tırnağa dövmelerle kaplı, kulakları delik, kafaları ya tıraşlı ya kurt takkeli, ellerinde zincirli topuzlar taşıyan bu adamlar ya zırdeli ya yabaniydi. Aralarında tehlikeli haydutlar vardı. Zurnalar, borular, davullar çalarak ve ölüleri mezarlarından kaldıracak şekilde bağırarak düşmanın kanını donduracağı muhakkak bir velvele koparıyorlardı. Cihan filin bundan hazzedeceğini zannetmiyordu.

Bu derdini kime açacağını düşünedursun bir şey söylemeye gerek kalmadı. Kara Boğdan'a doğru yola çıktıkları sabah yanı başında kopan tantana Çota'yı öyle bir galeyana getirdi ki, heyula gövdesiyle arka ayaklarının üzerinde kalktı. Neredeyse askerlerden birini eziyordu. Akşam ezanı okunmadan,

fil ve filbaz arka saflara, sipahilerin yanma gönderilmişti bile. Ama bu sefer de atlar huzursuz oldu. Nihayetinde tekrar yer değiştirerek piyade birliklerine katıldılar.

Ondan sonrası rast gitti. Aylar boyunca saray avlularında kapalı kaldıktan sonra açık hava ve uzun yürüyüşten hoşlanan Çota, hareketli

bir tırıs tutturdu. Filin ensesinde oturduğu yerden etrafa bakan Cihan, uçsuz bucaksız insan denizi karşısında hayrete düştü. Serpuşlarının altından sarkan zülüfleriyle baltacıları; hu çeken dervişleri; aygırının üstüne kurulmuş yeniçeri ağasını; her iki yanında ikişer sersolak ve etrafında keskin okçular olmak üzere, etrafı muhafızlarla sarılmış halde küheylanına binmiş giden Sultan Süleyman'ı gördü. Önü sıra bir muhafız yedi at kuyruklu sancağı taşımaktaydı. Hayvanlar da savaşa gidiyordu. Erzak yüklenmiş develer; devasa topları çeken katırlar; mancınıkları getiren öküzler ve tabii ki atlar... yelelerinde rüzgâr, gözlerinde bilgelik taşıyan atlar. Canlarını tehlikeye atıyor; yollarda telef, savaşlarda hedef oluyor, gene de kimseden takdir görmeden ölüyorlardı.

Askerin geçeceği güzergâhı önceden temizleyen silahdar bölüğü; gülleleri hazırlayan humbaracılar; hendek kazan, tüneller açan, en sağlam surları bile havaya uçuran lağımcılar; sancak-ı şerifi ve ağırlıkları muhafaza eden garipler; hemen yanlarında sağ ve sol ulufeciler; silahları ve zırhları temin eden cebeciler; toplardan ve mühimmatın taşınmasından sorumlu top arabacıları ocağı; kılıçlarıyla sekbanlar; düşmanı geceleri uyutmamak için naralar atan bozancılar; su taşıyan gencecik sakalar... Bunca asker, bayrak ve sancaklarını sallayarak; mızraklar, palalar, nacaklar, arkebüzler, baltalar, kalkanlar, oklar ve yaylar taşıyarak ilerliyordu. Cihan hayatında bu kadar çok insanı bir arada görmemişti. Binlerce ayrı kafadan ziyade tek bir vücuttu ordu. Aynı anda adım atan ayakların yere vuruşuyla çıkan ses tüyler ürperticiydi. Bıçak
gibi kesen yele karşı bir-ahenk, pür-nizam gidiyorlardı.

Aniden acı bir feryat duyuldu. Yer yarılmış, dokuz sipahiyi yutuvermişti. İçinde sipsivri kazıklar bulunan derin bir çukura yuvarlanmıştı hepsi - düşmanın kurduğu ve kurnazca üzerini örttüğü bir tuzaktı bu. Koşup baktılar aşağıya. Göğüslerinden, midelerinden kanlı kazıklar çıkan parçalanmış bedenler buldular. Boynundan yaralanmış yağız bir at haricinde nefes alan yoktu; onu da bir okçu vurdu ki ıstırabı dinsin. Ölüleri çıkarıp gömmek mi, yoksa olduklan yerde bırakmak mı gerektiği konusunda kısa bir münakaşa yaşandı. Vakit azdı, vakit

kıymetliydi; nihayetinde, bulundukları çukurda defnedildiler. Askerler ve atlar aynı isimsiz mezarı paylaştılar.

O gün sırtında kırbasıyla, pire gibi hareketli, biraz da peltek bir azap eriyle tanıştı Cihan. Adam düşmanla karşılaşmaya can attığını anlattı.

“Kellesini aldığın her kâfir için cennette bir köşkün olacak” dedi. Dokuz asker öldürmüştü şimdiye kadar. Bir o kadarını daha haklayacaktı, kararlıydı. İnsanın bu kadar köşkle ne yapacağını anlayamayan Cihan bir şey demedi.

Azap eri Mohaç’ta savaşmıştı. Sürüyle kâfir can vermişti orada; gökten dolu gibi, çekirge gibi, yaralı kuş gibi ceset yağmıştı. Toprak, kılıcını hâlâ elinde tutan, gözleri açık giden ölülerle kaplanmıştı. Etten ve kemikten bir halı gibi.

“Altın rengi bir ışık gördüm” dedi adam, fısıltıyla.

“Nasıl?”

“Öyle parlaktı ki... Bütün meydanı aydınlatmıştı. Anladım ki Allah bizden yana.”

Ortada böyle kocaman bir nur varsa herhalde karşı taraf da görmüştür diye düşündü Cihan. Demek ki düşman ordusu da inanmıştı ilahi bir kudretin onların tarafını tuttuğu

na. Belki de savaş dediğin, Tanrı'nın bir tek kendilerini sevdiğine inananlar arasında bir kavgaydı. Böyle bir iddiası olmayanın savaşmak için sebebi de yoktu. Kuşkularını kendine sakladı.

Güneş altında ilerleyip, karanlık çökünce mola vererek vadileri, tepeleri aştılar. Altı gün beş gece sonunda Prut Nehri'ne vardılar. Suyun üstünde sisten bir perde asılıydı. Onları karşı sahile geçirecek hiçbir şey yoktu. Ne bir gemi, ne bir köprü. Bir çare bulunana kadar kamp kurup dinlenmeleri emrolundu. Nehrin dirsek yaptığı yerde epeyce çamur birikmişti. Oraya doğru fırlayan Çota, kendini vıcık vıcık birikintinin içine attı; keyifle yuvarlanmaya başladı. Öyle şen sesler çıkarıyordu ki tabur tabur askerler durup onu seyre daldı.

"Ne yapıyor bu?" diye sordu azap eri.

"Filler çamuru sever" dedi Cihan. "Derilerine iyi gelirmiş. Bizim gibi terleyemiyorlar da. Taraş anlattı hepsini."

"Taraş da kim?"

"Eee.... Sarayda ihtiyar bir baytar var. İyi büir hayvanlan."

Adam dikkatlice süzdü Cihan'ı. "Yani sen şimdi kendi filinin huyunu suyunu o heriften mi öğrendin? Sen neden bilmezsin?"

Cihan tedirgin halde gözlerini kaçırdı. Fazla konuşmuştu. Hep böyle oluyordu. Ne vakit birine bir parça açılıverse pişmanlık duyuyordu. Midye gibi içine kapandı, suskunlaştı. Çok geçmeden anlaşıldı ki Çota dışında bu zoraki moladan memnun olan yoktu. Zafere ve ganimete düşkün yeniçeriler beklemekten hoşlanmamıştı. Her yer sivrisinek doluydu. Bizzat düşman tarafından yetiştirilmiş gibi hınçla sokuyorlardı. Askerler gergin, atlar huzursuzdu; akıncılar hep aynı köylerden yiyecek toplamaktan bıkmıştı; içtikleri çorba gün geçtikçe yavanlaşıyordu.

Bu esnada, yol açıp köprü inşa etmeleri için önden gönderi

len müsellemler çalışmaya koyulmuştu. Fakat işlerine şeytan karışmış olmalı ki köprünün ayaklan birer birer yıkıldı. Hafta bitmeden, ikinci köprünün temeli tamamlandı - daha kuvvetli görünse de ilkinden de çabuk çökerek yanm düzine askerin yaralanmasına sebep oldu. Üçüncü deneme daha da cılızdı. Zemin bataklıktan beter, akıntı insafsızdı. Cesaretleri kı- nlmış, asaplan bozulmuş halde orada kaldılar. Hızlandı ne- hir, yavaşladı zaman. Bir uğursuzluktur geldi kondu üzerlerine. En yüksek rütbeliden en basit ere, herkese sirayet etti atalet. Cihan'm konuştuğu azap eri bile umutsuzdu. Buralara kadar getirip de ne demeye çaresiz bırakmıştı Allah, anlamıyordu. Bir an evvel çözüm bulunmazsa, her kademede baş gösteren huzursuzluk daha başlamadan bitirecekti bu savaşı. Düşmana gerek kalmadan ordu, kendi sabırsızlığına yenilecekti.

iv vis n

C3B!)

Prut İrmağının kenarında *durduk, geçemedik.* Düşman *ite* aramızda kudut çizdi sular; aktı, çağladı. Koca *ordu çaresiz* kaldı. Bir an evvel *zafer ve* ganimet isteyenyeniçeriler karşı kıyıya varmaya can atı- vordu. Elden bir şey gelmiyordu.

Günlerden bir gün, baktım ki cebecibaşı telaşla koşturmakta. Bir şeyler döndüğünü anladım. Merak bu ya, peşine takıldım. *Beni fark etti.* Filden ötürü kemen tanıdı. Yavaşlamadan seslendi: "Hintli, mahluk nasıl?" Gayet iyi olduğunu söyledim. "Harp *etmeye pek hevesli!"* dedim. Başını salladı. *"Tez* vakitte, *inşallah. Evvela şu deli nehri bir geçelim de."*

Adam bunu *dedikten* sonra iriyarı mukafızlarca korunan bir çadırın kapısından girerek kayboldu. Orada *durmam* lazımdı. Durmadım. Bu çadırın kime ait olduğunu düşünmeden öyle bir kararlılıkla *yürüdüm ki muhafızlar beni cebecibaşının hizmetkârı zannederek* geçmeme izin verdi.

İçerisi kayli *kalabalık, herkes pek gergindi.* Kimse beni mükimse- medi. Ben *de fare gibi sessizce bir köşeye gidip,* içoğlanların arasına karıştım. Kemka kumaşla kaplı duvarlar, sırmalı *minderler, göz kamaştırıcı kilimler, gümüş tepsilerde yemişler, pirinç maltızlar, enfes* kokular saçan tütsüler... Benim yattığım yer buranın yanında *köstebek* yuvası gibi kalıyordu.

Sanğma *balıkçıl* tüyü takılı Vezir-i Azam Ayas Paşa, yana yakıla bir şeyler anlatıyordu. Sultan en *köşedeydi; nefti* kaftanıyla bir heykel kadar dik ve vakur duruyordu. Boynu *uzun,* sakalı kısa ve biçimliydi. *Sekilerin* üzerine yerleştirilmiş taktından *herkesi* izliyordu. Şeyhülislam, *yeniçeri* ağası ve diğer vezirler iki yanma dizilmiş, ara sıra *ftkir* beyan *ediyorlardı.* Rotayı değiştirip nehir *boyunca ilerleyerek* köprü yapmaya elverişli bir mıntıka aramayı tartışıyorlardı. Bu *değişiklik* orduya zaman *kaybettirecekti; muharebenin belki bir ay* gecikmesi, münasip havanın *elden* kaçması *demekti*

bütft. Paşa *konuşmak için müsaade istedi* "Şevketli sultamm, muhkem bir köprü inşa *edecek* birini biliyorum." Sultan kim *olduğunu* sorunca cevap verdi: "Haseki kullarınızdandır. İsmi Sinan." Sultanın emriyle söz konusu

asker bulundu, getirildi. Çadıra girer *girmez, diz* çöktü. Durduğum yerden birkaç adım ötede olduğu için *yüzünü* rahatlıkla görebildim. Alnı geniş, burnu keskin hatlı, kaşları *kavisliydi; koyu* renk gözlerinde ağırbaşlı bir ifade vardı. Sükûnet ve *metanet yayıyordu.* One çıkması söylendiğinde, rüzgâra karşı yürür gibi başını eğerek *ilerledi* Neden çağırıldığını işitince, "Şevketli padişahım, tez vakitte bir köprümüz olacak Allah'ın izniyle" dedi. Sultan sordu: "Âlâ, kaç gün alır?" Bir sessizlik oldu. Nihayet Sinan cevapladı: "Hesaplarıma göre on gün kâfidir."

"On! Bunca gayret boşa çıkmışken sen muvaffak olacağına nasıl kanaat *getirdin*?" diye sordu sultan. O vakit Sinan dedi ki: "Hünkârım, onlar, şüphesiz iyi niyetten, derhal işe koyuldular. Bense köprüyü evvela zihnimde yapacağım. Ondan sonra inşa edeceğim." Tuhaf bir cevaptı amma Sultan Süleyman'ı tatmin etmişe benziyordu. Vazife Sinan'a verildi. O da, tıpkı vardığı gibi, acele etmeden hu*zurdan çekildi* Aklıma cin *gibi bir fikir geldi o anda.* Sinanâyaklaş- manm bir yolunu bulursam yöneticilerin çadırlarına girip çıkabilir, bir iki altın yürütebilirdim. Hemen fırladım peşi sıra. Biraz takip ettim, cesaretimi toplayıp seslendim. Ne istediğimi sorunca, beyaz filin bakıcısı olduğumu, hayvanın kendisine yardım edebileceğini anlattım.

Daha evvel inşaatta çalışıp çalışmadığımızı sordu. "Hint diyarından tecrübeliyiz" dedim. Gözlerini üzerimden ayırmadan beni dikkatle inceledi. Ruhumu *görecek diye* endişelendim. *Vezirin çadırında* ne aradığımı sordu. Bu kez doğruyu söyledim. Cebecibaşının peşine takılıp kendime *yer* açtığımı saklamadım. Suratından *bir tebessüm geçti* "Kabına sığmaz bir oğlansın belli" dedi. *"Şark'tafdler mimarların dostudur, bilirim.* Senin gibi cesur *birfılbaz da bize yardımcı* olur."

On dört yaşına basmıştım ama bayatta kimse bana *güzel bir kelime* etmemişti, anamla ablalarım dışında. Gayriihtiyari gülümsedim. Ve böylece *kendimi* Sinan nam bu yabancının *emrinde, beyaz fille* beraber köprü

yapımında çalışır buldum. Dülger ve duvarcı *taifesine* dahil oldum. *Nereden bilebilirdim bu bir* anlık kararın bir ömür süreceğini?

O

Müsellemler işe koyulmaya hevesliydi ama ilk gün parmaklarını bile oynatmadan geçti. Keza ikinci gün de. Bu arada Sinan tek başına nehir kıyısında dolaşıyor, gözlerini uzaklara dikip dalıyor, suya çomaklar sokuyor, ölçü üstüne ölçü alıyor, taşıdığı tomarlara birtakım rakamlar yazıyordu. Remil döken falcılar, remiz okuyan kâhinler gibi tuhaf şekiller çiziyordu. Ne yaptığını anlamayan yeniçeriler homurdanmaya başlamıştı. Geceleri çadırlarda Sinan denen ne idüğü belirsiz neferin bu görev için doğru adam olmadığı, boş yere vakit yitirildiği konuşuluyordu.

Üçüncü günün sabahı, Sinan inşaata başlayacaklarını duyurdu. Dört buçuk fersah kuzeyde, nehrin yatağını genişletmeye başladığı bir nokta seçmişti. Kararı herkesi şaşırttı. Neden oraya gideceklerini soranlara bir köprünün kısa veya uzun, dar veya geniş olabileceğini ama temelinin muhakkak sağlam atılması gerektiğini söyledi.

Çalışmaya başladılar. Evvela yapıyı akıntıdan korumak için bir bent yaptılar. Çota kalaslar taşıyor, çamura saplanan malzemeyi çıkarıyor, kayaların yerini değiştiriyordu. Suyun içinde kolay yürüyebilmesi gayet yararlı olmuştu. Hızlı akan ve adamların boyunu geçen nehirde kıymetli şeydi fil. içleri alçıyla kaplanarak su geçirmez hale getirilmiş devasa fıçılar vasıtasıyla derin çukurlar kazdılar. Bunların içine kazıklar çaktılar. Balçığa ve pisliğe bulanarak duvarcılar ve dülgerlerle beraber didindi Cihan. Acayip tiplerdi bunlar. Her ne kadar sert ve ketum görünseler de kendilerinden olana karşı da bir o kadar sevecen ve şefkatliydiler. Az konuşur, bir bakışta on cümle anlatırlardı. Ne vakit birileri, marangozların piri Hazreti Nuh, dülgerlerin piri Hazreti İbrahim yahut mimarların piri Muhammed Ibn Ebubekir'in adlarını anacak olsa, sağ ellerini kalplerinin üstüne koyar, "Selam ola!" derlerdi. Oğlan, onlann yanında, hiç olmadığı kadar rahat hissetti kendini. Tıpkı onlar gibi, taş üstüne taş koymanın, tahtaları sırtlamanın ve

zorluklara rağmen bir eser yaratmanın tadına vardı. Vazifenin Sinan'a tevdi edilmesinden tastamam on gün sonra köprüyü bitirdiler.

Karşıya ilk geçen Sultan Süleyman oldu. Atına binmiş, dizginleri tek eliyle sımsıkı tutmuştu. Onu Vezir-i Azam Ayas Paşa takip etti. Lütfi Paşa da köprüyü ilk kat edenler arasmdaydı. Doğru mimarı bulduğu için kendiyle iftihar ediyordu. Sultan ve maiyeti öteki kıyıya varınca herkes bayram etti. Tekmil ordu, altışar kişilik ekipler halinde köprüden yürümeye başladı. En kanlı savaşlardan korkmayan ama yüzme bilmedikleri gibi sudan ödleri kopan koca koca adamlar, dualar mırıldanarak gittiler. Sıra onlara geldiğinde fil ve fil- baz hareketlendi. Ama sancakbeyi onları durdurdu. "Hayvan beklesin. Ağırdır. Yıkıverir yanlışlıkla."

Neyse ki Sinan yetişti imdatlarına. "Efendi, lüzumu halinde elli fil bile taşır bu yapı."

Sancakbeyi gönülsüz razı oldu. "Eh, madem mimarıdır bunu diyen..."

"Haydi" dedi Sinan, Cihan'a dönerek. "Ben de seninle geçeceğim.

Sinan ve Cihan köprüden yürürken, fil de olanca ağırlığıyla peşlerinden geldi. Karşı kıyıya ayak basar basmaz birisi Sinan'a seslendi. "Efendi, gel hele. Bize lazımsın."

Sinan adımlarım hızlandırdı. Kimse ona durup beklemesini söylemediği için Cihan, Sinan'ı takip etti, Çota da aynen Cihan'ı.

Az ileride, açıklık bir mevkide, birtakım muteberler, ordu ayrıldıktan sonra köprüye ne olacağını tartışıyorlardı. Yüz ifadelerine bakılırsa anlaşmazlık çıkmıştı. Lütfî Paşa bir gözetleme kulesi inşa edip bir de müfreze bırakmayı öneriyordu. Vezir-i Azam Ayas Paşa ile Budin Beylerbeyi Sofu Meh- med Paşa razı olmuyordu. Bir orta yol bulamayınca mimara danışmaya karar vermişlerdi.

"Muhterem efendiler, şayet bir kule inşa edersek, düşman hem kuleyi hem köprüyü ele geçirir" dedi Sinan, "iki misli olur kazançları. Arkamızı sanp pusuya düşürürler."

"Ya sen ne tavsiye edersin?" diye sordu vezir-i azam.

“Kendi ellerimizle yaptık, gene kendimiz yıkalım” dedi Sinan. “Dönüşte yeni bir tane yapanz.”

Sinan’ı divana önermiş olan ve dolayısıyla ondan mutlak itaat ve sonsuz minnet bekleyen Lütfı Paşa küplere bindi. “Şu ödleğe bakın! Kuleyi kollamak için seni muhafız bırakırız diye korktun zaar! Bilseydim fıtratının böyle çiğ olduğunu, boşuna seni tavsiye etmezdim.”

Cihan endişeyle baktı Sinan’a. Onun da beti benzi atmıştı ama konuşmaya başladığında sesi sakindi. “Efendiler, sultanım bana kule inşa etmemi ve başında nöbet tutmamı emrederse harfiyen yaparım. Lâkin siz bana kanaatimi sordunuz, ben de dürüstçe söyledim.”

Sessizliği beylerbeyi bozdu: “Eh, Araplar da gemilerini yakıyor.”

“Gemiden bahsetmiyoruz. Bedevi miyiz biz!” diye çıkıştı Lütfı Paşa, Sinan’a ters ters bakarak.

Bir uzlaşma sağlanamadan tartışma bitti. Olanlardan haberdar edilen Sultan Süleyman ikindiye doğru kararını ilan etti. Köprü yıkılacaktı.

Yıkmanın yapmaktan çok daha kolay olduğunu böyle öğrendi Cihan. Bu kadar uğraşıp dizdikleri taşların paldır küldür düştüğünü görmek içini acıttı. İçerledi Sinan’a. O kadar hamallıktan sonra nasıl yerle bir edebilmişti eserini? Alm terinin hiç mi kıymeti yoktu gözünde?

Bulduğu ilk fırsatta sordu: “Efendi, bağışla ama neden böyle yaptık anlamadım. O kadar emek vermiştik.”

“Bir dahaki sefere gene emek veririz” dedi Sinan.

“Bu köprünün nesi vardı ki?”

“Bir kusuru yoktu. İşimizi gördü, miadım doldurdu.”

“Anlamıyorum” dedi Cihan. “Tamam, düşmanın eline geçmesin ama insan nasıl eserini gözden çıkarır?”

Sinan bir nefes aldı. “Benim ilk ustam babamdı. Yörenin en iyi marangozuydu, beni de o yetiştirdi. Zadik evveli kırk gün oruç tutardı. Ben de ona eşlik etmek istediğimde “Sen çalış, tahtadan bir kuzu oy bize” derdi. Dinlerdim. Fakat her seferinde yaptığıma bakar, iyi olmadığını söyler, elimden alırdı. Attım derdi,

hadi git yenisini yap. Darılır, kızardım ama kuzularım giderek daha âlâ oldu.” Bir an durakladı. “Babam Ölünce bir sandık bulduk. İçinde çocukluğumdan beri oyduğum bütün kuzular duruyordu. Meğer her birini saklamış rahmetli.”

“O zaman ne demeye attım diyormuş?”

“Çünkü zanaatında ustalaşmak isteyen, yaptıklarını geride bırakmayı da bilmeli. Eserinden ziyadesiyle memnun olursan öğrenmeyi kesersin. ‘Ben artık oldum’ dersin. Oracıkta kalır, yerinde sayarsın. En iyisi her seferinde yeniden hevesle işe koyulmak, sil baştan.”

“Tuhaf iş” dedi Cihan, kafası karışmış halde.

“Vakti gelince, belki gene konuşuruz bunları” dedi Sinan, usulca.

Böylece geride bıraktılar gayretlerinin meyvesini; hem de öyle yıkık dökük bir harabe halinde terk ettiler ki, bir zamanlar ne denli şahane bir köprü olduğunu kimse hayal bile edemezdi.

csvo

Savaştan sonraki değil, önceki gecedir insanın ruhunda iz bırakan. Hani hâlâ sen, sandığın insan iken; dünya, alıştığın mekân. Bulaşmamışken henüz ellerine hiç tanımadığın kişilerin kanı; zihninde kimselere anlatamayacağın suçlar birik- memişken daha. Cihan, ottan döşeğinde yatmış Mihrimah’ı düşünüyordu. İstese de istemese de aklı kendiliğinden kayıyordu. Gözleri prensesi hayal ediyor, ne yana baksa onu görüyordu. Kulakları kadife sesini işitiyordu, durup dururken.
Parmakları saçlarına dokunuyordu, kendi buna asla cüret edemese de. Hisleri tek başına harekete geçmiş, adeta yoktan var ediyordu Mihrimah’ı.

Güneş battıktan sonra ordugâha hâkim olan hava değişmiş, bir tedirginlik çökmüştü. Karanlık arttıkça, kasvet neredeyse elle tutulacak hale geldi. Rütbesi ne olursa olsun her asker biliyordu ki şu yaldızlı semaya son defa bakıyor olabilirdi. Belki de bu, gördüğü en son hilaldi. Bir daha olmayacak^ ı. Ne böyle bir gök, ne böyle bir toprak. Burada noktalanacaktı fani Ömürleri. Sinirler gerilmişti. Bu uğursuz vadide ÖJÜp, cesetlerini akbabalar didiklesin istemiyorlardı. Bir mezar taşından mahrum kalacak, hayaletleri ilelebet feryat figan ortada dolanacak diye

kaygı duyuyorlardı. Sakin bir mezarlıkta, servi ağaçlan ve sarmaşık güller altında, aşina olduklan topraklarda gömülmeyi tercih ederlerdi. Etrafta isimlerini bilenler olsun, ruhlanna fatiha okunsun, daha iyi değil miydi? Pek çoğu gizliden gizliye bir ata atlayıp kaçmayı aklından geçirdi. Ertesi gün, güneş doğduğunda, düşmanla burun buruna geldiklerinde yapmaları gereken neyse harfiyen yerine getirmekte tereddüt etmeyeceklerdi, fakat şimdi... İnanç ile şüphe, cesaret ile ödleklik, sadakat ile ihanet arasında bir eşikteydiler. Her an bir tarafa meyledebilecek bir hacıyatmaz olmuştu yürekleri. Savaştan bir önceki gece en derin kararsızlıkların yaşandığı, en uzun geceydi.

Yat borusu çalmıştı ama uykuya dalmak zor geliyordu. Paylaşılan hikâyeler, ifşa edilen sırlar, verilen sözler, edilen dualar fısıltılar halinde süzülüyordu çadırlardan dışarı, Humbaracılar ocağına ait iki direkli koca çadınn yanından geçerken, yabancı bir dilde şarkılar mırıldanan bir askere rastladı Cihan. Bin bir menşeden gelirdi yeniçeriler; kimi Anadolu evladıydı, kimi Rumeli. Evvelki hayatlarını bir sandığa koymuş, anahtarım uzağa atmışlardı. Ama böyle fevkalade anlarda, ölümle karşılaştıklarında, o sandıklar kendiliğinden açılır ve çocukluklarına, ailelerine dair hatıralar etrafa saçılırdı. Vaktiyle gördükleri ama toparlayamadıklan bir rüyanın kınk parçalan gibi.

File yiyecek bulma bahanesiyle, elinde bir kova, ordugâhta dolandı Cihan. Semaya açılmış sağ elleri ve toprağa çevrilmiş sol elleriyle çemberler çizen semazenlere rastladı. Namaz kılan askerler gördü. Düşmanın eline düştüğü takdirde, kuşağının içindeki kutuda taşıdığı akrebe kendini sokturacağını anlatan bir cebeciyi dinledi. Küfürler savuran, kavga arayan cebelilere kulak misafiri oldu; denkler arasında yaşanan, ertesi sabah unutulacak türden münakaşalardı bunlar. Cenkten evvel çıkmaları yasak olduğu halde çadırlar arasında dolanan fahişeleri fark etti. Bu en kazançlı geceleriydi.

Az ileride, yüzlerini harmanileriyle kısmen kapatmış üç fahişe vardı. Her zamanki gibi merakına yenik düştü Cihan, peşlerine takıldı. Kadınlardan biri -esmer, endamlı ve kıyafetine bakılırsa Yahudi olan- durup arkaya baktı.

“Cesur asker” dedi ipeksi bir sesle. “Ne o uyku tutmadı mı?” “Ben asker değilim” dedi Cihan.

"Ama cesursundur eminim." •

Ne cevap vereceğini bilemeyen Cihan omuz silkti.

"Bir bakayım hele sana. Pek de gençsin."

Kadın ona dokununca irkildi Cihan. Gene de koluna girmesine izin verdi. Parmaklan yumuşaktı fahişenin; vücudu odun ateşi ve ıslak çimen kokuyordu. Cihan, içini saran titremeyi belli etmemeye çalıştı. Bilmiyordu nasıl bir şeydir bir kadının sinesinde uyumak ve uyanmak. Bunu düşünür düşünmez Mihrimah geçti akimdan. Utandı. Çmlçıplak yakalanmışçası- na kızardı. Çekip kurtardı kendini kadının elinden.

"Gitme" dedi fahişe, boynu bükük bir sevgili gibi.

Cihan hareketlenince beriki de peşi sıra seğirtti. Eteklerinin hışırtısı, saçak altında tüylerini kabartan güvercinleri çağrıştırıyordu. Gecenin içinde çözmesi gereken bir bilme

ce varmış gibi kaşlarını çatarak yürüdü oğlan. Vakit geçti; ordugâhın içinde peşinde bir orospuyla dolaşmak tehlikeliydi. Çarnaçar çadırına yöneldi gönülsüzce.

Üç seyis kalıyordu içeride. "Hey, Hintli, ne getirdin bize?" diye sordu içlerinden biri pis pis sırıtarak. "Bir ceylan, ha?"

"Kendi geldi" dedi Cihan, sertçe.

Bir an durakladı herkes. Seyislerden birinin bir çift deri çizmesi vardı, para yerine vereceği. O götürdü kadını yatağına.

Cihan, köşeye çekilip ot döşeğine uzandı. Uyuyamadı. Dinledi inlemeleri, giderek hızlanan nefes almaları. Nihayet bittiğine hükmedince dirseğinin üstünde kalkıp etrafa bakındı. Mum ışığında gördü onları; adam kadının üstünde gidip geliyordu hâlâ, kadınsa bakışlarını gaipte bir gölgeye dikmiş, bezden bir bebek gibi hareketsiz yatıyordu. Başını yana çevirdi fahişe. Göz göze geldiler. Kadının kâinatını gördü gözbebeklerinde, onun yalnızlığında kendi ıssızlığını buldu. Hasta hissetti birdenbire Cihan kendini; başı döndü, zemin, ağırlığının altında eğildi. İçinde, henüz tanışmadığı vahşi bir kuvvet olduğunu işte orada anladı. Tabiatında esrarlı bir yan vardı; ruh evinin altında, henüz inip görmediği karanlık bir mahzen.

Ayağa fırladığı gibi seyise doğru ilerledi. Adamı kadının üstünden iterek yüzüne beceriksizce bir yumruk indirdi. Her ne kadar seyisi yere devirdiyse de esasen kendi elini acıtmıştı. Kızmaktan ziyade şaşıran adam, gözlerini kırpıştırarak baktı bu acemi, bu duygusal oğlana. Alaylı alaylı büküldü dudakları, gülmeye başladı. Diğerleri ona katıldılar. Cihan orospunun da güldüğünü gördü. Çadırdan dışarı çıktı hışımla; fili göresi gelmişti. Şefkatliydi Çota; insanlann aksine, ne kibir bilirdi, ne kabalık.

Her zamanki gibi ayakta uyukluyordu fil. Cihan suyunu değiştirdi, yemini tazeledi, pisliğini kürekle temizledi. Ardından yere oturdu, çamura bir çomakla çizmeye başladı. Prut Nehri üzerine inşa ettikleri köprüyü resmetti; sonra sildi, yeniden denedi. Nasıl yapmıştı acaba Sinan? Evvela zihninde tasarlamıştı. Cesaretlendi, birkaç denemeden sonra bambaşka bir şey çizdi. Hayali bir nehri aşan yedi kemerli bir taş köprü. Ayaklarını suyun tazyikinden koruyacak bentler, yukarıda yaya ve hayvanların yürüyeceği kaldırımlar olacaktı. Eğer fazlaca büyük bir öküz arabası geçerse, herkesin kenara çekilebileceği melceler

yapacaktı. Açılıp kapanan kısmı sayesinde, altından gemiler seyredebilecek, emtia ve yolcu akışı idare edilecekti. Keyiflendi bunu hayal ederken.

Nihayet yorgun argın gidip bir saman yığınının tepesine 'uzandı. Gözlerini kapayınca fahişeyi gördü; kirli bir döşek üstünde yan çıplak... Onu düşlerken kadının yüzü silindi, yerini Mihrimah'm çehresine bıraktı. Telaş içinde doğruldu. O zavallı aşüfteyle asil bir prenses nasıl iç içe geçebilirdi zihninde? Fakat ne kadar gayret etse de, ne fahişeyi hor görmek geldi elinden, ne Mihrimah'ı arzu etmemek. Uyanan erkekliğinden utanarak yüzünü samanlann arasına gömdü.

Şafakta ezan sesiyle gözünü açtı. Beş vakti bildirmek için orduya eşlik eden müezzinler vardı. Çadırına döndüğünde öteki seyisleri çoktan hazırlanmış, fahişeyi de gitmiş buldu. Adamların yüzlerinde herhangi bir suçluluk emaresi aradı; yoktu. Evvelki gece hiç yaşanmamış gibiydi.

Savaş öncesi ne denli yavaşsa, savaşın kendisi o kadar hızlıydı. Bir gümbürtü duyuldu evvela; önce uzaktan, derken fazlasıyla yakından. Düşman bir ihtimal değildi artık. Bir yüzü vardı - zırhlarının altından bakan, nefret dolu binlerce yüz. Cihan, filin sırtına oturup harp meydanını inceledi. Uzakta, iki ordunun çarpıştığı hat boyunca bütün renkler eriyerek gri bir çağlayana dönüyordu. Kılıçlar birbirine çarptıkça kıvılcımlar parlıyordu. Ölümü kutlayan havai fişekler gibi. Nereye dönse metal ve et, et ve metal gördü - mızraklar, kılıçlar, en sağlam zırhlan bile parçalayabilen gürz ve topuzlar... Savrulan, tökezleyen, devrilen bedenler...

Gürültü kulakları sağır edecek raddedeydi. Nal takırtıla- n arasında kaya ve ateş fırlatan mancınıklann gıcırtısı; ila- nihaye tekrarlanan *Allah Allah* nidaları. Sultan için savaşıyorlardı. Din için keza. Ama aynı zamanda, çocukluklarından beri onlara fena muamele eden herkese, canlannı yakmış her şeye karşı. Kan üstüne kan döküldükçe toprak koyulaştı. Burun delikleri genişlemiş, ağızlan köpürmüş atlar sahipsiz, dörtnala koşuyordu. Her yandan duman yükseliyordu. Henüz gündüz olduğu halde ziya ferini yitirmiş, sema siyah bir pelerin gibi kapanmıştı üstlerine.

Çota, şaşkınlık içinde sağa sola dönüp duruyordu; hâlâ alışamadığı zırhlı örtünün altında rahatsızdı. Törpülenen fildiş- leri keskin bıçak gibiydi. Cihan onunla konuşmaya çalıştıysa da sözleri hengâmede kayboldu. Derken göz ucuyla bir hareketlilik fark etti. Bir elinde tüfeği, bir elinde kılıcıyla iriyan bir Frenk, tökezleyip kargısını düşürmüş bir yeniçeriye saldırıyordu. Yeniçeri ilk kılıç hamlesini savuşturduysa da İkincisi omzuna saplandı. Fili o tarafa yönlendirdi Cihan. Bağırdı avazı çıktığı kadar: "Çota, saldır!" Neden böyle dediğini kendi de bilmeden ekledi: "Kaplan bu, kaplan!"

Her şey bir anda oldu. Fil ileri atılıp Frenk askerini havaya kaldırdı. Sivri dişlerinden birini adamın böğrüne geçirdi. Kan fışkırdı üzerlerine.

"Yeter Çota!" diye haykırdı Cihan korkuyla. "Bırak artık!"

Fil önce dinler gibi yaptı. Saldı adamı, toprağa attı. Ne var ki hemen ardından, ön ayağım kaldırıp kurbanının üstüne indirdi olanca ağırlığıyla. İstanbul'da bir meydanda Leyli'yi öldüremeyen o masum fil gitmiş, bambaşka bir mahluk gelmişti. Saldırganlaşmıştı. Askerin ağzmdan kıpkırmızı bir yol sızdı; gözbebeklerinde sonunun bir hayvan elinden olduğuna inanamayan bir nazarla can verdi. Deminden beri kendisinin Çota'ya değil, aslında Çota'nın ona kumanda etmekte olduğunu daha yeni anlayan Cihan dehşet içindeydi.

O andan itibaren sadece bir seyirciydi Cihan. Çota düşman saflarına doğru koşmaya başladı; karşısına çıkanları tek tek topluyor, havaya kaldırıyor, yere atıyor, üzerlerine basıyordu, îki Frenk askerini altına aldı. Kurbanlarından biriyle daha fazla uğraştı; fareyle oynayan kedi gibi, adeta acı çekmesini istedi. Kim düşman, kim dost bilmediğinden bir de yeniçeriye saldırdı. Adam şans eseri kurtuldu ezilmekten.

Süratliydi savaş; durup düşünmeye fırsat yoktu. Nice sonra olanları kafasında binlerce kez canlandıracaktı Cihan. Şahit olduğu halde görmediği ölümler, duyup da işitmediği feryatlar birer birer gelecekti aklına. İhtiyar bir adam olduğunda bile hatırlayacaktı o öğleden sonrayı; çamurun içinde kanlı oklar, ucundan etler sallanan kargılar, karnı yarılmış bir at, bütün vücudu yanmış kavrulmuş, artık hangi taraftan olduğunu kendi de bilmeyen neferler ve bu deryanın ortasında bir yerlerde, fahişenin gülen yüzü...

İleride sendeleyen bir asker gördü; karnına bir mızrak saplanmıştı. Biraz yaklaşınca Cihan, yolda tanışıp konuştuğu azap eri olduğunu

anladı.

"Dur Çota!" diye bağırdı. "İndir beni."

Fil gene emre itaat etmedi. Cihan hiç düşünmeden hayvanın sırtından aşağı attı kendini. Yanma vardığında azap eri dizlerinin üstüne çökmüştü. Görünmez bir halata tutunur gibi birbirine dolanmıştı parmaklan. Burnundan akan kan boynundaki muskaya sıçramıştı. Cihan, ceketini çıkarıp adamı sardı. Azap erinin yüzünde bir tebessüm belirdi, ama bunun sebebi tanıdık birini görmenin verdiği rahatlama mıydı, yoksa Cihan'ı başkasıyla mı kanştırmıştı, bilmek imkânsızdı. Dişleri birbirine vururken anlaşılmaz bir şeyler
geveledi. Cihan askerin üzerine eğilerek dinledi; nefesi karıştı nefesine.

"Işığı... gördün... mü?"

Cihan başını salladı, yalan söyledi. "Gördüm ya, ne güzelmiş."

Bir teselli pırıltısı gezindi askerin yüzünde. Vücudu ağırlaştı, nabzı yavaşladı, gözleri çoktan geçip gitmiş, bir buluta takılmış gibi açık kaldı.

•

Nice sonra, her şey bitip de Osmanlı ordusu muzaffer olduğunda, cümbüşe katılmak gelmedi Cihan'm içinden. Ayaklarını sürüye sürüye harp meydanı boyunca yürüdü. Akılsızca bir işti yaptığı. Ölülerin arasına saklanmış bir düşman erinin saldırısına uğrayabilirdi. Kullanabileceğinden emin olmadığı bir kama dışında, silahı bile yoktu. Gene de dönmedi. Sise bürünmüştü vadi. Sadece birkaç saat önce binlerinin oğullan, kocalan veya kardeşleri olan, sevilen ve Özlenen insanların cesetleriyle kaplıydı ortalık. Bir an öyle geldi ki Cihan'a, gölgeler ve küllerle dolu bu alan dünyanın sonuydu; şayet yürümeye devam ederse kâinatın kenarından aşağı düşecekti. Boşluğa, yokluğa. Bu arada Çota, su, yiyecek ve ilgi bekliyordu muhtemelen. Ama oğlanın en son istediği şeydi beyaz fili görmek. Bir katilden kaçar gibi kaçıyordu bunca sevdiği varlıktan.

Birkaç kez oynak ya da kaygan bir şeyin üstüne bastı - ölü bir adamın bacağı ya da kopuk bir el olduğunu fark etti dehşet içinde. Kan ve leş kokuyordu her yer. Tekinsiz sesler vardı etrafta: yanan odunların çıtırtısı, binicisiz kalmış atların nal tıkırtıları, can çekişen askerlerin, nereden geldiğini tespit edemediği iniltileri... Daha önce hissettiği

hiçbir şeye benzemeyen bir acı duydu. Sağını solunu muayene ettiyse de kesik filan bulamadı. Kafasının içindeydi yarası; kolunda, kar- mnda değil, ruhundaydı. Kâh kemiklerini kemiriyor, kâh içini sıkıştırıyor, kâh vicdanını burkuyordu. İki büklüm olup kustu.

Ne yaptığını düşünmeden koştu, hem de ne çok; ayaklarında sızı, alnında ter, en nihayetinde bir ağaç bularak dibine çöktü. Lağımcı ocağından bir alay asker ileride koca bir çukur kazmakla meşguldü. İşleri bitince ölüleri ayıracak ve kendilerinden olanları buraya gömeceklerdi. Frenklerin cesetlerinin akıbetini kestirmek zor değildi. Akbabalar dolaşıyordu gökyüzünde. Mutlu ve besili. Öyle dalmıştı ki Cihan düşüncelerine, arkasından yaklaşan adamı fark edemedi.

"Hintli" dedi bir ses. "Ne yapıyorsun burada?"

Nefesi kesilen Cihan korkuyla döndü. "Efendi Sinan!"

"Burada olmamalısın evlat."

Esasında Sinan'ın da olmaması lazım gelirdi ama bunu söyleyemedi Cihan. Onun yerine, dedi ki: "Geri gidesim yok efendi."

Sinan oğlanın şişmiş gözlerine, allak bullak yüzüne baktı. Usulca oturdu yanma. Güneş, ufukta al lekeler bırakarak batıyordu. Kanıyordu sema. Sıcak diyarlara giden bir leylek sürüsü geçti tepelerinden. Cihan ağlamaya başladı.

Kuşağından bir çakı çıkararak yakındaki bir kütükten parça kopardı Sinan. Başladı yontmaya. Bir yandan da doğduğu köyden, Ağırnas'tan bahsetti - kayaların içine yontulmuş kadim mabetleri; Ermeni ve Rumların çansız kiliselerini; kederli türküler mırıldanan sabah yelini; anasının yaptığı ve yazın soğuk, kışın sıcak içilen yoğurt çorbasını; en ufak tahta parçasının bile nefes aldığını ona öğreten babasını anlattı. Yirmi birinde devşirilip Müslüman olmuş, yeniçeri ocağına girmişti. Peş peşe pek çok cephede görev almıştı: Rodos seferine yeniçeri, Mohaç seferine atlı sekban olarak katılmıştı. Viyana, Irak, Pulya ve Korfu'da savaşmıştı. Van Gölü'nde üç kadırga yapıp askerlerin karşı sahile geçmelerini sağlamıştı. Bütün bu savaşlar boyunca en cesurların kuyruğu kıstırıp kaçtığına, en korkakların kaplan kesildiğine tanıklık etmişti. Artık hiçbir şeye şaşırmıyordu.

"Beyaz fil..." dedi Cihan sesi yeniden çıktığında. "Sarayın aslanbazı Olev'le beraber ona öldürmeyi öğrettik. O da bugün öldürdü işte. Ben sebep oldum."

Sinan yontmayı durdurdu. “Kızma hayvana. Kendine de kabahat bulma. Savaşta kim masum kalır?”

Oğlan titredi, üşüyordu. Sayıklarcasma konuştu: “O köprüyü yaptık ya, ne güzeldi. Keşke orada kalsaydık, hiç gelme- seydik buraya.”

‘Yaptığın işi gönlünde hissedersen, ırmaklar çağlar içinde.” “Kimin lafıdır bu?”

“Bir şair demiş, bir arif” dedi Sinan. Elini çocuğun alnına koydu. Ateşi vardı Cihan’ın. “Söyle bakalım, gene inşaat yapmak ister misin?”

“Hem de nasıl. İsterim elbet.”

“Ama çok çalışman gerek.”

“Çalışırım efendi. Gocunmam ki.”

Karanlık çökünce ordugâha doğru yürümeye koyuldular. Yarı yolda tek başına dolanan eyerli bir at çıktı karşılarına. Kim bilir binicisine ne olmuştu? Sinan, Cihan’ı ata bindirdi, kendi de yuları çekti. Nihayet kampa varınca Cihan’ı çadırına götürdü; seyislere oğlanın dinlenmesi gerektiğini söyleyip fille alakadar olmalarını tembihledi.

Cihan’m ateşi fırladı o akşam. Cayır cayır yanıyordu alm, vücudu. Sayıklıyordu. Istıraplı uykulara battı çıktı. Bir ara üst üste mırıldandı: “Sümbül Oğlan... Sümbül Oğlan.”

Bu arada Sinan onun yüzüne, koltukaltlarına sirkeli bezler yerleştirdi. Bir yandan da tahta parçasını yontmaya devam etti. Ancak sabaha karşı, delikanlının badireyi atlattığından emin olunca ayrıldı yanından.

Ertesi sabah Cihan, sırılsıklam ter içinde ama ateşi düş- raüş halde uyanınca, yumruk yaptığı sol elinde bir şey tuttuğunu fark etti. Açtı baktı, tahtadan bir fildi. Yüzünde, sivri ve kanlı fîldişleri yerine iki çiçek vardı.

Şehr-i şehir orduyu bekliyordu, insanlar sabah ezanından beri evlerine girmemiş, yollara, meydanlara akın etmişti. Muzaffer askerleri karşılamak hevesiyle ağaçlara tırmanmış, çatılara çıkmış, Edirnekapı’dan Topkapı Sarayı’na uzanan yol boyunca buldukları her boşluğa sıkışmışlardı. Sebilleri ve sarnıçlarıyla, bedestenleri ve

bostanlarıyla İstanbul bayramlık esvaplarını giymiş, gülücükler saçıyordu.

"Askerler geliyooor!" diye bağırdı, bir çeşmenin tepesine tünemiş bir velet. Sözleri, bir havuzun sathmdaki çemberler gibi yayılarak kalabalığın kıyılarına ulaştı ve oradan dönerek tekrar merkeze vardı - yolda hayli değişmiş olarak. Kendi nidasının yankısını duyduğunda bambaşka geldi sözler çocuğun kulağına: "Sultan altın dağıtıyooor!"

Kalpleri iftiharla dolu ihtiyarlar, eteklerinin içine dikilmiş keseleriyle tüccarlar, çubuklardan sarkan etleri ve peşlerinde sokak kedileriyle ciğerciler, Allah'ın doksan dokuz adını dillerinden düşürmeyen dervişler, parmak uçlan mürekkep lekeli kâtipler, boyunlanna çanak asmış dilenciler, sincap gibi çevik yankesiciler, Frenk diyanndan seyyahlar ve Venedik casusla- n... herkes yanaştı, daha yakından görebilmek hevesiyle.

Az sonra, sultanın muhafızları, süvari alayının önünde, merasime uygun bir tıns tutturmuş atlannın sırtında, tam teçhizatlı olarak kemerli kapının altından geçtiler ve kenar- lannda akasya ağaçlan dizili caddeye girdiler. Hemen arka- lanndan, üzerinde gök mavisi bir kaftan, başında yuva yapacak yer arayan leyleklerin aklını çelecek kadar kocaman bir sarıkla, safkan bir Arap atma binmiş Kanuni Sultan Süleyman zuhur etti. Seyircilerin ağızlarından dualar ve methiyeler döküldü. Yüzlerce pencere ve balkondan saçılan gül yaprakları havada raks etti. Sıra halinde, kimi yürüyerek, kimi at sırtında, kimi bineğini yularından çekerek geçti askerler.

Arkalarından fil ile filbaz belirdi. Bir alkış koptu. İlk başta Cihan'a filin ensesinde oturup, mahfeyi yeniçeri ağasına bırakması emredilmişti. Ama bu şekilde birkaç adım atmak bile adamın benzinin kül gibi olmasına yetmişti. Siyasi çalkantının her türlüsüne alışık olsalar da, fil yürüyüşü fazlaydı Osmanlı eşrafına. Böylece mahfe Cihan'a kalmıştı. O da sürgünden dönen bir şehzade edasıyla yerine kurulmuştu. Ahalinin file ve kendisine gösterdiği sevgiyle allak bullak olmuştu. Öyle hoş bir histi ki sevilip el üstünde tutulmak, bir an için de olsa, harp meydanını ve hâlâ teninden yayılan ölüm kokusunu unuttu.

Beyaz filin bütün alakaya mazhar olacağı çabuk anlaşıldı. Sultan hariç kimse bu kadar tezahürat almamıştı. Her yerde insanlar Çota'yı işaret ediyor, el sallıyordu. Bir kadın kurdeleler fırlattı üzerlerine, bir

kız gizliden öpücük yolladı; hayvanın dişlerine dokunmaya çalışan bir serseri tünediği daldan aşağı yuvarlandı. Bunca muhabbetten keyiflendiği aşikâr olan Çota kuyruğunu sallayarak ilerlerken, Cihan da hülyalara dalmıştı. Adeta bir mânâ kazanmıştı bu şehirdeki mevcudiyeti. Belki de sadece onun doldurabileceği bir boşluk vardı. Kendini daha evvel hiç olmadığı kadar mühim hissetti. Gören de bütün bu insanlar onun için toplanmış sanırdı. Yanakları kızarmış, ha bire el sallıyordu.

Sarayın hayvanat bahçesine vardıklarında Çota bir kahraman gibi karşılandı. Fildamı'na gönderilme vakti geldiği halde, burada tutulmasına karar verildi. Günlük tayını iki katına çıkarıldı; haftada birkaç defa avlunun beri tarafındaki, nilüferlerle kaplı havuzda yıkanmasına izin çıktı. Diğer vahşi hayvanların hiçbirinin bahçe hudutları dışına geçmesine müsaade edilmediği düşünülürse büyük bir imtiyazdı bu. Cihan tam olarak affedemese bile, unutmaya başladı filin harp meydanındaki saldırganlığını. Hayvanın dişlerini ipekli kumaşlarla sardı ki kimseyi yaralamasın. Ona kendi elleriyle bir örtü yaptı. Uçlarını gümüş çanlarla süsleyip üzerine nazar boncukları dikti. Günler ağır ve sakindi. Bahtiyar demlerdi - kıymeti ancak geçip gidince idrak edilecek türden.

Salı sabahı, Cihan ahırda temizlik yaparken, aslanbaz Olev belirdi yanında. "Hintli, biri sana mektup bırakmış."

"Kim?" dedi Cihan, sesinde bir tedirginlikle.

"Görmedim. Kapıdaki muhafızlara teslim etmiş, sana versinler diye." Böyle diyerek Olev kuşağından bir parşömen çıkardı.

"Ben okuma bilmem" dedi Cihan, bu bahaneyle savuşturmayı umarak. Doğru değildi. Sibiryalı Taraş sayesinde harfleri epeyce bellemişti.

"Okuyacak bir şey yok zaten. Bakınca anlarsın" dedi Olev.

Cihan tirşeyi aldı, korkarak açtı. Orada, hassas yüzeyde bir resim vardı. Bir fil, hayli kötü çizilmiş; üzerinde de bir oğlan, koca kulaklı, kabarık saçlı. Hayvanın ağzı yayvan ve kocamandı. Bir şeye güler gibi. Oğlan ise tam kalbinden bir mızrakla yaralanmıştı. Üç damla kan

damlıyordu mızrağın ucundan. Bir tek bunların rengi farklıydı; hem rengi, hem dokusu. Zira hakiki kan kullanılmıştı. Belli ki bu tatsız mektubu Delibozuk Reis yollamıştı. Varlığını hatırlatıyor, bir an evvel hırsızlık yapmaya başlamasını istiyordu.

"Bu... ne demek bilmiyorum" dedi Cihan telaşla.

"Pekâlâ" dedi Olev durgun bir ifade, ama babacan bir edayla. "Madem öyle dersin, yok edelim gitsin. Kimseye bahsetme, ben de söylemem. Fakat her kimse seni tehdit eden bu herif, bir daha gelirse ne yapacağını düşünsen iyi olur evlat. Sarayın duvarları kalındır ama seni iblisten koruyacak kadar değil."

CZVO

Çıktı geldi Hürrem Sultan günlerden bir gün. Gene Cihan kendini yerlere attı; yüreği ağzında. Kadının etekleri hışırdadı; maiyeti kenarda bekledi, yine öyle sessiz, munis. Bir kez daha Mihrimah muzip bir tebessümle seyretti olan biteni. Her şey aynı gibi görünse de Hürrem'in file karşı davranışlarında bariz bir değişiklik vardı. Daha sevecen bakıyordu hayvana, hani neredeyse saygıyla.

"Duyduk ki beyaz fil cephede cesaret göstermiş" dedi Hürrem, Cihan'a bakmaya tenezzül etmeden.

"Evet sultamm, Çota kahramanca cenk etti."

"Hımm, senin için öyle demiyorlar ama. Korkup kaçtın mı sahiden?"

Cihan bembeyaz kesildi. Mihrimah'm önünde bu laflara maruz kalmaktan iki misli utandı. Kim böyle bir şey demiş olabilirdi arkasından? Akimdan geçen soruyu okumuşçasına "Kuşlar" dedi Hürrem. "Kuşlar bana havadis taşır."

Cihan inanmamaya çalışsa da etkilenmişti. Tabiattaki tekmil kuşların -papağanlar, şahinler, atmacalar, saksağanlar, hatta o masum serçeler- her yerden Hürrem'e haber getirdiğini düşünüp ürperdi.

"Yine işittim ki savaş sonrası ahali mahluka büyük sevgi göstermiş" dedi Hürrem. Sözlerinin tesir etmesini beklercesi- ne bir an durdu. "Oğullarımız, iki can şehzademiz, tez vakitte sünnet olacak. Şenlikler yapılacak."

Konunun nereye gittiğini merak eden Cihan huzursuzlandı.

"Şevketli sultanın ve ben, beyaz filin halkı eğlendirmesini arzu ederiz."

"Fakat efendim..."

"Fakat ne, Hintli?"

Ses yerine boncuk boncuk ter çıktı Cihan'dan. Hürrem buz gibi bir nazarla süzdü oğlanı. "Senden hazzetmeyenler var, bilesin. Senin de, yaratığın da artık Fildamı'na gönderilmesi gerektiğini söylüyorlar, haksız da değiller hani. Fakat ben sana güveniyorum."

Cihan yutkundu. "Lütfedersiniz sultanım."

Cihan'm bunu anlamasına imkân yoktu ve ancak zamanla öğrenecekti ama böyle yan kollayan, yan tehditkâr bir dil kullanmak Hürrem'in huyuydu. İnsanı evvela korkutup, istese ezip geçebileceğini ima eder, ardından bir iki tatlı kelam düzüp, şaşkın ve kendine borçlu bırakırdı. Peşinden koşturan hizmetkârlarla uzaklaştı Hürrem. İki kişi geride kaldı: Mihrimah ile dadısı.

"Baktım da, savaş seni değiştirmemiş" dedi Mihrimah. "Gene o eski şaşkın Sümbül Oğlan..."

Bu lafı neye yoracağını bilemeyen Cihan iltifat duymuş gibi teşekkür etti.

"Validem filden memnun" dedi Mihrimah. "Şayet ahaliyi eğlendirebilirsen gözüne girersin. Ve annemin gözüne girersen asla sırtın yere gelmez, bilesin."

"Fakat... Çota'nın böyle kabiliyetleri yok" dedi Cihan. Sesi o kadar alçak çıkmıştı ki sanki konuşmamış, hayal etmişti konuştuğunu. •

"Hatırlıyorum, daha evvel demiştin. Hazırlıklı geldik." Mihrimah dadısına işaret etti. Hesna Hatun elbisesinin geniş kollarından birkaç halka çıkardı.

"Al, bunlarla başla. *Dada* ile ben her gün gelip bakarız ne haldesiniz diye."

Cihan sevindi. Yeni bir sebep vardı Mihrimah'ı görebilmek için. Bir hevesle görevine asıldı. Bütün hafta Çota'ya çemberler atıp durdu, fil oralı olmasa da. Çemberlerin yerini yumaklar, yumakların yerini toplar aldı. Fil bunlan da yakalamaya yanaşmayınca, aynı numarayı elma ve armutlarla denedi. Bu sefer oldu. Yakaladığı gibi her birini havada, midesine indiriveriyordu Çota.

Öyle ya da böyle Mihrimah sözünü tuttu. Dadısıyla beraber her gün uğradı. Çota yeni bir numara öğrense, sevinip alkışladı. Beceremediğinde cesaretlendirdi. Bir kez daha beyaz fil, başka türlü birbirlerini görme ihtimalleri dahi olmayan prenses ile filbazı birbirine yakınlaştırdı. Ne var ki artık çocuk değillerdi. îkisi de serpilmiş, uzamıştı. Her ne kadar bakmamaya gayret etseler de, pekâlâ farkmdalardı hem kendilerindeki, hem berikinin vücudundaki değişimlerin. Eskiden onlan bir araya getiren tek sebep beyaz fildi. Prensesin hayvana olan merakından başka bir neden yoktu buralara gelmesi için. Oysa şimdilerde fil, hâlâ pek seviliyor olsa da, adeta bahaneydi. Esas filbazdı, Mihrimah'm görmek istediği. Bu arada Hesna Hatun, tüm bu yaşananların sessiz ve somurtkan şahidiydi.

Dadının huylarına aldırmayacak kadar mutluydu Cihan. Mihrimah varken canlanıyor, o yokken hayaliyle avunuyordu. Hayvanat bahçesine geldiği günden beri öğrendiklerini Mihrimah'la paylaştı. Haremde büyümüş, hep el üstünde tutulmuş, tabiattan kopuk bu kıza, hayvanlara ve bitkilere dair bildiklerini anlattı - ağaçların içindeki halkalara bakarak yaşlarını tahmin etmeyi; ölü kelebekleri bozulmadan muhafaza etmeyi; reçinenin nasıl damla damla kehribara dönüştüğünü; devekuşlannm atlardan hızlı koşup, aslanlardan iyi kükreyebildiğim; nasıl ki parmak izlerimiz farklıysa, kaplanların derilerindeki çizgilerin de biricik olduğunu; zürafaların dillerinin siyaha çaldığını; kaplumbağaların konuşmalarından dişi mi, yoksa erkek mi olduklarının anlaşılabileceğini... Yavaş yavaş prenses de kendisiyle ilgili bölük pörçük şeyler anlatmaya başladı. Kardeşlerinden, çocukluğundan, hatta hem sevip saydığı, hem çekinip korktuğu annesinden bahsediyordu.

Hakkında konuşmadığı, tek kelime dahi sarf etmediği bir insan vardı: Sultan babası. îkisi de, nedense, hayatlarının ortasında böyle bir abide yokmuş gibi davranmaktaydı. Halbuki ikisi de biliyordu ki padişahın kulağına bir gitse hayvanat bahçesindeki bu kaçamak buluşmalar, Cihan -o da en iyi ihtimalle- ya derdest edilip saraydan uzaklaştırılır, ya da zindanı boylardı.

Şenlikleri beklerken veba geldi şehre. Üsküdar'ın kenar mahallelerindeki viranelerde boy gösterdi evvela. Evden eve sıçradı, dört bir yana yayıldı. Kalkmayan bir sis gibi İstanbul'un üstüne çöktü ölüm; en ufak delikten, en ince çatlaktan içeri sızdı. Denizden esen yelde, ekmeğin mayasında, kahvenin koyu kıvammdaydı. İnsanlar sokaklara çıkmaz oldu; her nevi cemden sakınarak yalnızlığa gömüldüler. Akşamlan kürek sesleri işitilmiyordu artık. Kimse mecbur olmadıkça bir kıyıdan-diğerine geçmek istemiyordu. Hiç bu kadar ürkmemişlerdi dışanda dolaşmaktan, görünür olmaktan. Ve hiç bu kadar korkmamışlardı Allah'ın gücüne gidecek bir kabahat işlemekten.

Hırçındı zira salgının ilk demlerindeki Tanrı. Öyle anlatıyordu din adamlan. Ahali kendi gölgesinden çekinir olmuştu. Ağızlanndan yanlış bir laf kaçar, elleri bir günah işler diye endişe içindeydiler. Güneş ışınlarının bu marazı yaydığına inandıkları için kapılarını sürgüleyip, perdelerini sımsıkı örtüyorlardı. Her mahalle kutu gibi kendi içine kapandı; her sokak, sakinlerinin dışan çıkmadığı bir kaleye dönüştü. İnsanlar alçak sesle konuşuyor, ayaklarını sürüyerek yürüyor, pespaye kıyafetler giyiyordu. İpekliler kaba kumaşlarla tebdil edilmiş, süslü serpuşlar bir kenara bırakılmıştı. Altın sikkeler küplere, sandıklara doldurulup çukurlara gömülmüştü. Zenginlerin zevceleri mücevheratını saklamış, Allah'ın gözüne girmek ümidiyle hizmetkârlarının esvabını donanmıştı. Şu illeti atlatırlarsa, seneye hacca gidip Arabistan'daki tekmil fakir fukarayı doyuracaklarına ant içiyorlardı. Herkes biteviye pazarlık halindeydi Yaradan'la. Kurbanlar kesiyor, dualar ediyor, adaklar adıyorlardı. Gene de durmuyordu veba; her akşam onlarca ceset kağnılara yüklenip mezarlıklara götürülüyordu.

Yumrucuk diyorlardı adına - kurbanların koltukaltlarm- da, kasıklarında ve boyunlarında çıkan ve bazılarının, yakından bakıldığında Azrail'in çehresini taşıdığına inandıkları şişlikler için, gereğinden sevimli bir isim. Hapşırmak hayra alamet değildi; hapşırık duyunca irkiliyordu herkes. Böyle başlıyordu zira. Basit ve masum bir aksırıkla. Arkasından ateş, kusma, ishal geliyor ve hızla kabarıp koyulaşa ü Çıbanlar vücudu sarıyordu.

Havadan geçiyor, diyorlardı; zehir yüklüydü lodos. Hastaların can verdikleri odalar sirkeyle yıkanıyor, kireçle kaplanıp zemzem suyuyla

kutsanıyordu. Bir erkek hastalandığında zevceleri ona kimin bakacağı konusunda kavgaya tutuşuyordu. Ekseriyetle en yaşlı zevce -veya kısır ya da kız annesi olan- üstlenmek zorunda kalıyordu onun bakımını. Bazen de zavallı bir car iyeye veriliyordu vazife. Dört zevcesi ve bir düzine cariyesi olduğu halde yine de son nefesini yalnız veren adamlar vardı.

Kimi kodamanlar Büyükada'ya kaçtı, kimileri Karadeniz sahillerine. Kimilerine çok yaklaştı ama ilişmedi; kimilerinin peşlerinden yetişti ölüm. Varlık ve kudret sahiplerinin de sapır sapır dökülüyor olması, bazılarına teselli verirken, bazıları için ümitsizlik işaretiydi. Gene de kimse isyan etmedi. Nasıl olsa alnında yazılıydı her insanın ne vakit göçeceği. Kadercilikten ötürü önlem almakta gecikti ahali. Veba bunu firsat bilip her yere sirayet etti.

Sokaklar kağnı gıcırtılarıyla yankılanıyor, koku giderek ağırlaşıyordu. Kilise avlularındaki mezarlar, tekke bahçelerindeki vâdî-i hâmûşân hepten dolmuş, Kurban Bayramı'nda kesilip derisi yüzülen ve ağaca asılan koyunlar gibi şişmişti şehirdeki kabristanlar. Mezarcı taifesi her yeni çukuru daha derin kazıyor, bazen yanm düzine cesedi aynı yere gömüyordu. Ölülerin çoğu ne yıkanmış, ne kefenlenmişti ama bunu kimse konuşmuyordu. Keder, çok az kişinin gücünün yettiği bir ayrıcalıktı. Ölenlerin mateminin tutulabilmesi için, evvela Azrail'in hayatta kalanların yakasını bırakması gerekiyordu. Ancak veba gittikten sonra, gönlünce gözyaşı döküp dövü- nebilecekti hısım akraba. Şimdilik kederin turşusunu kurup kaldırıyorlardı bir kenara; vakti gelince çıkarmak üzere koyuyorlardı kilerlere; pestillerin ve biber kurularının yanma.

Gemiler yüklerini boşaltamadan geri gönderiliyor; kervanlara yollarını değiştirmeleri buyruluyordu. Bütün musibetler gibi bu illet de Batı'dan, Frenk diyarından sıçramış diyorlardı. Nereden geliyor olursa olsun, her yabancıya şüpheyle bakılıyordu. İster firari, ister abdal; bedevi, serseri, seyyah, Çingene veya kalenderi... kök salmamış kimse istenmiyordu İstanbul'da.

Yaz ortasında, Ayas Paşa -koskoca vezir-i azam- hastalığın pençesine düştü. Onun akıbeti saraylıları huzursuz etti. Demek ne duvarlar yeterince yüksek, ne kapılar ölümü engelleyecek kadar sağlamdı. Aynı hafta dört cariye hastalandı. Rastık karasından koyu bir

korku dolaştı haremin koridorlarında. Hürrem çocuklarıyla birlikte dairesine kapandı. Sultan hariç kimseyle görüşmüyor; hizmetkârlara güvenmediği için kendi yemeğini yapıp, kendi suyunu kaynatıyor, hatta kendi çamaşırlarını yıkıyordu.

Hayvanat bahçesinde seyislerden dördü can verdi; hepsi de hayatının baharında. Buna mukabil, ihtiyarlığına ve zayıflığına rağmen hâlâ hayatta olan Sibiryalı Taraş, herkesin nefretine nail olduğu için günlerce kulübesinde saklandı, insanların sokaklara çıkmaktan imtina ettiği günler geride kalmış, o çekingen kadercilik elden bırakılmıştı. Ahali camilere, havralara, kiliselere koşuyordu şimdi; dua ve tövbe, tövbe ve dua etmeye. Allah'ın gazabıydı. Cezaydı hastalık, müstahaktı, zira hepsi günahkârdı. Nefs iradesizdi madem, beden zayıftı; o günah yuvası tenlerde şimdi kara güller açıyor olmasında şaşacak bir şey yoktu... Cihan bu sözleri hayretle dinliyordu. Allah insanları hem zaaflar ve kusurlarla yaratmıştı, hem de zayıf ve çelişkili oldukları için onları vebayla cezalandırıyordu, öyle mi? Aklı da, yüreği de bunu almıyordu.

"Günah işledik" diyordu imamlar. "Musibeti hak ettik" diyordu papazlar. "Tövbe edelim" diyordu hahamlar. Söylenenleri harfiyen yaptı İstanbullular; binlerce insan, yana yakıla, feryat figan yalvararak, bir başlarına veya cemaatler halinde camileri, kiliseleri, havraları doldurdular. Geceleri gene ceset topladı kağnılar.

Pek çok kişi sofu kesildi birdenbire; en başta da Sultan Süleyman. Şarap yasaklandı, müzik aletleri yakıldı, meyhaneler kapatıldı, kerhaneler mühürlendi, yeni açılan kahvehaneler içi geçmiş cevizler gibi bomboş kaldı. Bütün vaazların konusu hastalık ile ahlaksızlığın nasıl iç içe geçtiğiydi; bir odalığın saç örgüleri gibi.

Derken, sanki sözleşmişçesine, vazgeçtiler kabahati kendilerinde aramaktan. Bu illeti şehrin başına saran *başkaları* olmalıydı. Korkunun yerini kızgınlık, kızgınlığın yerini garez aldı. Ve garez öyle bir ateş topuydu ki kimse tutamazdı elinde; birine fırlatmak gerekirdi, bir hedefe.

Temmuz sonuna doğru bir güruh Galata yakınlarındaki Yahudi mahallesine daldı. Kapılar işaretlendi, insanlar katrana bulandı, direnen bir haham dövüldü. Yahudi bir tüccarın vebayı yaydığı söyleniyordu. Hastalık tohumunu getirip şehrin sularına bırakmıştı. Onlarca insan tutuklandı ve suçlarını kabul etti. İtirafların işkence altında alınmış

olması kimsenin dikkatini çekmedi. Zaten Yahudiler İspanya diyarından kovulmamış mıydı? Hatta Frengistan'ın muhtelif şehirlerinde diri diri yakılmamışlar mıydı? Bir sebebi vardı demek. Hıristiyan çocukları kaçınp kanlarını ayinlerinde kullanıyorlardı. Suçlamalar öylesine arttı ki, en sonunda Sultan Süleyman bir ferman yayınladı. Kadılara emretti ki bu tür vakalarda hüküm vermeyip, meseleyi saray yetkililerine bıraksınlar. Onlar da kan iftirasının asılsız olduğunu beyan ettiler. Böylece haftalar süren saldırılardan sonra, Yahudi taifesinin bu tuhaf iddialardan zarar görmesi az biraz engellendi. Peyderpey dindi hezeyan.

Bu sefer dendi ki, kabahat Yahudilerde değil, aslında Hıristiyanlardaydı. Hamama gitmiyorlardı bir kere; içleri dışlan pisti. Şarap içtikleri yetmezmiş gibi, bir de bunun Hazre- ti İsa'nın kanı olduğunu iddia ediyorlardı. Her türlü musibeti taşıyan domuz etini utanmadan afiyetle yiyorlardı. Onlar- dı sebep. Veba domuz yiyenlerden geçmiş olmalıydı. Yani İse- vilerden. Yahudi mahallelerine dalan öfkeli simalar bu sefer Hıristiyanlann evlerine hücum ederken görüldü.

Günler sonra Eyüp'te bir urgancı, güruhun başına geçti. Yahudiler ile Hıristiyanlann ehl-i kitap olduklarını, hataya düşmüş olsalar da veba taşımadıklanm beyan etti. Esas kusurlu, abdalan ve dervişan tabakasıydı. Ha bire terennüm ve sema eden hatmilerdi. Kendine Müslüman deyip de Müslümanlıkla alakası olmayanlardan daha tehlikeli kim olabilirdi? İçlerinde ne cehennem korkusu ne cennet arzusu olmadığını söyleyen onlar değil miydi? Allah'la sanki denkleriymiş gibi hasbıhal etmeye kalkanlar, hatta özlerinin O'nunla bir olduğunu iddia edenler gene bunlardı. Rafızîlerin küfrüydü felaketi davet eden. Eli sopalı kalabalıklar sokaklarda Sufi avına çıktı. Dergâhları basıp, tuttuklarını patakladılar. Buldukları Kızılbaşları da fena halde hırpaladılar. Subaşı ile muhafızları bir kenardan izledi olan biteni.

Ardından, bunca zaman yanlış insanları döverek vakit kaybettiklerine hükmetti güruh. Vebaya sebep veren pislik, ahlaksızlık ve kokuşmuşluk neredeyse orada aranmalıydı. Cuma namazından sonra Karaköy sokaklarına daldılar. Yol boyunca başka erkekler ve kimisi taş çatlasa on yaşında oğlanlar, ellerinde meşalelerle onlara katıldılar. Adı

çıkmış yerleri bastılar, orospuları dışarı sürüklediler, evleri ateşe verdiler. Şişmanlıktan kıpırdayamayan bir fahişeyi bir direğe bağlayıp kırbaçladılar; kadının bıngıl bıngıl etlerinde kan kırmızı izler meydana geldi. Hünsanm tekini, yani yan kadın yan erkek birini çınlçıplak soyup üzerine tükürdüler; saçını kaşını tıraş edip boka batırdılar. Fakat nedense kabak, bir cüce kadının başına patladı. Ak hadımlann başı Karanfil Kâmil Ağa'ya yakınlığıyla bilinen, sarayda dönen dolaplarda parmağı olduğu ve emrinde düzinelerce fahişenin çalıştığı söylenen cüce beter dayak yedi. Ertesi gün sokak köpekleri onu perişan halde, kanlar içinde buldu; dişleri dökülmüş, burnu kınlmış, kaburgalan ezilmiş, bir kulağı kesilmişti ama bir şekilde hâlâ, inadına, hayattaydı.

Önüne gelene haddini bildirmenin tadına varan güruh saraya yürümeye kalkıştı. Ancak o zaman müdahale etti subaşı ve muhafızları. On beş kişi tutuklandı. Aynı gün asıldılar; ibreti âlem olsun diye meydanlarda sallandırıldılar. Rüzgârda usulca döndü cesetleri. Veba şehirden nihayet ayrıldığında İstanbul'un nüfusu sekiz bin yedi yüz kırk iki kişi eksilmişti. Cihan, Kaptan Garreth'in de ölenler arasında olduğunu işitti. Kimseye söylemese de rahat bir soluk aldı. Artık özgürdü.

Veba sonrası, rahmetli Ayas Paşa'nın yerine Lütfi Paşa -Prut Nehri'nde orduya köprü yapacak doğru mimarı öneren muteber- atanarak yeni vezir-i azam oldu. Birkaç hafta sonra bu sefer mimarbaşı vefat etti. Boşalan makama Sinan getirildi. Ne tuhaftır ki bu iki adam, kaderin cilvesiyle, aynı tarihlerde yükselmişlerdi. Bundan böyle beraber çalışacaklardı. Oyunbaz felek görmek istiyordu Lütfı Paşa ile Sinan'ın anlaşıp anlaşamayacaklarını ve şayet anlaşamazlarsa, içlerinden hangisinin gidip, hangisinin kalacağını.

c&no

At Meydanı. Bin yıl zarfında tanık olduğu cümbüşün haddi hesabı yoktu - hep tıka basa dolu, gürültülü. Eğlenceleri seyre gelenler her yaştan erkeklerdi. Şayet gösterileri beğenirlerse kahkahayı basar, bunda kendi paylan varmış gibi gelinirlerdi. Gördükleri hoşlanna gitmezse ayaklannı yere vurur, küfürler savurur, ellerine ne geçerse fırlatırlardı.

Seyirci kısmı, Bizans'tan bu yana pek değişmemişti; güldürmesi kolay, memnun etmesi zordu.

Uzakta, tahta sıralann ortasında, parlak kumaşlar ve altın püsküllerle süslenmiş bir set kurulmuştu. Üstünde Sultan Süleyman Han, herkesi görüp herkesçe görülebileceği yükseklikte bir tahta oturmuştu. Yanında, kız kardeşiyle evlenmiş olan Vezir-i Azam Lütfi Paşa ile divan azalan vardı. Hükümdann bulunduğu yerden sırmalı perdelerle ayrılmış kısımda Haseki Hürrem Sultan ve maiyeti oturuyordu. Kafesli paravanlar, onları kalabalığın gözlerinden saklıyordu. Sultanm kadınlan haricinde cins-i latif yoktu ortalıkta.

Yabancı sefirler yakınlardaki bir locaya alınmıştı. Venedik doçunun elçisi dimdik oturuyordu yüzünde dalgın bir ifadeyle. Adamın *zimarra*'sına iliştirilmiş broş Cihan'm gözünden kaçmadı. Muhteşem bir safirdi, ceviz büyüklüğünde. Ragusa temsilcisi, Floransalı Medici'lerin ve Ceneviz *podestd*>sının vekilleri, Lehistan kralının sefiri ve Frengistan'dan gelmiş seyyahlar... Onlan seçmek kolaydı - sadece kıyafetleriyle değil, yan şaşkın yan mağrur halleriyle de hemen dikkat çekiyorlardı.

Şenlikler günlerdir devam ediyordu. Geceleri ışığa boğulan İstanbul genç bir gelinin gözleri gibi parlıyordu. Lambalar, fenerler karanlığa geçit vermiyordu. Süslenmiş kayıklar, kayan yıldızlar misali yarıp gidiyordu Haliç'in sularını. Sokaklar boyunca devasa nahıllar sergileniyordu. Öyle çok kurban kesilmişti ki mezbahaların arkasından geçen çay kıpkırmızı akıyordu. îçoğlanlan, kenarlarından kuyrukyağı damlayan pilav tepsileriyle sağa sola koşturuyorlardı. Karınlarını doyurup şerbetlerini içenlere zerde ikram ediliyordu. Zengin fakir demeden herkes aynı yemeklere yumulmuştu.

Şehzadelerin yanı sıra yüz yoksul çocuk sünnet edilmişti. Boyacıların, hallaçların, nalbantların ve aylakların oğullan, devletli ve necabetli şehzadelerle birlikte feryadı basmıştı. Şimdi toplam yüz iki oğlan, sırtlannda sünnet entarileriyle uzanmış, kâh kederle içlerini çekiyor, kâh Hacivat'la Karagöz'e gülüyorlardı.

Cihan, kocaman açılmış gözlerle bu çılgınlığın orta yerinde yürüyordu. Ürkmüştü. Saray memurlan Çota'nın, şenliklerin son gününde marifetlerini icra etmesini istemişlerdi. Cihan sabah erkenden fili At Meydanı yakınındaki ahırlara getirmişti. Yol boyu ayaklanna

geçirilen zincirlerden şikâyet eden Çota nihayet sakinleşmiş, önüne konan yapraklan atıştırmaktaydı. Cihan ondaki bu rahatlığa gıpta ediyordu. Keşke o da gamsız olabilseydi. Gece boyunca yatakta kendini oradan oraya atmış, kemirmekten dudaklarını kanatmıştı.

Diğer hayvanlar onlardan önce gösterilerini tamamladı: aslanlar, kaplanlar, maymunlar, devekuşları, dağ keçileri ve Mısır'dan getirilmiş yeni bir zürafa. Ardından yılanbaz, bir çıngıraklıysam rakkas gibi oynattı; şemşirbaz bıçak ve kılıçlarla nefes kesen bir gösteri yaptı; perendebaz öne arkaya taklalar attı; çemberbaz boy boy halkalardan geçti; ateşbaz yutmadık alev bırakmadı; cambaz yükseğe gerilmiş palamann üstünde yürüdü ve deli bakışlı bir zorbaz, tıka basa insan ve erzak dolu bir at arabasını dişleriyle çekti. Derken sıra loncalara geldi. Ellerinde varyos ve murçlanyla sengtraşlar; güllerle dolu *el* arabalarım iten bahçıvanlar; inşa ettikleri camilerin minyatür maketleriyle mimarlar... Bunların önünde Sinan vardı. Kakım kürklü bir kaftan giymişti. Cihan'ı fark edince gülümsedi. Bu kadar gergin olmasaydı, Cihan da aynen mukabele ederdi.

Nihayet sıra beyaz file geldi. Cihan kapılan açarak Çota'yı dışarı çıkardı. Onlarca insanın ve hayvanın aşındırdığı patikadan yürüdüler. Çota'nın üzerinde, Hürrem Sultan'm lüt- fuyla dikilmiş mor desenli yeşil kadife pelerin vardı. Yüzeyindeki ufacık aynalardan ışıklar aksediyordu etrafa. Seyirciler onları görür görmez sevinçle bağırıştı. Cihan, Çota'nın yularından tutmuş önden gidiyordu ama esasında fil kendi hızım kendi tespit ediyordu. Bu şekilde ilerlediler. Saray erkânının bulunduğu sete vardıklarında durdular. Cihan, Sultan Süleyman'ı selamladı. Hürrem'i göremese de onun delici bakışlarını üzerinde hissediyordu. Ağzı kurudu, midesine ağn saplandı; tir tir titriyordu.

Filbaz kuşağından bir yün yumağı çıkardı. Bunu Çota'ya fırlattı. Fil, yumağı hortumuyla yakalayarak ona geri attı. Bu oyunu birkaç defa tekrarladılar. Bilahare Cihan, Mihrimah'ın verdiği halkaları çıkardı. Onlan da birer birer Çota'ya attı. Hayvan her birini yakaladıktan sonra hiç umurunda değilmiş gibi sallayıp kenara bırakıveriyordu. Seyircileri güldürdü bu hareket. Cihan sopasını kaldırarak yalandan azarladı Çota'yı. Fil mahcup, kafasını eğdi. Her şey gibi bu da müsamerenin bir

parçasıydı. Barışmak için bir elma uzattı oğlan. Buna mukabil, Çota da seyisin esvabına takılı bir çiçeği çekip ona takdim etti. Yine kahkahalar yükseldi kalabalıktan.

Cihan başının üstüne bir külah yerleştirdi. Onun tepesine bir tane daha... bir daha ekleyerek sekiz külahı üst üste dizdi. "Yukarı!" diye bağırdı.

Fil hortumunu filbazın beline dolayarak oğlanı dikkatlice kaldırdı, ensesine koydu. Külahlardan bir tanesi bile düşmedi. Cihan kollarını açarak bir nara attı. Çota muzaffer bir ses çıkardı kendi dilinde; seyirciler keyiften mest, alkışladılar.

"Aşağı!" buyurdu Cihan.

Bin bir zahmetle, ağır ağır yere çöktü Çota. Hâlâ filin sırtında olan Cihan sıkıca tutundu; yüzünden süzülen terleri rüzgâr kuruttu. Fillerin dizkapaklan olmadığından, eğilmek bir külfetti. Sultan Süleyman'ın bunu anlayıp takdir edeceğini ümit ediyordu filbaz. Nitekim küt diye bir kese düştü yanlarına. Cihan derhal atlayıp yerden aldı. Altın doluydu. Filbaz eğilerek teşekkür etti; gene bir alkış koptu.

Sıra sonuncu gösteriye geldi. Islamiyeti temsil eden Çota, Hıristiyanlığı temsil eden yabandomuzuyla çarpışacaktı. Şimdiye değin bu oyunda hep bir ayı kullanılmıştı ama halkın beyaz file olan sevgisinden dolayı son anda vazife Çota'ya verilmişti.

Cihan, keskin dişlerini sallayıp ayaklarını sürterek saldıracak yer arayan yabandomuzunu görünce endişeyle yutkundu. Çota'dan küçüktü hayvan küçük olmasına da, delice bir hal, nereden geldiği meçhul bir hınç vardı üzerinde. Zincirleri çıkarılır çıkarılmaz ok gibi fırladı yaratık onlara doğru. Cihan son anda kenara çekilmese uyluğunu parçalıyordu az kalsın. Seyirciler kıkırdadı. O vakit Cihan anladı ki izleyici milleti, şayet hayal kırıklığına uğrarsa, pekâlâ domuzun tarafım tutabilir, filin aleyhine dönebilirdi.

Eli ayağı boşalan bir tek Cihan değildi. Çota da olduğu yere çakılıp kalmıştı. Cihan bağırarak sopasıyla hayvanı dürttü. Dil dökmeyi denedi; fıstık ikram etti, çamur banyosu vaat etti. Hiçbir şey fayda etmiyordu. Harp meydanında düşman askerlerini gözünü kırpmadan öldüren fil, bu kadar seyircinin önünde uyuşmuş kalmıştı aniden.

At Meydam'mn üstüne kaya gibi çöktü sessizlik. Herkes nefesini

tutmuş, bekliyordu. Domuz, bir daire çizerek döndü; fili bırakıp Cihan'a hücum etti. Filbaz yere devrildi. Tam domuz Cihan'a yeniden saldırmak üzereydi ki bir ses yükseldi: "Hey ucube, buraya bak!"

Ayı terbiyecisi Mirka bir köşeden çıkmış, domuzun ilgisini çekmeye çalışıyordu. Elinde bir mızrak vardı, arkasında da koca bir ayı. Hayvan da, terbiyecisi de aşinaydı oyuna. Mirka'nm teşvikiyle ayı, domuza yöneldi. Domuz, ayıya hücum etti. Çıkan sesler kimsenin kulaklarından gitmeyecekti kolay kolay. Cihan olanları bir perdenin arkasından seyrediyordu sanki. Kalabalık coştukça coştu. İstedikleri olmuştu; kan revan içindeydi hayvanlar. Yetmezdi ama. Birinin ölüsü çıkmadan bu eğlence bitmezdi.

Ayı daha evvelden sivriltilmiş pençeleriyle rakibinin karnını deşti. Domuzun bağırsakları dışan döküldü. Yere düştü mahluk. Arka ayaklan seğiriyor, tekmeler atıyordu. Bir daha saldırdı ayı. Burnunu kopardı bu kez düşmanının. Mirka, can çekişen domuzun üstüne çizmesiyle basarak seyircileri selamladı. Bir tezahürat koptu, delice bir alkış. Derhal bir keseyle mükâfatlandırıldı Mirka. Ödülünü alırken, Cihan'a dönüp baktı; suratında saklamaya gerek görmediği bir küçümsemeyle. Fare kadar küçülmüştü Cihan; yer yarılsa da içine girseydi.

Filbaz sırra kadem basmayı düşünedursun, fil yavaş yavaş öfkeleniyordu. Zira seyircilerden bazıları kimse görmeden hayvana taş atmıştı. Bunlardan birkaç tanesi hortumuna gelmiş, canını fena yakmıştı. Çota kulaklarını salladı homurdanarak. Bu kadar büyük bir mahluku sinirlendirebil- diklerini fark eden izleyiciler ne bulurlarsa fırlatmaya başladılar: tahta kaşıklar, çarıklar... Cihan Çota'yı sakinleştirmeye çalıştı ama sesi bir sinek vızıltısı gibi kaldı o şamatada.

Birdenbire fil koşmaya başladı. Hem de seyircilerin bulunduğu sıralara doğru. Cihan kollarını sallayıp bağırarak peşinden fırladı. Kalabalıktakilerin surat ifadelerinin hayretten dehşete dönüştüğünü gördü. İnsanlar sağa sola kaçışıyor, yere düşenlerin üstüne basıyorlardı. Ezilenler, bayılanlar oldu. Cihan nihayet yetişip Çota'yı kuyruğundan çekti. Hayvan onu ezebilirdi ama o an bunu düşünmedi. Gerçi bir işe yaramadı müdahalesi. Çota'yı durdurmak kabil değildi. Muhafızlar, ellerinde mızraklarla etraflarını sardı ama kimse ne yapacağım bilmiyordu. O karmaşada Çota süslemeleri yırttı, nahıllan ezdi.

Yabancı sefirlerin locasına daldı. Venedik elçisi kaçmaya çalışırken tepe üstü devrildi; birisi adamın fiyakalı *zimarra*'sına basarak kıyafetini yırttı. O kargaşada safir broşu yere yuvarlandı. Cihan fırsatı kaçırmadı. Etrafı hızla kolaçan edip mücevheri kuşağının içine attı.

Fakat o, hırsızlık yapayım derken, fil sultanın bulunduğu yere yönelmişti. Cihan korkuyla arkasından baktı. Sultan Süleyman yerinden kımıldamamıştı. Dimdik duruyordu; yüzünde anlaşılmaz bir ifadeyle. Vezir-i Azam Lütfi Paşa ise tam tersine. Ağzından köpükler saçarak emirler yağdırıyordu. Çota aniden Lütfi Paşa'ya doğru seğirtti. Öyle bir hızla tosladı ki setin duvarına, adamın sarığı yuvarlandı kafasından. O zaman anlaşıldı filin niye böyle yaptığı. Vezirin yanında duran fıstıkları gözüne kestirmişti. Afiyetle hepsini mideye indirdi. Ardından, yerdeki sangı hortumuyla kaptığı gibi onu da yutuverdi.

îşte tam o lahzada filbaz, okçulardan birinin Çota'ya nişan aldığını fark etti. Hayvanın padişaha saldıracağını sanmış olmalıydı. Cihan haykırarak askere doğru atıldı ancak yay, ondan atak davranmıştı. Okun önüne geçen Cihan sendeleyerek yere yığıldı. Sağ omzunda keskin bir ıstırap duydu. Bir feryat çıktı ağzından, farkında olmadan. Bakıcısının sesini işiten fil döndü, baktı. Ön sıralardaki insanlar da durdu. Kaçışanlar yavaşladı. Sesleri soluklan kesildi. Yerde yatan filbaza bakıyordu herkes. Az sonra, padişah sakin adımlarla öne çıkarak kimsenin beklemediği bir şey yaptı. Bütün bunlar gösterinin parçasıymış gibi gülümseyerek alkışladı.
Hükümdar beğenisini ifade eder de ahali durur mu, başladı onlar da tezahürata.

Şayet Çota vezire değil de, Sultan Süleyman'a hücum etmiş olsaydı neler olabileceğini hayal bile edemiyordu Cihan. Fakat şu haliyle, olan bitenler sultanı keyiflendirmişti. Bu durumda bir şey diyemeyen Lütfi Paşa, öfkeyle koltuğuna oturdu. Seyirciler de köşelerine döndüler. Sebep olduğu rezaletin farkında bile olmayan Çota çıkış kapısına yöneldi. Bir Cihan kaldı geride, toprakta boylu boyunca. Omzundan bir okla vurulmuş vaziyette, kan revan içinde.

"Ah Çota ne yaptın, mahvettin bizi" diye haykırdı Cihan yattığı sedyeden. "Dişlerini kesip seni mezbahaya gönderecekler. Beni de zindana atacaklar!"

Ayağa kalkabilseydi kovalara, fıçılara tekme atmak isterdi. Lâkin aklı fini fini işlerken, vücudu külçe gibi ağırdı. Hissettiği acıya baskın gelen tek şey siniriydi. En çok da kendine kızıyordu. Bir filin peşine takılıp saraya gelmek aptallıktı, nasıl yapabilmişti?

"Budala!" diye bağırdı - ya kendine ya hayvana ya her ikisine.

"Kapa çeneni!" dedi bir hizmetkâr.

Ama Cihan işitmedi bile. Acıdan bayılmıştı. Bir at arabasına yerleştirilerek saraya getirildi. Hayvanat bahçesine vardığında baygındı. Suratı bembeyaz; alnı ter içinde; dudaklan buzdan farksızdı. Aslanbaz Olev ve Sibiryalı Taraş şöyle bir baktılar yaralıya. Yapılacak şey belliydi. Olev, Çinli ikizlere başıyla işaret verdi. İki adam ortadan kayboldu; az sonra ellerinde bir torba afyonla geri döndüler.

"Ahh... ölüyorum..." diye bağırdı bilinci gidip gelen Cihan. Derken etrafındaki hazırlıkları fark etti. "Ne yapıyorsunuz? O bıçaklar ne için?"

"Meraklı oğlan" diye mırıldandı Olev, muhtelif ebattaki aletleri bir tepsiye dizerken. "Oku çıkaracağız evlat. Yoksa öteki âlemi boylarsın."

"Yok... çıkarmayın, istemem."

Kimse kale almadı. Onun yerine, adına *maslak* denen, kurutulmuş kenevir yapraklarından elde edilen yemyeşil bir çay içirdiler Cihan'a. Tadı o kadar kötüydü ki ağzına almasıyla tükürmesi bir oldu. Çenesini zorla açarak, burnunu sıkarak, çayı boğazından aşağı boca ettiler. Son yudumda başı dönmeye başladı. Garip bir ışık çöktü; katı cisimler macun gibi eridi. Yaprakların geri kalanını ezip lapa haline getirerek yaranın üstüne sürdüler. Sonra gün ışığından faydalanmak için avluya taşıdılar delikanlıyı.

"Isır şunu!" dedi Olev.

îyice sersemlemiş olan Cihan, dişlerini ağzına tıkılan bez parçasına geçirdi. Bir mancınığa oturtulmuş, boşluğa fırlatılmıştı sanki. Ne bedeni kendi bedeniydi, ne bilinci yerindeydi. Ok etinden çekilirken öyle bir feryat etti ki kuşhanedeki kuşlar tüneklerinden havalandılar.

O akşam Cihan sızılar içinde döşeğinde yatarken Sinan belirdi kapıda. Tıpkı savaş sonrası o korkunç gece cesetlerle dolu vadide olduğu gibi şefkatle yanı başına oturdu oğlanın.

“îyi misin evlat?”

Cihan bir initiyle cevap verdi. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

“Seyirci eğlendirmekte mahir değilsin galiba” dedi Sinan gülümseyerek. “Fakat file olan sevgin takdire şayan.”

“Zindanı boylar mıyım?”

“Kâfi derece acı çekmedin mi? Sultan hazretleri bunun farkında şüphesiz.”

“Ama... Lütfi Paşa benden nefret eder.”

“Laf aramızda, benden de pek hazzetmez” dedi Sinan sesini alçaltarak.

“Prut Nehri’ndeki köprüyü yıktığın için mi?”

“Muhalefet ettiğim için. Affetmedi zaar. Etrafını her dediklerine ‘evet’ diyen dalkavuklarla dolduranlar, fikrini dürüstçe söyleyen adamı hain zanneder.”

Sinan oğlana ailesini sordu. Cihan kız kardeşlerini, üvey babasını, anasının ölümünü anlattı. Hikâyesinin tamamını aktarmasa da, bu şehre geldiğinden beri ilk defa yalan söyle- meksizin kendinden bahsetti. Karanlık çöktü.

“Geri dönmek istiyor musun?” diye sordu Sinan. “Döneceğim ya. Zengin olunca. Amcam olacak herife gününü göstereceğim.”

“Demek hayattaki gayen amcana acı çektirmek?”

“Beter olsun, sürünsün. Allah şahidimdir, burnundan getireceğim.

Sinan düşünceye daldı. “Savaştan dönünce sen bana birkaç resim yolladın. Bir tanesi bir evdi, kimindir?”

“Ha o mu? Şeyhülislam efendinin konağı. Mecnun Şeyh’in mahkemesinin olduğu gün oraya gittik. Bu evi resmedeyim diye içimden geçti. Ama çizerken değiştirdim bir parça.” “Neden?”

“Baktım o bölge çok rüzgâr alır. Evin pencerelerini ufacık yapmışlar o sebepten. Ama bu sefer yeterince ışık gelmez. Pencereler yan cephede değil, daha yukarıda olsa, çatıya doğru, hem yelden korunur, hem güneş alır, hem yıldızlan seyrederler...”

Sinan başını salladı. “Beğendim yaptığın resmi.”

“Sahi mi?” dedi Cihan.

"Fakat hendese bilmeden olmaz. İlmini tahsil etmelisin. Köprüyü yaparken seni izledim. Azimlisin, meraklısın, tez kavrarsın. Çok çalışırsan bir gün sen de bizim gibi olabilirsin. Kabiliyetin var."

Cihan o kadar sevindi ki bunu duyduğuna, çektiği acıya rağmen kocaman bir gülümseme yayıldı suratına. "Sizinle çalışmak ne iyiydi, efendi. Çota da memnundu. Her daim ahırda kapalı kalmaktan hazzetmez zaten. Ne olur gene inşaatlarda yardım edelim, olmaz mı?"

"Olur elbet... Fakat şayet bir işi başarmak istiyorsan, onu neden bir başkasının değil, senin yapman gerektiğine kâinatı ikna etmen lazım. Bunun da tek yolu çalışmaktır."

Amma tuhaf lap. diye düşündü Cihan. Devam etti Sinan: "Etrafına bak. Şevketli padişahımız hariç, saraydaki herkes basit bir âdemoğlunun evladı. Kimse unvanlarla, payelerle doğmuyor. Bizim burada, öyle Frenk diyarındaki gibi doğuştan asilzade olman gerekmez. Herkes bulunduğu makama öyle ya da böyle vardı, geride ne hayatlar bırakarak. Geçmişini sırtında taşıyan adam tez tükenir, yol gidemez. Buraya nasıl geldin, bilmiyorum. Fakat şimdi bizimlesin. Yapabileceğinin en âlâsını yap. Olabileceğinin en iyisi ol."

Cihan başını eğdi.

"Kabiliyetlisin. Zekân kıvrak. Şayet azmedeceğine söz verirsen, içoğlanı odalarında ders alman için uğraşırım. Sadrazamların, sancakbeylerinin çıktığı okul. Herkese nasip olmaz. Ders alır, yetişirsin. Ama misliyle emek vermen gerek. Senelerce. Becerebilir misin?"

Cihan hiç düşünmeden hevesle başını salladı. "Söz veririm, efendi."

"Kızma artık geçmişe. Kabiliyetin kuş gibi tutsak kalmış. Maziyle uğraşmaktan, ona buna kızmaktan fırsat olmamış ki çıksın. Eğer cehalet kafesinden kurtulursa kuş özgür kalır, gönlünce uçar, yükselir. İyi bir talebe olursan hayatın kapıları önünde açılır. Ama evvela karar vermen gerek. Öğrenmeye hazır mısın?"

"Efendi, inan olsun hazırım ama anlamadığım bir şey var... Ben kimim ki? Neden yardım edersin?"

"Farz et ki biri de bana yardım etmişti vaktiyle. Gördüğüm iyiliği göstermeye mecburum" dedi Sinan. "Doğrusu bir an bile inanmadım hayvan bakıcısı olduğuna. Anlatmadığın şeyler var kanımca. Beyaz

fille yolunuz kesişmiş ama sen filbaz değilsin.” Cihan titremeye başladı. Sesi çıkmadı.

“Haydi dinlen biraz. Sabah ola hayrola.”

Sinan barakadan çıkarken bir damla gözyaşı düştü Cihan’ın eline. Hayretle baktı. O ana kadar ağladığının bilincinde değildi. İnsan bilmeden, hani adeta kendinden saklanarak, hüzün duyabilir miydi? Kalp ağlarken, akıl farkında bile olmayabilir miydi?

Zamanla Enderun mektepleri ismini alacak olan içoğla- nı odaları titizlikle düzenleniyordu. Yanı sıra Galata Sarayı, Edirne Sarayı ve İbrahim Paşa Sarayı’nda da acemioğlan odaları mevcuttu. Buradaki öğrenciler hiç dışarı çıkmadan yatılı kalıyor, saraydaki okul için hazırlanıyordu. En parlak devşirme oğlanlar bu kurumlarda ders alır, devlet adamı olacak surette yetişirlerdi. Kelam, hadis, tefsir, peygamberler tarihi ve Kuran’m yanı sıra riyazi ilimler, hikmet, belagat, hitabet, edebiyat, coğrafya, hendese, astronomi, mantık ve Babil Kulesi’nin her katma inip çıkabilecek kadar çeşitli diller öğrenirlerdi. Ayrıca yetenek ve eğilimlerine göre tezhip, ebru, şiir, musiki, cilt sanatı, oymacılık, kakmacılık, deri işlemeciliği, ok atma, güreş, cirit, kılıç kuşanma, binicilik, kuyumculuk ve hat sanatında ustalaşırlardı. Kimisi de inşaata ve mimariye yönelirdi.

Hocaların hepsi erkek, bazıları hadımdı, Uzunca sopalan ve falakaları vardı, talebelerinin üzerinde kullanmaktan hiç çekinmedikleri. Koridorlar sessiz, kurallar katıydı. Öğren- çiler arasında Arnavut, Yunan, Bulgar, Sırp, Boşnak, Ermeni kökenliler vardı. Türklerin, Kürtlerin, Acemlerin ve Çingenelerin oğullan devşirme olarak alınmadıklanndan burada yoklardı.

Sinan sayesinde ders almaya başlayan Cihan ilk başlarda anlatılanlan takip etmekte o kadar zorlandı ki defalarca kaçış yolları aradı. Şimdiye değin tattığı hiçbir şeye benzemiyordu mektep hayatı. Madem kaçamıyordu, atılmayı bekledi. Fakat bol bol azarlansa ve birkaç kez kızılcık sopasının tadına 1: aksa da atılmadı. Haftalar geçti. O sene ramazan yaz sonuna denk geldi. Günler ağırlaştı; geceler sesler

ve kokularla doldu taştı. Dükkânlar geç saatlere kadar açık kalıyor, panayırlar kuruluyor, şenlikler yapılıyordu. Yeniçeriler, ulema, eşraf, tüccarlar, hatta müptelalar -gerçi ekserisinin kızıl-kah- ve bir macun yuttuğu ve bunun midelerinde çözülmesi sayesinde açlıkla baş edebildikleri malumdu- herkes oruç tutuyor ya da tutar gibi yapıyordu. Bayram bitti. Cihan derslerine devam etmekle birlikte endişe içindeydi. Sadrazam Lüt- fi Paşa'nm, At Meydanı'nda olanlar yüzünden Çota'yı affetmediğini, diri diri derilerini yüzmek için fırsat kolladığını düşünüyordu. Oysa bilmiyordu ki, o kafasında evhamlar üretirken, bunca çekindiği Lütfi Paşa, memleketin en kudretli ikinci adamı, Sultan Süleyman'ın kız kardeşiyle evli saltanat damadı, çetin bir nefs sınavından geçmekteydi.

Her şey Galata Kulesi yakınlarında adı çıkmış bir hanede başladı. Orada teninin renginden dolayı Pembeşeker lakabıyla anılan bir fahişe, müşterilerden biriyle yatmayı reddetti. Zira adamı tanıyordu. Biliyordu ki parası var, vicdanı yoktu. Kadın ters çıkınca, adam onu fena halde dövdü. Hıncını alamadı, bir de ağaca bağlayıp kırbaçlamaya kalktı. Ancak bu, İstanbul kerhanelerinin kadim ahlakına aykırıydı.

Bir fahişeyi odada, dört duvar arasında pataklasan kimse oralı olmazdı ama sokaklarda, kamuya açık alanda kırbaçlamaya ahali karşıydı. Genelevdeki herkes Pembeşeker'in yardımına koştu. Müşteriyi tezek yağmuruna tuttular. Kafasından aşağı dışkı dolu kova boşaltıp geldiğine geleceğine pişman ettiler. Ne var ki adam kindardı. İntikam almaya ant içti. Öfkeden köpürerek kadıya başvurdu, şikâyetçi oldu. Kadı, pezevenklerin tepkisinden korktuğundan bir orta yol bulup meseleyi sessizce kapatma yanlısıydı. Halbuki bu arada olay Vezir-i Azam Lütfı Paşa'nm kulağına gitmişti.

Paşa zaten nicedir ahlaksızlığın kökünü kurutmaya niyet etmişti. Umumhaneleri hepten kapatmak maksadıyla, bu izbe yerlerin sapkın sakinlerini uzaklara sürgün etmeye azmetmişti. Dövülen fahişe vakası tam da beklediği fırsattı. Bir kaltağa ceza verirken bütün kaltaklara ve yardakçılarına ders vermiş olacaktı. Kadının uzlaşmacı kararını yok saydı. Onun yerine kendi uygun gördüğü cezayı açıkladı. Fahişe- nin cinsel organı kesilecek; kadın bu vaziyette bir eşeğin sırtına ters

bindirilecek ve kafasına öküz bağırsakları dolanmış halde sokak sokak dolaştırılacaktı. Böylece onun gibilerin sonunun ne olduğunu görmeyen kalmayacaktı.

Böyle gaddar bir ceza ne duyulmuş, ne görülmüştü. Vezir-i azama yalakalık edenler, kararından dolayı onu kutlarken, evlerde analar, bacılar, velhasıl kadınlar hoşnutsuzdu. Nitekim Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Şah Sultan, zevcinin bu kadersiz fahişeye nasıl bir ceza verdiğini öğrenince dehşete düştü. Bir dediğinin iki edilmemesine alışkın olan hatun, vezir ile konuşarak onu kararından döndürebileceğine inandı. Akşam kocasının sırtındaki giysilerden ve rütbelerden sıyn- lacağı anı bekledi. Gün boyu aşçılar ve yamaklar hani hani çalışmıştı. Güneş batarken mutfaktan enfes kokular yayılıyordu: işkembe çorbası, sülün yahnisi, Özbek pilavı ve Lütfi Paşa'nın en sevdiği tatlı olan cevizli baklava. Şah Sultan şa-
yet kocasının midesini memnun ederse, öfkesini de yatıştırabileceğini ummuştu.

Yemek sonrası hizmetkârlar yer sofrasını kaldırdı; karı- kocanın ellerini gül suyuyla yıkadı; kahveleri ikram ederek ortalıktan çekildi. Konuyu açmak için o ana kadar beklemiş olan Şah Sultan, kendi kendine mırıldanır gibi, "Şu zavallı fahişe herkesin dilinde" dedi.

Vezir-i azam hiçbir şey demedi. Duvardaki lambadan süzülen ışık hüzne boyuyordu her şeyi.

"Öyle korkunç şekilde mi cezalandırılacak sahi?" diye sordu Şah Sultan.

"İnsan ne ekerse onu biçer" dedi Lütfi Paşa.

"Ama haddinden sert bir ceza değil mi?"

"Sert mi?" dedi vezir. "Yoo, gayet münasip."

"Sende hiç mi merhamet yok bey?" diye sordu hatun; sesi titredi.

"Merhamet, hak edene gösterilir."

Şah Sultan hızla ayağa kalktı. Sadece onun söylemeye cüret edebileceği sözler döküldü ağzından: "Bu gece yatağıma gelme. Yarın ve ertesi geceler de."

Lütfi Paşa'nın benzi attı. Bu izdivaç başa belaydı. Ona gıpta edenler enayilik ediyordu! Padişahın kız kardeşiyle evli olmak ne zordu. Hatta lanetti. Şah Sultan'ı eş alabilmek için kaç senelik hayat arkadaşından - çocuklarının anasmdan- boşanmak zorunda kalmıştı; zira padişahın

bacısı kimsenin üstüne kuma gitmezdi. Buna mukabil herhangi bir şükran emaresi görmüş müydü? Aksine. Karısı yaptığı her şeye dudak büküyor, onu her daim aşağılıyordu, hizmetkârların yanında bile. Vezir-i azam ağzını açtığında, bunca zaman içinde birikmiş bütün hırsı dile geldi bir anda. "Hiçbir vakit düşkün olmadım zaten sizin yatağınıza!"

"Bu ne densizlik!" diye bağırdı Şah Sultan. "Sen kimsin ki? Ağabeyim sultan hazretlerinin kulusun!"

Lütfi Paşa sakalını çekiştirerek birkaç tel kopardı.

"Şayet cezadan vazgeçmeyip o kadıncağıza ıstırap çektirdiğini işitirsem, yemin ediyorum seni kocalıktan azlederim!" Şah Sultan bunu söyledikten sonra öfkeden köpüren kocasını yalnız bırakarak hışımla odadan çıktı.

Esasında birçokları gibi Şah Sultan da, vezir-i azamin mahkûmu son anda affetmesini bekliyordu. Böyle yaparak Lütfi Paşa bir taşla iki kuş vurmuş olacaktı. Hem kerhane ehlinin yüreklerine korku salacak, hem merhamet göstererek ahaliden hürmet toplayacaktı. Ancak tam tersi oldu. Serin bir sabah, mahkûmun cezası önce ilan, sonra infaz edildi. Fahişe sokaklarda yuhalanarak dolaştırıldı. Aynı günün akşamı kadın kan kaybından öldü. Bunu duyan Şah Sultan küplere bindi. Lütfi Paşa eve geldiğinde, zevcesini bir barut fıçısı gibi onu bekler vaziyette buldu.

"Ayıptır bu yaptığın" dedi Şah Sultan, hizmetkârların duvarlar arkasından dinlediklerini bile bile. "Taş kalpli bir adamsın!"

"Ağzından çıkanı kulağın duysun, insan kocasıyla böyle konuşmaz."

"Sen kendine koca mı diyorsun? Kudreti ancak bahtsız kadınlara yeten adamdan koca mı olur?"

Kendinden geçen paşa, karısını çini kaplı duvara doğru itti ve bir tokat attı.

"Senin gibi iblisle evli kalamam" diye bağırdı Şah Sultan ağlayarak. Ve öyle ağır laflar saydırdı ki, ertesi gün en kıdemli dedikoducular ve kemdiller bile utançlarından tekrar- layamadı duyduklarını.

Hiddetten ne yaptığım bilmeyen Lütfi Paşa bir koşu gitti, bir topuz getirdi. Bununla eşinin üstüne yürüdü. Anında ev ahalisi odaya daldı. Önde siyah bir hadım ağa, peşinde halayıklar, köleler, bulaşıkçılar, aşçıbaşı ve yamaklar, hep beraber Şah Sultan'a yardıma koştular. Elbirliğiyle paşanın elle-

rini ağzını bağlayıp, hanımefendinin müsaadesiyle bir güzel patakladılar.

Sultan Süleyman başvezirinin, kız kardeşini topuzla dövmeye kalktığını duyunca öfkeden çılgına döndü. Bu, Lüt- fi Paşa'nm sonu oldu. Öyle çarçabuk mevkiinden indirildi ve tüm malı mülkü elinden alınarak Dimetoka'ya sürgün edildi ki kimseyle vedalaşmaya vakti olmadı.

Hayvanat bahçesinde, Cihan bütün bunlan hayretler içinde dinledi. Nasıl da tepetaklak olabiliyordu hayat ve ne fena düşebiliyordu en tepelere yükselenler bile. Sanki sultan olsun, seyis olsun, herkes için iki kavis vardı hayatta. Kendi amellerimiz ve kelamlarımızla yukan çıkarken, yine kendi amellerimiz ve kelamlarımızla aşağı yuvarlanıyorduk.

Bunlan düşünerek içoğlanı odalarından hayvanat bahçesine dönüyordu. Filin kaldığı ahıra yaklaşınca aralık duran kapıdan bir öksürük sesi işitti. Tepeden tırnağa ürper- di. Ayaklannı sürüyerek tedirgin bir edayla yaklaştı; omuzlan bir ağırlığın altında ezilmişçesine büküldü. Kapıdan içeri daldığında korktuğu başına geldi. Kaptan Garreth'i kendisini beklerken buldu.

"Bak sen, kimler gelmiş!" dedi Delibozuk Reis. "Ne o, şaşırmış bir halin var? Deryadan döndüm. Uzun bir seferden. Neler geldi başımıza. Geberiyorduk az kalsın. Geleyim de bir bakayım benim küçük hırsız ne âlemde dedim. Özlemiştir beni herhalde."

Cihan, sesi korkusunu ele verir diye bir şey demedi. Adamın nefesindeki içki kokusunu alabiliyordu.

Kaptan gözlerini kıstı. "Konuşsana ulan. Dilin mi tutuldu? Hayalet görmüş gibisin."

"Ben seni vebada öldü bilirdim de" dedi Cihan.

"Tam on adamımı hastalık aldı. Sekizi çatışmada gitti.
Ama veba sakalımın teline değmedi. Niye sordun? Sevinmedin mi gördüğüne?"

"Ta... tabii sevindim" diye kekeledi Cihan.

"Kaç zamandır buradasın. Hadi göster, ne çaldın. İşittim ki sultanın

kızı seni kollarmış. Sohbet edermişsiniz. Aferin, gözüme girdin valla."

Cihan irkildi. Kimden duymuştu acaba bahçedeki buluşmaları? Etraf casus doluydu. "Efendi, fazla şey çalamadım, kolay değil. Her yerde muhafız var. Bir iki ufak tefek alabildim sadece."

"Oyun oynama, beter ederim!" Delibozuk Reis'in sesi yükseldi; yüzü kıpkırmızı kesildi. Al zemin üstünde yara izi daha belirgindi şimdi.

Cihan çarnaçar gidip zulasında sakladıklarını getirdi. Venedik sefirinden yürüttüğü safir broşa derhal el koydu kaptan. Geri kalanına küçümseyerek baktı. "Bu mu lan? Topu topu bu kadar mı? Sen beni aptal mı sandın? Dünkü çocuk muyum?"

"Vallahi billahi doğrujnı söy..."

Hızla atıldı adam. Hançerini çıkardığı gibi Cihan'm boğazına dayadı. "Bana bak, yalancıları sevmem. Bana ihanet edeni hiç sevmem. Bir şey söyle yoksa derini yüzerim." Hançerin sivri ucu etine batarken Cihan yutkundu. "Efendi, dur... haberlerim var. Sermimar ile çalışmaya başladım." "Ee, yani?"

"Sultan için camiler yapacağız. Çok para var. Hem de çok." Metal bir parça gevşedi. Kaptan Garreth oğlana ilk defa görüyormuşçasına baktı. "Öt bakalım!"

"Demem o ki padişah bu işe çok önem verir. Efendi bi düşün, bu sultan taşa tahtaya, mücevherden bile fazla öder."

Bir an durakladı kaptan, "iyi tamam" diye homurdandı. "Saraydan çalamadın, inşaattan arakla o zaman. Bana bak, bu son şansın." •

"Tamam efendi."

"Gemide tayfaların elinden seni ben kurtardım, iyiliğimi söke söke geri alırım."

"Yemin billah, bu sefer kotaracağım. Sinan'ın inşaatlarında yolumu bulurum gayn. Az buçuk zaman ver, hele bir güvensin sermimar bana..." dedi Cihan ve işin kötüsü o an, söylediklerine kendi de inandı.

Bir bela musallat oldu memlekete. Su toplayan kabarcıklar, kusma, ateş, ölüm, iblisin tükürüğü diyorlardı o kızıl beneklere. Birkaç günde götürüyordu insanı; niceleri telef oldu. Ölenler arasında Süleyman ile Hürrem'in gözbebeği, Manisa sarayındaki yirmi iki yaşında oğullan

Şehzade Mehmed de vardı.

Perişandı sultan. Sırtında kaba çuhadan kıyafetlerle inzivaya çekildi; kendini ibadete verdi. İstanbul da onunla birlikte mateme girdi. Lambalar kısıldı, sesler alçaldı. Dükkânlar erkenden kapandı; Katolikler ergenlik ayinlerini, Yahu- diler Bar Mitzvalarını, Müslümanlar sünnetlerini erteledi. Kimse evlenmedi o ay; çöpçatanlar gayesiz, düğünlerden geçinen çalgıcılar ekmeksiz kaldı. Keder uyandınlmama- sı gereken bir bebekmiş gibi, sessizce geçti balıkçı tekneleri Saraybumu'ndan. Kahvehanelerde meddahların, hanlarda ozanların, sokaklarda bezirgânların, nağmelerle yatıp nağmelerle kalkan âşıkların sesleri kesildi. Sessizliğe halel getiren tek şey dinmeyen yağmurdu. Gören, semanın gözyaşı döktüğünü sanırdı, işte böyle bir günde sultan ilk defa beyaz fili ziyaret etti.

Yanakları çökük, benzi san, omuzlan düşüktü. Cihan'm At Meydanı'nda selamladığı heybetli adamdan o kadar farklıydı ki, arkasında muhafızlar olmasa onu neredeyse tanımayacaktı. Apar topar eğildi.

"Bildim seni, hatırladım" dedi Sultan Süleyman.

O berbat günün hatırasıyla yanaklan kızardı Cihan'm.

"Omzun nasıl oldu?"

"İyileşti hünkârım."

"Bana şu mahluktan bahset bakalım. Ne yer, ne içer? Huylan nasıldır?"

Cihan, sultanın ihtiyacımn bilgiden ziyade kederini unutturacak bir avuntu olduğunu hissetti. Başladı gelişigüzel anlatmaya. Çota'nm çamuru, suyu, yemeyi ne kadar sevdiğinden bahsetti. Hortumun önemini anlattı. Erkeklerin aksine dişiler yirmi yaşlanna gelince büyümeleri duruyordu. Oysa bir erkek filin boyu altı arşını, ağırlığı 120 kantan aşabiliyordu, insanlar nasıl sağ veya sol ellerini daha iyi kullanıyorlarsa filler de sağ veya sol dişlerini tercih ediyorlardı. Çota solaktı.

"Ne ihtişamlı hayvan ama kuyruğu pek uyduruk" diye mırıldandı padişah, kendi kendine konuşur gibi. "Allah bize kudretlilerin bile zayıf yanlan olduğunu hatırlatmak istemiş."

Ne diyeceğini bilemedi Cihan. Neyse ki sultan bir yorum beklemeden devam etti: "Sermimarın dediğine göre fil inşaatlarda

faydalı olurmuş.”

“Evet efendim. Çalışkandır Çota.”

“O halde hazır ol. Yakında mahluku tekrar işe koşacaksın.”

Sultanın ne demek istediğini sonradan anlayacaktı Cihan. Padişah, vefat eden oğlu için bir cami yükseltmesini buyurmuştu Sinan’a. Bugünden yarına ne olacağı belirsiz bu gölgeler âleminde şehzadenin hatırası yekpare mermerle sabit- lenecekti. Böylece, eylül ayının yedinci gününde -Müneccim Takiyeddin tarafından tespit edilen en hayırlı vakit- Cihan ve Çota kendilerini Şehzade Camii’nin yapımında buldu, ilk kazmanın toprağa vuruluşunu seyrettiler. Kırk koyun, kırk koç kurban edildi; kanları dört köşeye serpildi, etleri devasa kazanlarda pişirilerek fakir fukaraya ve cüzamlılara dağıtıldı. Cihan, koca sarığı ve dökümlü kaftanıyla Ebussuud Efendi’yi gördü kalabalığın içinde. Şeyhülislam olmuştu. Ür- perdi. Mecnun Şeyh’i hatırladı. Unutmamıştı.

Sonra hepsi gitti: sultan, divan azalan, seyirciler. Sadece ameleler kaldı. Yüzlercesi. Cihan iki çeşit işçi olduğunu fark etti — birinciler, insanın gözünün içine bakmayanlar; İkinciler, ara sıra bakanlar. îlk küme kürek mahkûmlanydı. Ayaklarından prangalanmış, badireler atlatmış, kırbaç zoruyla boyun eğdirilmişlerdi. Bir vakitler denizci, köylü, hekim ya da hoca olan bu adamların hayatlan aniden bitmişti; şu yaşadık- lan bir rüya mıydı, yoksa mazi miydi hayal olan, kendileri bile bilmiyordu artık. Kuru pide ve yavan çorbayla doyurdukları kannlanyla sabahtan akşama kadar kazma kürek sallayarak Müslüman mabetleri inşa eden Hıristiyan esirlerdi bunlar. Bir de Cihan gibi kendi rızalarıyla gelenler vardı. Onlara günde iki akçe veriliyor, önlerine daha leziz yemekler konuyor, daha iyi muamele ediliyordu. Duvarcılar, kazmacılar, dülgerler, doğramacılar, demirciler, kurşuncular, camcılar, hamallar, atlı hamallar, çıkrıkçılar, nakışçılar, altın yaldızcılar, pirinç telciler... hepsinin kendi loncası vardı. Her masraf bir kâtip tarafından kaydediliyor ve bina emini tarafından denetleniyordu.

Ne yana dönse telaşlı bir faaliyet gördü Cihan. Çelik makaralar, bocurgatlar, çarklar, palamarlar... Sinan daha evvelden dev bir çember yaptırmıştı. Ameleler küme küme bu dolabın içine giriyor, kâh yürüyüp kâh koşarak en ağır taşlan kaldıran çarkı döndürüyorlardı. Cihan, inşaat sahalan ile gemi güverteleri arasında benzerlikler buldu, ikisinde de en

ufak hata herkese mal oluyordu. Gerek bina inşa ederken, gerek sefer halindeyken, yanmdakini kollamayı öğreniyordu insan; kuvvetli bir beraberlik hissi, bir nevi kardeşlik doğuyordu. Yol alabilmek için ahenkle çalışmak şarttı. Kimse kimseyi sevmeye mecbur değildi. Ama herkes herkesi saymak zorundaydı.

Kazdıkça toprağın altından çok şey çıkıyordu: dehlizler, sarnıçlar, testiler, sandıklar, kemikler, kurukafalar... İstanbul'un altında bir İstanbul daha vardı, keşfedilmeyi bekleyen.

Amelelerin batıl itikat hususunda denizcilerden geri kalır yanı yoktu. Çivi çakarken ıslık çalmaz, uğursuz kelime sarf etmezlerdi. Bunlar şeytana davetiye çıkarmak demekti - ki bir kez olsun davete icabet etmediği görülmemişti. Şayet şeytan çivinin duvarı deldiği anda gelirse ayak izi binaya işlenirdi. Hem de ebediyen. Bunlara inananlar sadece Müslü- manlar değildi. Hıristiyanlar ve Yahudiler de aynı kamdaydı. Nazar değmesin diye, en yüksek taşın üzerine tuz serperler-di. İnşaatın hiçbir safhasında kızıl saçlı, mavi gözlü veya tav-şandudaklı birinin olmasını istemezlerdi. Bir keresinde saçları alev rengi bir duvar ustası çıkagelmişti. Sinan bile kur- taramamıştı adamcağızı dışan atılmaktan.

Kimi mahlukattan hoşlanmıyorlardı: kurbağalar, domuzlar, varsa üç bacaklı keçiler. Kimilerini dert etmiyorlardı: yılanlar, akrepler, çıyanlar, kırkayaklar, solucanlar. Şafiler hariç, ameleler etrafta köpek olmasından memnundu. Peygamberi kurtardıkları için baş tacı edilirdi örümcekler. Cihan'm şansına, uğurlu saydıkları bir diğer hayvan da fildi. Tabiatta olan biten her şeye alamet diye bakıyorlardı. Her geçen kuşa, kazmaların çarptığı her ağaç köküne dikkat ediyor, yerde gökte emareler görüyorlardı. Şayet havada garip bir koku varsa bililerinin büyü hazırladığından şüpheleniyorlardı. Gönüllüler derhal mıntıkayı tarıyor, büyücülükle itham ettikleri bir dilenci veya acuzeyi tutup getiriyorlardı. Sinan her seferinde müdahil olup zavallıları bırakmalarını emrediyordu.

İnşaat sahasında böbürlenmek hoş karşılanmazdı. Senalar yutulmalıydı; methiye düzmek onlara düşmezdi. İnsan yaptıklarını sayıp dökmemeli, her daim *inşallah* demeliydi, çünkü Allah her şeye kadirdi. Ne vakit bilileri meydanlarda asılsa, bazı işçiler gidip darağacından parçalar keser, bunlardan muska yapardı. Cihan'm aklı

almıyordu. Bir adamın acısı bir başkasına nasıl hayır getirebilirdi?

Ustabaşılardan biri Lübnan dağlarından Hıristiyan bir Arap'tı. Adı Karlı Gabriel'di. Saçları, kaşlan, kirpikleri bembeyazdı. Gözleri güneşte tavşan gözü gibi pembeye dönerdi. Bazen işe yeni başlayan biri, uğursuzluk getireceğinden korkup onunla çalışmayı reddederdi. Sinan o vakit araya girer, onun memleketin en iyi zanaatkârlanndan olduğunu söyler, kefil olurdu. Yatışırdı ortalık.

Karlı Gabriel sokaklarda rahat dolaşamazdı. Anneler haylaz evlatlarına onu gösterir; hamile kadınlar, bebekleri ona benzemesin diye yere tükürür; çocuklar bağırarak peşine düşerdi, kâh meraktan kâh zalimlikten. İşte bu adam, Gabriel, aralarında en fazla batıl itikadı olandı. Hiçbir amelenin alet edevatı sol eliyle kavramasına izin vermezdi. Solaklar dahil. Her sabah inşaata girenleri tek tek sayar, kırkıncıya tekmil peygamberlerin adlarını söyletirdi. Tepelerinde dönen bir kartal veya akbaba görecek olsa, derhal işi bırakıp dua etmeye başlardı.

Cihan zamanla Sinan'ın da kendince itikatları olduğunu fark etti. Boynundan hiç çıkarmadığı bir tılsımı vardı. Deriden yapılmış iç içe iki daireden müteşekkildi; biri açık, diğeri koyu. Yeni bir inşaata başlamadan evvel üç gün oruç tutardı. Bitirirken, bina ne kadar görkemli olursa olsun geride muhakkak bir kusur bırakırdı - ya ters döşenmiş bir çini, ya ba- şaşağı bir taş veya kenarı kırık bir mermer. Hata orada, avamın algısından uzak ama bilen gözlere ayan dururdu. Zira mükemmellik Allah'a mahsustu.

Beyaz fil halatlara asılarak, kalas, kereste, taş taşıyarak yardım ediyordu. Çota'yla Cihan her sabah saraydan çıkıp yeniçeri kışlası yakınlarındaki inşaat sahasına geliyor, akşam vakti yine aynı yoldan dönüyorlardı. Başta çocuklar olmak üzere, ahali yol kenarına dizilerek onların geçmesini bekliyordu. Filin bastığı toprağın şifalı olduğuna inanıp arkalarından toprak topluyordu kimileri.

Sinan'ın üç çırağı vardı. Birincisi Nikola'ydı; ince yapılı, buğday tenli bir Anadolu çocuğuydu; küçükken geçirdiği bir hastalık yüzünden topallardı. Bir binaya bakar, gözlerini kapatır ve tafsilatıyla resmedebilirdi. Evvela ailesinden, sonra Rum mektebinden sağlam bir temel almıştı. Hafızası müthişti. Uzun boylu ve topluca olan İkincisi, İran hududu yakınlarında bir köyde doğmuş, ana-babası eşkıyalarca

katledilince dedesinin yanında büyümüştü. Bir tesadüf eseri Sinan tarafından keşfedilmiş, eğitilmişti. Adı Davud'du; bıçak gibi keskin bir zekâsı vardı. Varlığı hemen hissedilir, sözüne itibar edilirdi. Üçüncüsü ise Yusuf adında bir dilsizdi; bu delikanlı hesaplara o kadar vâkıftı ki Sinan bütün ölçüleri bir de ona teftiş ettirirdi. îri, yeşil gözleri vardı; köseydi. Çocukken geçirdiği kazadan ötürü elleri feci yanmıştı; sürekli eldiven takardı. Sinan'dan korkmasalar Yusuf a sataşacak tipler vardı ameleler arasında. Bunu bildiğinden, dilsiz oğlan yerden kaldırmazdı gözlerini.

Cihan her fırsatta sıvışıp bu üç çırağın yanma gelir, çi- zimlerine bakardı. Hayvanat bahçesine döndüğünde gördüklerini aynen taklit eder, kile veya ıslak kuma yahut yürüte- bildiyse tirşeye, kâğıda resmederdi. Bir yanı çok çalışıp bir gün onlar gibi olmak istiyor, bir yanı inşaat sahasını sadece hırsızlık mekânı olarak görüyordu. Henüz bilmese de içinde mevcut olan bu iki zıt eğilim er ya da geç kapışacaktı.

OSBO

Ocak ayıyla beraber acı soğuklar başladı. Saçaklardan sarkan buzkandillerinin tehlikeli bir güzelliği vardı. Fazla kar almayan İstanbul bu sefer beyaz bir battaniyenin altına kıv- nlıp uyumuştu, inşaat buna rağmen devam ediyordu. Kürek mahkûmları ayaklarına çul çaput sarmıştı. Paçavralar arasından, iltihaplanıp şişmiş parmak uçlan görünüyordu.

Bir sabah fille bakıcısı, yine mutat saatte saraydan çıktı. Yolun yarısına vardıklan sırada bir köpek koşarak yanlarına geldi; onlara bir şey anlatmak ister gibi delice havlıyordu.

"Gidip bakalım ne ister!" dedi Cihan, filin ensesinde oturduğu yerden.

Köpeğin peşine takıldılar. Hayvan, arzu ettiği alakayı bulmaktan memnun, kuyruğunu sallaya sallaya sahile doğru seğirtti. Az ötede su içerilere girerek ufak bir koy oluşturmuştu. Kenarlan buz tutmuştu. Fil süratlendi.

"Hey, yavaş ol!"

Cihan'ın sözünü bitirmesine fırsat kalmadan Çota buzu kırdı, karnına kadar sulara gömüldü. Birkaç arşın ileride, suyun içinde bir ceset vardı. Teni morarmıştı, dalgalar saçla- nm tarıyordu. Kıyafetine ve boynundaki mücevhere bakılırsa zengin bir evden geliyordu. Belki de saraydandı.

Cihan file yaklaşmasını emretti; kolyeyi gözüne kestirmişti. Şunu Delibozuk Reis'e verip herifin çenesini kapasa ne iyi olurdu. Çota biraz daha yürüdü. Sonra pat diye durdu. Fil- baz ne dese fayda etmedi. Hayvan ileriye gitmediği gibi, geriye de dönemiyordu. Filin sırtında, buz gibi sularda, cesede bakmamaya çalışıp gene de bakarak, "imdat" diye bağırmaya başladı Cihan. Neyse ki az sonra bir eşeğin çektiği bir araba zuhur etti. Üzerinde beş Çingene vardı. Durup sessizce seyrettiler bu tuhaf sahneyi.

"Yardım etsek mi Balaban?" diye sordu adamlardan biri, uzun boylu olana.

"Evvela kıza. Sonra mahlukla delikanlıya" oldu cevap.

"Salak mısınız?" diye feryat etti Cihan. "Kız ölü zaten. Bizi kurtarın."

Balaban adlı adam, arabanın üstünde usulca ayağa kalktı. Yüzü keskin hatlıydı, teni yanıktı; defalarca kırılmış olan burnu yamuktu; saçı bir münzevininki kadar uzundu ve yarı açık ağzında altın kaplama bir diş görünüyordu. Serpuşuna takılı rengârenk kuş tüyleriyle hem zırdeli, hem cezbedici bir hali vardı; kendi de bunun farkındaydı. "Benimle bir daha böyle konuş, o dilini keser, balık pazarındaki kedilere yediririm" dedi.

Cihan hemen sustu. Çingenelerin iki kement yapışını seyretti. Fili hortumundan, cesedi de bileğinden yakaladılar ve ikisini birden kıyıya çektiler. Karaya vardıklarında rahat bir nefes alarak aşağıya atladı filbaz.

"Valla canımızı kurtardınız. Sağ olun efendiler" dedi Cihan. "Ne demeye girdin ki suya?" dedi Balaban, bir cevap beklemeden. Sonra Çota'yı işaret etti kafasıyla. "Bunlar iyi mahluklar. Bizde de dişisi var."

Kulaklarına inanamadı Cihan. "Fil mi beslersiniz?"

"He ya. Seninkinin rengi bi tuhafmış" dedi Balaban gözlerini

kısarak.

O arada Cihan'm bakışları arkadaki adamlara takıldı. Boynundaki gerdanlığı almış, cariyeyi yeniden suya bırakıyorlardı. "Ölüyü ne yapıyorsunuz?" diye isyan etti. "Mezarlığa gö- türsenize. Usulünce gömülsün zavallı."

Balaban acı acı gülümsedi. "Bir avuç Çingene yanlarında bir cesetle çıkagelince, sanıyor musun bize teşekkür ederler? Derler ki, siz yaptınız. Zindana atılırız. Burada bıraksak köpekler parçalar, yazık. Su daha emin onun için." Bir an durdu. "Şayet gerdanlıksa aklını kurcalayan, o da zahmetimizin karşılığıdır. Hem kızcağızın ihtiyacı yok artık."

"Acaba öldürülmüş mü?" diye sordu Cihan sesini alçaltarak. "Kim yapmış olabilir?"

Balaban, Cihan'ı taklit ederek sesini fısıltıya çevirdi. "O dilini kessem senin için daha hayırlı olurmuş" dedi. "Benden sana nasihat, cevabını taşıyamayacağın sorular sorma. Git,
mahlukla ilgilen. Soğuk çalmış bak, donuyor."

"Ne?" Cihan, Çota'ya döndü. Hayvanın derisi buz tabakasıyla kaplanmış, rengi ürkütücü bir pembeye kesmişti. Koca fil zangır zangır titriyordu.

O esnada Çingeneler yeniden yola koyulmak üzereydi. Cihan peşlerinden koştu. "N'olur gitmeyin, ağalar. Ne yapmak lazım bilmiyorum."

"Tek çare var" dedi Balaban. "Rakı."

"Nereden bulunur ki?"

"Kolay değil. Limni Adası'ndan gelir. Mahluk büyük. Bir fıçı gerek, en az."

Cihan yalvar yakar oldu. "Aman efendiler. Alelade bir hayvan değil bu. Sultammızındır. Bulun şu rakıyı."

Çingeneler aralarında bakıştı. "Kim ödeyecek?"

"Sermimar Sinan" dedi Cihan, söylediğinin gerçek olmasını umarak.

Çok geçmeden bir fıçı rakı getirildi. Bir yerlerden çalınmıştı muhtemelen, sormadı Cihan. İçkiyi suyla karıştırıp Çota'nın hortumunu içine soktular. Fil, ilk yudumda gürültüyle geğirdi. Ama lezzetini beğenmiş olacak ki içmeye devam etti. Giderek derisinin rengi değişti, gözlerindeki ifade de.

Takriben bir saat sonra inşaat sahasına vardılar; Cihan, Çota'nm ensesinde oturuyordu, Çingeneler eşek arabalarıyla peşlerinden geliyordu.

"Nerede kaldın?" diye sordu Sinan.

"Yolda bir kaza geldi başımıza. Bunlar bizi kurtardı" dedi Cihan.

Sinan Çingeneleri selamladı. Çota'ya doğru bir adım atmasıyla gözlerinin büyümesi bir oldu. Filin düz yürüyemediğini fark etmişti. "Mahluk iyi mi? Sarhoş mu bu hayvan?"

Cihan sebebini anlatınca Sinan babacan bir edayla tatlı- sert baktı. Çingenelere para verip yardımları için teşekkür etti. Sonra Cihan'a döndü. "Sarhoş fille cami inşa edemem.

Erkence gidin bugün, Çota ayılmadan da gelmeyin. "

"Peki usta" dedi Cihan, boğazı kurumuştu. "Kızdın mı bana?"

Sinan'ın yüzü yumuşadı. "Kızdım evet. Hayata tutunmanın bir yolunu buluyorsun hep. Takdire şayan. Fakat senin şu merakını ne yapacağız bilmem. Bak gene meraktan geldi bunlar başına. Sana bela olur diye endişelenirim."

Güldü Cihan. Annesi ya da ablası gibi konuşmuştu Sinan. Derken ustası hiç beklemediği bir şey söyledi. "Tedrisini hızlandırmamız gerek."

"Nasıl?"

"Eh, kafanı iyice meşgul edelim ki yanlış yerlere kaymasın. Mektepteki derslere devam et. Artakalan vakitte Yusuf ile riyaziyyat, Davud ile hendese, Nikola ile resim çalışacaksın. Çıraklarımın çırağı olacaksın. Yeterince emek verirsen bir gün sen de onların arasına katılırsın."

Cihan hem kaygılanmış, hem duygulanmıştı. Ustasının eline sarıldı. "Allah razı olsun, efendim. Öyle..."

Lafını tamamlayamadı. Kulakları sağır eden bir gümbürtü birden havayı yırttı. Çingeneler dahil herkes sesin geldiği tarafa koştu. İskele, olduğu gibi yıkılmış, mucize eseri kimse zarar görmemişti.

"Allah Allah... Nazar mı var üstümüzde nedir?" dedi Cihan titreyerek. "Kaza üstüne kaza!"

Bir öksürük sesi geldi arkadan. Dönüp baktıklarında Çeribaşı

Balaban'ı gördüler. Elinde kopuk bir halat tutuyordu. Suratında düşünceli bir ifade vardı. "Kaza dersiniz amma öyle durmuyor. Sevabına haber vereyim dedim. Birisi bunu tezgâhlamış. Benden söylemesi."

"Ne diyorsun çeribaşı?" dedi Sinan.

"Vallahi ben demiyorum, hakikat ortada" diye cevapladı Balaban. "Bak efendi, birisi üşenmemiş, halatları tek tek kesmiş. Kaza değil, olsa olsa tuzak denir buna."

Kereste kıt ve kıymetli olduğundan iskelelerini, aşağıdan yukarıya tahtalarla çıkmak yerine, iplerle tutturarak yukarıdan asarlardı. îpler kopunca her şey aşağı inmişti.

"Kim niye böyle bir fenalık yapsın?" dedi Sinan.

Güldü Balaban. "İlahi efendi. Şeytana bahane mi yok?" "İblis buraya uğramaz" dedi Sinan. "Bütün işçiler canla başla çalışıyor."

"Kalleş ile kardeş yakın kelime. İnsana ihanet, beklemediği yerden gelir" dedi Balaban. "Bana sorarsan aranızda bir hain olabilir efendi. Gene de dikkat edin derim."

OSIfO

Suçlu hiçbir zaman bulunamadı ve hadise bir müddet sonra kendiliğinden unutuldu. İçoğlanı odalarından hayvanat bahçesine, hayvanat bahçesinden inşaat sahalarına gidip geliyordu Cihan. Anladı ki Sinan'ın emrinde çalışmak demek, ha bire didinmek demekti. Peş peşe verdiği fetvalarla Şeyhülislam Ebussuud Efendi memleketin her yerinde daha çok mescit yapılmasını, cemaatle beraber namaz kılmayanların şiddetle cezalandırılacağını, emirlere ısrarla uymayanların ise katledilmesi müstahak imansızlar sayılacağını buyurmuştu. Kadılar beş vakit namaz kılmayanları sertçe uyarıyor, köy ve şehirlerde her erkek cuma namazına gitmeye teşvik ediliyordu. Böylece cami sayısı da, camiye giden sayısı da katlandığından, Sinan ve çıraklarının omzundaki yük misliyle artmıştı.

Şehzade Camii'ni bitirdikten sonra hiç mola vermeden yenilerine başladılar. Cihan henüz inşaatlardan para pul aşı- ramamıştı. Her şey

gayet sıkı denetleniyor ve her masraf en ince ayrıntısına kadar kaydediliyordu. Ama çalışkanlığı, kıvrak zekâsıyla beklenenden tez zamanda Sinan'ın çırakları arasına katılmayı başardı. Hem Kaptan Garreth, hem kendisi için hırsızlık yapmanın yollarını arar, üvey babasını cezalandırmanın hayalini kurarken, farkında bile olmadan hızla dalmıştı mimarların dünyasına.

Bu arada Mihrimah'ı göremediği gibi ondan haber de alamıyordu. Ne tuhaftır ki yokluğunda daha da önem kazandı kız gönlünde. Yüreğini bir mendil gibi özenle katladı, içine beraber geçirdikleri tüm o güzel öğleden sonraları sakladı. Çektiği hasreti bir tek Çota'ya anlattı. Fil çok büyümüştü; saraya gelen o sevimli yavrudan eser kalmamıştı. Gölgesinden iriydi maşallah iştahı. Sarayın kapılarına zorlukla sığdığından her an Fildamı'na gönderilmeyi bekliyordu Cihan. Ama birileri ya onu ya da fili kayırıyor olmalıydı ki hâlâ bu- radalardı.

Yaz mevsimi gelince Sinan ile çırakları o güne kadar- ki en büyük inşaatlarında çalışmaya başladı: Süleymaniye. Sultan'm kendi adına yaptıracağı bu cami ismini ebediyete taşıyacaktı. Müneccim Takiyeddin zayiçesine danışarak ve eski eserleri inceleyerek bu cami için en hayırlı tarihin Aslan burcunun 22. derecesi olduğuna hükmetmiş, bunu risalesinde arz etmişti. Aslan burcu oynak değil, sabit; kararsız değil, sebatkâr; uçan değil, güvenilirdi.

Sinan, ilk taşı nereye dikeceğine karar vermeden evvel, kasaplara inek ve koyun leşleri ısmarladı. Bunlar demir halkalara asılarak çeşitli yerlerde çürümeye bırakıldı. Sinan birkaç günde bir gidip etlerin vaziyetine bakıyordu. Bozulma nerede daha hızlıysa orada rutubet fazla demekti. Güveler nasıl kumaşlan yiyorsa, rutubet de binalan öyle kemirdiğinden buralardan uzak duruyordu mimarbaşı. Havanın kuru, zeminin depreme dayanıklı olduğu yerleri seçiyordu. Bunla- n padişah ile paylaştı. Nihayetinde en uygun tepe belirlendi. Cami, tıpkı adını taşıdığı hükümdar gibi, tüm şehre hâkim olacaktı.

r
t

Her malzeme ihtimamla seçildi. Kurşun ve demir Sırp ve Bosna ellerinden, keresteler Varna'dan getirildi. Beyaz mermerler Marmara Adası'ndandı. Mermerlerin kalanı Arap diyarlarından, vaktiyle Hazreti Süleyman'ın sarayının kurulduğu beldeden gelmişti; yüzeyleri hâlâ Seba Melikesi'nin güzelliğini yansıtıyordu. Dev sütunlardan biri, Güneş îlahı'nm şehri, Baalbek'tendi. Tıpkı kendisinden evvel lustinianos'un yaptığı gibi Süleyman da Büyük İskender'in sütunlarını kullanıyordu. împaratoriçe Theodora'nın hayaletini huzursuz etmek pahasına, tam on yedi sütun getirilmişti At Meydanı'ndan.

Üç bin üç yüz kişiydiler. Neredeyse yarısı Hıristiyan, az bir kısmı Yahudi, gerisi Müslüman'dı. Duvarcılar, kazıcılar, bıçkıcılar, dülgerler, kireççiler, hamallar, atlı hamallar, demirciler... Sinan, her taifenin başına bir ustabaşı tayin etmişti. Gene de her şeyin yolunda gittiğinden emin olmak için sık sık bütün sahayı bir baştan bir başa kat ederdi.

"Müsaade edin, Çota sizi dolaştırsın" dedi Cihan bir gün dayanamayıp. "Nereye isterseniz götürür."

"Mahlukun üstüne mi tırmanayım yani?" diye sordu Sinan. Hoşuna gitmiş gibiydi bu fikir.

Cihan mahfeyi Çota'mn üstüne koyduğunda kısa bir tereddüt geçirse de teklifi reddetmedi Sinan. Yola çıkmadan önce filbaz file alçak sesle tembihledi: "Aman nazik ol. Sakın sarsma ustayı."

O andan itibaren beyaz fil ile mimarbaşı, her gün sahayı beraber dolaştılar. Onları gören ameleler gayriihtiyari gülümsüyordu. Herkes çok çalışıyordu. Fakat İstanbul, asla tatmin olmayan, devamlı arkadan konuşan binlerce kem ağızdan müteşekkildi. Öyle fena şeyler diyorlardı ki Sinan aleyhinde. Onda bu kadar azametli bir yapıyı bitirecek istidat yoktur, dediler. Derken onu kendi evini genişletmek amacıyla inşaattan tahta ve mermer çalmakla itham ettiler. Dü

pedüz hırsız olduğunu söylediler. Ardından, Hıristiyan doğduğu, yirmi birine kadar böyle büyütüldüğü ve çocukken vaftiz edilmiş olduğu için devasa bir cami-i şerif yapmak ona düşmez; yapsa da kubbesi başına yıkılır, dediler.

Bu laflar Cihan'ın kulağına geliyor, yüreğini burkuyordu. Ustasını korumak istiyordu. Kaç kere, sıra sıra sokaklara doğru avazı çıktığı kadar bağırmak, insanlara dillerini tutmalarını söylemek gelmişti içinden. Her şafak vakti yataktan, rüzgârın dedikoduları dağıtacağı ümidiyle kalkıyor, her gece yatağa yeni ithamların ağırlığı altında ezilmiş olarak giriyordu. Ama en beteri bu gıybet dalgasının padişaha ulaşmış olmasıydı.

Bir ikindi vakti sultan ziyarete geldi. Cihan nal seslerini işitir işitmez anladı dedikoduların hükümdarı etkilemiş olduğunu. işi durdurdular - esirler, ameleler ve hayvanlar bekledi. Tokmaklar, testereler, baltalar ve nacakların patırtısı sona erdi. Sultan, sessizliğin içine sürdü atını. Yular elinde, aygırının tepesinden sert sert baktı. Mütevazı bir giysi vardı sırtında - saf ipekten, göz kamaştırıcı kaftanları terk etmişti. ilerleyen yaşı ve nikris hastalığı yüzünden huyu suyu değişmişti. Şarabı hepten bırakmış, zevku sefadan vazgeçmiş, sarayda kalan müzik aletlerinin yakılmasını emretmişti. Yemeklerini gümüş kaplar yerine toprak kaplarda yemeye başlamıştı. Kendi mey içmediği gibi başka kimsenin de tüketmesini istemediğinden, meyhaneler, şaraphaneler, esrarhaneler kapatılmış; divan kararıyla, boza dahil her nevi mayalı içki yasaklanmıştı. Bu yeni Süleyman'dan ürküyordu Cihan. Sinan hemen eğildi. "Şeref verdiniz sultanım."

"Hakkında işittiklerimin aslı var mı? Cevap ver çabuk!" "Şevketli sultanım şu garip Sinan kulu hakkında neler işittiklerini lütfedip söyler mi?" dedi sermimar.

"Süsle püsle uğraşarak kıymetli vakitleri harcarmışsın, doğru mu?"

"Sizi temin ederim ki zat-ı âlinizin camiinin ne içi, ne dışı için hiçbir zahmetten kaçınmıyorum. Benim gayem, en ince işçilikle..."

"Kâfi!" diye araya girdi sultan. "Süslemede gözüm yok. Akıllıysan

senin de olmaz. Bu işi bir an evvel bitirmeni emrediyorum. Bir gün dahi gecikme! Kubbeyi görmek istiyorum, tezyinleri değil."

Çıraklarının ve işçilerinin önünde azarlanan Sinan gene de sakin konuşmayı başardı. "Sultanım, kubbeyle tezyini birbirinden ayıramayız. Biz..."

"Mimar efendi! Dilin pek uzun! Atam Mehmed Han'ın ustasının akıbetinden haberin yok galiba. Adı da seninkiyle aynıydı. Tesadüf mü dersin?"

Sinan'ın benzi attı. Huysuz bir çocuğa laf anlatır gibi dikkatle cevap verdi: "Rahmetli mimann hazin sonundan haberdarım."

"O halde vazifesini layıkıyla yapmayanları ne cezalar bekler, biliyorsun. Maazallah sen de onlardan olma! Yazık olur sana."

Padişah gidince yeniden işe koyuldular ama hevesleri kırılmıştı. Herkes tedirgindi. Şayet hünkârı memnun edemeyeceklerse ne kıymeti vardı harıl harıl çalışmanın? Sonunda takdir görmeyeceklerse neden insanüstü bir gayretle çabalıyorlardı ki?

Sonraki günlerde Sinan ile konuşmak için fırsat kolladı Cihan. Nihayet yanaşabildi ustasının yanma. Etrafında kâğıt tabakaları, sırtı kamburlaşmış, çizim yapıyordu. Onu görünce yorgun bir tebessüm belirdi Sinan'ın yüzünde. "Derslerin nasıl gidiyor Hintli?"

"İnşallah yüzünüzü kara çıkarmam."

"Çıkarmayacağından eminim."

"Evvelki gün sultan bir mimardan bahsetti. Adı seninkiyle aynıymış. Ne oldu ki ona?"

"Ha, Atik Sinan..."

Bir süre susup kaldı Sinan. Ama neticede anlattı hikâyeyi. Atik Sinan, Fatih Sultan Mehmed Han'ın sermimanydı. Titiz ve mahirdi; kendini işine adamıştı. Hükümdar için bir cami inşa etmeye başlayana kadar her şey yolundaydı. Fatih istiyordu ki kendi camii o güne değin yapılmış ibadethanelerden daha heybetli olsun, Ayasofya'yı bile gölgede bıraksın. Sırf bunun için upuzun direkler getirtmişti. Mimarının bu sütunları kısalttığını duyunca öfkelenmişti, hem de nasıl. Bunda bir kasıt olduğuna inanmıştı. Sermimar, hiçbir art niyet olmadığını dili döndüğünce anlatmaya çalışmıştı. "İstanbul, zelzele şehridir hünkârım, tek gayem camiyi sağlam kılmaktır" demişti. Fatih bu cevabı beğenmemişti. Atik Sinan hapse attırılmış, orada onlarca gardiyan tarafından dövülmüş ve elleri kesilmişti. Merak eden gidip kitabesinde okuyabilirdi. Bu usta zanaatkâr, bu bilgili ve duygulu adam, deniz kenarında bir zindanda, yapayalnız ve acılar içinde bu fani dünyadan ayrılmıştı. Sırf sultanın direklerini azıcık kısalttı diye...

Cihan'm dudağı titredi. Demek topunun hayatı pamuk ipliğine bağlıydı. Mimariye başlarken bunun tehlikeli bir zanaat olduğunu düşünmemişti. Saraya ilk geldiği gün gördüğü kesik başları hatırladı. Sultanın iki dudağı arasındaydı akıbetleri. istese "taşı yanlış koydunuz" diye hepsini darağacı- na gönderebilirdi. Böyle korku içinde insan nasıl çalışabilirdi? Korkunun olduğu yerde sanat nasıl yeşerebilirdi?

Sinan elini çırağının omzuna koydu. "Düşünme bunları. Düşünürsen işini yapamazsın. Unutma, kabiliyet, Allah'ın bahşettiği bir hediyedir. Biz hediyeye layık olmak için didiniriz. Gerisine kafa yormayız."

"Ama ustam, korkmuyor musun..."

"Sultanın gazabından korkulmaz mı? Elbette ben de senin kadar korkuyorum. Fakat çabalamamın sebebi bu değil. Şayet mükâfat yahut ceza ihtimali olmasa daha mı az çalışırdım? Sanmam. Ben ilahi bir armağana hürmeten çalışıyorum. Her zanaatkâr, her sanatçı Tann'yla bir mukavele imzalar." Suratını buruşturdu Cihan. "Nasıl yani?"

"Sana bir sır vereyim" dedi Sinan. "İster küçük ister büyük, ister selatin cami, ister basit bir mahalle çeşmesi olsun, yaptığın her binanın altında, farz et ki kâinatın kalbi atmakta. Sen Arzın Merkezinin üstüne

inşa ediyorsun. Öyle düşün. O zaman daha özenle, şefkatle çalışırsın.”

Cihan’m kafası karışmıştı. “O nasıl bir yer usta?”

Lakın Sinan cevap veremeden Karlı Gabriel koşarak geldi; bembeyaz saçlarının çevrelediği yüzü kül rengiydi. “Mahvolduk, bittik. Felaket bu. Teslimat...”

Haftalardır İskenderiye’den bir sevkiyat bekliyorlardı. Sırf bu sebepten inşaat yavaşlamıştı. Nihayet gemi bugün gelmişti ama ısmarlanan malların hiçbiri yoktu içinde. Fırtınaya yakalandıklarını, yükün yarısını denize atmak zorunda kaldıklarını anlatıyordu kaptan. Kimse bu masala inanmamıştı ama elden bir şey gelmiyordu. Sarayında sultan her geçen gün daha da hiddetleniyor, yapı geciktikçe gecikiyor, şehirde Sinan aleyhine dedikodu ve iftira kazanları kaynıyordu. Bu arada Süleymaniye Camii’nin mermerleri denizin dibinde balıklara köşk olmuş, öylece yatıyordu.

Sinan ara sıra çıraklarını beklenmedik işlere koşardı - pazardan mürekkep almaktan tutun da bir kilise harabesini görmeye ve neden kimi kısımları çürürken kimilerinin ayakta kalmış olduğunu izah etmeye; hangi tür toprağın solucan kaynadığını ölçmek için tepelerde kazı yapmaktan, bütün günü ney imalatçılarıyla geçirip o basit aletten nasıl böyle muazzam bir ses çıktığım anlamaya kadar her ödevi en iyi şekilde yapmaları gerekiyordu. Gene de çıraklar kendi görevleriyle diğerlerininkini karşılaştırır, birbirlerini kıskanırdı. Henüz bu seferlere gönderilmediğinden Cihan çekişmenin dışında kalmıştı.

Bir perşembe sabahı durum aniden değişti. Sinan ona tek değil, iki vazife birden verdi. Evvela devekuşu yumurtası tacirlerine gidip mal teslim tarihini konuşacaktı. Ardından bir sahaftan kitap alacaktı. Eserin adını söylememişti usta. “Oraya gidince anlarsın” demişti. Cihan bu ayrıntıyı tuhaf bulsa da dert etmedi. Yola çıkmaya hazırlanırken *çocuk oyuncağı* diye düşündü kendi kendine. Niyeti, bunları mümkün mertebe hızlı yerine getirmekti ki, ustası bir sonraki sefer daha ciddi sorumluluklar versin.

“Ee? Neymiş bakalım?” diye bir ses geldi arkadan.

Geriye döndüğünde üç çırağı onu seyreder buldu.

"Hiiç. Devekuşu yumurtaları, bir de kitap."

"Kitap mı?" diye sordu Nikola. "Yoksa Pera'daki sahaftan mı?"

Cihan'm başını salladığını görünce üçünün birden kaşları çatıldı. "Tebrikler, çaylak!" dedi Davud. "Üstat sadece en sevdiklerini gönderir o ihtiyar keçiye."

Sevindi Cihan. Yüzü aydınlandı hemen.

"Benden sana nasihat. Sahafın yanında mütevazı davranma" dedi Nikola. "Ne kadar bilgili olduğunu göster muhakkak."

Dilsiz Yusuf da tasdik edercesine gülümsedi.

"Simeon duvar gibi sağırdır. Bağırarak konuş" dedi Davud.

Cihan tavsiyeleri için teşekkür etti. Çota'yı başkasına emanet etmekten hoşlanmasa da hayvanın tedarikini sağladı. Ve öğleden önce bir atla yola çıktı - tembel, halsiz hayvanın tekiydi. Bir de birkaç akçe vermişlerdi eline. Atla ikisi, yemyeşil bostanların ve servi ağaçlı mezarlıkların yanından geçerek Tahıl Kapanı[4] cihetinde ilerlediler. Oraya vardıklarında, güzergâhı uzatmak pahasına rıhtıma yöneldi Cihan. Buraya gelmeyi seviyordu. Olur da işler bir gün sarpa sararsa bir gemiye atlayıp, hâlâ kendisini beklediğine inandığı ablalarına dönebileceğini hatırlamak ruhuna iyi geliyordu.

Liman, sesler ve rayihalarla doluydu. Dalgaların uğultusu, martı çığlıkları ve hamalların bağırtılan, zincir ve kırbaç şakırtılarına kanşıyordu. Keskin bir yosun kokusu hâkimdi havaya ama tek sıra halinde ilerleyen yüzlerce vücuttan çıkan ter ve pislik kokusuyla beraber. Bunlar en son deniz seferinde yakalanmış tutsaklardı. Çocuk-yaşlı, erkek-kadm ite kaka yürütülüyorlardı. Daha birkaç hafta evvel adları ve bahtlan olan bu insanlar, ayak bileklerine takılı prangalany- la acıklı haldeydiler. Tepeden tırnağa toz ve kire bulanmışlardı. Dikkatli bakınca kıyafetlerindeki aynntılar seçilebili- yordu. Bazılanmn üzerinde vaktiyle zarif olduğu aşikâr elbiseler vardı. Onlann asilzade olduklarını tahmin etti Cihan. Bazılarıysa Eyüp'teki dilencilerin bile tenezzül etmeyeceği paçavralar içindeydi. Öyle ya da böyle fark etmiyordu. Evvelki hayatlarında kim olduklarına bakmadan rastgele iniyordu kırbaçlar sırtlarına. Ne gözlerinde fer kalmıştı, ne vücutlarında derman. Bu şekilde gidiyorlardı Esir Pazan'na.

Cihan'm içi acıdı. Fillerin dünyasında hiç böyle şeyler yoktu.

Hayvanlar da öldürüyordu ama esir almak insana mahsustu. Atını mahmuzlayıp çarşıya yollandı. Devekuşu yumurtası satan tacirleri buldu. Sinan'ın yakın zamanda ellerindeki emtiaya ihtiyaç duyacağım bildirdi. Sermimar, örümcekleri uzaklaştırmak için kullanırdı bu yumurtaları; böyle- ce camilerin tavanlarında örümcek ağları oluşmazdı. Tacirler Cihan'ı dinlediler. Ama malların bir ay içinde hazır olup olmayacağını sorusuna tek cevaplan, "İnşallah!" oldu. Cihan,

ilk vazifesini tamamladığından emin olamadan İkincisine geçti. Şimdi gidip Sahaf Simeon'u bulmalıydı.

Simeon'un yeri Galata Kulesi yakınlarında ahi gitmiş vahi kalmış iki katlı bir evdi. Oraya vardıklarında Cihan mı attan kurtulduğuna, at mı ondan kurtulduğuna daha çok sevindi, bilinmez. Çırakların tavsiyesini hatırlayıp sertçe tokmağı çaldı. Baktı gelen yok, iyice asıldı. Birazdan kapı açıldı; lerzan bir adam zuhur etti; keyifsiz bir hali vardı.

"Ne o delikanlı? Evimizi mi yıkacaksın başımıza?"

"Selamünaleyküm, beni mimarbaşı yolladı!" diye haykırdı Cihan.

"Yahu ne bağırıyorsun? Sağır mı sandın?"

Kafası kanşan Cihan kekeledi. "Yok... estağfurullah." Sahaf karşısında delinin teki varmış gibi şüpheyle baktı. "Demek Sinan gönderdi" dedi nihayet. "Gel içeri madem." Eşiği geçince taze pişmiş somun kokusu battaniye gibi sarmaladı Cihan'ı. Köşede, kambur, yaşlı bir kadın, elindeki dikişe eğilmiş oturuyordu. "Zevcem" dedi Simeon. "Rahatsız etmeyelim."

Sofadan sessizce geçip kıvrılan merdivenleri tırmandılar. Ev değil, labirentti sanki. Sağlı sollu onlarca rafta ciltli-cilt- siz sayısız kitap diziliydi. Kimileri korsanlar tarafından adalardan, liman şehirlerinden yahut düşman gemilerinden yağ- malanmıştı. Simeon'un merakını bilen deniz kurtlan bunla- n münasip bir bedel karşılığı getirirdi. Kimileri Frenk kral- lıklanndan siparişle toplanmıştı. Bunlann arasında İspanyol hekimlerinin tıbbi risaleleri ve Fransız feylesoflanmn eserleri vardı. Bir kısmı da İstanbul veya Selanik'te basılmıştı. Se- farat Yahudileri sultanın izniyle kendi matbaalanna sahipti. Bir köşede, Cihan'm Molla Lütfi isimli bir âlime ait olduğunu öğrendiği ilm-i riyaziye ciltleri duruyordu. Onlann he-

men yanında rüzgârları, yıldızlan, hava akımlannı ve semavi cisimleri gösteren düzinelerce çizim yığılıydı. Ispanya'dan yeni gelmiş *Livro del Cavallero Cifar*; Antonio da Sangallo'ya ait gravürler; Sebastiano Serlio diye Bolognah bir mimann *Regole Generali DArchitettura* adlı risalesi ve Vitruvius'un kenarlan yaldızlı, Latince elyazması, *De Architectura.* Bu sonuncusu, Buda'nm işgali sırasında bulunup İstanbul'a getirilmişti. Leon Battista Alberti adlı birine ait risalenin başlığa *De Re Aedificatoria'yı* "inşaat Sanatı" diye tercüme etti Simeon. Bir de Ibn Meymun gibi acayip isimli bir zatın yazdığı koca bir cilt vardı. Cihan, *Delaletü'l-Hairin* (Şaşkınlar için Kılavuz) adlı bu eseri pek merak etti.

Arka tarafta genişçe bir odaya vardılar. Ocaktaki ateşle aydınlanan mekân loştu. Ortada, düzinelerce çekmecesi olan, kapaklan oymalı bir dolap, kenarda bir tabure duruyordu. Simeon, oturması için işaret etti Cihan'a. "Ustan nasıl? Epeydir görmedim."

"Selamlannı yolladı" dedi Cihan. "Bir kitap almamı istedi. Ama hangisi olduğunu söylemedi."

"Önce de bana, ama dürüstçe. Öğrenenlerden misin?" Afalladı Cihan. "îçoğlanı odalannda ders alıyorum." Simeon lafını kesti. "Öğrenci misin demedim, öğrenenlerden misin dedim."

Haydal Bilmece gibi konuşuyordu adam. Cihan Nikola'nın tavsiyesini hatırladı. Belki de fazla alttan almıştı. Bu aksi ihtiyara kafa tutma zamanı gelmişti. "Zaten binalarda çalıştıkça zanaatı öğreniyoruz, insan kendiliğinden pişiyor" dedi gayet emin bir edayla.

Simeon alay dolu bir bakış attı. "Şevketli sultanımız ahmaklık vergisi koysa ne iyi ederler. Ağızlardan çıkan her aptalca lakırdı için bir kuruş alsa hâzinemiz dolar taşar."

Bozuldu Cihan. Anladı ki Nikola-Davud-Yusuf üçlüsünün oyununa gelmişti. Adamı gıcık edecek ne varsa yapmasını tembihlemişlerdi. Sesi daha saygılıydı tekrar konuştuğunda. "Diğer çıraklar da geldi buraya, değil mi?"

"Gelmez mi? Hem de kaç kez" dedi Simeon. "Sinan gibi muhterem bir zatın emrinde çalıştığın için şanslısın. Ustanın değerini biliyor musun bari?"

Huzursuz oldu Cihan. Kadir kıymet bilmek bir yana inşaatlarda hırsızlık etmenin yollarını aradığım bilse, ne derdi acaba sahaf? "Elimden geleni yapıyorum" dedi yavaşça.

"Üstatlar mühimdir ama kitaplar daha âlâdır, unutma, insanın bir kütüphanesi varsa bin öğretmeni var demektir. Aslolan öğrenmek. Cühela takımı zanneder ki bu âleme yiyip içmeye yahut kavga çıkarmaya geldik. Veya çoluk çocuğa karışmaya. Halbuki esas işimiz bilgimizi ilerletmek. Bu sebepten buradayız." Simeon durakladı. "Söyle bakalım, Yaradan'la hasbıhal eder misin?"

"Ee, dua ederim."

"Duayı sormadım, gafil. Madem mimar olmak niyetin, kendinden öte bir kudretle konuşman lazım!"

"Koskoca Allah ne yapsın sohbetlerimi?" dedi Cihan yarı mahcup. "Beyaz fille dertleşirim. Çota çok akıllıdır. Sanırsın doğduğunda yüz yaşındaymış. Öyle âlimdir."

Yaşlı adamın bakışları yumuşadı. Fili konuştular bir müddet. Cihan günlerinin nasıl geçtiğini anlattı. Sonunda Simeon dedi ki: "Merhametli birine benzersin ama kafan pek karışık. İki küreği zıt yöne çeken sandal gibisin. Bir o tarafa, bir bu tarafa. Yüreğinin merkezini bulamamışsın henüz."

Daha geçen gün ustasının bahsettiği kâinatın kalbi lafını hatırladı Cihan. Ürperdi. Bu arada Simeon sürdürdü konuşmayı: "Peki de bana, en çok ne inşa etmeyi seversin?"

"Köprü" dedi Cihan hiç düşünmeden. "Zaten o sayede tamdım ustamı."

Dışarıda yağmur çiselemeye başladı. Sessizliğin içinde ahşaplar çatırdadı. Sahaf bir sandığı açarak içinden bir çizim çıkardı. "Öyleyse bak şuna. Haliç için bir köprü. Leonardo tasarlamıştı."

Bu ismi daha evvel işitmiş bulunan Cihan kulak kesildi.

"Sultan Bayezid davet etmişti, ikisini de. Leonardo ve Michelangelo. Haliç'in üzerine bir köprü isterdi hünkâr. Leonardo resimlerini gönderdi. Kibirliydi bir parça. Dedi ki, yaparım köprüyü. Sade onu değil, çok şey yaparım şehrinize. Boğaz'ın sularının üstüne öyle bir köprü koyarım ki açılır, kapanır."

Cihan hayretle dinledi. Hareketli bir köprü nasıl olur merak etmişti. O arada sahaf bir başka sandığın kapağını araladı. içinde taslaklar

vardı. Ekserisi kubbeli yapılardı: Panteon, Floransa Katedrali, Ayasofya. “En çok da Michelangelo gelmeye niyetliydi. Hep derdi mektuplarında.”

“Size yazdı mı?”

“Uzun zaman önce. Gençtik o vakitler. Sade ziyaret etmek değil, burada çalışmak istiyordu. Yüreklendirdim. Muhakkak gel, dedim. Sultanın eli boldu. Aralarında tercümanlık yaptım. Bir ben, bir de Fransisken keşişler. Ama sanmam ki onların faydası olsun. Türklere güvenmezler.” Simeon düşüncelere daldı. “İstanbul’dan Pera’ya bir köprü inşa edecekti. içinde rasathane olacaktı, düşün. Bir de kütüphane. Ben idare edecektim kütüphaneyi. Frenk diyarında ne kadar mürekkep yalamış âlim varsa, bize gıpta edecekti.”

Cihan adamın kırgınlığını sesinden anladı. “Ne oldu peki?”

“Gelmemeye ikna ettiler. Osmanh padişahımn mükâfatına nail olacağına, papanın elinde sürün daha iyi, dediler. Cesaret edemedi. Mesele kapandı. Roma Roma’dır. İstanbul da İstanbul. Artık kimse iki şehri buluşturmaktan söz etmiyor. Halbuki mümkündü... Roma ve İstanbul...” Simeon durakladı. “Ama gene de takip ediyorlar.”

“Kimler, efendim?”

“Roma'nın gözleri. Ustanı izliyorlar, haberin olsun.”

Cihan tedirgin oldu, inşaat sahasında kopan halatı düşündü ve bir türlü gelmeyen, denizin dibini boylayan teslimatı... Acaba peş peşe yaşanan kaza ve aksamaların arkasında *Roma’nın gözleri* mi vardı? Bir soluk aldı, kendine kızdı. Gene zihni daldan dala atlamış, bir sürü evham üretmişti.

Simeon bir rafa doğru yürüdü; gravürlerle resimlendirilmiş bir cilt çıkardı. “Bu senin. Ustana söyle sana bunu seçtim.” Cihan kitabın kapağına göz atmadan kesesini çıkardı. Ama sahaf reddetti. “Paran sende kalsın delikanlı. Benden sana tavsiye, İtalyanca öğren. Köprüler kurmak isteyen kişi birden fazla dil konuşmalı.”

Cihan teşekkür ederek eseri kolunun altına sıkıştırdı. Dışarı çıktığında at onu bekliyordu. Ancak Sinan’ın evine varınca durup baktı hediyesine. Dante namdar bir müellif yazmıştı. *La Divina Commedia.*

Cihan ne aldığını gösterince Sinan’ın yüzüne tebessüm yayıldı. “Simeon seni tutmuş” dedi. “En sevdiği kitabı vermiş.” “Sahi mi?” dedi Cihan gözlerini kırpıştırarak.

“İtalyanca öğrenmesini istediklerine İtalyanca kitaplar verir. Bu da en sevdiği eserdir.”

“Peki ama... kim öğretecek?”

“Kim olacak, Simeon tabii! Davud, Nikola ve Yusufa da o Öğretti.”

Cihan bunu duymaktan rahatsız oldu. Kıskançlık sardı ruhunu. O ana kadar ihtiyar sahafın onu diğerlerinden daha çok beğendiğine inanmıştı nedense.

Çırağının kalbinden geçenleri bir bakışta okuyan Sinan dedi ki: “Bir dil öğrendiğinde koskoca bir kalenin anahtarını teslim alırsın. Kale kapısından başka kimler girmiş, seni ne ilgilendirir? Sen kendi keşfine bak.”

Hoşuna gitti bu fikir Cihan’m. Gözünün önünde altın kupalar, kadife perdeler, elmaslarla dolu bir şato canlandı. Gülümsedi elinde olmadan. “Sen nasıl emredersen ustam.”

îşte Cihan nice saatini geçireceği bir mekânla böyle tanıştı. Peyderpey, Sahaf Simeon'un evi ona sığmak oldu. Bu duvarların arasında kendini yabancı hissetmiyordu. Nereden geldiği, korkuları, zaafları, hiçbiri mühim değildi. Kitapların arasında kaybolarak kendini arayacaktı. Dillere kabiliyetli olduğunu mektepteki hocaları da söylemişti. Italyancada şaşırtıcı bir hızla ilerleme gösterip, bilahare Latince ve Fran- sızcayla da uğraşmaya başlayınca, Simeon'un koleksiyonunun derinliği karşısında hayrete düşecekti.

Saray mimarlarının Vefa'da bir kütüphanesi vardı. Yıllar içinde orayı da pek çok kez ziyaret edecekti Cihan. Ama Simeon'un köhne evinde; mürekkep, kâğıt, tirşe, balmumu ve ekmek kokularıyla sanlı halde, bir kitaba burnunu gömerek herkesi ve her şeyi unutmanın, unutabilmenin verdiği hazzı hiçbir şeyden alamayacaktı. Aşk gibiydi okumak da... Neden, nasıl müptelası olduğunu, bilen zaten gayet iyi bilirdi; bilmeyene de anlatamazdın bir türlü.

Avusturya Sefiri Busbecq, devlet işlerine olduğu kadar doğaya ve hayvanlara da meraklı adamdı. Ne vakit saraya davet edilse, hayvanat bahçesini görmeyi talep ederdi. Kendi malikânesinin bahçesinde de hatm sayılır bir hayvan koleksiyonu vardı. En sevdiği mahluklar kaplanlardı - bir de Çota.

Bir ikindi vakti yanında bir ressamla çıkageldi Busbecq. Sanatkârın ismi Melchior Lorichs'ti ve bilhassa iki şeyi resmetmeye can atıyordu: bir, uzun feraceleri ve yaşmaklarıyla Osmanlı kadınlarım; bir de Sultan Süleyman'ın muhteşem beyaz filini. Melchior bunlardan ilki değilse de, İkincisi için hünkârdan izin koparınca Cihan ile Çota'nın hayatlarının düzeni tepetaklak oldu. O andan itibaren haftanın üç günü fil ile filbaz, sefirin Pera'daki konağını ziyaret etmekle görevlendirildi.

Busbecq kitaplara düşkündü ve Cihan'ın, ilk izleniminin aksine, cahil bir hayvan terbiyecisi olmadığını fark edince onunla muhabbet etmeye başladı. Cihan hayrete şayan bir şey öğrendi bu sayede. Sefirin ülkesinde, kralın sarayında da bir fil vardı. Üstelik adı Süleyman'dı!

"Hakaret değil, seni temin ederim" dedi Busbecq. "Bilakis saygı

ifadesi file sultanın ismini vermek.” Böyle dedi ve göz kırptı muzipçe.

Busbecq ile Cihan bunları konuşurken ressam Melchior, üzerinde kül rengi, uzun bir önlük ve gözlerinde sert bir bakışla belirdi. îyi birine benziyordu ama sanatkâr taifesinin nicesi gibi kendine fazla düşkündü. Bir türlü filin nerede poz vereceğini bulamadı. Oraya baktı olmadı; buraya baktı beğenmedi. Sonunda, Cihan’m itirazlarına rağmen, Çota’nm bir akasya ağacının altında durmasına karar verdi. Tam fili istediği yere yerleştirmiş, resim sehpasını da karşısına koymuştu ki Çota uzanıp bir dal yakaladı, yapraklan yemeye başladı.

“Hey, dursana!” diye bağırdı Melchior.

Çota dinlemedi.

“Filbaz! Neredesin? Bu mahluk neden aç?”

“Aç değil, efendim” dedi Cihan. “Sıkı kahvaltı etti.”

“O vakit neden yiyor yapraklan?”

“Hayvan olduğu için, efendim.”

Delikanlının kendisiyle dalga geçtiğinden şüphelenerek ters ters baktı Melchior. “Bir dahaki sefere, buraya gelmeden önce mahluku daha iyi besle.”

Cihan söyleneni yaptı. Çota artık her sabah iki misli yiyor; sefirin konağına varınca da akasya yapraklannı götürüyordu. Birkaç denemeden sonra*ressam yer değiştirmeye razı oldu. Fili dışarı çıkarıp sokağa kuruldular. Artık tabloda önde beyaz fil, arkada kafesli tahta evlerin sıralandığı uykulu bir mahalle görünecekti. Ne var ki kıpırdamadan durmak hayvanı zorluyordu; gerçi bu işkenceye birçok insandan daha iyi dayandığına emindi Cihan. Bu arada Busbecq pencereden izliyordu. İki ülke arasındaki ilişkiler bozulduğundan, sefir şimdilerde ev hapsinde tutuluyordu. Böylece Melchior sokakta fili resmederken, Cihan Busbecq'in yanında kalıp ondan bitkiler, kayalar ve memleket meseleleri hakkında bilgiler ediniyordu.

B rkaç kez beter yağmur yağdı, bir defasında Çota kaçmaya kalktı, bir kez ressamın kafasına kuş pisledi ama bunlar dışın ia ahenk içinde, hadisesiz çalıştılar, iki ay sonra Melchior tasviri bitirdi. Busbecq kutlamak için pek çok misafir davet etti: Paşalar, vezirler, seyyahlar ve elçiler. Fil ile fllbaz da çağrıldı tabii. Hem de onur konuğu olarak.

Resim sehpası boydan boya beyaz bir örtüyle kaplanmıştı. Avlunun

bir köşesinde durmuş, vaktinin gelmesini bekler gibiydi. Melchior, üzerinde mavi kadifeden kıyafetiyle misafirlerin iltifatlanna gülümsüyordu. Cihan merak etti, acaba bu sanatkâr taifesi hep böyle miydi? Bir damla methiyeyle bile sarhoş olmaya meyyal. Bu arada Çota avlunun dip tarafin- daydı. Cihan, birilerinin üstüne basıp ezmesin diye bir meşe ağacının gövdesine bağlamıştı hayvanı.

Çok geçmeden, sefir resmin açılışını yapma vaktinin geldiğini duyurdu. Misafirler yaklaşırken heyecanlı bir mırıltı yükseldi. Söz konusu olan bir insan tasviri olmadığından dindar Müslümanlar dahi görmeye hevesliydi. Örtü kaldırıldı ve Cihan tuhaf bir sahne buldu karşısında.

Tablodaki fil Çota'ya benzemiyordu. Fildişleri daha uzun ve daha sivriydi; çerçeveden fırlayıp hücum edecekmiş gibi yırtıcı bir ifade vardı yüzünde. Ama sokak, evler ve sema *öyle* hakiki görünüyordu ki uzansa dokunacakmış gibi hissediyordu insan. Resimden bir huzur yayılıyordu. Hayranlıkla alkışladı herkes. Busbecq ressamı koca bir keseyle mükâfatlandırdı. Cihan'a da cömert bir bahşiş verdi bir sanat eserinin doğmasına vesile olduğu için. Melchior neşeyle kucakladı filbazı. Şarap kokuyordu buram buram.

Bir saat sonra, gitmeye yakın, tabloya bir kez daha bakmak istedi Cihan. Sehpanın önünde durmasıyla ağzının açık kalması bir oldu. Resmin üst kısmı gitmişti. Daha az evvel pofuduk bir bulutun gezindiği yerde şimdi kocaman bir delik vardı. Cihan, kalbi küt küt atarak Çota'ya döndü. Korktuğu olmuştu. Hayvan ipini koparmış, bahçede geziniyordu. Hortumuna bulaşmış mavi boya suçunu ele veriyordu. Bir koşu yanma gitti.

"Çota ne yaptın? Nasıl yersin tabloyu?" dedi sinirden titreyerek.

Misafirler hadisenin farkında değildi henüz. Cihan kimseye bir şey demeden Çota'mn yularına asıldığı gibi sefirin konağından çıktı. Melchior'u bir daha görmeyecekti. Onun memleketine döndüğünü, orada meşhur olduğunu, bilhassa oryantal koleksiyonuyla isim yaptığını duydu. Fakat Frenk diyarında pek rağbet gören İstanbul tabloları arasında, Sultan Süleyman'ın beyaz fili olmayacaktı.

OSBO

Sinan ve çırakları Süleymaniye Camii inşaatının sonuna yaklaştığında, sultanın nikris hastalığı o kadar ilerlemişti ki, bacaklarını oynatmakta güçlük çekiyordu. Bezlerle sarılı ayaklan şiş şiş, yaralarla kaplıydı. Ne çok değişmişti o da, vücudu da. Bu yaşa gelmiş, baharlann ardından çetin kışlardan geçmişti. Ona en yakın olanlann kanı vardı elinde - veziri İbrahim, oğlu Mustafa en başta.

Cihan rahatsızlığı ilerlediğine göre uzun süre padişahtan ses seda çıkmaz zannediyordu. Yanıldığını çabuk anladı. Yattığı yerden ha bire haber yolluyordu hünkâr, haşin ve sabırsızdı. Derken bir gün sahada zuhur etti; ıstırap içindeydi ama gözünü öfke bürümüştü. Bir bakış attı henüz bitmemiş binaya. Yüzünü buruşturdu. Atını dosdoğru Sinan'ın üstüne sürdü.

"Mimarbaşı, haddinden fazla zaman harcadın. Sabrım taştı!"
"Şevketli padişahım emin olsunlar, camilerini bitireceğim Allah'ın izniyle."

"Daha ne kadar vakit lazım?"

Başını yana eğerek cevap verdi Sinan: "iki ay efendim." Sultanın kaşları çatıldı, "iki ay o halde! Bir gün bile fazladan vermem. Şayet o vakte kadar teslim etmezsen hesabını soranm, bilesin!

Padişah gittikten sonra ameleler endişeyle birbirlerine baktılar. O kadar kısa zamanda inşaatı nasıl bitireceklerine kimsenin aklı ermemişti. Nicedir omuz omuza ter dökmüşlerdi. Hıristiyan ve Müslüman duvarcılar, forsalar ve zanaatkârlar elbirliğiyle minareler dikmişti. Kimi artık ahbap olmuştu. Ama kaderlerinin nasıl iç içe geçtiğini ancak o an anladılar. Huzursuzluk başladı, usul usul; ateşte kazan gibi içten içe fokurdayarak. Sultanın hepsini cezalandırmasından korkuyordu ameleler. Birçoğu işten kaçmanın yollarım arıyordu. Kuytularda fısır fısır hep bunu konuşuyorlardı.

Perşembe günü, tam işler sarpa sarmışken Sinan, Cihan'ı çağırdı. "Senin filin sırtına çıkart beni, hadi."

Cihan söyleneni hemen yerine getirdi. Ustası şimdiye değin yapmadığı bir şey yapacak, nutuk verecekti. Az sonra Çota'nın sırtmdaydı sermimar. Oradan seslendi: "Kardeşlerim! Bu sabah etrafta uçan bir an vardı. Fark ettiniz mi?" Kimse cevap vermedi.

"Kendi kendime düşündüm: Şayet o an olsam, tek tek işçilerin

omzuna konup aklından geçenleri dinlesem, ne duyardım?"

Kalabalık hafiften hareketlendi.

"Zannedersem işiteceğim şey evham olurdu. Aranızda huzuru kaçanlar var. Cami vaktinde bitmezse başımız derde girer, diyorlar. Müsterih olun, böyle bir şey olmaz. Şayet sultanımız memnun kalmazsa hiçbirinize zeval gelmez. Kabahat benimdir."

"Seninkiyle beraber bizim kellemizin gitmeyeceği ne malum?" diye sordu birisi yüzünü göstermeden. Başlarmı sallamalarına bakılırsa diğerleri de onunla hemfikirdi.

"Burası çorak bir araziydi vaktiyle" dedi Sinan. "Bu yapıyı siz yükselttiniz. Alın terinizle. Yaz kış dur durak bilmediniz. Karınızdan, evladınızdan ziyade birbirinizi gördünüz. Doğru mu?"

Tasdik eden fısıltılar yayıldı sahaya.

"Biz göçüp gittikten sonra insanlar gelecek. Adlarımızı bilmeyecekler. Fakat bu ulu camiyi görecekler. Bizi şükranla yâd edecekler."

"Etseler ne çıkar?" diye haykırdı biri ta arkalardan.

Sinan gene de devam etti. "Şayet vakitlice bitiremezsek vebali bana. Layıkıyla tamamlarsak, mükâfat hepimizin."

"Onu bize değil kodamanlara anlat!" diye bağırdı bir başkası.

Cihan kulaklarına inanamadı. Bunca zamandır emirlerini dinleyip hürmet ettikleri adamı bir kalemde harcamaya hazırlardı. Oysa Sinan her zaman işçilerin haklarını savunmuştu. Daha iyi çalışma şartlan için padişaha defalarca talepte bulunup uğraşmış, en nihayetinde gündeliklerin yükseltilmesini sağlamıştı.

"Kardeşlerim!" dedi Sinan. "Görüyorum ki sizi ikna edemiyorum. Söylediğim her şeyi yazıya döker mühürlerim. Başıma bir hal gelirse sultanımıza takdim edersiniz. Sabır ve itimadınız için bir de bahşiş dağıtacağız."

Bu sefer kimse itiraz etmedi. Ne bir laf, ne bir sataşma. Böylece Sinan, o zarif el yazısıyla, Süleymaniye Camii'nde herhangi bir kusurdan sorumlu tek kişinin kendisi olduğunu yazdı. Mektup mühürlendi, gerektiği takdirde çıkarmak üzere kaldırıldı. Ertesi sabah işe gelmeyen olmadı. Bahşişler verildi. Cihan hengâmeden kendince faydalanmayı bildi. O güne kadar bir türlü para kaynağına ulaşamamıştı. Masrafları ve malzemeleri denetleyen bina emini Hüseyin Efendi titiz, dürüst adamdı. Cihan ne yaptı ne ettiyse onun bir

boşluğunu yakalamayı başaramamıştı. Oysa şimdi esen bahşiş furyasında sandıktan elli akçe aşırmayı başardı. Bir yanı bu yaptığından memnunken, bir yanı Sinan'a fenalık ettiğini düşünüp utandı. Fakat bu miktarı Sinan'dan değil, bizzat sultandan aşırdığım söyleyerek yatıştırdı ruhunda kopan kavgayı.

Kaldıkları yerden devam ettiler. Düzinelerce insan yardım için getirildi. Rumeli ve Bursa'da, meşgul olmayan ne kadar taş ustası varsa çağırıldı; keza oymacılar, hakkâkler, mermerciler, kurşuncular, neccarlar... Tam herkes korkudan elinin ayağının kesileceğini zannederken Sinan atağa geçmişti. Üstlendiği işi bitirmeye kararlıydı. Onun bu hali herkese sirayet etti. Ustalarının gayretini gören çıraklar iki misli çabaladı. Masraflar arttı. Bittiğinde hâzineden tam 54.697.560 akçe çıkmış olacaktı.

Bunca telaş ortasında dahi sermimarm düşünmediği tek bir husus yoktu. İlk defa bu camide kullanılan ve kırmızı içeren sır-altı İznik çinileri rengârenkti - kırmızı, mavi, beyaz, firuze. Saray hattatı Haşan Çelebi, celi sülüs yazıyla yazdığı "Allah, Muhammed"i, nereye asılacaklarına karar versin diye Sinan'a teslim etmişti. Murano camından kandiller ve aynalı küreler tavanlardan sarkıyordu. Aralarında zevkle boyanmış, püsküllerle süslenmiş, ince ve narin devekuşu yumurtaları göze çarpıyordu. Fildişinden yapılmış minyatür camiler, camdan kürelerin içinde asılıydı. Akşam olup da fenerler yakılınca ve aynalar ışığı aksettirince koca cami, güneşi yutmuş gibi parlıyordu. Ve halılar... Anadolu'da yüzlerce evde, her yaştan kadınlar Süleymaniye için dokumuştu. Teslim tarihi yaklaştıkça uykularından olmuşlardı; rüyalarında dahi parmaklan çalışmaya devam etmişti. Kandil ışığında oturmaktan gözleri bozulmuştu.

Cami devasa, dört kırmızı sütunla desteklenen merkezi kubbe heybetliydi; dört minaresi semayı selamlıyordu. îki şe- refeli minareler kuzeyde, daha uzun olan üç şerefeli minareler ise güneyde olduğundan aşağıdan bakınca yapı kartal gibi yükseliyordu. Kat kat setler üzerine inşa edilmiş; medrese, kütüphane, hastane, dergâh, misafirhane, mutfak, finn, yemekhane, imarethane ve dükkânlarla çevrelenmişti. Son taşı da yerine koyduklarında artık hiçbir şey eskisi gibi değildi; şehir de, hükümdar da. Temelinden tamamlanışına kadar dünya daha kasvetli bir yer olmuştu, padişah ise daha kederli bir adam.

Herkes Süleymaniye'yi, tekmil selatin camilerini geçmeye ahdetmiş abideyi görmeye geldi: sefirler, seyyahlar, hatta Şah Tahmasp'm elçisi - her ne kadar iki memleket arasında hakiki bir banş sağlanamamış ve alttan alta düşmanlık devam ediyor olsa da.

Altın anahtarı elinde tuttu sultan. "Mimarım bana kıyamet gününe kadar ayakta duracak bir cami yaptı. Mansur dirilip dağlan sallayabilir ama bu kubbeyi oynatamaz." Böyle diyerek kalabalığa döndü. "Aranızda en temiz kalpli kimdir? Kapıyı onun açması münasiptir."

Cihan etrafına bakındı. Ustasını çekiştiren, aleyhine atıp tutan kemdiller şimdi hiçbir şey olmamış gibi gülümsüyordu.

"Aranızdan hiçbiri sermimar kadar layık değil buna" dedi sultan. Ardından Sinan'a döndü. "Yüzümü kara çıkarmadın. Senden pek memnunum."

Sinan başını öne eğdi. Gözleri doldu. Anahtarı alıp kapıyı açtı ve padişah geçsin diye kenara çekildi. Divan üyeleri takip ettiler. Peşlerinden girebilmek için yarıştı insanlar. İtişip kakışarak. Cihan kalabalığın içinde kendine yol açtı. Etrafında imparatorluğun en zengin simaları vardı. Parmaklarında mücevherler ışıldıyordu, pahalı kumaştan esvaplarının altında para keseleri taşıyorlardı. Sol tarafına bakınca birisiyle sohbet eden şişmanca bir paşa dikkatini çekti. Adamın elindeki tespihin taşları kıpkırmızı yakuttandı. Bu kadar kıymetli bir tespihle dua ediyorsa, soyulmayı hak ediyor diye düşündü. Tam o esnada arkadakiler sabırsızlıktan itiştirmeye başladı. Kalabalık öne arkaya dalgalandı. Fırsattan faydalanan Cihan gidip paşaya tosladı.

"Aman efendi, bağışla." Mahcup bir edayla gülümsedi Cihan, durumun elinde olmadığım göstermek için.

Paşa ters ters baktı ama Cihan'a değil, omzunun üstünden arkadakilere. Bir dalgalanma daha oldu. Herkesle beraber önlere savruldular. Paşa kıble kapısından içeri daldı. Bilmiyordu ki bu arada Cihan tespihini yürütmüştü.

Adamla bir daha karşılaşmamak için Cihan kalabalığı zar zor yararak ters istikamete yöneldi, insanlar geçti iki tarafından. Bir müddet kenarda bekledi. Ancak misafirler seyrekleşince camiye sol yan kapıdan girdi. *"Sabrettiğinize karşılık size selam olsun. Dünya yurdunun sonu ne güzeldir** yazısının altından geçti. Parmaklarının arasında yakutları hissederek, kendinden memnun ilerledi. Kaptan

Garreth azmanı tatmin olurdu herhalde. Belki de yakasını bırakırdı artık. O gelene kadar ganimetini emin bir yere saklamalıydı. Gene de içinden bir ses tespihi satıp, Mihrimah'a hediye alabileceğini fısıldadı. Saçlarım tarayacağı fildişi bir tarak mesela, incilerle bezeli. Delibozuk Reis duysa kıyameti koparırdı ama olsun, Mihrimah için değerdi.
Bunlan kurarak caminin eşiğini aştı. Pencerelerden dökülen ışıklar içeriye müthiş bir genişlik ve güzellik veriyordu. Yaprak yeşili, çini mavisi. Kubbeye ağızları aşağıya bakar şekilde küpler yerleştirerek ustası bütün sesleri ve yankıları tek bir merkezde toplamıştı. Cihan kimsenin bunu anlayacağını sanmıyordu ama Sinan adeta kubbeyi cami için değil, camiyi kubbe için dikmişti.

Birden durdu. Hatırladı. Küçük bir çocukken ağaçların altına yatar, oradan gökyüzüne bakardı. Kendi kendine hep derdi ki, "Olur da sema düşerse, bu ağaçlar onu tutar." O kadar kudretli görünürdü dallar, aşağıdan bakınca. Defalarca böyle toprağa uzanmıştı ama sadece bir seferinde tuhaf bir ana denk gelmişti.

O gün akça pakça, topak topaktı bulutlar. Öylesine yakındılar ki neredeyse uzamp gıdıklayabilirdi. Yukan bakınca dallardaki yeşilin gök kubbenin maviliğine aktığına tanık oldu. Adeta sıvıydı renkler. Hatta bütün cisimler. O an kendini Cihan olarak değil, minnacık bir katre olarak değil, kâinat olarak gördü. Taşıdığı ismin mânâsına erdi. Ufacık, önemsiz bir oğlan değil, koskoca ve bitimsiz *cihan* idi. O kadar fevkalade bir duyguydu ki bu, nefesi kesildi. Göz açıp kapayıncaya kadar sürmüştü, daha fazla değil, ama bunca sene sonra bile hatırlıyordu. Şimdi durmuş, Süleymaniye Camii'nin, dört devasa kemer ve kare biçimli dört duvar üzerinde yükselen kubbesini seyrederken, belki bin kez baktığı o lacivert yeri şimdi yepyeni bir nazarla süzerken, birden o öğleden sonraki gibi hissetti.

O gün yaptığı gibi sırtüstü yere uzandı Cihan. Kim bilir kimin dokuduğu bir halının üstünde yatıp, kubbeyi seyre daldı. Kollarını, bacaklarını, yüreğini açtı. Kendini akışa bıraktı. Saldı nefesini sonsuzluğa. Bir kez daha ağaçların altındaki o haylaz çocuk oldu.

"Ne yaptığını sanırsın bre imansız, camide böyle yatılır mı? Sen nasıl Müslüman'sın?"

Tepesinde bir yabancı dikilmişti. Cihan hemen doğruldu, kendine çekidüzen verdi. "Kubbeyi seyrediyordum" dedi.

"Allah'ın mekânında secde edilir; yerde yatılmaz, döşek mi yahu bu? Tövbe estağfurullah!" dedi adam. Kendisini de günaha soktu diye iyice kızdı Cihan'a. Söylenerek uzaklaştı.

Anın büyüsü kaçtı. Evrenle kurduğu o harikulade bağ koptu. Bozuldu Cihan. Neden karışırdı ki insanlar başkalarının ibadetine? Gözlerini kapayıp denediyse de bir daha o sihri yakalayamadı. Camide yalnız kalmıştı, koca evrende bir noktaydı tekrar. Gene de kalkıp gitmedi. Oturmaya, düşünmeye devam etti. Belki de bu âlem hummalı bir inşaat sahasıy- dı. Sinan ve çıraklar bina üstüne bina yapadursun, aynı anda kâinat da tek tek herkesin hikâyesini inşa ediyordu. Tanrı da bir nevi mimardı. Kat kat semadan oluşmuş görünmez bir kubbe asılıydı yukarıda. Hıristiyan, Yahudi, Müslüman, Zerdüşti ve daha bilmediği kaç itikat ve hal... kubbenin altında herkese yer vardı. Göğün yedi katmanı, yerin yedi katının üstünde sütunsuz, direksiz yükseliyordu. Bakmasını bilene bu evren mükemmel bir yapıydı.

Böylece elinde çalıntı bir tespih ve kalbinde nereden çıktığım anlayamadığı ani ama samimi bir şükran duygusuyla, bütün çelişkileri ve zaaflarıyla Süleymaniye Camii'nin kubbesinin altında durdu, filbazların en akıllısı, çırakların en oyunbazı. Onunla beraber zaman da durdu, bir süreliğine de olsa. Ve o an ona öyle geldi ki, hiç bilmeden, hiç anlamadan, ustasının bahsettiği Arzm Merkezine yaklaşmıştı.

Korkunç *sesler* çıkartarak, *bir* aşağı bir yukarı volta atıyordu Çota. Daka evvel onu iki kez bu balde görmüştüm ama bu seferki vabimdi.
Önceki delilikleri gelip geçmişti. Oysa şimdi düzelmediği gibi gün

den güne beter oluyordu. Herkesi o kadar korkutmuştu ki zincirlemek zorunda kalmıştım. Sabak bir baktım zincirlerini kırmış, ağaçlara toslamış, duvarlara saldırmış. Kafasının kenarlarından *tuhaf bir* sıvı sızıyordu damla damla. Bunun ne anlama geldiğini öğrenmiştim artık -fd azmıştı. Acilen bir eş istiyordu.

İstanbul'da dişi jil aramak yaz ortasında kar duasına çıkmak gibi bir şeydi. Nereden bulacaktım? Her yere baktım. Aklıma gelene sordum. Fildamı'nda da yoktu. Elçilerin, paşaların şaksi *bahçelerinde de.* Hangi kapıyı çaldıysam yüzüme kapandı. *Aslanbaz* Olev ve Sibiryalı Taraş bile ne yapmak gerektiğini bilemiyordu. Tam *kendimi* çaresiz hissederken birden hatırladım. Çota'yı donmaktan *kurtaran* şu Çingeneler, "Bizde de bir jıl var" *dememiş miydi? Fikrimi öteki* hayvan terbiyecileriyle paylaştığımda başlarını salladılar. "Çingen *taifesi yaz* bahar dolaşır. Onları nerede bulacaksın? Dört bucağı taraman gerek. Sonunda ustam bana yardım etti. Sadece işten güçten izin *vermekle kalmadı.* Bir de gümüş akçe ile emrime araba ihsan etti. Ve gülümseyerek, "Hadi git,filimize *şöyle güzel bir* hanım bul" demez mi?

Hızla geçtiler Silivri Kapı'dan. Arabacıyla Cihan yan yana oturmuşlardı. Ötede pembeye dönüyordu bulutlar. Harabeler etrafında dolaşarak Çingeneleri aradılar. Dere tepe gittiler. Sonunda bir vadide eşeklerin çektiği arabaları gördüler. Çalıların üzerine yıkanmış çamaşırlar atılmıştı. Battaniyeler, kıyafetler... Kül rengi manzaranın içinde bir renk cümbüşüydü Çingenelerin eşyaları. Arabacı daha fazla yaklaşmaya ce-

saret edemedi. *Romani laneti*'nden korkuyordu. Şimdiye değin Çingene kanı taşıyan kimseyle sohbet etmemişti, bundan sonra da etmeye niyeti yoktu.

"Aman dikkatli ol" dedi arabacı. "Olur da bir şey ikram ederlerse, sakın yeme. Ellerinden su bile içme. Hayatın kararır."

Merak etmemesini söyleyerek Çingenelerin kampına doğru yürümeye başladı Cihan. Pabuçları inceydi, taşlar tabanlarını acıttı. Bir sürü çocuk buldu karşısında; burunları akan, ayaklan çıplak veletler. Bir kadın ikiz bebeklerini emziriyordu, her memede bir bebe. Cihan'm baktığını görünce kaşlannı çattı. Utanarak başını çevirdi filbaz.

Çocuklardan birine yaklaştı. "Çeribaşı burada mıdır?" Velet Cihan'a baktı, dudaklarını yapıştırdı; kim olduğunu bilmediği bu ziyaretçiye tek kelime söylememeye kararlıydı.

Arkadan bir ses geldi. "Ne istersin?" Boş bulunan Cihan korkuyla sıçradı. Dönüp baktığında iriyan iki erkeğin ona ters ters baktığını gördü.

"Şey, efendiler... Balaban'ı görmek istemiştim de."

"Sen nerden bilirsin onu?"

"Bir keresinde hayatımızı kurtarmıştı. Soğuk sulardan çıkarmıştı bizi. Sorsanız, hatırlar."

Az sonra Cihan'ı bir çadıra buyur ettiler. Rengi o kadar parlak ve cırtlak bir maviydi ki, saraydaki papağanlar görse kıskanırdı. İçerisi tıka basa eşya doluydu. Öyle ki bir an ne tarafa bakacağını şaşırdı Cihan. Duvarların çoğu çiçek ve hayvan motifli halılarla kaplıydı. Bir tanesinde Hazreti İbrahim'e oğlunun yerine kesmesi için gökten bir koçun indirildiği an tasvir edilmişti. Çadırın öbür ucunda, ayı postuyla kaplı yüksekçe bir sandalye vardı. Tahtına kurulmuş padişah edasıyla orada oturuyordu uzun boylu, gaga burunlu, keskin bakışlı Balaban!

"Vay kim gelmiş? Bizim Hintli" dedi onu görünce. "Anlat bakalım, hangi rüzgâr taşıdı seni buraya."

"Ocağına düştüm, yardım et. Çota'yı hatırlarsın. Birdenbire azdı beyaz fil. Hem de nasıl. Zincir bile kâr etmiyor. Her yere saldırıyor. Bize acilen senin dişi fil..."

Sözlerini bitirmeye fırsat bulamamıştı ki Balaban ayağa fırladı. Cihan'ı yakasından tuttuğu gibi kendine doğru çekti. Şimşek hızıyla bir

hançer çıkardı kuşağından; Cihan'ın karnına dayadı. "Ne diyon lan sen? Pezevenk mi sandın bizi? Söyle, burada mı deşeyim bağırsaklarım, dışarıda, açık havada mı?"

Cihan yalvarsın mı, diklensin mi bilemeden öylece kalakaldı bir an; ter ve telaş içinde. "Aman efendi, etme eyleme. Niyetim fena değildi. Hayvanların iyiliği için. Yoksa benim neyime?" Balaban elinin tersiyle iteledi onu. "Eee, bizim çıkarımız ne bu işten?"

"Eğer senin fil hamile kalırsa, iki filin birden olur" dedi Cihan. "Valla büyük kazanç. O zaman ikisi birden hizmet verir." Balaban biraz düşündü, pek etkilenmişe benzemiyordu. "Başka?"

Cihan, ustasının verdiği akçeyi gösterdi. Çeribaşı bunu almakla beraber tatmin olmamıştı. "Daha başka?"

Cihan baktı sunacak bir şey yok, değişik bir yol izlemeye karar verdi. Belki tehdit etmek işe yarardı. "Beyaz fil padişahımızın en sevdiği hayvan. Yardım etmezsen, Sultan Süleyman çok kızar."

"Sultan mı dedin?"

"Tabii ya, sarayın fili ne de olsa" dedi Cihan, nihayet adamı ikna ettiğinden emin, kendinden memnun.

"Ulan namussuz, seni gidi şerefsiz!" diye bağırdı Balaban. Hıncından yerdeki yastığı tekmeledi. Yastık uçtu, duvar halısına tosladı, Hazreti İbrahim'in koçuna çarpıp düştü. "Bu mu sultanın cömertliği? Madem bu kadar sever bu mahluku getire getire bir akçe mi getirdin?"

Hata yaptığım anlayan Cihan telaşla yutkundu. "Efendi merhamet et. Sermimar Sinan'ın file ihtiyacı var. Cami inşaatlarında yardım eder."

Bir sessizlik oldu. Uzunca bir sessizlik. Çingeneler kendi aralarında bakıştılar. Cihan'ın anlayamadığı bir dilde bir şeyler konuştular. Balaban başını salladı, karar verilmişti. Dedi ki: "Gülbahar nilüfer çiçeği gibidir. Özenle büyüttük. Kolay kolay kimselere vermeyiz kızımızı. Evvela damat tarafının hak etmesi gerekir."

"Çota'nın ne yapmasını istersin ki?" dedi Cihan kuşkuyla.

"Damadın değil. Damadın babasımn!"

"Anlamadım."

"Yani sen, anla yahu."

Cihan kaygılanmamaya çalıştıysa da sesinin titremesine mâni

olamadı. “Ben mi? Ben ne yapabilirim ki?”

“Gel bizimle bir içki iç. Yol yamuksa düz yürümenin gereği var mı?”

Cihan bu lafı neye yoracağını düşünedursun, az evvel ikizleri emziren İcadın elinde bir tepsiyle çıkageldi. Bardaklarda acayip renkli bir sıvı vardı. Arabacının uyarısı geldi aklına ama yapacak bir şey yoktu.

“Tek yudumda bitirmeyenin kansı ölsün!” dedi Balaban. “Ölsün!” diye tekrar etti diğerleri ve içkilerini kafaya diktiler. Hepsi birden aynı anda boşalan bardaklarını yere atarak, ellerinin tersiyle ağızlarını sildiler. Cihan baktı kaçarı yok, gözünü karartıp o da aynısını yaptı. Buruk, keskin sıvı boğazını yakarak aşağı indi. Bir an bütün iç organlarının alev aldığını sandı. Öksürmeye başladı. Güldüler. Sonra da ona ne yapması gerektiğini anlattılar, istiyorsa tabii. Cihan dinledikçe dehşete düştü.

“Sana kalmış” dedi Balaban, “ister kabul et, ister git. Karar senin.”

Hem Çota’ya olan sevgisinden hem dik kafalılığından yenilgiyi kendine yediremedi Cihan. “Tamam, kabul ediyorum.” O zaman erkekler çıktılar. Kadınlar kaldı geride. Eğlenerek, gülerek, kıyafetler tutuşturdular eline, perdenin arkasında giysin diye. Mor renkli bir şalvar; kısacık allı pullu bir yelek, göbeği açıkta bırakan cinsten. Suratını pirinçten yapılmış beyaz bir pudrayla kapladılar. Gözlerine sürme çektiler; yanaklarını, dudaklarını kırmızıya boyadılar. Ellerine kına yakıp, kafasına da at kuyruğundan bir saç oturttular.

Balaban ve adamları geri gelip de Cihan’ı o halde görünce gülmekten iki büklüm oldular. Müzisyenler kıkırdamaktan fırsat bulup da doğru düzgün bir ezgi çalamadı. Herkes gülerken, zenne kılığındaki Cihan oynamaya başladı. Seyirciler durumdan memnun, alkışlarla eşlik ettiler bu beceriksiz rakkasa. Çakırkeyif bir herif Cihan’a sarkmaya kalkınca, tahta bir kaşık havada döne döne geldi, adamın eline tak diye indi. Acıyla geri çekildi tacizci. Kaşığı fırlatan Balaban oturduğu yerden azarladı: “Bana bak, misafir velinimettir. Kendine gel!” Cihan tek istediklerinin dalgalarını geçmek olduğunu anladı. Baktı ki o sözünü tutarsa Çingeneler de sözlerini tutacak, bunun üzerine daha istekli ve kıvrak tamamladı dansını, Balaban sıntttı. “Yaşa be filbaz. Helal sana. Pek severmişsin filini. Gülbahar şenindir!”

Böylece kampa vardıktan birkaç saat sonra Cihan, endişeyle geldiği

yerden suratında boyalar, ellerinde kınalarla ayrıldı. Arabacıyı göremedi hiçbir yerde. Kaçıp gitmişti belli ki Cihan gecikince. Duyduğu müzik ve kahkaha seslerini neye yormuştu acaba? Varsın gitmiş olsun. Nasıl olsa yürümek zorunda kalmayacaktı Cihan. Yanında kocaman bir dişi fil vardı.

Dört gün sonra Cihan, Gülbaharla beraber kampa döndü. Çingeneleri bıraktığı yerde bulamadı. Bu arada tekrar göçmüşlerdi. Uzun aramalar sonucu nihayet saptadı yeni yerlerini. Onu görünce ufak çocuklardan, dişsiz ihtiyarlara kadar herkesi gülme tuttu. Filine eş bulmak için zenne kılığında dans etmeyi göze alan fîlbazm hikâyesi ağızdan ağıza yayılmıştı belli ki.

Balaban seslendi. "E hadi geçmiş olsun, senin fil artık bakir değil."

"Haklısın" dedi Cihan gülümseyerek. "Dünyanın en mutlu fili oldu." Sonra durdu, usulca ekledi: "Farkında mısın çeribaşı, gene kurtardın bizi."

C&&L)

Her çarşamba Sinan çıraklarını evine toplar, onlardan bir yapı tasarlamalarını isterdi; bazen bir sukemeri, bazen medrese, hamam veya bedesten. Delikanlılar bu ödevleri ciddiye alır, sadece yeteneklerini göstermek için değil, aynı zamanda rakiplerinin önüne geçmek için de fırsat bilirlerdi.

Yine böyle bir ikindi vakti harıl harıl çalışırken, bir hizmetkâr, üstadın onlan kütüphanede beklediğini bildirdi. Kalemlerini kenara koyup sessizce denileni yaptılar, merak içinde. Yukarıda, kâğıt tomarlarının arasında buldular Sinan'ı. Odanm ortasındaki masada ahşap bir maket duruyordu.

"Gelin gelin" dedi Sinan.

Ürkek ve beceriksiz hareketlerle, tökezleyerek içeri girdiler.

"Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu Sinan.

Davud, maketi çatık kaşlarla inceledi. "Kâfirlerindir zahir."

Cihan mırıldandı, gözlerini maketten alamadan. "Kubbesi ne

güzelmiş. Ne büyüklükte acaba? Nerededir?"

"Roma'da" dedi Sinan; Roma pencerenin dışındaymış gibi elini sallayarak. Adının San Pietro olduğunu ve bittiğinde Hıristiyan âleminin en büyük kubbesi olacağını söyledi. Çok mimar çalışmıştı üzerinde; kimisi eski bazilikayı yıkıp sil baştan yapmak niyetindeydi, kimiyse mevcut yapıyı tamir edip yenilemek. Mimar Sangallo vefat etmişti. İnşaat, papanın emriyle Michelangelo'ya verilmişti. Sahaf Simeon'un anlattıklarını hatırlayan Cihan dikkat kesildi.

Sinan'ın dediğine göre artık pek genç olmayan Miche- langelo'nun önünde iki tercih vardı. Ya evvelki tasarımları tamamen bir kenara bırakacak ya da onlardan faydalanarak inşaatı tamamlayacaktı. Alacağı karar sadece bir zanaatkâr olarak istidadını değil, fıtratım da gösterecekti. Sinan öyle hararetle konuşuyordu ki Cihan'ı bir heyecandır aldı. Yine de zihnini kurcalayan bir soru vardı: Üstat bunları neden anlatıyordu onlara?

Onun ruh halini anlamış gibi açıkladı Sinan: "San Piet- ro'yu kendi gözlerinizle görün isterim. Resmedin. Orada yapılan güzel işleri idrak edin."

"Yani kilise mi gezelim?" diye sordu Davud. "Ta oralara gidip hem de!"

"Peygamberimizin sünnetidir, dinleriz. İlim irfan Çin'de olsa arar, bulur, öğreniriz." Sinan gençliğinde ne çok diyar gördüğünü anlattı. Frenk ellerine de, Acem ellerine de uzanmıştı. Balkan dağlarından Mısır'a, Irak'tan Azeri beldesine yollar kat etmişti. Gittiği her yerde yapılan incelemiş, eksik ve artılannı saptamıştı. Ehl-i hüner, üç kaynaktan beslenirdi: kitaplar, insanlar, yollar. Bol bol okumak, ustalann yanında eğitilmek, seyahat etmek. "Dikkatli bakarsan taş bile sabit değildir. Hele ki taş ustası, Yörük atı gibi olmalı. Ha bire hareket halinde."

"Onlar bizden öğrense ya" dedi Nikola.

"Her iyi zanaatkâr, nerede olursa olsun, hürmete şayandır. Hocandır."

Böyle diyerek iki kadife kutu çıkardı; biri ince uzun, diğeri tombik, yuvarlak. Birinde gümüş bir iğne vardı. Öbüründe irice bir elma büyüklüğünde bir kristal.

“Nedir bunlar?” diye sordu Davud, kara büyüye bakar gibi sesini alçaltarak.

“Kristal, katedrallerin içinde ışığın nasıl seyahat ettiğini anlamak için.”

“Ya bu?” dedi Cihan, iğneyi bir kuş yavrusu tutar gibi avucunda tutarak.

“Ses için. Bir binaya girdiğinizde etrafınızda kimsenin olmadığı anı kollayın. Sonra iğneyi baş hizasında tutup bırakın. Kulak kesilin. Ses duvarlardan aksediyor mu? Hemen sönüyor mu? Yoksa en uzak köşelere ulaşıyor mu? Öyleyse mimar bunu nasıl yaptı, sorun kendinize. Ses de su gibi akar. Tabii önünde engeller olmazsa.”

“Hepimizi birden oralara mı yollarsm, usta?” dedi Nikola.

“Yapacak iş çok. Dördünüzü birden gönderemem. İki kişi gitsin, daha münasip. Nedir cevabınız?”

Nikola, Davud, Yusuf ve Cihan birbirlerine kaçamak bakışlar fırlattılar. Bir yandan ustalarının gözüne girmek istiyor, bir yandan böyle uzun ve meçhul bir yolculuktan çekiniyorlardı. îlk öne çıkan Yusuf oldu. Başını iki yana salladı kimseye bakmadan. Gitmek istemiyordu. Semavi bir cisim etrafında dönen uydu misali Yusuf, Sinan’ın yörüngesinden aynlamıyordu.

“Ya siz?” diye sordu Sinan.

“Ben de gidemem usta” dedi Cihan. “File kim bakar sonra?”

Doğruyu söylemiyordu. Şayet saraydan izin alınırsa bir başka bakıcı Çota’ya rahatlıkla göz kulak olabilirdi. Onu esas tasalandıran Mihrimah’tan uzaklaşmaktı. Son haftalarda eskisinden daha sık gelmeye başlamıştı hayvanat bahçesine. Ne yazık ki her seferinde çok az kalıyordu. Beyaz file yiyecek verip birkaç kelam edip gidiyordu. Yüzünde hep gölgeli bir ifade oluyordu. Sanki bir derdi vardı ama paylaşamı- yordu. Sadece bir keresinde, solgun bir ifadeyle, “Belki bundan sonra birbirimizi bir daha göremeyiz” demişti. Cihan sebebini sorduğunda, “Yakında öğrenirsin nasıl olsa” cevabım almıştı. Yüreğine oturmuştu Cihan’ın bu laflar. Mihrimah’ın bir sıkıntısı vardı. Onu bu halde bırakıp gidemezdi.

Bu arada söz Nikola’ya geçmişti. “Anam babam takatsiz; yaşlandılar artık. Benden başka kimseleri yok. Yalnız bırakamam.”

Bütün başlar Davud’a çevrildi. O da hafifçe iç geçirdi. “Ben

giderim.”

“Pekâlâ” dedi Sinan. “Olur da herhangi biriniz fikir değiştirirse, birkaç gün içinde haber versin. Yoksa Davud tek başına gidiyor Roma’ya.”

Ertesi sabah Mihrimah beyaz fili görmeye gelmedi. Ne de bir sonraki gün. Onun yerine Hesna Hatun çıkageldi, haremden haberlerle.

“Bekleme boşuna” dedi. “Melek sultanım evleniyor.”

“Ne? O nasıl laf *dada?”*

Ters ters baktı kadın. Bir şey söyleyecekti ki öksürmeye başladı. Hep yanında taşıdığı ipek keseyi çıkardı, açtı, derin derin nefes aldı. Otların kokusu dolaştı havada. “Sakın bana öyle seslenme bir daha. Senin ne haddine? Sadece sultanım böyle diyebilir!”

“Tamam, ne olur anlat, nasıl oldu?” dedi Cihan.

Anlattı kadın. Mihrimah, Rüstem Paşa’ya verilmişti. Kallavi hırsları olan bir zattı paşa. Kimse sevmiyordu adamı ama Hürrem tutuyordu ya, yeter de artardı. Nicedir harem koridorlarında bu ihtimal konuşuluyordu zaten. Mihrimah çok ağlamıştı. “Mâni ol” diye yalvarmıştı Hesna Hatun’a. O da Rüstem’in cüzamlı olduğu dedikodusunu yaymıştı. İşe yaramıştı sanki. Süleyman kızını onunla evlendirmekten vazgeçmek üzereydi. Fakat Hürrem saray hekimlerini getirtip damat adayını etraflıca muayene ettirmişti. Üzerinde bit bulmuşlardı. Ve bit cüzamlıya gelmediğinden Rüstem aklanmıştı. Elden gelen bir şey yoktu.

Dadı gittikten sonra Cihan bir resim üzerinde çalıştı, yerleri süpürdü, yalakları yıkadı, filin zırhını parlattı, cildine merhemler sürdü, çizdiğini parçaladı ve yeni bir tane yapmaya başladı, kapıları yağladı, biraz daha çizdi ve yırttı attı hepsini; hızını alamayıp maymunların, tavşanların, kirpilerin, kaplumbağaların kafeslerini temizledi ve Çota’yı beslemeyi hepten unuttu. Delirmiş gibi oradan oraya koşturuyordu. Sırf durmamak, durup da düşünmemek, düşünüp de kahrolmamak için.

Gece olduğunda hayvanat bahçesi dedikoduyla çalkalanıyordu. Barakada herkes Mihrimah ve Rüstem’i konuşuyordu. “insan Rüstem gibi ballıysa biti bile kıymetli” diyorlardı. “Ulan biz bitlensek kötek yeriz, herifin bitine nur yağıyor!” diye gülüşüyorlardı.

Cihan dayanamayıp, dışarı çıktı. Elleri kolları yorgunluktan

sızlıyordu ama esas, göğsünde şimdiye değin bilmediği bir ağrı vardı. Kendi avlularım iç avludan ayıran duvara kadar yürüdü. Vaktiyle Sangram'ın "Sakın buradan öteye geçme" diye uyardığı yerde durdu. Gidemedi ileriye. Gitse ne olacaktı ki? Kendi hayatını tehlikeye atmaktan başka? Geri döndü çarnaçar. Mihrimah'ın kaç kez gölgesinde oturduğu leylağa ulaştı. Kıza anlattığı hikâyeleri hatırladı. Hindistan'dan gelişini, Çota'nm doğumunu, sırf prensese kendini beğendirmek için uydurduğu bütün masalları...

Karanlıkta ağaç bir başka dünyadan gelmişçesine parladı. Cihan kulağını dayadı gövdesine. Bir sese ihtiyacı vardı, bir teselliye. Tek işittiği derin bir sessizlik oldu. İnatçı, yapışkan bir sessizlik. Rüzgâr hızlandı, hava serinledi. Orada öylece durmaya devam etti. Gecenin soğuğunun onu sarmalamasını, bütün hislerini dondurmasını bekleyerek. İşe yaramadı. Hâlâ hissediyordu. Acı çekiyordu. Etinden et koparmışlardı sanki. îçinde görünmez bir yara açılmış, kanıyordu. Öyle acıyordu canı. Duramayacaktı buralarda. Durursa şayet, aptalca bir şey yapacaktı. Sadece kendini değil Mihrimahi da zor durumda bırakacak bir deliliğe kalkışacaktı.

Ertesi sabah ilk iş bir mektup yolladı Sinan'a.

Kıymetli ustam, hâlâ arzu ederseniz, Davud'a eşlik etmeye hazınm Roma yolunda.

O*32*®

Roma... Şiirlerin mermere yazıldığı şehir. Vardıkları gün yağmur çiseliyordu. Atlarının üzerinde bir müddet ağır aksak dolaştılar. Her sima yabancı, her sokak bir evvelkinden daha kafa karıştırıcıydı. Ara sıra bir köprünün üstünden, bir kemerin -değirmi yahut sivri- altından ya da tıka basa insan dolu bir *piazza**dan geçiyorlardı. Şehrin büyüklüğü ve hareketliliği karşısında şaşkındılar. Davud ile Cihan, gergin ve tedirgin bir halde, kalabalıklar arasında kayboldular. Antik bir forumdan geriye kalmış harabelere rastlayınca durup hayranlıkla seyrettiler. Kara cüppeli keşişler, ikişer ikişer yürüyen paralı askerler,

Istanbul'dakilerden farksız dilenciler gördüler. Kadınlar, kötü kokulara karşı boyunlarına esans toplan asıyor, ne saçlannı ne de bağırla- nnı örtmeye tenezzül ediyorlardı. Ne vakit, yanında hizmetçileriyle dolaşan, elbisesi kabank, göğsü yan açık bir hanımefendi görseler, kaçamak bakıyordu Cihan ile Davud. Bu vaziyette sahaf Simeon'un verdiği adrese yöneldiler. Sokaklarda birkaç kez yol sorsalar da kolayca vasıl oldular Yahudi mahallesine.

Leon Buendia'mn Roma'daki evi ile Simeon Buendia'nın İstanbul'daki evi arasında hayrete şayan bir benzerlik vardı. Bu hane de daracık bir sokaktaydı; bunun da tahta kapısı eskiyip kararmıştı ve bu kapının arkasında da odalar dolusu kitap ve elyazmalan bulunuyordu. Burada da iri kulaklı ve gür kaşlı bir ihtiyar oturuyordu, ama kardeşi gibi aksi mizaçlı değildi.

İçeri buyur edilip bir masanın etrafına oturdular. İkram edilen bademezmelerini yerken, "Simeon'un selamı var" dedi Cihan İtalyanca.

"Ne yapar ne eder birader?"

"Memnun değil halinden. Cahil cühela takımına kızar." Leon gülümsedi. "Haklı ama. Uğraşılır mı cehaleti marifet sananlarla? Bizimki çatacak yer arıyor. Her zaman huysuzdu zaten."

"İstanbul'a taşınmanızı istiyor" dedi Cihan.

"Ona sorsan orası âlâ. Bana sorsan burası. O ister ben gideyim, ben isterim o gelsin. Ölümlü mahluklarız. Neye alış- tıysak öylesi doğru zannederiz."

Davud lafa girdi: "Michelangelo'yu ziyaret etmek istiyoruz. Ustamızdan mektup getirdik."

Sahaf başını iki yana salladı. "Ustanıza hürmetim sonsuz ama... biraz zor... II Divino kimseleri kabul etmiyor. Matemde." "Kim öldü ki?" diye sordu Cihan.

"Evvela erkek kardeşi. Sonra en sevdiği çırağı. Bu onu yıktı." "Çırak mı?" diye sordu Cihan, içlerinden birine bir şey olsa Sinan'ın ne kadar yas tutacağım merak etti.

Sahafın anlattığına göre Urbino adlı çırak on dört yaşından beri Michelangelo'nun yanındaydı. Tam yirmi altı sene ikisi birbirinden hiç ayrılmamıştı. Üstat bu zeki yardımcısını o kadar severdi ki Urbino hastalanınca kimsenin onun bakımını üstlenmesine izin vermemiş, gece

gündüz başım beklemişti. Zaten münzevi bir adam olan Michelangelo, çırağının ölümünden sonra daha da ketum ve kızgın biri haline gelmişti.

"II Divino insanlardan hazzetmez. Ama sevdiği bir iki kişiyi de aşın sever."

Cihan kaşlannı kaldırdı. Onun ustası böyle değildi. Sinan başkalanndan ne nefret ediyor, ne kaçıyordu. Aklıselim sahibiydi, her daim makul ve dengeli. En kaba adamlara bile nezaketle cevap verirdi. Hakaret karşısında dahi hiddetlendiği görülmemişti. Ama Cihan bunun o kadar da iyi bir şey olduğundan emin değildi. Belki de herkesi sevmekle hiç kimseyi sevmemek arasında fazla mesafe yoktu. Cihan isterdi ki ustası kimseleri sevmesin ama bir tek onu çok sevsin, isterdi ki Michelangelo ile Urbino gibi olsunlar. Sinan ile Cihan. Bu fikrin zihninden geçmesiyle utanması bir oldu. Gene ne tuhaf düşünceler üretmişti. Sarayın bahçesindeki maymunlar gibiydi zihni. Daldan dala atlıyordu.

Leon sözlerine devam etti bu arada: "II Divino nasıl kimseyi sevmezse, pek çoklan da onu sevmez elbet."

"Düşmanı mı var?" diye sordu Davud.

"Olmaz mı? Hayranları kadar hasımlan da bol. Hangi taraf sayıca fazla Tann dahi bilmez."

Dedi ki Leon, San Pietro'nun inşaatını gönülsüzce devralmadan önce de çok sayıda rakibi vardı mimann, ama kıskananlar artık ikiye katlanmıştı. Selefi hakkında ileri geri konuşması, düşmanlannın gözündeki mevkiini yükseltmemişti doğrusu. "Sangallo'nun tasanmının acemice olduğunu, ışığı yetersiz kullandığını söyledi. Olsa olsa çayır çimen olur bundan, dedi."

"Çayır mı?" diye tekrarladı Cihan.

"Otlamak için. Sangallo'nun yaptığı, sanattan anlamayan öküzlere ve koyunlara layıktır, dedi. Rahmetliyi sevenler hazzetmediler tabii bu laftan."

Cihan iç geçirdi. Bu hususta da farklıydı ustası. Sinan'ın ölü veya diri bir başka mimar hakkında fena konuştuğunu duymamıştı. Çekinerek sordu: "Ama papa, Michelangelo'dan yana değil mi?"

"Evet. Papa hazretleri olmasa onu parça parça ederlerdi zaten" dedi Leon. Sandalyesinde hafifçe kıpırdandı. Bir an yüzü gölgede kaldı. "Sizin ustanızın da epeyce düşmanı olmalı." Davud'la Cihan göz göze

geldiler. Garip sözdü ama bir o kadar doğruydu.

"Var maalesef* dedi Davud. "Kıskananı, çekemeyeni çoktur." Leon, Michelangelo'nun düşmanlarının başında Nanni di Baccio Bigio nam bir mimar-heykeltıraş olduğunu anlattı. "Ne acayip, değil mi? Bize benzer gayeler taşıyanlar en tehlikeli düşmanlarımız oluyor. Mimarın hasmı mimar, hekimin hasmı hekim... Bir adam sana ne kadar yakınsa, senden nefret etme ihtimali o kadar fazla."

Bunu söyler söylemez durakladı Leon, dememesi gereken bir şeyi ağzından kaçırmıştı sanki.

"Yorduk sizi" dedi Cihan. "Gitsek iyi olur."

"Kalmanızı isterdim ama..." dedi Leon.

Yahudi mahallesinde bir saatten sonra sokağa çıkmanın yasak olduğunu anlattı. Mahalle kapılan kapanınca ne içeri girilebiliyor ne dışan çıkılıyordu. Ziyaretçileri olduğunda yetkili mercilere önceden haber verip izin almalan gerekiyordu. ihtiyar adama zahmet vermemek için ondan kendilerine kalacak yer tavsiye etmesini istediler. Leon bir hizmetkâr çağırdı; Osmanlı diyanndan gelen bu zanaatkârlan iyi bir hana götürmesini tembihledi.

Böylece Cihan ve Davud kendilerini yeniden sokaklarda buldular. Atlannm yularlanndan çekerek oğlanın peşi sıra gittiler. Camlı pencereleriyle zenginlerin malikânelerini gördüler; ateşte domuz çevrilen pazaryerlerinden geçtiler. Hizmetkâr yolu uzatıyordu galiba. Onlara şehri göstermekten ziyade şehre onlan göstermek için. Üzerlerindeki kıyafetlerle hemen göze çarpıyorlardı.

Kesif kokular yayan bir peynir dükkânının önünden geçerken, Cihan Davud'a bir şey söylemek için arkasına döndü ve aniden şüpheyle durdu. İzlendikleri hissine kapılmıştı. Sanki bir adam vardı arkalarında. Gölgesini fark etmişti kendinden evvel. Sağma soluna bakındıysa da bir şey göremedi. Nihayet, sucuk, ter ve idrar kokan bir binaya geldiler. Odalannı ve lazımlıklarını üç kişiyle paylaşmaları gerekiyordu: bir ressam, bir teşrih talebesi ve bir kumarbaz.

Ertesi sabah ilk iş Michelangelo'nun evine vardılar. Zor olmadı bulmak. Çocuklar bile biliyordu meşhur mimarın nerede oturduğunu. Ne var ki kapıdan geçmek imkânsızdı. Kendilerini takdim edip

Sermimar Sinan tarafından gönderildiklerini anlattılar. İtalyan kalfa nazikçe dinledi ama ustasının kimseyi görmek istemediğini söyledi.

"Kum olduğunu sanıyor bu?" diye homurdandı Davud uzaklaştıklarında. "Bizi hakir görür."

"Haklısın" dedi Cihan. İstanbul'dayken Davud ile ikisi iş dışında pek sohbet etmez, birbirlerine açılmazlardı. Halbuki yola çıktıkları andan itibaren iki adam yakınlaşmış, dertleşmiş, dost olmuştu. İnsan bir başka insanı yolculuklarda tanıyordu demek. Aynı yolun yolcusu olduğunda.

"Bunlara ders vermeli, bize değil. Bu, ustamıza hakaret." "Vallahi üstat duysa çok üzülür" dedi Cihan.

Sonraki günlerde, Sinan'ın tembihlediği gibi kilise ve mabetleri gezdiler. Roma'da kullanılan kirecin alımlı bir rengi vardı ama vasıfça daha aşağıydı. *Pozzolana* dedikleri kahverengimsi bir maddeyle karıştırıyorlardı. Kuruduğu vakit ince, tozumsu bir hal alıyor, zamanla çatlayıp, küf tutuyordu. Cihan'la Davud gördüklerini unutmamak için ha bire defterlerine yazıyor, binaların resimlerini yapıyorlardı. Kaç defa labirent gibi daracık sokaklarda kaybolup kendilerini bir bazilikaya hayran hayran bakarken buldular.

Onları en çok etkileyen San Pietro oldu. Sabahın soğuk ışığında, unutulan bir rüyadan geriye kalan suret gibi tarifi zor, değirmi bir mabetti. Bitmesine daha vardı ama Cihan da, Davud da maketleri inceledikleri için, tamamlandığında nasıl devasa ve görkemli olacağını biliyorlardı — kubbesi, kasnağı ve *cupola'*sıyla. San Pietro'yu seyrederken üzerlerine sinen taş, kum, mermer ve talaş kokusunu beraberlerinde getireceklerdi İstanbul'a.

Cihan'm gözlemlerine göre hangi dinden olursa olsun, ibadethaneler ikiye ayrılıyordu: Semaya uzanmaya çalışanlar ve semayı toprağa yaklaştırmaya uğraşanlar. Birinciler insanı Tanrı'ya, İkinciler Tann'yı insana doğru getirmeyi amaçlıyordu. Nadiren her ikisini aynı anda yapabilenler de çıkıyordu. San Pietro gibi.

Güneydeki hava şartlarından dolayı teslimat geciktiği için ortada fazla işçi yoktu. Sinan'ın çırakları daha rahat dolaşabildiler bu sayede. Bir tepeye yerleşerek düzinelerce çizim yaptılar. İstisnasız her gün Michelangelo'yu görmeye gidip, her defasında geri çevrildiler. Hep aynı kalfa onlara mâni oldu. Adı Ascanio idi. Girişte nöbet tutuyor, kimseyi içeri salmıyordu. Cihan ustasına karşı bu kadar himayeci bir

kalfaya hiç rastlamamıştı.

"II Divino bu dünyaya ait değil" dedi Ascanio. Ustasının ne kadar az yemek yediğini, bir parça kuru ekmekle yetindiğini anlattı. "Roma'daki bütün *scudo'lan* başından döksen, o yine dönüp bakmaz, yoksul yaşar."

"Varlık içinde yokluk çekmenin ne âlemi var ki?" diye sordu Cihan.

"Anlamıyorsun. Parada pulda gözü yok."

Davud atıldı. "Çizmelerini çıkarmadan yattığı, hiç yıkanmadığı doğru mu?"

Sinirlendi Ascanio. "Her duyduğuna inanma. Roma'nm de-

dikodulan gaddardır.” Söylediğine göre Michelangelo’nun Floransa’daki arkadaşları onu geri çağırıyordu ama o sanat aşkı yüzünden ve sözünün eri olduğu için Roma’yı terk etmiyordu. “Kıymet biliyorlar mı? Ne gezeri Kimsede minnet yok! Ne kadar çok verirsen, o kadar fazla istiyorlar.”

Michelangelo, San Pietro’yu bitiremeden ölmekten korkuyordu. Zekâsı hâlâ bıçak gibi keskindi ama yaşı ilerlemişti; ruhen keyifsizdi, bedenen zayıf. Birçok hastalıktan mustaripti: şişkinlik, kann ağnsı, böbrek taşlan... Bunlan zamanla öğrendi Cihan. Merak etti, acaba kendi ustası da yaşlanmaktan korkuyor muydu? Sinan gibi çalışkan ve çalışmaya müptela bir adam, faniliğini kabul etmekte zorlanıyor muydu? Geldi geçti bu fikirler akimdan. Düşünmesiyle unutması bir oldu. Ancak seneler sonra hatırlayacaktı. Yeniden.

Bir ikindi vakti, gene II Divino’yu ziyaret etmiş, gene görüşmeyi başaramamışlardı. Leş gibi duman ve yağ kokan bir aşevine girdiler. Yılanbalığı çorbası, bıldırcın kebabı ve *torro- ne* denen bir tatlı ısmarladılar.

“Sakın bakma. Biri bizi izliyor” dedi Cihan. İleride, koyu renk bir pelerinle kafasını örtmüş, suratının ancak yansı görülen bir adamdan kuşkulanmıştı.

“Kim?” dedi Davud, anında arkasına dönerek.

Beriki ona baktıklarını görünce ayağa fırladığı gibi çıktı gitti. Davud ve Cihan öylece kalakaldı.

“Yankesicidir Allah bilir. Yabancıyız diye soyacak aklınca...” dedi Davud.

Onuncu günde artık son defa Michelangelo’yu ziyaret etmeyi denediler. Bu kez de başaramazlarsa üstadı görmeden Roma’dan ayrılacaklardı. Ascanio bir iş için çıkmış, henüz dönmemişti. Onun yerine başka bir çırak çıktı karşılarına; nazik biriydi. îlk kez geliyormuş gibi kendilerini takdim ettiler. Hiç ummadıkları bir şekilde, dostane bir tebessümle başını salladı bu çırak, ustasına haber vermeye gitti. Az

sonra geri geldi. Michelangelo onları kabul edecekti. Şaşkınlıklarım belli etmemeye çalışarak delikanlının peşine düştüler. Belki de Ascanio, ustasının rahatsız edilmek istemediğine inandığından, bunca zamandır kapısını aşındıran iki Osmanlı'dan ona bahsetmemişti bile. Ustalarım babalan gibi sahiplenmeye kalkan çıraklar aşın korumacı oluyordu.

Geniş bir odaya alındılar. Boyalar, kavanozlar, keskiler, çekiçler, tomarlar, kitaplar, haritalar ve kıyafetlerle darmadağınıktı etraf. Sokaktan gelen gürültüyü kesmek için duvarlar kalın dokulu, parlak perdelerle kaplanmıştı. Bu da mekâna esrarengiz bir hava veriyordu. Bir adam, bu karmaşanın orta yerinde durmuş, donyağından mumlann ışığında heykel yapıyordu. Bir mum da kafasındaki başlığın üstüne tutturulmuştu. Ne uzun ne kısa boyluydu. Adaleli kollan hariç yapılı sayılmazdı. Gözleri küçük ve koyu, yüz ifadesi ciddi, benzi solgundu. Burnu yassıydı; sakalı yer yer ağarmış. Cihan'ın esas ilgisini çeken adamın elleri oldu - uzun ve kemikli parmaklan; kmlmış, yenmiş, toz toprak ve kir kaplı tırnaklan.

"Bizi kabul ettiğiniz için minnettanz" dedi Cihan eğilerek.

Yana dönük duruyor, bir heykel üzerinde çalışıyordu Michelangelo. İstifini bozmadı. "Sultanınızdan mektup almıştım bir zamanlar."

"Rahmetli padişahımız Bayezid olmalı" diye lafa girdi Davud.

Duymadı bile II Divino. "Anlamadığım bir şey var, neden heykel yapmaya karşı çıkarsınız? Nasıl putperestlik sayarsınız? Gerçi sultanınıniz cömertti. Gelmeye niyetliydim. *Grandissima vergogna*.[3] Öyle dediler! Olmadı."

»

Kendi kendiyle konuşmaya alışkın her adam gibi boğuk ve hızlı konuşuyordu. Sözlerinin muhatabı kendisiydi. Cihan'la Davud sınırlı Italyancalan ile takip etmekte zorlandı. "Ustanız nasıl?" diye sordu Michelangelo.

Sebeb-i ziyaretlerini ancak o an hatırlayan ikili, Sinan'ın mektubunu takdim ettiler. Ellerini, ellerinden de pis bir önlüğe sildikten sonra mührü kırdı II Divino. Okumayı bitirdiğinde huzursuz ve hüzünlü görünüyordu. Bir şeye canı sıkılmıştı sanki. Üzeri her türden

3 En büyük ayıp.

döküntüyle kaplı bir masaya yöneldi. Eşyaları yere atarak kendine yer açtı; düşünceli bir ifadeyle oturup Sinan'a mektup yazmaya başladı.

Kimse onlara oturmalarını söylemediği için ayakta kalmıştı Cihan'la Davud. Etrafa bakındılar. Bir tezgâhın üstünde, her ikisi de San Pietro'ya ait iki maket duruyordu; biri tahtadan, diğeri kilden. Biri eski tasarım, biri yeni. Michelangelo'nun binanın ön cephesini yeniden biçimlendirdiğini fark ettiler. Kubbeyi taşıyan ana ayakların şekli değişmişti. Sangallo'nun tek kabuklu kubbesinin yerini sütunlu payandalarla desteklenen çift kabuklu kubbe almıştı. Küçük pencereler gitmiş, daha az sayıda ama daha büyük ve dolayısıyla daha çok ışık alan pencereler konmuştu.

Bir şangırtıyla irkildiler. Mektubunu bitiren II Divino balmumu aramaktaydı. Sinirle kâğıt tomarlarını kenara iterken bir şişe kırmıştı. Kitapların altına, çekmecelerin içine, kutuların üstüne baktılar. Nihayetinde aranan şey bir minderin altında, ezilmiş halde bulundu. Michelangelo balmumu- nu eritti, mührünü bastı ve mektubu bir kurdeleyle bağladı. "Bunu ustanıza iletin."

"Muhakkak yapacağız" dedi Davud. Bu arada Michelangelo ziyaretçilerinin San Pietro maketlerine gösterdikleri alakayı fark etmişti. "Sangallo'nun bir maketi bitirmesi yıllannı aldı" dedi. "Ben on beş günde yaptım!"

Sesindeki öfkeli rekabeti işitmek Cihan'ı şaşırtmıştı. Roma'nın en çok hürmet gören sanatçısı bir hayaletle kavga ediyordu. Heykel yapmak, sert mermerle mücadele etmek bu adamın mizacına bina inşa etmekten daha uygun, diye geçirdi aklından. Tabii bunu söylemedi. Onun yerine, az evvel gördüğü at resmini hatırlayarak "Hayvanlan seviyorsunuz" dedi.

"Severim" dedi üstat. Bazen hayvan ölülerini kesip incelediğini anlattı. Adaleleri, sinirleri, kemikleri görmek için buna ihtiyacı vardı.

"Ben de beyaz bir file bakıyorum" dedi Cihan. "İnşaatta bizimle çalışır."

"Sahi mi? Demek Sinan'ın fili var?" Durdu bir an. "Ben de mi bir tane bulsam?"

Ardından Şehzade Camii ve Süleymaniye Camii'ne dair sorular sordu. Sinan'ın yaptığı işlerden sitayişle bahsetti. Cihan bir İtalyan sanatçının nasıl olup da ustası hakkında nice Osmanlı'dan daha fazla

şey bildiğine hayret etti. Ne var ki bunun cevabını öğrenemeyecekti. Çok geçmeden mimar elini kaldırdı ve mırıldandı: *"Altro non mi achade*."[4] İmayı anlayarak sessizce çıktılar.

c&no

Dönüş yolunda Cihan düşünceliydi. Çota'yı pek özlemişti. Hayvana iyi bakıldı mı diye endişe ediyordu. Ya üzüntüden yemeyi içmeyi kestiyse? Filler duygusal mahluklardı. Ama şehre yaklaştıkça bambaşka bir sızı kapladı ruhunu. Roma'dayken Mihrimah'ı düşünmemeye çalışmış, bunu her zaman başaramasa da yüreğini kilitli tutmuştu. Fakat şimdi katlanarak dönüyordu sevgisi, hasreti, öfkesi. Sanki bir müddet sulara set çekmeyi başarmıştı. Şimdi taşlar yıkılmış, çağlayarak akıyordu durdu zannettiği o nehir.

Mola verdiklerinde Davud'un da hüzünlü göründüğünü fark etti. Yetim büyüdüğünü bildiği arkadaşına çekinerek çocukluğunu sordu. "Dedemle ninem baktı bana. Anlatacak ne var ki?" dedi Davud usulca. Tıpkı Cihan gibi onun da hayatı hepten değişmişti Sinan'la tanıştıktan sonra.

Uzun süre konuşmadan yol aldılar; her ikisi de kendi düşüncelerine dalmıştı. Karanlık çöktü; dörtnala devam ettiler. Ancak sırtlan ağnmaya başlayınca ve atlarda takat kalmayınca yavaşladılar. Geceyi yakınlardaki bir handa geçirmeyi kararlaştırdılar.

içerisi yolcu kaynıyordu. Yemek salonu genişti ama tavanı o kadar alçaktı ki iriyan bir adam gelse kafasını eğmek zorundaydı. Köşede taştan bir ocağın üstünde isten kararmış bir kazan kaynamaktaydı. Tahta masalarda müşteriler oturuyordu; her yaş ve itikattan erkekler.

Cihan'la Davud içeri girdikleri an bütün başlar onlara döndü; gürültü azaldı. Bir masanın ucunda boş yer olduğunu görerek oraya sığıştılar. Cihan etrafına bakındı. Solunda kadidi çıkmış bir adam oturuyordu; parmaklarındaki mürekkep lekelerine bakılırsa kâtip olmalıydı. Diğerleri seyyahlar, tüccarlar, hacılar, askerler, dervişler, zanaatkârlardı. Çaprazlarındaki masada, saçlan saman rengi bir adam oturmuş, ellerini buharı tüten bir kâseyle ısıtıyordu. Selam verir gibi,

4 Bu kadarı kâfi herhalde.

onlara doğru çenesini kaldırıp indirdi.

“Tanıyor musun?” diye sordu Cihan, Davud’a.

“Bu delikte kimi tanıyabilirim?” dedi Davud, yüzünü buruşturarak.

Elinde bir tepsi içkiyle, bir cüce geçti yanlarından. Adam azimle ilerlerken binleri tutup çelme takınca paldır küldür düştü, bardaklar yerlere yuvarlandı. Kahkahalar patladı. Cüce ayağa kalktı, üzerini çırptı; yüzü kızarsa da sakin ve metin görünüyordu. Müşteriler önlerine döndü. Şehla, göbekli ve kulaklarından kıllar çıkan bir hancı belirdi; siparişleri aldı. İşkembe çorbası, testide bol soğanlı kuzu eti, pilav, bademli erik hoşafı.

Yemekten sonra Davud akşam namazı için yukarı çıktı. Erkenden yatacaktı. Cihan biraz daha kalmaya karar verdi. Efkârlanmıştı. Artık kimseye ışık vermeyen bir deniz feneri gibi yalnızdı. Bir yandan ustasını ve fili görmeye can atıyor, bir yandan Mihrimah’ın evlendiği şehre dönmek istemiyordu. Bir kez daha kendi içinde ikiye bölünmüştü.

“Ne o, arkadaşın gitti galiba?”

Cihan başını kaldırınca san saçlı, tıknaz adamın tepesinde dikildiğini gördü.

“Oturabilir miyim?” diye sordu adam ve cevap beklemeden çöküverdi. Parmaklannı şıklatarak cüceye işaret etti. Anında bir testi kırmızı şarap kondu masaya. Davud aşağı iner de onu bir yabancıyla içerken görürse ne düşünür diye merak etti Cihan. Ağaç kabuğu ve kurutulmuş gül tadı vardı badede.

Tomaso isimli bu seyyah akıllı birine benziyordu. Şark’a seyahat ettiğini, Ayasofya ve Süleymaniye’yi görmek için sabırsızlandığını söyledi. Bardaklar tazelendi. Ardından koca testi. Cihan konuşulanların yarısını bile hatırlayamayacak- tı ertesi gün.

“Ustamız bizi Roma’ya yolladı” dedi Cihan. Çakırkeyif olmasına rağmen yanlarında taşıdıkları mektuptan bahsetme- meyi akıl edebilmişti. “İlmimizi görgümüzü artıralım diye. İstanbul’a dönünce yeni kubbeler inşa edeceğiz.”

Tomaso’nun gözlerinden delice bir bakış geçti. “O zaman sana bir bilmece. Mühim olan hayatta ne yaptığımız mı? Yoksa ne yapmadığımız mı?”

Cihan şaşırdı. “Ne demek o?”

"Velev ki bir ormandasın; karşına güzel bir dilber çıktı. Tek başına mahsur kalmış. Istesen çaresizliğinden faydalanıp ona orada sahip olabilirsin. Yapmazsan, o zaman adamsın. Yahut birileri sana küfredip hakaretler yağdırdı. Dama- nna bastı. Hiddetlenip döver misin? Şayet yapmazsan, o zaman adamsın. Demek ki ne yaptığımızdan ziyade, yapmadıklarımız tıynetimizi gösterir."

Cihan güldü. <fYani hiçbir şey yapmamak daha mı yeğ?"

"Becerebilirsen" dedi Tomaso kurnaz bir tebessümle. "Taşla, tahtayla, demirle bina yaparsın. Ama sade bunlarla değil. Bir de boşluğu kullanırsın. Yokluğu. Ustan gayet iyi bilir bunlan."

Kötü bir his çöreklendi Cihan'ın midesine. "Nerden tanıyorsun ki sen benim ustamı?"

"Onu tanımayan mı var?" Tbmaso ayağa kalktı. Cüceye bir sikke attı. "Artık gitmem lazım."

Cihan, hesabı adamın ödemesine sevinmişti. Sinan'ın parasını şaraba harcasa kendini suçlu hissedecekti.

Bu arada Tomaso son anda bir şey hatırlamış gibi durakladı. "Bir şeyler yapmak, yükselmek istemen gayet doğal. Yeter ki o pespaye ruhlardan biri olma."

Az sonra Cihan sallana sallana üst kata çıktı. Davud'u derin uykuda buldu. Bir düzine seyyah daha vardı odada horlayan, sayıklayan. Yalpalayarak gidip pencereyi açtı. Yakından bir yarasa geçti. Bir baykuş öttü. Gökte altın bir orağa benziyordu ay. Gece efsunkârdı. Az ileride bir yelpaze gibi açılan, kenarlan tarhlarla bezeli bahçeden latif bir koku yükseliyordu. Ancak o vakit hatırladı. Daha önce okumuştu bu lafı. Dante. "Cehennem" bölümü. *Hayat boyu ne sövgü ne övgü toplayarak yaşayan o pespaye ruhlardan biri olma.*

Ertesi sabah Cihan ve Davud uyandıklarında bir de baktılar ki gece hırsızf girmiş odalarına, tepeden tırnağa soyulmuşlar. Keselerinde kalan son kuruşlar, deri çizmeleri, öteki çıraklar için aldıkları hediyelikler, en önemlisi seyahat boyunca yaptıkları bütün çizimler, tuttukları defterler ve

Michelangelo'nun Sinan'a yolladığı mektup... Hepsi gitmişti.

işin acayip yanı odadaki diğer yolculardan bir şey alınmamıştı. Hırsız, her kimse, bir tek onları, Sinan'ın çıraklarını hedef almıştı. Her yeri aradılar. Ağlayıp sızlandılar. Nafile. Huzursuz, tedirgin ve ezik ayrıldılar handan, ikisi de kendini suçluyordu: Cihan içip de sızdığı için, Davud küp gibi uyuduğu için.

E içbir zaman bilemeyeceklerdi artık, II Divino Michelan- gelc'nun, Sermimar Sinan'a ne yazdığını. Cihan ile Davud İstanbul'a ayak basıp, ustalarının evine vardıklarında ona somut bir şey sunamadılar. Bu uzun yolculuktan geriye hiçbir şey kalmamıştı adeta. Daha şimdiden silinmeye başlayan Roma hatıralarından ve San Pietro'nun, sisler arasından yükselen o ürpertici siluetinden başka.

c&no

Kaptan Garreth geldi *iougün; beraberinde* tuz, ter ve içki *kokusu getirdi* Yine nasıl geçmiş saray kapılarından, bilemediği. Ya hayalet gibi süzülmüş olmalı, ya da içeride adamları var. Korkuyor herkes heriflen. Belalı. Seveni de yok, sayanı da amma ayağına *basmak istemez* kimse.

Bir acayipti kak tavrı. Her zaman pespembe olan derisi solmuştu. Dudakları kuru, avurtları çöküktü. Terliyordu durduğu *yerde. Seferlerden birinde* hastalık kapmış diye tahmin ettim, bir şey sormadım. Beni görünce pis pis sırıttı. "Geçen gün onca yoldan geldim, bizimfd- bazı görmeye. Bi de demesinler mi, yok seninki, Roma'ya gitti? Maşallah, seyyah kesildin başımıza. Ne ballı kulsun."

"Ustam müsaade aldı saraydan, öyle gittim" dedim.

"Vay be. Demek hakkaten tutar seni sermimar. İyi, iyi. Ne getirdin peki oralardan?"

Roma'da hırsızlık etmemiştim. Fırsat olmadığından değil, içimden gelmemişti. Tabii bunu söylemedim. İstanbul'a gelirken yolda nasıl soyulduğumuzu anlattım. İnanmadı. Çenesini kapasın diye evvelden aşırdığım elli akçeyi ve yakut tespihi verdim. Satıp da Mihrimah'a hediye alırım sanmıştım. Ne aptalmışım.

Suratını ekşitti. "Bu mu lan? Saraydan çalarım dedin, zırnık alamadın. İnşaatlardan koparırım dedin, oyaladın. Vere vere *bunları* mı verirsin? Ben seni napayım?"

Aslında tam olarak bu kadar değildi. Aynı leylağın altında, başka bir *çukurda* bir kutu daha vardı beni bekleyen. İçinde saray *mutfağından* aşırılmış gümüş takımlar, altın uçlu bir tüy kalem ve altın divit, kilerden yürütülmüş bir kavanoz halis bal ve Hesna Katun'un sa- jır süslemeli saç tokası vardı. Bir gelişinde gene beni azarlarken yürütmüştüm. Astım krizi tutunca iki büklüm olmuştu; başörtüsü kaymıştı; usulca çekmiştim tokayı, ruhu bile duymamıştı. Bunları Deli- bozuk Reis'e vermedim. Gün gelir satar sıvışırım diye saklıyordum. Çoktan yapmalıydım ya; filin sevgisi, Mihrimah'm aşkı ve Sinan'a *olan* saygım üç koldan beni bu *diyara* bağlamıştı.

"Sabrım taştı" dedi Gâvur *Kaptan.* "Yazık, gençsin *daha.* Bunca zaman *ne yalanlar söylediğini öğrenince derini yüzecekler."*

Ürperdim. Eskisi gibi adamın kaba kuvvetinden *korkmuyordum.* Benden *iriydi* ama yumruklaşmaya *kalksak altta kalmayacağımdan gayet emindim.* Mesele bedensel kuvvet *değildi.* Beni *köşeye sıkıştıran yalanlardı. Çevirdiğimiz dolapları anlatması* halinde neler olacağını düşünmek bile istemiyordum.

"Benim başım belaya girerse, seninki de girer" *dedim.* "Hepsi *senin fikrindi."* Arkasından *geleceğine* kesin *gözüyle baktığım küfrü veya tehdidi bekledim.* Ama *hiçbir şey yapmadı. Sadece homurdandı: "Seninki pek bedbahtmış diyorlar.* Yazık tak i i, *hem* koskoca suttan kızı *ot, hem bu kadar bahtsız."*

Mihrimah'tan böyle bahsetmesine şaştrdım. "Aylar var ki görmedim" *dedim huzursuz bir şekilde.*

"Görürsün yakında... *Beyaz file* düşkün madem, gelir herhalde."

0 vakit anladım. Bütün İstanbul akalisi *gibi Kaptan* Garretk de Mikrimakm mutsuz olduğunu duymuştu. Rüstem Paşanın konağında olan biten ker şey anında *hizmetkarlar* sayesinde yayılıyordu. Prensesin *yeniden*

geleceğini, benimle sohbet edeceğini düşünüyordu. Altın yumurtlayan tavuktum. En azından şimdilik. Beni çabuk kesmek *istemiyordu. Birden bir cesaret geldi üzerime.* "Gitsen iyi olur, Karanfil Kâmil Ağa bu saatlerde teftişe gelir. Yakalarsa jena yapar. Gazabı beterdir" dedim.

Gözlerijal taşı *gibi* açıldı. Bir an ne *diyeceğini tartamadı.* Ekledim *hemen:* "Verecek bir şey olunca kaber salarım, getirsin. Boş yere zak- met etme buralara."

Buz gibi baksa da itiraz etmedi. Böytece bir şey keşfettim bayatta. Onun gibi *ceberutlar kudretlerini* kendi *güçlerinden* değil, *başkalarının* zayıflığından almaktaydı. Eğer sarayda kalacaksam, bu şehirde tutunacaksam, kendime bir karem kurmalıydım, içine herkesten uzak olmasını dilediğimyanlarımı koyacaktım: zaaflarım, kırslarım, kırgınlıklarım, sırça yüreğim. Ağası da ben olacaktım o karemin, sultanı da. Ve bundan böyle kimsenin içeri girip bu saklı yanlarımı *görmesine* izin vermeyecektim. Ustamın bile...

KUBBE

C8BO

O seneyi kep saadet senesi olarak katırlayacağım. Herkesin Hayatında böyle mutlu bir zaman vardır kerkalde. Kendiliğinden boy verir, yeşerir, çiçek açar ve sen kep böyle devam edecek zannederken pat diye kurur, bitiverir. Benim en mutlu senem Mikrimak için bir cami yapmamızla başladı. Artık evli barklı bir kadındı. Sultan babası ona o kadar Jazla toprak iksan etmişti ki *herkesten zengindi.* Ho- murdanmıştı kimileri, "Devlet kendi aile *fertlerine* bu kadar mülk bağışlar mı, el *insaf nerde* görülmüş, düzen bozuldu" diye, ama kimin *umurundaydı.* Kudretliydi Mikrimak. İnsanlar ondan çekiniyordu. Yusu£ Nikola ve Davud dakil. Hatta ustam bile, prensesle konuşurken temkinliydi.

Hem çok varlıklı, kem kederli bir insan başkalarını *huzursuz eder.* Çünkü kerkes servetin mutluluk getireceğini zanneder. Zengin olup da yüzü *gülmeyenden* içten içe ürkerler bu *yüzden.* Mikrimak da *herkesi tedirgin ediyordu.* Ben *hariç. O kadar* âşıktım ki, zaten öteden beri onun yanında o kadar gergindim ki, bir de ilaveten ondan korkmayı düşünecek kalim *yoktu.* O *yüzden diğer kalfalar tutuk davranırken,* ben ka bire *yeni fikirlerle geliyordum. Durmadan* çiziyor, Mikrimak *Camiine yenilikler getirmek istiyordum. Haddimi* bilmiyordum yani. Ama aşk biraz da böyle bir *şey değil midir* zaten?
Haddini bilmemek, hudutların ötesine *geçmeye* azmetmek...

O *kadar fazla* çalışıyor, öyle az *uyuyordum ki Daha kırk Jinn ekmek yemem gerekiyordu, fakat* ustam benim kızlı *öğrendiğimi,* çalışkanlığımı takdir ettiğini söylüyordu. Ne vakit prensesi *ziyarete* gitse beni *de* beraberinde götürmeye başladı. O bir sene *boyunca* bu sayede ne çok *gördüm Mihrimah'ı.* Ne şanslıydım. Her *seferinde* yanımızda ustam ve Hesna Hatun *olurdu gerçi. Olsun. Gül* yüzünü görebiliyor, sesini işitebiliyordumya. Onunla bir odada bulunmak, aynı havayı solumak *bile fevkaladeydi.*

Geceleri başımı *döşeğe koyduğumda* ustamın çizdiğiyaptyı düşünüyordum. Binayı *zihnimde* sil baştan yükseltiyor; girişini, kubbesini, pencerelerini değiştiriyordum. *Uykumda dahi* taş taşıyor, resim yapıyordum. Bir gün cesaretimi topladım, ustamın önüne taslaklarımı *koydum.* Baktı, *inceledi.* "Caminin girişi görkemli olmalı ama şaşırtmak da. Beklenmedik bir güzellik bulmalı insanlar karşılarında" *dedim.* Ustam oracıkta beni azartayabilirdi. "Sen

kendini ne sanırsın?" *diyebilirdi.* Mekânı cennet olsun, Mimarbaşı Sinan Hiçbirini yapmadı. Aksine, beni dikkatle dinledi, sorular sordu. Çizmeye devam etmemi, tamamladığım *her* resmi *getirip* göstermemi tembihledi. Ben de öyle yaptım. Hep çalıştım.

Ustama demedim ki Mikrimak Sultan Camii'nin yapısı bana onunla tanıştığım günü hatırlatmakta. Hani henüz anlardan kaçan bir kız çocuğu olduğu demleri. Yedi İncili bir kolye vardı o gün boynunda^ *Giydiği* elbise ve yüzünü Örten tül misali, açık renkliydi mermer ve granit. Dört büyük ağırlık kulesi *üzerinde* yükseliyordu kubbe. Bahçede dört can idik biz de: prenses, Hesna Hatun, ben ve Çota. Ve tek minaresiyüksek, ince ve zarifti, tıpkı onun gibi. Mihrimah Sultan Camii *bol* pencereliydi; kem *kubbe* kem mekân gani gani güneş alıyordu, saçlarından yansıyan ışıklar gibi.

Ben böyle çizip göstermeyi sürdürdüm. Nikayet ustam beni bir kenara çekti. "Nicedir seni izlerim Cikan. Her ne kadar kazır olmasan da *şendeki irade* ve kabiliyeti *takdir* ederim. İnanıyorum ki bu kararlılıkla güzel işler başaracaksın. Seni de kalfa yapacağım. Ama bundan *bile fazla* emek vermen *gerekecek.* Ne dersin, *yapabilir misin?"*

Elini öptüm, alnıma koydum. Şu andan itibaren kayat bambaşka olacaktı seziyordum. Mikrimak Camii'nin inşaatında *kendimi paraladım.* Deli gibi ker ayrıntıya koştum, ker ihtiyaca yetişmeye çabaladım. Bilmediklerimi kapmak için ziknimi açık, kulağımı *delik tuttum.* Hep didindim. Ustam beni dikkatle, merakla, *takdirle izliyordu.* Onun bakışlarını hissetmek bana güven veriyordu.

Lâkin beni seyreden başkaları *da vardı. Öteki kalfalar* bu cevval kalimden boşlanmamıştı. Kızmaya başlamışlardı heveskârlığıma. Halbuki sebebini bir bilseler... *Birdenbire ortaya* çıkmış, aralarına karışmıştım ve şimdi de kızla onlara yetişmeye azmediyordum. Bana diş biledi̇ler, içerlediler. Ne var ki tüm bunları sonradan anlayacaktım. O zaman da ker şey için çok geç olacaktı.

CXV®

Mihrimah Camii'nin inşaatı hadisesiz devam etmiş, sonlara

yaklaşılmıştı ki usta ve kalfalar beklenmedik bir engele tosladı. Gönderilen çiniler defalardır kırık dökük çıkıyordu. Parçalanmayanların ya desenleri sorunluydu ya renkleri oturmamıştı. Sinan durumdan memnun değildi. Ehl-i hi- ref kârhanelerinin kusursuz işlemesine önem verirdi. Cihan ile Nikola'dan gidip çini ustasıyla konuşmalarını istedi. İnşaat sahasından doğruca oraya gideceklerdi.

"O zaman fili de alalım" dedi Cihan.

İzin çıkınca öyle yaptılar. Havada yağmur kokusu vardı. Yapraklar uçuşuyordu. Haliç'e yaklaşırken rüzgâr hızlandı. Çinicilerin yerleri sağlı sollu bir sokak boyunca sıralanmıştı. Kapılan o kadar alçaktı ki insan içeri girerken eğilmek zorunda kalıyordu. Buna karşılık pencereleri büyük ve kocamandı, mümkün mertebe ışık gelsin diye. Burada satılan mallar İznik'ten geliyordu. Ziyaret edecekleri dükkân sokağın sonundaydı. Sinan senelerdir aynı zanaatkârla çalışmıştı. Adamcağız vefat edince işi oğlu devralmıştı. O gün bugündür hiçbir şey aynı olmamıştı.

Küçük, basık bir yerdi. Başka günler daha aydınlıktı belki ama şimdi hava bozduğundan içerisi loştu. Bir kandilin solgun ışığında çalışan çırağı gördüler; suratı sivilceli bir oğlandı. Cihan'm saraya geldiği yaştaydı.

"Selamünaleyküm, ustan yok mu?"

O daha cevap veremeden bir ses yükseldi: "Kim merak ediyor?"

Odanın arkasmda tıknazca bir adam vardı. Haline bakılırsa şekerleme yapıyordu ve uyandırılmaktan hoşlanmamıştı.

"Bizi Sermimar Sinan gönderdi" dedi Nikola ve bekledi. Ustasına olan saygısı o kadar derindi ki Sinan'ın ismini telaffuz ettiğinde herkesin mum gibi duracağını zannediyordu; öyle bir şey olmadı.

"Git misafirlere tabure bul" diye bağırdı adam oğlana, "içecek getir, boğazımız kurudu. Geri zekâlı mısın ne dikiliyorsun? Ahmak!"

Delikanlı telaşla koşturdu. İstenenleri getirdi. Şerbet ikram etti. Gene de yaranamadı ustasına; azar işitti. "Ne salaksın. Mandayı getirsem senden çabuk öğrenir!"

Adam, katılmalarım beklercesine misafirlere baktı. Ama

Cihan da, Nikola da oğlanın haline üzülmüştü. Şerbetlerine dokunmadan durumu anlattılar. Bu arada adam kendi içeceğini bitirmiş, yenisine başlamıştı.

"Efendi, bilirsin bunca zaman merhum pederinle çalıştık. Allah rahmet eylesin, bize hep en iyi çinileri verdi. O vefat edince yerine oğlunun geçmesine memnun olduk. Lâkin şimdilerde çiniler eskisi gibi değil sanki."

"Ne diyorsun?" dedi adam ters ters, bunca laf arasında kaybolmuştu.

Nikola yeniden denedi. "Mihrimah Camii'ni vakitlice yetiştirmek isteriz ama çiniler gecikince yapı da gecikiyor."

"Ben size gönderdim" dedi herif gayet pişkin.

"Doğru ama kullanmadan kınlıyor ve..."

"Ne yani çinilerimi kmp bir de bana hesap sormaya mı kalkarsınız?"

Kabalığa alışkın olmayan Nikola kıpkırmızı kesildi. Kekelemeye başladı. "Yok, anla...ta...ta...madım."

O ana kadar Cihan ağzını açmamıştı. Nikola kendisinden kıdemli olduğu için geride durmuştu. Baktı ki işler sarpa sa- nyor, adamın anlayacağı dilde konuşmaya karar verdi. Hem ustasını üzüyor, hem Mihrimah'ın camiini aksatıyor diye herife iki misli kızgındı. Lafa girdi: "Sana kibarca şunu söylüyor: Yolladığın çinileri hayvanat bahçesindeki mahluklara versen kafeslerine koymazlar."

"Vay! Benle nasıl böyle konuşursun?" dedi adam.

"Esas sen camiye bozuk malzeme yollamaya utanmıyor musun?" dedi Cihan aynı şekilde diklenerek.

"Aman, kavga etme..." Nikola araya girmeye çalıştı.

Çinici çırağına döndü. "Hemen çıkar dışan bu deyyusları!"

Zavallı oğlan korkuyla baktı Nikola ile Cihan'a. Yakalarından mı tutsun, sırtlarından mı iteklesin bilemedi. Kalakaldı. O zaman Cihan sakin bir edayla Nikola'ya seslendi: "Neden

r

gidip Çota'mn yanında beklemezsin? Yalnız kalınca tedirgin oluyor, bilirsin."

Oradan uzaklaşmaya can atan Nikola teklif! derhal kabul etti. Çırak da onun peşinden seğirtti. Bir Cihan kaldı geride, bir de çinici. "Ne bakıyorsun suratıma öküz gibi?" dedi adam.

Cihan cevap vermedi.

"Sağır mısın ulan?"

Cihan yavaşça arkadaki raflara yürüdü. Orada porselen kâseler vardı. Birini aldı, inceledi ve pat diye yere bıraktı. Tuzla buz oldu. Adam yerinden fırladı. "Ne yapıyorsun lan? Çıldırdın mı?"

Cihan bir sonrakine uzandı. Onu da kırdı. Kâseleri karşı duvara fırlattığı takdirde daha kolay parçalandıklarını fark etmişti. Sonrakilerin hepsini oraya hedefledi, duvara vurup dağılıyordu porselenler birer birer.

"Aptal oğlan neredesin?" diye bağırdı çinici, sesinde korku vardı. "Gel şu deliyi çıkar!"

Cihan'a öyle geliyordu ki çırak bir süre daha dışarıda oyalanacaktı. Bu hoyrat herife yardım etmeye niyeti yoktu belli ki. Cihan adama o kadar yaklaştı ki herifin yediği türlünün kokusunu alabiliyordu. "Efendi, dışarıda bekleyen mahluku gördün mü?

"Ne mahluku?"

"Git bak."

Homurdanarak camdan baktı adam. Çota'yı görünce suratı değişti.

"Savaş filidir" dedi Cihan. "On asker öldürdü, onlarcasmı yaraladı. Seninki gibi kaç dükkân ezdi. Kim bizi aldatır, dolan- dınrsa Sermimar Sinan bunu gönderir cezalandırmak için."

"Kuyruklu yalan" dedi adam.

"İnanmıyorsan dene, bana göre hava hoş."

Adamın fille karşılaşmaya niyeti yoktu. Ters ters sordu: "Ne istiyorsun?"

iki şey" dedi Cihan. "Bize sattığın o berbat çinileri geri alacaksın. Doğru düzgün, Mihrimah Sultan'ın şanına layık malzeme yollayacaksın."

"İkincisi neymiş?"

"O senin çırağı hırpalarsan, Allah şahidim, ben de, fil de tekrar geliriz."

"Sana ne yahu? Göbeğiniz bir mi kesildi?"

"O benim köylüm" diye uydurdu Cihan. "Anası süt ansım." Herif güldü, inanmamıştı ama kurcalamadı.

Cihan dışarı çıktığında Nikola ve Çota'yı bir ağacın altında bekler buldu. Fil hortumunu şöyle bir salladı. Sanki filba- zm ne dolaplar çevirdiğini anlamıştı.

"O patırtı da neydi?" diye sordu Nikola.

"Ufak bir kaza" dedi Cihan. "Hadi gidelim."

Biri filin mahfesine, öteki boynuna kuruldu. Yağmur çise- lemeye başladı. Cihan, Nikola'nm ne düşündüğünü bilmiyordu ama kendi aklı ha bire dükkânda yaşananlara kayıyordu. Nasıl da değişmişti ruh hali. Hem de bir anda. Kimse "ben şöyleyim, ben böyleyim" dememeliydi fazla. Belki de her insanın içinde hiç tanımadığı biri gizliydi. En sıkıntılı, en beklenmedik anlarda çıkıveriyordu. Müneccim Takiyeddin'in gözetlediği semavi cisimler gibiydi insan yüreği. Kimse bilmiyordu derininde ne esrarlar barındırdığım. Sadece tepemizdeki sema değil, aslında tek tek her insan koca bir muammaydı.

OÎBO

Nüfusu günbegün çoğalan İstanbul'un su talebi katbe- kat artmıştı. Hanelerin, hanların, hamamların, mezbahaların; cami, kilise ve havraların altında, boş sarnıçlar, kapanmış kuyular vardı. Müslümanlar hastalarını Eyüp çeşmelerinin suyuyla yıkar; Hıristiyanlar gebe kalamayan kadınları Balıklı Kilisesi'nin ayazmasına getirirdi. Keza Muhamme- dilerin kiliselerde mum yaktığı, t sevilerin İslam evliyalarına adak adadığı da olurdu. Paylaştıkları aynı suydu. Ne var ki artık yetmiyordu.

Sinan yeraltı sularını ve dereleri değerlendirerek şehre misliyle su getirilebileceğine inanıyordu. Hemen işe koyulmaya hazırdı. Bizans'tan bu yana yapılan surları onarmakla yetinmiyordu. Niyeti daha büyüktü. Birbirini takip eden kanallar ve kemerler inşa ederek, muazzam bir su

şebekesi kurmak istiyordu. Açık ve kapalı sarnıçlarla kurak yaz aylan için su depolayacak; kuleler çıkıp, kuyular açacak; künklerle ara mahallelere su dağıtacaktı. Teklifi kabul görürse ilk defa bu kadar geniş bir alana su sağlanacaktı. Cüretkâr teşebbüstü. Sinan hakkında öteden beri kem konuşanlara yeni bir firsat çıkarmakla kalmamış, ona yeni hasımlar da kazandırmıştı. Bunlann hiçbiri gözde damat Sadrazam Rüstem Paşa kadar ürkütücü değildi.

Rüstem Paşa, Sinan'ın teklifine başından beri muhalifti. Daha çok su, daha çok insan demekti. Bu da daha fazla izdiham, virane, salgın hastalık getirecekti. Zaten yeterince kalabalık olan İstanbul'a, çıkınında hayaller, kafasında bitlerle yeni sakinler davet etmenin mânâsı yoktu.

Birçok kişi Rüstem Paşa'nın tarafım tutuyordu, farklı sebeplerle de olsa. Sinan'ın istidadını çekemeyen rakip mimarlar onun başarmasından korkuyordu. Meslekten olmayanlarsa, bir insanın -şayet Şirin'in hatırına kayaları delen Ferhat değilse- dağlardan, tepelerden su getirmesinin mümkün olmadığında ısrarcıydı. Vaizler, yeraltı cinlerini uyandırıp âdemoğullannın başına bela açmamak için toprağın rahat bırakılması gerektiğini söylüyordu.

Herkes böyle itiraz ededursun, Sinan endişelenecek bir şey

3Tokmuş gibi çalışmayı sürdürüyordu. Onun bunca çirkef ve ithamın ortasında inancını nasıl kaybetmediğini, dedikodulara karşı nasıl sağır ve dilsiz kalabildiğini Cihan'm havsalası almıyordu. Bir defa olsun atılan çamura çamurla mukabele etmemişti. Bu haliyle, köy çocukları tarafından dürtükle- nerek taciz edildiğinde kabuğuna çekilerek deliliğin geçmesini bekleyen bir kaplumbağayı andırıyordu. Lâkin kaplumbağa gibi sabit durmak yerine Sinan ha bire didiniyordu.

Su işinde Cihan ile Nikola ustalarına yardım ediyordu. Ölçüleri almak, hava terazileriyle hesap yapmak, suyun kaç lüle olduğunu yazmak ve Bizans'tan kalma suyollarının nasıl ıslah edileceğini saptamak onların sorumluluğuydu. Bilgileri toparladıklarında vardıkları neticeleri sultana takdim edeceklerdi. Kalfalar bu önemli vazifenin kendilerine verilmesi karşısında hem heyecana, hem dehşete kapılmışlardı. Yıllar içinde üzerlerine aldıkları görevlerin hepsinden daha zordu. Ustalarını mahcup etmemek için var güçleriyle asıldılar işe. Membalan ve kuyuları, dereleri ve çayları, sarnıçları ve hazneleri birer birer bulup haritada işaretlediler; bunları yeraltı ve yerüstü boğazlarıyla birleştirmenin çarelerini düşündüler. Nihayet bir perşembe günü, üstatla kalfaları iki dirhem bir çekirdek, ellerinde çizimleri, kalplerinde ümitle huzura çıktılar.

Onlan karşılayan Rüstem Paşa kibar ama soğuktu. Cihan, Mihrimah'ı elinden alan adamın önünde sakin olabilmek için tırnaklarını avuçlarına geçirip, gözleri yerde bekledi, Sadrazam farkında bile değildi. Vannı yoğunu Sinan'ı engellemeye adamış görünüyordu. Anadolu'dan gelen göçmenlerden o kadar rahatsızdı ki sırf onları durdurmak için şehirdeki herkesin refahını feda etmeye hazırdı. *Belki de kibirli ve kararlı olmak bir lanet,* diye düşündü Cihan. Böylelerinin kendi akıllarına olan güvenleri öyle yüksekti ki farklı fikirleri dinlemiyorlardı. Halbuki onlardan daha vasat olan insanlar öğrenmeye daha açık oluyor, daha isabetli kararlar alıyorlardı.

Kabul odasına alındıklarında Sultan Süleyman'ı mücevher kakmalı tahtında oturur buldular. Köşedeki fıskiyenin şırıltısı odadaki sessizliği bozan tek şeydi. Âlemlerin hükümdarı, Sinan'ı muhabbetle karşıladıysa da sesindeki sertlik kimsenin dikkatinden kaçmamıştı. Haftalardır ilk kez renkli esvap geçirmişti sırtına. Nicedir ne kalbinde ne kıyafetlerinde revnak kalmıştı. Zaferleri ve kudreti pekiştikçe, ne gariptir ki günahları ve

zaafları da derinleşmişti, iki oğlu taht için rekabet halindeydi ama onu her şeyden çok sarsan, Hürrem'i kaybetmek olmuştu. *Muhibbi* mahlasıyla aşk şiirleri yazdığı, sevildiği kadar nefret edilen kadın; biri küçük yaşta vefat eden altı çocuğunun anası; haremde daha evvel hiçbir kızm düşünemediği mertebelere yükselen cariye; o gülen çehre kulunç hastalığı dahil, nice eziyet çekmiş, sonunda ölüme yenilmişti. Evlatlarından birini Osmanlı tahtında göremeden ölmüştü.

Üç kez yere kapandıktan sonra ustalarının peşi sıra ilerledi kalfalar; bakışları, ayaklarının altında uzanan halının desenlerine çakılıydı. Cihan, şamdanların titrek ışığını ve dışarıdan gelen ıhlamur kokusunu unutmayacaktı.

Sultan, sermimardan teklifini takdim etmesini isteyince, Sinan kalfalarına başıyla işaret etti. Çizimler için deve derisinden neredeyse şeffaf levhalar kullanmışlardı. Hepsi dört adetti. Cihan'la Nikola ilk resmi uçlarından kavrayarak açtılar, herkesin görebileceği şekilde tuttular. Sinan yapmak istediklerini anlatıyor, ara sıra bir teferruata dikkat çekiyordu. Şehrin kuzeybatısında otuz üç sukemeri inşa edecekti. Bununla yüzlerce çeşmeye yaz-kış su verecekti.

Ne sultan ne sadrazam, olumlu yahut olumsuz tek kelime sarf ettiler. Bunun üzerine ikinci ve üçüncü çizimlere geçildi: Muhtelif ebat ve mevkilerdeki sukemerleriydi bunlar. Eski devirlerden kalma kadim sukemerlerinin acilen tamire ihtiyacı vardı. Yıkık halleriyle, dişleri dökülmüş devler gibi dizilmişlerdi şehrin yamaçlarında. Bunlar on anim alıydı. Pek çok membaı birleştirecek bir yeraltı su yollan şebekesi olan dördüncü taslağı -ki içlerinde onu en çok heyecanlandıran buydu- şimdilik kenara koydu Sinan. Daha sıcak olsaydı dinleyenlerin tutumu, gösterecekti. Oysa şimdi içinden bir ses bunu kendine saklamasını söylüyordu. Kanallar vasıtasıyla suyu mahallelere, bağlara bahçelere getireceğini anlattı. Susuza su vermek kadar büyük sevap olmadığından bahsetti. Bitirdiğinde padişahın yüzü durgun bir göl gibiydi. Ne düşün-düğünü kestirmek imkânsızdı.

"Ne dersin? Aklın yatar mı?" dedi sultan, sadrazama. Rüstem Paşa bu anı bekliyordu. Söyleyeceklerinden üzüntü duyuyormuş gibi kederli bir ifade takındı. "Sermimar fevkalade mahirdir, biliriz, işinin eridir. Buraya halis niyetlerle gelmiş. Ona şüphe yok. Lâkin korkarım, bu fikirler bize

sadece dert getirir.”

“Nasıl dertler?”

“Sultanım, masraflıdır, hâzineyi dara sokar. Hele böyle zamanda.”

Bu konuda fikri alındığında Sinan dedi ki: “Masraf olacaktır ama değer. Mümkün mertebe kanalları kısaltır, malzemeyi uygun seçer, tutumlu davranırız.”

“Diyelim ki yaptın, ya sonra ne olacak?” dedi Rüstem Paşa. “Daha fazla göçmen gelecek! Yaban mantarı gibi dip dibe evler bitecek. Bir yangın çıksa, nasıl söndüreceğiz?” Bir mendil çıkarıp, alnındaki terleri sildi. “Şehir ağzına kadar dolu zaten. Kaldırabileceğinden fazlasını alırsa hepimiz için felakettir.” Sinan’ın yüzünde belli belirsiz bir gölge dolaştı. “Şehre kaç kişinin geleceği sultanımızın vereceği karardır. Ama halihazırda burada olanlara su lazım.”

Ne biri ödün verdi, ne diğeri. Sermimar sadrazamı, sadrazam sermiman ikna edemedi. Nihayet sıkılan sultan araya

girdi. "Bu kadarı kâfi. İkinizi de dinledim. Kararımı bilahare öğrenirsiniz!"

Sinan ile kalfaları geri geri yürüyerek odadan çıktılar. "Rüstem'in arkada kalması ne haksızlık" diye düşündü Cihan. Onların yokluğunda sultanın aklını çelecekti. Adil değildi. Denkliği sağlamak için ne yapabileceğine kafa patlattı. Şayet içlerinden biri, vezirin müdahalesi olmaksızın padişahla vakit geçirebilse dengeler değişirdi. Aksi takdirde şansları yoktu.

îki kalfa o akşam Sinan'ın evinde kaldı. Cihan, oturup bu mevzuyu tartışabileceklerini ümit ediyordu ama aylaklıktan hazzetmeyen ustalan onları gene işe koştu. Nihayet yorgun argın döşeklerine çekildiler, işte orada uzanmış, karanlıkta dönüp dururken bir fikir geldi Cihan'm aklına. Sabahı bek- leyemedi; odanın öbür tarafında uyuyan arkadaşına seslendi: "Nikola!"

Sıçrayarak uyandı beriki. "Ne? Ne oluyor?"

"Şşşt, benim."

"Cihan... ne oldu?"

"Uyku tutmadı. Aklımdan çıkmıyor."

"Benim de" dedi Nikola, halbuki bir saniye önce mışıl mışıl uyumaktaydı.

"Vezir yanındayken sultanımız nasıl adil karar verebilir? Bizim usta arada bir çıkar padişahın huzuruna. Rüstem Paşa her gün."

"Doğru, ama elden ne gelir?" -

"Bir fikrim var" dedi Cihan. "Vezirin sultana ulaşamayacağı bir yer var, bildin mi? Oraya gidebilirsek..."

Nikola'nm soluğu kesildi. "Hareme mi gireceksin yoksa?" "Yok yahu, ahmaklık etme" dedi Cihan. "Başka bir yer. Tahmin et!"

"Ee, bilemedim" dedi Nikola. "Söylesene."

“Av! Sultanımız ava çıktığında onu görebilirsem niyetimizi izah ederim. Yanında sadrazam olmayınca dinler.”

“Vallahi iyi sıkıl ettin” dedi Nikola.

Rüstem Paşa’nın avlanmaktan hoşlanmadığını ikisi de biliyordu. Zihni ne kadar çevikse, bedeni de o kadar hantaldı sadrazamın. Aşın pimpirikli olduğu için, dere tepe geyik peşinde iz süremiyor, diğerlerine ayak uyduramıyordu.

“Bu işi kotarsak usta nasıl sevinir” dedi Cihan. “Sakın bir şey söyleme.”

Nikola’nın sesi fısıltı seviyesine indi. “Ya tehlikeliyse?”

“Neden olsun ki? Sultan dinlemek istemezse hemen dönerim.”

“Ben de geleyim mi?”

‘Yalnız gitsem daha iyi. Gelince her şeyi anlatırım, söz.”

“Fakat... Dikkatli ol.”

“Merak etme. Bir şeycik olmaz.”

Arkadaşına bu şekilde teminat verse de Cihanin zihni arı kovanı gibi kaynadı bütün hafta; sinirleri lime limeydi. Çorbasını içerken, taslak çizerken, fille konuşurken, aklında hep sultana ne söyleyeceği vardı. Kelimelerini dikkatlice seçmeliydi. Defalarca içinden tekrar etti, hazırlandı.

Nihayet beklenen gün geldi. Cihan, hayvanat bahçesindeki ahbapları sayesinde sultanın nerede avlanacağını kolayca öğrendi. Tertibinin Nikola’ya anlatmadığı kısmına geçti. Çota’yı da yanma alacaktı. O vakte kadar beyaz fili sultana sevdirme gayretleri boşa çıkmıştı. Hem filin hem de filbazm padişahın gönlünü kazanmak için bir şansı olacaktı şimdi. Çota’nın bunca zamandır Mimar Sinan’ın emrinde çalışıyor olması, ona, diğer hayvanların yararlanamadığı bazı haklar sağlamıştı. Herkes fil ile filbazm saray kapılarından girip çıkmasına alışkındı. Cihan bundan faydalanacaktı. Böylece filin boynuna oturdu; omuzunda koca bir deri çantayla kapıya vardı.

“Nereye gidiyorsun?” diye sordu muhafızlardan biri.

“Sultanımız uğurlu yayını almayı unutmuş. Derhal götürmem emrolundu.”

“Neden bir süvari göndermezler?” diye sordu ikinci muhafız.

“Filler atlardan süratlidir” dedi Cihan gözünü bile kırpmadan.

Muhafızlar güldüler. Ama Cihan’m ciddiyetini fark edince üstelemediler. “Gidip sorsam iyi olur” dedi ilk muhafız.

“Elbette, ben beklerim. Şayet padişah uğurlu yayının yanında olmadığım fark edip sinirlenirse, sebebi ben değilim.”

Bıyıklarını çekiştirerek bir an durakladı adamlar. Derken görünmez sicimlerle bağlıymışçasına ikisi birden yana çekiliverdi.

“Haydi!” dedi ilk muhafız. “Acele et bari.”

Böylece kuzeydeki ormana vardılar. Sultanın peşine düştüğü hayvanları bir uçurumun kenarına sürdüğünü öğrenmişti Cihan. Gidip orada bekledi. Uzunca bir müddet geçti - ya da Cihan’a öyle geldi. Endişelenmeye başladı. Ya çalıların arasmda pusu kurmuşsa birileri? Ya kazara onu vururlarsa? O böyle korkular icat ededursun uzaktan havlama sesleri geldi. Yarım düzine köpek hızla yaklaştı. Derken av göründü: heybetli bir erkek geyik. Sendeleyerek fırladı ormandan. Boynuna bir ok saplanmıştı, bir diğeri de kalbine. Koşuyor olması mucizeydi. Vurulduğunu idrak etmemişti adeta. Cihan, öldükten sonra insanın tırnak ve saçlarının bir süre uzamaya devam ettiğini işitmişti. Benzer şekilde, avlanmış bir hayvanın bedeni de, can verdiği halde kaçmaya devam edebilir miydi? Ruh çoktan gitmiş ama beden hâlâ çırpınıyordu belki de.

Geyik, batan güneşin ışığında parlayan boynuzlarıyla yaklaştı. Muhteşem bir hayvandı. îri gözlerinde keder vardı. Kan kokusundan rahatsız olan Çota hortumunu salladı. Geyik korkmadı. Her türlü tehdit ve tehlikenin anlamını yitir

diği eşiğe varmıştı. Burun deliklerini açıp, bir şey diyecekmiş gibi ağzını araladı; aniden yığılıp kaldı.

Cihan yere atlayıp ona doğru koştu. Geyiğin yanma vardığında yalnız değildi. Av köpekleri ondan evvel ulaşmış, hayvanın ölüsünün etrafını sarmıştı. O an tuhaf bir seziyle arkasını döndü Cihan. Sultan Süleyman, atının üstünde oturmuş ona bakıyordu. Cihan titreyerek kendini yere attı.

"Ne yapıyorsun burada? Filin ne işi var?"

"Bu fakir kulunuz sizi görmeye geldi; iki kelime söylememe müsaade buyurursanız ömür boyu minnettar olurum." "Filbaz değil misin sen?"

"Evet efendim" dedi Cihan. Besbelli yüzünü hatırlamıyordu sultan. Halbuki daha geçen gün huzuruna çıkmış, ona çizimler göstermişti. "Aynı zamanda Sermimar Sinan'ın kalfa- lanndanım. Bu hususla alakalı geldim."

Onlar konuşurken hizmetkârlar geyiğin ölüsünü bir at arabasına yüklemişlerdi. Hâlâ deli gibi havlayan köpekler, yaygarayı kesmeden peşinden gittiler. Tek bir köpek kaldı geride - düşük kulaklı, kızıl-kahverengi, parlak tüylü. Geyiğin arkasından hırlasa da hünkârın yanından ayrılmadı.

"Bana ait fili kendi başına çıkardın" dedi sultan. "Bunun için bin kırbaç yiyebileceğini bilirsin herhalde."

"Sultanım, affınıza sığınırım. Sizi görmem şarttı. Beyaz fil uğur getirir. Diledim ki o da olsun."

Cihan cesaret edip bakabilseydi, padişahın yüzünün tebessümle kırıştığını görürdü. "Böyle münasebetsiz bir işe kalkışmak için sebebin ne ola?"

"Müsaadenizle..." Hem sesi hem elleri titriyordu. Geçen gün gösterme imkânı bulamadıkları dördüncü çizimi açtı. Sinan'ın tasavvur ettiği su şebekesinin şehir için ne kadar hayati olduğunu anlattı. İhtiyar, hasta, zayıf, fukara bunca insanın içtikleri her yudumda padişaha dua edeceklerini belirtti. Sultan onu dinledi. Saray duvarları dışında daha sakin, daha şefkatliydi. Derken sordu: "Ustan burada olduğunu biliyor mu?"

"Bilmiyor. Bilse çok kızar."

"Esas ben kızmalıyım, lâkin belli ki ustana hürmet edersin. Eğer bütün çırakları senin gibiyse, ne mutlu sermimara."

Cihan sevindi bu lafa çocuk gibi. Gülümsedi. Ne iyi etmişti gelmekle.

Oysa hayattaki en vahim aldanışlar, kendimizden memnun olduğumuz anlarda çıkar. Şeytan kulağımıza fısıldar: **Neden daha fazlasını istemiyorsun?"*

"Hünkârım, size bir şey daha gösterebilir miyim?" dedi Cihan.

Başıyla hafifçe onayladı sultan. Aklı yanm kalan avdaydı. Cihan yine de çıkardı esvabmda sakladığı tirşeyi. Kendi tasarımıydı bu. Hayali bir nehri aşan yedi kemerli bir taş köprü. Bunu ilk kez savaşta çizmeye başlamış, Roma'da gördüklerinden etkilenerek geliştirmişti. Aşağıda köprünün ayaklarını suyun tazyikinden koruyacak bentler, yukarıda yaya ve hayvanların yürüyeceği kaldırımlar olacaktı. Eğer büyükçe bir öküz arabası geçerse, herkesin kenara çekilebileceği melceler yapacaktı. Açılıp kapanan kısmı sayesinde, altından gemiler geçebilecek, emtia ve yolcu akışı idare edilecekti. Şayet sultan, Sinan'ın su yollarıyla beraber Cihan'm köprüsünü de kabul ederse, o vakit Cihan hiçbir kalfaya nasip olmayan bir şansa nail olacaktı. "Sinan'ın dâhi talebesi" diyeceklerdi. Mutat olan, çırak kısmının, çayırda ilerleyen sümüklüböcek gibi yavaş yükselmesiydi ama Cihan istisna olabilirdi. Başarılan Mihrimah'ın kulağına giderdi. Belki o zaman onu beğenir, özlerdi.

Çizime göz ucuyla bakan sultan atının yulannı kavradı. "Girişkenliğini beğendim. Ama cesaret tehlikelidir, dikkat et. Unutma, bir hükümdar karar vermeden evvel her hususu dikkate alır. Şimdi git, haber bekle. Bir daha böyle şey yapma. Bugün şefkatimi gördün, o gün gazabımı görürsün."

Peşinde adamlar, köpekler ve atlarla çekti gitti sultan. Onlar gözden kaybolunca Cihan derin bir nefes aldı. Her şey yolunda gitmişti. En azından meramını anlatmıştı. Etrafta Rüstem belası olmadan.

Ertesi gün, inşaat sahasında Nikola koşarak geldi. "Ne oldu?"

"Padişahı gördüm. Benimle konuştu."

Nikola'mn gözleri kocaman açıldı. "Sahi mi?"

"Evet!" dedi Cihan, zapt edemediği bir zafer hissiyle. "Bana sorarsan sultanımız bizden yeni bir sukemeri ve köprü inşa etmemizi isteyecek."

"Ne köprüsü?"

"Şey... Kendi tasarladığım bir köprüden de bahsettim." "Üstada sormadan mı?"

Huzursuz olan Cihan cevap veremedi. Bütün gün Sinan'la konuşmak

için fırsat kolladı. Olmadı. Onun yerine, akşam ezanından önce üç yeniçeri çıkageldi.

Sinan karşıladı onlan. "Selamünaleyküm, buyurun."

"Adamlarından birini almaya geldik mimar efendi."

"Bir hata olmalı" dedi Sinan. "Amelelerim namuslu insanlardır."

"Amele değil. Kalfa!"

Kulak misafiri olan Cihan başına gelecekleri hissederek ağır ağır öne çıktı. Tam o esnada Sinan sordu: "Hangisi?" Askerlerden biri Cihan'm adını verdi.

Şaşkınlıktan dili tutulan Sinan gözlerini kırpıştırdı. "İyi talebemdir."

"Vezir-i azamin emirleri" dedi asker. Belli ki üstada hürmet ediyordu ve çırağım derdest ederek onu üzmek istemiyordu. "Fena bir şey yapmadı, değil mi?" diye sordu Sinan.

Kimse cevap vermedi. Bu tedirgin sessizliğin ortasında Cihan'm sesi işitildi: "Affet usta, kusur ettim, bağışla."

Ortalıkta bilmediği şeyler döndüğünü sezen Sinan'ın yüzü asıldı. Ellerini Cihan'm omuzlarına koydu. Tıpkı seneler evvel, o harp meydamnda yaptığı gibi. "Her ne ise sebep, yüreğini ferah tut. Bu da geçer."

Cihan'm boğazı düğümlendi. Dudaklarından bir hıçkırık kaçı verir diye ağzım açamadı. Askerler ilk başta ilişmeden yanında yürüdüler ama görüş mesafesinden çıkar çıkmaz ellerini bağladılar. Sadrazam Rüstem Paşa'nın huzuruna bu şekilde getirildi. Yer yanlsaydı da Mihrimah'a koca olan adamın karşısında bu halde durmasaydı.

"Sen!" dedi parmağını sallayarak sadrazam. "Demek haşmetli sultanımıza pusu kurdun! Bu ne cüret! Yılan gibi arkamdan iş çevirirsin."

Cihan ensesinin terden nemlendiğini hissetti; titriyordu. "Niyetin hâzineye zeval getirmek! Araştırdım soyunu so- punu. Nereden geldiğin belli değil. Sahiden Hintli misin değil misin, meçhul."

Tam o esnada sadrazamın işaretiyle arka tarafta bir kapı açıldı. Deri çizmeleri, biçimsiz sakalıyla Kaptan Garreth belirdi. Rüstem Paşa'mn önünde yerlere kadar eğildi. Cihan'a göz ucuyla bakmakla yetindi.

"Seni buraya şahitlik edesin diye getirdik Delibozuk Reis. Bu mudur vaktiyle geminde seyahat eden kişi?"

"Budur" dedi Kaptan Garreth.

"Peki filbaz mıdır? Yoksa dolandırıcı mıdır? Söyle, kellesini uçuralım."

Delibozuk Reis, Cihan'ı inceledi. Gözlerinde delice bir parıltıyla sustu.

Belli ki durumdan gayet hoşnuttu. Derken cevap verdi: “Kendisi aceminin tekidir amma filbazdır hakikaten. Hindistan’dan fille beraber geldi.”

Deminden beri ecel terleri döken Cihan kulaklarına inana- madan baktı.

“İyi, peki” dedi sadrazam. Tatmin olmamıştı. Tekrar Cihan’a döndü. “Gene de Acem şahmın casusu olmayasın?”

“Efendim” dedi Cihan, sesi çatlayarak. “Kuran’a el basarım ki casus değilim. Acem diyannı bilmem etmem. Art niyetim yoktu.”

“Göreceğiz bakalım. Mahpusta akim başına gelir, dilin açılır nasılsa.” Muhafızlarına döndü Rüstem Paşa. “Götürün!” Ve böylece Cihan, hem filbaz hem kalfa, hem mücrim hem masum, İstanbul’a su getirme işinde Sinan’a yardım edeyim derken, ne olduğunu bile anlayamadan atıldı Yedikule Zindanlarına - ondan evvel nicelerinin girdiği ama sadece bir avuç insanın sağ çıkabildiği o karanlık ve kasvetli mekâna.

CZIO

“İsmin?” diye bir daha sordu kâtip, bu sefer daha kızgın bir şekilde.

Cihan susmakla hayırlı bir iş yapmıyordu. Fakat bu kapıdan içeri giren bahtsızlar listesinde kendi adını görmeye yüreği elvermediğinden bir türlü konuşamıyordu. Sanki adı bir defa yazılsa ebediyete kadar bu delikte kalacaktı. Öyle bir korku düşmüştü içine.

Kâtip öfkeyle baktı. “Bana bak, biz sorunca sen cevap vereceksin. Yoksa dilini keseriz, istesen de çıtın çıkmaz. ”

Hapishane emini araya girdi. “Hadi, hadi. Civcivi korkutmayalım.”

“Besili saray tavuğu!” dedi kâtip.

“Fark etmez. Tüyleri yolundu mu tüm tavuklar aynı. İsterse paşa olsun, burada sökmez kimsenin rütbesi” dedi hapishane emini.

“Haklısın efendi!”

Kıpırdamadan mahkûma bakıyordu hapishane emini. Çöküк gözleri ve düşük omuzlarıyla Cihan’m köyündeki bir oğlana benziyordu. Kurbağaları yakalayıp bir sopaya bağlar, bıçağıyla doğrardı. Bu esnada yüz ifadesinde en ufak değişiklik olmazdı.

‘Yalla epeydir böylesi düşmemişti” dedi kâtip, Cihan odada değilmiş gibi.

“Sadrazamın armağanı!”

Cihan, adamların ona dair her şeyi zaten bildiklerini anladı. İsmini sormaları -tıpkı kavga çıkarmayacağı aşikârken zincire vurmaları gibi- sırf zevk içindi. Susarak bu maskaralığın uzamasına sebep oluyordu. Konuştu.

Sesi boğuk çıktı: “Cihan, ismim. Sultanımızın fılbazı, sermimar kalfasıyım.”

Kuştüyü kalem kâğıda döktü kelimeleri. “Yazık etmişsin kendine” dedi kâtip. “Küçük adamın düşmanı büyük olursa, vay haline.”

Cihan güçlükle yutkundu. “Ustam çıkarır beni.”

Hapishane emini yaklaştı. Cihan adamın ekşi ter kokusunu aldı. “Burada çürüyen her herifin bir ustası vardı. Faydası olmadı. O senin söylediğin ustalar, cenazelerini almaya bile gelmedi.”

Cihan ısrar etti. “Benimki başka.”

Adam güldü. Muhafızları çağırdı: “Haydi, götürün şehzadeyi sarayına.”

Meşaleler taşıyan muhafızlar -ikisi yanında, biri arkasında- Cihan’ı ite kaka pis ve rutubetli bir dehlize soktular. Bir kat aşağı indiler ve o kadar dar bir geçide girdiler ki tek sıra olmaları gerekti. Duvardaki çatlaklarda kaygan, yeşil yosunların bittiği Cihan’ın gözünden kaçmadı. Tfekrar merdiven indiler. Koku kesifleşti, karanlık koyulaştı. Cihan, bir vakitler canlı olduğunu tahmin ettiği yumuşak bir şeyin üstüne bastı.

Zindanın *bağırsakları* derlerdi buraya. Duvarlarda bir iki meşale can çekişircesine cılız yanıyordu. Diplere doğru öyle zifiriydi ki Cihan sabah getirildiğini bilmese gece oldu zannederdi. Sağda solda, kapkara oyuklar halinde hücreler vardı. Derken gözleri karanlığa alıştı, onları gördü. Avurtları çökmüş, bir deri bir kemik kalmış bedenler. Kimi kısa boylu, kimi uzun; kimi gencecik, kimi burada ihtiyarlamış. Bazı mahpuslar alınlarını demir parmaklıklara yaslamış sabit gözlerle onu izliyordu. Kimileri sırtını dönmüş, ilgilenmiyordu. Yerlerde kaba hasırların üstünde inleyerek yatanlar vardı. İçinde fare ölüsü yüzen bir kovadan kepçeyle su içen bir adam, ağzına kadar pislikle dolu kapların yanında yığılmış boklar gördü. Midesi bulandı. Öğürdü elinde olmadan.

Bir mahpus anlaşılmaz bir şeyler fısıldadı. Cihan ne dediğini işitmek için başını o yana çevirdiğinde adam var gücüyle üstüne tükürdü. Ellerini hareket ettiremeyen Cihan yüzündeki balgamı omzuyla silmeye çalıştı. Beriki bir kahkaha attı. Cihan’m kulaklarında çınladı adamın gülüşü - alçak perdeden ama bir türlü bitmeyen, neşeden yoksun, sırf acıtmak için atılmış bir kahkaha. Cihan o lahzada zindandaki herkesin onunla alay ettiğini hissetti. Dizleri boşalıverdi. Onun da bir yankesici olduğu hakikatti ama buradakiler gibi değildi. Bunlar haydut, katil, tecavüzcüydü; kimseye hayırları do- kunmamıştı. Yanlannda yeri yoktu. Haksızlığa karşı hissettiği öfke ve isyan, safra gibi doldurdu boğazım.

“Yürü, ne dursun!” diye bağırdı arkasındaki muhafız.

Az ileride bir şey ciyakladı. Muhafız meşaleyi oraya tutunca gördüler ki bir yarasaydı. Cihan hayvanın buraya nasıl girdiğini merak etti. Belki de yakınlarda bir delik vardı. Düşünmeye vakit bulamadı. Muhafızlar paslı bir kapıyı açarak, Cihan'ı tekme tokat boş bir hücreye ittiler.

"Tahtınız hayırlı olsun hazret!" dedi içlerinden biri çekip gitmeden evvel.

Duvarlarda minnacık deliklerden gıdım gıdım hava ve ışık sızıyordu. Üç yanı taş duvar, altı toprak zemindi. Ötede yatak niyetine, eprimiş bir hasır duruyordu. Yanında da iki tahta kova - birinde kurumuş pislikler, diğerinde her türlü haşarata havuz olmuş içme suyu. Hepsi bundan ibaretti.

"Neden buraya getirmedin çaylağı?" dedi bir ses.

Cihan gayriihtiyari dönüp baktı; karşı hücrenin mumlarla aydınlatılmış olduğunu gördü. Orada bir insan azmanı, dudaklarını şapırdatarak, eline geçirince Cihan'a neler yapacağını sayıp döktürüyordu. Etrafındakiler söylediği her şehvetli söze kahkahayla yanıt veriyordu. Cihan'ı esas hayrete düşüren, onun ve yanından geçtiği bütün tutuklulann aksine, buradaki hiç kimsenin zincirlenmemiş olmasıydı. Diğerlerine tanınmayan bu imtiyaza nasıl nail olmuşlardı, anlayamadı. Derken şarkı söylemeye başladılar - sağa sola vuruyor, el çırpıyor, tepiniyorlardı. Mahpuslardan biri —kıvırcık saçlı, badem gözlü, alımlı bir delikanlı- ıslık ve alkışlar eşliğinde raks etmeye koyuldu. Ağır ağır salınarak mintanını sıyırdı ve içine bir inci tanesi kondurulmuş göbek deliğini açığa çıkardı. Altında Cihan'm okuyabileceği kadar iri harflerle bir dövme vardı: *Aşkbaz.*

"Hadi Kaymaktabağı!"

"Salla o tatlı kıçını!"

Cesaretlenen Kaymaktabağı daha çok kırıtmaya başladı. O oynaştıkça sataşmalar da çirkinleşiyordu. Diğer mahpuslar kıkırdıyordu ama Cihan onlann alttan alta kabadayıdan korktuklarını fark etmişti.

Cihan delikanlıya bakadursun, ismi Abdullah olan kabadayı da Cihan'ı incelemekteydi. Aniden Kaymaktabağı'nı arkasından yakalayarak üstüne abandı. Bir kahkaha koptu. Kulaklarına kadar kızaran Kaymaktabağı, gergin gülümsedi. Bağırış çağırış her yerden işitiliyor olmalıydı ama ortada tek bir muhafız yoktu. Abdullah çizmesinin içinden bir bıçak çekti. Soğuk, keskin kenarını yaladıktan sonra Kaymaktabağı'nın boynuna dayadı. Delikanlının tedirginliğini ele veren tek şey hızla inip çıkan âdemelması oldu. Gene de raksı kesmedi. Bir müddet üçü kendi âlemlerinde kayboldu - kabadayı, rakkas ve bıçak.

Abdullah kenara çekilerek kollarım sıvadı. Sol kolu, kimi kabuk

bağlamış, kimi yeni çiziklerle kaplıydı. Tek hamlede dirsekten bileğe kadar kendini kesti. Sızan kanlar, koyu lekelerle kaplı zemine damladı. Kayıtsız görünmeye gayret etse de Cihan'm eli ayağına dolaştı. Birden, bu adamı öldürebileceğini hissetti. Ondan da, kendinden de ürktü.

Tam o esnada bir ses yardı havayı. "Kesin ulan şamatayı!" Suspus oldu herkes. Cihan soluna, dehlizin sonundaki hücreye baktı. Karanlıktı. Adım adım, aşina bir surat öne çıktı: Balaban!

Kabadayı homurdandı. "Bizimkiler azıcık eğleniyordu be." "Söyle sülüklerine başım ağrıdı" dedi Balaban.

Abdullah adamlarına işaret etti. Kaymaktabağı dahil hepsi köşelerine çekildiler.

"Bir şey daha var" dedi Balaban.

"Ha?"

"Ulan kaç kez söyledim sana kendini kesmeyeceksin diye, ha? Kan görmek zorunda mıyız sabah akşam?"

"Çaylak içindi" dedi Abdullah, döktüğü kanın kıymeti bilinmedi diye darılmış gibiydi.

"Tamam merasim bitti" dedi Balaban. Parmaklıklara yaklaştı. Ancak o an baktı Cihan'dan yana. "Şu işe bak yahu! Bizim filbazmış!"

Yanında beş Çingene daha vardı; hepsi de sapma kadar sadıktı çeribaşma. Tek tek kafalarım uzatıp Cihan'ı selamladılar.

"Ne o çırak? Nasıl becerdin buraya düşmeyi?" dedi Balaban. Bu ikisinin birbirini tanıdığına inanamayan Abdullah kendi hücresinden kulak kesildi.

"Sadrazamı kızdırdım" dedi Cihan. "Ya sen?"

Limandan bir sandık hurma çalarken yakalanan bir Çingene çocuğu falakaya yatırtıp, tabanlarındaki etler dökü- lünceye kadar dövdürten, sonra da katır üstünde ters oturmuş vaziyette sokaklarda dolaştıran Edirne kadısından intikam almayı kafaya takmıştı Balaban. O ve şürekâsı, adamın mücevherlerini ve kaftanlarını aşırmış; avlusundaki ördek ve kazları kesip pişirmiş; dördüncü karısını kaçırmış; ahırlarım ateşe vermişti. O safhaya kadar şansları yaver gitmişti. Ama gözlerini kodamanın yeni arabasına dikince -ki Frengistan'dan getirilmişti ve daha evvel bir senyöre aitti- yakayı ele vermişlerdi.

Balaban zindanda kraldı. Sefaletin ortasında bir vaha yapmıştı - ipek minderler, Acem halıları, ısınmak için bir maltız, kahve pişirmek için pirinç bir cezve, oymalı meşe masa ve ceviz koltuk. Mahpuslar ona saygı gösteriyor, damarına basmamaya özen gösteriyordu. Çünkü her birinin sevdikleri -ebeveynleri, karılan, çocuklan- vardı dışanda. En azılı

mahkûm bile biliyordu ki şayet Balaban'a ters giderse, Çingene'nin hısım akrabalarından biri intikam alırdı. Zira Balaban, genişliğini kendisinin de bilmediği devasa bir aşiretin başıydı. Ama bu kadar itibar görmesinin tek sebebi bu değildi. Mahpuslar da muhafızlar da *Romani laneti*[1] nden çekiniyordu. Bu bedduaya maruz kalan kişi, hele bir dolunay gecesi lanetlenmişse, ömür boyu sürüngüğü gibi yedi kuşak ailesi dertten kurtulamıyordu.

Cihan bunları zamanla öğrendi. Balaban'la ilgili efsanelerin arkasında gene Balaban olduğundan şüpheleniyordu. Sinan'dan sonra karşısına çıkan en akıllı adamdı çeribaşı. Ustasının aklı sakin, dipsiz bir göl gibiyken, Balaban'mki yatağına sığamayan çalkantılı, hırçın bir nehirdi.

Cihan, ondan evvel bu hücrede kalmış bahtsızların ter kokusunu taşıyan, güve yeniği dolu bir örtüye sarınıyordu geceleri. Merak ediyordu neredeydi o insanlar şimdi - eğer ha

yatta kalmışlarsa. Bazen öyle soğuk oluyordu ki, dişleri takırdıyordu; çıkan ses tahtaya vuran keskileri anımsatıyordu. Duvarlardaki çatlak ve deliklerden ayaz giriyor, böcekler çıkıyor, sıçanlar koşturuyordu. Bu mahlukattan birinin kulağına kaçması veya burnunu kemirmesi ihtimali bile kâfiydi Cihan'ı uyanık tutmaya. Kaskatı bir halde karanlıkta oturuyor, sonunda şafağın söktüğünü tahmin edip ancak ondan sonra uykuya dalabiliyordu. Çota'yı deli gibi Özlüyordu. Mihrimah'ı görmeyi, onun atlas yumuşaklığındaki sesini işitmeyi istiyordu. Evvelki hayatı, bir başkasından dinlediği, hayal meyal bildiği bir masal gibi duruyordu aklının köşesinde.

Haftalar geçmek bilmiyordu. Zaman, hiçbir yere varmayan, başı sonu olmayan bir merdivendi. Yalnızlıkla baş edebilirdi ama terk edilmişlikle değil. Ne kadar mazeret bulmaya çalışsa da Sinan'ın neden ziyaret etmediğini yahut hiç olmazsa bir mektup göndermediğini anlayamıyordu. ilk günlerde ne vakit dehlizde ayak sesleri işitse ustasından haber geldiğini düşünmüştü. Umutla beklemişti. Ama artık vazgeçmişti. Belli ki burada unutulmuştu. Onları -Yusuf, Nikola, Davud, Sinan ve beyaz fil- yokluğundan etkilenmemiş halde çalışırken düşünmek ağırına gidiyordu. Mihrimah geliyordu gözünün önüne; onu elinde bir Venedik aynası, yüzünü incelerken düşlüyordu. Duyunca üzülür müydü acaba? Sanmıyordu. Arkasından matem tutacak kimse yoktu. Yüreğindeki öfke ve kırgınlık, üzerindeki bitlerden hızlı çoğalmaktaydı.

Günde bir defa küflü bir pide ile içinde kıkırdak parçaları yüzen yavan bir çorba veriliyordu. Cihan hiçbirini öğürmeden yutamıyordu. Açlığın insana tuhaf şeyler yaptığını keşfetmişti. Uyurken de, uyanıkken de yemek hayalleri kuruyordu. Kendi kendine konuşuyor, mazide onu incitenlerle tartışıyor; üvey babasına, Gâvur Kaptan'a, Karanfil Kâmil Ağa'ya, ayıbaz Mirka'ya laf yetiştiriyordu. Öteki hücrede Abdullah, ondaki değişimi sırıtarak seyrediyordu.

Bir ay sonra muhafızlar ay yüzlü bir oğlan getirdi - kapkaççının tekiydi. Falakaya yatırılıp her bir ayağına yüz sopa yediği için zorlukla yürüyordu. Usul olduğu üzre, cezasını ifa eden adamın elini öpmüş, ona doğru yolu gösterdiği için teşekkür etmişti. Kendisini kamçılayan bu zata zahmetleri için para ödemesi istenmişti. Halbuki oğlamn "benim" diyecek tek akçesi yoktu. Bir defa daha dövülüp zindana atılmıştı neticede.

Cihan'm yanında yer olduğu halde oğlan karşı hücreye konuldu. Abdullah'ın onu taciz etmeye başlaması uzun sürmedi. Ay yüzlü şiddetle

karşı koydu. Cihan onun korku dolu cırtlak itirazlarını işitiyordu aralarda. Koyu halkalar çökmüştü gözlerinin altına. Sürekli tetikte olmak zorunda hissettiğinden başım koyup uyuyamıyordu belli ki. Cihan'm içi acıdı. Hayvanat bahçesindeki ilk gece kendi yaşadıklarını unutmamıştı. *Şeytanelması* denen -namı diğer tatula- beter bir uyuşturucunun müptelasıydı Abdullah. Afyonla karıştırıyordu bunu bazen. O zaman ne yaptığını bilmiyor, ruhundaki bütün iblisler ve zebaniler ortaya çıkıyordu.

Bir öğlen, yine sabaha karşı uykuya dalabilmiş olan Cihan boğuk seslerle uyandı. Karşı hücreye bakınca bir köşede kaşlarım alan Kaymaktabağı'nı gördü. Diğerleri zar oyunu oynuyor, olan bitenden habersizmiş gibi davranıyorlardı. Yan tarafta Abdullah bıçağını oğlanın boğazına dayamış onu sessiz olmaya zorlarken, bir yandan da şalvarını indirmeye çalışıyordu. Cihan parmaklıklara koşarak avazı çıktığmca bağırdı: "Balaban!"

Çıt yoktu. "Balaban, hey!"

"Ne var ulan? Ne bu patırtı?"

"Ufaklığın başı dertte!"

"Ee?"

"Yardım etsene!"

"Etraftaki her andavallıya yardıma kalksam sıçmaya vaktim kalmaz."

Cihan feryat etti. "Allah kahretsin! Laf yetiştireceğine bir şey yap be adam! Bak yapmazsan..."

Bitmemiş cümle asılı kaldı havada. Cihan tereddüt içinde yutkundu. Neyle tehdit edebilirdi ki? Bitkin bir sesle tamamladı cümlesini: "... Yapmazsan Abdullah'tan farkın yok demektir."

"Var diyen mi oldu?" dedi Balaban.

Abdullah kıs kıs güldü. Elleriyle oğlanı kendine çekti. "Gözlerim yaşardı. Ufaklığı kurtarmak mı istiyorsun?" dedi. "Gel onunla yer değiş madem!"

Cihan ne yapacağını bilemedi bir an. Balaban, Kaymak- tabağı, ay yüzlü, dehlizdeki mahkûmlar... sanki herkes durmuş, vereceği cevabı bekliyordu. Fevkalade bir şey söylemeye kendini mecbur hissetti. "Bana bak Abdullah öküzü. Fil nedir bilir misin? Heyula bir filim var benim. Ezdiği adamın haddi hesabı yok. Buradan çıkınca ahdim olsun, fil gebertir seni."

"O ne lan?" dedi Abdullah, yan şaşkın.

"Karadaki mahluklann en büyüğü. Nahıldan uzun, kantar topundan

ağır.”

Abdullah kahkahayı bastı. “Yahu haşhaş mı yuttun yoksa? Ne kirli çıkınsın. Nerden buldun?”

“Sahi söylüyorum. Mahluk seni haşat eder. Savaşta çok kâfir öldürdü. ”

“Zırvalama!” dedi Abdullah.

“İnansan iyi edersin” diye araya girdi Balaban. “Bizde de var bir tane. Zeki hayvanlar. Senden zeki oldukları kesin. Böcek gibi ezer valla.”

Balaban işe kanşınca, ciddiye aldı Abdullah. “Ne yer, ne içer bunlar?”

“İnsan eti!” dedi Cihan.

“Zırvalama” dedi Abdullah gene, fakat deminki kadar emin çıkmadı sesi.

O arada oğlan kendini kabadayının elinden kurtarıp hücrenin öbür yanma kaçmıştı. Bütün gün tek kelime etmedi. Allahtan, kısa süre sonra salıverildi. Cihan onun kurtulmasına ne kadar sevinse de kalkıp uğurlayamadı. Bitap hissediyordu kendini. Hem yanıyor hem üşüyordu. Ateşlenmişti. Bilin i gidip geliyor, ha bire sayıklıyordu. Hezeyanlar içinde kâh Mihrimah’ı dudaklarından öpüyor, kâh Sinan’la konuşuyor, k ih Nikola, Yusuf, Davud’la yan yana çizim yapıyordu. Yemeyi içmeyi hepten bıraktı.

İki gün sonra hücre kapısı açıldı, bir gölge belirdi. Ecinni taifesinden olmalıydı. Yanına oturdu, alnına elini koydu. Israrla bir içki içirmeye çalıştı.

“iyi saatte olsunlar elinden bir şey almam” dedi Cihan.

Güldü beriki. “Cine benzer halim var mı ulan?”

Güçbela açtı Cihan gözlerini. “Balaban?”

“Bildin ya, hadi, iç şunu! Cayır cayır yanıyorsun.” Bir eliyle bardağı tutarak, Cihan’m doğrulup sırtını duvara yaslamasına yardım etti.

“Ne yapıyorsun burada?” •

“Sana bakıyorum.”

“Ama nasıl girdin içeri?”

“Her hücrenin anahtan var bende” dedi Balaban.

“Ne?!”

“Şşşt, bunu sonra konuşuruz. Söylesene, avradın var mı?” “Yok.”

“Peki bir sevdiğin? Koca memeli bir hatun? Farz et ki sana şerbet yapmış. Hadi al bir yudum, kırma kadıncağızın kalbini.”

Mihrimah'ın ona -veya herhangi birine- şerbet yaptığını hayal bile edemedi Cihan. Gözlerini kapattı, "istemem..." "Yahu delirtme, iç şunu. Güven bana."

"Sana mı güveneyim?" diye parladı Cihan. "Oğlana yardım etmedin. Ne biçim adamsın. Nerde vicdanın?"

Balaban iç geçirdi. "Sağ salim gitti ya, bir şey olmadı. Hem bizden değildi. Herkesi korumaya kalksam kendi adamlarımı tutamam."

"Demek sadece kendinden olanları korursun, ha?" "N'aparsm, öyle bu devran. Madem kimse Romani sevmez, madem bizi hor görürler, ben de bir tek Romani'yi esirgerim, o kadar. Sade kendi kanım canım!"

"Kanın canın batsın!"

"Filbaz! Ağzından çıkanı kulağın duysun. Dua et severim seni. Niye kollayayım her ipsiz sapsızı?"

"Beni niye kolluyorsun o halde?" dedi Cihan. "Hata etmişim. Sen Abdullah gibi değilsin. Daha da betersin. Onun ne olduğu belli. Kötüyse kötü. Ya sen nesin? Mert misin, namert mi belli değil."

"Bak böyle konuşmaya devam edersen, keserim o dilini." "Hiç durma" dedi Cihan. Hem titriyor, hem boncuk boncuk terliyordu. "Kes, at. Umurumda sanki. Ölüyorum zaten." "Şayet... bizden olursan başka. O vakit böyle konuşabilirsin" dedi Balaban. "Gel şenle anlaşalım. Sen şunu iç, iyileş. Ben de baharda ziyafet vereyim. Seni fahri Romani yapayım. Dilini dağlamama gerek kalmaz."

Cihan'm hiç gülesi yoktu ama güldü. Balaban sinirlendi. "Ne o lan? Beğenemedin mi bizi?"

"Yok yahu, ondan değil" dedi Cihan, "iftihar ederim. Sadece... bu delikten sanmam ki sağ çıkayım."

Deminden beri kendi hücresinden onları dinleyen Abdullah lafa daldı. "Bırak gebersin!"

"Kapa çeneni!" diye bağırdı Balaban. Cihan'a dönerek sesini alçalttı: "Sen şunu iç, ben seni manevi Romani yapacağım, iyidir bu iksir, *daki dey*[7] ta nerelerden yolladı."

O da kim, diye sormadı Cihan. Bir yudum almasıyla tükürmesi bir oldu. "Iyy. iğrenç!"

"iğrenç ha?" dedi Balaban gayet sakin. Aniden çevik bir hareketle Cihan'm kafasını geriye yatın p omzuna yasladı ve maiyi ağzından içeri boca etti. Yarı boğularak, yarı öksürüp öğürerek, neticede içti.

"Âlâ" dedi Balaban. Yeleğinin cebinden uzunca bir mendil çıkanp Cihan'm başına bağladı. "Bu bahar ailemize dahil oluyorsun. Haydi

hayırlı olsun!”

O günden sonra bir hafta boyu içtiği iksirin marifetiyle mi, yoksa hiç sahip olmadığını sandığı talihi sayesinde mi bilinmez ama Cihan illeti nihayet atlattı. Hatta tekrar çizim yapmaya başlayacak kuvveti bile buldu kendinde. Ölüm gelip yoklamıştı şöyle bir. Yanma almak istemişti. Sonra kim bilir hangi sebepten, bırakmıştı yaşasın.

Zindanda en kıt şey umuttu, en bol şey insan pisliği. Kovalar nadiren boşaltılıyordu. Cihan hiçbir zaman alışamasa da kokuya, ilk zamanlardaki kadar hassas değildi artık. Vaktiyle mimarlar çizimlerini toprağa, kile yaparmış. O da baktı ki ne kâğıt var, ne tirşe; köşede biriken dışkıları kullanmaya başladı. Bir çomak vasıtasıyla çizebiliyordu.

Evvela bir kervansaray tasarladı. Onu silip bir malikâneye başladı. Mihrimah’a layık bir saray yavrusu. Ama en çok uğraştığı, bir hapishane binasıydı. Dikey değil yatay bir yapı. Tavandaki geniş mazgallar sayesinde bol bol ışık ve hava alacaktı. Zengin evlerinin pencerelerindeki gibi camlar takılacaktı. Onun zindanında yaşı küçük mahkûmlar yetişkinlerle bir araya konmayacaktı. Ve hiç kimse zincire, prangaya vurulmayacaktı. Mahkûmlar, ana binaya bitişik işliklerde çalı-

7. Daki dey: Anneanne.

şacak, dülgerlik ya da duvarcılık gibi meslekler öğreneceklerdi. Geceleri zindanda uyuyacak ama gün boyu çalışıp, faydalı olabileceklerdi. Geçmek bilmeyen saatlerde en sevdiği şey bu hapishaneyi tasarlamaktı. Hiç düşünmediği konulara kafa yoruyordu artık. Eskiden onun için aslolan bir bina veya köprüyü yükseltmekti; bunu kimlerin kullanacağı, kullanırken nasıl hissedecekleri akima bile gelmezdi. Oysa artık önemsiyordu bu tür hususları; yapılar kadar, içindeki insanları.

“Gene ne çiziktiriyorsun?” diye sordu Balaban bir sonraki ziyaretinde.

“Bir imaret. Yoksullar için. Bak burası mutfak. Burada uyuyacakları odalar. Şu da kütüphanesi. Memleketteki her âlim burada bir gün ders verse, ne cevherler çıkar fakir fukara arasından.”

“Amma hayalperestsin” dedi Balaban. “Ya diğeri?”

“O da hastane. Aklı gidip de gelmeyenler için. Meczuplar, mecnunlar... öyle bir mekân olmalı ki en ağır delileri bile barındırabilmek. Ama hapsetmeden ve zaptetmeden.”

Balaban gülümsedi, “iyice tuhaflaştın. Git dışarıda yap artık

resimlerini. Müjdemi isterim. Sadrazam seni affetmiş." "Ne? Nereden biliyorsun?"

"Sarayda akrabalarım var."

Bir kuşku dolaştı Cihan'm gözlerinde. "Neden acaba? Ne değişti ki?"

"Yahu ne zorun var?" dedi Balaban, çileden çıkmışçasına ellerini kaldırarak. "Diz çök, şükret Mevla'ya. Ne diye kurcalıyorsun? Kucağına düşen nimeti öp başına koy, nereden geldin diye sorma."

Sabah ezanından evvel ayak sesleri işitti Cihan, bir anahtar döndü kilitte, iki muhafız girdi hücreye. Zincirlerini çıkarıp onu ayağa kaldırdılar. Aklından geçen ilk ve tek şey kendisini idam edecekleri oldu. Sendeledi. Bir cellat geldi gözünün önüne... Bu arada gönülsüzlüğünü anlayan muhafızlar itekliediler ama ilk günkü gibi hoyratça değil. Bu beklenmedik merhamet, Cihan'ı iyice telaşlandırdı.

"Asacak mısınız beni?"

"Yok be, ahmak. Serbestsin. Gidebilirsin."

İşittiklerine inanmaz bir halde, ayaklarını sürüye sürüye çıktı haftalardır esir olduğu o daracık, kokuşmuş mekândan. Doğruca Balaban'm hücresine yöneldi. Uyuyorlardı. Veda etmeden gitmek istememişti. Çingene'nin ona verdiği mendili çıkarıp demir parmaklıklara bağladı. Öteki hücrede Kay- maktabağı anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı. Yanında yatan Abdullah, öyle huzurlu uyuyordu ki gören inanmazdı içinde bunca şiddet barındırabileceğine.

Dehlizler boyu yürüdüler, merdivenleri tırmandılar. Cihan ona kimin yardım ettiğini düşünüyordu durmadan. Kâtip ile hapishane emini, çıkışım yaparken gene bir sürü kem laf ettiler ama bu sefer daha temkinli, daha ölçülüydüler.

Dışarıda onu bekleyen muhteşem bir araba olduğunu görünce şaşırdı Cihan. Arabacı, üstüne başına şöyle bir bakıp surat assa da, buyurması için kapıyı açtı.

"Nereye gidiyoruz?"

"Mihrimah Sultanımız gönderdi. Seni görmek ister." Böylece anladı onu kimin kurtardığını. Usulca geçti, oturdu. Arabanın penceresinden dışarı baktı. İçinde yunusların oynaştığı denizi kaplayan sis tabakasına, çam ağaçlarının yeşiline, meltemle dertleşen yapraklara... Her şey bıraktığı gibiydi. Aynı zamanda hiçbir şey aynı değildi. İnsan kendi değişince, dünya değişti zannediyordu ya, ona da öyle oldu.

Cihan başını çıkararak arabacıya seslendi: "Allah rızası için evvela bir

hamama götür.”

“Olmaz. ‘Oyalanmadan hanım sultana getiresin’ diye emir aldım.”

“Bu vaziyette çıkamam karşısına yahu, merhamet et.”

Dinlemedi adam. Onu alakadar etmezdi. “Zindana girmeden evvel düşünseydin” dedi sertçe.

Bunun üzerine dellendi Cihan. Hiddetten kan hücum etti yanaklarına. “Bana bak, yeni çıktım zindandan, gerekirse yine girerim. Ama önce seni gebertirim. Dön yoksa fena olacak.”

Arabacı yüksek sesle homurdandı. Fakat ne olur ne olmaz, delinin tekidir diye, başına bela almamak için zıtlaşmadı. Meydanda durup, ters yöne çevirdi atlan. En yakın hamama doğru yollandılar doludizgin.

Hamam sahibi Çerkez tepeden tırnağa irin, yara ve bit kaplı Cihan’ı görünce içeri almak istemedi. “Seni kabul etsem bütün müşterilerim kaçar be!” Nuh dedi Peygamber demedi. Ne zaman ki arabacı, Mihrimah Sultan’ın ismini, üstüne de rüşvet verdi, hamamcıbaşı ikna oldu.

Temiz sıcak su tenine değince ürperdi Cihan. Ayaklanmn altında mermerin sıcaklığım hissetmek, bulutlann üstünde yürümek gibiydi. Aylardır ilk defa tıraş oldu. Yıkandı. Sonra yüzüstü yattı göbektaşma. Çam yarması bir Kürt tellak hoşnutsuzca baktı. “Çiroz gibisin birader; etin yok budun yok, ben senin nereni yoğurayım. Sırtını çiğnesem, ölür kalırsın altımda.”

Gene de kışkışlamadı bu acıklı müşteriyi. Aksine, daha o sabah başından geçen bir adaletsizliğe bozulmuşçasma hınçla ovaladı, keseledi. îşi bittiği vakit Cihan’m teni gelin duvağı gibi kıpkırmızı olmuştu. Zindanın kiri ve kokusu, kapkara zerreler halinde çıkmıştı derisinden. Ayağa kalktığında başı dönüyordu. Buhann içinde güçbela yürüdü serinlik kısmına doğru. Az evvelki hararetten sonra serin, latifti burası. Yaban çileği şerbeti ikram ettiler. İçerken etrafına bakındı. Bir yanda elma yanaklı, tıknaz bir adam -muhtemelen bir tüccar- uyukluyordu. Öbür yanda peştamalla örttüğü bacaklarım sallayarak oturan bir Kazak vardı. Cihan’ı bir kez süzüp, ilgiye değer bulmayarak arkasını döndü.

Az sonra iki oğlan belirdi - yüzleri tüysüz; gözleri iri, parlaktı. Şişman adam getirtmişti belli ki. Cihan neler döndüğünü biliyordu. Hususi odalarda, imtiyazlı müşterilere hizmet veriyordu bu gencecik hizmetkârlar. Kaymaktabağı ile Abdullah geldi akima. Suratı asıldı.

“Ne o, oğlanlardan hazzetmiyor musun?” dedi kulağının dibinde bir

ses.

Cihan geri çekildi. Bir adam lop diye oturmuştu mermerin üstüne. Kalın, gür bir bıyığı vardı; göğsü, kollan, bacaklan, omuzlan kapkara kıllarla kaplıydı.

“Olan bitenden hazzetmiyorum.”

Adam onunla hemfikirmiş gibi kafa sallasa da hemen ekledi: “Bilirsin ne derler. Yazın avratlara, kışın oğlanlara. Ne üşür, ne terlersin böylece.”

“Yazın üstün açık yat, kışın battaniye ört. Ne üşür, ne terlersin böylece.”

Beriki güldü. “Hiddetlenme mirim. Nasınna basacak herifin vay haline.” ,

Adam ona neyle iştigal ettiğini sorunca Cihan hem filbaz hem mimar kalfası olduğunu anlattı. “Ya sen?”

“Benim de iki zanaatım var ya. Nalbandım.”

Cihan’m bakışları adamın ellerine kaydı. İri, kaba, nasırlıydılar; vücudunun diğer yerleri gibi kıllı. Beriki gururla açtı avuçlarım. “Daha çocukken turpu sıktım mı suyunu çıkarırdım.” “İkinci meşgalen ne peki?” diye sordu Cihan.

Adam, çocukluk hikâyelerine ilgi gösterilmemesine içerlemiş gibi kaşlarını çattı. “Fanileri Hakk’a kavuşturmak.” Birden anladı Cihan. Cellattı karşısındaki. Daha bu sabah zindandan alınıp teslim edileceğine inandığı adam. Kalkıp gidebilirdi o an. Yapmadı. Bir kez daha merakı ağır bastı. “Baban da mı öyleydi?”

‘"Yok yahu, peder fırıncıydı. Tavuk bile kesemezdi rahmetli. Onun yapacağı iş değil bu.”

“Senin işin olduğunu nerden anladın peki?”

Cellat omuzlarını silkti. “Birinin yapması lazım. Ben olmasam başkası.”

“Rüyana girmez mi astığın adamlar?”

“Niye girsin? Kadı değilim ya. Emir kuluyum. Öbür tarafa gidince Allah’a söylerim. Günahsa, cezayı verene yaz derim.” “Peki nasıl gözlerine bakarsın?”

“Kafaları örtülü be mirim. Kimsenin kimseye baktığı yok.” Sustular bir an. Derken adam mırıldandı: “Sadece bir kez...” “Ne?”

“Biri vardı. Zındığın teki. Gençti de, Allah için.”

“Ne oldu?”

“Çuvalı başından çıkarmamı istedi. Kimseden böyle laf işitmemiştim. Nicesi yalvarır. Ağlayan mı istersin, altına kaçıran mı? Kimi bayılır, kimi rüşvet teklif eder. Öldürme de öldürmüş gibi yap diye. Her türlüsünü gördüm. Ama bu, aç gözlerimi, diyordu. Öbürleri de duydu.”

“Hangi öbürleri?”

“Dokuz tane daha vardı. Müritleriymiş, öyle dediler.” Cihan irkildi.

“Mecnun Şeyh’ten mi bahsediyorsun? Leyli!” “Tanır mısın?”

“Mahkemesini seyretmiştim. Az kalsın fille...”

Cellat onu duymamıştı. “En son o idam edildi. Tek tek gördü diğerlerinin gidişini. Onlar bunun gibi değildi. Ağlaya sızlaya öldüler. Bu da hepsini işitti. Sonra döndüm. Yüzüne baktım. O da bana baktı, inanır mısın terlemeye başladım. Ellerim titredi. Kaç kez yaptım bu işi, ilk kez böyle oldum.” “Korktun mu?”

“Korktum ya. Azrail gelince istifini bozmayan adam ya şeytandır ya ermiş. Bilemedim hangisi.”

ikisi de karşıya diktiler gözlerini, bir hayaletin zuhur et- meşini beklercesine. Sadece buhar vardı, incecik bir tülbent gibi hafif ve narin. Cellat devam etti: “Yazık, dedim, keşke gitmeseydin. Bir kâfirle konuştuğumun farkmdaydım ama böyle dedim.”

“O ne dedi?”

“Merak etme, geri gelirim demez mi? Bayağı tuhaf, ha? Darağacmdaki herif beni teselli etti, bildiğin.”

“Ne kastediyordu ki?”

“Ben de sordum. Öldüğümde beni gömecekler, toprağımda solucanlar dolaşacak, çiçekler büyüyecek, anlar bal yapacak. Ben çimen olurum, sen üstümde yürürsün, dedi. Damla olup semaya çıkacakmış. Buluta tutunup bekleyecekmiş. Yağmur olup burnuma düşecekmiş. Böyle zırvalıklar.”

“Ya sonra?”

“Sonrası ne? Astık gitti.” Cellat gözlerini kaçırdı. “Ama ne vakit yağmur yağsa aklıma gelirdi. Nihayetinde bir hocaya danıştım. Olanları anlattım. Bir bardak suya okuyup üfledi. Yedi gün boyunca her sabah bir yudum içtim. Faydasını gördüm. Gene de hâlâ hazzetmem yağmurdan.”

Bir müddet konuşmadılar. Derken Cihan usulca sordu: “Neden bırakmazsın cellatlığı?”

“Neden bırakayım?” dedi adam meydan okurcasına. “Yüz herif asarım, içlerinden biri böyle çıkar. Gerisi rahatsız etmez ki.”

Doğruldu Cihan. Artık gitmeliydi ama adam söze devam etti. “Neye sinirleniyorum? Kendini benden pak sananlara! Değiller. Benimki de bir meslek işte.”

“Ama ustam der ki yaptığımız iş bize geri döner: Kâtipsen kâğıdın, çiftçiysen toprağın, mimarsan taşın dilini konuşursun. îyi işler yapalım ki, şu âleme bir hayrımız olsun.”

“Yahu, ne fark eder? İnsan hep aym.”

“Benim ustam müstesna” dedi Cihan. “Kimseyi incitmez.” Celladın yüzünde buruk bir tebessüm belirdi. “İyi günde

görmüşsündür hep, kötü gün gelmeden bilemezsin."

Bu laf üzerine ürperdi Cihan. Dalgın adımlarla uzaklaştı. Arabacının kim bilir nereden bulup getirdiği esvabı giyerek hamamdan aynldı.

Aynı gün ikindi vakti Mihrimah'm Boğaz'daki yalısına girerken içinde bir kıpırtı hissetti. Demek hissizleşmemişti kalbi. Sakinleşmek için derin bir nefes aldı. Eşikten içeri girdi. Hemen diz çöktü.

"Allahım, ne yapmışlar bu zavallı kuluna!" Elini ağzına götürdü Mihrimah. "Bir deri bir kemik kalmışsın."

Cihan başını kaldırıp bakmaya cüret etti. Mihrimah'm boynundaki bir sıra inci, güneş ışıklarım çekiyordu. Üzerindeki nefti elbise yumuşak, saf ipektendi. Evli ve çocuk sahibi bir kadındı artık. Duruşu bile farklıydı. İnce yaşmağının arkasında ne de güzeldi - ve üzgün. Gözlerinde bir damla duruyordu. Henüz düşmemiş. Muhtemelen hiç düşmeyecek. Olsun varsın. Kendisi oradaydı ya. Kimsenin kederi böyle tatlı gelmemişti Cihan'a. Demek onun için ağlayabiliyordu Mihrimah; demek onu az da olsa seviyordu. Tabak tabak yemek getirterek hepsinden yemesi için ısrar etti Mihrimah. Kuzu kapama, yaprak sarması, erik hoşafı. Ufacık bir tabakta, daha evvel hiç tatmadığı bir şey vardı - havyar. Hayat ne garipti. Daha bir gün evvel zimdanın kat kat dibinde bokun üstüne çizim yapıyordu. Şimdi denize nazır oturmuş, sevdiğinin elinden havyar yiyordu. Gözlerini kapattı ve bir an için, acaba dün mü bir hayalden ibaretti, yoksa bugün mü, bilemedi.

oano

Zindandan çıktığının ertesi günü kalbinde bir ağırlıkla uyandı. Bir an nerede olduğunu anlamayarak gözlerini kır- piştirdi. Öteki hayvan terbiyecileri çoktan kalkmış, işlerinde güçlerindeydi. Kapalı kapının ardından bir leoparın hırlaması işitiliyordu. Avluya çıktı, çeşmede yüzüne su çarptı. Bir gün evvel fille hasret gidermişti ama gene de ilk iş koşa koşa ahıra gitti. Yokluğunda hayvan iyiden iyiye büyümüş, daha da şişmanlamıştı. Çota'nın her zamanki rehavetine gıpta etti. Bugün ustasım ziyaret edecekti. Onu göreceği için hem sevinçli hem gergindi. Sinan'a neden bunca zaman zindana bir mektup bile yollamadığını sorup, kırgınlığını dile getirecekti.

Öğle vakti ustasının evine vardı. Sinan'ı görünce içinde birikmiş sitemlerin hepsi aktı. Çocukken kaybettiği babası ona böyle bakmış mıydı hatırlamıyordu ama ustasının gözlerinde sadece sevgi ve şefkat vardı. Elini öpmek için eğildiyse de Sinan onu yakalayıp kendine çekti, kucakladı. Sesi titreyerek, "Dur bakayım" dedi. "Ne kadar zayıflamışsın. Ne yaptılar sana böyle?"

Emektar kâhya kadın koşar adım girdi odaya.

"Yemek yemesi lazım" dedi Sinan oturduğu yerden.

"Elbet ya!" dedi kâhya.

Göz açıp kapayana kadar hizmetkârlar, ellerinde bir yer sofrası, peşkirler, tahta kaşıklarla içeri daldılar. Cihan'm önüne kâse kâse bal, tereyağı, kaymak, pekmez, helva, yoğurt, baklava ve sıcacık pide getirdiler. Zindandan çıktığından beri herkes ha bire onu besliyordu.

"Ye efendi! Bolca ye!" dedi kâhya.

Cihan kendini aç hissetmediği halde söyleneni yaptı. Nihayet bir lokma daha yutacak hali kalmadığında onu seyreden Sinan alçak sesle konuştu. "Benim üstüme gelmek için seni cezalandırdılar. Bu herkesin malumu. Hep kendimi suçladım, durdum."

Cihan ne diyeceğini bilemedi. Ustasına soracağı sorular boğazına takıldı. Çırağının kalbinde mayalanan dargınlıktan bihaber devam etti sermimar: "Padişahımız su işini mütalaa etmek ister. Adını temizlememiz lazım. Benimle beraber saraya gel."

Cihan tereddüt etti. Onu zindana yollayan adamın suratını görmek, istediği en son şeydi. "Rüstem Paşa da orada olacak mı?"

"Hiç şüphesiz. Elini öpüp af dilemeni bekler. Yapabilir misin?"

Cihan soruya soruyla yanıt verdi: "Bu yumuşama neden, anlamıyorum. Ne değişti ki?"

"Tek bildiğim, sultanımız haftalar sonra beni yeniden görmek istediler. Aynı günlerde sen salıverildin."

Cihan bir süre sessiz kaldı. Mihrimah olmalıydı sebep. Babasına yalvarmış, kocasına yakarmış, sermimar ve kalfalarının bir kez daha dinlenmesini sağlamış olmalıydı. Ustası, aklından geçenleri okur korkusuyla hemen başım önüne eğdi.

Ziyaret günü, yeni esvap giydi Cihan — ince pamukludan şalvar, keten

gömlek, sivri uçlu deri pabuçlar. Sinan almıştı hepsini. Kendisi de itinayla giyinmiş, kızıl-kahve kaftanını sırtına geçirmişti. Kâhya dualar mırıldanarak yedi imama okutulmuş gül suyu serpiştirdi kafalarına.

Saraydan araba gönderilmişti — sultanın onlara kıymet verdiğini gösteren hayırlı bir alametti, şüphesiz. Üstatla kalfası arabaya kuruldular; kâğıt tomarları kucaklarında. Mideleri düğüm düğüm olmuştu; konuşacak halleri yoktu. îşte Sinan'la Cihan, Topkapı Sarayı'na böyle bir haletiruhiye içinde girdiler.

Huzura buyur edildiler. Padişahın bir yanında sadrazam dikilmekteydi. Diğer yanındaysa şeyhülislam ile yeniçeri ağası. Ellerini kavuşturmuş, soğuk nazarlarla süzdüler gelenleri.

"Mimarbaşı" diye seslendi Sultan Süleyman. "Bu muhterem insanlar sana sorular sormak ister. Cevaplamaya gönlün var mı?"

Sinan eğildi. "Şeref duyanm, şevketli padişahım." Ebussuud Efendi konuştu evvela. "Aziz şehrimizde, kâfirlerden kalma köprüler mevcut. Bunlar, hiç şüphesiz, imanla yapılmadıkları için yıkılmışlar. Bunda mutabık mısın?" Sinan bir nefes aldı. "Birçok eski köprü harabe halindedir, çünkü sağlam zemine yapılmamışlar. Yahut seçilen malzeme uygun değilmiş. Biz köprü yaparken, suyun sığlığından, toprağın sağlamlığından, akıntının kuvvetinden emin oluruz. Köprüler imanla inşa edilir, doğrudur. Aynı zamanda ilim irfanla." Hünkârın işareti üzerine yeniçeri ağası girdi lafa. "Sultan hazretleri, anlaşılan o ki, ilim irfan derken kulunuz Sinan yerin yedi kat altında ne kadar su bulunduğunu bileceğine inanıyor. Biz onu mimar bilirdik, büyücü değil. Yoksa sihirle mi iştigal eder kendisi?"

Cihan'm rengi uçtu. Ama Sinan hazırlıklıydı. "Ne sihir, ne keramet. Bu hususlarda tecrübem yok. Toprağın altındaki su miktarım, doğru alet edevatla ölçebiliriz."

"Peki bu bahsettiğin alet edevat, Allah'tan mı gelir yoksa şeytandan mı?" dedi yeniçeri ağası.

"Hiç şüphesiz, Hak'tan" dedi Sinan. "Bize akıl vermiş, kullanmamız için."

Şeyhülislam araya girdi. "Suyu Hızır Aleyhisselam buldu. Yoksa sen de onun gibi mübarek bir adam olduğunu mu iddia ediyorsun?"

"Hâşâ! Tırnağı olmaya layık değilim" dedi Sinan. "Hızır Aleyhisselam, Hazreti Musa ile seyahat ederek kâinatın sırlarım keşfetti. Onun ilminin

yanında benimkisi katredir. Ama doğru ölçümleri kullanmak suretiyle görünmeyen membalan bulabileceğimize itikadım tamdır.”

Sultan sadrazama döndü. “Ne dersin paşa? Cevaplan duydun.”

Rüstem Paşa hafifçe öksürdü. “Sermimannızın bu işe ne kadar para harcamayı düşündüğünü öğrenmek isterim. Hâzineyi dara sokamayız.”

Bu soruyu bekliyordu Sinan. “Kanımca iki yol var” dedi. “Padişahımızın hangisini tercih edeceğine göre masraf değişir.” Hükümdar meraklanmıştı. “Anlat hele, mimar efendi?” “Sultanım, gayemiz şehre temiz su getirmek. Bunun için amelelere ihtiyaç var, yüzlercesine. Dilerseniz kürek mahkûmlarını kullanırız. Onlara bir şey ödemeyiz. Kullarınızın haddi hesabı yok.”

“Ya ikinci yol?”

“İşinin ehli zanaatkârlar tutarız. Maharetlerine ve hizmetlerine göre bedel öderiz. Buna mukabil onlar da alm terlerini ve hayır dualarını verirler.”

“Demek, sermimar hâzineyi ter ve duayla dolduracak!” dedi Rüstem Paşa.

Sultan eliyle kesti sadrazamın sözünü. Sinan’a sordu. “Sen hangisini tavsiye edersin?”

“Kanaatimce gayretlerinin karşılığını vermeli, hayır dualarını almalıyız. Hâzineye tesiri olacaktır. Ama hem taht hem tebaa için böylesi daha iyidir.”

Cihan kireç gibi bembeyaz olmuştu; başlarına gelecekleri düşünmek bile istemiyordu. Bu sözleri takip eden sükûnet o kadar ağırdı ki nefesi daraldı. Nihayet hünkâr elini kaldırdı ve dedi ki: “Mimarbaşımn hakkı var. Su getirmek hayır işidir, cömert olmalı. Tebaama su bahşedeceğim, amelelerimin parasını ödeyeceğim.” Sonra Sinan’a döndü. “Ama o açılır kapanır köprüyü inşa etmenize müsaade etmiyorum. Yeni suke- merîeri yapın, sarnıçları onarın, yeraltındaki kaynaklan bulun, kâfidir.”

Ne köprüsünden bahsettiğini anlamayan Sinan göz ucuyla Cihan’a baktı. “Şevketli sultanım” dedi, “müsaadenizle Hintli kalfam bana yardımcı olacak.”

Sultan, parmağını sakallarının arasında gezdirerek Ci- han’ı tepeden tırnağa süzdü. “Hatırladım. Sana bunca sadık bir çırağının olması iyi.” Tekrar vezirine döndü. “Sen ne dersin paşa? Affedelim mi?”

Rüstem Paşa öne çıktı bir adım, kolunu uzattı. Sinan kalfasını cesaretlendirmek için başıyla işaret etti. Cihan, bir sis tabakasının içinden geçercesine sendeleyerek yaklaştı ve yüzüklerle donanmış kupkuru eli

öpüp başına koydu. *Şu mücevherlerden birini araklamak ne iyi olurdu*, diye geçirdi aklından. Çektiği eziyete karşılık. Allah biliyordu ya, ödülü hak etmişti, sadrazam da soyulmayı.

Dönüşte mimar ve çırağı mermer kaplı koridorlardan geçtiler. Cihan duyduğu çarpıntının sadece kendi kalbinden gelmediğini biliyordu. Ustası da korkmuştu. Bir defa daha, tek arzusu işini doğru dürüst yapmak olduğu halde, Sinan tehlikenin eşiğine kadar gelmiş ama kurtulmuştu. Uçurumun kenarında durmuştu. Gene gizli bir elin yardımını almışçasına paçayı kurtarmıştı. Belki de bilinmeyen bir desteği vardı Mimar Sinan'ın. Ne zaman dara düşse ona arka çıkan, dedikodulara kalkan olan, onun ne denli kıymetli bir insan olduğunu sultana hatırlatan, henüz adına camiler inşa edilmemiş ve belki de hiç edilmeyecek esrarengiz bir bani... görünmeyen bir iyilik meleği...

o&no

Cihan hayvanat bahçesine döndüğünde ahbaplarını suratlarında tuhaf bir tebessümle onu bekler halde buldu. Aslan- baz Olev, zürafabaz Dara, timsahbaz Kato ve Sibiryalı Taraş aralarında bakışıp gülüştüler.

"Gel benle" dedi Olev.

"Nereye gidiyoruz?"

“Sorma” dedi Olev, Cihan’ı dirseğinden çekerek. “Zindandan çıkmış adamın neşeye ihtiyacı var.”

Olev’in onu gözde atların kaldığı ahırlara götürdüğünü fark edince şaşırdı Cihan. Bâbü’s-saade ağasının kıymetli küheylanı Zebella, geldiklerini görünce kişnedi. Asil, haşmetli ve yalnızdı. Olev hayvanı okşayıp kulağına bir iki tatlı söz fısıldadı.

“Birisi neler olduğunu söyleyecek mi bana?” dedi Cihan. “Sen hep bu ata binmeyi istemez miydin? Al, sana birinci hediyemiz.”

“Ama Karanfil Kâmil...”

Olev elini kaldırarak sözünü kesti. “Merak etme. Her şey tertip edildi. Ağa bu akşam sarayda değil. Hüzünler Hamamı’na gitti gene. Orası neresi diye sorma, söyleyemem.” “Peki ben n’apayım istersin?”

“Hiiiç. Git, şöyle bir gönlünce özgür kal, gel.”

Az sonra ahınn kapısından bir gölge dışarı fırladı. Vücudu neredeyse atın sırtıyla aynı hizada olan Cihan, Zebella’yı karanlıklara doğru sürdü. Kapıdaki iki muhafız, evvelden rüşvetlerini aldıkları için onu görmezden geldiler. Olev’in dediği istikamete doğru dörtnala gitti Cihan. Özgürlük dedikleri belki de buydu. Muhteşem bir küheylanm üstünde doludizgin her şeyden ve herkesten uzaklaşabilmek... Epey sonra durdu. İleride bir eşek arabası bekliyordu, içinde de Çingeneler!

“Balaban... ne zaman çıktınız hapisten?” dedi Cihan.

“Biz zaten geçen ay salıverilmiştik, seni yalnız bırakmayalım diye biraz daha kaldıydık.”

“Ne? Niye söylemedin?” dedi Cihan hayretler içinde. “Peki burada ne ararsın bu saatte?”

“Senin aslanbaz haber uçurdu” dedi Balaban, bir yandan Zebella’nın dizginlerini arabaya bağlarken. “Dostların aralarında konuşmuş; zindanda perişan oldun ya, azıcık neşelen-
meyi hak ettiğine kanaat getirmişler. Bizden yardım istediler.” “O ne demek?” dedi Cihan şüpheyle.

“Görürsün!” dedi Balaban ve Cihan’m bir soru daha sormasına fırsat vermeden eşeği kamçıladı. Araba hareketlendi, Zebella da peşindeydi.

Gökyüzünün kusursuz bir laciverde büründüğü bir güz akşamıydı. Tarlalardan geçip, iki yanlarında boraya tutulmuş fidanlar gibi yan yatmış ahşap evlerin olduğu ücra sokaklara daldılar. Öyle daracıktı ki, arabanın dingilleri duvarlara sürtünüyordu. Geçtikleri her mahalle bir evvelkinden

daha köhne ve daha kederliydi sanki. Nihayet araba durdu, indiler. Cihan attan atlayarak etrafına bakındı; aşina bir şey arıyordu gözleri ama nafile.

"Hadi" dedi Balaban. Adamlarına döndü ve sağ elini kalbinin üstüne koyarak "Siz gidin" dedi. "Selametle."

Balaban'm ardı sıra yürürken elinden nasıl kurtulacağım düşünüyordu Cihan. Bir yanı kaçıp gitmek isterken, bir yanı bu yolun sonunun nereye çıkacağını merak ediyordu. Her adımda kokular kesifleşti: Yaseminlerin hoş rayihası kızartma kokularına karıştı. Terbiyeciler hayvanlarından çok şey kapardı farkında bile olmadan. Cihan da Çota'dan iyi koku almayı öğrenmişti. Bir müddet sonra yakınlardaki bir evden yayılan baygın esansı yakaladı. "Neresi burası?" diye fısıldadı.

"ilahi filbaz" dedi Balaban sırıtarak. "Yahu hâlâ anlamadın mı? Kerhaneye getirdik seni."

Cihan bembeyaz oldu. "Ben gitmem."

"Kanlardan mı korkuyorsun?" dedi Balaban. "Hoşuna gitmezse hemen çıkanz, söz. Yalanım varsa kamm su gibi aksın." Cihan tereddüt etti. Ne evet ne hayır diyebildi. Balaban şaşkınlığını fırsat bilip koluna girdi. Bu vaziyette gide gide bir eşikte durdular. Cihan'm hayatmda gördüğü en siyah adam kapıyı açtı. Balaban'ı görünce "Hoş geldin ağam" dedi.

Cihan fısıldadı. "Burası senin mi?"

Balaban iki elini havaya kaldırarak "Yok yahu" dedi. "Gariban bir Roman'ım. Tekerlekleri mi var bu evin, benim olsun? Hadi gel, vakit kaybetmeyelim."

Üst katta, ihtiyar bir kadın Balaban'ı aşın hürmetle karşıladı. Cihan gene şüpheyle baktı çeribaşına. Köşedeki sepette bir anne kediyle altı yavrusu kıvnlmış yatıyordu. "Bunlar burada doğdular" dedi kadın Cihan'a. "Her birine kızlardan birinin adını verdim. Arap Fati, Cilveli Nefise, Fettan Kamer, Yahudi Ester, Ermeni Ani, bu kenardaki de Tombul Zarife."

Kapalı kapılar ardından mırıltılar işiterek koridorlardan geçtiler. Balaban Cihan'ı odalardan birine soktu, yerdeki minderlere oturttu. Gidip sazendelere bakacağını söyleyerek sıvıştı. Az sonra elinde bir tepsiyle bir hizmetçi kız belirdi. Ateş rengi upuzun bir saç örgüsü vardı. Yüzünün sol tarafında büyükçe bir yara izi göze çarpıyordu. Meze ve şarap getirmişti. Bunlan bıraktıktan sonra başka bir arzusu olup olmadığını sordu.

"Çıkış nerededir?" dedi Cihan.

Kız gülümsedi bu soruyu duyunca. 'Yeni geldin daha efendi."

O anda üç kadın daldı odaya. Bir tanesi o kadar şişmandı ki tam dört kat gıdısı vardı. Yanakları yusyuvarlak, kıpkırmızıydı. *Çota burada*

olsaydı bu yanakları elma sanıp mideye indirirdi, diye düşündü Cihan. Gülümsedi.

"Beğendin mi beni?" dedi kadın kendisine güldüğünü görünce.

"Yok, hayır... yani... o şekilde değil."

Güldüler. En çok da şişman fahişe güldü. Göbeğindeki etler hopladı. Dudaklarını ıslatarak öne eğildi. "Korktun mu bizden? Üç memem var benim; karnımın içinde de bir canavar yaşar!"

Cihan öyle bir baktı ki kadınlar yine kahkahayı bastı.

"Biriniz Balaban'ı çağırabilir mi bir zahmet?" dedi Cihan terleyerek.

Kadınlar tedirgin oldular, ileri gittiklerini fark edip ciddileştiler. Ne var ki Cihan'ın kalası yoktu. Ayağa kalktığı gibi dışarı fırladı. Kapının üzerindeki anahtan kaptığı gibi, hiç düşünmeden üç fahişeyi odaya kilitledi. Koridorlarda koşarken az evvel tepsiyi getiren kızla burun buruna geldi.

"iyi misin?" dedi kız. "Neden gidersin?"

"Gideyim. Çota bekler beni."

"Karındır?"

Güldü Cihan. "Yok yahu, filim. Kocaman bir hayvan."

Kızın koyu gözleri ışıldadı. Tam o anda birtakım gürültüler işittiler. Fahişeler kapıyı açmayı başarmıştı anlaşılan. Cihan panikle bakındı.

"Gel benimle" dedi kız, Cihan'ın elinden tutarak. Gıcırdayan bir merdivenden yukarı çıktılar. Çatı arasında ufak bir odaya vardılar. Tavanı o kadar alçaktı ki eğilmek gerekiyordu. Cihan aşağıda olanları anlatınca kız kıkırdadı. Adı Peri'ydi. O da biraz kendinden bahsetti. Eskiden o da bu mesleği yapmıştı. Harp meydanında gördükleri yüzünden aklım kaybetmiş bir asker tarafından yaralandığından beri kimse onu istemiyordu. "Çirkinim diye kapıya koyarlardı az kalsın... Sonra dediler kal madem, getir götür, hizmet et." "Çirkin değilsin ki" dedi Cihan. "Aşağıdaki hatunların hepsinden daha güzelsin, bana sorsan."

Peri'nin hüzünlü yüzü aydınlandı. Yaklaştı, parmak uçlarıyla Cihan'm saçlarını okşadı. "Daha evvel hiç yapmadın, değil mi?"

Cihan kıpkırmızı oldu. Sessizliği kâfi cevaptı.

"Bana güven efendi" dedi Peri elinden tutarak.

Genç kadının onu alıp götürdüğü diyar öylesine güzeldi ki kendinden geçti Cihan. Ancak seneler sonra anlayacaktı ilk sevişmesini onun gibi sevgi dolu biriyle yaşadığı için ne kadar şanslı olduğunu. Peri'nin koynunda uyuyakaldı. Bir rüya gördü. Fille beraber evlerin tepesinde dolaşıyor, bir çatıdan diğerine hoplayarak gidiyorlardı. Bütün şehir halı gibi ayaklarının altında uzanıyordu. Derken uzakta onu gördü. Mihrimah'm üzerinde uzun, bembeyaz bir elbise vardı. Saçları uçuşuyordu. Sitemle baktı Cihan'a ve arkasını döndü. "Bekle" diye bağırdı Cihan. "Gitme ne olur." Mihrimah işitmedi. Gene haykırdı Cihan, korkuyla.

"Şşşşt, uyan."

Göğsü körük gibi inip kalkıyordu gözlerini açtığında. Nerede olduğunu

çıkaramadı bir an. Hatırlayınca ter boşaldı sırtından. Hızla fırladı yataktan. Süratle giyinirken bir yandan da "Benim gitmem gerek, kusura bakma" diye mırıldanıyordu. Peri'nin yüzünün gölgelendiğini fark ederek durdu. "Affedersin. Sana... nasıl..?"

Peri soruyu anlamıştı. Başını çevirdi. "Bana bir borcun yok efendi."

Cihan ona yaklaşıp saçlarını okşadı. Son bir kez sarıldılar.

"Sayıklıyordun" dedi Peri kapıyı açarken. "Besbelli kalbinde biri var. Her kimse artık."

Durakladı Cihan.

"Utanma" dedi Peri. "Ne demeye utanır ki insan aşktan?"

Cihan tek kelime edemeden ayrıldı oradan. Mihrimah'a karşı hissettiği şeye aşk demeye hiçbir zaman dili varmamıştı. Fakat şimdi bir başkası kullanınca aynı kelimeyi, beklenmedik bir hediye almışçasına özenle tutup bağnna bastı. Evet, insan ne demeye utanırdı ki aşktan?

Şerefli bir vakitte çalışmaya başladılar. îki yüz otuz adam tutulmuştu. îki takım halinde hareket ediyorlardı. Bu es*nada* dört çırak, usturlap yardımıyla vadilerin derinliğini

ve tepelerin yüksekliğini tespit ediyordu. Adeti olduğu üzere Sinan, Bizanslı zanaatkârlann nerede başarılı olup nerede yetmediklerini tespit etmelerini istemişti. Hendese ilmine hâkim Nikola ile Yusuf su yollanmn ölçülerini aldılar. Da- vud ile Cihan dere tepe dolaşarak kırık kanalları, tıkalı arkları buldular. Bazı yerlerde, oluklar viran olduğu için su aka- mıyordu. Bazen yeşil bir çayırın orta yerinde akan su aniden kayboluyor, insanoğluna bir fayda sağlamadan toprağa dönüyordu. Başka mıntıkalarda çayın membaım bulmaları yahut kazı yaparak ortaya çıkarmaları gerekiyordu. Suyu tek bir istikamette akıtabilmek için setler yaptılar. Yeni hendekler vasıtasıyla vadiyi baştan başa geçmesini sağladılar. Her safhada, suyun miktarım ölçüyor, yol boyu ne kadar biriktiğini kıyaslıyorlardı.

Bir hafta sonra tuhaf bir şey fark etti Cihan. Ameleler onlardan uzak duruyor, emirleri yerine getirmekte isteksiz davranıyordu. Dikkat ettikçe, adamların çivi çakmamak, kalas taşımamak için bahane aradıklarından

emin oldu; işler giderek sekteye uğruyordu.

Nakkarlar arasında Selahaddin isimli bir Kürt vardı. Onu bir kenara çekti. Kansı yakın zamanda ikiz oğlan doğurmuştu. Temiz kalpli bir adamdı, ondan hakikati öğrenebileceğini umdu.

"Neler oluyor? Neden herkes ağırdan alıyor işini?"

Selahaddin gözlerini kaçırdı. "Çalışıyoruz efendi."

"Ha bire geri kalıyorsunuz, neden?"

Selahaddin'in alm kaygıyla kırıştı. "Burada evliya olduğunu demediniz."

"Kim söylüyor bunu?"

Omuzlarını silkti adam, kimseyi gammazlamak niyetinde değildi. Cihan başka bir soru denedi: "Evliya olduğunu nereden bilmişler?"

“Şey... hayalet görmüşler” dedi adam tasdik beklercesine Cihan’a bakarak.

İstanbul’un fethi esnasında şehit düşen bir askerin ruhuydu gördükleri. Bir ok bağnnı delip kalbine saplanmıştı ama o buna rağmen durmamış, iki gün daha cenk etmiş, üçüncü günün sabahında can vererek buraya gömülmüştü. Bir asır boyunca huzur içinde uyuduktan sonra uyanmıştı; bu hummalı faaliyetten rahatsızdı. Hayaleti ortalıkta dolanıyor; amelelere görünüp tehditler savuruyordu.

“Boş lakırdı. Bunları kim yayıyorsa Üstat Sinan'a zarar vermek istiyor.”

“Yalan değil efendi” dedi Selahaddin. “Görenler var.”

“Yahu nerede?” dedi Cihan, çileden çıkmış halde kollarını iki yana açarak. “Göster o zaman!”

Adam çenesiyle inşaat iskelesini işaret etti. Cihan dayanamadı. “Ne yani? Ev mi yapmış hayalet oraya?”

Ama Selahaddin ciddiydi. “Hep orada görünür.”

Huzursuz olan Cihan o öğlen iskelenin etrafında dolandı, ona buna şüpheli şüpheli bakarak kalasları yokladı, halatları sıkılaştırdı; her şey sağlam ve dengede mi diye defalarca denetledi.

“Dikkatini vermiyorsun” dedi Davud, aldıkları ölçümler üzerinde beraber çalışırlarken.

“Affedersin. Aklım...” dedi Cihan ve birden nefesi kesildi. Yukarıda, iskelenin üçüncü katında bir şey fark etmişti. Birkaç amele çalışıyordu orada; bir tanesinin elinde moloz dolu bir kova vardı. Cihan aniden adamın görünmez bir el tarafından itilmişçesine sallandığını gördü. Tüyleri diken diken oldu. Daha az tahta kullanmak için genelde iskeleleri iplerle tutturarak yukarıdan asarlardı. Ama bu sefer iskele yere kurulmuş, üstelik dikme ve kirişlerle desteklenmişti. Bu şekilde öne arkaya oynayabilmesi için halatların çözülmüş olması lazımdı - ya kendiliğinden yahut bir hayalet tarafından.

“iyi misin?” dedi Nikola, Cihan’m baktığı yere bakarak.

Korku ve telaş dolu bir feryat yükseldi. Tahta bir levhanın, rüzgâra kapılmış yaprak gibi havada dönerek yere çakılışı- nı seyrettiler. Ardından başka bir levha koptu; işçilerden birine çarptı. Tek tek iskelenin parçalan insanlann üzerine düşüyordu. Kan revan içinde kaldı bedenler. Havadan tahta ve metal yağıyor, ameleler sağa sola kaçışıyordu.

“Kıyamet, kıyamet” diye figan etti birisi.

Yaralı öküzler ıstırap içinde böğürüyordu; bacağı kınk bir at, burun deliklerini kocaman açmış yerde yatıyordu. Cihan bu hengâmede Çota’yı göremedi. Deliye döndü. Neyse ki bir kenarda sağ salim buldu onu.

Daha birkaç gün evvel iftiharla kurduklan iskele paramparça olmuştu. Orta kısımdaki işçiler kazadan en fazla zarar görenlerdi. Bir onlar, bir de aşağıda yürürken üstlerine kalas düşen talihsizler. Bunlardan sekizi hayatını yitirdi, içlerinden biri de Selahaddin’di.

Şimdiye kadar çok kaza atlatmış, nice aksaklıkla boğuş- muşlardı. Ama böyle bir felaket, başlarına ilk defa geliyordu. Cihan’m artık kuşkusu kalmamıştı. Ya hakikaten bir hayaleti uyandırmışlardı yahut Balaban’ın seneler evvel uyardığı gibi, aralarında bir hain vardı.

0890

Usta önde, kalfalar arkada, gassalin yanma vardılar. Sinan’ın adama şöyle sorduğunu işittiler. “Mevtayı yıkarken ben de hazır bulunabilir miyim?”

Adam bir an tereddüt etti. Sonra ya sermiman tanıdığından ya da onu yaşlı hısım akrabadan sandığından, “Münasiptir efendi” dedi.

Sinan yardımcılarına döndü. “Hanginiz gelmek ister?”

Yusuf telaşla gözlerini kaçırdı. Nikola Müslüman olmadığı için gassalin kendisini istemeyeceğini söyledi. “Beni mazur görün” dedi benzi aniden solan Davud. Çocukken gördüğü ölüleri unutamadığını, o yüzden hiçbir cesede bakamadığını dile getirdi. Geriye bir Cihan kalmıştı. “Olur, gelirim” dedi.

Selahaddin’in çıplak bedeni soğuk mermerin üzerine yatırılmıştı. Üstüne düşen keresteler yüzünden kafatası ezilmiş, göğsünün sol tarafı morarmıştı. Buna rağmen, bütün bu yara berenin Selahaddin’in içine işlemekten ziyade üstüne boyanmış olduğu hissine kapıldı Cihan; sanki bir yıkanıp temizlense her an hayat emareleri göstermeye başlayabilirdi.

“Vücut sarayını Rab inşa eder, anahtarını bize teslim eder” dedi Sinan. Sesi o kadar kısıktı ki, arkada duran gassal onun dua ettiğini sanarak başını eğdi.

Vücut sarayı... Ne tuhaf laf, diye düşündü Cihan. Onun gördüğü, senebesene ihmallerle yıpranmış bir et yığınıydı. Ustasının bir cesede

neden bu kadar ilgi gösterdiğini anlayamadı. Derken Sinan yakma gelmesini söyledi. Dedi ki: "Madem işimiz bina yapmak, insanı anlamalıyız. Zira beden de bir binadır. Merkezinde denge ve ahenk var. Daireleri, dörtgenleri görüyor musun? Bak nasıl da tanzim edilmişler." Gassal ile Cihan telaşla bakıştılar. İkisi de Sinan'ın böyle konuşmasını yadırgamıştı.

"Yüz, ön cephedir; gözler ise pencereler; ağız kâinata açılan kapıdır. Kollar ve bacaklar da merdivenler." Bunları söyledikten sonra Sinan bir ibrikten su döktü; elleriyle çemberler çizerek cesedi öyle şefkatle yıkamaya başladı ki, işi bu olduğu halde gassal karışmak istemedi.

"Bu sebepten, ister köle ister vezir, ister Müslüman, ister kâfir, gördüğün her insana hürmet etmelisin. Unutma ki dilencinin bile bir sarayı var."

Cihan dayanamadı: "Saygısızlık etmek istemem ama ben mükemmellik görmüyorum. Yani hiçbirimizde. Dişlerimiz eksik, kemiklerimiz yamuk; kiminin sırtı kambur,.. "

"Bunlar satıhtaki çatlaklar. Tamire muhtaç kısımlar. Ama bina kusursuz."

Bu sefer gassal katılırcasına başını salladı. Belki de Sinan'ın fikirlerinden ziyade ses tonu olmuştu onu ikna eden. Ondan sonra sessizleştiler. Mevtayı iki defa yıkadı gassal — bir sıcak suyla, bir ılık. Tepeden tırnağa beyaz bir kefene sardı. Dışarıda bıraktığı sağ elini alıp kalbinin üstüne yerleştirdi - hem bu âleme veda eder, hem sonrakine selam verir gibi.

Cenaze namazını kıldıran imamın boynundaki guatr nefes borusunu sıkıştırıyor, kesik ve hırıltılı soluk alıp vermesine sebep oluyordu. Rahmetlinin bir inşaat sahasında ölmesinin teselli olduğunu söyledi. Adı çıkmış kadınların peşinde gezerken, kavga edip kafa çekerken değil, namusuyla çalışırken vefat etmişti. Mahşerde Rab bunu hiç şüphesiz hesaba katacaktı. Selahaddin'in şu fani dünyayı, Allah'ın yer- yüzündeki gölgesi olan sultan için bir köprü yaparken terk ettiğini anlattı - kimse "köprü değil, sukemeriydi" diye düzeltmeye cesaret edemedi. Dedi ki imam, buna mukabil, öbür dünyada, o kıldan ince, kılıçtan keskin, yağdan kaygan Sırat Köprüsü'nü geçme vakti geldiğinde iki melek ellerinden tutacak, cehennem ateşine düşmesine mâni olacaktı.

Ardından tabut, feryatlar ve ağıtlarla mezarlığa taşındı. Selahaddin'in ailesi fakir olduğundan Sinan ödemişti mezar taşının parasını. Mevtanın, ihtiyarlıktan ve kederden bitap düşmüş babası, zorlukla yürüyerek yanlarına geldi. Onu o halde görünce Sinan ile kalfalarının gözleri doldu. Adamcağız Sinan gibi bir muteberin, oğlunun cenazesinde olmasından duygulanmıştı, teşekkür etti. Ama Selahaddin'in kardeşi bir kenardan hınçla bakıyordu. Yaşı taş çatlasa on dört olan bu delikanlı belli ki ağabeyinin kaybından onlan sorumlu tutuyordu. Cihan, yeni bir düşman kazandıklarını anladı. Biraz bekledi. Delikanlı mezara bir iki kürek toprak attıktan

sonra yanma vardı. “Başın sağ olsun” dedi.

“Dostlar sağ olsun. Öldüğünde yanında miydin?”

“Yanında değil ama yakınındaydım.”

“Hayalet itmiş diyorlar. Gördün mü?”

Şaşırdı Cihan. Gene kim uydurmuştu bunları? “Yalan! Kimse itmedi. Kazaydı” dedi. Gerçi olayın tuhaflığını inkâr edemiyordu.

“Anlamıyorsun! Hayalet artık durun diyor. Yoksa felaketlerin ardı arkası kesilmeyecek, ama ustanızın umurunda mı? Ölülere bile hürmeti yok.”

“Bu doğru değil. Ustam dünya iyisidir.”

Oğlanın yüzü hiddetle karardı. “Arkadaşın haklıymış. Mukaddes bir mekânı kirletiyorsunuz. Çekiçleriniz, eşeklerinizle. Hepinizin sonu cehennem.”

Defin bitmiş, cemaat dağılmaya başlamıştı. Yaslı kalabalığın arasında ağır ağır yürüyen Sinan’ı gördüler. “Ustama kabahat bulma” dedi Cihan usulca.

Mezarlıktan çıkarken sert bir rüzgâr esti aniden. Gözlerine ağızlarına toz toprak doldu. O hengâmede, Selahaddin’in kardeşine, konuştuğu bu kişinin kim olduğunu sormayı akıl edememişti Cihan. Şayet edebilseydi, belki de bambaşka olurdu kaderleri, hikâyeleri. Ne yazık ki bunu çok sonra fark edecekti.

Ertesi gün amelelerin sadece yansı geldi işe.

“Akçeli ameleyle bu kadar olur!” dedi Davud sinirle. “Zincirli kürek mahkûmları çalıştırsaydık hiçbiri bırakıp gidemezdi.”

“Üstat yeni adamlar bulur elbet” dedi Nikola iyimser olmaya çalışarak.

Haklıydı. Başladığı işi bitirmeye kararlı olan Sinan yedek ameleler tuttu. Bu o kadar zor değildi. Şehir misliyle kalaba- lıklaşmıştı, nüfusu beş yüz bine varmıştı. Açlık çekmektense evliyanın lanetini yeğleyecek yeterince insan vardı. Bir müddet işler düzelir gibi oldu. İnşaat olaysız devam etti. Güz geldi, hava serinledi, yağmurlar başladı.

Derken sel bastırdı. Vadilerden toplanarak haneleri, meyhaneleri, imaret ve ibadethaneleri önüne kattı. Sukemerine varan yolları tamamen açmaya fırsat olmamıştı henüz. Aka- mayan sular birikti, bentleri yıktı; iskeleyi parçaladı, kanalları un ufak etti. Hazırlıksız yakalanmışlardı.

Neyse ki kimse yaralanmadı. Fakat haftaların emeğini ve kıymetli malzemeleri kaybettiler.

En kötüsü de felaket, dedikoducuların ellerini kuvvetlendirmişti. Artık herkes Sinan ile dört kalfasının lanetlendiğine inanıyordu. Nasıl olduğunu bile anlamadan bütün şehri karşılarına almışlardı. Asapları bozulmuştu. Bugüne kadar ustalarının nice badire atlattığına tanık olmuşlardı ama bu kez başkaydı. Sinan gibi biri her türlü zorluğa göğüs gerebilir, en çetin işlerin altından kalkabilirdi. Fakat bir hayalet ile nasıl başa çıkabilirdi ki?

Zaman *durdu.* Ameleler alet edevatlarını kenara bıraktı. Ne *kadar uğraşsak da bir* kişiyi bile çalışmaya ikna edemedik. Bize itimatları yoktu. Sultana *yaranmak için* onları teklikeye attığımızı düşünüyorlardı. Uğursuz olduktan sonra suyun kime jaydası olacaktı? Su- kemerleri Bizans'tan kalmaydı. Kâjır işiydi yani. Onları tamir etmenin ve yenilerini yapmanın putperestliği yaymaktan başka ne maksadı olabilirdi? Yüzümüze karşı sessiz ve itaatkârdılar; arkamızı döner dönmez dedikoduya başlıyorlardı. Yakıcı bakışlarım, birikmiş *nefretlerini hissediyordum. Çıkış yolu göremiyordum.* Diğer kalfaların da

ha.lt daha, az harap değildi Davud, Nikola, Yusufve ben, kepimiz işimizin bittiğine inanıyorduk.

Bir hafta böyle geçtikten sonra ustam bir gün yanında ufak tefek, çalı gibi ince bir adamla çıkageldi. Yeni iskeleye tırmandılar. Sinan seslendi: "İşçiler! Ustabaşılar! Mukterem bir koca sakamızı teşrif etti." Sinan elini yabancıya *doğru* uzattı. Adam bir adım öne çıktı, yükseklere alışık olmadığından benzi kül gibi olmuştu. Gözlerini kapatarak Kurandan ayetler okumaya başladı. Sesi *güzeldi Öğrendik ki* Bülbül Hoca'ymış ismi. Bosna'da doğmuş, Allak'layedi dilde kasbıkal edermiş ve pek çok mezkep ve tarikatın usul ve âdetlerini bitirmiş. Gayet alelade bir adam gibi görünse de sesinde ameleleri *büyüleyen bir* şey vardı. Onlara işlerine bakmalarını, *kimseye dil uzatmamalarını* söyledi, çünkü şayet tembellik ve *dedikodu denen* iki kanat olmasa şeytan asla bu kadar yüksekten uçamazdı.

Hoca *her gün* gelip sabak ezanından akşama kadar bizimle durdu; saçı tozlandı, pabuçları çamurlandı. Okunmuş sular serpip Cevşen duası *ederek sukemerlerini okudu* üfledi Yakudi, Hıristiyan ve Müslümanların korkularını teskin *etti.* Sonra bir gün "Tamam artık temizlendi" dedi. "Ananızın ak sütü gibi pak bu mıntıka. Haydi, işinize dönün."

Onu *dinlediler. Ustalarının aleyhine atıp* tutan işçiler, *bu* kocaya kulak verdiler. Böylece *gecikerek de* olsa kem tadilat kem inşaat tamamlandı. Üstadı *çekemeyenler durur* mu? Bu *sefer dediler ki:* "Bu su acıdır; toprağın altından *geldiği* için çürüktür, kokuşmuştur." Neyse ki bu laflar *da* bir yere varmadı. Suları Kağıthane civarında topladık. İrmak ve derelerin *içlerinde lüleler yaparak şehre* taşıdık. İstanbul'u Kırkçeşme sularına kavuşturduk.

Sultan Süleyman memnun olmuştu. *Ustama hediyelerve methiyeler bahşetti, ona* insan-ı *kâmil dedi.* Hiiat *giydirerek* ustamı taltif etti. Ancak *bu hadiseden sonra anladım* ki Sinan'ın sırrı ne sertliğindeydi ne *yıkılmazlığında, çünkü sert de değildi, yıkılmaz da.* Onun sim *değişikliklere* ve *aksiliklere* uyum sağlama *kabiliyetindeydi* Bizim cesaretimiz *kırılırken o çareler üretiyordu. Her seferinde harabeler içinden kendim yeniden* inşa *edebiliyordu. Ne benim* gibi ahşaptan, *ne* Davud *gibi* ma-

denden, ne *Nikola gibi* taştan, ne de *Yusuf gibi camdan* mamuldü. Ustamın malzemesi akan suydu. Ve ne vakit kerkangi kir engel yolunu kapatacak olsa, kir *şekilde, ya altından,* ya üstünden, ya *etrafından dolaşıyor, çatlaklardan* kir yol kuluyor, akmaya devam ediyordu.

O 390

Ne berbat bir geceydi! Çota ıstırap içindeydi. Gürleyerek, homurdanarak, inleyerek sabahı zor etti; bitkin bir halde hortumunu sağa sola sallıyordu. Rahatsızlığı o raddedeydi ki Cihan onun yamnda uyumak mecburiyetinde kalmıştı — tabii buna uyumak denirse. Hayvanın ağzının içine bakar bakmaz bu azabın sebebini anladı: Altçenesinde sol arka taraftaki azıdişi kararmış, iltihaplanıp şişmişti.

Cihan, evvelki yaz kendi çektiği korkunç diş ağrısını hatırladı. Yemeklerden sonra padişahın ellerini yıkayan ibriktar ile kimi Enderun ağalarını tıraş etmek için bir berber gelmişti o gün. Adam Cihan'm haline acımıştı. Feryatlar arasında dişine asılmış, ıstırabını dindirmişti. Fakat koskoca İstanbul'da bir filin azıdişini çekmeye kadir tek kişi bile çıkacağını sanmıyordu.

"Ne var?" diye sordu Sibiryalı Taraş, ahıra girip de Cihan'ı görür görmez. "Yüzünden düşen bin parça."

"Çota. Dişi öldürüyor zavallıyı."

"Ah şimdi taygada olsaydık" dedi Taraş iç geçirerek. "Onu şıp diye iyileştirecek bir çalı biliyorum. Ninem her zaman kullanır."

Cihan hayretle sordu: "Ninen hâlâ hayatta mı?"

"Yaa sorma, o da lanetlilerden" dedi Taraş. Cihan'm anlamadığını görünce açıkladı: "Bütün sevdiklerini gömüp nefes almaya devam etmek, lanettir."

Yıllar sonra bu anı hatırlayacaktı Cihan, bu konuşmayı, ama şimdi kelimeler bir kulağından girip bir kulağından çıktı.

"Git sarımsak bul, bolca. Rezene, karanfil yağı, anason... Hepsini karıştır."

Malzemeleri mutfaktan alan Cihan, bir havana koyarak güzelce dövdü. "Tamam" dedi Taraş. "Şimdi bunu mahlukun dişetlerine sür, ovala. Bu biraz rahatlatır - şimdilik. O dişin çekilmesi lazım. Genç olsam ben yapardım ama kollarımda derman yok. Sana düşer."

Cihan koşarak ahıra döndü. Fakat beyaz fil, onun gayretlerine öyle bir karşı koydu ki tertibin ancak yarısını sürebildi. İki çuval bezini birbirine tutturup kalan merhemi bunun içine koydu ve iltihaptan şişmiş olan yere

denk gelecek şekilde hayvanın kafasına sardı. Çota gülünç görünüyordu ama o kadar acı çekiyordu ki Cihan gülemedi bile. Fena bir koku geliyordu filin ağzından. Epeydir bir şey yememişti; açlık, her zamanki gibi, sinirlerini tepesine çıkarmıştı.

Cihan sokağa çıkıp seyyar berber aramaya başladı. İlk sorduğu adam, hastanın kim olduğunu öğrenir öğrenmez kahkaha attı. İkinci adamın öyle korkutucu bir hali vardı ki Cihan onu sarayın bahçesine sokmak istemedi. Meyus bir halde tam vazgeçmek üzereyken her şey hakkında her şeyi bilen adam geldi aklına: Sahaf Simeon. Gidip ona sormalıydı.

Galata Kulesi'nin etrafındaki mahalle insan kaynıyordu. Tacirler, müteferrikalarla önlü arkalı yürüyor; yabancı memleket temsilcileriyle mütercimler kağnılara yol vermek için kenara çekiliyordu. Bir elçi, siyah kölelerin taşıdığı tahtırevanda oturmuş etrafı seyrediyordu. Tevrat derslerine gidiyordu kimi Museviler; köşede birkaç ihtiyar muhabbet ediyor, bir kadın oğlunu elinden tutmuş çekiştiriyordu. İspanyolca, Fransızca, İtalyanca, Arapça kelimeler havada uçuşuyordu. Aklı Çota'da, aceleyle koşturan Cihan, bir köşeyi döndü ve birden irkildi. Az ileride, Simeon'un evinin iki adım uzağında, vaktiyle yol kenarındaki bir handa beraber şarap içtiği, sonra da eşyalarını çaldığından şüphelendiği Tomaso duruyordu. Sinan hakkında çok şey bilen Italyan. Ama Cihan'ı esas şaşırtan yanında tanıdık bir sima olmasıydı: Yusuf.

Adam Yusufa bir şeyler söyledi. Beriki başım sallayıp, gölge gibi sessizce ufaklaştı. Yalnız kalan Tomaso etrafa bakınırken Cihan ile göz göze geldi. Suçüstü yakalanmış gibi suratı aniden değişti. Hızla dönüp koşar adım kalabalığın içine daldı, gözden kayboldu.

"Hey, Tomaso!" diye arkasından bağırdı Cihan. Kafası o kadar allak bullaktı ki koşmaya başladığında beriki çoktan gitmişti. İyi de bu adamın Yusuf ile ne işi vardı? Sokaklarda buluşup, gizli gizli ne konuşuyor olabilirlerdi? Birdenbire, üst üste atlattıkları kazalarla Yusuf arasında bir bağ olabileceğini fark etti Cihan. Aralarındaki hain o olabilirdi. Nasıl da anlayamamıştı bunca zaman, ilk fırsatta dilsiz çırağı sorgulayacaktı.

Simeon'un kapısını çaldığında zihni bunlarla meşguldü, "iyi misin?" diye sordu sahaf.

"Yusuf geldi mi buraya? Sarışın Italyan bir herifle?"

‘Yoo” dedi Simeon. “Epeydir görmedim, niye ki?”

“Sen bana dediydin, Roma’nın gözleri ustanın üstünde diye. Ya içimizden biri, onların casusuysa?”

“Yahu dur, sakin ol biraz. Büyük laf etmeden evvel insan uzun müddet düşünmeli.”

“Haklısın” dedi Cihan iç geçirerek. “Unut dediklerimi. Aklım karıştı. Yardımın gerek.”

“Tam vaktinde geldin. Ispanya’dan yeni kitaplar var.” “Onlara sonra bakayım. Evvela filin derdine çare bulmalı.” Cihan içine düştüğü açmazı anlatınca Simeon iç çekti. “Ben fikir adamıyım, bir hayvana cerrahi müdahale yapamam. En iyisi kitaplara bir bakayım. Gücün kuvvetin yerinde, kendin kotarabilirsin.”

“Peki” dedi Cihan çarnaçar.

“Teskin edici bir şey vermen gerek. Bol boza. Daha iyisi, uyku ilacı.”

Simeon, tarih boyunca hekimlerin baldıran otu kullandıklarını ama bunun iyileştirdiği kadar öldürdüğünü de anlattı. Şimdilerde, topraktan söküldüğünde çığlıklar atan adamotu tercih ediliyordu. Gene de cerrahi müdahalelerde en iyisi afyondu. Galenos, afyonu sanlık, istiska, cüzam, baş ağnsı, öksürük ve karasevda için tavsiye etmişti. Cihan yaşında ve kilosunda bir insan için uygun miktar iki kaşıktı. Fil 120 kantar olduğuna göre... Simeon kaşlannı çatarak hesap yaptı akimdan. “Vallahi bir fıçı gerek sana!” “

“Eyvah, nereden bulacağım?”

“Karanfil Kâmil Ağa’ya git. Onun yapamayacağı şey yoktur.”

Cihan saraya döndüğünde kolunun altında bir kitap, zihninde kuşkular vardı. Bâbü’s-saade ağasıyla şaka olmazdı. İlk günlerde ondan yediği tokadı hâlâ unutmamıştı. Yine de cesaretini toplayıp onu görmeye gitti. Beklediğinin aksine adam gayet yardımsever davrandı.

Bir fıçı olmasa da gerekli E^fyon temin edildi. Nereden geldiğini kurcalamadı Cihan. Sarayda geçirdiği onca yıldan sonra sükûnet kaidesi içine işlemişti artık. Ne zaman soru

sorulmayacağını biliyordu. İki terbiyeci Çota'nm üstçenesi- ni kaldırdılar; ikisi de altçenesini tuttu. Yorgunluktan tükenmiş olan filin direnecek hali kalmamıştı. Yetmezmiş gibi, bir huni vasıtasıyla bir sürahi şarap döktüler hayvanın ağzından içeriye. Yavaş yavaş, Çota'nm nefes alışverişi hafifledi; yüzü balmumu gibi eridi, gözleri camlaştı. Bacakları o devasa ağırlığını taşımaz oldu, yere devrildi. Uyanır da üzerlerine saldırırsa diye palamarlar, zincirler ve halatlarla bağl; dılar hayvanı. Bu vaziyette, kitaba baka baka, Cihan cerrahlığa girişti. Keskiyle başlayıp, çekice geçti. Zürafabaz Dara, timsahbaz Kato ve aslanbaz Olev sırayla yardım etti; kâh çekiçle vuruyor, kâh penseyle itiyorlardı. Defalarca çe- kiştirip asıldılar. Bitmeyecekmiş gibi gelen saatler sonunda kan, ter ve tükürük içinde kalan Cihan dişi çekmeyi başardı - meddahların anlattığı hikâyelerdeki dev yılan dişi gibi bir şeydi çıkan.

"Ver onu bana" buyurdu Bâbü's-saade ağası; gözleri ışıl ışıldı.

O zaman anladı Cihan, Karanfil Kâmil Ağa'nın neden bu kadar yardımsever davrandığım. Adam başından beri Çota'mn dişini almak istiyordu. Hürrem Sultan'm acayip şeyler koleksiyonu, kadın ölünce ona kalmıştı. Cihan, o tuhaf ve karanlık koleksiyonda başka neler olabileceğini düşünerek ürperdi.

c&no

öldüğünü işittiğimde üzüldüm desem yalan olur. Günahı boynuma., en *ufak bir keder* hissetmediğim gibi, kurtulduk diye sevin- dimgizlice. Mihrimah Sultan'm kocası... çocuklarının bahası... Sadrazam Rüstem Paşa. Haddinden hızlı yükselen ve vaktinden evvel *vefat* eden, her gece Mihrimah'a dokunan ve onun tenini koklayan, zin

dana atılmama sebep olan adam... Dilemem tabii cehennemde yanmasını ama cennete gitsin ister miyim, doğrusu ondan da emin değilim. Nihayet gitti. İstiskadan mustaripti bir vakittir, biliyordum. Zira ne kadar aklımdan uzak tutmaya çalışsam da her gün adamla ilgili bir şeyler işitiyor ve ondan biraz daha nefret ediyordum.

Paşa göçünce Mihrimah Sultan ustamı çağırttı. Dedi ki "Sermi- mar E/endi, rahmetli zevcim Rüstem Paşa -mekânı cennet olsun- için bir cami inşa edeceğiz." Ve ustam, "Emriniz başım üstüne" dedi. Ben ustamın arkasında bekliyordum; ellerimi kavuşturmuş, gözlerimi ipek halıya dikmiştim. Kendi *kendime* dedim ki bu *camiden* ben mesul olacağım ve içine bir işaret koyacağım; incecik, *ufacık* bir şey olacak. Oraya kazıyacağım Rüstem'e *duyduğum öfkeyi Sadece* bilen göze görünecek.

Aklımdan *geçenlerden* bihaber, Mihrimah konuşmaya devam ediyordu. "Cami pek görkemli olsun. Hiçbir masraftan kaçınılmasın" dedi, zira her şeyi kendisi ödeyecekti. Annesi Hakkın rahmetine kavuştuğundan beri *memleketin* en zengin kadını oydu, ne de olsa. O kadar *kudretliydi ki şimdi,* kimse onunla yarışamazdı. Dadısı Hes- na Hatun epey yaşlanmıştı ama her zamanki gibi yanı başında hazır ve nazırdı.

Cami tafsilatıyla konuşuldu. Mihrimah ara ara ustama danışıyor ama son sözü hep *kendisi söylemek istiyordu*. Babasına ne *kadar benzediğini daha evvel anlayamamıştım.* İlk defa orada gördüm.

Artık kapıdan çıkmak üzereydik ki birden durup bana *seslendi* Mihrimah: "Ci-han" dedi. O kadar. Sanki ismim dilini acıtmıştı. Sonra yavaşça ekledi: "Ne çok zaman oldu, *konuşamadık seninle."*

Sultanın kızının bana *böyle sevgiyle hitap ettiğini duyunca* ustam şaşırdı. Bir *ona bir bana baktı. Ama onu esas hayrete düşüren* suratımın *kıpkırmızı kesildiğini görmekti muhtemelen.* Korkarım, anladı.

Tabii zindandan *çıktığımda* Mihrimah'ı ziyaret etmiştim ama bunu kimse *bilmemeliydi, farkındaydım. "Seneler oldu* sultanım" dedim. Oysa *içimden haykırmak geldi:* "Evet, sen *yoktun ama ben her gece seninleydim rüyalarımda;* yarasalar uyanır, *baykuşlar öterken, her*

karanlık çöküşü, şenle sohbet ettim, hasret giderdim. Etime takılmış *bir çengel* gibi *her yere taşıdım* ismini ve şimdi senin için uzak *bir* hatıradan *ibaret olsa da* özlüyorum o eski *günleri.* İkimizin de hâlâ *çocuk olduğumuz,* hırs denen *şeyin tadını* bilmediğimiz ve *beyaz bir filden başkaca bir şey konuşmadığımız o* masum, o şen, o asude *demleri..."*

Bunların hiçbirini *söyleyemedim elbette.* Onun yerine, *mırıldandım:* "Çota sizi *pek özledi.* Gelip görseniz *keşke."*

Dikkatle baktı bana; zamanın *yüzümde* bıraktığı izleri inceledi. "Söyle Çotaya" dedi, "vazifelerim vardı, meşguldüm, gelemedim. Ama bundan böyle onu daha şık ziyaret edeceğim. *Zira* onun gibi beyaz *bir fîl hiç* çıkmadı karşıma."

Titredim. Ustam ve Hesna Hatun *orada* olduğu halde, başımı kaldırıp yüzüne bakmaya cüret ettim. "Çota bunu işitince çok *sevinecek* sultanım."

Hüzünle gülümsedi. "Söyle ona, *kaderlerimiz* Huda'nın elinde, *bizlerin* değil."

Pencerenin dışında, çatal kuyruklu bir uçurtma dolaşıyordu mavilikte. Latif bir esinti yakalamış yükseliyordu şehrin üzerinde; güzel, gamsız ve özgürdü. Keşke aşk da böyle olabilseydi. Gözlerim sema- danyere kaydı.

"Eminim anlıyordur sultanım" *dedim.* "Ve eminim sizi hâlâ bekliyor-*dur;* eskisi gibi... Filler hiçbir şeyi unutmazmış. Hele sevdiklerini asla."

Diyemedim ki, sade jîller değil,/ılbazlar da öyle.

OSBO

Payitaht tıka basa doluydu. Her gün taşradan insanlar geliyordu dalga dalga: çiftbozan köylüler, açıkta kalan sekbanlar, hünerini gösteremeyen zanaatkârlar, Yörükler; işsiz ve ekmeksiz onlarca can. Başlarını kaldırıp baktıkları yıldızlardan çoktu sayılan - Müslüman'ı, Hıristiyan'ı, Yahudi'si, her itikadın mümini ve mülhidi, hep birden İstanbul'daydı. Dua, niyaz ve sitemleri rüzgârla taşmıyor, martıların çığlıklarına, lodosun fısıltısına karışıyordu. Cihan merak ediyordu acaba Rab bunca şamatanın içinde kimin ne söylediğim nasıl duyabiliyordu.

Bahar ortasında Şeyhülislam Ebussuud Efendi, bir tadilat sırasında

Ayasofya'dan taşman mermer levhalann lanetli olduğunu ve bela getirdiklerini beyan etti. Galeyana gelen halk hemen Sinan ve kalfalarına tepki gösterdi. Kimse eski kilisenin taşlarım yakınında istemiyordu. En nihayetinde mimarbaşı, "Haseki Hürrem Sultan, Allah rahmet eylesin, nasılsa böyle şeyleri dert etmez" diye düşünerek, onun mezarının tamirinde kullandı mermerleri.

Mayıs ayında Zigetvar Kalesi'ni işgal etmek için ordu yeniden yollara düştü ve filin hizmetlerine ihtiyaç duyuldu. Bir daha asla savaşa gitmek istemeyen Cihan her ne kadar bunu işitince bedbaht olsa da çarnaçar boyun eğdi. Sinan'ın kalfası olsa da esasen hâlâ sultanın filbazıydı ve Çota hayatta olduğu sürece öyle kalacaktı.

Belgrad'a haziranda vardılar; Tuna Nehri göz alabildiğince akıp gidiyordu - şiddetli, cezbedici, azametliydi. O ana dek önlerinden giden Sultan Süleyman, doru kısrağım yavaşlatıp tıns gitmeye başladı. Kimse bilmiyordu ki artık nikris hastalığı epey azdığından ıstırap içindeydi; at sırtında oturmakta zorlanıyordu. Vezir-i Azam Sokollu —bir Boşnak köyünden devşirilmiş; ağırbaşlı, basiretli zat- padişahı tahtırevanla taşımayı düşündüyse de vazgeçti. Kumandanlarını elden ayaktan düşmüş görmek asker kısmına yaramazdı. İşte o esnada bir çare bulundu: Çota!

Cihan'a fili hazır etmesi emredildi. "Yalnız dikkat et, hayvan sırtında kimi taşıdığının farkında olsun ha!" diye tembih edildi.

Ertesi sabah Cihan, yıllar sonra ilk kez sultanı bu kadar yakından gördü. Feri kaçmış teni, ocak dibinde biriken soğuk külleri çağrıştırıyordu; eski alevinden eser kalmamıştı. Geniş alnında -ki Mihrimah'a da aynen geçmişti- kırışıklar derinleşmiş, çoğalmıştı. Eğilip kaftanının eteğini öptü Cihan. Süleyman hâlâ gösterişten kaçındığı için kumaşın dokusu sert ve kabaydı. Muhafızlar, hünkârın filin mahfesine yerleşmesine yardım etti. Zor oldu ama başardılar. Cihan da Çota'nm ensesine oturdu her zamanki gibi. Bu şekilde yola devam ettiler.

Zigetvar'a Ağustos'un beşinde vardılar. Bunaltıcı bir ikindiydi; çayırlarda hindibalar açmıştı. Ordugâh kurup, düzinelerce öküzün çektiği kuşatma toplarını getirdiler. Dualar ve zikirler eşliğinde, süslü püslü, yüksek etekli, kıpkırmızı otağ-ı hümayunu, almaya ant içtikleri kaleden rahatlıkla görülebileceği bir tepenin üstüne kondurdular. Kalenin içinde Kont Nikolas Zrinyi başı çekiyordu. Onlar da boş durmamıştı. Halk, dış duvarlara devasa kumaşlar asmıştı; benzer şekilde kan kırmızı.

"Ne demek oluyor bu?" diye sordu Cihan üzengi ağasına.

"O melun kaleden çıkmayacaklar demek oluyor. Ölmeyi yeğliyorlar."

Cesurdu Kont Nikolas. inatla müdafaa ediyordu kaleyi. Günler haftalara döndü. Bir ay geçti. Sıcak, tahammül edilmez bir hal aldı. Düşmanın, yiyecek kıtlığına ve çok daha az adamları olmasına rağmen nasıl böyle direnç gösterebildiğini anlayamıyordu Cihan. Osmanlı ordusu hücum ediyor, kale direniyordu. Yıkılan duvarları içeriden onarıyorlardı. Hiç uyumuyor olmalılardı. Cihan böyle bir düşmana saygı duyduğunu fark etti. Korktu, kimseye söylemedi.

Her iki tarafta da büyük kayıplar oldu, Osmanlı'nmki daha fazlaydı. Fakat diğer tarafın her yüz askerine karşı sultanın bin askeri vardı. Ölülerini devasa çukurlara gömüp cenge devam ettiler. Konta defalarca elçiler gönderip teslim olmasını istediler. Silahı bırakırsa canına bir zarar gelmeyeceğine dair söz verdiler. Hatta Sultan Süleyman ona Osmanlı hâkimiyeti altında Hırvatistan'ın başına geçmesini teklif etti. Fakat her elçi aynı cevapla döndü: Ret!

Topçu ateşi şiddetliydi. Düşmanın mukavemeti de. Gün boyunca kalede açılan delikleri, geceleri kadın-erkek, çoluk-ço- cuk elbirliğiyle içeriden tamir ediyorlardı. Duvarları takviye etmek için ellerindeki her şeyi -kereste, demir, masa, sandalye, kumaş, halı, hatta battaniye ve kıyafet- kullanıyorlardı. Bir ara, zengin bir aileye ait olduğu besbelli muhteşem bir ipek halı asılmıştı kalenin dış duvarına. Su perileri raks ediyordu üstünde; ellerinde lirler, saçlarında ayın şavkı. Cihan gözlerini alamamıştı halıdan. Yeniçeriler de öyle. Efsunkâr bir şey vardı resimde; bu revnaklı cennet tasvirinde; öyle cezbedi- ciydi ki büyüden şüphelenen kumandanlar halının derhal topa tutulmasını emrettiler. Böylece yok oldu su perileri. Geriye is ve cüruftan müteşekkil bir oyuk kalana kadar toplarla dövüldü kalenin o kısmı.

Berrak bir eylül ikindisi, gene Cihan Çota'nın sırtında oturmuş, sultan da mahfede kurulmuş halde dolaşmaktaydılar. Onunla hemen hiç konuşmayan padişah o gün ilk defa seslendi: "Filbaz! Beni dinle. Ölüm Allah'ın emri. Bir vasiyetim var. Sana teslim ediyorum. Yerine getirecek misin?" "Aman hünkârım, Allah uzun ömürler versin..." dedi Cihan. Süleyman bu basmakalıp laflan savuşturmak istercesine elini salladı. "Mezarıma muhakkak konulmasını istediğim bir şey var. itiraz etseler de kimseyi dinleme. Şeyhülislamın fetvalan benimle gömülmeli. Ne ettiysem onu dinleyip ettim. Fetvalan yanımda isterim."

Cihan önce kem küm ettiyse de söz verdi. Tam padişah bir şey daha söyleyecekti ki, günlerce kulaklarında çınlayacak bir gümbürtü işittiler. Patlamayla yer sarsılmış, çıkan dumanlar arş-ı âlâya ulaşmıştı. Korkuyla sıçrayan fil neredeyse onlan sırtından atacaktı.

Cihan bir yandan Çota'yı sakinleştirmeye çalışıyor; bir yandan da kararan semaya bakıyordu hayretler içinde. Padişah seslendi: "Filbaz... Neler oluyor?"

"Sultanım, cephaneliklerini havaya uçurdular... kendilerini de."

"Ne dedin?" Süleyman doğrulup öne uzandı daha iyi görebilmek için. "Hakikaten öyle" diye mırıldandı.

Dehşet dolu bir an boyunca hükümdarla filbaz yangını seyrettiler. Çota ha bire hortumunu sallıyor, kulaklarım öne arkaya savuruyordu. Hayvanın huzursuzluğunu fark etmeyen sultan buyurdu: "Yaklaş. Bakmak istiyorum."

Filin, aşırı dumandan ötürü zıvanadan çıkmayacağını ümit ederek söyleneni yaptı Cihan. Ama yaklaştıklarında sarsılan Çota değil, kendisi olacaktı. Parçalanmış silahlar, kopmuş uzuvlar saçılmıştı her yere - o et ve kemik ve demir yığınının içinde hangilerinin düşmana, hangilerinin kendi askerlerine ait olduğunu ayırt etmek imkânsızdı. Midesi kalkan Cihan, kesik kesik nefes alabiliyordu. Ağzı safrayla dolarken yüzünü elleriyle kapattı.

"Ağlama filbaz" dedi padişah. "Dua et."

Mahcup olan Cihan omuzlarım dikleştirdi. "Askerlerimize duacıyım."

"Hepsi için dua et. Onlara da, bize de. Ayn gayrı kaldı mı?" Kırk altı yıllık hükümdarlığı boyunca dur durak bilmeden cepheden cepheye koşan; en parlak veziri ve belki de tek dostu olan İbrahim'in ölüm emrini veren; en büyük oğlunun boğulmasını seyreden; bir diğer oğlunun üzüntüden ölmesine sebep olan, üçüncü bir oğlunun da uzaklarda, İran'da öldürülmesini tertipleyen; Osmanlı padişahlarının en kudretlisi ve en az anlaşılanı; sevdiklerine ve sevenlerine iyilik kadar kötülük eden bu adam; şimdi, hindiba ve ölüm kaplı bir çayırlığın ortasında durmuş, kalenin içindeki düşman eriyle dışındaki Osmanlı eri arasında bir fark olmadığım söylüyordu. Cihan'ı yıllarca çözemeyeceği bir bilmeceyle baş başa bı-rakarak...

(J&HO

Ertesi sabah, yanık et kokusu hâlâ kalkmamıştı harp meydanından. Öyle kesif bir kokuydu ki, kudretli rüzgâr bile da- ğıtamamıştı. Kale teslim olmuştu.

Cihan, alıştığı üzre Çota'yı padişahın binmesi için hazırladı; gidip otağın önünde beklemeye başladı. Ama bir müddet sonra Süleyman yerine Sokollu çıktı ve alçak bir sesle filbaz ile konuşması gerektiğini söyledi, irkildi Cihan. Kaç zamandır saraydaydı. Artık iyi biliyordu ki, şayet koskoca bir sadrazam bir hizmetkârla fısıltıyla konuşuyorsa, korkunç bir şeyler ya olmuş ya da olacak demekti. Yüreği ağzında, takip etti veziri.

Sultanın çadırında kâfi gün ışığı olmasına rağmen köşede bir lamba vakur bir şekilde yanıyordu. Onun karşısında, kadife bir divanın üzerinde Süleyman yatıyordu, kıpırdamadan.

"Dinle" dedi vezir. "Gördüğünü henüz kimse bilmiyor. Anlıyor musun?"

"Yoksa..?" diye kekeledi Cihan.

"Maalesef. Sultanımız Hakk'm rahmetine kavuştu, mekânı cennet olsun. Yasımızı sonra tutacağız. Şimdi bizlere mühim bir vazife düşüyor."

Başını eğdi Cihan. Demek yetmiş iki yaşındaki sultanın ömrü, kazandıkları zaferin zevkini sürmeye yetmemişti.

"Hakikati ordudan saklamak boynumuzun borcu." Sokollu dikkatle, duraklayarak konuşuyordu. "Sultan, her günkü gibi filin sırtına oturacak. Sen de etrafta dolaştıracaksın." "Çota'nm üstüne ceset mi koyuyoruz?" dedi boş bulunan Cihan. "Peki ya birileri padişahla konuşmak isterse?"

"Filin kimseye yaklaşmasına izin verme. Yeniçeriler sizi uzaktan görsünler, yeter. Önemli olan hünkârın hayatta olduğuna inanmaları."

Birden ayak sesleri işittiler. Muhafızlar birini getiriyordu. Sokollu gelenin kim olduğuna baktı. Kısa boylu, kalın ense- li bir Tatar'dı.

"Ha, sen misin? Yaklaş."

Bunu söyledikten sonra esvabının içinden kozağıyla bir mektup çıkardı, öpüp başına koydu. "Bunu tez Şehzade Selim'e götür."

Adam yerlere kadar eğildi.

"Yel gibi git. Yolda durma. At üstünde ye. Uyuma. Vakit harcama. Bil ki kaderimiz senin elinde."

Cihan, ZigetvaPdan, şehzadenin bulunduğu Kütahya'ya atla ne kadar

zamanda gidileceğini merak etti. Babasının ölüm haberinin Selim'e bir an evvel ulaştırılması yetmezdi; onun da vaktinde İstanbul'a varması gerekliydi. Boş bir taht hayra alamet değildi; babanın vefatıyla oğulun tahta çıkması arasında her an her şey olabilirdi. Bunları iyi bilen Sokollu, sedefli bir mahfaza getirdi. "Kuran'a el basmanızı istiyorum. İkinizin de."

Söyleneni yaptılar. Ama sadrazam tatmin olmuş görünmüyordu. Nereli olduklarım sordu.

"Hindistan" dedi Cihan, ne desin.

"Kazan" dedi ulak.

Sokollu, yaldızlı bir hançer çıkardı. "Uzatm ellerinizi."

Evvela ulağın işaretparmağına bir kesik attı, sonra Ci- han'mkine. Ellerinden akan kan hançerin kınına damladı. "Şayet içinizden biri sim ifşa ederse ikinizi de öldürürüm."

Cihan kendi hayatının neden bir yabancıya teslim edildiğini anlayamamıştı; ulak da benzer şeyler hissetmiş olmalı ki o da kaşlarını çatarak bakındı. Yine de itiraz etmediler.

Sokollu, parmaklarını sarmaları için birer ipek mendil verdi. "Haydi git şimdi" dedi ulağa. "Allah yolunu açık etsin."

Filbaz sadakatine bel bağladığı ulağa son defa baktı. Sessizce selâmlaştılar. Cihan bunu bilmiyordu ama yıllar sonra, uğursuz bir gecede ustası Sinan'ı saraya getiren Tatar ulak aynı kişi olacaktı.

Az sonra Hekimbaşı Kaysunizade belirdi. O da Kuran'a el basarak sessiz kalacağına yemin etti.

"Delikanlı bana yardım edebilir mi?" diye sordu adam.

Sırtı onlara dönük duran Sokollu, sultanın tuğrasını taklit ederek padişah adıyla talimatlar hazırlamaya kendini kaptırmıştı. Başından savarcasına bir el hareketiyle "Tabii" dedi omzunun üstünden. "Hadi git yardım et."

Hekimbaşı birkaç kavanoz açarak çadırı keskin bir kokuya boğdu. Mürrüsafi, sinameki, misk, amber ve bilumum baharatın karışımı havada dolandı. Sultanı soyup vücudunu yağladılar. Cihan bundan sonra tanık olduklarını kimselere anlatamayacaktı. Yaşadıkları rüyalarına girecek, hiç beklenmedik anlarda gözlerinin önüne gelecekti, tekrar ve tekrar.

Hekimbaşı tecrübeli hareketlerle padişahın göğsünün sol yanını kesti ve açtı. Kalbini çıkardı. Kırmızı bir kuşa benzeyen yüreği dikkatlice gümüş bir leğenin içine yerleştirdi. Sonra tam on iki mükemmel dikişle kesiği dikti. Cihan bunları dehşet içinde izledi. Bütün kanı çekilmişti. "Efendi neden yaptık bunu?" diye sordu konuşmaya cesaret edebildiğinde.

"Kalp merkezdir. Ruhumuzun, mevcudiyetimizin merkezi. Sultanımızın kendi arzusuydu kalbinin buraya gömülmesi..."

Sandıklarda bulabildikleri en güzel kaftanı seçerek cesede giydirdiler. Sakalım taradılar, gözlerine sürme çektiler; yanaklarına renk gelsin diye, rahmetlinin sağlığında yaptığı gibi bolca al sürdüler. İşleri bittiğinde Sultan Süleyman her zamankinden sağlam ve sıhhatli görünüyordu.

"Çıkarın o kaftanı" dedi Sokollu, arkasını döndüğünde. "Haddinden süslü. Eskidendi o halleri. Böyle giyinmezdi."

Cesedi yeniden soyup sade bir kaftanda karar kıldılar. Akşam çökünce ordugâhı yoklayan üç sadık muhafız asayişin berkemal olduğunu haber verdi. Onlann da yardımıyla Çota kapıya getirildi. Fevkalade bir vaziyet olduğunu hisseden fil sinirliydi; kimseyi yanma yaklaştırmıyordu.

"Ne oluyor?" diye sordu Sokollu sabırsızca.

"Mahlukla baş başa kalmama müsaade edin."

Cihan dürüstçe konuştu Çota'yla. Ona sırtında ölü bir adam taşıyacağını söyledi. *Sadece birkaç gün için. Bak, koskoca memleketin kaderi sana bağlı.* Epey dil döktükten ve bir düzine elma verdikten sonra, yatıştı hayvan. Sultanı mahfeye yerleştirmelerine izin verdi. Cihan filin ensesindeki yerine *geçti.* Gözleri semada dolanan akbabalara takıldı. Nasıl da çoğalmışlardı. Akbabalara gün doğmuştu. Zigetvar muhasarasında yirmi bin kayıp verilmişti.

Dönüş yolunda Şehzade Selim'in şehre vardığı haberini aldılar. Ulak başarmıştı. Sokollu günlerdir ilk defa rahat bir soluk aldı. Artık bir şey saklamaya lüzum kalmadığından, muhafızlarına hakikati duyurmalarım emretti. Sultanın cesedi mahfeden indirildi; iki aygır tarafından çekilen bir tahtırevana yerleştirildi. Payitahta bu vaziyette vardılar.

İstanbul ahalisi onlan bekliyordu. Mercan Yokuşu'ndan Vefa sokaklarına kadar tüm sokaklarda binlerce kişi toplanmıştı. Ağlayanlar,

hıçkıranlar, saçlarını yolup, bağırlarını yumruklayanlar vardı. Koca adamların, çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ağladığına tanık oldu Cihan.

Babanın cenazesinin hemen ardından oğul tahta oturdu. Selim, eşi benzeri görülmemiş bir şenlik yapılmasını talep etmişti. Hastalıklar, korkular, ölümler... O kadar çok musibet üst üste yağmıştı ki ne neşe kalmıştı ahalide, ne umut. Bunca yeis ye terliydi. Şimdi bayram etme vaktiydi.

Ulema dehşete düştü. Sokollu bile tepkilerden çekiniyordu. Onu ikna eden yardımcısı Feridun Bey oldu. Kitlelerin arada bir cümbüş yapmasında, dağıtıp oynamasında beis olmadığını anlattı. "Hangi vücut her daim peklik çekebilir?" dedi Feridun Bey. "Âlemin de ara sıra bağırsaklarını boşaltmaya ihtiyacı var. Müsaade edin, içsinler, gülsünler vezirim. Eğlenceden korkmayalım."

Böylece Selim'in tahta oturduğu gün Çota, başında muhteşem bir başlık ve sırtında allı pullu bir haşa ile ahırdan çıktı. Saltanat alayı beyaz filin ardı sıra dolaştı İstanbul sokaklarında. insanlar el sallıyor, alkışlıyor, gülüyordu. Ve Cihan inanamadı, halkın bu kadar kısa zamanda nasıl böyle değiş- ebildiğine; daha dün ağlayanların şimdi kahkaha atabildiğine; nefretten aşka, aşktan nefrete; neşeden kedere, kederden neşeye nasıl kolayca savrulup, gözyaşları daha kurumadan elemlerini unutabilmelerine.

c

Sultan Selim takta geçince *Çotaiyla* ben *de* inşaat sakalarına *döndük.* Sakakları *hayva.nnt bahçesinden çıkıyor*; akşamları toz toprak içinde, yorgun argın geliyorduk. Üstat Sinan, Büyük- çekmece Gölü'nde bir köprü inşa etmeye başladı — uzun, kemerli, Mikrimakin kaşı gibi zari/:

Hayırlı bir vakit saptandı. Dualar edildi, tekbirler getirildi; develer ve koyunlar kurban edildi ve biz, yüzlerce taş ustası, amele ve *zanaatkarla* birlikte işe *sarıldık. Toprağın* bataklığa *döndüğü kıyılardan ırak* bir yer seçtik ve içlerine sütunların dökületeceği kaim kalıpları oraya kurduk. Suyu tulumbalarvasıtasıyla boşalttık; temelleri derinlere çaktık. Yapı kavi olsun diye taşları demir mengenelerle bağladık ve çatlaklara erimiş kurşun

döktük. Bilakare bir de kervansa*ray yaptık.* Bu sayede *seyyahlar ve* bacılar İstanbul'a *varmadan* evvel, *durup* karınlarını doyuracak, atlarını besleyecek, *dinlenip temizleneceklerdi* Frenkler, Yunanlar, Sırplar, Yakudiler, Ermeniler, Araplar, Farisiler, Çerkezler, Gürcüler... Memleketlerindenfersahfersah uzakta, aynı çatı altında uyuyacak, aynı yahniye kaşık sallayacak, aynı nağmelere el çırpacak; masalarına oturan veya yandaki döşekte uyuyan adamın dinini, uyruğunu dert etmeyeceklerdi. Göçmen kuşların kanı çabuk kaynardı birbirine. Şayet herkes her daim *seferi* olsaydı, belki *de dünyada* hiç savaş olmazdı.

Bir *eylül* akşamı, inşaatın kabasını bitirmiş şebre dönüyorduk — üstatta üç kal/a arabada; ben önde, Çota'nm sırtında. Tam yolda bir kavisi dönmüştük ki uzaktan bir gürültü geldi; tiz çığlıklar yükseldi. Başımı semaya kaldırdığımda turuncu, sarı ve kırmızı bir şelale *gördüm.* "Yangtnvar!" diye bağırdım.

Araba kemen durdu, içindekiler indiler. Ustam üzüntüden perişandı. Nice mimarlar gibi o da depremler ve afetler karşısında çaresizdi. Yardım etmemiz gerektiğini söyledi "Neden Çota'yla gitmiyoruz?" dedim. "Daka kızlı olur." Böylece kepsi makfeye doluştular. Ben *defdin* ensesine yerleştim.

Alevler, Topkapı Sarayı'nın dış duvarlarında başlamış, Süleymani- ye Camii ne yayılmıştı. Biz de o *tarafa yöneldik.* Aklıma Rüstem Paşa Camii nin de yol üstünde *olduğu geldi* Gönlümden geçeni Allak bi- liyorya... Bir yandan yangın sönsün diye dua ediyordum, biryandan tek o cami tutuşsun istiyordum — kem de kendi ellerimizle yapmış olduğumuz kaide. Bunu kimseye söylemedim tabii, ama o gün içten içe alevlerin şekri *esirgemesinifakat* Mikrimak'm kocasmayaptırdığı camiyi yalayıp kül etmesini diledim Huda'dan.

Duymadı sesimi Rab. Sonunda Rüstem Paşa Camii *dimdik ayakta* kalırken, olan *gene fakir fukaraya oldu.*

C

Havayı yanp geçen çığlıkları takip ederek sokaklar boyunca güçlükle ilerlediler. Yangının merkezine yaklaştıkça sıcaklık arttı. Poyraz çetindi; felaketi bir ahşap evden diğerine taşıyordu. Cihan gözlerini kırpıştırarak etrafa bakındı, bunca telaştan ve ışıktan şaşkına dönmüştü. Arada sırada bir yerde

patlamalar oluyor, ağaçlar Murano avizeleri gibi ışıl ışıl parlıyordu tutuşup ölmeden evvel.

Döndükleri her köşede, insanın yüreğini kanatan, aklını başından alan bir manzara çıkıyordu karşılarına. Hayvanlar ortalıkta koşturuyordu - kayıp ve şaşkın. Köpekler, atlar, katırlar, inekler, koyunlar, ördekler, tavuklar... Bir bağırış çağırıştır gidiyordu. Aileler iki parça eşya daha kurtarma der- dindeydi; erkekler sepetleri kucaklamış; kadınlar korkudan bembeyaz kesilmiş, bebekler avazları çıktığı kadar bağırıyordu. Çocuklar, sadece onlar korkusuzdu; bütün bunlar büyüklerin icat ettiği bir oyunmuş gibi ortalıkta koşturuyorlardı.

Koskoca mahalleler dumana karışıp yok oldu. Doğumların, ölümlerin, sünnet törenlerinin, kına gecelerinin yaşandığı odalar, sakladıkları onca hatırayla birlikte küle döndü. Yerlere saçıldı eşyalar, çarıklar, kim bilir hangi duvan süsleyen nazar boncuklan... Sinan ve kalfalan filden inip etra- fı kolaçan ettiler. Sermimar ağlamaklıydı. Bu musibeti önlemek için ne kadar gayret etmişti; sokaklara taş döşemiş, bi- nalan muayene etmiş, evlerin aralannı açmıştı. Nafile.

Etrafta çok yeniçeri vardı ama çalıştıkları söylenemezdi. Aylaklık ediyor, onunla bununla konuşuyor, bir şey taşıdıklarında dahi bunu ağır aksak, adeta gönülsüzce yapıyorlardı. Sinan birine doğru yürüdü - adam bir kütüğün üstüne oturmuş, boş gözlerle etrafa bakınıyordu.

"Neden işin ucundan tutmazsın?"

Sorgulanmayı beklemeyen ve sermimarı tanımayan yeniçeri hülyalarından sıyrılıverdi. "Ne?"

"Neden yardım etmezsin ahaliye?"

Adam, yeniçeri ağasının hasta yattığını, henüz ondan haber alamadıklarını, o sebepten oyalandıklarını anlattı. Bunu duyan Sinan'ın yüzü bir anda karardı. "Ne emri beklersiniz? Şehir cayır cayır yanarken nasıl durursunuz?"

Sinan yeniçerilerle konuşadursun, Cihan ara sokaktan gelen bir sesi merak etmişti. Fili de alarak o tarafa yöneldi. Az ileride, birbirine bağıran iki kadın gördü. Komşulardan öğrendiğine göre bunlar seyahatte olan bir tacirin kanlarıydı. Yangın çıkınca çocuklarını yakaladıkları gibi dışarı çıkmış ama yeni doğmuş bebeği unutmuşlardı. Zira her ikisi de bebeğin berikinde olduğunu sanmıştı.

Cihan bir yanan eve, bir dövünen kadınlara baktı. O an iki şey geçti

aklından. Kadınlar besbelli evden bir şey kurtara- mamışlardı, ki tüccar hanesi olduğuna göre içeride epey kıymetli eşya olmalıydı. Girip bakarsa hem bebeği kurtarabilir, hem birkaç ganimet aşırabilirdi. Kaptan Garreth gene haber yollamıştı; uzun bir seferden dönmek üzereydi. O gelmeden Cihan zulada bir şeyler tutmalıydı.

"Sen burada bekle. Ben içeri giriyorum" dedi Cihan Ço- ta'ya. Ateşten ödü kopan fili yanında götürmeyi akimın ucundan geçirmezdi.

Ağır ağır yürüdü yanan eve doğru. Eşiği aşınca hararet misliyle arttı. Her adımı dikkatle atıyor, en ufak sese kulak kesiliyordu. Birden alevler dört yandan saldırmaya başladı. Pirinç bir şamdan gördü, ederi fazla olmadığından almadı. Birkaç adım sonra altın bir mürekkep hokkası buldu, keyiflendi. Ama alevler çetindi. Öksüre hırlaya, duman perde-lerinin arasında elleriyle etrafı yoklayarak ilerledi; gözleri o kadar sulanıyordu ki burnunun ucunu göremez haldeydi. Bir kalas yanarak düştü. Daha ileri gitmesine imkân yoktu. Birden yumuşak bir et halkası beline dolandı. Çota! Cihan onun buraya nasıl girdiğini anlayamadı. Ön cephe yıkılınca açılan boşluktan geçmiş olmalıydı. Ağzına duman dolacak diye konuşamadı.

Beyaz fil bir şeyler hissetmiş gibiydi. Evin sağ tarafına yöneldi. Nefes almakta zorlanan Cihan onu takip etmek istemedi. Filin kulaklarına vurarak geri dönmesini işaret etti. Ama Çota dinlemedi. Cihan gömleğini çıkararak suratına doladı. Çota'nın dürtüklemesiyle güçbela ilerledi. Bir sonraki odada, alevlerle çevrili halde, Cihan yere yığıldı, tekrar kalktı. Fil, belli belirsiz bir ses yakalamak istercesine kulaklarım oynatıyordu. Alevlerin içinden karşı köşeye yürüdü. Hassas ayaklan yanıyor olmalıydı ama umursamıyordu.

Oradaydı işte: Bir beşik. Üzerine serili tülbentler sayesinde dumandan bir parça korunabilmiş, nefes alabilmişti bebek. Cihan kundağı yakaladı, içindekinin sağ olup olmadığına bakmadan kucakladı. O kadar çok ağlamıştı ki sesi gitmişti zavallının; gül goncası ağzı sessizdi. Bir eliyle hayata tutunur gibi yapıştı Cihan'a.

Beşiğin yanında kenan delik, büyük bir altın buldu Cihan. Kurdelesi yanıp gitmişti. Bunu da aldı.

Çota'yla Cihan dışarı çıktıklannda sokaktaki insan sayısı ona katlanmıştı. Alevler içindeki, kısmen yıkılmış *f;va* dalan beyaz filin

hikâyesi yangından hızlı yayılmıştı. Sinan ve kalfaları oradaydı. Kederden deliye dönmüş anne onlara doğru atılıp bebeğini aldı. Aynı anda hem ağlıyor, hem teşekkür ediyor, hem Çota'ya dualar ediyordu.

Cihan, kollarını açmış yaklaşan ustasına doğru yürüdü sendeleyerek. "Hintli filbaz" dedi Sinan. "Kızgınım sana, kafana göre nasıl gidersin... amma seninle iftihar ediyorum oğlum."

Bilahare öğrendiler ki yeniçeri ağası hakikaten hastaydı. Fakat yeniçerilere emir vermekte gecikmesinin nedeni bu değildi. Ulufelerine zam isteyen ordu, yangını kendi önemlerini ispatlamak için bir fırsat olarak görmüştü. Hatta ilk kıvılcımı onların çıkardığına dair rivayetler dolaşıyordu etrafta. Neticede sadrazam ulufeleri artırmayı; yeniçeri ağası, adamlarına yangını söndürmelerini emretmeyi; yeniçeriler de ahaliye yardım etmeyi ağırdan almıştı. Herkes bu kadar yavaş ve isteksizken, süratli ve kararlı ilerleyen tek şey yangın olmuştu.

Cihan ile Çota tepeden tırnağa kuruma bulanmış vaziyette ustalarının evine gittiler. Cihan hayvanın ayaklarını sardı. Tırnaklarından ikisi kırılmıştı. Derisinin muhtelif yerlerinde yanıklar vardı. O geceden geriye hiç iyileşmeyecek yaralar kalacaktı.

Sinan, fil ve filbaz bahçede oturup aşağıdaki şehre baktılar. Oradan buradan incecik dumanlar yükseliyordu hâlâ. Şafak vakti ne tek bir kuş öttü, ne bir ocak çıtırdadı, ne martılar süzüldü. Her şey sükûta gömülmüştü. Ayaz çıktı; gecenin hararetinden sonra serinlik insana tuhaf geliyordu. Yangın tamamen sönünce anlaşılacaktı felaketin büyüklüğü. Ancak o zaman görülecekti ki, İstanbul'un yansından çoğu kül olmuştu.

"Yangın bize ders verdi" dedi Sinan hepsi tekrar bir araya geldiklerinde. "Ders veren hoca, bir gün döner gene sorar, öğrendiniz mi diye. O vakit evet diyeceğiz. Şehri yeni baştan inşa edeceğiz."

Sinan o hafta saraya gidip gerekli müsaadeleri aldı. Yemeden içmeden çalışıp, yeni taslaklar hazırladı. Sokaklar her iki yanlanndan, yanm arşın genişletilecekti. İki kattan yüksek ev olmayacaktı. Bu kurala uymayan ne varsa yıkılacaktı, înşa etmek, hatta sağlam binalar inşa etmek bile kâfi değildi. Depremlere ve yangınlara böylesine açık bir şehirde, afetleri yok sayarak yaşamak bağışlanmaz cehaletti.

Artık iyice yaşlanmıştı Hintli hizmetkâr Sangram. Bir akşam, tıpkı seneler evvel yaptığı gibi bir kâse sütlaçla çıkageldi. Saray mutfağından koparmıştı besbelli. Ben yerken sessizce izledi. Sonra dedi ki: "Delibozuk Reis'in ettiğini duydun mu?"

Az kalsın elimden kaşığı düşürüyordum. "Ne olmuş ki?" dedim sakin görünmeye çalışarak.

Kaptan *Garretk,* seneler evvel kendi donanmasına ihanet edip Osmanlı'nın *tarafını seçen,* kurada el üstünde tutulup emrine *gemiler verilen* ama kimsenin güvenmediği bu deniz kaçkını, kir çatışma esnasında, papanın safına geçivermişti. Şayet yakalanırsa kazığa oturtulacağını *bildiğinden* artık İstankuPa dönemiyordu. Hoş, keyfi yerindeydi. Sangram'm *duyduğuna göre,* Papalık tarafından ona düzinelerce denizci ve dört gemi taksis edilmişti. Sularda saldıracak Osmanlı arıyordu şimdi.

Bunları öğrenince allak kullak oldum. Onlarca parçaya kölündü ruhum; ne düşüneceğimi, nasıl hissedeceğimi şaşırdım. Seneler evvel saraya varmama sebep, Gâvur Kaptandı. O uğursuz gemiyi hatırladım. O korkunç günü. Filin yanında, Hindistandan hayvanla beraber *gönderilmiş* hakiki jllkaz seyahat ediyordu. Bir tartışma kopmuştu adamla denizciler arasında, kim bilir hangi saçma sebepten. Birbirlerinin dilini bile bilmezken Kaptan Garretk kılıcını çektiği gibi, herkesin gözü önünde doğramıştı adamı. Fili de, Jîlbazm ölüsüyle birlikte sulara atacaklardı. Tam o esnada Delibozuk Reis'in aklına cin gibi bir/ıkirgelmişti. Tüm hayatımı değiştirecek bir desise... Ben bunları *hatırlarken Sangram ile göz göze* geldik. Ne *diye bana* anlatmıştı Delibozuk Reis'i? Kuşku düştü içime. "Biliyordun demek..." dedim usulca.

"Nasıl bilmem?" *dedi.* "Bizim oralardan olduğunu söyledin. Ne tek kelime dilimizi konuşurdun, ne anlattıklarına inandım."

"öyleyse niye şikâyet etmedin? Niye demedin bu oğlan sahtekâr, yalancı? *Hakikifılbaz değil deseydin?"*

Gülümsedi. 'Yapacaktım ama... kamm kaynadı sana zaar. İstemedim

başına bir kal gelsin. Kâfi derece acılar çekmiş gibiydin; bir de ben derdine dert eklemek istemedim.”

Geçmiş... O günlerde, Delibozuk Reis’in yanında miço olarak çalış-maya henüz başlamıştım. Anamın ölümüne sebep olan üvey babamdan kaçıp gelmiştim. *Gidecek* yerim yoktu; Anadolu *çocuğuydum.* İzmir'e varmış, limandayatmış,yalvaryakar karın tokluğuna kendimi bir gemiye kabul ettirmiştim. Nereden takmin edebilirdim kaptanın belalı olduğunu. Ne İstanbul’u bitirdim, ne açık denizleri. *Neftilerden* anlardım, ne saray adabından. Ama seyahatin sonunda Kaptan Gar- reth beni *Hintli filbaz kılığında* Topkapı Sarayı’na sokmaya karar vermişti. Bu sayede Sultan Süleyman’ın mücevherlerine ulaşacaktı.

Böylece sırf onun tezgâhladığı yalana ayak *uydurarak* çıkıp *gelmiştim. Ondan* sonra hep masallar uydurmuştum. *Öteki bakıcılara,* Sangram’a, Mihrimah’a, hatta kendime... *Giderek* saray hayatına uyum sağlamış, derken Sinan’la *beraber* çalışmaya başlayarak yeni bir hayata kapılmıştım. Ama Delibozuk Reis, her zaman zihnimin bir *köşesini* işgal etmişti. Yaklaşan bir fırtına bulutu gibi. Şimdi o tehlike ortadan kalkınca kuşlar *gibi* hürdüm. Ve ne gariptir ki, gitmek istemiyordum. Ne *beyaz fili* bırakabilirdim, ne ustam Sinan’ı. Burasıyuvam olmuştu; *yadandan* içine *girdiğim bu* hayat, artık tek hakikatimdi.

Kalktım. Sangram’m yanma oturdum, etini öptüm. “Hey gidi çılgın Cihan, nerden nereye?” dedi tekrar, *şefkatle.*

Ne tuhaf Bizi *koruyan* kollayan insanlar vardır etrafımızda. Hiç *f ark* etmesek de onlar oradadır daima. Karşılık ya da minnet *beklemeden,* sadakatle, sevgiyle, sessizce... Nice sonra anlarız *kıymetlerini.* Hep geç kalınz teşekkür etmekte.

C3&>

Sultan Selim hayvanat bahçesini genişletmeye niyetliydi. Senelerce avluda yaşayan mahlukata kayıtsız kalan babasının aksine, yeni padişah hayvanlarla alakadardı. Bahçeyi sık sık ziyaret ediyordu; kimi zaman tek

başına gelse de genellikle yamnda maiyeti oluyordu. Büyük kedileri seviyordu - kaplanlar, çitalar, aslanlar. Bir de nedense devekuşuna kanı kaynamıştı. Maymunlar esrarengiz hareketleriyle merakını cezbediyordu. Ama en sevdiği Çota'ydı. Bilhassa beyaz filin sırtında gezinmekten memnundu. Bu maksatla, daha geniş bir mahfe ve katlanabilen bir merdiven yaptırmıştı kendine. Çota'ya, yarım fersah öteden dikkat çeken yeni bir örtü diktirilmişti. Parlak firuze renkli, simli püsküller ve tavus kuşu tüyleriyle süslü. Maalesef Cihan'a da onunkiyle uyumlu bir esvap verilmişti - üzerine mavi laleler işlenmiş, gümüş renkli, pırıltılı bir yelek ile beyaz bir sank. Gülünçlük raddesinde gösterişliydi. Şehirdeki kimsenin kıyafetine benzemiyordu; zaten amaç da buydu. Sultan ihtişama düşkündü. Cüceler, oyunbazlar, dalkavuklarla vakit geçirmekten haz alıyor, onların muhabbetini vezirlerin sıkıcı konuşmalarına yeğliyordu.

Şair ve okçu olan Selim, hüzünlü bir adamdı. Şişman bir vücut, sarkık bir göbek, neredeyse yok denecek kadar kısa bir boyun, kızarmaya meyyal bir cilt, pembe yanaklar ve sanki sadece kendisine malum olan bir yükün altında eziliyor gibi duran düşük omuzları vardı. Sultan olduğunda kırk iki yaşındaydı, ömrünün baharını geride bırakmıştı. Hayatı boyunca Osmanlı tahtına çıkmayı beklemişti ama günü geldiğinde hazır değildi. Cihan onu titrek bir mum alevine benzetirdi - asabi, kararsız, bir gün onu söndürecek rüzgârı korkuyla bekleyen.

Kardeşi Bayezid -en büyük rakibi- İran'da idam edilmiş, böylece Selim yegâne vâris kalmıştı. Bu durumun onu memnun etmesi beklenirdi. Halbuki içine dert olmuştu. Madem şehzadeler tereyağından kıl çeker gibi kolayca ve en ufak bir vicdan azabı hissetmeden öldürülebiliyordu, o halde Selim kime itimat edecekti bu âlemde? Bol bol içiyordu. Yemeye meraklıydı. Kadınlara da. Ve ava çıkmayı, geyik, yeşilbaş, keklik, yabandomuzu avlamayı seviyordu. Bunların boynuzlarını, dişlerini, tırnaklarını biriktirir, sonra sıkılıp hepsini atardı. Susuzluğunu hiçbir şey söndürmüyordu. Babasından ne kadar farklı olduğunu görmek için kılığına göz atmak kâfiydi. Gösteriş müptelası olduğundan ipek kaftanlara bürünür, nadir taşlar ve sırmalı işlemelerle süslenir, baş döndürücü kokular sürerdi. Gözlerine çektiği sürme, şahsiyetine uymayan bir sertlik verirdi nazarına. Renkli kuş tüyleriyle bezenmiş sarıklarının, Sultan Süleyman'ınkilerden daha büyük olduğu kimsenin dikkatinden kaçmıyordu.

Pek çok kadından çok çocuğu olmuştu. Lâkin bir odalık vardı ki, diğerlerinin önüne geçmişti - Nurbanu. Evvelki ismi Cecilia'ydı.

Venedikli nezih bir aileden geldiğini, şayet on iki yaşında korsanlar tarafından kaçırılmasaydı, memleketinde asilzade olarak yaşayacağını söylerdi. Hikâyesinin eksik kalan taraflarım birtakım şom ağızlar tamamlardı - asilzade bir babası olduğu doğruydu ama kendisi evlilik dışı dünyaya gelmişti.

Nurbanu, Korfu ve Venedik'teki akrabalarına mektuplar yollamayı huy edinmişti. Balyosa, doça ve senatoya da yazardı. Buna mukabil sadece mektuplarına cevap değil, hediyeler de alırdı. Selim gibi Nurbanu da şaşaayı severdi. Venedik'ten süs köpekleri ısmarlamıştı - kırpık tüylü iki enik. Boylarına bakmadan her şeye havlayan bu hayvanlar yanından hiç ayrılmazdı. Olur da kara vicdanlının biri tutup zavallıları zehirlemeye kalkar diye, her öğün, köpeklerin yemeklerini önce bir çeşnici tadardı. Ne de olsa Nurbanu'ya olan hınçlarından köpeklerini öldürmeye kalkacak epey insan vardı etrafta.

Hayvan terbiyecilerinden kimileri ölmüş, yerlerine yenile

ri gelmişti. Nasıl ki eskiden geceleri ateşin etrafında oturup Hürrem'i çekiştirirlerse, şimdilerde yeni simalar Nurbanu'yu konuşuyordu. Herkesin parmak uçlarında yürüyüp sessiz olmasını mecbur tutan sessizlik kaidesi ortadan kalkmasa da eskisi gibi sıkı uygulanmıyordu. Kelimelerini dikkatli seçmekle beraber gönüllerince çene çalabiliyorlardı. Sadece onlar değil. Hadımlar avlusundan hekimbaşmın kulesine, şehzade dairelerinden zülüflü baltacıların koğuşlarına kadar bütün saray seslerle doluydu. Süleyman'ın saltanatı boyunca bastırılmış ne kadar gevezelik varsa tekmili birden serbest kalmıştı.

Havanın ılık olduğu günlerde sultan, maiyetiyle beraber bir tekneye binip, bir yandan Haliç'te gezinirken bir yandan yiyip içmeye bayılıyordu. Memleketin dizginlerini Sokollu'nun ellerine bırakmıştı. Tahta hapsolmasaydı şair olmak isterdi Selim yahut bir ozan. Böyle idi hamuru, mayası.

Ulema hoşnut değildi. Yeniçeriler de. Orduyla beraber cepheden cepheye koşmadığı için topa tutuluyordu. Babası savaşmaktan payitahtta pek durmamıştı. Halbuki o sarayından çıkmıyordu. İnsanlar onu durmadan Süleyman'ın hayaletiyle mukayese ediyor, kifayetsiz buluyordu. Bundan daha iyisini doğuramadığı için, hayaleti hâlâ mermer divanhanelerde dolaşan Hürrem'e bile söyleniyorlardı. Selim ise, tavizler verip hediyeler dağıtarak herkesi hoş tutmaya çalışıyordu. Hoşnut olsunlar ki onu rahat bıraksınlar. Eli açıklığı sayesinde hakkında söylenen kem sözler unutuluyordu. Ta ki yeniden başlayana kadar.

Selim etrafına şairler, müzisyenler toplamıştı. Bunlar arasında Hubbi Hatun namdar bir kadın şair vardı. Gözlerini kapatıp, esen yele kapılmış turna misali sesini yükseltip alçaltarak, saatlerce ezberden şiir okuyabilirdi. Bir kez bile tökezlemeden. Bir de bir gün mutlaka kırmızı renk elde etmek için kendi kanım kullanacağım söyleyen bir ressam vardı. Cihan bunlan iyi tanıyordu. Zira sık sık gül bahçesinde dolaşır, sonra da mutlaka hayvanat bahçesine uğrayıp hayvanları seyrederlerdi. Eğlenip şamata yapmayı en az velinimetleri kadar seven gürültücü tiplerdi. Ziyaretleri hep aniydi. Gündüz veya akşam, herhangi bir saatte çıkıp gelirlerdi.

Bir perşembe gecesi, hayvan terbiyecileri musiki ve kahkaha sesleriyle uyandılar. Uykulu gözlerini kırpıştırarak birbirlerine baktılar.

“Nerede şu hizmetkârlar?” diye bir ses gürledi karanlığın içinde.

Derhal kıyafetlerini sırtlarına geçirerek dışan koştular. Sultan Selim hayvanat bahçesine teşrif etmişti. Bu saatte. Yanında da üç misafir. Şen şakraktılar, hallerine bakılırsa zilzurna sarhoştular.

Selim haykırdı: “Filbaz! Neredesin?”

Cihan bir adım öne çıkarak yerlere kadar eğildi.

“Seni arıyoruz. Bizi fille gezdir.”

Cihan hemen ahıra koştu. Rüya âleminden uyandırılan Çota homurdandı. Ama hayvanı dışarı çıkarıp, sırtına mahfeyi koymayı başardı filbaz.

Cihan, Selim’in şişmanlamış olduğunu fark etti. Oflaya poflaya tırmanmıştı. Ardından, müzisyen, şair ve ressam da filin mahfesine oturdular. Aşağıda kalan hizmetkârların ellerinde yiyecek içecek dolu sepetler vardı. Bunlar iplerle tek tek yukan çekildi. Çota bakıcısını hortumuyla yakalayıp kaldırdı, ensesine oturttu. Bu vaziyette başladılar gece seyirlerine. Cihan saray bahçelerinin içinde kalacaklarını ummuştu ama kapıya geldiklerinde sultan emretti: “Devam et filbaz.”

“Nereye, efendim?”

“Yürü, ben söyleyene kadar durma.”

Muhafızlar, hayretten kocaman açılmış gözlerle kenara çekildiler. Çota salyangoz süratiyle yürüyor, Cihan’ın ısrarlarına rağmen hızlanmıyordu. Mahfenin içindekilerin umurlarında değildi. Şarkı söylemeye başlamışlardı. Bir ut sesi doldurdu havayı. Yaprak bile kıpırdamayan yılankavi sokaklardan geçtiler.

“Filbaz, dur!” diye emretti Sultan.

Cihan söyleneni yaptı.

“Atla aşağıya!”

Bunu da yaptı Cihan.

“Şimdi tut şunu!”

Çocuklar gibi kıkırdayarak bir sepet sallandırdılar aşağıya. İçinde bir şarap testisiyle, bir de maşrapa vardı. Sultan emretti: “İç!”

“Efendim...”

“Hadi. Ayıkların çakırkeyiflere ne yavan geldiğini bir bilsen!”

İçti Cihan. Bütün testiyi. Çota onu tekrar ensesine kaldırdığında başı fırıldak gibi döndü, hıçkırmaya başladı. Hayvanın boynuna yerleşti, düşmemeyi başararak. Orada öylece durdular. Gecenin içine baktılar. Cihan’a öyle geldi ki, insan sultan da olsa, kâinatın sonsuzluğu karşısında

küçük ve ölümlü olmak zordu. Onlan seyreden Allah bu duyguyu anlıyor muydu acaba?

Aniden padişah sordu: "Söylesene filbaz, hiç âşık oldun mu?"

"Hünkârım" dedi Cihan, "benim aşktan yana tek bildiğim ıstırap verdiğidir."

"Güzel söyledin" dedi Selim. "Filbaz değil, şair mübarek." Gülüştüler.

Mahfenin içinden kederli bir nağme yükseldi; çoktan uçup gitmiş bir kuştan geriye kalan bir tüy gibi döndü meltemle. Şair bir şiir okumaya başladı: *Mirât-ı gülde hüsn-i dil-efrûz-ı yâri* gör...[5] Cihan duygulanmıştı. Şiir bitince coşkuyla alkışladı. Başka zaman olsa başına dert açardı bu cüret. Şimdi kahkaha ve keyifle karşılandı.

Birdenbire, tok bir ses havayı delip geçti: "N'oluyo ulan?" Önlerine yalpalayan bir adam çıktı. Yeni uyanmış birinin mahmurluğu vardı üzerinde. Meğer yanı başında durakladıkları kuytuda yatarmış. Eve gidemeyecek kadar sarhoş olup oracığa sızmış. Bir anda kendine gelen Cihan adamı uyarmaya çalıştı. Öne doğru eğilip fısıldadı: "Hey, aman dikkat et. Yukarıdaki padişahtır!"

"Tabii yaa" dedi adam hınzır bir gülümsemeyle. "Şu padişah!" Selim'i işaret etti. "Bunlar da başmelekler..." Sultanın maiyetindekileri gösterdi. "Bu mahluk cehennem zebanisi." Çota'yı gösterdi. "Ben de Öldüm zaten, öteki âlemdeyim." Sultan araya girdi. "Ne yapıyorsun gecenin bu vakti sokakta?"

"Hiç" dedi adam.

"Ayakta duracak halin yok ama hâlâ mey ararsın. Hiç utanman yok mu?"

Adam Çota'nın hortumunu öpmek istercesine öne eğildi. "Arıyorum, evet. Ama bade değil." Elini göğsüne vurdu. "Muhabbet arıyorum, bade bahane!"

Maiyetindekiler gülüşünce sultan da güldü ama keyfi kaçmıştı. "Sende hayır kalmamış."

Sarhoş başını kaldırdı. "Hadi beni anladık, ya sizlere ne demeli?"

Cihan bembeyaz oldu. Sultan bu densiz kuluna kim bilir ne korkunç bir ceza verecekti. Ama Selim konuştuğunda sesi sakin, merhametliydi. "Yakala şunu!"

Kaldırım taşlarının üstünde bir şey tıngırdadı. Adam alıp merakla

---

5 Giilün aynasında sevgilinin gönül aydınlatan güzelliğini gör.

baktı. Bir yüzüktü.

"Şayet aradığını bulursan" dedi Selim, "saraya gel, mührümü göster."

Karşısındaki insanın hakikaten padişah olduğunu daha yeni idrak eden sarhoş, zangır zangır titremeye başladı. Elini eteğini öpmek için ileri atıldı ama bunların hiçbirine yetişe- meyince onun yerine Çota'mn ayağına sarıldı.

"Uzak dur" dedi Cihan. "Ezileceksin."

Nutku tutulan adam bir adım geriledi; şükranını ifade etmeye çalıştıysa da dili dolandı.

"Hadi gidelim filbaz" diye buyurdu Selim. Dönüş yolunda bir kasvet bulutu çöktü üstlerine. Gecenin tadı kaçmıştı.

OTOD

Seneler evvel saraya vardıkları andan itibaren nice badire atlatmıştı Çota. Ara ara ihmal edildiği de olmuştu ama her daim biricikti. Ibpkapı hudutları içinde başka fil yoktu. Koskoca imparatorlukta başka beyaz fîl olmadığı gibi. Ama günlerden bir gün Galata limanına yanaşan bir karak her şeyi değiştirdi.

Aylardan nisandı. Erguvanlar çiçek açmış, tekmil şehir ıtırlara bürünmüştü. Geminin getirdiği yükler arasında üç hayvan vardı: bir zebra, bir zürafa ve bir Afrika fili. Her biri Selim'in özel isteğiyle getirilmişti. Heyula gibi arabalara konup saraya taşındı mahluklar. Eziyetli bir seyahat sonrası perişan ve hastaydılar. Kara dilli, munis bakışlı zürafa fazla yaşamadı. Zebra Arslanhane'yi boyladı. Fil ise -yirmi yaşında, Mahmud isimli bir erkek- hızla toparlandı ve orada kaldı. Onunla birlikte sevimsiz bir herif gelmişti hayvanat bahçesine: Buziba.

Çota artık orta yaşlı sayılırdı. Fil zamanıyla öyle elden ayaktan düşülecek bir yaş değildi ama o eski çevikliği kalmamıştı. Bununla beraber, geçen her yaz biraz daha akıllanmış- tı. Eskisinden daha zeki ve duyarlıydı. Sangram bir keresinde anlatmıştı. "Hindistan'da görmüş geçirmiş askerler yaşlı filleri gençlere tercih ederler" demişti. Her ne kadar bedenen sağlam olsalar da genç filler fazlasıyla delidoluydu. Tıpkı insanlarda olduğu gibi...

Mahmud, Çota'yla aynı ahıra yerleştirilmiş, Buziba da barakada terbiyecilere katılmıştı. Cihan ondan uzak durmaya gayret etse de mümkün değildi. Her yemek vakti beraber sofraya oturuyorlardı. Sağa sola kırıntılar saçıp, saray adabına uygunsuz bir şekilde ağzını şapırdatıyordu Buziba. Hamam diye bir şey olduğundan haberdar değildi galiba. Nadiren yıkanıyor, etrafını temizlemiyordu. Yeni gelenlerden hazzetmeyen bir tek Cihan değildi. Çota da huzursuz olmuştu. Mahmud'un onun yemlerini yemesine, suyunu içmesine bozuk çalıyordu.

Cihan bir sabah ahıra girdiğinde Çota'yı, Mahmud'un örtüsünün üstünde tepinir buldu. Gözlerine inanamadı. Fillerin kindar olduklarını bilmiyordu.

"Ayıp, ayıp!" diye tısladı Cihan, sesini alçaltarak. "Çekil o şeyin üstünden."

Ama geç kalmıştı. Haşa pisliğe bulanmıştı.

"Neler oluyor?" Buziba'nın sesiydi arkadan gelen.

Çota'nın yaptığı yaramazlığı inkâr etmedi Cihan. "Ben temizlerim, söz."

Buziba, bir şeyler homurdandı. Kumaşı yerden kaldırdı. "Sen beni aptal mı sandın? Ne olduğunun farkındayım" dedi. Sesinde öfkeden ziyade tatmin vardı. "Sen de, mahluk da hasetten çatlıyorsunuz."

"Ne diyorsun ya?"

"Doğru ama şaşırmıyorum. Tez zamanda kapı dışarı edileceksiniz. Hangi filin daha iyi olduğunu kime sorsan şıp diye söyler."

Ertesi gün Sultan Selim maiyetiyle beraber çıkageldi. Tam Cihan Çota'yı hazırlamaya davranırken, "Şu yeni fili bir tecrübe edelim bakalım" dedi padişah.

Buziba kendini yerlere attı; gelmiş geçmiş hükümdarların en adili, en ismetlisi ve en ehl-i salahı olan *Hünkâr-ı Hanedan-ı Âl-i Osman, Emir-ül Mü'minin ve Halife-i Resul-ü Rabb'ül Âlemin, Zillullah-i fi'l-Âlem* Selim Han Hazretlerine memnuniyetle hizmet edeceklerini ilan etti. Cihan hayatında hiç bu kadar dalkavukça, böyle üzerinden şeker şerbet damlayan laf yığını duymamıştı. Fakat sultan memnun olmuşa benziyordu. Çota'nın mahfesi yıldırım hızıyla getirildi, Mahmud'un sırtına yerleştirildi; Cihan'ın ceketi de Buziba'ya giydirildi. Çıkıp gittiler. Cihan arkalarından kös kös baktı. O sevmediği berbat ceket bile kıymete bindi gözünde. Ağırına gitti olanlar. Demek bu kadar basitti. Göz açıp kapayıncaya kadar Mahmud ile Buziba, Çota ile Cihan'm yerini alıvermişti. Cihan hüzünle

beyaz fili okşadı, o da hortumunu Cihan'm beline doladı. Bir müddet öylece durup birbirlerinde teselli aradılar.

Ertesi sabah kızılca kıyamet koptu. Çota ahırların arkasındaki balıklı havuzda vakit geçirmeyi severdi. Selim de suyla oynayan fil manzarasını sevimli bulduğundan, Çota'nın iznini iptal etmemişti. Ama bu kez fille filbaz havuza vardıklarında, Mahmud ile Buziba'yı orada buldular. Rakip bakıcı çıplak ayaklarını suya sallandırmış, gözleri kapalı, ağzı yan açık halde güneşleniyordu.

Cihan durumu tarttı. Kavga çıkarmanın mânâsı yoktu, çünkü Karanfil Kâmil Ağa'nm kulağına giderdi. O vakit başı derde girerdi. Ama bu yaptıklannı yanlanna bırakmak da olmazdı. Ne yapacağına karar veremedi. Bu arada Çota bir fare kadar sessiz duruyordu; sanki o da seçeneklerini mütalaa ediyordu.

Buziba'nm omzuna vurdu Cihan. Sıçrayarak uyandı adam. "Ne istiyorsun be?"

"Burası Çota'nın yeri."

En ufak histen mahrum, ruhsuz yüzüyle baktı Buziba. Gözlerini kapatarak esnedi ve Cihan'la Çota orada değillermiş gibi tembel tembel oturmayı sürdürdü.

"Yürü gidelim Çota" dedi Cihan. "Başka zaman geliriz."

Cihan daha bir adım ya atmış ya atmamıştı ki bir ses işitti. Çota, Cihan'm yapmaya cesaret edemediğini yapmış, Buziba'yı havuza itmişti. Adam küfrediyor, öksürüyor, kollarını sallıyordu. Yüzme bilmediğini görünce yardıma koştu Cihan.

"Tut elimi, çekeyim."

Buziba suyun ne kadar sığ olduğunu fark etti. Ayağa kalkıp kendi başına çıktı ve her yanından sular damlayan bir öfke topu halinde yanlarından yürüyüp gitti.

İşte böyle başladı aralarındaki savaş. Her gün birbirlerinin gırtlağına sarılmak için yeni bir bahane buluyorlardı. Onun yokluğunda Buziba beyaz file bir zarar verir diye korkusundan işlerine aklını veremez olmuştu Cihan. Uykusuzluk çekiyordu, iştahı kaçmıştı. Sinan'ın bir vakitler söylediği bir lafı hatırladı: "Her şeyi ayakta tutan, dengedir. Binaları da. İnsanları da." Cihan dengesini kaybetmişti. Keza Çota da.

Zavallı fil, günlerini, ufukta bir noktaya bakarak geçiriyor, sanki bütün

varlığıyla, hasmıyla paylaşmak zorunda kaldığı ahır duvarlarının ötesine geçmeyi diliyordu. Bu çilenin ikinci haftası Cihan'ın aklına bir fikir geldi. Artık hava serinlemeye başlamıştı, yaz bitiyordu. Trakya taraflarından dönen Balaban ve Çingeneleri yakında güneye gidecekti. Cihan, yola düşmelerinden evvel onlan ziyaret etmeye karar verdi.

Uzun zamandır görmedikleri bir kardeş gibi karşıladılar filbazı. Bir önceki bahar Balaban sözünü tutmuş, Cihan'ı manevi Romani ilan etmişti. Artık o da ailedendi. Demirhindi şerbetleri içildi; pekmez, keçi peyniri ve kavurma ikram edildi. Çocuklar etrafta koşturuyor, nineler dişsiz ağızlarıyla gülüyorlardı.

"Ee? Neden buradasın, de bize" dedi Balaban.

"Yardımın gerek" dedi Cihan. "Yalnız konuşabilir miyiz?" "Yok yahu. Aile herkes" dedi Balaban ellerini iki yana açarak.

Fısıldadı Cihan. "Bir erkeği, bir dişinin peşinde yana yakıla koşturacak bir şey var mı?"

Balaban sınttı. "Var tabii. Adına aşk derler."

"Öyle değil. Şey... çiftleşmek için. Toz veya şurup... şehvet uyandıran."

Balaban, Cihan'm yüzüne baktı. "Ya ben seni n'apayım? Her seferinde bize acayip taleplerle gelirsin. Ne o? Hasta mısın?"

"Of ya, benim için değil. Fil için."

"Ne? Zavallı Gülbahar'a ne garezin var?"

"Çota için değil!" diye bağırdı Cihan telaşla.

Ve her şeyi anlattı. Balaban'm onunla dalga geçeceğini sanmıştı ama bitirdiğinde çeribaşı gayet ciddi cevap verdi: "Dert etme. Hallederiz."

Böylece Cihan hayvanat bahçesine döndü. Kafası cadı kazam gibiydi; içinde utanç, umut, suçluluk... ne ararsan vardı, îki gün sonra bir aşçı yamağı geldi; elinde bir kavanoz tutuyordu. "Birisi sana bunu yolladı."

Cihan şöyle bir baktı çocuğa - parlak siyah gözler, esmer ten. Balaban'm akrabası olduğuna şüphe yoktu. Kavanozun içinde bir toz mevcuttu, zerdeçal renginde. Parmağını daldırarak tadına baktı. Pek baskın olmayan, hafif tuzlu bir tadı vardı. Her şeyle rahatça kanştınlabilirdi. Cihan da öyle yaptı. Mutfaktan nar şerbeti çalarak bir kaşık tozla karıştırdı. Buziba dışarı çıkar çıkmaz içeceği Mahmud'a verdi; o da memnuniyetle içti. Hiçbir şey olmadı. Ertesi gün, miktarı artırarak

tekrar denedi. Yine bana mısın demedi koca fil. Nihayetinde bütün tozu pirinç çorbasına karıştırdı ve Mahmud'un hepsini yalayıp yutmasını seyretti.

Tesadüf bu ya, o gece Sultan Selim'in maiyetiyle beraber geleceği tuttu. Yanlarındaki yiyecek ve mey dolu sepetlere bakılırsa sultanla arkadaşları yine cümbüş yapmak niyetindeydi.

"Filbaz!" diye bağırdı sultan.

Cihan eğilerek selam verdi. "Buyurun sultanım."

"Sen değil. Öbür filbaz nerede?"

Buziba koşarak geldi. Alnı ter içindeydi. "Padişahım, fil pek iyi değil. Yalvannm bu gece bizi mazur görün."

"Nesi varmış mahlukun?" diye sordu sultan.

Tam o anda, soruya cevap verir gibi korkunç bir ses yükseldi ahırdan; ardından bir şeyler parçalandı. Sultan gürültünün geldiği yöne doğru seğirtti; diğerleri de peşi sıra koşturdu. Tuhaf bir manzarayla karşılaştılar. Mahmud, cinnet getirerek duvara tos vurmuştu; fildişlerinden biri tahtaya saplanmıştı. Ne ileri gidebiliyor, ne geri çekilebiliyordu. Erkeklik uzvu şişmişti. Kafasından ha bire sıvılar akıyordu. Istıraptan ziyade hınçtan bağırıyordu fil. Buziba dahil hiç kimsenin gözü yemedi yanına yaklaşmayı.

Mahmud'un sonu oldu bu. Takıldığı yerden kurtarılsa da öfkesi bir türlü dinmedi. Zincirlerini koparıp duvarları yıktı, ağaçlan devirdi. En fenası çıkardığı seslerdi. Bir hafta geçmeden Mahmud ile Buziba eski Tekfur Sarayı'na gönderilmişti.

Hiç kimse bir şeyden şüphelenmedi — aslanbaz Olev hariç.

"Sen yaptın, değil mi?" dedi Olev.

Cihan'm cevap veremediğini görünce usulca ekledi. "Geldiğin günü hatırlıyorum da. Saf, temiz bir oğlandın. Artık o eski masumiyetin kalmadı. Farkında mısın, bizden biri oldun. Sen de ezilmemek için ezenlerdensin."

Cihan başını önüne eğdi. Kıymık gibi etine battı bu laflar. Ufacık, görünmezdi etkisi, ama alttan alta hep rahatsız edecekti.

Tahta çıktığı günden beri, ne vakit İstanbul'dan bunalsa, gençliğinin bir kısmını geçirdiği Edirne'ye kaçardı Sultan Selim. Orada, inceleyen gözlerden ve laf sokuşturan dillerden uzak, gönlünün çektiği gibi avlanır, avarelik eder, içki içerdi. Pek sevilmediğinin farkında olan herkes gibi padişah da ona arka çıkan bir avuç insana şükran borçlu hissediyordu k indini - ve Edime halkı hep ondan yana olmuştu. Böy- lece saltanatının üçüncü yılında kendi adına bir cami iste- diğıı de, Edirnelilerin bu sadakatini ödüllendirmek için yapıyı payitahtta değil, sığınağı olan şehirde yaptırmaya karar verdi.

Hünkârın muhteşem bir cami yaptıracağı duyulduğu an dedikodu değirmenleri dönmeye başladı. Dediler ki, İstanbul'u tercih etmemesinin nedeni belli. Ordunun başında bir kez olsun savaşa gitmemişken payitahtta çivi çaktırmaya yüzü yok, dediler. Babasının eline su dökemeyen Selim'in camii nasıl Süleymaniye ile aynı şehirde olabilirdi ki? işte bu sebepten, dediler, bu inşaat ancak Edirne'de yükselebilir. Ağılı sözler, kem niyetler.

Her şeye rağmen, Sinan ve dört kalfası, baharda Selimiye Camii'nin temelini attı. Ahşap ustalarından forsalara kadar herkes eşsiz bir yapı vücuda getirmeye ahdettiklerini biliyordu. Bunun bilgisi -kısmen de endişesi- ile çalışıyorlardı. Daha şimdiden caminin azametini eleştirmeye başlamıştı şom ağızlar. Yaradan'la boy ölçüşürcesine bu kadar heybetli bir işe kalkışmak günah diyorlardı.

Bir rüya görmüştü Selim. Rivayete göre cami fikri aklına böyle düşmüştü. Peygamber belirmişti rüyasında. Şayet Kıbns'ı fethederse oradan gelecek ganimetle şahane bir selatin cami inşa edeceğine söz vermişti sultan. Peygamber bunu duyduğuna memnun olmuş, meleklere işaret etmişti. Onlar da ateşböcekleri gibi parıldayarak göğe yükselmiş, sonra da ellerinde bir kâğıt tomarıyla dönmüşlerdi. Üzerinde Selimiye Camii'nin resmi vardı.

Sultan o kadar sevmişti ki bu rüyayı ertesi sabah uyanmak istemedi. Nihayet kalktığında Sokollu'ya anlattı. Zekiydi vezir-i azam. Bir hükümdarın iki tür rüya görebileceğine inanırdı: Birincisi, kimselere anlatmamasında fayda olanlar; İkincisi yedi düvele davul zurnayla duyurulması gerekenler. Bu rüya, İkincilerdendi.

Öğlen olmadan Sokollu meseleyi nişancıya açtı. Tatlıya düşkün bir

adam olan nişancı, helvacıbaşma anlattı; o da saray mutfaklarındaki fındık fıstıkların tedarikinden sorumlu tüccarbaşına. O ikindi, hikâye, bir tüccarın at arabasıyla saraydan çıktı; İstanbul'un kenar mahallelerine ulaştı. Oradan da doğu-batı, kuzey-güney, yayıldı. Akşam ezanı okunurken, yüzlerce kişinin haberi olmuştu bile. Hafta bitmeden, Venedik balyosu dahil, tekmil şehir Hazreti Muhammed'in Sultan Selim'den Kıbrıs'ı Hıristiyanların elinden kurtarmasını istediğini duymuş, duyduğuna inanmıştı.

Selim, ecdadının mezarlarını ve Eyüp Sultan Türbesi'ni ziyaret etti. Ölmüşlerin rızasını aldı savaş açmak için. Ama yola çıkma vakti geldiğinde onlarla gitmeyecekti. Korkaklıkla ve tembellikle eleştirilmesine rağmen. Kıbrıs'ın fethi, sultan kılıcıyla değil, sultan rüyasıyla olacaktı. Ganimet büyüktü. Lefkoşa günlerce topa tutulduktan sonra düştü. Çetin bir kuşatmanın ardından da Magosa alındı - yüzlerce esirle beraber.

Bu esnada Edirne'de, mimar ve kalfaları canla başla çalışıyorlardı. Sinan, ne kadar zor ve zahmetli olursa olsun, üstlendiği her göreve bir koza olarak bakıyordu. Bir kez o kozanın içine girdi mi gözü dünyayı görmüyordu. Savaşlarla, zaferlerle ilgilenmiyordu. Fakat Kıbrıs'tan gelen ganimetle hız kazanacaktı inşaat. Oluk oluk akmaya başlayan para, daha fazla amele ve daha kaliteli malzeme getirecekti.

Bu ikisi, sultan ile cami, insan ile yapı, birbirlerine görünmez ipliklerle bağlıydı sanki - lâkin geceyle gündüz gibi. Birinin güçlenmesi için, diğerinin zayıf düşmesi gerekiyordu. Binaya çakılan her çivi, yerine yerleştirilen her taş, Selim'den pare pare bir şeyler alıp götürüyordu. Ne tuhaftır ki, adına inşa edilen cami günbegün yükselirken, Sultan Selim sarayında anbean eriyordu.

CÎBO

Şehr-i Edirne'de, Selimiye Camii'nin *sekiz devasa,* ayağını yükselttik. Bir *ikindi vakti,* ustam *bizi* yanma çağırttı. Dışı *neft* i, içi mavi kadifeden çadırına *vardığımda, diğer* kalfaların *kapıda* oyalandığını gördüm. Bir peykeye iliştim. Sinan'ın birtakım camcılarla görüşmesinin bitmesini *bekledik.* Davud, âdeti

olduğu üzere evhamlıydı. "Üstat *katiyyen dördümüzü birden işten* alıkoymaz. Kötü bir şeyler olmalı."

Neyse ki camcılar tez vakitte gitti *de* tahminlerde bulunmaktan kurtulduk. Sinan'L içeride, yerde oturur halde bulduk. Severdi bu halıyı. Horasan'da dokunmuştu ve adına imarethane inşa ettiği bir Kürt beyi *tarafından kediye edilmişti.* Ustam, bir mindere yaslanmış, ağır ağır tespih çekiyordu. Onun, ruh haline görejârklı tespihler kullandığını biliyordum — *düşünceli olduğunda firuzefam* ayn-üş-şems taşından olanı; tasasız günlerinde sarı kehribarı; yeni bir işe başlarken siyah akiği kullanırdı. Bugün elinde olan yeşil zümrüdü ise zihni meşgulken tercih ederdi. Önündeki yer masasında *birfıncan* kahve ile bir bardak su vardı. Onların yanında da tanıdık bir çizim: Ayaso/ya.

Yüzümüz üstada dönük şekilde birer birer halının üstüne oturduk. *Hepimiz yerleşene kadar* sükûnetini bozmadı; hızlanan tespih

tanelerinin sesi doldurdu havayı. Derken derdini anlattı. Sözleri bittiğinde

hepimizin içine öyle *fena,* bir his düşmüştü ki birbirimizin

ÇINO

Ayasofya'nın etrafındaki mıntıka, kanunsuz bir şekilde inşa edilmiş barakalarla dolmuştu. Bu konu İstanbul baş kadısına defalarca şikâyet edilmişti ama bir faydası olmamıştı. Nihayetinde, durumun kötüleştiğini gören Sinan oturup sultana bir arzuhal yazmıştı. Mektubunda, zanaatı bilmeden, çevreye dikkat etmeden, arşını ellerine alıp hane yapmaya yahut evlerine kat çıkmaya kalkanlara üzüldüğünü anlatmış, bunun tehlikelerine dikkat çekmişti.

"Sultanımız bu fakir kulunun ricasını mütalaa etmiş" dedi Sinan. "Bunun için İstanbul'a dönmem lazım. Sizler de benimle gelin, bu mesele büyüyecek."

Baş kadı, cami imamı ve ulemadan önemli zatlar, hasarı tespit etmek için toplanacaklardı. Ardından, şayet sultan onaylarsa, Mimar Sinan

Ayasofya'yı tamir edecek, civara çekidüzen verecekti.

Cihan'm gözleri parladı, heyecanlanmıştı. Ateş kesilmişti her yanı. Kim istemezdi Ayasofya'da çalışmayı? îustinianos'a "Ey Süleyman Peygamber, seni bile geçtim!" dedirten şaheser. Bir vakitlerin pek sevilen bazilikası, şimdi cami olan binayı tecdit etmek ne büyük şerefti. Fakat birdenbire Cihan'ın içine bir kurt düştü. "Sultanımız tamirata izin verirse, etraftaki evlere ne olacak?"

Sinan'ın yüzü gölgelendi. "Hepsi yıkılacak."

Cihan derin bir nefes aldı, ustasının içine düştüğü ikilemi daha yeni anlamıştı, insanlar ile binalar arasında bir tercih yapmak zorunda kalmıştı ve kimileri bunu anlamayacak olsa da, İkinciyi tercih etmişti.

Ayasofya'yı denetleyecek heyetin toplandığı gün beklenmedik bir şey oldu. Sultan Selim maiyeti ile onlara katıldı. Durumu kendi gözleriyle görmek istemişti. Böylece dolaştılar Ayasofya'nın çevresini, arka taraflarını. Buldukları manzara karşısında dilleri tutuldu, asapları bozuldu. Ne yana baksa- lar başıbozukluk, bakımsızlık ve pislikle karşılaştılar. Caminin dış duvarları boyunca uzanan oluklardan akan su öyle boz bulanıktı ki her nevi hastalığa sebep olabilirdi. Kenarlarında kurbağalar vraklıyor, sıçanlar koşturuyordu. Orda burda dışkılar vardı - hem insanlara, hem hayvanlara ait. Bir köşeyi döndüklerinde bir köpek leşi çıktı karşılarına; çenesini fareler kemirmişti; gözleri açıktı. Etrafta çarpık çurpuk kulübeler göze çarpıyordu. İğreti kondurulmuş, içleri tıka basa insan ve at, katır, eşek dolu haneler.

Bu ailelerin hepsi yakın zamanda gelmişti İstanbul'a. Köylerini geride bırakarak payitahta varmışlardı ama burada ne bir ev vardı onlan bekleyen, ne de ekip biçebilecekleri bir toprak parçası. Bililerinden, Ayasofya'mn etrafının boş olduğunu işittikleri için gelip buraya kök salmışlardı. Sırtını kadim binaya dayayan, muhtelif ebatta barakalar inşa etmişlerdi. Sade evler değil. İmalathaneler, ahırlar, koyun ağılları, sağım alanları, tavuk kümesleri, mezbahalar ve kenefler vardı. Tekmili birden koca camiye yaslanmış, onu dört taraftan kuşatmışlardı, iskânın daha yoğun olduğu batı tarafında Ayasofya'mn duvarları içe yatmaya başlamıştı.

Heyet, bir kundura imalathanesine girdi. Zanaatkâr, karşısında sultanı

görüverince titreyip kekelemekten tek bir soruya bile cevap veremedi. Allahtan bayılmadı. Az ileride bir başka izbede, mum yapmak için hayvan bağırsaklarının kaynatıldığı devasa kazanlar gördüler. Koku öyle korkunç-tu ki padişah, burnuna ipek bir mendil tutarak dışan kaçtı. Şürekâsı da peşinden...

Bu acayip mahallenin sakinlerinden biri kendine bir sığır damıyla üç katlı bir ev inşa etmiş, fazla odalarını bekârlara ve hacılara kiralıyordu. Bir başkası, arka bahçeye kuyu açayım derken öyle derin bir çukur kazmıştı ki Ayasofya'nm temellerine zarar vermişti. Bir üçüncüsünün yaptığı kulübe çökmüş, mucize eseri kimseye bir şey olmamıştı; fakat adam durmamış, bir ev daha dikmiş, bu seferkini ayakta tutmayı başarmıştı. Şimdi arka bahçedeki enkaz yığınında çocuklar oyun oynuyor, köpekler pinekliyor, horozlar eşeleniyordu.

Gezinti sona erdiğinde sultan atının üzerinden seslendi: "Sermimar, yaklaş."

Sinan söyleneni yaptı, eğilerek.

"Olacak şey değil, haklıydın. Bu kutsal caminin tamir edilmesini, etrafın ıslah edilmesini sana emrediyorum."

Sinan tekrar eğildi, gözleri minnettarlıkla kapandı.

"Sana benden icazet. Tez başla. Gerekli gördüğün yerlere payandalar koy. Barakaları yık. Hiçbiri benim müsaademle inşa edilmedi."

Sultan yüzüklü elini sallayınca iki hizmetkâr öne çıktı - biri önden yürüyor, diğeri, kucağında saf ipekten, kakım kürklü bir kaftanla arkadan geliyordu. Vezir-i azam bunu alarak Sinan'a döndü. Nazik bir sesle, hâlâ diz çökmüş bekleyen Sinan'a ayağa kalkmasını söyledi. Böylece hilat takdim edildi. Davud, Yusuf, Nikola ve Cihan gülümseyerek birbirlerine baktılar.

"Âlâ. O halde işe başlayabilirsiniz" buyurdu Sultan, atının dizginlerini çekerek gitmeye hazırlandı.

"Sultanım, gayrimeşru binalardan birinin saraya ait bir ardiye olduğunu saptadık" dedi Sinan. "Onu da diğerleriyle birlikte yıkmamıza izin var mı?"

Selim tereddüt etti, ama sadece bir an için. “Ne lazım geliyorsa yapın. Başkalarına kural koyup, kendimizi kayırmak olmaz.”

Ertesi gün ikinci bir ekip Zeyrek ve Kalenderhane mahallelerini teftiş etti. Burada da ehliyetsiz inşa edilmiş çok sayıda bina bulundu. Orada da bir temizlik yapmak gerekecekti. Sinan önceliği Ayasofya’ya verdi. Caminin etrafında bir alan çizerek, içinde kalan her şeyi yerle yeksan etmeye karar verdi. Kalfalarına, yapılacak işleri ayrıntılarıyla yazdırdı. Bir değil, iki kere. Bir örneği sultanın onaylaması için, bir örneği de Vefa’daki mimarların evrak hâzinesi için ayırdı. Yapmayı vaat ettikleri her şeyi kayda geçirdiler: Ayasofya’nın içinde ve dışında harap olmuş tekmil kısımları tamir edecek; yeni su yollan vasıtasıyla camiye temiz su getirecek; akan çatılan kurşunla kaplayacak; minarenin tahrip olmuş ve ufalanmaya başlamış tahta kaidesini tuğladan, sağlam bir kaideyle değiştirecek; barakalan kaldırarak medresenin çevresinde üç zira yol bırakacak; Ayasofya’mn sağında ve solunda otuz beşer arşmlık bir mıntıkayı boşaltarak gayrimeşru bina- lan yıkacak; yıkımlardan elde edilecek taş, tuğla ve keresteleri gene Ayasofya’mn tamirinde kullanacaklardı.

Liste eline geçtikten sonra sultan sadece onaylamakla kalmadı aynı zamanda mevzu herkesçe bilinsin diye bir de ferman çıkardı:

> İstanbul’un baş kadısı ve Ayasofya Camii vakfiyesinin başına, Bu benim size buyruğumdur ve acilen ve harfiyen tatbik edilmelidir; Cami-i Kebirin zamanın yıpratması ve insanların hırpalaması neticesinde zarar görmüş olduğu bana bildirildiği vakit, yanıma Sermimar Efendi’yi ve diğer üstatları alarak -Allah hepsinin akıllarına akıl katsın- şahsen teftiş ettim ve tamiratın şart olduğu ve tez zamanda yapılması gerektiği kanaatine vardım, zira mübarek mabetlerin tamiri Allah-ü Teala’mn emri ve Sultan'ın asil mesuliyetidir. Binaenaleyh, sizlere Hassa mimarlarımın başı Sinan ve kalfalarından yardımlarınızı esirgememenizi ve vazifelerini mükemmelen yapabilmeleri için ne ihtiyaçları varsa tedarik etmenizi emrediyorum.

Bu fermanla maneviyatı yükselen Sinan ve kalfaları işe koyuldular. Yanlarında, ellerinde balyozları ve tokmaklarıyla seksen beş amele ve kâfi

miktarda barut vardı. Bir de hayvanlar tabii ki: öküzler, develer, katırlar ve mutat olduğu üzere, beyaz fil. Ayasofya'ya vardıklarında onları bekleyen bir insan güruhuyla karşılaştılar. Etten kemikten duvar kurup yolu kesmiş, ameleleri geçirmiyorlardı. Çökmüş gözleri öfkeyle kısılmıştı, ağızları sımsıkı kapalıydı. Havadaki hmç, öyle belirgindi ki uzansa dokunacakmış gibi geliyordu insana. Böyle bir nefrete aşina olmayan kalfalar tedirgindi. Ustaları da farklı halde değildi; yüzündeki bütün kan uçup gitmiş, aniden ihtiyarlamıştı sanki.

"Ne oluyor?" diye sordu Sinan.

"Evlerini yıkacağız diye bize diş biliyorlar efendim" dedi Nikola. .

"Ustam, müsaadenizle ben bir konuşayım." Davud'du bunu söyleyen. "Bu insanların çoğu memleketlim. Onların huyunu suyunu bilirim. Kimseyi kendimize düşman etmesek iyi olur."

"Hakkı var" dedi Cihan. "Başlamadan evvel ahaliyi ikna yoluna gitmeli."

Bir anda ürperen Sinan, sırtındaki harmaniye sarındı. "Pekâlâ Davud, git konuş. Zararlarını tazmin edeceğimizi de iyice anlat. Sultanımızın sözü var."

Sonra amelelere döndü. "Bugün bir şey yapılmayacak."

Ertesi sabah oraya vardıklarında sokak boştu; her şey sakin görünüyordu. Ta ki Ustabaşı Karlı Gabriel, kıpkırmızı bir yüzle gelip, selam dahi vermeden lafa girene kadar. "Efendi, eyvah, bittik!"

"Ne oldu?" diye sordu Sinan.

"Alet edevatımızı çalıp arabalarımızı kırmışlar. Çalışmamıza müsaade etmiyor, soysuzlar!" Söylediğine göre önceki günkünden daha büyük ve daha öfkeli bir kalabalık caminin öbür tarafında toplanmıştı.

"Ne istiyorlarmış?" dedi Sinan.

"Bu bir kâfir mabedidir diyorlar" dedi Karlı Gabriel. "Neden Müslümanların evlerini yıkarsınız? Demek siz de kâfirsiniz. Böyle konuşuyorlar bizimle!"

"Ama camiler, kiliseler, havralar... hepsi Allah'ı anmak için yapılır" dedi Sinan. "Kutsal mekânlar bunlar, nasıl saygısızlık edilir?"

Güruhun bunları dinlemeye niyeti yoktu. Onlara kalsa camiler kutsal, kiliseler değildi. Ayasofya da kiliseden bozma olduğuna göre... Sonraki

günlerde kalfalar musibet üstüne musibetle uğraşmak zorunda kaldı. Amelelerin gözü korkmuştu. Peş peşe hayvanlar ölmeye başladı. Hepsi de zehirlenme belirtileri göstererek. Çota'ya bir şey olacağından endişe eden Cihan onu sahaya getiremiyordu. Ne bir çivi çakı- labiliyor, ne bir taş yerinden oynatılabiliyordu.

Bir hafta sonra Sinan, yardım istemek için kalfalarını İstanbul kadısına gönderdi. Kır sakallı, şehla bir adamdı bu; ihtiyatlı bir ifadesi vardı. Cihan, onun Ayasofya'nın etrafına ev konduranlara kızacağını zannetmişti. Halbuki kadı, Sinan'a çatıyordu.

"Ustanız tuttu bir mektup yazdı, hamiyetperver padişahımız da onun talebini ciddiye aldı. Bakın durduk yere Sinan başımıza ne işler açtı!"

"Efendim, bu insanların hiç mi suçu yok?" dedi Cihan.
'Ayasofya'nın etrafını talan etmişler. Ne halde olduğunu görmez misiniz?"

"Evet, evet" diye sözünü kesti kadı. "Bir şeyler yapmaya gayret ederim. Mucize beklemeyin."

Sinan'ın kalfaları, kadının yanından kırgın ayrıldılar. Cihan anladı ki onlara destek verebilecek kişiler, kâh rehavetten, kâh cehaletten, kâh Sinan'ın başarılarını kıskandıklarından, hiçbir şekilde yardım etmeyeceklerdi. Neyse ki çok geçmeden bir fetva çıktı. Bu olmasa işler hiç yoluna girmeye- bilirdi. Şeyhülislamın kelimeleri dolu taneleri gibi yağdı şehrin üstüne ve irili ufaklı bütün yangınları söndürdü.

Sual: Evvelden kilise olan bir cami-i şerifin tamiratı hususunda şöyle diyenler var: Biz buradan gitmiyoruz çünkü kâfirlerin inşa ettiği bu bina nasılsa gün gelip çökecek ve zaten çökse de mühim değil. Ve bir de, her kim ki bir kâfirin mabedini tecdit eder, muhakkak ki o da kâfirdir, diyerek bunlara arka çıkanlar var. Bu nevi insanlar ve onlara tabi olanlar hakkında ne yapılacak?

Cevap: Her kim ki bu nevi yalan yanlış lakırdılar sarf eder, esas o kişi kâfirdir ve cürmünde ısrar ederse idam edilir, işin ilerlemesine mâni olanların cezalandırılması lazım gelir. Caminin tamiratı, şeriatın adaletine yaraşır şekilde, aksamadan devam edecektir.

O andan itibaren ortalık biraz sakinledi. Şurada burada ufak tefek vakalar çıksa da -alet edevatın çalınması gibi— sokaklara dökülen güruhlar yoktu artık. Sinan, Yusufu da yanma alarak, Selimiye'yi tamamlamak için Edirne'ye döndü; Davud, Nikola ve Cihan'ı, Ayasofya'daki işin başında bıraktı. Birkaç günde bir ustalarına mektup göndererek onu gidişattan haberdar etmeleri gerekiyordu. Cihan, hain olduğundan şüphelendiği Yusuf ile konuşma fırsatı bulamamıştı henüz. Onun Edirne'ye ustayla birlikte gittiğini görmekten rahatsız oldu. Ama yapabileceği bir şey yoktu. Bir an evvel Ayasofya'da görevini tamamlayıp şu dilsiz kalfayı konuşturmanın bir yolunu bulmalıydı.

ezo

İstanbul'da kalan kalfalar başlarda sık sık yazıyorlardı ustalarına. Giderek seyrekleşti mektuplar. Bunu kendilerine bile itiraf edememişlerdi ama tedirgindiler. Her defasında, yıkacakları kulübede oturanları önceden uyarıyor, onlara eşyalarını taşımak için zaman tanıyorlardı. Fark etmiyordu. Yıkım vakti geldiğinde hep aynı keder dolu anlar yaşanıyordu. Kimse çıkmaya razı değildi. Aile fertleri, bir yandan gözyaşı döküp bir yandan söverek, üç beş parça eşyalarım -tabak çanak, lamba, hasır, beşik, kilim, kafeste bir kuş- taşıyorlardı. Kalfalar her seferinde buna tanık oluyor, vicdan azabı çekiyorlardı.

Cihan zihnini dağıtmak için, bazen bir başka kalfayla, genellikle de tek başına, mahallede dolaşmayı huy edinmişti. Böyle bir gün, Nikola'yla ikisi boşaltılmış imalathanelerin olduğu bir sokaktan geçiyorlardı, iki çocuğa denk geldiler. Suratlarına haylaz bir hava veren çilleri ve gri-yeşil gözleriyle bir kız ve bir oğlan. Aralarındaki benzerliğe bakılırsa abla kardeştiler. Saçlan kısacık kesilmişti — bite karşı tedbirdi muhtemelen. Her ikisinin de ayakları çıplaktı.

"Çocuklar ne işiniz var böyle bir başınıza?" dedi Cihan. "Eviniz nerde?"

Kız, sokağın sonundaki barakayı gösterdi. Nikola'yla Cihan suçlu suçlu bakıştılar. Ertesi sabah yıkacakları yerlerden biriydi bu.

Oğlan Cihan'm eline yapışarak çekmeye başladı. Gömleğinin geniş,

eprimiş yenlerinin içinden incecik bilekleri görünüyordu. Cihan, çocuğun onlan evlerine götürmek istediğini anladı. “Hayır, gelemeyiz.”

Ufaklıklar ısrarcıydı. Oğlan gözleriyle yalvarırken, kız da Nikola’yı çekiştiriyordu. Nihayetinde Sinan’ın kalfaları daha fazla karşı koyamadı.

Çocukların yuva bildikleri izbeye adım attıkları an, küf, yağ ve çürük kokusu çarptı burunlarına. İlk odada hasta bir adam yatıyordu. Tepeden tırnağa örtülü bir kadın ona refakat ediyordu. Kadın onlan görür görmez aceleyle çıktı. “Babamla anam” dedi kız.

Çocuğun sesini işitince hasta başını onlara doğru çevirdi. Cihan’a bakan gözlerinde acı vardı. Ağzından sadece bir fısıltı çıktı. Kız, boynunu eğerek dinledi, başını salladı. “Sen Azrail misin diye soruyor” dedi Cihan’a.

Cihan titredi. İçinden bir ses orayı terk etmesini söyledi. Ama bunu yapmak yerine adama acil şifalar dileyerek çocukların peşi sıra evin derinliklerine doğru ilerledi. Nikola da onu izledi. İkinci odada, aynı beşikte uyuyan ikiz bebekler gördüler. Pencereden bir dilim güneş vuruyordu üzerlerine. Bebeklerden birinin dudağı doğuştan yarıktı. Asla birbirlerine benzemeyecek ikizlerdi onlar.

Çocuklar Nikola ile Cihan’ı çekiştirmeye devam etti. Alçak tavanlı, loş bir sofadan geçerek arka bahçeye çıktılar; Ayasofya’ya ne kadar yakın olduklarını görünce şaşırıp kaldılar. Bir tarafta boş bir tavuk kümesi duruyordu; o paslı, kokuşmuş haliyle herhangi bir canlıyı barındırmış olacağını insan düşünemiyordu. Uyduruk bir tahta kapının ardında hela niyetine kullanılan bir çukur vardı. Onun yanında alacalı bir anne kedi, beş yavrusuyla bir sepete uzanmıştı.

Kız, yavrulardan birini ensesinden yakaladı ve Cihan’a uzattı. “Al bunu.”

“Yok, olmaz.”

“Senin” diye ısrar etti kız.

Cihan da aynı derecede kararlıydı. “Yok, istemiyorum.” Çocuğun yüzü bir anda çöktü. “Burada kalırsa ölecek. Evimiz yıkılacak.”

Ablasının sıkıntısını gören oğlan yavru kediyi kaptığı gibi Cihan’m eline tutuşturdu. Korkuya kapılan hayvan can havliyle Cihan’ın başparmağını tırmalayıp kaçtı. Kalfalar afallamış, sarsılmış halde kapıya yöneldi, kaçarcasma sokağa çıktılar. Onların orada olduğunu haber alan komşular toplanmıştı. Bilileri taş attı, Nikola’yı omzundan vurdu.

Sinan’ın kalfaları dehşet içinde kaçmaya başladılar. Şaşkınlıkla yanlış yöne dönerek bir arsaya daldılar. Ayak bileklerini çalılar çizdi. Göğüsleri körük gibi inip kalkıyordu; her an birinin üstlerine atlamasından endişelenerek ter içinde koştular. Nihayet yavaşladıklarında Nikola itiraf etti: “Bunu yapasım yok valla.”

“Benim de” dedi Cihan eline, kedinin çizdiği yere bakarak, inşaat sahasına döndüklerinde Davud’u işbaşında buldular. Onlan o halde görünce kaygıyla sordu Davud: “iyi misiniz? Ne oldu?”

Cihan başlarına gelenleri anlattı. Hasta adamı, çocukları, kedileri, komşuları...

“Bunların sizi etkilemesine izin vermeyin” dedi Davud. “Barakaları yapmaya haklan yoktu. Yann bir gün deprem olsa tepelerine yıkılır o damlar. Hem yanlış, hem tehlikeli.” “Ama gidecek başka yerleri yok” dedi Nikola.

“Tazminat alacaklar ya. Sultanımız söyledi.”

“Yeterli değil; sen de bilirsin, ben de” dedi Cihan.

“Ne yapabiliriz?” diye mırıldandı Davud parmaklannı sakalında gezdirirken.. “Ustamız bize emanet etti burayı.” “Peki kendisi nerede? Biz belayla uğraşırken o sultanın camiini inşa ediyor.” Kelimeler ağzından çıkar çıkmaz utandı Cihan; öfkesi karşısında sarsılmıştı. “Unut bunları dediğimi.”

“Unuttum bile” dedi Davud anlayışla.

O hafta hiçbirinin içinden Sinan’a yazmak, yazıp da durumu anlatmak gelmedi. Birbirlerinden uzak durdular. Derken ustalarından haber ulaştı.

Çalışkan kalfalarım,

Şayet sultanımızın camiini tez vakitte bitirme emri almamış olsaydım, yanınızda olurdum. Selimiye Camii'nin acili- yeti ve ehemmiyeti, beni Edirne'de kalmaya mecbur bıraktı. Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi'ni sizin mahir ellerinize gönül rahatlığıyla emanet edebileceğimi bilerek buraya geldim. Mamafih, bunun en meşakkatli işimiz olduğunun farkındayım. Bizim zanaatta taşlarla dostluk kurar, çinilerle hasbıhal eder, mermerleri dinleriz. Fakat bu defa, sizler evlerini yıktığınız insanlarla yüz yüzesiniz. Bu pek zor ve külfetli. Elimden gelseydi o ailelerin her birini bahçeli konaklara taşırdım. Ama bu beni aşar. Sizleri de.

Yalnız şunu unutmayın ki şehirler de insanlar gibidir. Öyleyse sadece taştan ve ahşaptan yahut sokaktan ve abideden müteşekkil değiller. Onların da yüreği, beyni, midesi, ciğerleri var. Onlar da yaralanır ve kanar. Yapılan her gayrimeşru bina İstanbul'un kalbine çakılmış bir çividir. Her yangın ciğerlerine is doldurur. Bir şehre, tıpkı bir masuma merhamet ettiğiniz gibi acıyabilmeniz lazım. Yoksa dengeli kararlar alamayız. Herkes her yere inşaat kondurmak isteyebilir ama bu İstanbul'u üzer, incitir, bitirir. Buna hakkımız var mı?

Şehirlerin dertlerini anlatmaya dilleri yok. Seslerini biz duymazsak kimse duymaz. Allah muvazenenizi daim kılsın.

Naçiz Saray Mimarlarının Başı,
Marangozlar Piri Habib-i
Neccar'ın çırağı Fakir Sinan

O sonbahar, Nikola, Davud ve Cihan sayısız kulübeyi yerle yeksan ettiler. Ne kadar kararlı çalışsalar da şehre yeni göç edenler onlardan daha hızlıydı. Kalfalar bu tarafta gecekonduları yıkarken, başka semtlerde çok daha emniyetsiz ve çirkinleri inşa ediliyordu. Sinan'ın, sokakların eni ve evlerin yüksekliğine dair koyduğu kurallara kimse itibar etmiyordu. Ne subaşı, ne kadılar, ne de giderek yalnızlaşan sultan, mi- marbaşma yeterince arka çıkıyordu.

Sinan'ın kalfaları İstanbul'u kurtarmak için İstanbul ahalisine rağmen mücadele veriyorlardı. Hiçbir zaman düşünmemişti Cihan işlerin bu raddeye varabileceğini; bir mimarın vazifeleri arasında, binaları insanların

elinden ve geçmişi bugünün hırslarından kurtarmanın da olduğunu.

ozno

Kubbe... Herkesin dilinde bu vardı. Mimarbaşına yazdığı talimatlarda Ayasofya'nınkinden bile büyük bir kubbe talep ediyordu Sultan Selim, ismine adanan cami, Islamiye- tin Hıristiyanlık karşısındaki zaferini dünya âleme ilan etsin istiyordu. Bütün bu konuşmalar Cihan'ı ziyadesiyle geriyordu. Halbuki vaktiyle Bizans hükümdarı da benzer bir arzuyla yola çıkmıştı. En devasa kubbe onunki olacaktı. Saray mimarları bu kadarına cesaret edememişti. Ayasofya'mn mümkün olduğunu yetenekli bir matematikçi olan Anthemi- os ispatlamıştı. Demek her dönem her muktedir kendi şanı yürüsün diye bir öncekinden de görkemli binalar talep ediyordu. Tıpkı padişah gibi ahali de kubbeleri ve kubbebazla- n yanştınyor; marangozluktan yetişen Sinan ile matematikçi Anthemios'u kıyaslıyorlardı.

Cihan, Davud ve Nikola nihayet Edirne'ye, ustalarının yanma dönmüş, caminin yapımına yardım etmeye koyulmuştu.

Sabahtan akşama üzerleri toz, pabuçları talaş kaplı; alınlan ince bir ter tabakasıyla parlar halde koşturuyorlardı. Herkes bitaptı ama yapıyı vakitlice teslim edebilmek için canla başla çalışmaya devam ediyorlardı.

"Keyfini kaçıran bir şey var galiba" dedi Sinan bir gün Cihan'a. "Dalgınsın."

"Ustam bağışla, bu cami bitse diye sabırsızlanıyorum" dedi Cihan.

"Dört haftaya tamamlanır, Allah'ın izniyle" dedi Sinan.

O bile haddinden uzundu esasında ama Cihan sesini çıkarmadı. Seksen küsur yaşındaki ustası seher vaktinden akşam ezanına çalışıp didinirken, şikâyet etmeye utanıyordu. Ne kadar yalvarsalar da Sinan'ı dinlenmeye ikna edemiyorlardı. Ateşe uçan pervane gibi, Sinan da inşaat sahalarının kirine, çamuruna ve çoğu zaman kölelikten aşağı kalmayan çalışma şartlarına çekiliyordu. Merasimlerde saf ipekten kaftanlar giyse de, nasırla kaplı elleri ve kırık tırnaklarıyla amele gibi didiniyordu sermimar. Emrindekiler için Sinan'ı bilfiil sahada görmek, bir askerin kumandanım harp meydanında izlemesinden farklı değildi. Sinan'ın inatçı çalışkanlığı herkese sirayet ediyordu.

“Bu cami yordu bizi” dedi Sinan birden. “Ana rahminde bir bebek düşün. Aylar boyu anasından beslenir, onu yorar. Biz de inşaat yaparken gebe bir kadın gibiyiz. Hele bebek doğsun, o vakit bizden mesudu olmayacak.”

Cihan ustasının inşaat yapmak ile doğum yapmak arasında benzerlik kurmasına şaşırdı. “Başka binalarda bu olmadı. Köprüler, camiler, medreseler, sukemerleri yaptık. O vakit neden böyle hissetmedik?”

“Hissettin, ama hatırlamazsın. Nesnenin tabiatında var. Geçen sefer ne çektiğimizi unuturuz. Gene analar gibi.” Sinan durakladı. Bir sonraki cümleyi söyleyip söylememekte tereddütlüydü. “Fakat bazı doğumlar daha zordur tabii.”

Bu konuşmadan iki hafta sonra, Sultan Selim bir mektup göndererek, camiyi denetlemeye geleceğini bildirdi. Merasimle varacaktı Edirne'ye. Bunun için beyaz illi istiyordu. Mahmud gözden düştüğünden beri Çota yine rağbetteydi.

Ustasının izniyle Cihan, Çota'yı alıp saraya döndü. Fil, ahırda istirahat ederken, o da hayvanat bahçesindeki ahbaplarıyla hasret giderdi. Ertesi sabah ikisi de süslenip püslen- miş, alaya katılmaya hazırdı. Her şey ihtişamlıydı. Yeniçeriler, haseki muhafızları ve okçular parlak renkli kıyafetlerle donatılmıştı. Çok sayıda cariye, kalın perdeli arabalara bin- miş, hünkâra refakat ediyorlardı.

Havada heyecan ve gurur hissediliyordu. Mamafih, bunun altında, güneşli bir günde ufukta toplanan kara bulutlar gibi bir huzursuzluk vardı. Kıbrıs'ın kaybedilmesi ve katedrallerin camilere çevrilmesi karşısında şaşkına dönen Hı- ristiyanlar, Mukaddes ittifak oluşturmuşlardı. Papa, Ispan- yollar ve Venedikliler, aralarındaki kadim düşmanlıkları bir kenara bırakarak kuvvetlerini birleştirmişti. Bir tarafta sultan Edirne'ye seyahat ederken, açık denizde donanmalar savaş halindeydi.

Bir saat sonra Sultan Selim, toparlak, al yüzüyle çıkageldi. Askerleri selamladıktan sonra atma doğru seğirtti - safkan, siyah bir aygır, işte tam o esnada tuhaf bir şey oldu. At durup dururken ileri atıldı ve görünmez bir buz tabakasının üstüne basmış gibi kaydı. Kalabalıktan müşterek bir endişe nidası yükseldi. Bu bir alamet olabilirdi ancak; hayırsız bir işaret.

Bariz şekilde canı sıkılan Selim atın ahıra götürülmesini emretti. Uğursuz bir hayvana binecek değildi. Atın yerine bir başka binek bulundu hemen: Çota! Madem padişah İstanbul'u tantanayla terk etmek ve Edirne'ye aynı şekilde varmak niyetindeydi, fil sırtında gitmekten daha isabetli ne olabilirdi? Cihan'a derhal hem mahfeyi, hem Çota'nm nefret ettiği o parlak, şmgırtılı başlığı hazır etmesi söylendi.

Az sonra sultan, filin sırtından sallanan merdivene tutundu ve zorlukla da olsa yukarı çıkmayı başardı. Tam mahfenin içine oturmak üzereyken Çota, ya başlık kaşındırdığı ya şeytan dürttüğü için, o koca vücudunu öyle bir salladı ki hükümdar dengesini kaybetti. Kuş tüyleriyle bezenmiş dev bir kumaş yığını olan sarığı kafasından yuvarlandı ve Cihan'ın ayaklarının dibine düştü. Sarığı kaptığı gibi apar topar merdivenden yukarı tırmandı fılbaz.

İlk defa birbirlerinin göz hizasındaydılar. Cihan merdivende, sultan mahfenin içinde. Filbaz başını eğdi. Ama bir an için de olsa bakışları kesişmişti.

"Devletlum" dedi Cihan. Bir eliyle ipi tutup, diğer eliyle sangı uzattı.

"Ver şunu" dedi Selim, kızgın bir sesle.

Bunun ardından gelen şey öyle acayipti ki, yıllar sonra bile ne vakit o anı hatırlasa, tepeden tırnağa ürperecekti Cihan. Sank, padişahın elinden kayarak gene yuvarlandı. Aşağıda, hizmetkârlar koşuşturdular. Sangı Cihan'a uzattılar, o da sultana verdi. Bu defa Selim, ölü gibi bembeyaz bir yüzle, dikkatle aldı sangı. "Çekilebilirsin" dedi.

Cihan alelacele merdivenden inip Çota'nm hortumuna usulca vurdu. Hayvan onu kaldmp ensesindeki yerine koydu. Dualar ve methiyelerle yola koyuldular. İnsanlar iki tarafa dizilmiş, hayranlıkla bakıyordu. Nal seslerinden, tekerlek tıkırtılanndan ve Çota'nın başlığındaki zillerin şıngırtısından başkaca ses duyulmuyordu.

İstanbul'u geride bırakınca moralleri düzeldi. Sakin, huzurlu manzara sinirlerine iyi geldi. Edirne'ye vardıklarında kendilerini daha zinde hissediyorlardı. Fakat kara haber onları şehrin kapısında karşıladı. Sadece savaş değil, Osmanlı donanmasının neredeyse tamamı kaybedilmişti. Şayet kıyametin başka ismi olsaydı, İnebahtı olurdu. Binlerce kişi boğulmuş, öldürülmüş, esir alınmıştı. Herkes dehşet içindeydi ama bu hal uzun sürmedi. Hayretin ardından hoşnutsuzluk geldi; hoşnutsuzluktan sonra da öfke. Birdenbire herkes padişaha diş biler olmuştu.

İlk defa sokaklarda yürümeye korkuyordu Cihan. Bir keresinde Çota'yla ikisi pazaryerinden geçerken birileri taş attı. Filin kulağının üzerinden geçerek bir ağacın gövdesine çarptı. Cihan etrafa bakıp suçluyu bulmaya çalıştıysa da nafile. Aşık oynayan birkaç oğlan, seyyar sakatatçılar, alışveriş yapan insanlar gördü sadece. Suçlu herhangi biri olabilirdi. Daha evvel mimar kalfası sıfatıyla kovalanan Cihan, bu kez de

hünkârın fİlbazı vasfıyla halkın nefretine hedef olmuştu.

inşaat sahasındaki ruh hali karamsar ve kederliydi. Ümitle başlayan yapıya şimdi kasvet hâkimdi. Kıbrıs'ın fethinden az evvel tasarlanan; zafer ve kudret yansıtan; çiziminin bizzat peygamberden geldiğine inanılan Selimiye'nin son demleri yenilgi ve eziklikle geçti. Bir uçtan öbür uca savruldu ruh halleri. Dedikodular durmuyor, düşmanlık edenler artıyordu. Bütün bunların ortasında Sinan hiçbir şeyden etkilenmeden yola devam ediyordu. Uzaklarda, açık denizlerde adalar fethedilir, gemiler batarken; Müslümanlar Hıristiyanları, Hı- ristiyanlar Müslümanları katlederken; Sinan, kozaya benzer evreninde, durmadan didiniyordu. Bu arada sultan mektuplar gönderiyor, camiinde ne zaman namaz kıhnacağmı soruyor; inşaatın bir an evvel tamamlanmasını istiyordu.

> Hassa mimarlarımın başı Sinan'a hüküm ki şerefli caminin kubbesinin Allah'ın yardımıyla kapandığını haber vermişsin. Âlâ. Dikkat ve ihtimam edilirse Kurban Bayramı'na dek orada namaz kılmak müyesser midir değil midir, tez bildiresin.

incecik, zarif minareler çoktan tamamlanmıştı. Tek katlı revaklar üstünde iki sıra pencerelerden ve kubbenin eteğinde inci kolye gibi dizili yuvarlak kemerli pencerelerden içeriye bol ışık giriyor, çinilerden aksederek camiye aydınlık, adeta neşeli bir hava veriyordu - hem de havadaki bedbinliğe rağmen. Kumtaşı duvarlara vurulan bal rengi sıcak, davetkârdı, îç mekân alabildiğine genişti ve bir uçtan bir uca görüşü ke- secek hiçbir şey yoktu, insan nereye diz çökerse çöksün mihrabı görebiliyordu. Herkes eşit mesafedeydi. İstanbul'daki tekmil selatin camilerinden ve Ayasofya'dan farklı olarak burada kare baldaken yerine sekiz ayaklı merkezi bir kubbe yaratılmıştı. Bu şekilde yarım kubbeler kaldırılınca devasa ve yekpare bir dam altında birleşmişti bütün yapı.

Sinan vaktiyle padişaha sormuştu. Mihrap nişini süslü mü olsun isterdi, yoksa sade mi? Selim'in cevabı sarihti: *Pencerelerin tepesine kadar çinilerle süslü olsun.* Sakız Adası'ndan Rum ressamlar getirildi. Bir de Müslüman sanatkâr vardı - Nakkaş Ahmed Çelebi adında hülyalı bir adam. Camiye hürmeti o dereceydi ki sadece seyretmek için günün farklı saatlerinde ziyaret ederdi. Mermer ve granitten yapılmış filayak- lan üzerinde sekiz ayakla desteklenen müsemmen kubbe, sekizgenden daireye

akan bir mimari çıkarmıştı ortaya. Soranlara, Kıyamet Günü geldiğinde arşı sekiz meleğin taşıyacağını söylüyordu Sinan, muzip bir gülümsemeyle. Rakamlardan sekiz kutsaldı.

Sinan ve kalfaları, daha evvel yapmadıkları bir şey daha yapmışlardı. Müezzin mahfilini kubbeli baldakenin tam ortasına koymuşlardı. Geleneklere tamamen aykırıydı bu hal. Cihan'ı en çok heyecanlandıran aynntı buydu. Arzın Merkezi. Yeryüzünün göbeği. Caminin kalbini saptamış ve kutsa- mışlardı; beyhude kavgalar yaşayan bir dünyaya denge ve ahenk getirmek istercesine, merkezi öne çıkarmışlardı.

Caminin banisi olan sultan nasıl seviyorsa gösterişi, renkleri, Selimiye'nin içi de ona uygun şekilde tezyin edilmişti. İznik çinileri, incecik kalem işleri, ahşap kemerlerde altın yaldızlı işlemeler... Doğu, batı, kuzey, güney, nereye giderse gitsin hiçbir seyyah böyle bir binaya rastlamayacaktı. Caminin hem içi, hem dışı herkesi büyülüyor, takdir topluyordu ama insanlarda esas merak uyandıran kubbenin ebatlarıydı. Acaba Selimiye'nin kubbesi Ayasofya'nınkini geçmiş miydi?

Hem evet, hem hayır. Kubbenin çevresi ölçülecek ve yüksekliği kubbe tabanının hizasından itibaren hesaplanacak olursa, onlarınki daha büyüktü. Selimiye Camii'nin yuvarlak kubbesi, daha yüksek olan zirvesiyle lustinianos'un yassı kubbesini aşmıştı. Şayet yerden itibaren ölçülecek ve kubbesinin çevresi değil de kutru hesaba katılacak olursa onlarınki azıcık daha küçüktü. Aynı anda daha büyük, daha küçüktü. Ve her ne kadar bunu asla sormaya cesaret edemese de, Cihan, ustasının aynen bu şekilde tutmak istediğinden emindi.

OSUO

Marcantonio... Kimselere benzemeyen Venedikli elçi. *Vazife süresi* dolmuş, İstanbul'dan ayrılıyordu şimdi. Osmanlı semaları altında uzun seneler geçirmişti ve bu diyarlara gelen birçok seyyahtan *farklı* olarak, İstanbullu olmuştu. Sıcakkanlı bir insan *olduğu* için sayısız *dost edinmişti;* bunlardan ikisine bilhassa kıymet veriyordu: Sadrazam Sokollu ve Sermimar Sinan. Balyos bilgili biriydi; heykel ve mimariye istidadı vardı. Sık sık ustamı ziyarete gelir, parmaklarını şık- latarak, Sinan'ın yaptığı işlerin

“superbissime/abriche!” olduğunu ilan *ederdi.* Ustam da “bir kâfirle ahbaplık ediyor” diyenlere aldırmadan, Marcantonio’yugörmeye giderdi.

Bu şehirde elçinin kanının kaynadığı bir can daha vardı: Çota. Beni *ne vakit görse* hayvanın halini hatırını sorar, ona atıştırmalık geti- *rırdi. Öğrenme* aşkıyla bana Jî iler hakkında sorularyöneltirdi - ama *öyle ne* yiyip ne içtiklerini, kaç okka çektiklerini veya ne kadar yaşadıklarını değil. Böyle suallere alışıktım. Marcantonio'nunkilerjark- lıydı. Fillerin de kadınlar gibi kalpleri kırılınca ağladıkları doğru muydu? Mahluk uyuduğunda rüyasında ne *görüyordu?* Sadece kendi haricindeki dünyayı mı idrak edebiliyordu? Yoksa bir *“fil-ben”* var mıydı içinde, hatta bir ‘Jil-nefsi”? Bu tuhaf sorulara gücüm yetmezdi. Derdi ki elçi, hem Şark’ta hem Garp’ta ilim tehlikeli uğraştır. Fakat sadece Şark’ta, devlet bir yandan, ahali bir yandan, insanın öğrenme şevkini kırar. Garp’ta da âlimlerin başı derde girer ama yenileri çabuk çıkar. Halbuki Şark’ta yenilerin yetişmesi *zordur,* çünkü çıraklar da, ustalar gibi köstek görür her koldan... Söyledikleri beni düşündürüyordu. Bir defa daha beyaz fil sayesinde, kıymetli bir insanla tanışma ve ondan yeni şeyler öğrenme şansı edinmiştim.

OS&>

Güzel bir bahar günü, Marcantonio arkasında, kocaman bir çerçeve taşıyan iki hizmetkârla zuhur etti.

“Gidiyorum ya, sadrazam için bir veda hediyesi” dedi balyos.

“Bakabilir miyim?” diye sordu Cihan.

Kumaşı kaldırdıklarında, garip bir resim belirdi. İtalyan elçinin resmiydi bu. Ama Osmanlı kılığında. Sarık ve kaftanla resmedilmişti. Bir sedirde oturuyordu ve Frenklerin yaptığı gibi bacak bacak üstüne atmak yerine, Osmanlılar gibi bir bacağını altına alarak oturmuştu. Geride İstanbul görünüyordu - yemyeşil tepeleri, pofuduk bulutları, üzerine kayıklar serpiştirilmiş masmavi deniziyle. İlk bakışta balyosa ben- zemiyordu resimdeki zat. Marcantonio’nun benzi sarı, cildi bozuktu, halbuki tasvirdeki adam gençlik ve sağlık saçıyordu. Burnundaki kemer,

kulağındaki kıllar, yanağındaki o her gün pudraladığı et beni silinmişti. Ressamın karşısında oturmaya razı olunca, bir anda, her şeyin daha yumuşak ve parlak olduğu başka bir âleme geçmişti sanki. Çerçevenin altında bir ithaf vardı: *Illustrissimo Domino Mahomet Pacha Musulmanorum Visiario amico optimo.* Cihan baktıkça tasvir adeta canlandı. Yavaş yavaş kayıklar denizde kaymaya başladı; kürekleri şıpırtıyla sulara dalıp çıkıyor, ufuktaki bulutlar ateş kırmızısına dönüyordu. Cihan ürpererek örtüyü kapattı. Binalar gibi, kitaplar gibi, resimler de canlıydı.

Çarşamba günü, kalfalar çalışırken bir hediye daha geldi Marcantonio'dan; bu seferki Sinan içindi. Oymalı gül ağacından, üzerinde altın harflerle MB yazan bir kutuydu, içinde deri kaplı bir kitap vardı: Vitruvius'tan *Mimarlık Üzerim On Kitap*. Tercümesini yapıp girizgâhını yazan, Marcantonio'nun kardeşiydi.

Eseri daha evvel okumuş olduğu halde, Sinan bu yeni İtalyanca baskıyı alınca çocuk gibi sevindi. Kutuyu göğsüne bastırarak kütüphaneye çekildi. Ama önce Cihan'a seslendi: "Gel, okumama yardım et."

Cihan, aralarda zorlansa da sayfalarda gezinmeyi başardı. O okudukça, Sinan da gözlerini kısmış, pürdikkat dinliyordu. "Mimarlık bir ilimdir" diyordu kitap. Üç ayak üzerine inşa edilmiştir: *firmitas,* sağlamlık; *utilitas,* fayda; *venustas*t, güzellik.

"Bu üçünden birinden feragat etmen gerekse hangisini seçerdin filbaz?"

"*Venustas"* diye cevapladı Cihan, kendinden emin bir tavırla. "Sağlamlıktan veya gayeden vazgeçemeyiz. Gerekirse güzellik olmadan da idare edilir."

Sinan'ın yüzünden öyle düşünmediği okunuyordu. "Bir binanın güzelliğini yabana atamayız."

"Ee, o halde hangisinden vazgeçeceğiz?"

"Hiçbirinden" dedi Sinan rrnızip bir edayla.

Tam o esnada kâhya, elinde bir mektupla içeri girdi. Sinan, mührü kınp okudu, gözleri ışıldadı. "Sultanımız, Mar- cantonio için bir yemek veriyor" dedi. "Görünüşe bakılırsa sen de orada olacaksın."

"Ben mi?" diye sordu Cihan, isminin, sultanın satırlarında geçtiğine inanamamıştı. Zaten tam olarak öyle değildi. Birincisi, mektup Sokollu'dandı. İkincisi, orada bahsi geçen fıl- baz değil, fildi. Balyosun hayvanı ne kadar sevdiğini bilen Sokollu, Çota'nın o akşam misafirleri eğlendirmesini istiyordu. Cihan'm yüreği burkuldu.

"Keyfin kaçtı" dedi Sinan.

“Koskoca sermimarın kalfasıyım ama vezir beni sade fil- baz bilir.” .

“Hadi, asma suratını” dedi Sinan. “Nasıl ki ben hem marangoz hem mimarım, sen de filbaz ve mimarsın. Bunda bir beis yok. Yeter ki işlerimizi tam yapalım. Yemeğe benimle gel. Önce bizlerle yer, sonra mahlukla gösterinizi yaparsın.” Cihan, ağzı bir karış açık bakakaldı ustasına; heyecanını zor zapt ediyordu. Sıranın gelmesini beklerken seyislerle oturmak yerine, seçkin misafirlerle oturacaktı. Fakat ustasına teşekkür edeceğine “Çota’nm pek bir hüneri yok ki” sözleri döküldü ağzından.

“Basit bir iki numara kâfi. Artık herkes fili tanıyor. Allah’ın yarattığı bu heyula hayvanı yakından görmek isterler, senin file ne yaptırdığını değil.”

Böylece Cihan, istemeyerek de olsa Çota’yla oyun talim etmeye başladı. Sultan Selim, Çota’ya gene bir haşa hediye etmişti. Karanlıkta dahi rahatlıkla seçilecek kadar parlak san. Fil bunu giyince ateş topu gibi görünüyordu uzaktan. Ayaklan- na da yüzlerce minik çan işlenmiş gümüş halhallar takıldı. Cihan Çota’ya bunlan ilk kez taktığında zavallı fil inme inmiş gibi oldu. Gürültünün nereden geldiğini bir türlü anlayamayan hayvan bir iki adım atıp duruyor, yeniden yürüyor, yine duruyordu. Ayaklarının altındaki yumuşak, etli kısım sayesinde filler hayrete şayan bir sessizlik içinde yürüyebilirdi. Halbuki şimdi ordudaki Delibaş taifesinden beter bir ses çıkarıyordu.

Büyük gün geldiğinde Cihan Çota’yı kuyruğundan kulağına kadar ovdu, yıkadı, fırçaladı, yağladı. Sonra da haşayı ve halhallan taktı. Güldü. “Pek yakışıklı oldun. Şayet dişi bir fil olsaydım sana kesin abayı yakardım.”

Çota’nın, cüssesine göre ufak olan gözleri keyifle kısıldı. Bir kez daha Cihan onun söylenenleri anladığı hissine kapıldı. Bu vaziyette, ahırdan çıkarak iç avlulara doğru yürüdüler.

Akşam, bir hediye merasimiyle başladı. Memleketine giderken yanında götürsün diye Marcantonio’ya şallar, kunduralar, mücevherli kemerler, altın kafesler içinde bülbüller ve içinde tam on bin akçe bulunan şişkin bir kese verildi. Bir takdir mırıltısı yükseldi izleyenlerden; herkes Selim’in cömertliğini methetti. Fakat padişahı gören olmamıştı. Elçi, yemek

yiyeceği yere buyur edildi. Yüksek tavanlı bir odanın içerisinde hazırlanmış dört sofrada en muteber misafirler oturacaktı. Marcantonio, sadrazam ve Sinan aynı sofradaydı.

Sultan, âdet olduğu üzre tek başına yiyecekti. Cihan, hep kalabalıklar arasında karınlarını doyurdukları söylenen kral ve kraliçeleri düşündü. Acaba onların usulleri mi daha iyiydi, yoksa Osmanlı'nınki mi? Hükümdarı bir tavuk budunu kemirirken yahut parmaklarından yağ damlarken izlemeyi

kim isterdi? Onun da beni Âdem gibi yiyip içtiğine, ağzını şapırdatıp geğirdiğine tanık olmamak, sultanın itibarına itibar katıyordu. Öte yandan onu daha da ulaşılmaz ve yalnız kılıyordu. Beraber yemek yediğin, ekmek ve su bölüştüğün birini sevmek de, anlamak da daha kolaydı.

Cihan dahil, misafirlerin hepsi odalara yerleştirildiler. Yeşil şalvarlar giymiş, birbirine şaşırtıcı derecede benzeyen elli oğlan yemek dağıtmaya başladı. Maharet ve süratle, yuvarlak siniler getirerek bunları tahta kaidelerin üstüne oturttular. Tepsilere, insanın kırarım korkusuyla dokunmaya kıya- mayacağı kadar küçük kâselerde zeytin, turşu ve muhtelif baharat koydular. Herkes ellerini yıkasın diye leğenler ve gümüş ibrikler getirdiler. En son olarak havlular ve misafirlerin parmaklarını silmek için kullanacakları peşkirler dağıtıldı.

Adaba uygun davranmak isteyen Cihan sağa sola bakınarak herkesin ne yaptığını takip ediyordu. En sevdiğin yemek dahi olsa ağır yemen ve açgözlülük etmemen gerekiyordu. Neyse ki, etrafta onun gibi tedirgin duran başkaları da vardı. Bunlarla birkaç defa göz göze gelerek kibarca selâmlaştı.

Yanında koca bir kara ekmekle sunulan buğday çorbası o kadar doyurucuydu ki Cihan o lahza kalkabilirdi sofradan. Fakat çanaklar önlerinden alınır alınmaz, etli yaprak sarması, iç pilav, piliç kebabı, mantarlı piliç, tereyağlı kuzu, kızarmış güvercin, fınnda keklik, paça, elmalı kaz dolması, hamsi turşusu, devasa kırmızı bir balık, kıymalı börek ve soğanlı yumurta geldi. Hoşaf ile limonata ikram edildi. Enfes kokularla iştahı açılan Cihan her yemekten tattı. Onlar yerken çeşnicibaşıyla kılercibaşı her şeyin yolunda gittiğinden emin olmak için ortalıkta dolaşıyorlardı. Sonra tatlılar yağdı: bademli baklava, amberli armut tatlısı, vişneli muhallebi, buz üstünde şekerli yaban

çilekleri ve öbek öbek ballı incir. Yemek bittiği vakit misafirler ağırlaşmış, herkesi uyku bastırmıştı. Cihan bu tür sofralara davet edilmediğine sevindi. Şayet her gün böyle yemeye kalksa öyle şişmanlardı ki Çota bile onu taşıyamazdı.

Misafirler dışarıda hazırlananan minderlere yığıldılar. Ateş yutanlar, simli yelekleriyle ortalıkta dolaşıyor, cambazlar taklalar atıyor, kıhçbazlar en keskin şişleri yutuyorlardı.

Üç kardeş belirdi: Biri çemberbazdı, halkalarla oynuyordu; İkincisi şişebazdı, şişelerle oynuyordu; sonuncusu canbazdı ve havaya gerili bir ipin üzerinde canıyla oynuyordu. Sıra onlara gelince Cihan'la Çota sahte bir güvenle yürüdüler. Bildikleri az buçuk numarayı kazasız belasız icra ettiler. Çota, Cihan'm kemerine takılı çiçeği alıp balyosa uzattı, balyos da keyifli bir kahkaha atarak kabul ve teşekkür etti.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, üçü -usta, kalfa ve hayvaniler biri kendi düşüncelerine dalmış vaziyette iç avludan ayrıldılar. Havada bir hüzün vardı. Balyos gidiyor, yaz bitiyordu. Sultan Selim bütün akşam görünmemişti; sağlığının kötülediği söyleniyordu. Cihan'a öyle geldi ki, esasında bu dünya seyirlik bir yerdi; yoksulu zenginiyle herkes, şu veya bu şekilde, bir resmi geçitteydi. Her biri hayatta kendi numaralarını icra ediyor; sahnede kimi daha kısa, kimi daha uzun kalıyor ama nihayetinde her insan, benzer bir tatminsizlik ve tamamlanmamışlık duygusuyla arka kapıdan usulca çıkıp gidiyordu.

oznO

Selimiye Camii'nin açılış merasiminden evvel sultan malilnilya- ya düştü. Öyle hüzünlüydü *ki adına yapılan* muazzam *eserden hile keyif alamıyordu.* Camide namaz kılan kalk, kanisinden daka çok tadını *çıkarıyordu.* İştirakinin sekeki vücudundaki ifrazat diyorlardı. Kanında *çok fazla kara* safra kirikmişti ve kunun neticesinde kederli kissediyordu kendini. Usulünce kacamat edilmişti, akçöpleme otu yedirilerek istifra etmesi sağlanmıştı ama keder kir türlü akıp gitmemişti.

Aralık ayında kir ikindi vakti sultan çıkageldi. Yanında Halveti *Şeyhi Süleyman Efendi* vardı. Gül *bahçelerinden* yürüyerek geldikle

rini işittiğimde, jllin yanında oturmuş, yapmaya başladığımız bir darüşşifanın resmini çiziyordum. Padişakm ayak seslerini duyunca saman balyalarını sakladığımız tavan arasına çıktım. Gözümü abşap duvardaki bir çatlağa denk getirerek baktım. Selim'in yüzü solgun, sakalı bakımsızdı; iyice şişmanlamıştı. Gözleri şişmişti. Ya yine içmişti, ya da ağlamıştı.

Sultanla Sufı, kaplanların kafeslerine yakın taş bir peykeye oturdular. Koskoca padişakm o soğuk yere oturmaya *tenezzül* ettiğine inanamadım. Fısıltıları, ağır akan bir nekrin sesi gibiydi; söylenenlerin çoğunu işitemedim. Derken, sultanın dudaklarından dökülen kelimeleriyakaladım. "Allah'ın arınanları sevdiği doğru mudur?"

Tevbe Suresiydi, biliyordum. Sultan bu duayı o kadar seviyordu ki Konya'da yaptırdığı caminin duvarına sülüs yazıyla yazdırmıştı. Başka vakit olsa cesaret edemezdim. Saklandığım yerden çıkarak yanlarmavardım.

"Filbaz, makluk nasıl?" diye sordu beni görünce.

"Sizi bekler. Şevketli *efendimiz, fillerine* binip dolaşmayı arzu eder mi?"

"Başka bir gün. Şimdi yorgunum" dedi Selim durgun *bir edayla.*

Başka bir gün olmayacaktı. O kafla kamamda düşüp başını çarptı. Öldüğünde zilzurna sarhoşmuş, dediler. Kimileri de ayıkmış ama öyle dalgınmış ki nereye bastığını görmemiş, dedi. *Ziyadesiyle* tahakkümperver bir *babanın* oğlu, ziyadesiyle geniş bir memleketin hükümdarı, ziyadesiyle yaralı bir ruhun sahibi, ziyadesiyle incelikli şiirlerin şairi Sarhoş Selim, Sarı Selim, Meyus Selim dünyayı terk ettiğinde elli yaşındaydı. Kabrini, ustam ve biz *kalfalar* inşa *ettik.*

Böylece Sultan Murad, âlây-ı vâlâ *ile* kılıç kuşanıp, cülus *dağıtarak* tahta *çıktı. Aynı* gün *beş erkek kardeşini boğdurttu. Ve ben kendimi bir duvar* halısının arkasında tir tir titrerken kuldum. Ustam olmasaydı oradan nasıl *sağ* çıkardım *bilemiyorum. Her hükümdar gibi yeni* sultan *heybetli camilerden hazzetse de, ne dedesi* Süleyman *gibi ihtişama kıymet veriyordu, ne babası gibi görünüşe.* Firmitas (sağlamlık) *yahut venustas (güzellik) değil,*

utilitas (fayda) mühimdi artık. *Hayatlarımız değişiyordu, biz bunu çok geç fark etsek de.*

osuo

Bir gece hayvanat bahçesinde beter bir gürültüyle uyandılar. Birbirine kanşan kişnemeler, havlamalar, homurtular, haykırışlar, karanlıkta patlayan havai fişekler gibi delip geçiyordu havayı. Battaniyesini kenara attığı gibi fırladı Cihan. Ay ışığının utangaç bir edayla ışıldadığı bahçeye çıktı. Başım çevirince bir ışık seliyle karşılaştı - kıpkırmızı bir çağlayan.

'Yangın!" diye haykırdı birileri.

Cihan sarayda bir yangına daha şahitlik ediyordu. Ne var ki alevler şehrin ara sokaklarında değil burada, sarayın bağrında yükseliyordu. O sakin avlular, köşkler ve geçitlerde şimdi imdat çığlıkları yankılanıyordu. Felaket, ikinci avlunun doğu kenarında patlak vermişti. Cihan orada ne olduğunu biliyordu: saray mutfakları. Kiler, ambar, hizmetkârların odaları ve mutfaklar - memleketin dört köşesinden getirilmiş onca malzeme yanıyordu. Üstelik Sinan ve kalfaları daha yeni bitirmişlerdi mutfakların tamirini ve haremin geniş-letilmesini. Alevler ileriye sıçramış, kuşhaneye yaklaşıyordu. Cihan birinin kuşları salıp salmadığını merak etti. Havala- namayan yüzlerce çift kanadın dehşet içinde çırpmışım düşünmek içini parçaladı.

Onların bulunduğu avluya henüz uzaktı yangın. Ama rüzgâr kuvvetliydi. Ara sıra ölü kelebeklere benzeyen kül parçalan taşıyordu bu yana. Duman gözlerini acıtıyor, ciğerlerini yakıyordu. Hayvanlar korkmuştu. Maymunlar dişlerini göstererek, delirmişçesine demir parmaklıklara vuruyordu. Terbiyeciler, hayvanat bahçesini acilen başka bir yere taşımak zorundaydı.

Oysa bu hiç de kolay değildi. Hayvanlar tehdit altında sal-dırganlaşabiliyordu. Saray bahçesi doğal mekânlan olmasa da buraya alışmışlardı. Kafeslerinden çıkarılıp başka bir yere taşınmaya ne tepki vereceklerini önceden kestirmek zordu. Üstelik ellerinde fazla araba olmadığı için her seferinde ancak az sayıda mahluku götürebileceklerdi. Hazırlıksız bir halde, ne yapacaklarını tartıştılar

aralarında. Bazıları artık hayli yaşlanan Karanfil Kâmil Ağa'dan emir gelene kadar beklemek istiyordu. Fakat duman çoğalmıştı. Kaybedecek vakit yoktu.

ilk olarak goril ve şebekleri götürdüler. Onlar daha kıymetli olduğundan değil, kopardıkları velveleye kimse tahammül edemediğinden. Cihan, Çota'yı ahırdan aldı. Akil bir hayvan olduğundan zorluk çıkarmadı. Birçoğu feryat edip, hoplayıp zıplayan ve başıbozuk sarhoşlar gibi savrulan maymun ve şempanzeleri yerleştirdikleri arabayı gene beyaz fil çekti.

Birbirine saldırmadan koşabilecek hayvanlan -atlar, develer, zebralar, zürafa, ceylanlar ve geyikler- zincirleyerek dışarı çıkardılar. Ani bir gürültünün onları ürküteceğini ve izdihama neden olacağını bilen terbiyeciler temkinliydi. Hayvanları boyunlarından birbirlerine bağlayarak, garip bir kervan düzdüler. Ne var ki saray duvarlannm ötesine geçer geçmez zebralar, cin çarpmış gibi, kervanın geri kalanını peşlerinden sürükleyerek tepeden aşağı kaçmaya başladı. Terbiyeciler arkalarından fırladılar. Kan ter içinde, toza ve küfre bulanmış vaziyette, bütün sürü birbirine dolanıp düşmeden, zebraları dizginlemeyi başardılar.

Sopalarla, ağlarla, ödüller ve tehditlerle hayvanlan arabalara yüklediler. Yılanlar, bukalemunlar, devekuşlan, kaplumbağalar, rakunlar, gelincikler, tavus kuşları, hepsi taşındı. Sıra tilkilere, sırtlanlara ve leoparlara geldi. Onları da saray kapısından çıkarıp bayırdan aşağı, rıhtıma yakın bir açıklığa taşıdılar. Gecenin sonunda alevlerin nereye varacağım kimse kestiremiyordu zira.

Fil ile filbaz bir sefer daha yaparak hayvanlar için yem, su ve saman taşıdılar. Nihayet Cihan, Çota'nm önüne bir sepet dolusu yaprak koyarak onu Çinli ikizlere teslim etti ve tek başına hayvanat bahçesine döndü. Yangınlar hırsız taifesi için ganimetti. Bir yerlerde unutulmuş, enkaz altında yanmadan kurtulmuş kıymetli bir nesne olabilirdi. Fakat Cihan Kaptan Garreth gitti gideli hiçbir şey çalmıyordu; eski huylarına son vermişti. Bu değildi geri dönmesine sebep. Mihrimah'tı. Kardeşi Sultan Selim gittiğinden beri saraya pek adım atmayan Mihrimah uzun zamandan sonra ilk kez ziyarete gelmişti. Bu gece o da haremdeydi. Korkmuş muydu acaba? Ya harem

dairelerine de ulaşırsa dumanlar? Hes- na Hatun geldi Cihan'ın akima; astım yüzünden zaten nefes almakta zorlanan dadı acaba şimdi ne yapıyordu?

Bir avuç muhafızın sağa sola koşturduğu saray kapısından geçti. İçerilere ilerledikçe duman kesifleşti. Artık alevler daha yakma gelmiş, gül bahçelerine nazır duvarları yalamaya başlamıştı. Kıvılcımlar gecenin siyahında havai fişekler gibi etrafa sıçrıyordu. Cihan kafeslere vardığında aslanların hâlâ orada olduklarını gördü - iki dişi, bir erkek. Yırtıcı mahluklar, huzursuzca bir aşağı bir yukan dolanıyor, beklenmedik bir hasımla yüz yüze gelmiş gibi hırlıyorlardı.

Kafesin dışında Olev duruyordu. Her zamanki şen haliyle seslendi: "Hey Hintli, neden geri geldin?"

"Etrafı kolaçan edeyim dedim. Yardım lazım mı?"

"Kızlar ürktü, oğlan asabi. Sürükleyerek çıkarmam gerek. Yoksa zavallılar aslan kebabı olur."

Kendi yaptığı şakaya kendi güldü. Elinde bir iple demir kapıyı açıp içeri girdi. Cihan onun tatlı bir sesle mırıldanarak, kedilere yaklaşmasını seyretti. Aslanlar gözlerini dikmiş, bakıcılarını takip ediyordu. Olev, yavaş ve temkinli hareketlerle dişilerden birinin boynuna bir kement geçirdi, hayvanı dikkatlice dışarı çekti. Bir at arabasının üstüne yerleştirdiği tahta kafese soktu. Diğer dişiyi de aynı şekilde teskin etti. Bu arada erkek aslan kısık gözlerle kenardan izliyordu.

Cihan ensesinin yandığını hissetti. Endişelenmeye başlamıştı. Uzakta yangının çıtırtıları duyuluyordu. Sadece ikisi vardı kafeste - aslan ve aslanbaz. Olev'in yüzünden yorgunluk akıyordu. Bununla ne yapacağını bilmez gibi gevşek tutuyordu ipi. Cihan ilk defa onun tereddüt ettiğini gördü. Eline bir sopa geçirdiği gibi kafese yöneldi; bir ayağı içeride bir ayağı dışarıda, tam eşikte durdu. Gerekirse Olev'e destek olmak için orada bekleyecekti. Hoş, ne yapacağına dair en ufak bir fikri yoktu ya...

"Geri git" dedi Olev. "Uzaklaş!"

"Ama..."

"Kapıyı kapat!" diye bağırdı Olev ardından.

Cihan söyleneni yaptı. Uyuşmuş gibiydi, akimı toparlaya- mıyordu.

Olev'in at kuyruğu açılmış; alev rengi saçları omuzlarına dökülmüştü. "Hadi cancağızım, zorluk çıkarma" dedi aslanbaz senelerdir baktığı hayvana. Ama aslan hırlamayı kesmedi. Bunca zamandır ona bakan, kendi karnından evvel onunkini doyuran adamı tanımamış gibiydi. Olev alnında biriken terleri sildi. Bir an dikkati dağıldı. Mahluk pençesini havaya kaldırıp, onu yere devirdi.

Olev yere düştü. Yüzünde acıdan ziyade hayret vardı. Oğlu tarafından düş kırıklığına uğratılan bir babanın ifadesiydi yüzündeki. Kafesin dışında, Cihan çıldırmış gibi koşturuyor, kollarım sallayıp bağırıyor, hayvanın dikkatini çekmeye çalışıyordu. işe yaradı. Aslan geri çekilip Cihan'a baktı.

Bu arada Olev ayağa kalktı, sendeledi. Kapıya doğru yürüyüp kaçacağına, kediye sokuldu. Cihan, bir rüyada gibi seyretti. Her şey çok hızlı oldu. Aslan, aniden arkasını döndü. Aslanbazm üstüne atladığı gibi dişlerini boynuna geçirdi.

Cihan bir çığlık attı ama çıkan ses onun değil, bir yabancımı ıı sanki. Bağırarak elindeki sopayı parmaklıklara vurdu vur gücüyle. Kedi bakar gibi yaptı ama sadece bir anlığına. Tekrar saldırdı avına. Cihan, kalbi küt küt atarak kafesin çine girdi, korkudan eli ayağı titrese de geri dönmedi. Olev'in yattığı yerde bir kan gölü birikmişti. Aslan çoktan köşesine çekilmişti. Artık onlarla ilgilenmiyordu. Bakışlarını kediden ayırmayan Cihan ağır hareketlerle yaralıyı taşıdı. Olev'in gözleri açıktı, boğazından kan fışkırıyordu. Boynu kesilmiş, şahdamarı yırtılmıştı. Cihan aslanbazı dışan çıkanr çıkarmaz kapıyı kapattı. Alevlerin aslana ulaşıp ulaşmaması umurunda bile değildi. Hatta yansın istiyordu...

Olev'i Topkapı Sarayı'ndan uzak metruk bir mezarlığa gömdüler. Cenazesine sadece bir avuç hayvan terbiyecisi katıldı. Erkek aslan, Cihan'm dileğine rağmen yangından kurtuldu. Aslında alevler hayvanat bahçesine hiç ulaşmadı; boş yere telaş etmişlerdi. Saray mutfakları, haremin kuzey kanadı ve Has Oda'nın kimi kısımları kül olmuştu. Şimdi Sinan ve kalfalarının, hepsini yeniden inşa etmesi gerekiyordu.

O günden sonra değişti Cihan. Bir ölüm görmekle herkesin sonuna şahit olmuş gibi durgunlaştı, içten içe öfkeliydi ama arkadaşım öldüren

aslana değil, herkese. Olev'i o kafesin içinde bir başına bıraktığı ve çok geç davrandığı için kendine; hizmetkârları can verirken ruhu bile duymayan padişaha; felaketlerden etkilenmeden bina üstüne bina inşa eden sermimara; böyle çile çekmelerine izin veren, sonra da şükür bekleyen Allah'a... hepsine kızgındı. Evet dünya güzeldi ama acıtan bir güzellikti bu. Güneş ve ay, onlar olsa da olmasa da aynı şekilde doğup batacaktı. Ha mutsuz, ha mesut olmuşlar, kimin umurundaydı? Her biri bir kannca kadardı. Ustası Sinan sık sık kendinden "karınca" diye bahsederdi ama Cihan şimdi bu kelimeyi bir çaresizlik ifadesi olarak algılıyordu. Ne gariptir ki gücenmediği tek mahluk Çota'ydı. Beyaz filin sakinliğinde huzur buluyordu.

Daha evvel hiç bilmediği bir hırs bürümüştü yüreğini. Onu çırak edinen üstada, filbaz yapan sultana, zaaflarla yaratan Allah'a, ama en çok da bunca yıldır ulaşamadığı Mihrimah'a çatmak istiyordu. Derslerini tamamlamıştı. Çalışkandı. Çalıştıkça ruhunun bilendigini hissediyordu. Patlamaya hazır bir volkandı. Ha bire didiniyor ama giderek daha az konuşuyordu. Sinan ile üç kalfası Topkapı Sarayı'nda çıkan bu yeni yangında oluşan hasarı onarmak için vardıklarında, Cihan işte böyle karmaşık ve tehlikeli bir ruh hali içindeydi.

"Sahile yakın yeni bir köşk yapacağız" dedi Sinan. "Haremin ve Has Oda'nın yeniden tamire ihtiyacı var. Onlan genişletip, hamamı onaracağız. Yaptığımız her ekleme binanın mizacıyla uyum içinde olmalı." Bir an duraksadı. "Birer resim yapmanızı istiyorum. Her kim ki bana en âlâ taslağı getirir, onu başkalfa yapacağım."

Cihan bunu duyunca şaşırdı. O güne dek onlara hep eşit davranmıştı ustaları. Şimdiyse adeta onları birbirleriyle yarıştırıyordu. Başka vakit olsa heyecan duyardı. Ama gönlü yoktu. Yine de çalıştı. Bahçede diğer kalfalarla durmadı.

Ahıra gidip Çota'nın yanına oturdu ve resmini orada bitirdi. Mihrimah hâlâ haremde yaşıyormuşçasma taslağını hazırlarken hep onu düşündü. Haremden hamama geçişi nasıl yapar, odalan nasıl genişletirse sevdiceği daha rahat ederdi? Her şeyi buna göre tasarladı ve ustasına sundu.

Ertesi gün Sinan onunla konuşmak istedi. "Gel filbaz" dedi üstat.

“Şunlara bak, ne gördüğünü söyle.” Dört resmi de yan yana dizmişti.

Hangi tomarın kime ait olduğunu bilmeden çizimleri inceledi Cihan. Her birini kendininkiyle karşılaştırdı. Resimlere dikkatle bakınca Davud’un keskin çizgilerini, Nikola’nm titizliğini ve Yusufun o hafif, akıcı elini tamdı.

“Ne düşünüyorsun?” diye sordu Sinan.

Sıkıla sıkıla her çizimin iyi yanlarım işaret etti Cihan. Bunun üzerine Sinan, “Üstünlüklerini ben de biliyorum” dedi. “Sen zaaflarını anlat.”

“Şu aceleye getirilmiş” dedi Cihan. Diğeri, ustayı taklit etmek adma kendi ruhundan bir şey katmamıştı.

“Peki bu?” diye sordu Sinan. “Harem halkını düşünerek yapılmasını, onlann hayatını kolaylaştırmasını beğendim. Sen ne dersin?”

Cihan yanaklarının yandığım hissetti. Onun çizimiydi bu. Kendini eleştirdi: “Evet ama sarayın tamamına dikkat etmemiş. Yeni ilavelerle eski bina arasında ahenk yok.”

O zaman Sinan son taslağı eline aldı. ‘Ya bu?”

“Dikkatli, dengeli. Binaya hürmet etmiş ve mütenasip şekilde genişletmiş.”

“Haklısın. Benim merak ettiğim, senin taslağın, bundan iyi olmasına rağmen, neden elendi, sen söyle.”

Cihan’ın yüzü gölgelendi. “Bilemiyorum, ustam.”

“Seninki en âlâlarıydı ama sarayı ve civan görmezden geliyordu. Sanki bilerek. Halbuki biz boşlukta yüzen binalar inşa etmeyiz.”

Böylece dilsiz çırak başkalfa oldu. Kulaklarına kadar kızaran Yusuf, yerin dibine girmek istercesine bakışlarını önüne eğdi. Cihan’a gelince, o da kendine dair bir şey öğrenmiş oldu: Zanaatında öyle bir noktaya gelmişti ki ya istidadını geliştirecek ya körelecekti. Ne Davud, ne Yusuf, ne Nikola ile rekabet etmeliydi. Onun rakibi kendi öfkesinden başkası değildi.

Yaz aylarını sarayı genişleterek ve yangında tahrip olan kısımları tamir ederek geçirdiler. Her nevi sahada çalışmaya alışkındılar ama bu seferki farklıydı. Ameleler keresteleri taşırken, makaraları kaldırırken yahut çorbalarını kaşıklarken genellikle birkaç lakırdı ederdi kendi aralarında. Oysa şimdi tedirgindiler. Düzinelerce adam, avuçlarında

halat kesikleri, hep birden asılmak suretiyle mermer kütleleri kaldırırken bile ses çıkarmamaya gayret ediyordu. Tokmaklar, testereler ve baltalar bile daha az gürültü yapıyordu sanki. Demek sultana yakın çalışmanın böyle bir tesiri vardı.

Sarayda tadilat devam ederken Cihan daha evvel rastlamadığı hizmetkârlarla tanışıp, bilmediği divanhaneler keşfetti. Iç içe geçmiş odalardan ve kendi kuyruğunu yutan bir yılan gibi halkalar çizen koridorlardan oluşan bir labirentti Topkapı Sarayı. Burada insan hem kendini gölgesiyle dertleşecek kadar yalnız hissedebilir, hem nefesi sıkışacak kadar kalabalıktan bunalabilirdi. Süleyman zamanına nazaran çok daha fazla insan mevcuttu çatısının altında — haremde daha fazla cariye, kapılarda daha fazla muhafız, daha fazla yemek taşıyan daha fazla içoğlanı. Tıpkı doyduğu halde doyduğunu bilmeyen bir balık gibi şişip kabarıyordu saray.

Mutfakların inşasını tamamlayan kalfalar haremin dış kısmına yapılacak ilavelere başladılar. Odalıklar ortalıkta görünmüyordu. Cihan, Mihrimah'ı değilse bile, ona ait olan bir eşyayı -adının işlendiği bir mendil, bir çift kadife terlik, fildişi bir tarak- görebilmeyi ümit ediyordu. Hiçbirini bulamadı. Ama bir hafta sonra Mihrimah haber yolladı. O ve dadısı köşklerine dönüyorlardı. Öğlen vakti *Orta Kapı Bâbü's- selam'dan geçecek, birinci avluya varacak, ilk kapı Bâb-ı Hümayun'dan çıkacaktı. Şayet bir yolunu bulursa onu uzaktan görebilirdi.*

Nasıl yolunu bulmazdı ki Cihan! Erkenden, ilk kapıya yakın bir ağacın dallarına tırmandı. Artık eskisi gibi çevik olmadığından biraz zorlandı. Oracıkta tüneyip beklemeye başladı. İnsanı uyuşturan bir sıcak vardı; güneş, padişaha ait olduğu için kimselerin toplamadığı meyvelerin arasından parlıyordu. Nihayet uzaktan gelen bir sesle irkildi. Ağır ağır ilerleyen bir araba zuhur etti. Cihan donmuş kalmıştı; onun dışındaki hayatsa aynen devam ediyordu. Kendini dünyanın dışına itilmiş hissetti. Her şey hem aşina hem tuhaftı. Kâinatın büyüklüğü karşısında kalp atışları işitilmez olmuştu. Bir yaprak hışırdadı, bir kelebek kanatlarını çırptı. Cihan bu anı hayatı boyunca bir daha yakalayamayacağını anladı. Zaman bir nehirdi. Suyun kıyısında durmuş, akıntıyı seyrediyordu. Zarif bir el, arabanın penceresinden uzanarak perdeyi çekti. Başını kaldırıp Cihan'ın olduğu yere baktı Mihrimah. Yüzü incelmiş, almna kırışıklıklar eklenmişti.

Artık dul bir kadındı. Ama Cihan'ın hayranlık dolu bakışları altında kendini yeniden genç kız gibi hissetti. Aradan geçen onlarca yıla ve bunca mesafeye, imkânsızlığa rağmen, derinlerde hiçbir şey değişmemişti. Uzun uzun Cihan'a baktı Mihrimah. Gülümsedi. Karbeyaz bir mendil çıkardı koynundan. Kokladı, öptü, tekrar Cihan'a baktı ve gelip alması için yere düşürdü.

Q$HO

Ramazan ayında, yakıcı bir ikindi vaktiydi; oruç süratlerini kesmişti. Cihan açlığı o kadar dert etmiyordu ama susuzluk vahimdi. Sahurda kaç maşrapa su içerse içsin, inşaat sahasında bir saat çalışmca dili damağı kuruyordu. Aralarda kaçamak çeşmeye gidiyor, ağzını çalkalıyordu.

Bir gün gene böyle gizlice çeşmeye giderken az ileride bir karaltı fark etti. Dikkatle bakınca dilsiz kalfa Yusufu tanıdı. Nicedir onunla konuşmak istemiş, bir türlü fırsat bulamamıştı. Peşine düştü.

Yusuf, Çota'mn ara sıra girip serinlediği havuza yönelmişti. Orada oturmuştu; yüz ifadesini okumak zordu. Cihan onun da susuzluğunu gidermeye geldiğini zannetti. Fakat Yusuf, az önce sevdiği birinden ayrılmış gibi durgun ve üzgün, öylece durmuş, suyun yüzeyinde aksini seyretmekteydi. Cihan bir müddet izledi. Yusuf öyle dalgındı ki eldivenli ellerinin hareketi olmasa pekâlâ cansız olduğu samlabilirdi. Karanfil Kâmil Ağa'nın acayip şeyler koleksiyonundan bir oyuncak bebekti sanki.

Derken, usulca, eldivenlerini çıkardı. Elleri ince ve beyazdı. Cihan'ı esas hayrete düşüren en ufak bir yanık izinin bile olmamasıydı. Neden herkese yalan söylemişti? Ardından gelen şey daha da hayretengizdi. Yusuf bir şarkı mırıldanmaya başladı. Sesi -daha evvel kimselerin işitmediği o ses- kıvrak ve kadifemsiydi. Cihan nefesini tuttu ve bunca zamandır dilsiz zannettiği çırağa baktı. O an yanlışlıkla bir kuru dala bastı. Çıtırtıyı duyan Yusuf sıçrayarak döndü ve onu gördü. Suratı asıldı, dudağı bir çocuğunki gibi sarktı, ikisi de bir an ne yapacaklarını bilemeden birbirlerine baktı. Cihan allak bullak halde işine döndü, olanları zihninden uzaklaştırmaya çalıştı. Gene de arada dönüp Yusufa

bakmadan edemiyor, onu her seferinde başı eğik, gözleri yerde yakalıyordu.

Cihan ancak akşamüzeri oturup bu muammaya kafa yorma imkânı buldu. Sakalsız yüzü, uzun ve kıvrık kirpikleri, kucağına bıraktığı eldivenli elleriyle o mahcup oturuşu...
şimdi anlaşılıyordu. Nasıl olmuş da daha evvel anlayamamıştı. Ertesi sabah Yusufu toza ve kire bulanmış vaziyette çizim yaparken buldu.

"Konuşmamız lazım" dedi Cihan. "Gel benimle, Allah aşkına.

Yusuf endişeyle baktı ama itiraz etmedi. Bir ağaç gölgesi bulana kadar sessizce yürüdüler. Yere bağdaş kurup oturdular. Cihan lafa nasıl başlayacağını bilemedi. "Sana hep gıpta ettim. Allah vergisi bir kabiliyetin var. Ustam seni başkal- fa yapınca kıskandım ama şaşırmadım." Sırtında moloz taşıyan bir amele geçti önlerinden. Dikkatleri dağıldı. "Lâkin tuhaf hareketlerin vardı" dedi Cihan. "Başımıza gelen kazalarda hep senin parmağın olduğundan şüphelendim."

Yusuf un kaşlan hayretle kalktı.

"Ama şimdi anlıyorum ki başka bir şey varmış. Sır küpüydün, nedenini çözdüm. Dilsiz değilsin. Sesini herkesten gizliyordun çünkü... erkek değilsin."

Bunu işitince hayalet görmüş gibi kocaman açıldı Yusufun gözleri. Titredi. Dudakları kıpırdandı. O kadar uzun zamandır sesini doğru dürüst kullanmıyordu ki bir an bocaladı. "Ki... kimseye diyecek misin?"

"Bilmiyorum, derdim seni üzmek değil ama..."

Araya girdi Yusuf. "Şayet söylersen, sonum olur. Sana her şeyi anlatırım yeter ki kimseye bir şey deme."

Dilsiz çırağın yalanını keşfetmek, Cihan'da hem ona hem ustasına karşı merak uyandırmıştı. Sinan'ın bu durumdan haberdar olduğundan emindi. Yusufun bir kadın olarak, yıllar yılı, sayısız inşaatta, yüzlerce amele arasında çalışmasını sağlayan, buna itiraz etmediği gibi izin veren, Sinan'dan başka kim olabilirdi? Bütün hafta bu meseleyi düşündü. Neticede ustasını görmeye gitti.

"Filbaz!" dedi Sinan şen bir sesle. "Soracakların var, besbelli."

"Müsaade buyurursanız, kalfalarını nerden seçtiğini bilmek

isterim.”

“Mahir olanlar arasından.”

“Enderun’da bir dolu talebe okur. Bizden daha iyileri var.”

“Belki...” dedi Sinan, cümleyi havada asılı bıraktı.

“Eskiden zannederdim ki en âlâ biziz. Ya da en akıllı. O sebepten bizi çırak seçtiğini sanırdım. Ne kibirliymişim! Artık biliyorum ki Öyle değil. Biz ne en yetenekli, ne fevkaladeyiz. Zaten en iyileri değil...” Aradığı kelimeyi bulmak için durakladı. “İyi ama arızalı olanları alıyorsun usta. Doğru mu?”

Sinan bir an durdu. “Haklısın. En zekiler yahut en talihliler zaten kendi başının çaresine bakar. Bana kabiliyetli şaşkınlar gerek. Çıraklarımı dikkatle seçerim. Maharetli, akıllı lâkin gidecek yeri olmayanları tercih ederim.”

“Ama neden?”

Sinan derin bir nefes aldı. “Senin denize açılmışlığın vardır.”

Bu bir soru değildi ama Cihan başını salladı.

“Hiç kıyıya vurmuş yavru kaplumbağaları gördün mü? Bütün güçleriyle yürümeye devam ederler, ama istikamet yanlıştır. Onları denize, ait oldukları yere döndürecek bir ele ihtiyaçlar duyarlar.” Sinan artık iyice beyazlamış olan sakalım çekiştirdi. “Seni ilk gördüğümde ne zeki, ne cevval olduğunu anladım. Şayet çok çalışırsan iyi bir öğrenci olabilirdin. Buna inandım.”

Cihan başım eğdi. Ustasını dinlerken aradığı kelimeyi buldu: “incinmişler.” Sinan’ın ta en başından beri ne yapmaya çalıştığını anladı. Cihan, Davud, Nikola ve Yusuf. Dördü de dünyanın ayrı köşesinden, birbirinden alabildiğine farklı ama benzer şekilde incitilmiş insanlardı. Mimarbaşı Sinan sadece bina yapmayı öğretmekle kalmıyordu onlara; aynı zamanda ruhlarındaki yaralan da tamir ediyor, çürümüş, viran olmuş kısımlan da onanyordu. Sabırla, sebatla...

Cihan sözünü tuttu. Yusufun sımm kimselerle paylaşmadı; hatta hayvandan mahfeye, mahfeden insanlara geçer diye batıl bir itikada

kapılarak Çota'ya bile açmadı. Peyderpey, iş aralannda Yusuf ona hikâyesini anlattı ve eski ismini ifşa etti: Sancha.

Salamanca denen bir şehirde morsalkımlarla kaplı, süt- beyaz, büyük bir evleri varmış. Babası namlı bir hekimmiş. Hastalanna şefkatli, karısına ve çocuklanna karşı sert olan bu adamın en büyük arzusu, üç oğlunun onun asil mesleğini devam ettirdiklerini görmekmiş. İlaveten kızının da tedrisi hususunda ısrarcıymış. Böylece, eve gelen her muallim dört çocuğa birden ders verirmiş. Kızın sekiz yaşma bastığı yaz, veba şehrin kapılarından içeri dalmış. Ölüm birer birer oğlanları almış. Geriye sadece Sancha kalmış; sırtında, kendisinden çok sevilenler ölmüşken hayatta kalmış olmanın verdiği yükle. Kederden hissizleşen annesi Valladolid yakınlarında bir manastıra kapanmış; dünyaya sırt çevirmiş. Sancha ve babası baş başa kalmış. Adam onun gayretlerini kü- çümsese de Sancha canla başla babasına bakmış. Zamanla kızma dersler vermeye başlamış adam. Tıp dersleri değil, zira kadınların tabiatları gereği hekimlik yapamayacağına inanırmış. Başka alanlarda bildiği her şeyi öğretmiş kızına - aritmetik, cebir, felsefe. Öğrenme aşkından ziyade babasının sevgisini kazanabilmek ümidiyle iyi bir talebe kesilmiş Sancha. Ama zamanla öğrendiklerini de sevmiş. Giderek daha iyi hocaları olmuş. Dertli ama yetenekli bir mimar varmış mesela; Sancha'ya uzun müddet ders veren ve aralarda
ondan bir iki Öpücük çalmaya çalışan bir adam.

Babasının arkadaşları da kendisi gibi ilme kıymet veren insanlarmış. Yahudi dönmesi *conversos*, Katolikler, Müslüman Araplar, her dinden insandan ders almış. Yine de korku kol geziyormuş. Engizisyon'da yargılananlar yakılıyor, yanık et kokusu rüzgârla yayılıyormuş. Sağlığı bozulmaya başlayan babası, Sancha'yı bir akrabanın oğluyla evlendirmeye karar vermiş. Sancha, hiç karşılaşmadığı bu zengin tüccardan daha görmeden nefret etmiş. Yalvarmış babasına onu göndermesin diye; ama beyhude, dinletememiş.

Kızı sözlüsüne götürecek olan gemiyi korsanlar basmış. Haftalar süren, hatırlamak bile istemediği bin bir eziyetten sonra kendini İstanbul'da, Esir Pazarı'nda bulmuş. Sarayla bağlan olan bir sazende satın almış onu. İnce ruhlu, nazik biriymiş şansına. Yoksa korkunç birine de düşebilirmiş. Bu arada İslam'a döndürülüp adı Nergis olarak değiştirilmiş. Hiç istememiş bunu ama elden bir şey gelmemiş. Sazen-

de ona iyi davranmış; kızın kitaplara, çizime meraklı olduğunu anlayınca kırmayıp bunlan tedarik etmiş. Fakat adamın kansı her günü burnundan getirirmiş. Onun gençlik ve güzelliğine hasedinden, iyi bir odalık olmadığını, iş yapmadığını söylermiş. "Hâlâ gizli gizli haçlı, çanlı Hıristiyan kiliseleri çiziyor" dermiş. Sazende zevcesinin şikâyetlerini dinler gibi yapar, oralı olmazmış.

Bir gün, adam seyahatteyken karısı Sancha'yı dövüp resimlerini yırtmış. Tevafuk bu ya, aynı günün akşamı adam rahatsızlanıp eve erken dönmüş. Birkaç gün geç dönse, Sancha'nın yara bereleri iyileşecek ve belki de kaderi bambaşka olacakmış. Ama bu şekilde, kızın yırtılan esvabını, çarpılmış suratını, şişmiş gözlerini görmüş. Yırtılan resimleri bulmuş. İçlerinden bir tanesi sağlam kalmış. Bunu alıp öteden beri tanıdığı Sinan'a göstermiş. Sermimar çizimi beğenip bunu yapanla tanışmak isteyince şaşıran adam, resmin evindeki bir odalığın ellerinden çıktığını, artık bakire değilse de kızın genç ve ay parçası gibi güzel olduğunu ve Sinan arzu ederse seve seve ona hediye edebileceğini söylemiş. Çünkü kendi evinde kalacak olursa karısı kilim gibi ayaklarının altında ezecekmiş kızcağızı.

îşte Sancha, Sinan'ın evine böyle varmış. Sabahtan öğlene kadar efendinin karısı Mihri'ye ev işlerinde yardım ettiği takdirde kütüphaneyi kullanmasına, çizim yapmasına izin verilmiş. Bir sene sonra Sinan, yeteneğini gördüğü kıza ders vermeye başlamış. Bu umulmadık talebeden memnun olmakla beraber onu inşaat sahalarına götürmeyi aklının ucundan bile geçirmezmiş elbette.

Sinan, Şehzade Camii'nin temelini attığında, Sancha onunla birlikte çalışmak için gece gündüz yalvarmış. Tekrar tekrar reddedilmiş. O da bir makas alarak kızıl-kahverengi saçlarım kesip bir öbek halinde üstadın kapısının önüne bırakmış. Ertesi sabah odasından çıkan Sinan ipek gibi saçlardan bir halıya basmış. Anlamış. Sancha'ya erkek kıyafetleri bulmuş. Kız bunlan giyince Sinan hayret etmiş. Kız pekâlâ delikanlı zan- nedilebilirmiş. Tek engel sesiymiş. Bir de elleri. O zaman kızın dilsiz olmasına karar vermişler. Ellerini de bir çift eldivenle saklamış, derisinin yandığını söylemişler. Böylece Sancha olmuş Sinan'ın lâl çırağı Yusuf.

Sancha bütün bunlan, Molla Çelebi Camii inşaatında çalışırlarken, bir ikindi vakti anlattı Cihan'a. Müseddes kubbeli bir baldaken ve üstü kubbeli dört kulecik. îki kalfa mihrabın üzerindeki yanm kubbeye bakan bir peykede oturuyorlardı.

"Kimse bilmiyor mu?" diye sordu Cihan.

"Sadece bir kişi" dedi Sancha. "İtalyan bir mimar, Tomaso. Her daim bizim ustanın peşinde casusluk eder. Bir defasında konuştuğumu duydu korkanm."

Cihan bir ses işitti - gececil bir hayvanın çıkaracağı hışırtı kadar belli belirsiz. Korkuyla arkaya döndü. Kalbi göğsünün içinde küt küt atarken kalkıp etrafa bakındı, ileride sinsi sinsi gezinen birkaç adam gördü, içlerinden birini tamdı. Selahaddin'in kardeşiydi! Mezarlıktaki tatsız konuşmayı hatırladı. Genç adamın Sinan'ı ağabeyinin ölümünden mesul tuttuğunu ve ondan nefret ettiğini biliyordu. Hırsızlık etmeye gelmiş olabilirlerdi, inşaat sahalarının etrafında her daim birkaç tane olurdu; malzeme çalmanın yollarını ararlardı. Sancha'yı telaşlandırmamak için üzerinde durmadı.

"Seni Tomaso'yla beraber gördüm" dedi Cihan tekrar yerine oturunca. Yüzü gölgelendi. "Demek buymuş sebebi. Tehdit edip sıkıştırıyor, değil mi?"

Sancha gözlerini yere indirdi. "Evet."

"Ama zengin değilsin ki. Ne istiyor senden?"

"Para pul peşinde değil" dedi Sancha, mintanının ucunu parmaklarının arasında çevirerek. "Üstadın çizimlerini istiyor." Cihan dehşetle baktı. "Verdin mi yoksa?"

"Birkaç vasat taslak verdim. Onlar da Sinan'a değil, bana ait. Bilmiyor aptal. Ustama ihanet etmem!"

"Bağışla" dedi Cihan. "Senden şüphelenmekle aptallık ettim."

Bir tebessüm geçti aralarında. Bir kardeşlik bağı.

Halbuki Yusufun o an anlatmadığı, Cihan'm da ancak zamanla keşfedeceği bir sır daha vardı. Buydu Sancha'ya güç veren. Ve sonuna kadar Sinan'a sadık kalmasını sağlayan. Onun çırağıydı. Onun odalığıydı. Onun esiriydi. Onun baş- kalfasıydı. Ve taş çatlasa kızı olacak yaştaydı. Ama yine de Yusuf veya Nergis yahut Sancha Garcia de Herrera, o incecik vücudunda haddinden fazla isim taşıyan bu can, Üstat Sinan'a körkütük âşıktı.

Cihan ile Sancha bir daha böyle samimi sohbet etme fırsatı yakalayamayacaktı. Aynı günün akşamı yeni bir felaket ol

du. Koca taşlar yerlerinden kayıp düştü ve iki ırgatı yaralayıp tecrübeli ustabaşı Karlı Gabriel'i öldürdü. Kimsenin açıklayamadığı kazalar da, peşlerini bırakmayan lanet de yeniden başlamıştı.

CglO

Memleketin önde gelen dehalarından Takiyeddin, sarayda yükselmiş, artık müneccimbaşı olmuştu. Sinan'ı sık sık ziyaret ediyordu. îkisi kütüphaneye çekilip saatlerce konuşurdu. Bir şeyler dönüyordu ama ne olduğunu kestiremiyordu Cihan. Bu ihtiyar adamları çocuk gibi heyecanlandıran ne olabilirdi?

Müneccimbaşıyla mimarbaşı daima birbirlerine saygı beslemişti. Takiyeddin defalarca yeni bir caminin temel atma merasiminde hazır bulunmuş, ölçümlere yardım etmişti. Benzer şekilde o da, hendese ilmine dair hususlarda Sinan'a akıl danışırdı. İki adam pek çok lisanda -Türkçe, Arapça, Farsça, Latince ve kısmen İtalyanca- okuyabiliyordu. Yıllar yılı, sayısız kitap, fikir ve muhtemelen sır paylaşmışlardı. Bir ortak yanlan sayılar ise, bir diğeri çalışkanlıklanydı. Her ikisi de, onlara bahşettiği hünerler için Allah'a teşekkür etmenin en âlâ yolunun durmadan çalışmak olduğuna inanırdı. Tembellikten, cehaletten hazzetmezlerdi.

Benzerliklerine rağmen, kişilikleri farklıydı. Takiyeddin duygulu, tutkulu bir adamdı. Yüzü, kalbinden geçen her hissi okuyabileceğin açık bir kitaptı. Sevindiğinde gözlerinin içi gülerdi; düşünceliyken tespihini öyle hızlı çekerdi ki neredeyse ipini koparırdı. Öğrenme aşkıyla mezarcılara rüşvet verip, üzerinde çalışacağı cesetler getirttiği rivayet edilirdi. Şayet bir astronumun insan vücuduyla ne işi olduğunu soran çıkarsa külli kâinatla cüzi kâinatın birbirinden ko

puk olmadığını söylerdi. Sık sık ulemanın kibrinden ve ahalinin cehaletinden şikâyet ederdi. Öyle ateşli bir ruhu vardı ki arkadaşları onun kendini yakmasından endişe ediyordu. Takiyeddin'in hararetli ve heyecanlı hali, coşkusunu nadiren belli eden Sinan'ın sakinliğiyle taban tabana zıttı.

Yalnız şimdi, Sinan da heyecanlanmış görünüyordu. Günlerini mutat olduğu üzere okuyup çizim yaparak geçirse de aralarda uzun uzun camdan dışan bakıyor, dalgın görünüyordu. Cihan onun birkaç kez hizmetkârlara, adına bir haber gelip gelmediğini sorduğunu işitmiş ti.

Bir çarşamba günü, kalfalar ustalarının evinde çalışırken beklenen haberci, elinde bir kâğıt tomanyla çıkageldi. Sinan, öğrencilerinin meraklı gözleri önünde mührü kırıp mektubu okudu. Yüzü güldü.

"Bir rasathane inşa ediyoruz!" dedi.

Semanın engin karanlığını incelemeye adanmış bir mekân. Daha evvelki tüm rasathanelerden, hem Şark'ta hem Garp'takilerden büyük olacaktı. Dünyanın dört yanından ilim ehli buraya gelmeye can atacaktı. İstanbul, bir irfan merkezine dönüşecekti. Sultan Murad, Takiyeddin'in yıldızlan ve gökcisimlerini öğrenme arzusunu destekleyeceğine söz vermişti.

"Kâinata dair idrakimiz misliyle artacak!" dedi Sinan.

"Peki ama bizi neden alakadar ediyor?" diye sordu Davud çekinerek.

Sinan dedi ki, ilim, birçok atın çektiği bir araba gibidir. Şayet küheylanlardan biri şaha kalkar hızlanırsa, diğer atlar da kendiliğinden hızlarını artıracak, arabanın içindeki seyyahlar, yani ehl-i hikmet, bundan kazançlı çıkacaktı. Demek ki bir alandaki ilerleme, diğer sahalardaki gelişmeleri teşvik ederdi. Kaldı ki mimari, başka ilimlerle dost olmak mecburiye tindeydi; hendeseyle, felsefeyle...

"Bir şey daha var" dedi Sinan. "Rasathaneyi siz inşa ede- çeksiniz. Ben göz kulak olurum ama sizin eseriniz olacak."

Kalfalar ağızlan açık, bakakaldılar. înanamıyorlardı. Bunca sene birçok inşaatta çalışmışlardı, ama hiç kendi eserlerini vücuda getirmemişlerdi.

"Ustam, bizi ihya ettin" dedi Nikola.

“Allah yolunuzu açık etsin” dedi Sinan usulca.

Sonraki haftalarda kalfalar ustalanna taslaklannı sundular. Tophane tarafında onlara verilen alana gidip toprağı tetkik ettiler, nemini ölçtüler. Yaptıklan her şeyi titizlikle ve heyecanla yerine getirdiler. Her ne kadar ustalarının gözdesi olmak için birbirleriyle rekabet etmekten geri durmasalar da bu sefer kuvvetlerini birleştirdiler. Beraber inşa etmenin güzelliği, kıskançlığa baskın geldi.

Bu esnada Takiyeddin memleketteki en sabırsız insandı. Kıymetli rasathanesinin bitmesini beklerken inşaat sahasından ayrılmıyor, ardı arkası kesilmeyen sorular soruyordu. Durup dururken bir ölüm korkusu düşmüştü içine. Başına bir hal gelir de bina tamamlanmadan terk-i dünya eder diye ödü patlıyordu. Cihan, bu kadar akıllı ve birikimli bir insanın evham ve vesveseyle kendini mahvetmesine inanamıyordu. Bu arada dört iklim, yedi bucaktan alet edevat getirtilmiş; kitaplar, elyazmaları, haritalar toplanmıştı. Yüksek pencerelerinden içeri dolan ışıkla aydınlanan yuvarlak, geniş kütüphane, görmeye değerdi. Cihan burayı hem çok seviyor, hem de tasarlanmasına yardım ettiği için gurur duyuyordu.

İnşaat devam ederken Sinan’ın kalfaları, Takiyeddin’le ilgili yeni şeyler Öğrenme fırsatı buldu. Şam’da doğmuş, Nablus ve Kahire’de tahsil görmüş, derken ilmini ilerletmek için en uygun şehir olduğuna inandığı İstanbul’a yerleşmişti. Burada başarılar göstermiş, müneccimbaşılık mertebesine yükselmişti. Cihan bunu henüz bilmiyordu ve ancak zamanla keşfedecekti ama sultanı, bir rasathaneye ihtiyaç olduğuna inandıran, bu teşebbüse Ön ayak olan gene Takiyeddin’di. Lâkin bu, saraydaki herkesi ikna edebildiği anlamına gelmiyordu. Bazılarından saygı görürken, kimilerinin de nefretine hedef olmuştu. Dostu kadar hasmı da çoktu.

Matematikçi Gıyaseddin Cemşid el-Kaşi’nin çalışmalarından ve Nasireddin Tusi’nin ilerlettiği aletlerden faydalanan Takiyeddin, Uluğ Bey’in -ki hem astronom, hem matematikçi, hem sultandı- Semerkant rasathanesindeki kazanım- lannı geliştirmek niyetindeydi. ‘İki yüz sene evvel” diyordu, “âlimler kâinatın pek çok sırrını keşfetti. Fakat onların başarılan, geliştirilmek yerine yasaklar, ihmaller ve cehalet yü-zünden unutuldu. Kıymetli bilgiler sonraki nesillere devre- dilemeden

kayboldu. Hikmet incileri sağa sola saçıldı; yerin derinliklerinde hazine dolu sandıklar gibi keşfedilmeyi bekliyorlar.” Yani öğrenmek, illa gidip yeni şeyler keşfetmek değil, bazen de kayıp bilgileri hatırlamak demekti.

Takiyeddin sık sık Frengistan’da bir rasıt olan Tycho Brahe diye bir zattan bahsederdi. Tesadüf bu ya, tam da kalfalar İstanbul’da temel taşını yerleştirirken, uzak bir memlekette onun da rasathanesi inşa edilmekteydi. Takiyeddin ve Tycho Brahe, biri Şarktan biri Garp’tan bu iki kabiliyetli adam, birbirlerine saygı ve hayranlık dolu mektuplar yol- luyorlardı.

“ikimiz de aynı kadını seviyoruz” dedi Takiyeddin.

“Nasıl?” dedi Cihan.

“Adı Sema, ikimiz de ona abayı yaktık. Maalesef bizler ölümlüyüz, o değil. Biz gittikten sonra, onu başkaları sevecek.”

Semavi aletler yerlerine yerleştirildikten sonra, kalfaların ısrarı üzerine Takiyeddin onlara etrafı gezdirdi. Birkaçı dışında aletlerin hepsi devasa boyuttaydı. Ne yana baksa Cihan, ince bir işçilikle imal edilmiş, üç kadranlı, hassas, ilm-i heyet saatleri gördü. Arka taraftaki bir odada muhtelif ebatlarda su tulumbaları olduğunu fark ettiler. Takiyeddin bunları kendisi için tuttuğunu söyledi; zira bir diğer merakı da su tulumbalarıydı. Üst katta altı halkalı dev bir usturlap vardı. Bunun yıldızların yükseklik derecelerini tespit için kullanıldığını öğrendiler. Duvara takılmış bir başka alet iki büyük pirinç kadrandan müteşekkildi: yıldızların ve Güneş’in meyillerini ölçmeye yarayan *libne.* Mütevazı görünüşlerine bakıp kıymetli olacağına ihtimal vermedikleri uzun tahta parçaları Ay’ın ihtilâf-ı manzannı ölçmeye yarıyordu. Bakır halkalı bir diğer alet, yıldızların zaviyelerini tespit ediyor; onun yanındaki *zâtü’l-evtâr* geceyle gündüzün eşitlendiği vakitleri buluyordu. Cihan’ın en çok hoşuna giden, semavi cisimler arasındaki mesafeyi ölçen *el-müşebbehe bi’l-menâtık* (seks- tant) olmuştu.

Girdikleri her odada, maviliklerin bir sırrını daha ifşa eden bir başka cihazla karşılaştılar. Müneccimbaşı, hayattaki birçok şeyde olduğu gibi semavi cisimler hususunda da doğru rehberi bulmanın önemini anlattı. Nirengi noktası olarak Ay’ı almak yerine yıldızları inceliyordu;

bunlardan birinin adı, Aldebaran'dı. Bu isim Cihan'm o kadar hoşuna gitti ki, bir şiir gibi kendi kendine tekrarlayıp durdu.

Yepyeni olan alet edevatın aksine, rasathanedeki kitaplar ve elyazmaları çok eskiydi. Takiyeddin, hendese, cebir ve ilm-i cerr-i eşkal risalelerini burada tutuyordu. Sultanın İstanbul kadısına hitaben yolladığı fermanda, kıymetli koleksiyonlara sahip kişilerin bunları rasathaneye vermelerini emretmesi Takiyeddin'i bilhassa mutlu etmişti. *"Bu emri aldığınızda ilm-i heyet ve hendeseye dair tekmil kitapları bulun ve onları muhterem müneccimbaşım Takiyeddin'e verin ki o da, himayem altında, mükemmel mütalaalarına devam edebilsin*.* Arkalarında bu kadar kuvvetli bir destek varken hiçbir şey ters gidemez zannediyorlardı. İçi de dışı gibi kusursuzdu rasathanenin, onların rasathanesinin. Gurup vakti ışıldayan pencereleriyle, Tophane sırtlarına düşmüş bir yıldız gibi parlıyordu.

Açılış merasimi şaşaalı oldu. Başlarının üstündeki güneş parlak ve cömert, sema kusursuz maviydi. Buna rağmen, sanki hem kış hem yaz mevsimi bu mühim günde hazır bulunmak istemişçesine, hava kuru ayazdı. Martılar her zamankinden sessiz süzülüyor, kırlangıçlar avludaki mermer çeşmeden su içiyorlardı. Giysilerine ve sakallarına sinen mürrüsafi kokusu, binayı vaktinde bitirmek için canla başla çalışan amelelere dağıtılan helvanın rayihasına karışıyordu.

Üzerinde tarçın rengi kaftanıyla hazır bulunan Sinan, sağ elinin parmaklarını, hayali bir tespih çekiştirir gibi oynatıyordu. Kalfalar onun birkaç adım arkasında durmuş, sevinç ve gururlarını belli etmemeye çalışıyorlardı. Her ne kadar orada toplanmalarının sebebi Sultan Murad'm afiyeti ve mü- neccimbaşınm muvaffakiyeti için dua etmek olsa da, Sinan'ın dört talebesi bu rasathaneye çok şey katmıştı. Tasarlayıp vücuda getirdikleri iki binaya kaçamak bakışlar atmadan duramıyorlardı. Ustalarının sayesinde ve onun izniyle yapmış da olsalar, bu eser onlanndı.

Avlunun dışında meraklı bir kalabalık birikmişti, esen yel seslerini taşıyordu. Yabancı elçiler ilgiyle seyrediyor, hacılar dualar mırıldanıyor, tacirler bunun onlara ne getireceğini hesaplıyordu.

Dilenciler sadaka, yankesiciler çarpacak adam arıyordu. Çocuklar, kayan yıldızların nereye düştüğü sorusuna cevap vereceğine inandıkları rasathaneyi görebilmek için babalarının omuzlarına tırmanmıştı. Uzun boyuyla orta yerde, dimdik duran Takiyeddin, tiril tiril bir kıyafet giymişti. Kırk koç ve kırk boğa kurban edilmiş, etleri fakir fukaraya dağıtılmıştı. Şimdi Takiyeddin'in alnında bir damla kan ışıldıyordu. Sağında solunda, yirmi dört ehl-i heyet sıralanmıştı.
Onlara hayır duası edenlere gülümsüyorlardı.

Birden tekmil sesler kesildi. Seyirciler arasında bir heyecan dalgası yayıldı. Sultan Murad geliyordu. Daha süvari alayı görünmeden, padişahın mevcudiyeti avluya su gibi akmış, hissedilmişti. Yedi iklimin en büyük rasathanesini açacaktı. Hükümdar ile maiyeti nihayet yerlerine yerleştiklerinde bir Sufi şeyhi yüksek sesle duaya koyuldu.

"Allah âlicenap sultanımızdan razı olsun!"

Leziz bir lokma gibi tadına vararak, hep bir ağızdan tekrarladılar: "Amin!"

"Allah şanlı devletimize zeval vermesin, her amelimizde bize yol göstersin; bu dünyaya bizden evvel gelip de hatasız ve günahsız gitmiş kullarının saflarına katılmayı nasip etsin! Allah bu rasathaneyi korusun ve göklerin sırlarını sadece ve sadece bunları sırtlayabilecek olanlara ifşa etsin." "Amin!"

Sufi'nin kelamlarını dinlerken, Cihan'm gözü merasimi seyreden ulemaya kaydı. Cemaate dua ettirme işinin şeyhülislama teklif edildiği, ama onun reddettiği dedikoduları dolaşıyordu. Cihan, bulunduğu yerden adamın yüzüne dikkatle baktı. Durgun bir göl gibi kıpırtısız olan ifadesinden hiçbir şey anlaşılmıyordu. Fakat bir an, nahoş bir şey tatmış gibi dudakları büzülüverdi; ağzı memnuniyetsiz bir ifadeyle çarpıldı. Herkes öyle huşu içinde dua ediyordu ki kimse fark etmedi. Bir tek Cihan görmüştü bu minicik yüz hareketini. Canı sıkıldı. Bir şeylerin ters gittiğine dair bir his doğdu içine. Sinan'ın da bunu sezdiğini düşündü. Besbelli bu yüzdendi ustasının yüzündeki tedirginlik. Bu arada, Takiyeddin, pür neşe, hiçbir şeyin farkında değildi.

Cihan sonraları uzun uzun düşünecekti bu anı. Ulemayla pek tecrübesi olmadığı halde Sinan, onlardaki memnuniyetsizliği sezebilmişti. Takiyeddin ise ulemayı herkesten iyi tanıyordu. Ne de olsa kadılık, ilahiyatçılık, muvakkitlik ve medrese muallimliği

yapmışlığı vardı. Buna rağmen, o gün Sinan ile Cihan'ın içlerine düşen huzursuzluktan eser yoktu onda. Belki de insan bir şeye ne kadar yakınsa o kadar az görebiliyordu. Yıldızlar gibi hayatın hakikatlerini keşfedebilmek için de mesafe gerekiyordu.

Takiyeddin, semavi cisimlerle ilgili bir risale -*Zic* adı verilen bir kitap-yazıyordu. Bunun için, Güneş'in, Ay'ın, yıldızların ve gökcisimlerinin yerlerini, mesafelerini ve hareketlerini kaydediyordu. Kitabın bitmesi yıllar alacaktı ama tamamlandığında ebediyete kadar kullanılacak bir rehber olacaktı.

Uzun zaman evvel, Aristoteles adında bir akil kişi -Büyük İskender'e bildiği her şeyi öğreten hoca- Dünya'mn, kâinatın merkezinde olduğunu ve diğer gökcisimlerinin aksine, orada hiç hareket etmeden, sakin sakin durduğunu iddia etmişti. Onun etrafında dönen ve tepemizdeki türlü kubbeleri teşkil eden kürelerin sayısını bulmayı da ehl-i heyete bırakmıştı.

"Sayabildiniz mi?" diye sordu Cihan, açılış törenini müteakip, Davud'la ikisi Takiyeddin'i ziyarete gittiklerinde.

"Sekiz" dedi Takiyeddin, kararlılıkla.

Sekiz mükemmel bir sayıydı, çünkü dünyanın şekli, semavi cisimlerin düzeni, evrenin katlan, her şey, insanlann incelemesi ve öğrenmesi için Tann tarafından düzene konmuştu. Konuştukça çenesi açıldı Takiyeddin'in. Bu Aristoteles nam zat, pek muhterem bir şahıs olsa da meseleyi yanlış anlamıştı. Kâinatın kalbinde oturan Güneş'ti; Dünya değil. Diğer cisimler bu ateş topunun etrafında, daireler üzerinde dönmekteydi. Takiyeddin bunu hiç şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ispat ettiğini söylediği bir kitap gösterdi. Yazannın adını yüksek sesle okudu. Dilinin üzerinde kayan, pürüzsüz, yuvarlak bir kelimeydi: Kopernik. Ne de tuhaf bir isim diye düşündü Cihan, ama astronom öyle hürmetle söylemişti ki bir efsuna dönüşmüştü sanki.

"Bir sevdiği varmış ama evlenmemiş" dedi Takiyeddin; canlıymış gibi, deri kaplı cildi işaret ederek. "Kız kardeşinin çocuklarını büyütmüş, kendi çocuğu olmamış."

"Neden dünya evine girmemiş?" diye sordu Davud.

“Allah bilir. Muhtemelen kızın iyiliği için. Gözü semadan başka şey görmeyen kocayı hangi kadın ister?”

Davud’la Cihan, astronom ve yardımcılarına teşekkür edip t ayrıldılar. Roma’dan bu yana iki kalfa hep yakın olmuşlardı. Maceralı bir seyahatte yoldaşlık bir nevi sırdaşlıktı ve aralarındaki bu bağ hiç bozulmamıştı.

“Sence kendini mi kastetti?” dedi Davud.

“Bence öyle” dedi Cihan.

ikisi de aynı şeyi düşünmüştü demek. Takiyeddin evliydi ama gecelerini genellikle rasathanede geçiriyordu. O kadar çok çalışıyordu ki ailesini de, zevcesini de ihmal ediyordu istemeden. Belki de lafın ucunu kendine dokundurmuştu.

Dışan çıkar çıkmaz, insanın iliklerine işleyen bir sis dalgası sardı etraflarını. Güçbela Çota’yı buldular, yerlerine tırmandılar ve ağır ağır yola koyuldular. Birkaç adım sonra, dönüp arkasına baktı Cihan. Tuhaf bir şey oldu. Rasathaneyi oluşturan iki devasa bina görünmüyordu. Ne pencerelerde titreyen bir mum ışığı, ne tepedeki aletlerden yansıyan bir parıltı. Binaların dış hatları bir kurşuni deniz içinde öylesine kaybolmuştu ki o an sanki rasathane hiç var olmamış, o çatıların altmda yapılan ve söylenen her şey geçiciymiş gibi geldi. Kumda ayak izleri gibi...

OSK3

Piyale Paşa’nın camiini yapmaya seneler evvel, Sultan Süleyman’ın son demlerinde başlamışlardı. O zamanlar Pi-

yale Paşa şanının doruğunda kahramandı. O günden bugüne çok sular akmış, camiyi ancak tamamlayabilmişlerdi. Afyonkeş, sıra dışı paşanın binası da kendi gibi farklıydı. Rüzgârlı bir günde Sinan ve kalfaları inşaattan dönüyordu. Cihan Çota'mn ensesinde, usta ve kalfalar mahfenin içinde. Takiyeddin'i, dertli bir ifadeyle avluda bekler buldular. Onu uzun zamandır görmemiş olan Cihan, müneccimbaşm-daki değişiklik karşısında hayrete düştü. Rasathanenin ilk aylarında gözlerini ışıldatan heyecan kaybolmuş; geriye çökük, gergin bir çehre kalmıştı. Selamlaşmanın ardından Sinan ile Takiyeddin bahçedeki kameriyeye çekilip alçak ve sıkıntılı seslerle dertleşmeye başladı

Onların yanına gidemeyen ama meraktan çatlayan kalfalar mutfağı işgal edip, aşçının homurdanmasına aldırmadan pencerenin önüne kuruldular. Buradan ustalarını rahatlıkla gözetleyebilirlerdi. Gerçi bunca mesafeden söylenenleri işitmek mümkün değildi ama tahminlerde bulunmaktan geri durmadılar.

"Kötü bir şey olacak" diye mırıldandı Davud. "içime doğuyor."
"Belki sadece bir şey danışıyordur" dedi Nikola, iyimser olmaya çalışarak.

Takiyeddin yanında çıraklarından birini getirmişti. Çiçek- bozuğu yüzünde, incecik bir sakal taşıyan gençten bir rasıt. O yanlarına gelince Sinan'ın kalfaları delikanlıyı soru yağmuruna tuttular. Evvela cevap vermek istemese de sonunda ağzındaki baklayı çıkardı. "Ustam Kavs burcunda bir kuyrukluyıldız gördü."

Cihan öbürlerine baktı. Nikola'nın kafası karışmıştı, Davud şüphelenmiş gibiydi; Sancha'nın ne düşündüğünü anlamaksa imkânsızdı çünkü gözlerini yere dikmişti. Cihan tek cahilin kendisi olamayacağına hükmederek sordu: "O ne ki?" Rasıt iç geçirdi. "Bir kuyrukluyıldız. Çok büyük. Bize doğru geliyor."

“Ya ne olur gelirse?” diye sordu Davud.

“Onu ustam bilir.”

“Sen de biliyorsundur” diye ısrar etti Cihan.

“Bazı kuyrukluyıldızlar sellere sebep olur. Bir memlekette hamile kadınlar çocuklarını düşürmüş. Başka bir sefer gökten üç bacaklı kurbağalar yağmış.”

Kalfalar dehşet içinde dinlediler. Kendi sesiyle coşan delikanlı musibet üstüne musibet saymaya devam etti. “Bir başka kuyrukluyıldız yedi yıl kuraklık getirmiş. Tufanlar, zelzeleler...”

“Şşş, geliyorlar!” dedi Nikola birden.

Haylazlık etmiş çocuklar gibi süklüm püklüm bahçeye çıktılar. Takiyeddin’in canını sıkan şey her neyse, bir ağaçtan diğerine bulaşan bir hastalık gibi Sinan’ı da etkilemişe benziyordu. İkisinin de yüzünden düşen bin parçaydı. Ama yardımcılarının meraklı bakışlarını görünce kaşlarını çattılar.

“Şunlann haline bak” dedi Takiyeddin.

“Dedikodu kuyrukluyıldızdan hızlı” dedi Sinan, babacanca serzenişte bulunduğu zamanlar kullandığı o tok sesiyle.

“Hele kimileri dillerini tutamıyorsa” diye azarladı Takiyeddin yardımcısını. Kulaklarına kadar kızardı delikanlı. Müneccimbaşı yumuşadı. “Zararı yok. Nasılsa tekmil şehir işitecek yakında.”

Cesaret bulan Cihan sordu, “Peki ne olacak?”

“Allah büyük, alametleri de” dedi Takiyeddin. “Biz bunu görmeyebiliriz ama neticede hep öyledir.”

Bu cevaptan tatmin olmayan Cihan müneccimbaşma baktı. Keyfi kaçmıştı. Diğer kalfalar da farklı görünmüyordu. O ana dek ortada fol yok yumurta yokken ihtimaller uydurmuşlardı. Halbuki şimdi bir tehlike olduğunu hepsi biliyordu.

Sinan dedikodunun sürati konusunda haklıydı. Sonraki günlerde İstanbul’da herkes bunu konuşuyordu. Endişeli fısıltılar ve kara kehanetler duvarlardaki çatlaklardan sızıp, kaldırım taşlarının arasına doldu, lağımlardan aktı, deliklerden geçip, soludukları havayı kirletti. Herkes endişe içindeydi. Kısa zaman sonra sultan, eşraftan, vezirlerden ve ulemadan bir divan toplamaya karar verdi. Takiyeddin, bu meclisin huzuruna çıkıp neler olduğunu anlatacaktı. Sinan’ın da gelip fikrini paylaşması istenmişti.

Bunu duyunca heyecanlandı Cihan. “Usta beni de götür yanında”

diye yalvardı.

“Neden? Meraklının tekisin diye mi?”

“Beni değilse aramızdan birini götür. Bu rasathaneyi biz inşa ettik...” Cihan’m boğazı düğümlendi.

Sinan teslim oldu o böyle konuşunca. “Hadi, git de hazırlan.”

Üstatla filbaz öğle ezanından sonra saraya vardılar. Diğerleri gibi onlar da Arz Odası’na alındı. Ricalden kırk kadar kişi ve bazılarının yardımcıları geniş odamn her iki yanma dizilmişti. Sultan Murad tahtına geçmiş, etrafı süzüyordu.

Az sonra Takiyeddin içeri alındı. Cihan onun diz çöküp sultanın eteğini öpüşünü, eğilip divan azalannı selamlayışını, ellerini önünde birleştirerek hürmetle bekleyişini seyretti. içi acıdı. O an kimse onun yerinde olmak istemiyordu.

“Müneccimbaşı, kuyrukluyıldızın neler getireceğini şevketli hünkârımıza anlatmak için buradasın” dedi Vezir-i Azam Sokollu.

“Padişahımız müsaade ederse...” Takiyeddin, kaftanının içinden bir tomar çıkardı. Kendisine ne sorulacağını bildiğinden, cevabmı bir konuşma şeklinde hazırlamıştı, izin alınca yüksek sesle okumaya başladı.

“Saray rasıtlannın başı olarak, ben Takiyeddin bin Maruf, Kavs burcunda bir kuyrukluyıldız gördüm. *Zic*’ime danıştıktan ve Nasireddin Tusi’nin de bir vakitler yaptığı gibi *zât üş- şu’beteyn*’imi kullandıktan sonra kuyrukluyıldızın tul derecesinin Kavs 26 ve arz derecesinin şimal 22 olduğunu tespit

ettim. Ölçümlerimde üç büyük yıldızı nirengi noktası olarak aldım: Aldebaran, boğanın gözü; Algorab, kuzgun ve Altair, kartal. Kuyrukluyıldızın mizacını anlayabilmek için günlerce hareketlerim izledim. Gördüklerimi, ruhum bu gölgeler âleminden göçtükten sonra genç rasıtlar faydalanabilsin diye tafsilatıyla uzun uzun yazdım. Arzu eden bunları okuyabilir." Takiyeddin burada durakladı. Odada çıt çıkmıyordu. "Müteakip yedi gece az uyudum. Çıraklarım ve ben durmadan çalışarak..."

Sokollu müdahale etti: "Senin neler yaptığını değil, yıldızın ne yapacağını anlat bize."

Takiyeddin derin bir nefes aldı; her hareketini inceleyen kimi dost kimi düşman çehrelere tek tek baktı. Belki de izlediği o kuyrukluyıldız kadar yalnız hissetti kendini. Parmağını yazının üstünde kaydırarak birkaç kısım atladı ve sonlara doğru bir yerden okumaya başladı: "Yıldızın Zühre tarafından çekildiğini, istikametinin şimalden cenuba olduğunu buldum. Bünyesini ve çekimine kapıldığı seyyarenin mizacını inceleyerek şu neticeye vardım: Semalarımızı eski vakitlerde ziyaret eden kuyrukluyıldızların aksine, bu seferkinin hayırhah bir tabiatı var. Kötülük getirmeyecek."

Dinleyenler bir oh çekti. Bunun üzerine Sultan Murad "Âlâ" dedi başım sallayarak. "Anlat biraz daha."

"Bol bol yağmur getirecek, hasat bereketli olacak" dedi Takiyeddin.

"Ya harp meydanında halimiz ne olacak?" diye sordu Sultan.

"Ordularımız külli bir zafer kazanacak."

Bir heyecan dalgası yayıldı. Gözler büyüdü, sevinçle ışıldadı. Meclis bu şekilde noktalandı. Cihan da memnun mesut çıktı, ustasının peşi sıra.

Ne var ki bunların hiçbiri gerçekleşmedi. İran'la savaş ümit edildiği gibi gelişmedi. Osmanlı ordusu muzaffer oldu olmasına ama kayıplar o kadar fazlaydı ki kimse doğru dürüst sevinemedi. Ardından kuraklık bastırdı. Köylerde, şehirlerde kilerler aylarca boş kaldı, çocuklar geceleri aç yattı. En beteri, tekmil mahalleleri yerle yeksan eden depremdi. İnsanlar topluca ölüp topluca gömüldüler. Her yerde fukaralık, hastalık, elem baş gösterdi.

Kuyrukluyıldız beladan ve dertten başka bir şey getirmemişti. En çok da Takiyeddin'e. Ulema artık onu diline dolamıştı. Müneccimbaşmın ayağını kaydırmak için fırsat kollayan Şeyhülislam

Ahmed Şemseddin Efendi şimdi var gücüyle hücum ediyordu: *Rasathane yüzünden başa gelmişti bu felaketler.* Allah'ı gözetlemek onların ne haddineydi zaten? Tam tersi olması gerekirdi; Allah'ın gözü onların üstünde olmalıydı. insan dediğinin bakışları toprakta olurdu; semanın katmanlarında değil.

Ve sultan rasathanenin yıkılmasını emretti.

C3HO

Haberi alınca ustamın evine doluştuk. Sanki bir rüyada yürüyorduk, ne zaman uyanacağımızı anlamadan. Boş gözlerle baktık birbirimize. Sinan bütün günü kameriyenin altında bir *başına oturarak geçirdi.* Ta*kiyeddinle* o eski umut *dolu* sohbetlerini hatırlıyordu *belki de.* Akşam namazından sonra yanımıza geldi, öyle *yumuşak* bir sesle konuştu *ki sözlerindeki* sertliği hemen *idrak edemedik: "Siz yaptınız,* sizinyıkmanız gerek."

"Ama ustam..." diye itiraz edecek oldu Nikola.

"Fili de alın muhakkak" dedi Sinan.

Bana ne oldu bilmem. İçime şeytan girdi. *Kendime hâkim* olamadım. "Bu kadar basit mi usta? Yoksa böyle *olacağını bildiğin için* mi *bize yaptırdın rasathaneyi?" diye sordum. Öbürleri* ağızları bir karış açık *bakakaldılar* bana. Neticede (tepsinin aklından geçen şeydi ama bir tek ben, aptal gibiyüksek sesle söyleyivermiştim. Ustam büzünle *baktı.* "Bilmiyordum böyle olacağını" dedi. "Bilsem size yaptırmazdtm." Ben gene de ısrar ettim: "Peki ama binamızı neden müda*faa* etmezsin? Nasıl *izin* verebilirsin?"

Sinan'ın gözlerinin kenarındaki *çizgiler, kederi* i bir tebessümle derinleşti. "Elimde olan şeyler var, olmayan şeyler var" dedi, "insanların yakmasına, yıkmasına, bozmasına mâni olamam. Ama yangınlara, yıkımlara rağmen inşaya devam edebilirim. Budur tek yapabildiğim."

Yıkımdan evvelki akşam Sinan'ın evindeydiler. Herkes bir köşeye çekilmişti. Usta, ailesiyle beraber yukarıda haremdeydi; Nikola işlikte tek başına çalışıyordu; Davud ortalarda yoktu; Yusuf evin arkasındaki odasındaydı ve Cihan da ahırda, filin yanındaydı. Zavallı kâhya onlan beraber yemek yemeye ikna edemeyince herkesin aşını ayrı ayn tepsilerle gönderecekti.

Fille baş başa vakit geçirmeye hasret kalan Cihan, seyisi kovalamıştı. Esasında, hayvana kimselerin onun kadar iyi bakamayacağına inanıyordu. Tıpkı eski günlerdeki gibi, yerlerdeki idrarı yıkadı, pislikleri kürekle toplayıp attı, fıçıda azalmış suyu tamamladı, teknedeki yapraklan tazeledi. Alt- lanndaki yumuşak etli kısımları acıtmamaya itina ederek Çota'nın ayaklannı -büyük ön ayaklarını ve daha küçük ve beyzi olan arka ayaklannı- ova ova yıkadı. On sekiz tırnağını tek tek itinayla kesti, temizledi, şifalı yağlarla ovdu. Sene- besene inşaat sahalarında ter dökmenin ve dik yokuşları çıkıp inmenin bir bedeli olmuştu. Tırnaklarından dördü kırıktı ve biri de düşmek üzereydi.

Siğil sivilce var mı diye hayvanın hortumunu, pislik var mı diye kuyruğunu dikkatle muayene etti. Kulaklarının arkasına baktı. Pire en fenasıydı. Bu kadar kocaman bir hayvanın en minik mahluk karşısında çaresiz kaldığını görmek garipti. Fakat tek bir tane kâfiydi koca filin keyfini kaçırmaya. Birkaç küçük, kahverengi topak buldu ama telaşa mahal verecek bir vaziyet yoktu. Çota'yı yıkadıktan sonra, yara veya çıban var mı diye arkasını tetkik etti iğrenmeden. Kuruyan deriye merhem sürdü. O bunları yaparken, Çota da sabırla bekliyor, gördüğü ilginin tadını çıkarıyordu. Cihan'm da hoşuna gitmişti bunlarla uğraşmak. Hiç olmazsa iç sıkıntısı hafifliyordu. îşi bittiğinde, Çota "Nasılım?" dercesine hortumunu salladı.

"Pek yakışıklı oldun" dedi Cihan.

Hafif aralık kapının ardından ayak sesleri işittiler. "Buradayım" diye seslendi Cihan, yamaklardan birinin yemek getirdiğini zannederek. Gelenin Sinan olduğunu görünce afalladı. Ellerini bir beze silerek koşturdu. "Hoş geldin ustam. Beni affettin mi öyle konuştuğum için?"

Sermimarı ahıra buyur etmek yakışıksız olacağından aceleyle

ekledi: “Dışarı geleyim mi?”

“Yok, yok. Burada konuşalım, daha iyi.”

Cihan Çota’mn haşasını bir saman balyasının üzerine sererek ustasına yer yaptı. Yan kadifeden yan ottan bir koltuk.

“Gün gelip de senden bunu isteyeceğim, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi” dedi Sinan oturduktan sonra.

“Neymiş ki o?” dedi Cihan.

“Hünerlerine ihtiyacım var. Çizim hünerlerine değil. Daha eskilerine, şayet onlara *hüner* denirse tabii.”

Cihan’m hiçbir şey anlamadığım görünce açıkladı: “Eskiden yankesicilik yapardın, doğru mu? Biliyorum, artık değiştin.”

Cihan bembeyaz oldu. Demek ustasının haberi vardı. Hem de bunca zaman. Suçluluk hissi ta parmak uçlarına yayıldı. Bir şey diyemedi.

“Lafın kısası, benim için birkaç şey çalmanı isteyeceğim.” Cihan hayret içinde ustasına bakakaldı.

“Yarın, senin de bildiğin gibi rasathane yıkılacak. Bunca alet edevat yok olacak. Kitaplar da. Her şey o kadar hızlı oldu ki, Takiyeddin hiçbir şey kurtarma fırsatı bulamadı. Kapılar kilitli, kimse içeri giremiyor.”

Nihayet ustasının ne dediğini anlamaya başladı Cihan. “Birkaç kitap alsak bile dostumuz için teselli olur.”

“Olur hakikaten ustam.”

“Kabul etmek mecburiyetinde değilsin elbet” dedi Sinan sesini fısıltı seviyesine indirerek. “Parlak bir fikir olmayabilir.” “Bence mükemmel bir fikir.”

“Tehlikeli olabilir.”

“Bunu söylememi mazur gör ustam ama hırsızlık hep tehlikelidir.”

Sinan başını eğdi. Sanki fılbaza bakınca hem umutlanıyor hem dertleniyordu. O an Cihan tuhaf bir hisse kapıldı. Belki daha da yaşlı ve olgun olsaydı veyahut ustası genç ve toy olsaydı, her ikisi iyi dost olabilirmiş gibi geldi.

“Aramızda sır olarak kalmalı” dedi Sinan.

“Tabii bir de Çota’nm” dedi Cihan. “Yardım eder. Attan sessizdir ve daha fazla şey taşıyabilir.”

“Pekâlâ. Onu da alınz yanımıza.”

Cihan durdu. “Ustam siz de mi geliyorsunuz?”

“Elbette. Seni yalnız gönderecek değilim ya.”

Cihan düşündü. O yakalanacak olursa, adi hırsız muamelesi görürdü. Ama ustası yakalansa şöhreti lekelenir, saraydaki işini kaybederdi. Ameleleri, ailesi, talebeleri, yüzlerce insan perişan olurdu. "Bağışla ustam, yanımda biri varken çalışamam. Yalnız gitmeliyim."

Sinan itiraz etti. Cihan direndi. Usta vazgeçtiğini söyledi. Kalfa, "artık çok geç," dedi. "Bir kere işittim ya, yapmadan bırakmam." Bir söz harbiydi. Kavga etmeden tartıştılar oracıkta.

"Pekâlâ" diye razı oldu Sinan nihayetinde. Bir para kesesi çıkardı. Olur da bekçiye yakalanırsa rüşvet vermeyi deneyecekti. Belki işe yarardı. Adamın mizacına bakardı bu işler, bir de Cihan'm kısmetine.

Yaklaşan ayak sesleriyle irkildiler. Dumanı tüten bir tas çorba, ekmek, su ve zerde yüklü bir tepsiyle bir hizmetkâr belirdi. O, yemekleri bırakıp çekilene kadar beklediler.

"Hadi ye" dedi Sinan. "Uzun bir gece olacak."

Cihan çorbadan telaşla bir yudum aldı. Dili haşlandı. "Bilhassa kurtarmamı arzu ettiğiniz bir şey var mı?" diye sordu.

"Var esasında" dedi Sinan, tek kaşını kaldırarak. Bu soruyu beklediği belliydi. "Alet edevatı bırak; onlar fazla büyük. Kitapları kurtarmak lazım, ne kadarını kurtarabilirsen. Bir de bulabilirsen, Takiyeddin'in *zic'im* bul; bilirsin ne çok çabaladı onun için."

Ayın, güneşin, yıldızların ve semavi cisimlerin haritası. Senelerin emeği. Nasıl yanma almamış olabilirdi? Akimdan geçenleri okumuş gibi konuştu Sinan: "Takiyeddin kıymetli eşyalarını rasathanede tutardı. Orası onun yuvasıydı."

Çorbasını hızla kaşıkladı filbaz; ağzına bir parça ekmek attı, kalanını kuşağının içine koydu. "Yola koyulma vakti. Ben hazırım ustam."

oareo

Dolunay vardı - geçmiş zamanlardan kalma bir şenlik ateşi gibi parlıyordu şehrin üstünde. Kıpırdayan, adeta nefes alıp veren gölgeler arasından Tophane'ye doğru ilerledi fil ile filbaz. Pek kimse bilmezdi bunu ama ayaklarının altındaki kalın, kadifemsi etler sayesinde filler hayret verici bir çeviklik ve sessizlikle yürüyebilirdi. Böylece vasıl

oldular rasathaneye. Binalar, kurşuni semanın altında, kaygıyla birbirlerine sarılmış iki deve benziyordu. Ertesi gün bu vakitlerde onlann gitmiş olacağını düşününce bir sızı saplandı Cihan'm yüreğine. Aşağıya atladı; etrafta kimsenin bulunmadığından emin olmak için durup geceyi dinledi. Çota'ya kendisini beklemesini söyledi. Mükâfat olarak verdiği fındık, fıstık ve armutları amnda silip süpürdü hayvan. Cihan, kitapları taşımak için çuvallar getirmişti. Onları aldı, uğur getirsin diye Çota'mn hortumunu üç defa öptü ve doğruca rasathaneye yöneldi.

Evvela ana kapıyı denedi. Üstüne paslı bir asma kilit takılmıştı. Kuşağındaki bıçakla biraz kurcaladı. Zorlayarak açabilirdi ama böyle yaparsa kilidi eski haline getiremezdi. O zaman gece birilerinin içeri girmiş olduğu anlaşılırdı. Sürünerek duvarların arkasına geçti ve her iki yandaki kapıları yokladı. îki bina arasında bir geçit olduğundan, içeri girmenin bir yolunu bulduktan sonra hangi taraftan girdiğinin önemi yoktu. Derken, zemin kattaki yuvarlak pencere çarptı gözüne. Kışm yerinden oynadığını ve bir türlü tamir edilmediğini hatırladı. Şikâyet etmişti Takiyeddin. Derken unutmuştu, herkes gibi.

Bir an sonra oradaydı Cihan, pencereyi zorluyordu. Tahmin ettiği gibi menteşe kolayca çıkıverdi. Pencereyi itip açarak içeri süzüldü. Ortalık öyle karanlıktı ki dizlerinin bağı çözüldü. Gözleri alışana kadar bekledi, derken etraftaki cisimleri seçmeye başladı. Merdivenlerden çıkıp kütüphaneye vardığında kâğıt, tirşe, mürekkep ve deri karışımı kuvvetli bir koku çarptı yüzüne. Açık bir yaraydı adeta her raf. Sendeleyerek sağa sola bakındı. Binlerce kitap, harita ve elyazması vardı. Hangilerinin daha kıymetli olduğunu nereden anlayacaktı? Nasıl kıyaslayacaktı? Tarihlerine göre mi? Daha eskiden yazılmış olan eserler daha mı değerliydi? Yazarlarına göre mi ayırmalıydı? Yoksa konularına göre mi?

Cihan, bir raftan diğerine koşarak rastgele birkaç kitap seçti; ayın şavkının vurduğu pencerenin kenarına getirdi. Latince, Arapça, îbranice, Yunanca, İtalyanca, Ermenice, Farsça, Türkçe, Kürtçe, Süryanice kelimeler yağmur olup yağdı üzerine. Nefesi kesildi. Kendine sinirlendi. Ne demeye oyalanıyordu? Tereddütlerle kaybedilemeyecek kadar kıymetliydi vakit. Yanında getirdiği çuvalları

aceleyle açıp, eline geçirdiği kitaplarla doldurmaya başladı. Madem seçemiyordu, o halde seçmeyecekti. Hepsini birden kurtaracaktı.

ilk rafı çuvala aktardı; ardından iki taneyi daha. Birinci çuval dolmuştu bile, ikinci çuval da sonraki üç rafı yuttu. O kadar. Bir adım attı öne doğru, sarhoş gibi yalpaladı. Haddinden ağırdı yükü. Elleri titreyerek ciltlerin bir kısmım çıkardı mecburen. “Geri geleceğim” diye fısıldadı.

Dışan çıkıp Çota'yı buldu, ip merdivene tırmandı, kitapları filin mahfesinin içine boşalttı ve koşarak, nefes nefese geri döndü. El arabası getirmediği için kendi kendine lanet okudu. Öylesi daha akıllıca olurdu. Çuvalları bir daha doldurdu. Bu sefer beş raf daha tamamladı ve yine dışarı koştu. Sonra bir daha. Ardından bir daha. Bu gidiş gelişlerden kaç tane yaptığını kendi de sayamadı. Öyle zor nefes alıyordu ki bilileri işitecek de yakalanacak diye korktu.

Nice sonra dili damağı kurumuş bir halde yutkunarak kendini toparladı. Pencerenin dışında şafak söküyordu. Bu sonuncu sefer olmak zorundaydı. Buraya kadardı. Kurtarabileceği kadarım kurtarmıştı; daha fazlasını yapamazdı, işte o an acayip bir şey oldu; yıllar sonra beli bükük bir ihtiyara dönüştüğünde bile kimselere anlatamayacağı bir gariplik. Kitaplar, elyazmaları, haritalar, çizimler... hep birden ona seslenmeye başladılar. Evvela alçak perdeden geliyor

du sesleri. Bir uğultu halinde. Giderek tizleşti. Çığlık çığlığa yalvarıyor, haykırıyorlardı kendilerini de alması için. Yırtık kâğıttan ağızlarını, mürekkepten damla damla gözyaşlarını görebiliyordu. Kendilerini raflardan attılar, birbirlerinin üstüne bastılar, dehşetten kocaman açılmış gözleriyle önünü kestiler. Cihan, fırtınalı bir denizde, etrafında yüzlerce kişi boğulurken, bir sandalın içinde, kurtarabileceği bir düzine insi m seçmeye çalışan bir adam gibi hissetti kendini. Ağlamaya başladı.

İl ç çuval daha doldurdu. Görünmeyen bir zebani tarafından kovalanıyormuş gibi hızla çıktı oradan. Çota'ya nasıl bindiğini, Sinan'ın evine nasıl vardığını hatırlamayacaktı. Kitapları ustasına teslim etti ve gene onunla konuşmaya kalkarlar diye korkusundan bir süre yanaşamadı yanlarına.

"Hintli, ne çok kitap kurtarmışsın" dedi Sinan gururla.

"Çok daha fazlasını bıraktım" dedi Cihan kısık bir sesle.

Sinan çuvalları boşaltı, ciltlerini sildi, hepsini kütüphanesine sakladı. Daha sonra tastamam dört yüz seksen dokuz kitap kurtarmış olduğunu söyleyecekti. Cihan ancak odasına dönüp, başım yastığa koyarak titremesini durdurabildiğinde bir şeyi fark edecekti: o telaşla Takiyeddin'in zic'ini aramayı unutmuştu!

Nihayetinde, en çok tenkit ettiği şeye yenik düşmüştü müneccimbaşı. îlim ve irfanın ilerlemesi için birikim gerekliydi. Birikim içinse mevcut eserlerin ve emeklerin özenle muhafaza edilmesi. Kat üstüne kat inşa ederek ilerlerdi toplumlar. Her kuşakta yeniden başlayarak değil. Halbuki Takiyeddin'in ardından gelecek olan rasıtlar gene sıfırdan başlamak mecbu- riyetindeydi.

Ertesi gün, tan ağardıktan sonra, altısı birden -Sinan, kalfalar ve fil- kendi yaptıkları eseri yıkmaya hazır bekliyorlardı. Ne bir güvercin kıpırdadı saçaklar altında, ne bir meltem esti. Sancha'nın gözlerinde yaşlar olduğunu fark etti Cihan. Kimse tek kelime etmedi.

Takiyeddin bir kenarda duruyordu. Ellerini göğsünde kavuşturmuş, teselliye muhtaç bir bebek gibi kendi kendine hafifçe sallanıyordu. Suratı bembeyazdı. Taramayı unuttuğu sakallarına bir damla düşüyordu bazen. Ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüştü.

Ellerinde balyozlar, tokmaklar ve barutlarla gelen amelelerin başında durup, bütün gün kapılan ve pencereleri parçaladılar. Çota, çerçevelere bağlı ipleri var gücüyle çekti, du- varlan yıktı. İnsanlar seyretmeye gelmişti. Kimisi alkışlayıp tezahürat ederken, çoğu şaşkın bir sessizlik içinde seyretti. Beş gün sonra, sonuncu taş da kaldmldı. Tıpkı seneler evvel Sinan'ın çıraklan temel attığında olduğu gibi dualar okunuyordu. Ne var ki bu defa, bu günah binasını yerle yeksan ettiği için Allah'a şükredenlerin duasıydı yükselen.

Rasathaneyle beraber Cihan'ın içinde bir şeyler yıkıldı. Zaten Olev'in ölümünden beri bir yanı hiç toparlanmamıştı. Şimdi bir başka yanı daha yara almıştı. İlme, fenne, ilerlemeye inanan yanı. •

Mihrimah'a hasreti, file muhabbeti ve Sinan'a hayranlığı olmasa, bu kırık tuğlalar ve yanık tahtalar şehrinde bir gün daha durmazdı. "Çek git" diyordu içinden bir ses, ama nereye? Yeni maceralara atılmak için yaşı geçmişti. "Git!" diye yalvarıyordu ses, ama nasıl? Âdetlerine, huylarına alışamasa da ruhunu zapt etmişti İstanbul. Rüyaları bile başka diyarda geçmez olmuştu. "Git!" diye uyarıyordu ses, ama niye? Dünya kaynayan bir kazandı, nereye varsa insan, hep aynı düşler ve düş kırıklıkları olacaktı.

Yülar boyunca, umutlarını yabancısı olduğu bir şehre; kalbini asla elde edemeyeceği bir kadına; gençliğini, her ne kadar kıymet verilse de kolayca gözden çıkanlabilen mimarlık

mesleğine bağlamıştı. Hayatta hiçbir şey, dışa vurulamayan kızgınlık kadar zarar vermez insan ruhuna. Ve Cihan'ın öfkesi içinde birikiyordu anbean. Hiçbir şeye inancı kalmamıştı. En sıradan ayrıntı için bile ne çok çaba harcıyorlardı ama kimin umurundaydı? Kimse emeklerini anlamazken ne diye hâlâ bu kadar çabalıyorlardı? Sonunda takdir edilmeyeceğini bile bile kendini paralamanın ne anlamı vardı? Senelerdir ilk defa çalışmak gelmiyordu içinden.

Usta ve kalfalar mermeri gergef gibi işliyor; kayaları hamur gibi yoğuruyor, hendese şekillerini su gibi akışkan eyliyorlardı. Oysa muktedirlerin de, ahalinin de önem verdiği tek şey binaların yüksekliği ve kubbelerin büyüklüğüydü. Bu arada pek az kişi fark ediyordu ne denli ince, nazenin bir zanaat icra ettiklerini; her pare taşa ruhlarından ruh üflediklerini.

OSBO

İşlemeyen demir pas, kullanılmayan ahşap küf, çalışmayan insan zan besler, derdi Sinan. Boş durmak yoktu. Kalfası Cihan'ın isteksizliğini görünce, "zehrin devası panzehirdir" diye ona iki misli iş verdi. Yangınlar, depremler, savaşlar, kıtlık ve kuraklık geldi geçti; Sinan sebatla yola devam etti. Cuma camileri, mescitler, medreseler, köprüler, hamamlar, da- rüşşifalar, imarethaneler, ambarlar ve kervansaraylar yaptılar. Bunların çoğunun banileri padişahlar ve onların valideleri, eşleri, kızlarıydı. Keza vezirler ve kaptan-ı deryalar da. Ancak Sinan'ın yaptığı her şey yönetici taifesinin arzusuyla olmuyordu. Mesela rüya türbeleri.

Halktan birileri rüyasında bir evliya görürdü durduk yerde. Ya da mezan harabeye dönmüş bir abdal veya mülhit diye idam edilmiş bir Sufi. Tüm bu ölüler naaşlarının yerini gösterir, hak ettikleri mezarlara kavuşmak isterdi. Ertesi sa

bah rüyayı gören kişi Sinan'ın kapısına dayanırdı. Mademki mimarbaşıydı, bu meseleye de bakmalıydı. Böylece Sinan, sermimar sıfatıyla, sadece binalar yapıp koca şehri tanzim etmekten; kanalizasyon ve yollan denetleyip yangın önlemleri almaktan; sukemerleri yükseltip inşaat izinleri vermekten sorumlu değildi. Bir de rüya tabirlerine nezaret ediyordu.

Rüya arzuhalcileri hep sabırsız, aceleciydi. Mimar ve kalfalarının ellerinde ne iş varsa bırakıp, onlann talebiyle ilgilenmelerini beklerlerdi. Kimisi tehdit bile ederdi: "Vallahi bu kudretli bir evliyaya benzer. Dediğini yapmazsanız çarpılırsınız maazallah." Bu şahsiyetleri dinlemek kalfaların göreviydi. Gelen herkesi tek tek buyur edip, dürüstleri sahtekârlardan ayırmak da. Cihan, kim bilir kaç perşembe sabahı bir tabureye çökmüş, hiç tanımadığı insanlara kulak vermişti. Yanında bir de kâtip olurdu. Ne kadar saçma olduğuna bakmadan her başvurunun kaydedilmesi gerekiyordu. Sinan sevecenlikle karşılardı arzuhal sahiplerini. Akil çırağının onları dinleyeceğini söyler, Cihan'm olduğu yöne bir bakış atar, sonra da dudaklarında muzip bir tebessümle ayrılırdı. Yaptığı her hareketi izleyen düzinelerce gözün altında ter basardı Cihan'ı. Oda basık ve havasız gelirdi. Bütün bu insanlara ve beklentilerine dardı mekân.

Rüya arzuhalcilerinin çoğu muhtelif yaşlarda erkeklerdi. Babalarının refakatinde gelen çocuklar olurdu. Arada bir kadınlar da. Kocalan veya erkek kardeşleri rüyalarını anlatırken onlar dışanda beklerdi. Her yerden gelirdi bu insanlar. Hareketli limanlardan ücra mezralara kadar. Ve kalfa- lann da her yere gitmelerini beklerlerdi. Bir kasabada, çiftlikte veya dağ başında türbe inşa etmeleri için yalvanrlardı. Mademki rüyadaki zat böyle demişti.

Bir defasmda, bazı köylüler çeşmelerinin tamir edilmesini istemişti. Daha evvel kadıya başvurdularsa da bir sonuç elde edememişlerdi. Derken bir çerçi bir rüya görmüştü. Kuvvetli

ve kızgın bir ermiş, çeşmenin altında bir dergâh kalıntısı olduğunu söylemişti. Su aktıkça orada yatan hâmûşân huzurluydu. Halbuki şimdi su kuruduğu için rahatsız olmuşlardı. Çeşmenin onarılması şarttı, hem de gecikmeden.

Cihan ustasına o gün dinlediği hikâyeleri aktarınca Sinan, bu taleple bizzat ilgilenmelerini istemişti.

"Ama ustam, doğru söyledikleri ne malum? Bana yalan gibi gelir."

"Ne fark eder?" dedi Sinan. "Onların suya ihtiyacı var. Benim neye inandığımın önemi yok." Böylece dağlardan su getiren hendekleri temizleyerek çeşmeyi yaptılar. Köylüler de memnun oldu, Sinan da; şayet varsa, rüyadaki zat da.

Aşağı yukarı o günlerde bir değirmenci geldi. Buğday tanelerini ayıklayıp öğütürken bir kadın sesi işitmiş - hoş ve cez- bedici bir ezgi. Cindir diye korkup kaçmış. Ertesi gün, bir fiske tuzu sol omzundan arkaya atıp, üç kez ateşe tükürmüş olduğu halde ses yine onu bekliyormuş. Aynı gece adamın rüyasına girmiş kadın. Yüzü ışıldıyor, saçları omuzlarına dökülüyormuş. Valide sultanın emriyle ayağına taş bağlanıp boğulduğunu anlatmış, fakat bunun hangi valide olduğunu dememiş. Ruhu, o vakitten beri dünyayı gezer, denizin derinliklerinde bedenini ararmiş. Yakın zamanda bir balıkçı, kadının, denize atıldığı esnada saçında takılı olan bağa tarağı bulmuş. Bunun ne olduğunu anlamadan bir kutuya koymuş. İşte kadın, değirmenciden gidip o tarağı bulmasını, bulup gömmesini istemiş. Böylece bir mezan olacak, bir parça huzur bulacakmış.

"Neden balıkçıya görünmemiş?" diye sordu Cihan kuşkuyla.

"İyi bir insan değil o" dedi değirmenci. "Rumeli Hisarinda oturur. Mavi bir kulübesi var. Ben görmedim. Kadın anlattı. Fukara adamım, kanm hasta, oğlum da yok ki un çuvallarını taşısm. Nasıl gideyim oralara?"

Cihan tersledi. "Ben de gidemem. îşim gücüm var."

Adamın gözlerindeki düş kırıklığı görülmeyecek gibi değildi. Ama Cihan'ı esas şaşırtan Sinan'ın tepkisi oldu. Bu hikâyeyi işitince mimarbaşı, gidip bir bakmasını söyledi. Ertesi gün fil ile filbaz yola koyuldular.

Balıkçıyı bulmak kolaydı; onunla konuşmaksa imkânsız. Hınçla kararmış gözleri ve asırlardır gülmemiş gibi görünen ağzıyla katı yürekli bir adamdı. Cihan, eşyalarım karıştırmasına izin vermeyeceğini bir bakışta anlamıştı. Başka bir tertip düşündü. Biraz

uzaklaşıp Çota'yı, istese kolayca sökebileceği bir söğüt ağacına bağlayarak "Burada bekle. Hemen dönerim" dedi.

Geldiği yoldan geri döndü. Parmaklarının ucuna basarak barakanın içine süzüldü; birkaç kutu buldu ama tarak hiçbirinde değildi. Derken yerdeki sepet ilişti gözüne. Merakla açıp baktı. Oradaydı. Süt beyazı, kenarları kırık bir tarak. Cebine attığı gibi topukladı. Allahtan Sinan tarağın nasıl ele geçirildiğini sormadı. Onun yerine "Kadıncağızı gömmemiz gerek" dedi. "Bir de mezar taşı gerek."

"Ama sonra ne derler? Ceset yerine tarak gömülür mü?" diye sordu Nikola.

"Şayet bir insandan kalan tek şey buysa, neden olmasın?" dedi Sinan.

Bir dut ağacının dibini derince kazdı Sinan ile kalfaları. Tarağı çukura yerleştirdiler. Mezara toprak atarken dualar okudular. Nihayetinde, değirmencinin rüyasındaki kadın bir mezara sahip olmuştu. Taşın üstünde şöyle yazıyordu: *İsmi bize meçhul, Rabb'e malum olan bu hatun kişinin ruhuna fatiha...*

CZIO

Son *kırk* yılın en soğuk günüymüş *dediler,* Mikrimak'ın öldüğü gün. Eyüp'te sokak kedileri *bir* damdan diğerine *atlarken havada donup* kalmış, billur lambalar gibi. Dilenciler, mecnunlar, abdallarve *evsizler imarethanelere* sığınmış donmamak için. Mikrimak ın keni terk etmek için *neden böyle bir gün seçtiğini asla bilemeyeceğim.* Bakarda *doğmuştu halbuki, çiçekleri severdi Aylardır hastaydı; etrafındaki hekimlerin sayısı günbegün* arttığı *halde* sıkkati kötüleşmişti. O uğursuz aylar *boyunca* altı *kere görebildim onu.* Her *seferinde biraz daha bitkindi. Gönülsüz ulak* Hes- na Hatunu *daha sık gördüm elbette.* Mikrimak'm mektuplarını *hayvanat bahçesine getirir, ben okuyup cevap yazarken bir kenarda somurtarak* keklerdi. Dadının *oflayıp poflamasına aldırmadan kelimelerimi* itinayla seçer, *ağır ağır yazardım. Nihayet bitirdiğimde, mühürlü mektubumu öfkeli bir nazarla* alır, gözden *kaybolurdu.*

O ocak sakakı dadı, *üzerinde kürk bir harmaniyeyle belirdiğinde*

gene mektup getirdiğini zannettim. Halkuki o, "Sultanım seni *görmek istiyor" dedi.*

Kapalı kapılar ardına *kadar* açılıverdi önümde, gizli duvarlar *aydınlandı.* Beni gören mukafızlar *kafalarını çevirip görmezden geldiler.* Her şey evvelden ayarlanmıştı. Mikrimakm kuzuruna vardığımda gülümsemek için epey gayret etmem gerekti. *Yüzümden* anlamamalıydı ne kadar kötü göründüğünü. Suratı iltikaplanmış, vücudu şişmişti. Bacakları, kollan, koynu, parmakları, genç kir kızken kaçtığı arı tarafından sokulmuştu sanki. "Cikan, kıymetlim..." dedi usulca.

Yüzümü yatak örtüsünün danteline gömdüm. Bunca zamandır ait olduğum mevzi kurasıydt işte — onun mevcudiyetinin kıyısında kenannda *bir yer.* Ağladığımı görünce elini kaldırıp yumuşacık kir sesle "Yapma" dedi.

Derkal durdum. Af diledim. O yine "Yapma" dedi. Yakma gelmemi emretti, daka yakma — Hesna Hatun'un yakıcı kakışlarına rağmen. Elini elimin üstüne koydu ve her ne kadar daha evvel birbirimize birkaç kez temas etmiş olsak da ilk defa o an bedeninin *loedenime* açıldığını hissettim. Odada bizlerden başka kimse yoktu. Dudaklarını öptüm. Toprağı tattım.

"Sen ve beyaz/il hayatıma neşe getirdiniz" dedi. "Ben *gidince* hakkımda hoşuna gitmeyecek şeyler işitebilirsin."

Onun maneviyatını yükseltecek bir şeyler gevelemeye çalıştım, lâkin ne ben kelimeleri bulabildim, ne o izin verdi. "Ben *öldükten* sonra" dedi ısrarla, "ne olursa olsun, beni her daim kalbinde muhabbetle anmanı istiyorum. Hakkımda jena şeyler duysan bile bu değişmeyecek, değil mi?"

Düşünmeden söz verdim. Onu her daim sevgiyle hatırlayacağıma oracıkta yemin ettim. Tutması kolay bir yemindi. Öyle sanmıştım...

CSEO

Kasım başında, Sinan'la kalfaları Sokollu Mehmed Paşa Camii'nin son teferruatlarıyla uğraşıyorlardı. Tek minare, altıgen yapı, sekiz ayak üstünde kasnağa oturmuş merkezi kubbe, yan sofalarda revaklı kat, mermer mihraptan tavana kadar çiçeklerle bezeli çiniler, kubbeli şadırvan ve Kâbe'den gelen Hacerü'l-esved parçalan. Kasnakta oyuklar bırakmış, bunların içine küpler gömdürmüştü Sinan. Böylece tüm sesler bir kubbede toplanmıştı. Camide verilen vaaz her yerden rahatlıkla duyuluyordu.

Sokollu, yanında muhafızları, danışmanlan, uşaklarıyla inşaatı görmeye geldi. Onu ölümsüz kılacak binayı teftiş etti, bir an evvel bitmesi için sabırsızlanıyordu. Memleketteki en aklıselim sahibi adamdı; her daim vakur bir hali vardı, dirayetli ve mahirdi. O güne kadar üç sultana hizmet etmişti: Süleyman, Selim ve Murad. Pek çok devlet adamı en ufak kusur yüzünden kellelerinden olurken Sokollu'nun nasıl bu kadar uzun ayakta kalabildiği herkesin merak ettiği bir hususdu. Bir dişi cinin ona abayı yaktığı ve her işinde yardım ettiği rivayet ediliyordu. Ne vakit Sokollu bir tehlikeyle karşı karşıya kalsa, cin onu ihtar edermiş.

Sokollu'yu görünce geçmişi hatırladı Cihan. Yıllar evvel Zigetvar'da Sultan Süleyman'ın cesedini Çota'nın mahfesine yerleştirdikleri günü unutmamıştı elbet. O vakitten bu yana, usta bir oymacı gibi çalışan zaman, Sokollu'nun yüz hatlanm keskinleştirmiş, çehresine sert bir ifade vermişti. O tam bunları düşünürken sadrazam durdu, arkaya döndü. Cihan'ı görünce gözleri ışıldadı.

"Filbaz!" dedi Sokollu. "Yaşlanmışsın!"

Sinan lafa karıştı. "Cihan dört kalfamdan biridir efendim." Sokollu Cihan'a halini hatırını ve filin nerede olduğunu sordu ama cevapları pek dinlemedi. Bir saat sonra peşinde maiyetiyle beraber ayrıldı. Cihan, atlan alacakaranlıkta kayboluncaya dek baktı arkalanndan. O gece çıkan fırtınada çatılar uçtu, ağaçlar devrildi, çukurlar suyla doldu.

Ertesi sabah bütün sahayı çamur içinde buldular. Her taraftan pis dereler akıyordu. Az ileride bir düzine amele balçığa saplanmış bir arabayı kurtarmaya uğraşıyordu. Bir bölük işçi, sanki inşaat, kazanılması gereken bir savaşmış gibi hep bir ağızdan "Allah Allah" diye bağırarak, devasa bir keresteyi makaralar yardımıyla kaldırmaya uğraşıyordu. Şevli çatının üstünde hasarlı kısımları tamir eden adamlar

vardı. Cihan ne tarafa baksa canla başla çalışan birilerini gördü. Bir tek Çota tembellik ediyor, pek sevdiği çamurlann içinde keyifle yuvarlanıyordu.

Caminin karşısında, üstadm ara sıra dinlenmek için çekildiği derme çatma bir kulübe vardı. O gün Sinan sırtı ağrıdığından öğleden sonrayı orada, sıcak havlulara sanlı vaziyette geçirmişti. Bir ara, Yahudi bir hekim gelip, kötü ifrazatı akıtmak için iki kap kan almıştı.

Akşam ezanından sonra kapı açıldı, Sinan dışan çıktı; solgun ve uykulu görünüyordu. Cihan'a el sallayıp, bir şeyler söylemek üzereydi ki tuhaf bir şey oldu. Çatıdaki işçilerden biri, kurşun tablaları yukan çekerken yükünü zapt edemedi. Tuttuğu ip koptu ve tam Sinan oradan geçerken koca yük aşağı kaydı.

Bir feryat yırttı havayı. Yüksek perdeden bir kadın sesi. Sancha'ydı. iki kelime döküldü dudaklanndan: "Ustam, dikkat!"

Kurşunlar korkunç bir gümbürtüyle yere indi. Son anda yana kaçan Sinan mucizevi bir şekilde kurtulmuştu. Şayet hareket etmeseydi yükün altında kalacaktı.

"İyiyim, iyiyim" dedi Sinan yanına koşanlara.

Birer birer bütün kafalar Yusufa döndü. Sorgulayan nazarlar altında kulaklarına kadar kızardı o da. Bunca zamandır sakladığı sır ortaya çıkmıştı.

Sessizliği Sinan bozdu. Durumu idare edebilmek için gülümsedi. "Yusufun sesini işitmek ne bahtiyarlık. Tevekkeli demezler, korku, bağlı dilleri açar diye."

Yusuf titreyerek başını öne eğdi, vücudu pelte gibi olmuştu. Günün sonuna kadar herkesten uzak durdu. Cihan konuşmak istediyse de herkes bakarken yanına gitmeye cesaret edemedi. Ameleler şüphelenmişti. Yan gözle ona bakarak, *meğer aramızda hünsa varmış,* diyorlardı. Hünsa, yani ilelebet arafta kalmış biri. Yusufun kadm olabileceği ihtimali he-

nüz kimsenin akima gelmemişti.

Ertesi gün, Sinan'ın başkalfası sahaya gelmedi. Ondan sonraki günler de. Yusufun kendini iyi hissetmediği ve birkaç haftalığına bir yerlere gittiği söylendi. Nereye diye soran olmadı. Hemen herkes hasbelkader bir sırra denk geldiklerini ve bu hususta fazla şey bilmemenin daha iyi olacağım hissetmişti. Sadece Cihan meselenin

ciddiyetini kavrıyordu. Sancha artık onlarla çalışmayacaktı. Bir daha gelirse hem kendini hem üstadı tehlikeye atardı. O hiç sevmediği hayata -bir odalığın hayatına- geri dönmüştü.

Aynı hafta, düşünceli düşünceli sahada dolaşan CihanTn gözüne, Çota'mn çamurda oynarken ezdiği bir ip çarptı. Gay- riihtiyari eğilip aldı. Dikkatle baktı, yüzü asıldı. Kenarlardaki sicimler kopmanın etkisiyle kırpık kırpıktı; halbuki ortadaki sicimler kısa ve düzgündü. Birisi ortasını kesmek suretiyle ipi inceltmişti. Dışarıdan bakınca sıradan görünen ip, içeriden yumurta kabuğu kadar dayanıksızdı.

Cihan dosdoğru Sinan'ı görmeye gitti. "Ustam birisi tuzak kurmuş."

Sinan tek kelime etmeden ipi inceledi. "Kaza değildi dersin, öyle mi?"

"Olmadığına eminim" dedi Cihan. "Kulübeden neden çıktınız?"

"Birinin bana seslendiğini işittim."

"Her kim tertiplediyse o seslenmiş olmalı. îpin kopacağını biliyordu, çünkü o kesti. Zavallı San... Yusuf sizi kurtarmaya çalıştı. Yazık şimdi başı dertte[1]."

"Madem bu kadar çok biliyorsun..." dedi Sinan hüzünle. "Ailemle beraber evde. Bir şeyi yok."

"Sizinle çalışmaktı tek mutluluğu. Geri gelmesi gerek."

Sinan başını salladı. "Olmaz. İnşaat sahasında kadın olduğu bir duyulursa..."

Cihan dudaklarını sıktı. Neden suçluyu bulmak için herkesi sorgulamıyordu ustası? Bu işten niye Sancha cezalı çıkıyordu? "Kimin yaptığının peşine düşmeyecek miyiz?"

"Ne gelir ki elden? Sahadaki her adamı sigaya çekemem."

Cihan duygularına kapılıp sonradan pişman olacağı şeyler söylemek istemiyordu ama kendini tutamadı: "Michelangelo yardımcısı ölünce ne kadar yas tutmuş. Halbuki bizim ne kıymetimiz var sizin gözünüzde..."

Sinan üzüntüyle baktı. "Bu doğru değil, sen de bilirsin." Fakat

Cihan dinlemedi bile.

Bir kalfası eksik de olsa Sinan, Sokoilu Camii'ni vaktinde tamamladı. Dualar eşliğinde kınalı koçlar kurban edildi, etleri fakir fukaraya dağıtıldı. Sokoilu amelelere bahşiş dağıtıp kölelerinden yüz tanesini azat etti. Bundan kısa süre sonra, bir divan meclisi esnasında, derviş kılıklı bir adam sadrazamı görmek istedi. O da Boşnak'tı. Kimsenin anlayamadığı bir şekilde, Sokoilu adamın içeri girmesine izin verdi. Sadrazam bu yabancı tarafından bıçaklandı. Katil derhal yakalandıysa da cinayetin ardında ne olduğu anlaşılamadan oracıkta öldürüldü. Sokoilu, Sokoloviç, padişahların sağ kolu ve Sinan'ın inşaatlarının son banilerinden biri böylece göçüp gitti. Ona yardım eden dişi cin, şayet varsa, bu kez uyumuştu.

Sokollu'dan sonra sultan peş peşe vezirler tayin etti ama hiçbiri seleflerinin eline su dökemedi. Sanki bir anda bir kapak kaldırılmış, altında kaynayan kazan ortaya çıkıvermiş- ti. Hazine boştu, sikkeler kıymetsiz. Yeniçeriler öfkeli, köylüler keyifsiz, ulema tatminsizdi. Sinan iyice ihtiyarlamıştı ve kalfaları dörtten üçe düşmüştü. Ona sonuna kadar bağlı, ona âşık dilsiz çırak artık yanında yoktu.

0330

Cihan rüyasında köyündeydi. Ensesini yakan güneşin altında, evlerine uzanan yolda yürüyordu. Bahçe kapısını açık bulup içeri daldı. Avluda tekinsiz bir sessizlik vardı. Bir ağacın altındaki gölgeyi fark etti: bir kaplan. Az ileride bir tavus kuşu dolanıyor, bir geyik otluyordu. Dikkat çekmemek için ağır adımlarla ilerledi. Beyhude bir gayretti, zira kedi onu çoktan görmüştü. Her adımda karşısına yeni bir hayvan çıktı: gergedan, ayı, zürafa. Doğduğu ev, sarayın hayvanat bahçesine dönüştü. Mermer koridorlarda koşarak annesiyle kız kardeşlerini aradı. Üst katta, Arz Odası'na benzer bir yerde üvey babasına rastladı. Konuşmadılar. Tekrar dışan çıktığında azgın bir nehir akmaktaydı. Uzaklarda, bir kayıkta tek başına giden Sinan'ı seçti. Ustasına seslendi. Onu görünce Sinan ayağa kalktı ama dengesini kaybetti. Aniden kayık devrildi, Sinan'ı da sulara çekerek. Cihan korkuyla haykırdı. Yanında birileri bağırıyor, omzunu

dürtüyordu.

"Uyan Hintli!"

Cihan gözlerini açtı, kalbi kafesinden fırlayacak gibi çarpıyordu. Görmeyi en son isteyeceği insan karşısında duruyordu: ayı terbiyecisi Mirka. Yıllar önceki tacizin anısı kımndan çekilen bir hançer gibi keskin ve hızlı geri geldi. "Ne istiyorsun?" dedi Cihan ters ters.

Mirka bir adım geriledi. "Bir şey oldu. Sana haber verelim dedik."

Cihan ancak o an fark etti Mirka'nın yanındaki kişiyi. Çota'mn yeni bakıcısı Abe'ydi - gencecik bir Afrikalı, taş çatlasa on altısında. îyi çocuktu ama öyle tecrübesizdi ki, koskoca fil bir yana, tavşan bile emanet etmek istemezdi Cihan ona. O yüzden şüpheyle sordu: "Ne oldu?"

Mirka gözlerini kaçırdı. "Mahluk gitti. Kaçtı."

Cihan, üzerindeki örtüyü atarak ayağa firladı ve Abe'yi kolundan yakaladı. "Sen neredeydin? Neden göz kulak olmadın?" Oğlan boş bir çuval gibi yığılıp kaldı. Mirka araya girdi. "Onun kabahati yok, kızma. Hayvan kudurmuş gibiydi, hepimiz şahidiz. Hiç böyle görmemiştik."

"Bir sebebi olmalı" dedi Cihan oğlana bakarak, "Ne yaptın, söyle."

"Hiç" diye cevap verdi Abe, sesinden korku akıyordu. "Cinlendi sanki."

Cihan üzerine şalvarını geçirip yüzüne su çarptı. Koğuşların yanından sessizce geçtiler. Boş ahınn kapısında durdular, ipuçları ararcasına.

"Ne yöne gitti?" diye sordu Cihan.

Mirka'yla Abe bakıştılar. "Ana kapıdan çıkmış. Muhafızlar durduramamış."

Cihan'ın içi burkuldu. Bu heyula şehirde nasıl bulacaktı Çota'yı başına bir hal gelmeden? "Bana bir at gerek" dedi. "Bir de izin belgesi, çabuk!"

Az sonra Cihan saray kapısından çıkmış, ne tarafa yöneleceğine dair hiçbir fikri olmadan dörtnala gidiyordu. Meydanlardan, pazaryerlerinden geçti. Bir köşeyi döner dönmez karşısına gece bekçisi ve iki yeniçeri çıktı. Bekçi elindeki sopayı kaldırarak bağırdı: "Dur hele! İn misin, cin misin?" "Âdemoğluyum efendi" dedi Cihan.

"Bu saatte sokakta ne işin var?"

"Saraydan geliyorum" dedi Cihan, bir eliyle eyer kaşına tutunup,

bir eliyle evrakı uzatarak. “Sultanımızın bahçesinden bir mahluk kaçtı. Onu bulmaya yolladılar beni.” İnanmaz gözlerle baktı bekçi. “Ne hayvanıymış bu?”

“Fil” dedi Cihan. Karşılık alamayınca ekledi: “Karadaki en büyük mahluk.”

“E, nasıl yakalayacaksın o halde?”

“Ben filbazım, beni dinler... beni sever” derken sesi titredi. Neyse ki adamlar fazla üstelemedi. Onlardan uzaklaşınca atını mahmuzladı. Ne kadar uzun zamandır aramakta olduğunu ancak sabah ezanını duyunca anladı. İşte o an ta seneler evvel Sangram’m söylediklerini hatırladı; adeta bir ömür geçmişti üzerinden. *Bu mahluklar Ölecekleri yeri seçermiş...*

Bu da galiba burayı beğendi baksana.

Haliç'e bakan mezarlığa vardığında ay bir bulutun arkasına saklanmıştı. İleride devasa bir gölge gözüne çarptı. Atından atlayarak yaklaştı. "Çota?"

Kaya kıpırdandı.

"Neden geldin buraya?"

Çota başını kaldırdı. Yorgundu.

'"Haylaz seni! Bir daha sakın böyle bir şey yapma. Ödüm patladı." Hayvanın hortumuna sarıldı Cihan, ağlıyordu.

Günün ağarmasmı seyrettiler beraber. Kıymetli ipeklilerini sergileyen bir kumaş taciri gibi en parlak renklerini serdi sema önlerine. Taş kitabeleri, yılankavi geçitleri ve tepeleriyle İstanbul'u seyrederken, bu şehirde vakitlerinin nihayete erdiğini hissetti Cihan. Tuhaftır, üzülmedi. Sonradan gelecekti keder, biliyordu. Keder hep gecikmeyle ulaşırdı insana.

Yalvar yakar Çota'yı saraya dönmeye ikna edebildi. Hayvanı ahınna koydular, ayaklarından zincirlediler, kovasım taze otla doldurup olanları unuttular. Fakat filbaz, hakikati görmüştü. Beyaz fil ölmekteydi. Ve sonu geldiğinde, bir başına olmak istiyordu.

USTAMDAN SONRA

Cennette bir ağaç var derler, dünyadaki hiçbir ağaca *benzemeyen.* Dalları *şeffaftır,* kökleri su yerine süt çeker yeraltmdan ve gövdesi buzla kaplıymış gibi ışıldar. Bu ağacın ber bir yaprağında bir insanın ismi yazılıdır. Yılda bir defa, Şaban ayında, on *dördüncü günü* on beşinciye bağlayan gecede, tekmil melekler onun etrafında toplanır, kalka olurlar. Hep *birden* kanatlarını çırparlar. Dalları sarsan kuvvetli bir rüzgâr meydana getirirler. Usulca kopar bazı yapraklar, düşmeye başlar. Bazen bir yaprağın yere ulaşması epey vakit alır. Bazen de göz açıp kapayana kadar. Bir yaprak toprağa düştüğü an, *üzerinde* adı yazılı olan insan son nefesini verir. İşte b*uyüzden,* akıl ve ilim sakibi kimseler kuru yapraklara basmamaya özen gösterirler, bu inanışa *hürmeten.*

1588 yılında, yağmurlu bir günde ustamın can yaprağı yere *değdi* Son lakzaya kadar çalışmıştı, aklı ve sağlığı kep yerindeydi. Sadece son *hafta* onu yatakta gördük. Biz üç *kalfa, senelerdir* onunla çalışmış ustabaşılarla beraber *haşueana* toplandık. Kadınlar, *peçelerini* takıp kapıya dizilmişlerdi; *her ne kadar bakmaya* cesaret edemesem de Sanckanm da aralannda olduğundan *emindim.* Kafesli pencerelerden süzülen soluk ışıkta, ancak bir jısıltı kalinde çıkan sesiyle ustam, vasiyetnamesini yazıp mühürlediğini söyledi. "Ben göçünce okursunuz."

"Allak sizi başımızdan eksik etmesin" dedi Nikola, gözyaşını *silerek.*

Üstat, bu nevi sözleri *istemediğini* anlatırcasma elini havaya kaldırdı. "Bilmeniz *gereken* mühim hir şey var. Kazalar... Nasıl olduklarını anladım. Hep gözümün *önündeymiş* meğer... Bunca zaman, hiç görmemişim."

Odadaki hava *birden değişti.* Herkes *nefesini tutup,* hirhirine hakti. Bir *müddet önce* hüzün *hâkimken* gergin hir bekleyiş vardı şimdi.

"Ben *öldükten* sonra kırk gün bekleyin" dedi Sinan. "Bilahare vasiyetnamemi açm. Allah'ın izniyle kimin *halefim* olmasını arzu ettiğimi görün. İnşaya devam etmeniz lazım. Maziyle uğraşmayın, çok çalışın." ''Ustam, ama kimmiş kazalara sebep?" *diye* sordum.

"Cihan... en meraklı *şendin hep*" dedi Sinan. "Dinle. Hepsinin hir nedeni vardı. İnsan o *nedeni* anlamaya çalışmalı, bunu yapandan *nefret etmek yerine."*

Bir izahat bekledim, gelmedi. Az sonra dışan çıktık, üstadı yeterince yormuştuk. Bu onu son görüşüm oldu. Ertesi akşam, mutat olandan daha erken bir saatte uyumuş. Bir daha uyanmamış. Sermimar sıfatıyla geçen elli yıldan, *dört yüzden fazla* bina, sayısız türbe ve çeşmenin ardından böyle terk-i dünya eyledi ustam Sinan. Hani mükemmel olma- dığmı *göstermek* için hep bir kusur bırakırdı ya camilerinde, yapılann- da. Aynı şekilde, ölümü de şahane ama natamam denebilecek biryaş- ta geldi. Yüz değil, tam doksan dokuz buçuk yaşında son nefesini verdi.

0330

Sinan'ın ölümünün haftasında ailesi mevlit okuttu. Akrabalar, konu komşu, paşalar, ehl-i hiref, ameleler... Uzak yakın, her yerden gelenler oldu. Öyle çok misafir vardı ki, ao- kaklara taştılar. Akide şekeri ve şerbet ikram edildi; yedi mahalleye etli pilav dağıtıldı. Bir yandan hatim indirilirken, bir yandan tütsüler yakıldı. *Yusuf*

Sinaneddin bin Abdullah. Tekmil adlan birden anıldı; kapalı kalpleri açan bir tekerleme oldu ağızlarda. Duanın ortalannda Cihan'ın burnuna tanıdık bir koku çarptı: ustasının, kaftanlanna sürdüğü mür-rüsafî ve yasemin harmanı. Bir an sanki Sinan da oradaymış gibi ürperdi.

Duadan sonra Nikola, Davud ve Cihan bir müddet beraber yürüdüler. Sema, ruh hallerine uymak istercesine bulutlu ve kasvetliydi. Birbirlerine söyleyecek lakırdı bulmakta zorlandılar. Sade kederden değil. Bir şey daha vardı, daha evvel olmayan bir mesafe. Doğru, mazide ufak tefek kıskançlıklar olmuştu aralarında ama Cihan bunlan ustalarına hissettikleri ortak sevgiye yormuştu hep. Halbuki şimdi görüyordu ki tamamen farklıydı mizaçları. Bir tek o değildi bunu hisseden. Aniden, kelimelerini dikkatle seçmeye başlamışlardı. Sinan bunca yıldır onlan bir arada tutan görünmez bağdı. O bağ ortadan kalkınca bir çekingenlik gelmişti üzerlerine.

Bir pazaryerinden geçerken bazlama almak için durdular. Ölü evinde yemediklerinden acıkmışlardı. Cihan satıcıyla konuşurken birinin hapşırdığını işitti. Hızla dönüp baktı. Zannettiğinin aksine bir yabancı değil, Nikola'ydı. Utanmış gibi iki eliyle yüzünü kapamıştı. Ellerini çektiğinde avuçlarında kan vardı.

"iyi misin?" diye sordu Cihan.

Nikola gülümsedi. Yüzünün sonsuzluğunda iki göktaşıy- dı gözleri, uzak ve ulaşılmaz. Bu esnada bir köylünün sattığı kaplumbağalarla ilgilenen Davud olan biteni fark etmemişti. Kaplumbağalar revaçtaydı; kabuklarını toz haline getirene kadar dövüp yoğurda karıştırarak yemenin her derde deva olduğu söyleniyordu.

Bir söğüt ağacının altında oturup yediler, iştahları yoktu. Yüzleri solgundu. Beraber ustalarını yâd ettiler. Bu arada her birinin kendi kendine sorduğu soruyu açmaya kimse cesaret edemedi. Acaba içlerinden hangisi üstadın halefi olacaktı? Vasiyetnamenin okunmasını bekleyeceklerdi. O vakte kadar ne deseler boştu. Yıldızlarda neyin yazılı olduğunu bilemezlerdi, Takiyeddin bile bilemedikten sonra. Çok geçmeden her biri kendi yoluna gitti.

Ertesi gün Bâbü's-saade ağasının huzuruna çağırılan Cihan'a tez

vakitte içoğlam odalarında ders vermeye başlayacağı bildirildi. Artık hocalık mertebesine ermişti. Buruk bir gurur hissetti. Ustası hayatta olsun da bugünleri görsün isterdi. Daha sonra talebeleriyle karşılaştığında onların gencecik çehrelerinde masumiyet ve merak, cesaret ve cehalet, girişkenlik ve tembelliği bir arada bulacaktı. Acaba zamanla bunlardan hangileri diğerlerine ağır basacaktı? Mektep bir fark yaratacak mıydı, yoksa yollan zaten çizilmiş miydi?

Nasıl olduğunu anlamadan haftalar geldi geçti. Bu arada ne Nikola'dan ne de Davud'dan ses çıkmadığını fark etti. Endişelendi, bilhassa Nikola için. Davud'un karısı ve çocuklan vardı; Sancha hâlâ Sinan'ın evinde yaşıyordu; Cihan'ın Çota- sı vardı. Halbuki Nikola'nın kimsesi yoktu. İhtiyar anne babası da yakınlarda rahmetli olmuştu. Cihan onu ne kadar az tanıdığını anladı. Bunca yıldır, yaz kış beraber ter dökmüşlerdi, ama birbirleri için hâlâ birer muammaydılar.

Sah sabahı Cihan Nikola'yı ziyaret etmeye karar verdi. Şehrin üstüne bir sis çökmüştü. Güneş, kül rengi bir perdenin arkasında solgun bir haleden ibaretti. İlk bakışta, Galata yakınlarındaki bu mahalle her zamankinden farksız görünüyordu. Çürük dişler gibi sıra sıra dizilmiş yan taş, yan ahşap binalar; çansız kiliseler; mum ve buhur kokulan; ortalıkta dolanan çeşit çeşit insan: Floransalılar, Venedikliler, Rum- lar, Ermeniler, Yahudiler ve Fransisken keşişleri.

Atım eşkin sürerek etrafına bakındı. Arka sokaklara girdikçe kalabalık azaldı. Buralar daha sessizdi. Haddinden fazla sessizdi hatta. Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Kapalı kepenkler, sürgülü kapılar, kaldırımlarda kedi leşleri ve her şeyi sarıp sarmalayan ekşi bir koku. Nikola'mn sokağına girince ürperdi. Bazı evlerin girişlerine kırmızı boyayla haç çizilmişti. Latince ve Rumca dualar dikkatini çekti; yarım yamalak, belli ki aceleyle karalanmış.

Atından atladı, ileride bir işaret daha vardı. Bu seferki Nikola'mn kapısında. Ne yapacağını bilemeden orada dikildi. Kambur bir adam yaklaştı yanına. "Ne istersin yabancı?" "Arkadaşım Kiriz Nikola

burada yaşar, tanır mısınız?" "Tanırım elbet. Komşum" dedi adam. "Girme, uzak dur." "Ne var ki?"

"Lanet. Geri geldi."

"Yani..?" Cümleyi tamamlayamadı. Anlamıştı. Veba! "Biz niye duymadık?"

Acı acı güldü adam. "Neyi duymana izin verirlerse onu duyarsın" dedi, yürüyüp gitmeden evvel. Fazla uzaklaşmadı. Karşı evin eşiğinde durup oradan seyretmeye başladı.

Cihan, Nikola'nın kapısını itti. Kilitli olsaydı dönüp gitmeye hazırdı. Fakat aralıktı; kapanmasın diye bir kama sıkıştırılmıştı altına. Onu oraya kim koyduysa belli ki geri gelmeye niyetliydi ve evde kapıyı açacak kimse olmadığım biliyordu.

İçeri girdiği an, kesif bir koku tokat gibi çarptı suratına. Kuşağını belinden çözerek ağzına burnuna bağladı. Dar bir sofadaydı. Gözleri loşluğa alışınca ilerledi, ilk oda boştu. İkincisinde, döşekte yatan biri vardı, hasta ve yalnız. Giysileri terden ıslanmış, dudakları kuruyup çatlamıştı. Koyu saçlarının parlaklığı gitmiş, benzi solmuştu, alm terle kaplıydı; her daim titizlikle tıraş ettiği yüzünde birkaç günlük sakalla bu kişi hem Nikola'ydı, hem başka biriydi sanki. Yanında tahtadan bir heykelcik duruyordu; uzun saçlı, uzun sakallı biri.

Cihan elini arkadaşının alnına koydu. Yanıyordu. Nikola gözlerini araladı. Tanımamış gibi boştu bakışları.

"Benim, Cihan."

Derinden bir hırıltıyla konuştu Nikola. "Su" dedi boğuk bir sesle.

Uzatılan kâseden kana kana içti. Ama susuzluğu geçmemiş gibiydi. Açık mintanından, göğsündeki morumsu lekeleri ve koltukaltındaki şişliği gördü Cihan. Bu çileli yerden derhal kaçmak için şiddetli bir arzu hissetti ama aklı korkaklık ederken bedeni kıpırdamadı. Derken kapıda bir tıkırtı duyuldu. iki rahibe belirdi. Üzerlerinde uzun, koyu elbiseler, ağızlarında tülbentten maskeler vardı.

"Sen de kimsin?" diye tersledi daha yaşlı olan. "Ne istiyorsun?"

"Arkadaşıyım" dedi Cihan yüzündeki kuşağı indirip. "Rahmetli

mimarbaşınm yanmda beraber çalışırdık."

"Sert çıkıştıysam kusura bakma" dedi rahibe. "Seni hırsız sandım. Bu evlere bir tek onlar gelir. Ne var ne yoksa çalarlar hastalardan."

Kadın sirkeye batırılmış bir bezle Nikola'nın alnım sildi. Pislenmiş yatak çarşafını değiştirdi. Tahta heykeli öpüp yakınına koydu. Cihan bu iki rahibenin nasıl olup da ölümden korkmadıklarını merak ettiyse de soramadı. Onun yerine korkuyla fısıldadı: "Çok hasta var mı?"

"Yok ama yakında olur. Daha yeni yayılıyor." •

Nikola öksürmeye başladı. Ağzından kan geldi. Cihan'm tedirginliğini fark eden başrahibe "Siz gidin" dedi. "Burada yapabileceğiniz bir şey yok. "

Hüzünlendi Cihan. "Nasıl yardım edebilirim?"

Kadının söylediği tek şey "Dua edin" oldu.

Cihan kapıya yürürken durakladı. "Yanma koyduğunuz heykel kimin?"

"Aziz Tomas" dedi rahibe yorgun bir tebessümle. "Dülgerlerin, inşaatçıların, mimarların, amelelerin koruyucu azizi. Kuşkuculuğuyla bilinir. Her şeyden şüphe edermiş. Tann'dan bile. Ama Tanrı onu öyle severmiş."

iki gün sonra Nikola'mn ölüm haberi geldi. Her şeyin ha bire değiştiği bir dünyada, Cihan'ın Üstat Sinan'dan sonra bildiği en sağlam ve en güvenilir adam da gitmişti. Onu başkaları takip etti. Yüzlercesi. Salgın Galata'dan Üsküdar'a, oradan İstanbul'a sıçradı ve öfkeli bir elle fırlatılmış gibi tekrar Galata'ya sekti. Kimse muaf değildi, saraydakiler dahil. Çinli ikizlerin yerine atanmış Çerkez terbiyeciler Hakk'm rahmetine kavuştu. Bakıcısız kalan maymunlar kafeslerinde saldırganlaştı. Sangram'ı da aldı hastalık. Memleketini hep hasretle anan bu sakin tabiatlı hizmetkâr Hint diyarından fersah fersah uzakta gömüldü. Vebanın bir sonraki kurbanı Sahaf Simeon'du. Teker teker gittiler. Cihan, bir sonraki kim olacak acaba diye endişeyle bekledi. Fakat nedense illet ona dokunmadan, göçmen

bir kuş gibi şehri terk edip güneye yöneldi.

imparator îustinianos'un kilisesi gitmiş olsa da ayazma hâlâ duruyordu. Balıklı Meryem Ana yakınlarında, Rum mezarlığına gömüldü Nikola. îstirahatgâhmda şöyle yazıyordu:

Sermimar kalfası Nikola, inşa ettiği binalar misali göğe yükseldi.
Mekânı cennet, Aziz Tomas yoldaşı olsun.

Topkapı Sarayı'na döndüğünde Çota'yı tek başına buldu Cihan. Onu görünce sevinçli bir ses çıkardı hayvan. Cihan hortumunu okşadı; yanında getirdiği fıstıkları, armutları uzattı. Eskiden olsa derhal kokularını alırdı fil. Fakat vücuduyla beraber koku duyusu da zayıflamıştı. Çota fıstıkları kaptıysa da armutları yiyemedi. Ağzında sadece birkaç dişi kalmıştı. Ona cenazeden bahsetti Cihan. Nikola'yı anlattı hüzünle. Her zamanki gibi gözlerini kısarak dinledi beyaz fil. Ve Cihan bir kez daha onun söylenen her şeyi anladığı hissine kapıldı.

Az sonra ayak sesleri işittiler. Kapıda iki gölge belirdi. Abe ile oğul-Sangram. Babasının yerini alan delikanlı, Sangram'a hem görünüş hem hal ve tavır olarak o kadar benziyordu ki, ölüm bir oyunmuş da yaşlı adamın ruhu tekrar dönmüş gibi herkes ona da "Sangram" diye sesleniyordu.

"Cihan gelmiş!" dedi oğul-Sangram sevinçle, amcası gibi gördüğü adamı karşısında bulunca.

"Ben buradayım da beyzade nerede?" dedi Cihan, yeni fil- baz Abe'yi kastederek. "Neden yalnız bu fil? Ayak tırnaklarından biri kırılmış baksana. Yıkanması gerek. Hem buramn pisliği ne böyle? En son ne vakit temizledin ortalığı?"

Abe bir çalı süpürgesini kaptığı gibi rastgele süpürmeye başladı. Toz bulutları havalanırken oğul-Sangram endişeli bir ifadeyle sokuldu. "Haberleri işittin mi?"

"Neymiş?"

“Davud. Terfi etmiş.”

“Ne dedin?”

“Herkes bundan bahsediyor. Arkadaşın yeni mimarbaşı oldu.”

“Na...sıl? Bizim Davud mu?” diye kekeledi Cihan.

“Eh, pek *bizim* sayılmaz artık. Ta nereye yükseldi baksana!” dedi oğul-Sangram, eliyle tavanı işaret ederek. Gösterdiği yerde kocaman bir örümcek ağı sallanıyordu; tam ortasında, ölü bir atsineğiyle.

“Vasiyetnameyi açmışlar mı peki... ustam mı istemiş?”

Oğul-Sangram, Cihan’a üzüntüyle baktı. “ Açmışl aı\ Anlaşılan ustan Davud’u halef seçmiş. Padişah da onun tavsiyesini dinlemiş.”

“Sahi mi... anlıyorum, iyi olmuş” dedi Cihan tekleyerek. Ayaklarının altında aniden bir uçurum açılıvermişti ve süratle düşüyordu içine, boşluğa.

Aynı günlerde Sinan’ın dul eşi Mihri, âdet olduğu üzre evdeki kölelerin bir kısmını azat etti. Berat verilen ilk kişi Sancha’ydı.

Mihri’nin, çatısı altında yaşayan bu müstesna odalıkla ilgili karışık hisler beslediğini tahmin ediyordu Cihan. Kızı hem seviyor kolluyordu, hem de varlığından rahatsız oluyordu. Nihayetinde kocasıyla, onun asla paylaşamadığı şeyleri paylaşmıştı Sancha. Beraber camiler, kemerler inşa etmişlerdi. Mihri, onun erkek esvabı giyerek inşaat sahalarında çalışmasından hoşlanmadıysa da hislerini kendine saklamıştı. Bu iki kadının arasındaki uçurum öyle derindi ki, iki yakasını birleştirecek bir köprü yapmak kimsenin, Sinan’ın bile elinden gelmemişti. Ve artık Sinan da gittiğine göre, Mihri’nin görmeyi istediği en son çehre Sancha’nınkiydi. Yine de cariyesine fena muamele etmedi. Sancha’ya atlaslar, taftalar ve hoş kokular alıp, onu hayır dualarıyla uğurlamak istiyordu. işte, meşhur bir Ispanyol hekimin kızı Sancha Garda de Herrera, İstanbul’da esir olarak geçirdiği uzun senelerin ardından böyle özgür kaldı.

Cihan’a bir mektup gönderdi. Kelimelerinden heyecan ve endişe taşıyordu. Hazırlık kabilinden ne yapması gerektiğini bilmediğinden

yardım istiyordu. Cihan gecikmeden cevap yazdı.

Kıymetli Sancha,

Mektubun beni hem mutlu hem bedbaht etti. Sevindim çünkü nihayet memleketine döneceksin. Üzüldüm çünkü seni bir daha göremeyeceğim. Haftaya perşembe gelip sana yardım ederim. Hazır olmak hususunda endişelenme. Sen uzun zamandır buna hazırdın zaten.

Beklenen gün gelince, Cihan Sinan'ın evinde Sancha'yı ziyaret etti. Tanıştıklarından beri ilk defa onu üzerinde bir elbiseyle gördü. Gözlerinin rengini ortaya çıkaran zümrüt yeşili elbisesinin eteği kabarıktı. Hâlâ kısa olan saçlarının üstünde Frengistan'da hanımların kullandığı türden tüllü bir başlık vardı.

"Öyle bakma bana" dedi kızararak. "Çok çirkinim."

"Nasıl böyle dersin? Hem de bu kadar güzel olmuşken?" Sancha'nm yanaklarının pembeleştiğini görünce muzipçe ekledi: "Düşünsene, bütün o duvarcılar bunca yıldır aralarında bir hatun olduğunu bilselerdi işi gücü bırakıp sana aşk şiirleri yazarlardı. Bir tane bile cami inşa edemezdik."

Sancha güldü; gözlerini yere dikmiş; parmaklarını, altında balina kemiğinden çember bulunan elbisesinin kıvrımlarında dolaştırıyordu. "O kadar dar ki zor nefes alıyorum. Kadınlar nasıl giyiyor bunlan?"

"Alışırsın, tasalanma."

"Keşke ustam da böyle görebilseydi beni" dedi Sancha. Dışarıdan geçen bir arabanın tıngırtısı işitildi. Cihan pencereden bakınca üst üste kafesler içinde gözleri bağlı şahinler gördü. O arada Sancha'nın ağladığını fark etmedi. Kadın olduğu halde erkek, söyleyecek çok sözü olduğu halde dilsiz, mimar olduğu halde odalık... Hayatı yalanlar ve kabuklarla doluydu. Cihan gibi.

"Serbest kaldığın için sevinçten havalara uçarsın sanmıştım."

"Mutluyum" dedi Sancha burnunu çekerek. "Sadece... Ustamın mezarı bu şehirde. Beraber yaptığımız her şey... İstanbul'u bırakmak kolay değil."

"Üstat gitti" dedi Cihan. "Artık bizimle değil. Onu terk etmiyorsun."

Sancha, bu konuda daha fazla konuşmamaya çalıştıysa da başaramadı. “Sence beni hiç sevdi mi?”

Cihan durakladı. “Kanaatimce sevdi. Yoksa neden bize katılmana izin versin? Biri anlasa başı derde girerdi.”

“Kendini benim için tehlikeye attı” dedi Sancha bir nebze gururla. “Ama beni sevmedi. Benim onu sevdiğim gibi değil.” Cihan bu defa yorum yapmadı. Sancha’nm da cevap bekler gibi bir hali yoktu, “işittiğime göre iki haftaya Venedik gemisi yelken açacakmış.”

Cihan başıyla onayladı. Günlerdir geminin evlerden, ağaçlardan uzun gabya direğini seyrediyordu. “Gerekli tertipleri yaparım.”

Şükranla baktı Sancha. Huzursuz bir heyecan geçti gözlerinden. “Sen de gel. Seni buraya bağlayan hiçbir şey yok. Vasiyetname açıldı.”

Böyle konuşmasına şaşıran Cihan şakaya vurmaya çalıştı. “Tabii ya, Ispanyol kibarlarına konaklar inşa ederiz.”

Sancha, Cihan’m elini tuttu; dokunuşu yumuşak, elleri soğuktu. “Bir bani buluruz kendimize. Birbirimize kol kanat gereriz.”

Sancha’mn tanıdık hareketlerini seyrederken kalbinde bir kıpırtı hissetti Cihan. Olabilirdi. Onları bir arada tutan kuvvetli bir zamk vardı: Sinan’ın hatırası. Kalplerini zanaatları dışında her şeye kapatarak yaşayabilirlerdi. Aşk gerekli değildi. Hatta yokluğu daha iyiydi. Aşk sadece ıstırap getirirdi. Sevgi yeterliydi.

“Belki hâlâ geç değil, çocuğumuz olabilir” dedi Sancha utanarak.

Işıldadı Cihan’m yüzü. “Cesaretini senden alan bir kız.”

“Ya da deliliğini senden alan bir oğlan.”

“Peki ya Çota?”

“Çota ihtiyarladı. Sarayda mutlu. Bir şey olmaz ona. Burada göçecek, sen de biliyorsun. Halbuki biz inşaat yapmaya devam etmeliyiz...”

“Bize nimet gökten yağmaz, taştan topraktan gelir” dedi Cihan, ustalarının düsturunu tekrar ederek.

“Kubbe” dedi Sancha. “Bütün sesleri toplayan bir kubbe. İnsanlara bir Rab olduğunu ve onun korku ve ceza değil, merhamet ve sevgi saçtığını hatırlatacak kubbeler yapmalıyız. Kimseyi ezmeyen. İnsan ile Tann’yı yakınlaştıran kubbeler.” Cihan durdu. O an gördü

ki esasında seçmediğimiz tercihler, sapmadığımız yollardı hayatlarımızı çizen. Sancha'ya olan sevgisine rağmen onunla gitmeyecekti. Hislerini yüzünden okumuştu Sancha. Gözleri doldu ama ağlamadı. Gözyaşlarını ustasına saklıyordu, tek aşkına.

"Beni unutma... Yusuf..." dedi Cihan.

Sancha başım eğdi. "Unutur muyum Hintli" dedi sadece.

Bundan takriben bir hafta sonra, üç direkli ve yuvarlak kıçlı bir karak dönüş seyahatine hazırdı. İmtiyazlarım Fransızlara, HollandalIlara ve İngilizlere kaptıran tüm Venedikli tacirler gibi kaptan da mutsuzdu. Gene de o gün kaygılarını dağıtmaya yetecek kadar telaş ve koşuşturma vardı. Gemiciler fıçılan taşırken tüccarlar atmaca gibi mallanna göz kulak oluyordu. Bir kenarda durmuş bekleyen az sayıda yolcu mevcuttu: Cizvit papazlar, Katolik rahibeler, seyyahlar, elinden yelpaze düşmeyen bir İtalyan asilzadesi. Bunlar dışındakiler denizcilerdi.

Cihan elini gözlerine siper ederek etrafa bakındı. Sancha görünürde yoktu. Fikrini değiştirmiş olabileceğini düşündü. Sabah uyandığında gidemeyeceğini, buraya ait olduğunu anlamıştı belki. Fakat az sonra, yüklenmeyi bekleyen fıçılar arasında dolanırken Sancha'yı karşısında buluverdi. Onu yeniden erkek giysilerinin içinde görünce şaşırdı. Azıcık uzayan saçlarını gene kesmişti.

"Niye çıkardın elbiseni?"

"Böylesi daha iyi" dedi Sancha.

Cihan etrafa baktı hamallar nerede diye. Kimse yoktu. "Eşyaların nerede?"

Sancha yerde sürüklediği bez heybeyi gösterdi. "Elbiselerin?

Mihri Hatun'un hediyeleri?"

"Hepsini fakir fukaraya dağıttım. Sakın söyleme." Heybesini açıp Sinan'ın ona verdiği oymalı kutuyu gösterdi. Yanında bir düzine kâğıt tornan ile kıymetlice görünen bir gerdanlık vardı. "Bunlan aldım. Üstattan bana miras."

Gemiyi karaya bağlayan köprüye kadar sessizce yürüdüler.

“Davud’a veda edemedim” dedi Sancha. “Benim için de tebrik et onu.”

Cihan başmı salladı. Kendisi de henüz temas kurmamıştı, doğrusu içinden gelmemişti. “Aman kimse anlamasın kadın olduğunu...”

“Tasalanma. Başımın çaresine bakabilirim.”

“Biliyorum” dedi Cihan usulca.

Sancha gözlerini kaldırdı. “Dün gece... kötü bir rüya gördüm. Tuzağa düşmüştün. Benden yardım istiyordun ama seni bulamadım. Dikkat et.”

Birileri güverteden kalkış borusunu çaldı. Cihan boğazının düğümlendiğini hissetti. Parmaklarının arasından kum taneleri gibi akıyordu her şeyr Mihrimah göçmüştü; ustası ve Nikola da; Çota’nın günleri sayılıydı ve şimdi Sancha ayrılıyordu. Yalnız diye Nikola’ya üzülmekle hata etmişti. Kendisi de onun kadar kimsesizdi aslında. Sancha’yla gitmek istedi bir an. Her şeyi bırakıp gidebilmek... Beyaz fil olmasa yapardı sanki.

O ikindi, limanda durup, Sinan’ın dilsiz kalfasını taşıyan geminin uzaklaşmasını seyretti. Her kalp atışında biraz daha açıldı aralarındaki mesafe. Her kalp atışında biraz daha eridi hikâyeleri, sonunda sadece bir masal oldu.

OSBO

Cihan günlerce Davud’a nasıl mektup yazacağını düşündü. Hangi cümleye başladıysa samimiyetsiz buldu, vazgeçti. Defalarca uğraştıktan sonra tebrik ve iyi dileklerini ileten kısacık bir mektup kaleme almayı başardı.

Hemen bir cevap beklemiyordu ama geldi. “Her şey çok hızlı oldu” diyordu Davud. *Üstat Sinan'ın vasiyetnamesini açıp onun son arzusunun ne olduğunu öğrenen şevketli sultanımız, Allah ona uzun ömürler versin, naçizane bana bu şerefi bahşetti. Ustamızın kıymetli kaftanını benim naçiz omuzlarımın üstüne attı.* “Kabul etmekten başka ne yapabilirdim ki?” diye soruyordu, tasdik edilmeye ihtiyacı varmış gibi. Cihan’a muhakkak gelip kendisini ziyaret etmesini

söylüyordu. Eski günlerden dem vurur, hasret giderirlerdi.

Gidemedi Cihan. Kalbi pak değildi. Davud'un bunu gözlerinden okumasından korkuyordu. O ana kadar denktiler birbirlerine. Şimdiyse kader, arkadaşının yüzüne gülmüştü. Cihan anladı ki eş rütbeli iki insan arasında en zor hazmedilen şey, birinin terfi edip diğerinin etmemesiydi. Gıpta etmemeye çalıştıysa da başaramadı. "Ustam hayatta olsaydı halimi ayıplar, benden utanırdı" dedi kendi kendine. Böylece, günler gelip geçti. İstese de istemese de kulağına Davud'la ilgili dedikodular çalınıyordu. Şerefine düzenlenen merasimde Davud'a altın bir murç ile keseler dolusu para ve Üstat Sinan'ın mührünü taşıyan yeşim yüzük takdim edildiğini duydu. Her taraftan onunla ilgili haberler yağıyordu: geçenlerde üzerinde muhteşem bir kaftanla görülmüştü; Çerkez odalıklara bayılıyordu ve haremini onlarla doldurmuştu; zevcesinin üstüne ikinci ve üçüncüyü almıştı; avlusunda tavus kuşlan ve Semerkant'tan getirttiği şahinler besliyordu... Cihan bunları dinledikçe kıskançlığı bileniyordu. Bu arada ders vermeye devam ediyor, talebelerinin başanlannda teselli buluyordu. Bilhassa bir tanesinden pek memnundu, ismi İsa olan bu oğlan ileride yetenekli bir mimar olacaktı.

Geceleri, döşeğinde, asla inşa edilmeyecek binalar tasarlıyordu Cihan. Bunlardan biri, yaban hayvanlannın serbestçe dolaştıkları, insanlann camlarla kaplı bir dehlizin içinde yürüyerek kendilerini tehlikeye atmadan onları seyredebildikleri bir bahçeydi. Bu arada Çota'nın üç tırnağı daha düştü. Mantar olmalıydı. Cihan zavallı Abe'ye çatmaktan vazgeçti. Fil yaşlanmıştı. Ve kabul etmeye razı olmasa da, Cihan da öyle.

Bir ay sonra yeni bir camiye başlanacağı ve kendisinin de başkalfa olarak atandığına dair bir mektup geçti eline. Maaş olarak mebzul bir miktar ödenecekti. Davud'un ona ne kadar güvendiğinin emaresiydi bu. O, hasetten yanıp kavrulurken arkadaşı onu şereflendirmişti. Cihan, Davud ile görüşmekten daha fazla kaçamazdı. Bir mektup yazarak teşekkür etti; ziyaretine gelmek için izin istedi. Davud cevaben onu Vefa'da- ki evine davet etti.

Itırlı bahçesi göz alabildiğine uzanan köşkü bulmak zor olmadı.

Ne de olsa ahalinin dilinden düşmüyordu Davud'un yeni evi. Bir uşak, misafiri bahçe kapısında karşıladı; geniş ve aydınlık bir odaya aldı. Yalnız kalınca etrafına bakındı Cihan. Sedef kakma bir dolap ve eş sehpalar; işlemeli minderlerle bir divan; altın yaldızlı şamdanlar; insanın üstüne basmaya kıyamayacağı şahane bir Acem halısı ve ortada pirinçten bir maltız vardı. Derin bir sessizlik hâkimdi eve. Ne harem tarafından bir ses geliyordu ne de yoldan geçen bir arabanın tıngırtısı. Sanki martıların çığlıkları bile ulaşmıyordu buraya. Davud'un karısının bu değişikliklere -ve üstüne gelen kumalara- ne dediğini merak etti. O bunlara kafa yorarken bir başka uşak gelip efendisinin Cihan'ı kabul etmeye hazır olduğunu söyledi.

Davud şişmanlamıştı. Sırtında gök mavisi kaftan, başında koca sank ve kısa kesilmiş yuvarlak sakalıyla neşeli görünüyordu. Ceviz bir masada oturuyordu, elinde tuttuğu kuştü- yüy'e az evvel bir şeyler imzalamıştı besbelli. Dört çırak vardı y ınında: Benzer şekilde giyinmiş, ellerini önlerinde birleşti, iniş, başlarım eğmiş halde, ikisi bir yanmda, ikisi diğer yanında duruyorlardı. Cihan'ı görünce gülümseyerek ayağa kalktı Davud. "Nihayet kavuştuk!"

Cihan daha düne kadar arkadaşı, bir ara yoldaşı, şimdiyse ustası olan adamı nasıl selamlayacağını bilemedi. Tam öne eğilecekti ki Davud elini onun omzuna koydu. "Bu odanın dışında senin üstün olabilirim. Ama içeride arkadaşız."

"Sağ olasın. Daha evvel gelemedim, kusuruma bakma" dedi Cihan.

"Mühim değil. Şimdi buradasın işte" dedi Davud.

Yusufun şehirden ayrıldığını anlattı Cihan, hiçbir ayrıntıya girmeden.

"Demek sadece iki kaldı" diye mırıldandı Davud.

"Ne?"

"Dört idik, şenle ben kaldık. Sinan'ın vârisleri biziz. Birbirimizi kollamamız gerek. Ustamızın mirasına sahip çıkmalıyız."

Siyah bir hizmetkâr, şerbet dolu bir tepsiyle içeri girdi; bir fısıltı kadar sessizce tepsiyi sehpanm üzerine bıraktı. Odanın diğer tarafındaki acemi gençler hiç kıpırdamadan öylece dikiliyorlardı.

“Hadi buyur!” dedi Davud, misafirine oturması için işaret ederek.

Karanfilli gül şerbeti harikaydı, içine konan buzlar Bursa’dan getirilmişti - zengin evlerine has bir imtiyaz. Davud lafa girdi: “Yapacak o kadar çok iş var ki baş edemiyorum valla. Zevcelerim şikâyet ediyor. Sermimar olacaksın ama evin etrafındaki parmaklıkları tamir etmekten âcizsin diyorlar. Arka bahçedeki parmaklık çürüdü, hâlâ ilgilenemedim.” Cihan anlayışla gülümsedi.

“Senin gibi namuslu birine ihtiyacım var. Sağ kolum olmanı isterim.”

Cihan bunu kabul ederse ders vermeyi bırakmak zorunda kalacağını fark etti; talebelerini düşündü. Tereddüdü yüzünden okunmuş olmalı ki, “Ne oldu?” diye sordu Davud. “Benden emir almak zor mu geliyor?”

“Olur mu öyle şey?” dedi Cihan ama ikisi de bu lafta bir doğruluk payı olduğunu biliyordu.

“O halde tartışacak bir şey yok demektir” dedi Davud ellerini çırparak.

Yapmayı istediklerinden bahsetti. Anadolu düzlüklerini kasıp kavuran Celali isyanları yüzünden inşaat malzemesi getirmek güçleşmişti. Artık kimse devasa selatin camileri sipariş edemiyordu. Cihat ganimetleri yoksa hiçbir hükümdar böyle masraflı inşaatlara girişemezdi. Payitahtta mimarinin gelişmesi için evvela hazine dolu olmalıydı. “Anlayacağın ustamız vakitlice öldü” dedi Davud durgun bir sesle. “Şayet bugün yaşasa yüreği burkulurdu.”

Beraber çalışmak istedikleri zanaat erbabı -dülgerler, duvarcılar, sengtraşlar, çiniciler- hakkında konuştular. Eski günlerden dem vurdular. Derken bir ulak mektup getirdi. Görünüşe bakılırsa mühimdi. Davud masasına oturdu, çırakları da iki yanındaydı. Onun ne kadar meşgul olduğunu gören Cihan ayaklandı.

“Gitme” dedi Davud, başını hokkasından kaldırmadan. “Yemeğe kal.”

“Rahatsız etmek istemem.”

“Yok yahu. Israr ediyorum” dedi Davud.

Yapacak işi olmayan Cihan, pencerenin yanında durup, bir balıkçı teknesini seyretti. Derken köşedeki kütüphaneye yürüdü.

Parmaklarını ciltlerin sırtlarında gezdirdi. Şu Luther nam rahibin yazdığı *Türklerle Harbe Dair* adlı kitap ile Elyot nam Ingiliz'in kendi kralına ithaf ettiği *Vali'nin Kitapları* adlı eseri gördü orada. Macar Kralı Matyas'ın kütüphanesinden gelen risaleleri buldu. Ve işte Dante'nin *La Divina Commedia'sı* da oradaydı. Sahaf Simeon'un Cihan'a hediye ettiği, Cihan'm da defalarca okuduktan sonra ustasına verdiği kitap. Titreyen ellerle çekip aldı, sayfalarım karıştırdı. Hiç şüphesi yoktu, onun cildiydi bu. Besbelli, Üstat Sinan'ın kitaplarım devralmıştı Davud.

Bir oğlan gelip mumlan yaktı. Cihan'm gölgesi duvarda büyüdü. Vitruviusün *De Architectura'*sını gördü o sırada; uzanıp aldı Buda'dan İstanbul'a seyahat etmiş olan kitabı; elinde tuttu bir süre. Onu yerine koyarken, rafın arka tarafında, buruşmuş bir tomar olduğunu fark etti. Açar açmaz tanıdı Selimiye Camii'nin taslağım. Caminin ihtişamı karşısında eskisinden de büyük bir hayranlık hissetti. Resme baktıkça, daha açık renk mürekkeple yapılmış birtakım işaretler çarptı gözüne. Sanki taslak tamamlandıktan sonra birisi üzerinde çalışmış, inşaatın muhtelif kısımlarım gözden geçirmişti. Bu işaretleri ustasının yapmış olduğuna kanaat getirdi. Cihan'm gözleri kâğıdın kıyısını taradı. *15 Zilhicce 980.*0 günlerde neler yaptıklarını hatırlamaya çalıştıysa da hiçbir şey gelmedi akima. Arkadan mırıltılar yükseldi; işini bitiren Davud, çıraklarına emirler yağdırıyordu. Cihan tornan aceleyle aldığı yere bıraktı ve arkadaşına katıldı. Yemekte işkembe çorbası vardı; arkasmdan dana etli pilav, kuzu yahnisi, sülün, etli börek ve koca bir tabak dolusu, Cihan'm ne olduğunu bilemediği bir et.

"Bak bu şahane bir lezzet" dedi Davud.

"Nedir ki?" diye sordu Cihan.

"Karaca! Dün avlandı. Şeker gibi eriyor ağızda" dedi Da-

vud. “Meğer hayvan ne kadar hızlı ölürse tadı 405 kadar güzel olurmuş. Korku lezzeti bozuyormuş. Bizimki hiç korkmamış. Başına ne geldiğini anlamamış garip."

Yıllar evvel ormanda Sultan Süleyman’ı beklerken gördüğü geyiği hatırladı Cihan. Kabalık etmemek için bir lokma yemeye zorladı kendini. Çiğnemeye çalıştıysa da et ağzında topak oldu, midesi kasıldı. Nihayet yutabildiğinde “Ava gittiğini bilmiyordum” dedi.

Cihan’ın rahatsızlığını hisseden Davud tabağı kenara koydu. “Ben değil be Hintli. Öyle şeylere vaktim mi var? Yüreğim dayanmaz zaten.”

Ayrılma vakti gelince Davud misafirini kapıya kadar uğurladı. Arkadaşından yükselen bir koku çarptı Cihan’m burnuna: yapraksı, baygın ve aşina olduğu bir rayiha. Fakat öyle çabuk dağıldı ki gecenin esintisinde, bunu daha evvel nerede, ne zaman koklamış olduğunu hatırlayamadı.

OÎBO

Yeni başlayan inşaattan vakit buldukça Çota’nm yanma koşuyordu Cihan. Taslaklarını da alıp ahıra gidiyor ve diğer terbiyecilerin gülerek “taht” dedikleri bir saman balyasının üstüne oturarak çizim yapıyordu. Çota dalgın dalgın onu seyrediyordu ama Cihan mahlukun kendisini gördüğünden emin değildi. Zaten hiçbir zaman iyi olmayan gözleri iyice kö- tülemişti.

Zavallı Abe elinden geleni yapıyordu. Cihan’dan korktuğu için değil, beyaz file olan sevgisinden. Fakat tüm gayretlere rağmen Çota düzelmedi. Kalan üç dişinden birini daha kaybetti. Artık ne ısırabiliyor, ne çiğneyebiliyordu. Ne kadar zayıfladığını anlamak için Karaköy limamnda denizcilerin kullandığı kantarlarla tartmaya gerek yoktu. Durup dururken

uyuyakalıyor, dengesini kaybedip oraya buraya çarpıyordu. Su içerken, yıkanırken ya da bahçede dolanırken hareketleri yavaşlıyor, kafası önüne düşüyordu. Onu böyle çaresiz ve şaşkın görmek Cihan’ın ağınna gidiyordu. Birkaç kez hayvanı, kemirmeye bayıldığı ıhlamur ağacına hasretle bakarken yakalamıştı. Yemeklerini ezip toz

haline getiriyor, sonra da bunu suyla karıştırarak bir huni vasıtasıyla ağzından içeri döküyorlardı. Hiç değilse midesine besin gidiyordu. Bir daha kaçmaya kalkışmadı. Esasında günbegün hareketsizleşti; havuza kadar yürümeyi bile reddediyordu. Abe pisliklerini kürekle temizliyor, teknesini yıkıyor, sütle besliyordu ama beyaz fil mum gibi eriyordu.

Çota'ya endişelenmekten uyumakta zorlanıyordu Cihan, işte yine böyle uykusuz bir gece yatağında dönerken ustasının vasiyetnamesi takıldı akima. Sinan'ın kendisinden ya da filden hiç bahsetmemiş olduğuna inanamıyordu. Onun bildiği ustası, bunca yıl kendisiyle bu kadar yakın çalışmış iki varlığa mutlaka bir şey bırakırdı. Kim bilir belki de Sinan bırakmıştı ama kimse bunu Cihan'a söyleme zahmetine girmemişti. Düşündükçe bu ihtimal akla yakın geldi. Şayet üstadın Çota için bir son arzusu varsa bunu bir an evvel öğrenmeliydi. Zira filin yakında öleceğine şüphesi yoktu. Bu niyetle kalkıp Bâbü's-saade ağasına gitti.

"Üstat Sinan'ın vasiyetnamesini soracaktım. Siz gördünüz mü?"

Adam sürme çekilmiş mavi gözlerini kıstı. "Neden bana soruyorsun?"

"Tanıdığım en kudretli saray memurusunuz da ondan."

Kaşlarını çattı hadım. "Gördüm, evet."

Cihan'm yüzü aydınlanıverdi. "Çota'mn bahsi geçiyor muydu?"

"Şimdi sen sorunca hatırladım, file kıymetli bir haşa bırakmış. Unutmayayım da göndereyim."

"Allah razı olsun" dedi Cihan. Demek gerçekten Sinan filden bahsetmişti. "Peki ya... ben?"

"Sana da kitaplarım bıraktı."

"O halde Davud neden bahsetmedi acaba? Üstadın kütüphanesini onun evinde gördüm. O kitaplar benim mi yani?"

"Amma sorarsın be mübarek. Nereden bileyim. Bunlar farklıdır herhalde..." dedi hadım sabırsızca. "Haşa ile kitapları göndermelerini söylerim. Hadi git artık."

Cihan başım salladı. Ama içine sinmeyen bir şeyler vardı.

Ertesi gün Cihan, Abe'yi bir taşa oturmuş ağlar buldu. "Mahluk"

dedi oğlan, cümlesini havada asılı bırakarak.

Cihan usulca ahıra girdi. Çatlaklardan içeri güneş ışınları süzülüyor, tozlar havada uçuşuyordu. Çota bir başınaydı, güçlükle nefes alıyordu. Cihan hortumunu avuçlarıyla ovaladı, su içirmeye çalıştı ama fil istemedi. Kızıl-kahve gözlerini terbiyecisine dikti. Cihan, o güne dek kat ettikleri yolların izlerini gördü o gözlerde. Kırkı aşkın sene evvel bitkinlikten perişan bir halde beyaz filin gemiden çıkartılışmı hatırladı. Ne çok badire atlatmışlardı beraber.

"Affet" dedi Cihan. "Sana daha iyi bakamadım."

O gün Çota'nın yanından ayrılmadı. Hayvanın tekdüze kalp atışlarını dinleyerek uyuyakaldığında saat gece yansını geçmişti. Sabah, bir ağaçkakanın, şifreli bir haber verircesine tıktıklamasıyla uyandı. Ahınn içi sessizdi. Fil, hareket etmeden yatıyordu. Vücudu şişmişti; sanki uyurken yel hortumundan içeri dolmuş ve bir balon gibi onu şişirmişti.

"Şanına yaraşır bir cenaze olmalı" dedi Cihan gördüğü herkese.

Abe ile beraber hayvanı yıkayıp ilaçladılar. Nurbanu'nun, oğlu tahta varana dek Sultan Selim'in cesedini nasıl bozulmadan sakladığını hatırlayan Cihan, buz kalıplan buldurttu. Beyhude bir çabaydı. Fil fazla büyük, buzlar yetersizdi. Gene de Çota'nm heybetine yakışır bir merasim tertip edilene kadar cesedini saklamaya kararlıydı. Ancak mesele Bâbü's-saade ağasının kulağına gitti. Karanfil Kâmil Ağa keder ve delilik de dahil her şeyden mesul zat sıfatıyla hayvanat bahçesine geldi. "Şimdi de merasim diye tutturmuşsun."

"Çota Hint şahmın Sultan Süleyman'a hediyesiydi. Böyle fil gelmedi buralara, gelmez de" dedi Cihan.

"Alt tarafi bir hayvan" dedi Karanfil Kâmil Ağa.

"Fevkalade bir hayvan."

İtiraz edilmeye alışkın olmayan hadım ağa öfkelenmekten ziyade şaşırmış gibiydi. "Bu kadar zevzeklik kâfi" dedi. "Ve- danı et. Fransız sefiri alacak mahluku."

"Ya? Ne için?"

"Teşrih edecekmiş. Müsaade istedi, aldı."

Karnına yumruk yemiş gibi irkildi Cihan. "Kesip açacak mı yani?

Asla!”

“Sultanın emridir, sana laf düşmez.”

“Peki ama...” Cihan cümlesini bitiremedi. *Peki ama sultan biliyor mu bunun alelade bir hayvan olmadığını?* Bu soru ruhunun en derin köşelerinde yankılandı. Keşke Üstat Sinan hayatta olsaydı; o bilirdi ne yapılacağım, nasıl konuşulacağını.

Aynı gün, Çota'nın çelenklerle süslenmiş bedeni beş öküz tarafından çekilen bir arabaya yüklendi. Bu vaziyette İstanbul sokaklarında son kez dolaştı koca fil. insanlar şaşkınlıkla baktılar. Üzüntüden ziyade ilginç bir ana tanıklık etmenin merak ve keyfi vardı yüzlerinde. Kimileri işi gücü bırakıp arabanın peşine takıldı. Cihan alayın başında gidiyor, donuk gözlerle ileriye bakıyor, ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Kurbanlık kuzuyu kasaba teslim eder gibi filin cansız bedenini sefire teslim etti.

Döner dönmez soluğu Karanfil Kâmil Ağa’nın yanında aldı. İtaatsizliğin cezası büyüktü ama umurunda değildi. Canı o kadar yanıyordu ki...

“Ustamın beyaz file hediye ettiği haşa nerde? Hani? Bari ölüsünün üstüne örtelim. Vermezseniz şurdan şuraya gitmem. Hem ben bu vasiyetnameyi görmek isterim. Görene kadar da susmayacağım. Umurumda değil ne ceza biçtiğiniz!” Karanfil Kâmil Ağa’nın gözbebeklerinde garip bir pırıltı yandı söndü. “Yastasın diye ses çıkarmıyorum, üzerine varmıyorum. Git benden haber bekle” dedi boğuk bir sesle. “Seninle bir konuşmamız lazım.”

Ertesi gün, Cihan Bâbü's-saade ağasımn huzuruna çağırıldı. Aklına ilk gelen, adamın ona beter bir ceza vereceğiydi. Olsun varsın, ne gam. Daha evvel hiç bilmediği bir fütursuzluk gelmişti üstüne. Ağanın odasına alındığında gönülsüzce eğildi ve gözlerini mermer zemine dikerek bekledi.

"Kaldır kafanı!" Emir, bir kırbaç gibi şaklamıştı havada. Söyleneni yaptı Cihan. Ve Topkapı Sarayı'na geldiği, gelip de o unutulmaz sopayı yediği günden beri ilk kez Bâbü's- saade ağasının gözlerinin içine baktı. Koyu maviydi gözleri bugün, devedikeni renginde.

"Yıllardır seni izlerim. Kimselere benzemezsin. Hemen yükseldin. Başka hiçbir terbiyeci senin yaptıklarını yapamadı. Hem filbaz oldun, hem mimar kalfası. Ama seni tutmam bundan değil. Niye takdir ederim biliyor musun?"

Cihan kayıtsızca bekledi. Adamın kendisini takdir ettiğinden haberi yoktu.

"Her devşirme, çeliğe su verir gibi şekillenir. Sen de bizden birisin. Fakat hata yaptığın bir husus var. Ne biliyor musun?"

"Bilemedim" dedi Cihan.

"Fazla muhabbet!" Kelime dilinde nahoş bir tat bırakmış gibi aşağı kıvrıldı ağzının kenarlan. "Şehirde bir sürü çırak var. Yüzlerce. Ustalanna hürmet eder hepsi. Sense sevdin. Fille de aynı şey. Senin işin ona bakmaktı; kamını tok, sırtını pek tutman yeterdi. Tutup sevdin hayvanı."

"Bilerek yaptığım bir şey değil. Kendiliğinden olur."

"Beni dinle, kimseyi fazla sevme" dedi hadım ağa. "Madem ustan gitti, fil de yok, seni ben kollayacağım gayn. Bana sadık kalırsan mağlup olmazsın."

"Harpte değilim ki galibiyet arayayım" dedi Cihan.

Bu çıkışı işitmezden geldi hadım ağa. "Sana yardım edeceğim diyorum. Evvela şu gerginlikten kurtulalım. Gamın kederin temizlendiği bir yer var. Oraya götüreyim. Hüzünler Hamamı deriz adına."

Cihan gözlerini kırpıştırdı. Bu ismi bir yerlerden hatırlıyordu ama öyle silik bir hatıraydı ki, bir başkasının hayatından alınmış gibiydi.

"Oraya gidip unuturuz. Her şeyi. Anlıyor musun?"

Anlamasa da başıyla tasdik etti Cihan.

"Âlâ. Hadi git hazırlan. Bu gece seni oraya götüreceğim."

Hava kararınca bir hizmetkâr gelip Cihan'ı aldı. Iriya- n, geniş

omuzlu bir adamdı; sağır ve dilsizdi. Cihan adamın elindeki feneri izleyerek avluyu kat etti; arka kapılardan geçti. Kimse dönüp bakmıyordu. Başlarının üstünde uçuşan sineklerle ayaklarının çıkardığı ses olmasa görünmez olduklarına inanacaktı.

Şehrin üstü simsiyah kadifeden bir örtüyle kaplanmış gî* biydi. Altı küheylamn çektiği bir araba bekliyordu. Cihan, o loş ışıkta bile seçebildiği yaldızlı tokalara, oymalı levhalara hayranlıkla baktı. İçeride Bâbü's-saade ağası, kenarlan kakım kürklü bir harmaniyeye bürünmüş, oturuyordu. Cihan yerleşir yerleşmez adam asasıyla tavana vurdu. Yola düştüler.

Araba öyle hızlı ve gürültülü gidiyordu ki Cihan insanların - ekmek yoğuran fınncılann, bebeklerini emziren annelerin, yükünü tutmuş hırsızlann, bir kadeh daha götüren ayyaşlarla bir dua daha eden dindarların- onları duyduğundan emindi. Bâbü's-saade ağasının gece seferlerinden kim bilir kaç kişinin haberi vardı da çenelerini kapak tutuyorlardı. Demek hemen herkesin bilmesine rağmen hâlâ konuşulmayan sırlar vardı.

Nihayet durdular. Geldikleri ara sokak Öyle karanlıktı ki Cihan inip inmemekte tereddüt etti. Arabacı, elinde lambayla önden gidiyordu. Süslü bir bahçe kapısına vardılar. Bâbü's-saade ağası üç defa yüzüğüyle, iki kez eliyle vurdu.

"Sümbül?" dedi kapının arkasından bir ses.

"Sümbül, evet!" diye tekrarladı Bâbü's-saade ağası.

Huzursuz oldu Cihan. Hadım ağa, annesinin ona çocukluğunda taktığı ismi biliyor olabilir miydi? Her tarafta casus olduğunun farkındaydı ama... O bunlara kafa yorarken kapı açılmıştı.

Diğer yanda kimsecikler yoktu. Belki de rüzgârdı demin konuşan. Sürgüyü de erguvan ağacı açmıştı, alt dallarını uzatıp, içeri girdiklerinde, Cıhan'ın hayatta gördüğü en kısa boylu insan tarafından karşılandılar. Vücudunda yara ve kınk izleri vardı. Cihan bunu bilmede de bu vaktiyle bir veba salgınında öfkeli güruhtan dayak yiyen cüce kadından başkası değildi bu. Cihan'm sabit bakışlarım fark edince bir kahkaha attı. "Ne o? Cüce mi görmedin daha evvel, yoksa kadın mı?"

Cihan kızardı, bu da kadını daha çok güldürdü. Bâbü's- saade ağasına dönerek sordu: "Nereden buldunuz bunu?" "ismi Cihan.

Mimardır. Kabiliyetli ama kalbi pek yumuşak.”

“Çaresi bulunur” dedi kadın. “Hoş geldin civanım!”

Buraya gayet aşina olan Bâbü’s-saade ağası minderlere yayıldı ve Cihan’a da aynısını yapmasını söyledi. Çok geçmeden, ellerinde musiki aletleriyle beş odalık zuhur etti. Öyle şık giyinmişlerdi ki Cihan onların kendilerini beklediklerinden emindi. Bir çehreden diğerine kayan gözleri sonuncu kadına takıldı. Geniş alm, biçimli burnu, sivri çenesi ve iri kehribar gözleriyle, Mihrimah'a şaşılacak derecede benziyordu. Cihan’ın başı döndü. Onun üstünde yarattığı tesirin farkındaymış gibi, başını eğip tebessüm etti kadın. Neşeli bir hava söylemeye başladılar.

Gümüş bir tepsi üstünde, safran rengi, fındık büyüklüğünde macun toplan ikram edildi, içlerinden birini seçerek parmaklannın arasında dikkatle tuttu Cihan. Bâbü’s-saade ağası üç tane aldı ve arka arkaya hepsini attı ağzına; uzanıp gözlerini kapattı. Cesaretlenen Cihan kendininkini yuttu. Tadı bir tuhaftı. Derken şarap geldi. Dikkatle içti Cihan, kimseye güvenmiyordu.

Cüce kadın gelip yanma oturdu, “işittim ki sevdiğin birini kaybetmişsin.”

“Filimi.”

Cihan bir kıkırdama ya da kahkaha bekledi ama gelmedi. Onun yerine kadın Cihan’m bardağını doldurup iç çekti. “Nasıl olduğunu bilirim” dedi. “Benim de bir köpeğim vardı. Ölünce perişan oldum. Kimseler anlamadı. *Alt tarafı bir enik, hadi ağlama Zeyneb.* Onlar ne anlar! însanlardansa hayvanlarla dost olmak yeğdir.”

“Haklısın” dedi Cihan, bir yudum alarak. “Hayvanlar daha dürüst.”

Müzik devam ediyordu. Macun toplarının olduğu tepsi geri geldi. Cihan bu defa daha büyük bir top alıp şarapla beraber yuttu. Ne kadar gayret etse de Mihrimah’a benzeyen kadına bakmadan duramıyordu. Melekleri andıran tebessümü, altdudağımn o hafifçecik kıvrılışı bile aynı Mihrimah’tı. Sabah sisi gibi şeffaf peçesinin kıvrımları yüzünü çevreliyordu.

Zeyneb’in sesiyle kendine geldi. “Sana esvabını göstermemi ister misin?”

“Ne?”

“Köpeğimin elbiselerini? Görmeyi arzu eder misin?”

“isterim ya.”

Artık kafayı bulmuş olan Bâbü’s-saade ağası somurtarak baktı ama bir şey demedi. Bir an evvel onun gözünün önünden uzaklaşmak isteyen Cihan, Zeyneb’in peşine takıldı. Kadın onu bir odaya götürdü. Köşede, düzinelerce çekmecesi olan, gül ağacından bir dolap vardı. Dünyanın en küçük deri yelekleri, kürkleri oradaydı. Hepsi de ölen köpeğe aitti. Onu bulduğunda daha yavru olduğunu anlattı Zeynep, burnunu çekerek. O andan itibaren birbirlerinden hiç ayrılmamışlardı.

Cihan kadına mendilini uzattı, o da kibarca burnunu sildi. Sanki ilk defa görüyormuş gibi baktı Cihan’a. “Otuz yıldır bu işin içindeyim. Cenneti de yaşadım, cehennemi de. Melekler de çıktı karşıma, iblisler de. Hayatta kalabildiysem, dudaklarımı mühürlü tutmama borçluyum. Başkalarının işine burnumu sokmam. Ama sana kanım kaynadı. îyi birine benziyorsun.”

Yandaki odadan bir tıkırtı geldi. Döşemelerin arasında bir fareydi belki. “Hadım ağa” dedi Zeyneb fısıltıyla. “Dikkat et ona.”

“Neden?”

“Kendini kolla” dedi kadın, o kadar.

Odaya döndüklerinde terennüm devam ediyordu, fakat az evvelki neşeli hava, yerini gamlı nağmelere bırakmıştı. Zey- neb, Bâbü’s-saade ağasının yanına oturup onu methiyelere, yemeğe ve şaraba boğdu.

Cihan arkasına yaslanırken gözleri kapanmaya başladı. Tam uykuya dalacakken kulağına bir ses geldi. “Müsaade buyurur musunuz?*

Oydu. Mihrimah’m benzeri olan kadın. Cihan’m kalbi duracak gibi oldu.

Kadın önünde diz çöktü. Uzanıp Cihan’m bardağına şarap doldurdu. Cihan içerken, kadın bu sefer eğilip onun pabuçlarım çıkardı ve ayaklarını alarak ovmaya başladı. Cihan telaşa kapıldı. Bu kadını arzulamaktan korkuyordu. Ellerini tuttu. Onun kendisine dokunmasına engel olmak mıydı gerçekten niyeti, bilemedi.

“Bana birini hatırlatıyorsun” dedi Cihan.

“Sahi mi? Sevdiğin biri miydi?”

Cevap yerine şarabı kafasına dikti Cihan ve kadının boşalan kadehi dolduruşunu seyretti.

“Nerede peki şimdi?”

“Öldü” dedi Cihan.

“Ah canım, yazık sana.” Kadın Cihan’ı usulca öptü. Dili diline değip geri çekildi. Tahrik olan Cihan o an durmak istedi. Fakat kadın ona sımsıkı sarıldı, tırnaklarını ensesine bastırdı. Cihan herkesin ortadan kaybolmuş olduğunu fark etti; sazendeler, Zeyneb, Bâbü’s-saade ağası, hepsi gitmişti.

“Neredeler?” diye sordu, sesini huzursuzluk bürümüştü.

“Sakin ol, herkes kendi dairesine çekildi. Biz iyiyiz burada”

Yeniden Öpüştüler. Kadın Cihan’m ellerini tutup vücudunda gezdiriyor, göğüslerini, geniş ve yuvarlak kalçalarını okşamaya teşvik ediyordu. Cihan kadının eteklerini yukan kaldırdı, giydiği kat kat taftalar bedeninin ağırlığı altında esd- di. Parmaklarını bacaklarında kaydırdı; ıslak ve karanlık mağarasını okşadı. Soluk soluğa altına aldı kadını; bir yandan soyunuyor, bir yandan onu soyuyordu.

“Aslanım” diye fısıldadı kadın. ‘Güzel iniyim söyle?”

“Güzelsin, çok.”

“Boynumu ısır, bak burayı.”

Cihan dediğini yaptı; Önce nazikçe, sonra daha sert.

“Mihrimah de bana” dedi kadm hızla soluyarak.

Cihan’ın zihninde bir feryat koptu. Kadım iterek, sendeleyerek ayağa kalktı. “Nereden biliyorsun onun adım?”

Kadının benzi attı. “Sen söyledin ya.”

“Söylemedim.”

“Söyledin. Az evvel. Hatırlasana.”

Söylemiş miydi? Emin olamıyordu. Onun şaşkınlığım gören kadın, “Şarap zihnini bulandırdı. Vallahi billahi söyledin, yoksa ben nereden bileyim?” dedi.

Başını ellerinin araşma aldı Cihan, midesi bulanıyordu. Belki de kadm hakikati söylüyordu.

“Yalvarırım, yalnız bırak beni” dedi Cihan.

“Hadi ama, oyunbozanlık etme” dedi kadm. Yüzünde kendinden emin bir tebessüm, bedenini Cihan’ınkine bastırdı. “Başladığın bir işi bitiremez misin? Yoksa bu kadar mı korkuyorsun eski sevgilinin hayaletinden?”

Cihan kadının her iki bileğini öyle sıkı kavradı ki ellerinin kanı çekildi. Bir an onun cazibesine teslim olacak gibiydi. Fakat onun yerine itti kadını, hem de haddinden sertçe. Beriki düştü. Bir ah yükseldi dudaklarından. Sonrası sessizlikti. Cihan sendeledi; kadının düşerken başını vurduğu demir çıkıntıyı ancak o an fark etti. Aklını toplamasına fırsat kalmadan kapı açıldı ve Zeyneb koşarak, bağırarak içeriye girdi. Parmaklarını kadının boynuna koyup, nabzını yokladı.

“Ölmüş” diye haykırdı. Cihan’a döndü, gözleri dehşetle açılmıştı. “Hadım ağanın gözdesini öldürdün. Katil!”

czno

Odadan nasıl *kaçtığımı* bilmiyorum. Kendimi bahçeye attım, oradan da sokağa. *Kuytularda her* an birinin üstüme atlayacağını düşünerek *koçtum, Hüzünler* Hamamından kaçtım. Karanlıklardan *geçtim.* Sokağın başına vardığımda *boncuk* boncuk terlemiştim. Körük gibi inip *kalkıyordu göğsüm.* Anayola *adım* attığım an, bir yeis dalgası çöktü üstüme. Gidecek bir yerim yoktu. Saraydaki koğuşlara *dönemezdim.* Bâbü's-saade ağasının ilk bakacağı yerdi orası. Hayvanat bahçesindeki terbiyecilerdenyardım *isteyebilirdim belki* ama hepsine itimadım yoktu ve tek bir casus beni ele vermeye *kâfiydi.*

Tam o anda *bir fikir geldi aklıma:* Davud. Konağı, beni bir iki gün, hatta haftalarca *saklayabilecek kadar genişti.* Meşhur ve muteber biri olarak belki de beni Bâbü's-saade ağasının gazabından korumanın bir yolunu bulabilirdi. Fakat gecenin bir yarısı Vefaya yürüyemezdim. Bir at gerekliydi. Bizi *buraya getiren araba* yakınlarda bir ahırda *bekliyordu. Arabacının uyuyor* olması için dua ettim.

Uy *umuyordu.* Hatta cin gibi uyanıktı ve *keyfi de yerindeydi.* Anlaşılan adam da efendisinin yolundan gidiyordu. Karanfil Kâmil Ağa haşhaş ve şarapla âlem *yaparken,* hizmetkârı burada kendi eğlencesine bakıyordu. *Varmak* uçlarıma basarak sessizce süzüldüm ama buna*gerekyoktu.* Arabacıyla jahişe benijark etmeyecek kadardaitp gitmişti. Atlar kıpırdanmadan, pürdikkat duruyor, dikilmiş kulakları ve açılmış gözleriyle ne olup bittiğini hissediyorlardı.

Hâlâ arabaya bağlı vaziyette duran altı küheylana yaklaştım. Ağır, çok ağır hareketlerle hayvanlardan birinin kayışlarını çözüp kapıya götürdüm. Tam o anda, arabacı bir zevk nidasıylayana devrildi. Telaşla *çekiverdim* atın dizginlerini. Allahtan kişnemedi. Oradaki en munis hayvan olmalıydı. Kim bilir belki de bir kayalet bana yardım ediyordu: Ya Mihrimak'm, ya N i kolanın ya da Üstat Sınanın ruku olmalıydı. Hatta Çota'nmki. Ne çok ölü vardı artık kayatımda.

Çok *geçmeden* ata atlamış, son sürat gidiyordum; rüzgâr saçlarımı uçuruyordu. Karanlık köşeleri mekân tutan *cinlerden* korkmuyordum artık, onların insanlardan daka az ürkütücü olduğunu kabullenmiştim. Kimse beni durdurmadı. Nikayet Davud'un evine vardım. Hizmetkârlar böyle münasebetsiz bir saatte gelen *misafire* şaşırsalar da beni içeri alıp yukarıya, uykuya çekilmek üzere olan *efendilerinin* yanma çıkardılar. Davud beni *görünce ayağa fırladı.* "Ci- kan, iyi misin?"

"Ajfet, gidecek yerim yoktu" dedim.

Davud oturup soluklanmamı söyledi. Hizmetkârlardan birinin getirdiği şerbeti aldım. Ellerim o kadar çok titriyordu ki kalıya döktüm. Silmeye çalıştım, insanın etrafında korkunç şeyler olurken böyle *teferruatlara* dikkat etmesi tuhaf ama ilk gidişimde görmediğim bir

şeyi fark ettim. Üstat Sinan'ın kalışıydı. Davud'a baktım. "Ben galiba birini öldürdüm" dedim.

o r e o

Davud'un benzi kül gibi oldu. "Kimi? Nasıl?"

"Bâbü's-saade ağasının gözdesiymiş" dedi Cihan, söze nasıl devam edeceğini bilemeden. Akşam olanları anlattı. Odalığın Mihrimah'a benzediğinden bahsetmedi. "Gencecik bir kadın öldürdüm..." dedi üst üste. Sersemlemişti, teselliye muhtaç bir çocuk gibi ileri geri sallanıyordu oturduğu yerde.

"Yann sabah sorar soruştururum. Sen şimdi biraz dinlen."

"Kâmil Ağa'nm atından kurtulmamız gerek. Yoksa beni hemen bulur."

"Bana bırak" dedi Davud. "Şimdi uşaklardan birini yollarım. Saraya yakın bir yerde terk ederiz, kimse bilmez. Hadi uyu biraz."

Hizmetkârlar, Cihan'a bir döşek açtılar, yanma birer kâse incir ve hurma ile bir bardak boza bıraktılar. Cihan'm boğazından bir şey geçmedi; aklı hep işlediği cinayetteydi; karanlık ve huzursuz bir uykuya daldı. Ruhunu kemiren şeytanlara rağmen uyuyabildi.

Uyandığında öğlen olmuştu ve divanın üstünde yeni esvap vardı. Onları sırtına geçirerek, aşağıya indi. Davud orada, üç çocuğuyla beraber onu bekliyordu. En küçük kız henüz dört yaşında yoktu. Oğlanlar babalarına benziyordu ve belli ki ona hayrandılar. Cihan'm içi burkuldu. Onun ne kan[1]?! mrıı, ne ailesi. Bu sayeler ve akisler şehrine bir başına gelmişti ve bunca yıl sonra yine yapayalnızdı.

"Haberler kötü" diye fısıldadı Davud. "Haklıymışsın, kadın ölmüş."

Cihan'm nefesi kesildi. O ana dek içten içe sadece bir yaralanma olduğunu ümit etmişti. "Ne yapacağım şimdi?" diye sordu.

"Ne kadar istersen kalabilirsin bizimle" dedi Davud şefkatle.

Cihan duygulandı. Davud'un yerinde hangi muteber olsa, başı dertte bir adamdan uzak durmaya çalışırdı. Evet, buraya gelirken niyeti bir süre saklanmaktı. Ama şimdi Davud'u böyle, yanında çoluk çocuğuyla görünce onlan tehlikeye atamayacağım anlamıştı.

"Şükran borçluyum ama gitmeliyim. Size yük olamam."

Davud biraz düşündü. "Edirne yakınlarında bir meyve bahçesi var, yeni kaymbabama ait. Ortalık yatışana kadar orada kal, haber bekle. Sana bir at veririm."

Başını salladı Cihan. Aklına yatmıştı. "Hakkını nasıl ödeyeceğim?"

"Biz beraber büyüdük" dedi Davud. "Üstadın ne dediğini hatırlasana: *Sadece kardeş değil, aynı zamanda birbirinizin şahidisiniz*

Cihan hatırladı, boğazı düğümlenmişti. *"Sizler birbirinizin seyrüseferine şahitsiniz. En iyi siz bilirsiniz nerelerden geçtiniz. Bu nedenle şayet biriniz yoldan çıkarsa ilk fark eden siz olacaksınız. Daima akil olanın, sevmesini bilenin, gayretli olanın yolundan gidin.*[n] Birbirlerine sarıldılar ve bir an sanki kucaklaşmalarının içinde belli belirsiz bir vuruş, bir üçüncü kalp atışı daha varmış gibi geldi Cihan'a. Sanki Sinan da oradaydı; seyrediyor, dinliyor, hallerine üzülüyordu.

OSFD

Üzerinde yüzünü gizleyen bir pelerin, ara sokaklardan at üstünde geçti Cihan. Davud'a söylememişti ama İstanbul'dan ayrılmadan evvel Çota'ya son defa veda etmek vardı akimda. Fransız sefirin malikânesine böyle vardı. Habersiz, davetsiz bir elçiyi ziyaret etmek yakışıksızdı ama gözünü karartmıştı.

Kapıyı açan hizmetkâr onu içeri almak istemedi. Mösyö sabah uykusuna düşkündü ve henüz kalkmamıştı. Cihan ısrar etti. Karşılıklı öyle şamata yaptılar ki nihayetinde uykulu bir ses geldi evin içinden: "Ahmed, kimdir?"

"Arsızın teki, efendim."

"Ekmek ver de gönder madem!"

"Ekmek istemiyor. Sizinle beyaz fil hakkında konuşmak istermiş."

"Ya?" Kısa bir sessizlik oldu. "Misafiri içeri al."
Başında peruğu, yüzünde pudrası olmadan, üzerinde dizlerine kadar inen ve göbeğinin haşmetini ele veren geceliğiyle belirdi sefir.

"Rahatsız ettim, affedin" dedi Cihan eğilerek.

"Kimsiniz?" diye sordu sefir, mükemmel bir Türkçeyle.

"Teşrih ettiğiniz filin bakıcısıydım."

"Aaa, şimdi anladım" dedi Mösyö Brèves, cesedi ona vermek istemeyen terbiyeciyi hatırlayarak.

Cihan yolda gelirken hazırladığı yalanı söyledi. Bunca sene rüya tabircilerini dinlemişti madem, şimdi o da aynı yola başvuracaktı. "Bu gece bir rüya gördüm. Fil acı içindeydi. Onu huzur bulacağı bir yere defnetmem için yalvarıyordu." "Ama mahluk çoktan gömüldü" dedi Mösyö Brèves. "Yoksa kokacaktı."

Cihan'm yüreği burkuldu. "Mezarı nerede peki?" Bilmiyordu ki adam. Hiç merak etmemişti. Cihan'ın üzüldüğünü görünce, koluna girdi: "Hadi neşelenin biraz. Gelin, size göstermek istediğim bir şey var."

Kitaplar, elyazmalan ve haritalarla dolu bir odaya geçtiler. François Savary de Brèves Osmanlı hakkında geniş malumata sahipti ve mükemmel Türkçe, Arapça ve Farsça konuşurdu. Her iki taraftaki eserleri incelemiş biri olarak Paris'te Arap harfleriyle kitap basacak bir matbaa kurmak niyetindeydi. Cihan şimdi anlıyordu kapısında böyle bitivermesinin Mösyö Brèves'i neden sinirlendirmediğini. Yaptığı teşrih hakkında konuşacak birini bulduğuna memnundu adam. Çizim- leri gösterdi. İyi bir ressam sayılmazdı ama filin bedenini ayrıntıyla aksettirmişti.

"Bir gün risale yazacağım" dedi. "İnsanların bilmesi gerek. Böyle muhteşem bir hayvanın içini görmek herkese nasip olmaz!"

Cihan'm gözleri rafa kaydı. Orada, pırıl pırıl cilalanmış bir fildişi duruyordu. "Öbür dişi kırıldı. Bunu sakladım. Kons- tantiniye hatırası" dedi Fransız sefir.

"Bakabilir miyim?" diye sordu Cihan. Onay gelince dikkatle dişi raftan aldı. Kederlendi. Gözleri doldu.

Mösyö Brèves sessizce baktı Cihan'a. "Hadi alın, sizin olsun."

"Sahi mi?" dedi Cihan sevinçle.

"Kimse o hayvanı sizin kadar sevmiyordu" dedi sefir. "Çizimlerim var nasılsa. Paris'teki herkesi hayran bırakmaya yeter de artar."

"Minnettarım" derken sesi çatladı Cihan'm.

Çota'nın dişi elinde, çıkıp gitti Cihan. Evvelki geceye nazaran daha az endişeliydi. Dişten yayılan ışıltı içini ısıtıyordu. Sanki fil yanındaydı. Omzuna vurduğu torbada Mösyö Brèves'in almasına müsaade ettiği birkaç parça şey vardı: bir kürek, bir mum, kırmızı bir şal, bir ip. Cihan'm aklında bir tertip vardı. Esasında kendine saklayabilirdi dişi, ama bencillik olurdu bu. Çota bir mezar taşını hak ediyordu. Sultanlar, vezirler ve zenginlerdi hep adlarına abideler yapılanlar. Fakir fukaradan biri bu âlemden gittiğinde geriye bir şey kalmıyordu, hısım akrabanın dualarından gayri. Hele hayvanlar. Ne çabuk unutuluyorlardı. Çota'nm sonunun böyle olmasına gönlü razı değildi. Onun takdir ve sevgiyle hatırlanmasını istiyordu.

Mihrimah Camii'ne vardı. Dış duvarlar boyunca ilerledi. Neyse ki etrafta çok fazla insan yoktu bu saatte. Baştan aşağı çiçeğe durmuş bir erguvan ağacı gördü. Orayı seçti. Caminin, güneşin battığı yöne bakan en uçtaki yapıtaşının altına bir çukur kazdı. Dişi itinayla içine yerleştirdi. "Elveda Çota. Cennette görüşürüz inşallah. Atıştırmak için şahane yapraklar varmış orada."

Demek böyleymiş, diye düşündü. Ustasının anlattığı o asude yeri, kâinatın merkezini bulamamıştı henüz. Ama o an için evrenin kalbi orada atıyordu, bundan emindi. Kürek kürek toprak atarak, üstü yeniden düzgün ve sıkı bir zemin olana kadar doldurdu çukuru. Sonra, getirdiği ipleri kullanarak etrafını çevirdi. Çota'mn başının olabileceği yere bir dal dikti ve kırmızı şalı ucuna bağladı. Yanma mumu yerleştirdi. Bağdaş kurup oturdu, sırtı dimdikti. Şimdi artık tek yapması gereken binlerinin oradan geçmesini beklemekti; kim

olsa olurdu.

Uzun sürmedi. Gençten, sıran gibi bir saka yaklaştı. Önce şala, sonra Cihan'a, tekrar şala baktı. "Bu ne ola ki, efendi?" "Mezar."

Delikanlının dudakları okuduğu duayla hareketlendi hemen. Bitirince sordu: "Kim öldü? Bildik biri mi?"

"Şşşş! Hürmet göster."

Sakanın koyu gözleri açıldı. "Kimmiş?"

"Evliyadan biri. Kudretlilerinden."

"Buralarda evliya olduğunu işitmedim."

'Yüz sene boyunca kimse bilmesin istemiş."

"Peki sen nereden biliyorsun?"

"Rüyada bana mezarını ifşa etti."

Cihan'm yanma diz çökerek başını yana eğdi oğlan; toprağın altındaki cesede göz atmak ister gibi bir hali vardı. "îyi ettiği bir hastalık var mıymış?"

"Her şeyi iyi eder."

"Ablam kısır. Üç yaz oldu evleneli, hâlâ bekliyor, yazık." "Getir buraya. Evliya iyileştirir. Kusur damattaysa onu da getir."

"Adı neymiş bu evliyanın?"

"Çota Baba."

"Çota Baba" diye tekrarladı saka.

Cihan usulca doğruldu. "Benim gitmem gerek. Göz kulak ol bu mezara. Çota Baba Türbesi'nin muhafızı sensin. Sana güvenebilir miyim?"

Saka ciddiyetle başım salladı. "Dert etme efendi. Sözümün eriyim." Ve işte böylece, Müslüman'ı, Hıristiyan'ı ve Yahudi'siyle, eski yeni yüzlerce türbesi olan yedi tepeli şehir, neşede kederde ziyaret edilecek bir evliya daha kazanmış oldu.

0310

İstanbul'u böyle geride bıraktı Cihan. Hiç durmadan saatlerce at

sürüp, akşama doğru yolun çatallandığı bir yere vardı. Sağdaki patika, kuru dere yatakları boyunca ilerleyerek Edirne'ye ulaşıyordu. Davud'un ona tembihlediği güzergâh buydu. Soldakiyse, ovalar ve alçak tepeler üzerinden, kıvrıla kıvrıla uzanıyordu; bu yol daha yeşil, daha güzeldi ama hem dolambaçlı ve engebeli olduğundan, hem de ormanlarında haydutlar fink attığından tercih edilecek gibi değildi. Cihan tam önceden kararlaştırdıkları gibi sağa dönecekken durakladı. "Şayet Çota hayatta olsaydı, diğer yolu tercih ederdi" diye düşündü. O da aynı şeyi yaptı.

Bir müddet atını eşkin sürerek ve manzarayı seyrederek yola devam etti. Havada çam, çamur ve rutubet kokulan vardı. Derken tuhaf bir hisle yoldan aynlıp dolanmaya başladı. Kısa süre sonra güneş battı ve ay -ince, solgun bir hilal- yükseldi. işte o vakit hatırladı. Bir vakitler Davud'la ikisinin Roma dönüşü iki genç ve heyecanlı çırak olarak konakladık- lan han buralarda bir yerde olmalıydı.

Cihan binayı bulana kadar karanlık çökmüştü. O içeri girerken bir seyis atını ahıra götürdü. Her şey tıpatıp aynıydı - üst kattaki havasız odalar, aşağıdaki büyük ve gürültülü mekân, pişmiş etin kokusu. Hüzün bürüdü ruhunu. Keşke gene o genç haline dönebilseydi.

Ocağın yakınlarındaki kabaca yontulmuş masaya ilişti.
Etraftaki kahkaha ve dedikodu uğultusunun arasında bir o sessiz, kelimesizdi. Yamaklar sağa sola koşturuyordu. Bir müddet sonra bir delikanlı geldi sipariş almaya. Şen ve güleç bir ifadeyle, Cihan'a kim olduğunu, nereye gittiğini sordu. Cihan genç adamın gözlerinde, onun yaşlarındayken kendisinde de mevcut olan ışıltıyı buldu: dünyaya karşı doyumsuz bir merak ve doğup büyüdüğün yerleri bir an evvel terk edip gitmek için gizli bir arzu.

Delikanlı yahniyi getirdiğinde Cihan gülümsedi: "Buraya en son geldiğimde sen daha doğmamıştın bile."

"Sahi mi? O zaman size babam hizmet etmiş olmalı." "Şimdi nerede peder?" diye sordu Cihan iki lokma arasında. "Buralarda. Sağ kulağı ağır işitir. Sol iyi. Burada olduğunuzu söylerim. Zaten artık tek yaptığı maziden bahsetmek." Yemeğine döndü Cihan. Tabağını

sıyırırken hancı belirdi. Şişmanlamıştı. Cihan, delikanlının onu işaret ederek babasının kulağına bir şeyler söylediğini gördü. Yanı başında bitiverdi adam.

"Oğlumun dediğine bakılırsa mimarmışsın ve ta ne vakit gelmişsin buralara."

"Doğru. Yanımda arkadaşım vardı" dedi Cihan sesini yükselterek.

Adam gözlerini kısarak baktı, baktı. Sonra başını salladı. "Hatırladım."

Cihan inanmadı. Yüzlerce müşterinin gelip gidişine şahit olmuş biri nasıl hatırlayabilirdi ki onlan? Akimdan geçenleri okumuş gibi Cihan'm karşısına oturdu hancı. "Sizi niye unutmadım biliyor musun?" dedi. 'Yanındaki delikanlı yüzünden. Tuhaf biriydi. Kendi kendime bunlar dost mu, düşman mı diye düşünmüştüm."

Kafası karışan Cihan adama boş boş baktı. "Ne demek istiyorsunuz?"

"Arkadaşın benden bir satır istedi. Ne yapacaksın diye sordum. Buraya her nevi insan gelir; dert çıksın istemedim. Birine saldırmayacağını nereden bileyim? Geri getirmeye söz verdi. Getirdi de, hakikaten."

Cihan bir huzursuzluk hissetti. Fakat adamın anlatacakları daha bitmemişti. Dedi ki: "Şüphelenmiştim. Kapıdan baktım. Sen aşağıdaydın. Herkes aşağıdaydı."

"Ne gördün peki?" diye sordu Cihan.

"Senin şu *dostun*" dedi adam, kelimeyi vurgulayarak, "kitabı kesiyordu. Deri ciltliydi. Ağaç budar gibi kesip parçaladı defterleri, çizimleri."

"Ama... soyulduk biz" dedi Cihan, "Çizimlerimiz, defterlerimiz, hepsi gitti."

"Yok efendi. Benim hanımda bir şey çalınmaz. Biz namuslu yer işletiriz. Eşyalarını senin ahbabın olacak herif mahvetti."

"Niye yapsın ki böyle bir şey?"

"İşte ben de senelerdir onu merak ederim ya. Öğrenirsen bana da anlat."

Adam yanından ayrıldıktan sonra Cihan ne düşüneceğini bilemeden oturdu. Dışanda uğuldayan yel, kemiklerinin arasında esiyormuş gibi ürperdi. Bahşiş bırakarak kalktı ve doğruca ahıra gitti.

"Atıma su ve yem verildi mi?"

"Evet efendi."

"Eyerlensin o halde."

"Gidiyor musunuz? Fırtına geliyor. Orman tehlikelidir gece vakti."

"Ormana gitmiyorum" dedi Cihan. "Şehre dönüyorum."

Sıra sıra karaağaçlar arasından, dereler üzerinden geçerek İstanbul'a döndü. Fırtına, topuklarına saldıran bir it gibi peşindeydi. At her gök gürültüsünde irkiliyordu. Yağmura yakalanmamayı başardı her nasılsa. Birbiri ardınca daldı tarlalara. Dev kayalarla dolu bir vadiyi kat etti. Yanlarından geçerken kayalar onu seyrediyormuş gibi geldi Cihan'a; hayata dair heyecanları kalmamış insanlarınki gibi donuktu bakışları.

İstanbul'a yaklaşırken, fırtına önüne geçti ve şehre ondan evvel vardı. Uzaklarda bir yere düşen yıldırım, parlak, mavimsi bir aydınlığa boğdu kubbeleri ve tepeleri. Hayatında bir defa daha, bunun ne kadar güzel bir şehir olduğunu düşündü; ah bir de taş kalpli olmasaydı. Belgrad Kapısı'na yöneldi. O saatte kapalı olmayacağını umduğu tek giriş orasıydı.

Haklıydı. Bir bölük yeniçeri nöbetteydi; bir tanesi ayakta uyuyordu. Cihan onlara saray okulunda hoca olduğunu söyleyip mührünü gösterdi. Şüpheyle süzseler de ezkaza yüksek kimselerle rabıtası vardır diye hürmette kusur etmediler. Nihayetinde sıkılıp geçmesine izin verdiler.

Deniz mürekkep rengine bürünmüştü. Bora öfkeyle esiyor, çatılan uçuruyor, dallan kmyor, dalgalan kabartıyordu. Davud'un konağına vardığında mintanı sırtına yapışmış, iliklerine kadar ıslanmıştı. Bir yerlerde bir köpek uludu. Sonrası sessizlikti. Yağmur sessizliği

bozacağına derinleştiriyordu.

Daha evvelki gelişinde buranın ne kadar korunaklı olduğuna dikkat etmemişti: yüksek duvarlar, demir kapılar, dikenli çalılardan bir çit. Derken Davud'un sözlerini hatırladı: *Zevcelerim şikâyet eder. Sermimar olacaksın ama evin etrafındaki parmaklıkları tamir etmekten âcizsin diyorlar.* Atı bir direğe bağlayarak arka bahçenin etrafındaki parmaklıklara yürüdü, tamire ihtiyacı olan kısmı aradı. Hakikaten çubuklardan birkaçı eğilmiş, eskimişti. Azıcık bir zorlamayla iki tanesi yerinden çıktı; arasından geçilebilecek genişlikte bir delik açılmış oldu. Bahçe, baş döndürücü rayihalarla karşıladı onu. Eve nasıl gireceğine karar verene kadar bir aşağı bir yukarı dolaştı.

Tahmin ettiğinden kolay oldu. Menteşeleri gevşemiş bir ambar kapağından sürünerek girdi ve kendini kilerde buldu. Etrafındaki bal ve pekmez küplerine, peynir ve tereyağı fıçılarına, iplere dizilmiş kuru meyve ve sebzelere, bakliyat ve yemişlere bakınca, Çota olsa bu kadar yiyeceğin ortasında ne sevinirdi diye düşündü, gülümsedi kendi kendine.

Duvardaki oyukta duran lambayı alıp üst kata çıktı. Geçen gün Davud'la yemek yedikleri oda şimdi daha büyük göründü gözüne, gün batınca genişlemiş gibiydi. Ne aradığını bilmiyordu ama bulunca anlayacağına emindi. Kitap raflarına yaklaştı. Daha evvel oradaki kâğıt tomarlarını inceleme fırsatı bulamamıştı, içlerinden birini açıp dikkatle baktı. Fevkalade bir şey yoktu. Sonraki iki çizime daha az vakit harcadı. Evin ta derinlerinde bir yerlerden, bir kelebeğin kanat çırpışı kadar hafif, alçacık bir hışırtı geldi. Kaskatı kesildi Cihan. Soluk bile almadan kulak kabarttı. Hiç ses yoktu. Bir kâğıt topunu açtı ve ustasının yazısını tanıdı.

Sadık çırağım Cihan,

Bugün seni görmeye geldim, lâkin içeri alınmadım. Daha evvel de mâni olmuşlardı seni görmeme. Vezir-i azamin emriymiş, öyle diyorlar. Sultanımızın huzuruna çıkıp hususi müsaade almaya

gayret edeceğim. O vakte kadar sana bu mektubu yolluyorum ki selametinin duacısı olduğumu ve sen o duvarların arasındayken bana da dışarıda huzur olmadığım bilesin, oğlum.

Cihan'm nefesi kesildi. Bir yumru oturdu boğazına. Gelmişti demek ustası; zindandayken onu ziyaret etmişti. Temas kurmaya çalışmış, başaramamıştı. Peki, bu mektup niye eline geçmemişti acaba?

Bir sonraki tomarı incelerken titriyordu. Kırkçeşme Sukemerleri'nin taslağıydı bu. Üçüncü büyük kazanın, Sela- haddin dahil sekiz işçinin canına mal olan felaketin yaşandığı yer. Altın uçlu tüy kalemin yumuşak dokunuşlarıyla ustasının el yazısını tanıdı. Onunkinin yanında, farklı renkli bir mürekkeple yapılmış işaretler vardı. Bunlan bir başkası çizmiş gibiydi. İşin tuhaf yanı hepsi de kaza ve yaralanmaların gerçekleştiği noktalara denk düşüyordu.

Üçüncü taslakta -Molla Çelebi Camii- Cihan öyle bir teferruat fark etti ki neredeyse nefesi kesildi. O ana kadar iskelenin etrafındaki alanlara dikkat etmişti. Halbuki burada, mihrabın üzerindeki yanm kubbeye denk gelen birtakım işaretler vardı. Bir hatıra canlandı zihninde. Uzamış gölgesi çimenlere düşen Sancha'nın, kül gibi benzi ve o inişli çıkışlı aksanıyla, İstanbul'a getirilişinin hikâyesini anlatışını hatırladı; tam da bu işaretli yerde oturuyorlardı o gün tesadüfen. Hatta Sancha konuşurken etraflarında sinsi sinsi dolanan birtakım adamlar olduğunu ve bir nevi hissikablelvuku ile o adamlardan kuşkulandığını anımsıyordu. Bunların sahadan malzeme çalmaya gelmiş adi hırsızlar olduklarını zannetmiş, üzerinde durmamıştı.

Şimdiyse adamların oraya inşaatı kurcalamak ve bir kaza daha tezgâhlamak niyetiyle geldiklerini anlıyordu; demek Sancha'yla onun oradan kalkıp gitmelerini beklemişlerdi. Anlaşılan, gitmeyip kalarak, adamların, aldıkları emri yerine getirmelerine engel olmuşlardı bilmeden. Yani birileri Üstat Sinan'ın taslaklarının üstüne bu işaretleri kazalardan *sonra*, aksaklıkların sebebini incelemek niyetiyle değil, kazalardan *önce* yapmıştı, onları tertiplemek için. Dehşete kapılarak

elindeki tomarı yere düşürdü. Sakarlığına lanet etti. Almak için yere diz çöktü; odaya giren üç çift ayağı gördüğünde hâlâ yere eğilmiş haldeydi.

Davud, üzerinde geceliği ve iki yanında birer zebellayla karşısında duruyordu. "Bakın kim gelmiş gecenin bu vakti! Düşman sandık, dost çıktı!"

Cihan yavaşça ayağa kalktı.

"Neyin çizimi o?" dedi Davud.

"Molla Çelebi Camii" dedi Cihan, alnı boncuk boncuk ter içinde.

"En iyi eserlerimizden değil ama güzeldi" dedi Davud, çarçabuk yok olan bir tebessümle. Tekrar konuşmaya başladığında sesi sert çıktı. "Ne yapıyorsun evimde? Neden geri geldin?"

Cihan'ın bakışları, Davud'un arkasında duran adamlara kaydı gayriihtiyari; gözleri, ellerinde tuttukları mumların ışığında parlıyordu. İçlerinden birini tanıdı. Korku bir ok olup saplandı midesine: Geçen gece onu alıp Bâbü's-saade ağasının arabasına götüren sağır-dilsizdi bu.

"Sana bir at ve saklanacak yer temin etmedim mi?" diye sordu Davud.

"Ettin" dedi Cihan buruk bir edayla. "Ayağına dolaşmayayım diye herhalde."

"Nankörlük şeytana mahsustur."

"Benim anlamadığım, neden beni başkalfa yapmaya kalktığın. Ne lüzum vardı bu zırvalığa?"

"Vallahi istedim başkalfam olmanı. Beraber çalışabileceğimizi zannettim. Sense her şeyi berbat ettin. Üstadın vasiyetnamesini kurcalamaya başladın. Neden hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmezsin ki?" Cihan'dan öteye, yağmurun şeffaf damlalar bıraktığı pencereye baktı Davud. "Hep böyleydin" diye mırıldandı. "Haddinden fazla meraklı oldun her zaman."

" Bâbü's-saade ağası ile sen suç ortağısınız."

"Suç ortağı" diye tekrarladı Davud. "Ne dikenli bir laf böyle."

"Sence ne demeli?"

Davud soruyu işitmezden geldi. “Seni o günah yuvasına götürmenin iyi bir fikir olmadığını söyledim ona. Dinlemedi. Seni fahişeler ve haşhaşla satın alabileceğini zannetti.” Bir teselli arar gibi baktı Cihan’m yüzüne. “Bana bıraksaydı, bunların hiçbiri olmayacaktı.”

“Kazalar... Hepsi senin başının altından çıktı. Ustamın taslaklarım alıp üzerinde oynadın. Selahaddin’in kardeşi sana çalışıyordu, değil mi? Abisini öldürenin sen olduğunu anlamamıştı zavallı. Herkesi ustama karşı doldurdun. Daha kaç kişiyi aldattın? Nasıl yapabildin?”

Davud, adamlarına döndü. “Dışarıda bekleyin” dedi.

Dudak okumayı bilen sağır-dilsizler başlarıyla onayladılar. Derhal çıktılar. İkisi baş başa kalmıştı şimdi.

“Bunlan tezgâhlayan hep şendin” dedi Cihan; ağzı kupkuruydu. “Ayasofya tadilatında ahaliyle sen konuştun, her şey daha beter oldu. Ne söyledin onlara?”

“Hakikati” dedi Davud, ateşten sıçrayan kor parçası gibi fırladı kelime dudaklarından. “Sultan ve dalkavuklan bir kâfir mabedini rahatça seyredebilsinler diye evlerinden edildiklerini anlattım onlara.” Bir an durdu Davud, eskilere gitti zihninde. “Nikola da, sen de o kadar saftınız ki. O çocukla- n ben ayarladım. Sizi muhakkak evlerine götürmelerini tembihledim. Duygulanacağınızı biliyordum.”

“Sırf ustaya tepki duyalım diye” dedi Cihan, titriyordu. “Üstada ihanet ettin.”

Davud üzgün bir bakış attı. “O sana göre öyle.”

“İşleri altüst etmek için elinden geleni ardına koymadın. Bu ihanet değil mi?”

“Niye olsun” dedi Davud. “Fenalıklar yaptım, ama yanlış bir şey yapmadım.”

“Roma’dayken bir tasvir görmüştük hani. Hainlik eden havari. Onda hiç mi kendini görmedin?”

“Tasviri hatırlıyorum. Ama ne ben havariyim, ne **ustamız** peygamberdi.”

O ana kadar Davud’un çehresinde pek çok duygu görmüştü Cihan: öfke, keder, sitem. Görmediği tek şey pişmanlıktı. “Nasıl olur da nedamet hissetmezsin?”

“Benim şerefsizin teki olduğuma inanmak istiyorsun, buyur inan...” Davud’un sesi kısılır gibi oldu, tekrar yükseldi. “Doğru, ustamıza yalan söyledim. Köyde akrabalarım varmış gibi yaptım. Onlara mektuplar yazdım. Hileydi.” “Anlamıyorum.”

“Köyde kimsem yoktu. Hepsi katledildi. Senin o sultanın tarafından.”

“Kim?” Cihan sendeledi. “Hangisi?”

“Fark eder mi?” dedi Davud. “Hepsi bir değil mi? Süleyman? Selim? Murad? Baba, oğul, torun. Hepsi de ecdadının yolundan devam etmiyor mu?”

“Ailenin başına gelenlere üzüldüm. Ama bu yaptıklarını aklamaz” dedi Cihan.

“Sultan Süleyman’dı, madem bilmek istersin. O sene hasat kötüydü; öşürü denkleştiremedik. Herkes kış gelince tası tarağı toplayıp şaha sığınmaktan bahsediyordu. Bizim köy Kızılbaş değildi, ama gerekirse onlara katılırız diyorduk. Yoksulluk canımıza tak etmişti. Şairlerimiz şiir okur, kadınlarımız söylerdi. Sultan bize ders vermek istedi. On yaşındaydım.”

Dışarıda yağmur hafiflemişti. Cihan yakınlardan geçen bir balıkçı teknesinin çıkardığı sesleri işitebiliyordu.

“Birkaç kişinin kellesini vurdular. Kazıklara takıp üç gün beklettiler. Durmadı isyan. Yenileri asıldı. Sallandılar rüzgârda. Hâlâ rüyalarıma girer. O zaman herkes ayaklandı. Geri geldiler. Tekmil köyü yerle yeksan ettiler.”

“Sen nasıl sağ kaldın?”

“Anam beni kilere atıp kapıyı üstümden kapattı. Bekledim. Dışarı çıktığımda gece olmuştu. Cesetlerin üstüne ay ışığı vuruyordu. Kardeşlerim, amcalarım, yengelerim, annem, babam... hepsi.”

Cihan’ın tekrar konuşabilmesi vakit aldı. “Neden anlatmadın ustamıza? Sana yardım ederdi.”

“Sahi mi?” dedi Davud hor gören bir nazarla. “Üstadın Ölüleri hayata döndürdüğünü bilmiyordum. O bakımdan mı benziyordu Isa Peygambere?”

"Seni oğlu gibi severdi."

"Ben de onu baba gibi severdim. Kusurlu bir baba gibi. Büyük mimardı. Ama ne zulme karşı tek kelime etti, ne adaletsizliğe. Sen zindanlarda çürürken bile parmağını oynatmadı!" "insaf! Ne yapabilirdi ki?"

"Sultana gidip, çırağımı salın, aksi takdirde artık sizin için inşaat yapmıyorum diyebilirdi."

"Aklım mı kaçırdın? Anında asarlardı."

"Şerefli bir son olurdu" diye çıkıştı Davud. "Halbuki o ne yaptı? Sana sefil, acıklı mektuplar yazdı."

"Demek biliyordun, ha?" Cihan'ın yüzü soldu. "Mektuplan sana emanet etmişti, değil mi? Ona mektuplan zindana gönderdiğini söyledin, ama yollamadın. Benim üstada kızmamı, gücenmemi istiyordun."

Söylenenlerin hiçbir ehemmiyeti yokmuş gibi omuzlannı silkti Davud. "Onun tek istediği inşaat yapmaktı. Birini bitirip öbürüne başlamak. Peki, kim namaz kılacaktı o camilerde? Hasta veya açlar mıydı, halleri niceydi? Ehemmiyeti yoktu. Her sene çalış, çalış. Başka hiçbir şey umurunda değildi." "Doğru değil bu!"

Davud sesini alçaltıp, karşısında bir çocuk varmış gibi tane tane konuştu. "Sen başka memleketten geldin. Bunları anlayamazsın."

Cihan'ın omuzlan çöktü. "Masallar uyduran tek sen değildin. Ben yetimim. Hindistan'ı görmedim. Hint şahmın elini öpmüşlüğüm de yok. Yalandı bunlar."

Davud hayretle baktı. "Üstat biliyor muydu?" "Zannedersem.

Beni koruyordu."

"Peki ya fil?"

"Kader işte" dedi Cihan. "Allah kesiştirdi yollanmızı." "Demek

bir ortak yanımız varmış. Yine de sen ben değil-

sin" dedi Davud. "Hayatta iki nevi insan var, bunu bilir, bunu derim. Bir, saadet peşinde olanlar. Bir de, adalet peşinde olanlar. Sen mesut bir hayat istedin, bense adalet. Farklıyız." Cihan kapıya yöneldi; Davud arkasından seslendi: "Nereye gittiğini sanıyorsun?"

“Senin gibi adamın yakınında olmak istemiyorum.”

“Ahmak! Gitmene izin verir miyim sandın?”

O ana kadar Davud’un ona zarar verebileceği aklına gelmemişti. Anlamasına yardım etmek ister gibi Davud dedi ki: “Haddinden fazla şey biliyorsun.”

Cihan kapıyı açtı, iki izbandut, elleri bellerinde duruyorlardı. Önünü kestiler ve onu yeniden odanın içine ittiler.

“Köpeklerine söyle, benden uzak dursunlar” diye haykırdı Cihan.

“Keşke böyle olmasaydı” dedi Davud. “Elveda Hintli.” Cihan öyle şaşkındı ki bir an kalakaldı. O toparlanana kadar Davud odadan çıkıp gitmişti. Cihan avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Evde sesini işitip ne olduğuna bakmaya gelecek birileri vardı mutlaka. Zevceler, çocuklar, odalıklar... “imdat! Yardım edin!”

Adamlardan biri onu öyle bir itti ki yere yuvarlandı Cihan. Dışarıda bir kuş şakımaya başladı. Şafak söküyordu. Kafasının arkasına sert ve ağır bir şeyle vurdular. Zemin altından kaydı. Her şey karanlığa bürünmeden evvel son işittiği şey o kuşun cıvıltısı oldu.

O

Kendine geldiğinde kafasına bir zırh geçirilmiş zannetti. Çıkarıp atmak istedi ama elleri bağlıydı; ayaklan da. Bir yırtıktan etrafına baktı; her şey bulanıktı. Sonradan anladı ki yüzünün üstünde bir şey yoktu. Sağ gözü şişip kapanmış, hareket edemiyordu. Yarı açık sol gözü telaş içinde kırpışarak nerede olduğunu anlamaya uğraşıyordu. Ağzında kan tadı vardı. İtişme esnasında dilini ısırmış olmalıydı. Vücudu dökülüyordu: uzuvlarında sızı, ellerinde ağn, beyninde zonklama ve en beteri, sağ ayağında korkunç bir sancı vardı. Yanağı yanıyordu ama nedenini sonra hatırlayacaktı. Davud’un odadan çıkıp onu muhafızlarının merhametine terk ettiğini hatırla ıı; derken her şey durmuştu. Tekrar uyandığında süratle gi ten bir arabanın içindeydi, iki yanında sağır-dilsizler bu kadsr çabuk ayılacağını beklemiyorlardı besbelli. Ona vurmaya başladılar. Cihan mukabele

etti. Delirmiş gibi, kapıyı açıp, dörtnala giden arabadan aşağı attı kendini. Bir hendeğe yuvarlanıp ayağını burktu. Sağır-dilsizler onu bulduklarında o vaziyetteydi. Sonrası yine karanlıktı.

Etraftaki ağır, ekşimsi havayı içine çektikçe göğsü acıyordu. Kim bilir nerede, salaş bir kulübede sımsıkı bağlanmış vaziyette toprak zeminin üstünde yatıyordu. Tekrar kendinden geçti. Ayıldığında hava o kadar soğumuştu ki dişleri birbirine vuruyordu. Bu arada, ya diğer gözü de kapanmış ya da gece inmiş olmalıydı, çünkü her yer zifiri karanlıktı.

Şalvarına ilk defa pislediğinde hissettiği utanç, yayılan kokudan beterdi. Daha sonra bunların hiçbirinin önemi kalmayacaktı. Açlığa bir müddet dayanabilirdi. Ama susuzluk korkunçtu. Susuzluk, bir kütüğü lokma lokma yiyen balta gibi etini yontuyordu. Dudaklarım şapırdatıyordu durmadan. Koca bir bardak su içtiğini hayal ediyordu. Belki de aklını kaybediyordu.

Uzaktan bir yerden dalgaların sesini duyabiliyordu. İstanbul'un hangi köşesindeydi acaba? Balıklara yem edilen odalıklar geldi hatırına. Tekrar tekrar bağınp yardım istedi. Hiç kimse yoktu. Çota yanında olsaydı, bu kadar kalabalık ve gürültülü bir şehirde böyle yalnız ve sesini kimselere duyura- madan ölmenin garipliğini anlatırdı ona.

Cihan'm bilinci bir gidip bir gelirken vakit ilerliyordu. Istırap nöbetleri arasında sızıp kalıyor, sonra ruhu henüz mağlubiyeti kabul etmiyormuş gibi sıçrayarak uyanıyordu. Koskoca Sinan'a kalfalık yapmıştı; nereden nereye gelmişti, böyle sürünerek ölmek için çıkmamıştı o kadar yukarılara.

Davud'un onu ölüme terk ettiğine bir türlü inanamıyordu.

Fakat ne kadar beklese de ne Davud geldi, ne adamları. Cihan sabah mı, akşam mı olduğunu bilmiyordu. Kaç gündür burada olduğunu da. Fillerin dört güne kadar susuz dayana- bildiklerini duymuştu. Kendisi bundan daha iyisini yapabilir miydi, sanmıyordu. Rüyasında Mihrimah'ı gördü; bir hanımelinin altında kahkahalarla gülüyordu, ilk karşılaştıkları zaman olduğu gibi, hayat dolu, mutlu bir kızdı.

"Gel" diye fısıldadı elini uzatarak. "Dünyayı bırak gayrı."

Cihan ona doğru gitmeye yeltendi. Fakat yarı yolda bir şey dikkatini dağıttı. Öbür taraftan bir ses geliyordu. Birileri zorla içeri girmeye çalışıyordu. Bir gürültü işitti: ahşap üzerinde çalışan delici bir aletin çıkardığı sesti bu. Derken bir esinti geldi. Birileri pencereyi açmış olmalıydı.

"Kimse yok" dedi bir ses. "Haydi!"

"Hadi bul şu sandığı. Buralarda olmalı."

Ağır bir şey düştü yere küt diye. Bir adam. Arkasından biri daha, iki hırsız, Cihan'm varlığından habersiz etrafta dolanmaya başladı. Yanlarında getirdikleri fener cılız bir ışık veriyordu.

"Iyy, bu koku da ne be?"

"Sıçan ölüsü filan herhalde."

"Bu boktan yerde hazine olduğuna emin misin?"

"Ulan kaç kez söyledim? Bir şey taşıyordu o iki zebella. Gözlerimle gördüm."

"Sarhoş gözlerinle mi, ayık gözlerinle mi?"

"Ben ne dediğimi biliyorum, ahmak herif. Burada bir şey saklı."

Haydutlar! Cihan titredi. Onu dilim dilim edebilirlerdi. Gerçi kaybedecek bir şeyi yoktu. Her halükârda ölecekti. Kuru, boğuk bir ses yükseldi dudaklarından.

"Neydi o?"

Cihan'm nefesi boğazında hırıldadı.

"Kim var orada?" dedi bir tanesi. Sesinden korku damlıyordu. Şayet Cihan bir an evvel bir şey söylemezse onu gul- yabani sanıp tabanları yağlayacaklardı.

"Im...dat" diye yalvarırcasına seslendi Cihan.

Kutuların arasında onu bulmaları uzun sürmedi. Cihan sarf ettiği çabadan bitap düşmüştü. Ayıldığında adamlardan biri omuzlarından tutmuş, dut ağacı silkeler gibi silkeliyordu onu. Öteki adam bu usulü beğenmemişti:

"N'apıyorsun be? Zavallıyı yeterince marizlemişler zaten."

"Ayıltmaya çalışıyorum."

"Hah, aferin. Yaradan'a iyice yaklaştı sayende!"

"Sen ayılt o zaman."

"Git biraz su getir."

Cihan'm başından aşağı bir kova deniz suyu, döktüler; kesik ve sıyrıklardan giren tuz, kemiklerine işledi. Acıyla inledi. Tam o sırada bir başka ses işitti; aşina bir ses. "Lan bir girdiniz buraya, bir türlü çıkamadınız. N'oluyor orada?"

"Bu herifi bulduk ağam. Birileri iyice hırpalamış garibi." Ayak sesleri yaklaştı. 'Yahu bu adam susuzluktan ölüyor, kaz kafalılar! Döve döve pestilini çıkarmışlar, siz de tutup yaralarına deniz suyu döküyorsunuz! Geri çekilin! Cani herifler!" Bir şişe açıldı. Adam mendilini suyla ıslatarak Cihan'm dudaklarına bastırdı. "Da...ha" diye yalvardı Cihan.

"Ağır ol birader. Acele etme."

Kanın, çamurun ve pisliğin altında nasıl bir bahtsızın olduğunu görmek için yüzünü silmeye başladılar. Cihan bir şeyler söylemek istedi ama hali yoktu; bir kelime etse tükenecek gibiydi. Başı önüne düşüverdi.

"Hey Allahım. Getirin şu feneri" diye gürledi aynı ses. "Allah kafamıza bir şey atsın, e mi? Bizim filbaz bu! Ah, bu herif var ya, kuş kadar akıl yok bunda! Buz gibi sulardan çektim aldım yetmedi, zindanlarda çıktı karşıma; al işte şimdi de çöplükte! Başı hiç mi beladan kurtulmaz bir insanın?" Cihan kekeledi: "Ba...laban?"

"Ta kendisi birader."

Cihan güldü. Bir delinin kahkahası gibiydi çıkardığı ses. "Aklını kaybetmiş bu, ağam" dedi Çingenelerden biri. Balaban itiraz etti. "Yok, yok" dedi şefkatle. "Fil kuvveti vardır bizim filbazda. Toparlanır, evvel Allah."

İplerini çözüp ayağa kaldırdılar Cihan'ı ama yürümesine imkân yoktu. Mosmor bir et yığınına dönen sağ ayağı şişmişti. İki adam, kollarının altına girerek taşıdılar. Dışarı çıkar çıkmaz, esen poyraz cam kırıklan gibi battı tenine. Umurunda değildi.

Bitmişti. Şu hayatta, bir defa daha, son sürat dibe doğru giderken, tam öteki tarafı boylamak üzereyken, görünmez bir kuvvet uzanıp ensesinden yakalamış, yeniden yuka- n, hayata çekmişti.

OSUO

Balabancın karısı Cihan'ı kanatlannın altına aldı. Yarala- nna lapa koydu, kesiklerine güvercin pisliği sardı. Sabah akşam gırtlağından aşağı zorla pas rengi bir iksir boca etti. Yanağındaki kesik, ne vakit kıpırdasa kanıyordu; kadının söylediğine bakılırsa dikilmesi gerekiyordu. Söylemekle kalmadı, dikti de. Cihan acı içinde böğürürken kadının elleri bir an olsun titremedi.

İşini bitirince, sevinçle baktı Cihan'a. "Artık hatun kısmından yana bahtın açıldı. Yüzü façalı herif makbuldür. Savaştan döndüm dersin,"

"Savaşa gitmedim ki" diye itiraz edecek oldu Cihan.

"Kuzum nereden bilecekler? Görürsün bak armut gibi düşerler önüne. Ama ayağının hali fena. Lokman'ı çağırmak gerek."

"O da kim?"

"Görürsün" dedi kadın, esrarengiz bir edayla. "Seninle işi bitsin, yeni doğmuş gibi olursun, Allah'ın izniyle."

Aynı gün kısa boylu, dal gibi zayıf adam bir adam uğradı. Sırtındaki paçavralar ve boynundan sallanan tahta kaşıkla dikkate şayan gelmedi Cihan'a. Nasıl da yanılmıştı. Ayağına şöyle bir baktı şifacı. Daha Cihan ne yapacağını soramadan, kaşığı hastanın ağzına soktuğu gibi ayağını avucunun içiyle kavradı. Bir anda var gücüyle çevirdi. Öyle bir feryat etti ki Cihan, Çingene kampındaki bütün çocuklar korkuyla analarına sokuldu. Lokman, kaşıktaki diş izlerini gösterdi sonradan. Cihan'mkinden başka izler de vardı.

"Bunların hepsi kınk çıkık mıydı?" diye sordu Cihan, yeniden

konuşabildiğinde.

"He ya. Bir de doğum yapan kadınlar. Onlar da fena ısınr." Sonra tembihledi: "Gözün sidiğinde olsun." İdrar, altısı san, dördü kırmızı, üçü yeşil ve ikisi siyahımsı olmak üzere on beş farklı tona bürünebilirdi. Şifacı dediğin, hastaya bakarak vakit kaybetmezdi; idranm tetkik ederek anlardı derdini. Adamın ısran üstüne, bir kaba işedi Cihan. Adam kaptaki mai- yi alıp çalkaladı, kokladı, parmağını idrara batınp sonra ağzına götürdü.

"Dahili uzuvlarda bir kanama yok" dedi. "Biraz istiska var. Karasevdaya meyyalsin. Onun haricinde, iyisin."

Bu şekilde dikilmiş, düzeltilmiş, yıkanıp paklanmış olarak yatağa yatmlan Cihan, iki gün kesintisiz uyudu. Üçüncü gün uyandığında, yanı başında oturmuş, bir yandan sepet örerek ona göz kulak olan Balaban'ı gördü.

"Hoş geldin birader. Bakalım bir dahaki sefer nereden kurtaracağım seni."

Yüzündeki dikişler acısa da güldü Cihan.

"Filden n'aber?" dedi Balaban.

"Çota öldü."

"Hay Allah! Üzüldüm be."

Sessizleştiler. İlk konuşan Cihan oldu. "Sence hayvanlar cennete gider mi? İmamlar gitmez diyor."

"Yahu onlar ne anlar hayvanlardan? Çiftçilere sor. Çingen taifesine sor. Kim hayvanlarla yaşarsa ona sor. İmamlar, ner- den bilsin? Sen tasalanma. Cennete gidince ben Allah'a derim. Çota'ya bir güzellik yapması için yalvarırım."

Cihan sırıttı. "Hırsızlık yaparsın. İçki içersin. Kumar oynarsın. Rüşvet verirsin. Kadılara kızıp mallarım yağmalarsın. Yine de cennete mi gideceksin?"

"He ya..." dedi Balaban. "O softa bozuntularına bakıyorum. Sonra da kendime diyorum ki, şayet bu herifler gidiyorsa ben haydi haydi giderim. Böyle tartıyorum günahlarımı." Balaban iç çekti.

“Yazık, babasını tanıyamayacak.”

“Kim?”

“Filin oğlu...”

“Ne? Çota’nın çocuğu mu oldu?”

“*Taçol*[9] Yahu ne sandm? O kadar aşna fişnenin bir neticesi olmaz mı? Zavallı Gülbahar’m gebeliği hiç bitmeyecek gibiydi.”

“Evet” dedi Cihan başını sallayarak. “Hamilelikleri biraz uzun sürüyor.”

“Uzun mu? Sonsuz!”

“Ne isim verdiniz yavruya?”

“Sen bana bir şey anlatmıştın. Kâinatı dört fil taşırmış hani, hatırlıyor musun? Şayet içlerinden biri kıpırdanırsa deprem olurmuş.” Yeni bir sepete başladı Balaban. “Yavruya Penç adını verdim. Beş demek. Dörtten biri, olur da fire verirse, yardıma gelsin diye.”

9.Taço: Doğru.

Cihan’m boğazı düğümlendi.

“Görmek ister misin torununu?” dedi Balaban.

“isterim ya!”

Bir tahtırevana oturtup ahıra götürdüler Cihan’ı. işte oradaydı. Çota’mn oğlu. Kafasını annesinin kamına sürtüyor, hortumunu sallıyordu. Rengi beyaz değil, bir fırtına bulutu kadar griydi. Cihan, anne filin dikkatli nazarları altında bebeği okşadı, ona yemiş uzattı, ikramı keyifle mideye indiren Penç koklanarak daha var mı diye arandı. Akıllı, şüpheci, çevikti. Cihan bir an Çota’ya bakıyormuş gibi hissetti kendini. Bu ufak mahlukta beyaz fil yaşamaya devam ediyordu. Gözleri yaşardı.

Tahtırevan ahırdan çıktı. Avludan geçerken Cihan’m burnuna bir koku çalındı. Zihninin bir köşesini harekete geçiren bir rayiha. “Durun!” diye bağırdı.

Canı yandı zannederek telaşla yanma koştular.

“Bu koku nereden geliyor?” diye sordu Cihan.

“Koku moku yok. Yat hadi, ateşin yükseldi” diye çıkıştı Balaban.

Delikanlılardan biri gülmeye başladı. “Ben anladım neden

bahsettiğini ağam. *Daki dey* ot yakıyordu."

"Ne olur bul bana bu kokunun kaynağım" dedi Cihan.

Az sonra irice bir et beni ve siyah bıyıklan olan esmer bir kadın belirdi. "Ağa beni görmek istediğini söyledi."

"Şu yaktığın şey" dedi Cihan. "Nedir o?"

"Sığırkuyruğu. Pazartesileri ateşe atanz. Bir de bedir vakti. Dumanı uğursuz ruhlan uzak tutar. Şayet hasmın varsa kaynatıp suyunda yıkanmalısın, ister misin?"

"Yok sağ ol, söylesene... Bunu başka kim kullanır? Romanlardan başka, yani?

Bir müddet düşündü kadın. "Nefes darlığı çekenler. Hep yanlannda taşırlar."

"Astımı olanlar" dedi Cihan. Gözlerini kapattı, zeminin altından kaydığım hissetti.

O gece tezek ateşinin etrafında otururlarken Balaban'ın kansı alevlere tutam tutam tuz attı. Altın rengi kıvılcımlar fışkırdı korlardan. Büyülenmiş gibi, gözlerini bu manzaradan ayıramadan, "Yakında gitmem gerekecek" dedi Cihan.

Balaban başmı salladı, er ya da geç bunu işiteceğini biliyordu. "Ne vakit?"

"Görmek istediğim son bir kişi var. Ondan sonra bu şehirde bana yer yok. "

Davud, Cihan'ın intikam insanı olmadığını söylerken haklıydı. Fakat kısmen de haksızdı. Zira Cihan, hayatta aradığı yegâne şeyin saadet olmadığım anlamıştı. Bir şey daha vardı üzerine titrediği: hakikat.

Gümüş çanağın içindeki suya baktı kadın. Sathı dalgalanmış, dibi kararmıştı. Yüzü asıldı, gördükleri hoşuna gitmemişti. Her nefes alışında ıslık gibi bir ses deliyordu havayı. Hali kötülemişti yıllar

içinde. Mor damarlarla dolu, buruşuk elini kedinin başına koydu.

"Görüyor musun ne işler çevirir bizimki? Göründüğü kadar şapşal değil, ha?"

Pencereye doğru baktı, bir esinti geliyordu. Şu beslemeye kaç kere tembihlemişti ama aptal kız, bulduğu her fırsatta ardına kadar açıyordu pencereleri. İçerideki kokuyu def etmek için yapıyordu tabii. Zira sık sık yelleniyor, geğiriyordu kadın. İhtiyardı bedeni. Tıpkı ne kadar silinirse silinsin toz kokan kadim bir kitap gibi bir koku yayıyordu, farkındaydı. Hizmetçiler korkuyordu ondan, *cadıdan.* Gıyabında bu şekilde bahsediyordu herkes ondan.

Sırtındaki ipek esvabın içinde, omuzlan çökük duruyordu. Bazıları elbisesini yaşına göre haddinden ziyade parlak ve süslü bulabilirdi. Umurunda değildi. Kaba kumaş mafsallarının ağrısını azaltmıyordu. Bir hatıralar mezarlığıydı zihni. Allah'la münakaşa etmeyi kesmişti. Herkesi haddinden evvel alıp götürürken onun yaşamasına nasıl izin verdiğini sorgulamıyordu artık. Tam yüz yirmi bir yaşındaydı. Saçlan artık kızıl ve dalgalı değildi, fakat hâlâ nice genç kızınkinden kaimdi örgüleri. Sesi gürdü, kararlıydı. İçinde ikamet eden daha genç bir kadının sesiydi.

Çanağı eliyle itti. Yıllardır oradan seyrettiği adamın onu görebileceğinden korkmuştu sanki. Masanın üstündeki keseye uzandı, açıp içindeki otlardan birazını avucuna serpti ve kokladı. Göğsündeki hırıltı nispeten yatışır gibi olunca kediye dönüp mırıldandı: "Bizi keşfetti şu Hintli. Buraya gelecek. Hazırlıklı olalım."

Gözden düşmüşler hanesi deniyordu adına. Çam ağaçlarıyla yüksek duvarlar arasına saklanmış bir binaydı. Buraya, sultanın gözünden düşmüş cariyeler gönderiliyordu ekseriya. Aşın kıskanç veya hırslılarla, fitne-fesada kanşmış olanlar da sarayda terfi etme ihtimalleri kalmadığı için kendilerini bu çatımn altında

bulabiliyordu, ilaveten, çalışamayacak kadar yaşlanmış veya rahatsızlanmış odalıklann da sonu bura- sıydı. Neticede, genç de vardı sakinleri arasında, ihtiyar da; güzel de vardı, alelade de; sağlam da vardı, hasta da.

Mutsuz bir yerdi. Tavanlarda kahkahalar çınlamaz; halılarda kimse raks etmezdi. Fokurdayan bir yemekten çıkan buhar gibi, müzmin bir hınç tüterdi bacalardan. Söylenen tek tük şarkı da öyle gamlı olurdu ki etrafta tek bir kuru mendil kalmazdı. Buradaki kadınlar geleceği düşünmezlerdi. Şimdiki zamanı da. Sadece mazi vardı. Ha bire eski günlere döner,
yaptıkları hatalara, kaçırdıkları fırsatlara, sapmadıkları yollara, harcadıkları gençliklerine yanarlardı. Isınmak için yataklarına kaynamış taş koyar, gene de hep üşürlerdi. Saçaklardan buzların sarktığı kış gecelerinde, dışarıdaki toprakla beraber kalpleri de donardı. Saraydaki harem ile bu tatsız taklidi arasında büyük farklılık vardı. Kurallara rağmen canlı ve hercaiydi harem; renkli, hareketliydi. Geceleri sürüyle rüya görürdü haremdeki cariyeler. Halbuki *gözden düşmüşler hanesinde* rüyalar bile soluktu.

İşte Hesna Hatun son on beş yıldır burada yaşıyordu. Diğer kadınlan o kadar korkutmuştu ki, onu bahçenin ucundaki kulübeye sürgün etmişlerdi. Umurunda değildi. İstese Mihrimah Sultan'ın ona bağışladığı konağa gidebilirdi. Kendine ait malı mülkü çoktu. Fakat o evi boş ve boğucu buluyordu. Burası daha iyiydi. Hem o baş döndürücü kokulanyla nefesini daraltıp öksürmesine sebep olan güller ve çiçeklerle dolu bahçeyi her gün görmesi gerekmiyordu. Astımı kötüle- mişti. Gene de kimseden yardım istemezdi. İstedikleri kadar nefret edebilir, korkabilir, kaçabilirlerdi ondan, ama kimsenin acımasına izin vermezdi.

"Hepsinin canı cehenneme" dedi. Kendi kendine konuşmuştu gene. Son zamanlarda sık oluyordu. Kafasının içinden geçen ve orada kalsa daha hayırlı olacak şeyleri pat diye yüksek sesle söylüyordu.

Ağır adımlarla yürüyerek ellerini ateşe uzattı. Bahar veya kış

olması bir şey değiştirmiyordu; hep yanık tutuyordu ocağı. Bir parça ısınınca, fırçasını eline alıp, pencerenin pervazında oturan kediye döndü. “Hadi gel, seni güzelleştirelim, ha?”

Kediyi kucağına alıp divana oturdu ve kürkünü taramaya başladı. Hayvan, gözlerinde sıkılmış bir ifadeyle duruyordu.

Kapı çalındı. Taş çatlasa yedi yaşında görünen bir köle zuhur etti. “Bir ulak geldi, nine” dedi çatlak sesiyle. “Acil bir mektup getirmiş sana.”

“Söyle o yalancıya, her kimse çekip gitsin. Acil hiçbir şeyim yok.”

Kadının gözlerine bakmaya cesaret edemeyen oğlan, kendi ayaklarına baktı.

“Ne sallanıyorsun, bre cahil?”

“Adam dedi ki şayet reddederse, söyle ona Mihrimah’tan haber getirdim. Böyle dememi tembihledi.”

İrkildi Hesna Hatun, yanaklarındaki kan çekildi. Asla tehditlere boyun eğen biri olmamıştı, kendini toparladı. “Bunun için sana ne ödedi? Utanman yok mu?”

Oğlanın altdudağı sarkıverdi.

“Sana bağırmanın âlemi yok” dedi kadın. “Git getir o serseriyi madem. Kendim vereyim ağzının payını.”

Hadımlar ve çocuklar hariç hiçbir erkeğin *gözden düşmüşler hanesine* girmesine müsaade yoktu. Hele yabancıların asla. Fakat dadının kendi kuralları vardı. Cadı diye korku salmanın birtakım nimetleri oluyordu neticede.

Az sonra Cihan belirdi. Arkasındaki oğlan, içeriye girmeye cesaret edemediğinden kapıyı kapatıp dışarıda kaldı.

“Bekliyordum seni” dedi Hesna Hatun, gırtlaktan gelen hini tılı bir sesle.

İkisi de saklamaya zahmet etmedikleri bir nefretle baktılar birbirlerine. Kadının nasıl ihtiyar ve zayıf düştüğünü gördü Cihan. Yüzünün her yeri, sürülmüş bir tarla gibi çizgi çizgiydi; sırtı bükülmüş, kulaklan büyümüştü. Uçlan kınalı, bir tutam gümüşi saç

görünüyordu başörtüsünün altından. Her ne kadar tanınmaz hale gelmişse de gözleri değişmemişti; her zamanki gibi kurnaz ve sertti nazan.

"Prensesin adını kullanmaya nasıl cüret edersin? Seni kır-başlatsam yeridir."

"Ne yapayım?" dedi Cihan. "Aksi takdirde beni kabul etmezdin *dada"*

Sadece Mihrimah'm kullandığı bu hitabı işitince irkildi kadın. Ağzı, öfkeyle açılıp kapandı. Bu kelimenin onun üzerinde yapacağı tesiri bilen Cihan, kadının her hareketini inceliyordu. Dimdik ve kaskatı duruyordu; ne eğilmeye ne de el öpmeye yeltenmişti. Bu, Hesna Hatun'un gözünden kaçmamıştı. "Ziyaretini neye borçluyum?" diye sordu. "Ve bu terbiyesiz tavırlarını?"

Kadına doğru bir adım atan Cihan, onun kucağındaki kar beyaz kediyi o an fark etti. Yanında getirdiği saç tokasını itinayla masanın üstüne koydu. "Bunu iade etmek istedim. Sana aitti."

"Pek cömertsin. Benim yaşımda insanın saç tokasına ihtiyacı oluyor tabii" dedi iğneleyici bir edayla. "Bunun için mi geldin bunca yolu?"

"Geldim, çünkü buralardan temelli gidiyorum."

"Yolun açık olsun o halde" dedi Hesna Hatun, hor gören bir tebessümle.

"... ve gitmeden evvel seninle görülecek bir hesabımız var."

"Seninle benim mi? Hiç sanmam."

Cihan derin bir nefes aldı. "Sen bir dadıdan fazlasıydın Mihrimah için. Ona bebekliğinden beri bakmıştın. Sana bağlıydı, bütün sırlarını paylaşırdı seninle."

"Onu ben büyüttüm. Hürrem Sultan'm -Allah o sefil ruhunun taksiratını affetsin- çocuklarına ayıracak vakti yoktu. Hele kızma. Ta ki evlenme yaşma kadar. O vakit de masum kızcağızı kendi oyunlarına alet etti, o başka." Hesna Hatun durakladı, nefesi daralmıştı. "Ona süt analığı yaptığımı biliyor muydun? Mihrimah benim sütümle büyüdü" dedi, yamyassı olmuş sinesine iftiharla

dokunarak.

Cihan, ne teselli edebileceği ne de akıl erdirebileceği bir kederle karşı karşıya kaldığını hissederek sustu.

"Mihrimah ateşler içinde yanarken başucunda ben bekledim, anası değil. Düştüğünde dizlerini ben sardım. Gözyaşlarını ben sildim. îlk kez âdet gördüğünde bana geldi koşa koşa. Ölüyorum zannetti zavallıcık. O vaziyette tokat atılır kızlara. Ama prensese yapamazsın. Ben de sarıldım sıkıca. Ölmüyorsunuz sultanım dedim. Büyüdünüz artık."

Bir deri bir kemik kalmış eliyle kucağındaki kediyi okşadı. "Peki, Hürrem ne yaptı? Sultana mektup yazarken çocuklarını kullanmak dışında? *Dönün artık harpten, aslanım, gelin kollarıma. Evlatlarınız kimsesiz kaldılar. Hasretiniz kalbimde sönmeyen bir ateş oldu, yanıyor. Kızınız Mihrimah gözyaşları içinde.* Her daim böyle saçmalıklar yazardı."

"Sen nereden biliyorsun Hürrem'in mektuplarında ne yazdığını?"

Tiz perdeden bir kahkaha yükseldi. "Haremde sır yoktur" dedi Hesna Hatun. "Hürrem marifetli bir zevceydi ama analığı beş para etmezdi. Oğullarına bir nebze analık etti ama kızım unuttu."

Bir ikindi vaktini hatırladı Cihan. Mihrimah ona ne kadar yalnız olduğunu anlatmıştı. Cihan ise her şeye sahip olan birinin nasıl böyle hissedebildiğine şaşırmıştı o zaman. "Mihrimah çocukken en iyi muallimler getirildi onun için. Babası iyi tahsil almasını istiyordu. Sen de onunla beraber girerdin derslere. Mihrimah seni o kadar severdi ki, sen yanında olmayınca derslerini dinlemezdi. Ona öğretilen her şeyi sen de öğrendin."

"Ee? Günah mı bu?"

"Hiç değil" dedi Cihan. "Hürrem, Mihrimah'ın sana ne kadar bağlı olduğunu anlayamamıştı. Sultanla meşguldü hep. Kızının iplerinin senin eline geçmesine engel olamadı. Fakat sonra bir şeyler oldu. Hürrem seni etrafta istemedi artık." "Sen nereden biliyorsun bunlan?"

"Mihrimah anlatmıştı ama parçaları bir araya getiremedim.

Şimdiye kadar. Hanım sultan neden bu kadar kızmıştı sana?"

"Hürrem..." Bu isim vücudundan atması gereken bir zehirmiş gibi öksürmeye başladı Hesna Hatun. Tekrar konuştuğunda sesi zor çıkıyordu. "Hürrem, çocuklarıyla beraber Bursa'ya gitmek istiyordu. Mihrimahım daha dokuz yaşındaydı. Dadım gelirse giderim dedi. İşte o vakit anladı Hür- rem, kızının beni ondan çok sevdiğini.

"Ve seni saraydan gönderdi."

"Gönderdi vallahi. Benden kurtulmaya çalıştı. Hem de iki kere."

"Sonra ne oldu peki? Nasıl geri döndün?"

"Mihrimah yemeden içmeden kesilmiş ben gidince. En sevdiği tatlıları getirmişler. Bir çocuk tatlıya nasıl hayır der? O demiş. Öyle hastalanmış ki ölecek zannetmişler. Neticede beni çağırmak zorunda kaldılar. Saraya varır varmaz bir tas çorba getirttim, ona kendi ellerimle içirdim."

"Dedikodular o zaman mı başladı?" diye sordu Cihan. "Sana cadı dediler. Prensese büyü yapmakla suçladılar."

"Cadıların en büyüğü Hürrem'in kendisiydi! Herkes biliyordu. Aleyhimdeki dedikoduları yayan da oydu. Ah, ne şeytandı o!"

"iki cadının harbi" dedi Cihan.

Hesna Hatun kibirle baktı. "Velev ki öyle, o ölüp gitti. Bense hâlâ bu âlemdeyim. Gördün hangimiz daha güçlüymüş." Ürperdi Cihan. "Ya İkincisi? Hürrem'in seni iki kez gönderdiğini söyledin."

"O da... Mihrimah'm Rüstem ile nikâhlanacağı vakitti. Hürrem beni ortalıkta istemiyordu. İnanabiliyor musun? Kızımın bana en çok ihtiyacı olduğu zaman beni zorla hacca gönderdi. Tuttukları gibi bir gemiye bindirdiler. Nasıl ağladığımı bir Allah bilir, bir ben."

"Dönüşte gemiye korsanlar saldırmıştı, değil mi?"

"Yok canım, hepsi yalan." Lafını yanm bıraktı, yeni bir nöbete yakalanmış, öksürüyordu. "Hürrem işimi bitirmek istiyordu. Bana tertip kurmuştu."

"Nasıl kaçtın?"

Başını kaldırıp gururla baktı. “Kızım kurtardı beni. Yemeden içmeden kesildi. Öyle çok ağladı ki Sultan Süleyman beni aldırmak için gemiler gönderdi. Bir dadıyı kurtarmak için Osmanlı donanması geldi! işitilmiş şey mi?”

“Kudretin nereden geliyordu *dada?”*

“Büyücülükten diyeceksin, değil mi? Sevgiden! Kızım beni severdi.”

Cihan, gözünü kediden ayırmadan öne doğru eğildi. “Sen de Mihrimah’ı seviyordun. Ama uğruna deli divane olduğun tek kişi o değildi... Bunu yeni anladım. Sultana abayı yakmıştın.” Yüzü karardı kadının. “Esas o bana abayı yakmıştı” dedi iftiharla, “istediği bendim, Hürrem değil. O şirret kadın aramıza girdi.”

“Hakikaten inanıyor musun buna? Aklını oynatmışsın” dedi Cihan fısıltıyla. “Hayallerinde yaşıyorsun.”

Kadın dinlemedi. “O dişi şeytan olmasa Mihrimah benim kızım olabilirdi. Aslında öyleydi. Bizim çocuğumuzdu o. Sultan Süleyman’la benim.”

“Hastasın sen” dedi Cihan. “Hürrem vefat edince Mihrimah memleketin en kudretli kadım oldu. Sen de arkasmday- dm. Gölgeler arasında. Göze görünmeden, şüphe uyandırmadan...” Cihan birden durdu. “O kedi neden hiç kıpırdamıyor?” “Uyuyor. Rahatsız etme” dedi Hesna Hatun. “Niçin geldin buraya?”

“Hakikati öğrenmek için...”

“Hakikat dediğin bir kelebektir, o çiçekten kalkar, bu çiçeğe konar. Sen de elinde bir ağ, peşinden koşarsın. Yakalarsan sevinirsin. Ama fazla yaşamaz. Nazik şeydir hakikat.”

Zor nefes alıyordu kadın, vücudunda ağrımayan kemik yoktu. Yorulduğunu görüyordu Cihan. Fakat daha hazır değildi onu bırakmaya. “Davud’un payı neydi peki bunların içinde?”

Bir gölge dolaştı kadının yüzünde.

“Yıllar yılı onu kullandın, değil mi? Ustamın inşaatlarını sen baltalıyordun, insanlar öldü sizin yüzünüzden. Neden?” Hesna Hatun sertçe okşamaya başladı kediyi. Ne mırlıyor, ne kuyruk sallıyordu hayvan.

“Senden hiç şüphelenmedim. Kimse şüphelenmedi. Bir dadıdan kuşkulanmak kimin aklına gelir ki? Çok akıllıydın, hiç iz bırakmadın.”

“Bırakmış olmalıyım. Aksi takdirde burada olmazdın” dedi kadın aksi aksi.

“Astımın için yaktığın otlar. Mihrimah’ın saçları, elbiseleri öyle kokardı. Geçen gün Davud da aynı şekilde kokuyordu. Sonradan hatırladım.”

“Burnun iyi koku alıyormuş Hintli.”

“Filden öğrendim.” Cihan duraklayıp sakalını sıvazladı. “Davud’u kullandın, ama sonra zapt edemedin. Artık seni dinlemiyor, değil mi?”

Kedisini kendine çekmiş, bir kaya parçası gibi hareketsiz oturuyordu kadın.

“Neden yaptın bunları? Para için mi? Kudret için mi? Kim rüşvet verdi sana? îtalyanlar mı? Onlar mı durdurmaya çalışıyordu ustamı?”

“Saçmalama” dedi Hesna Hatun. “Hakikati bilmek mi istiyorsun? Dinle o vakit. Zannediyor musun bunları Mihrimah'ın bilgisi olmadan yapabilirdim?”

“Yalan. Mihrimah öldü. Onu suçlama” dedi Cihan, titrek bir sesle. “Kabahati nasıl ona atarsın? Onu sevdiğini zannetmiştim.”

“Herkesten çok sevdim. Her şeyden çok. Ve bu yüzden o ne isterse yaptım. Nedenini hiç sormadım.”

“Yalancı!”

“İnsan neye isterse ona inanır” dedi kadın, hırıltılı bir sesle.

Endişe, yaklaşan bir fırtına gibi gelip yerleşti Cihan’m yüzüne. “Mihrimah neden ustamı güçten düşürmek istesin? Onunla ne alıp veremediği var?”

“Senin ustanla bir derdi yoktu. Kendi babasıyla vardı.”

“Sultan Süleyman’la mı?”

“O şirret Hürrem yanıltıyordu sultanımı. Kendi oğullarını öldürdü, Mihrimah’m kardeşlerini. İbrahim Paşa’yı öldürdü.

Mihrimah'm amca dediği adamı. Sultanın eşi ben olsaydım bunlar olmazdı. O korkunç cürümleri işlemezdi. Yanlış insanın refakatindeydi zavallı padişahım."

Cihan bakakaldı, ne diyeceğini bilemiyordu.

"Mihrimah kaç kere babasına kızıp ondan uzaklaşmak için dairesini haremin içlerine taşıdı, biliyor musun? Sonra hep geri döndü ama... Onu severdi. Zavallı yavrumun kafası karışmıştı, inşaatları tamamen bozmak değildi ki niyetimiz. Sadece yavaşlatmak istemiştik. Sultanın kibri ff&ıs&n diye."

"Anlamıyorum..."

"Mihrimah hâzineden zengindi. Ondan kudretlisi yoktu. Fakat kalbi kırıktı. Kardeşlerini öldürdüğü için babasını affetmedi. Bir de onu Rüstem'le evlendirdiği için tabii. Ne berbat evlilikti o, Allah biliyor. Mutsuzdu. Mihrimah annesi gibi kalpsiz değildi ki. Başka bir kadından doğmuş diye Mustafa'nın öldürüldüğüne sevinmedi. Hürrem kendi çocuklarından birinin tahta çıkmasını arzu ediyordu. Ama Allah büyüktür. Süleyman, Hürrem'den olan oğullarım da öldürdü nihayetinde."

Bu kadar çok bilginin istilası altında başı dönen Cihan köşede duran sandığa yürüyüp üstüne oturdu. Oradan ihtiyar kadının kucağındaki kediyi görebiliyordu. Gözleri bir tuhaftı; biri zümrüt yeşili, biri mavi, her ikisi de donuktu.

"Zaten kazalar Süleymaniye Camii'yle beraber başladı" diye mırıldandı Cihan.

"Gaye durdurmak değil, sadece inşaatı yavaşlatmaktı. Padişahın cam bir parça sıkılsın istedik. Buralara varacağını nerden bilelim?"

"işimizi sekteye uğratmak için bizden birini maşa olarak kullandınız."

"Her birinizi tek tek düşündük. Nikola ürkekti. Yusufa yaklaşamadık; midye gibi kapalıydı. Seni ayrı tuttuk, yedek- ■ te. En iyisi Davud'du. Öfkeliydi, azimliydi."

"Ama Davud zamanla sizi dinlemez oldu!"

"Başta itaat ederdi. Sonra gözünü hırs bürüdü. Sultan Süleyman göçünce onu çağırıp artık bir son vermesini istedik. Dinlemedi. Ustanızla bir derdi vardı herhalde."

Bir bulantı sardı Cihan'ın içini. "Davud'un üstünde senin otlarının kokusunu aldığımda ustam çoktan ölmüştü. Neden hâlâ görüşüyordunuz?"

Durdu kadın. "Davud onun mimarbaşı olmasına yardım etmemi istedi. Şayet etmezsem bunca yıldır yaptığımız her desiseyi ifşa edeceğini söyledi."

"Tehdit etti seni!" dedi Cihan. "Peki, ustamın vasiyetnamesine ne oldu? Halefi olarak Davud'u mu istiyordu hakikaten?" "Hayır" dedi kadın gayet sakin. "Akimdaki şendin."

Cihan hayretle baktı. "Ne?"

"Ustan öyle yazmıştı. Seni seçmişti. *En meraklı kalfam, asi ruhlu ama kalbi temiz Cihan...* Vasiyetnamenin bir nüshasını evinde tutuyordu. Biri de mimarların Vefa'daki evrak hazinesindeydi."

Cihan allak bullak olmuştu. "Davud bu nedenle mi kütüphaneyi aldı? Vasiyetnameleri yok etti... değil mi?"

"Bütün nüshaları yok ettiğinden emin olmak istiyordu" dedi kadın. "Tamam işte, artık her şeyi biliyorsun. Hadi git, yoruldum."

Yüzünü pencereye döndü, artık Cihan'la ilgilenmiyordu. Batan güneşin ışığında, unutulmuş bir heykel gibiydi yüzü. "Beni hiç sevdi mi?" diye sordu Cihan.

"Böyle aptalca bir şeyi neden merak edersin?"

"Bilmem gerek. Yıllar yılı ne vakit başka bir kadını arzulasam kendimi kabahatli hissettim."

Küçümseyerek baktı kadın. "Sen kimdin ki? Hayvan terbiyecisi! Dağa uzanan bir fare! Sultanın biricik kızına âşık bir filbaz! Bir de kalkıp bana onun seni sevip sevmediğini sormaya cüret edersin? Seninki safdillik değil, salaklık."

Kadın kolunu oynatınca Cihan kediyi görebildi. Yıllar önceden bildiği Kakule'ydi bu. içi doldurulmuştu. Gözlerinin yerinde bir çift kıymetli taş vardı; solundaki safir, sağındaki zümrüt.

"Düşkündü sana. Ama bir kolyeyi sever gibi... Güllü lokumu

beğenir gibi. Her gün yersen sıkılırsın. Aralarda tadımlık görürdü seni. Yoksa seni niye sevsin, Sümbül Oğlan?"

Cihan dudaklarını sıktı; söyleyecek bir şeyi yoktu.

"Budala" diye fısıldadı kadın. *"Benim güzel budalam.* Böyle derdi sana. Aşk denir mi buna? Denmez, elbet."

Ayağa kalkan Cihan sendeledi. Kadını o an, oracıkta öldürebilirdi. Kendi başörtüsüyle boğabilirdi. Kapı kapalıydı. Kimsenin ruhu duymazdı. Duysa bile ağlayan olmazdı arkasından.

Hesna Hatun'a doğru bir iki adım attı, gözlerindeki korkuyu gördü. "Kaç yaşındasın *dada*? Yüzün üstünde olmalı. Ebedi hayata mahkûm edildiğin doğru mu yoksa?"

Hesna Hatun tam gülecekken kuru bir öksürükle durdu. "Bir tek... ben değildim."

"Ne demek bu?" Ama daha kelimeler ağzından dökülürken cevabı sezmişti.

"Düşün, güzel budala. Hangi zanaatkâr, hangi ressam, hani sanatçı arzu etmez benim kadar uzun yaşamayı?"

Cihan başını iki yana salladı. "Şayet ustamı kastediyorsan, o örnek bir insandı. Senin gibi cadıyla alakası yoktu." "Kaç yaşında öldü peki?" dedi dadı. Kıs kıs güldü.

Birdenbire Cihan öne atıldı; ölü hayvanı kadının kucağından çekip aldı.

"Geri ver onu bana" diye bağırdı Hesna Hatun.

Cihan durdu, dadıya baktı ve kediyi ateşe attı. Hayvanın kürkü bir anda tutuşuverdi; mücevherden gözleri alevlerin arasından parlıyordu.

"Bırak da ölüler huzur içinde yatsın" dedi Cihan.

Gözlerinden yaşlar süzüldü Hesna Hatun'un. Öfkeden çenesi titriyordu. "Sana beddua ediyorum Hintli. Sana lanet okuyorum."

Cihan, kapıya seğirtti. Eşikten adımını atarken işitti kadının son kelimelerini.

"İnşallah, gün gelir, diz çöküp yalvarırsın, al artık canımı

Allahım, yeter, tahammülüm kalmadı diye. İnşallah O da işitir yakarmalarını... inşallah görür çektiğin ıstırabı ve acır sana... acır Sinan'ın zavallı çırağına, lâkin yine de... yine de müsaade etmez ölmene. Benim yaşıma gelesin inşallah, sürünesin..."

OÎB*O*

Balaban her sabah adamlarından birini limana gönderiyordu: "Git bak bakalım, fırtına geçmiş, bulutlar dağılmış mı?" Her seferinde aynı haberle dönüyordu casus: "Bulutlar orada, ağam. Dağılmaya niyetleri yok."

Davud'un yardakçıları kulübeye geri dönmüş, Cihan'm kaçtığını anlamışlardı. O gün bu gündür fellik fellik her yerde onu arıyorlardı. Neyse ki şehirdeki tüm dilenciler, kapkaççılar, kalaycılar, çerçiler, çöpçatanlar, bohçacılar ve ipsiz sapsızlar Balaban'm gönüllü casuslarıydı. Bu sayede Davud'un ne yapmaya çalıştığım önceden kestirebiliyorlardı. Adamları limanda kol geziyor, seyyahları durdurup bakıyor, yükle

nen emtiayı yüklüyorlardı. En iyisi deniz yoluyla gitmekten vazgeçip şehrin kapılarından çıkan bir arabanın içine saklanmaktı. Bir kez paçayı sıyırdıktan sonra başka bir limanda şansını deneyebilirdi - İzmir'de veya Selanik'te mesela. Fakat ne kadar saçma da olsa, İstanbul'a nasıl geldiyse öyle ayrılmayı koymuştu kafasına Cihan. Ve Davud da, onu gayet iyi tanıdığı için, bir şekilde bu inadını sezmişti.

Balabanla Cihan kafa kafaya bir çare aradılar ve limana tebdil-i kıyafet gitmenin daha emin olacağına karar verdiler. "Roman'ım desem inanırlar" dedi Cihan. Benzer şekilde giyinip bir arada dolaşırlarsa olabilirdi bu iş.

Balaban'ın aklı yatmamıştı. "Bizim gibi fena muamele görmek istemezsin."

Cihan'ı tacir kılığına sokmayı düşündüler. Şayet zengin biri olduğu izlenimi verirse gemiye binmesi kolaylaşırdı. Ama bu sefer de denize açılır açılmaz gemiciler onu donuna kadar soyardı. Zengin değil, itibarlı görünmesi gerekliydi. Nihayetinde, Italyan bir ressam kılığına girmesi uygun bulundu. Şark'ı dolaşmış, memleketine dönen bir hayalperest olacaktı. Tasvirlerini soran çıkarsa onları önden yolladığını söyleyecekti. Her şey ümit ettikleri gibi giderse on gün içinde Floransa'ya varabilirdi.

Balaban'ın adamları kıyafeti kolayca buldular, bir de boyunu tutturabilselerdi. Getirip bir torba esvap verdiler - keten bir mintan, kollan tuhaf kesimli bir cepken, deri bir yelek ve diz üstünden bağlanabilen bir nevi potur. Hepsi de has kumaştandı ve hepsi de büyüktü. Venedik doçunun kâtibini soymuşlardı anlaşılan.

Cihan bunlan giyince Balaban sınttı. "Sinyor Cihanniani, çekmişsiniz!"

Hınzır oğlanlar gibi gülüştüler. Neyse ki Balaban'm karısı kıyafetleri küçülttü. Cihan'm saçma ve sakalına kına yaktılar. Kafasına morlu-siyahlı, kadife bir şapka oturttular. Ci* han bile tanıyamazdı artık kendini. Yara beresi iyileşmişti. Sadece yanağındaki yara izi kalmıştı, unutmak istediği o geceden yadigâr.

Aynlık günü çatınca, Balaban ve adamları bir eşek arabasına doluştular. Cihan'ın şerefine çiçeklerle donatılmıştı. Titrek dedeler, geveze amcalar, asabi yeğenler, ufacık veletler... Arabaya o kadar çok insan doluşmuştu ki, zavallı eşek, bırakın gitmeyi, kıpırdayamıyordu bile. Çingenelerin at sürmesini yasaklayan kanuna söverek ve kendi aralarında kavga ederek, birbirlerini evde kalmaya ikna etmeye çalıştılar - beyhude. Her erkek gelmek istiyordu Cihan'ı uğurlamaya. Nihayetinde üç araba hazırladılar. Alacalı bulacalı bir kafile halinde, onlara sanki başka bir Âdem ile başka bir Havva'nın torunlarıymış gibi yarı hayret, yarı küçümsemeyle bakan ahaliyi görmezden gelerek, sokaklar boyunca ilerlediler.

Yolun ortalarında Balaban'm dayısı bir türkü tutturdu; sesi boğuk ama yumuşaktı. Meltemde dağılıyordu. Oğlanlardan biri kuşağından çıkardığı kavalla nağmeyi yakalayıverdi. Türkünün neden bahsettiğini sordu Cihan. Dedi ki Balaban: "Adamın biri düğüne gider. Bakar herkes şen şakrak oynayıp içiyor. O da oynar, n'apsm. Ve ağlar."

"Niye ki?"

"Çünkü kıza âşıktır, salak. Kız da onu sever. Ama başkasına verirler."

Cihan'm göğsü daraldı. Türkü sonlandı. Evvela sözler bitti, sonra nağme. Tuhaf bir hüzün çöktü üstlerine. Limana yakın bir tepede durdular.

"Burada bırakalım seni" dedi Balaban. "Böylesi daha iyi."

Birer birer aşağı atladılar. Herkesi tek tek kucaklayıp, ihtiyarların ellerini, çocukların yanaklarını öptü Cihan. Hepsiyle helalleştikten sonra Balaban'a doğru yürüdü. Berikinin elin-

de bülbül yumurtası gibi mavimsi bir şey olduğunu fark etti. “O da ne?”

“Muska. *Daki dey* yolladı, nazardan korusun diye. Denizdeyken baş aşağı tak, karaya çıkınca düz.”

Cihan’m boğazına bir yumru oturdu. “Sana çok şey borçluyum.”

“Aile arasında lafı mı olur” dedi Balaban gülümseyerek. Birden ciddileşti. “Bak ne diyeceğim. Şu fahişe... Sorup soruşturduk. Hep sekiz kadın varmış Hüzünler Hamamı’nda.” “Yani?”

“Yani hâlâ sekiz hatun var. İşittiğime göre ne ayrılan olmuş, ne gelen.”

“Ne diyorsun?”

“Cenaze filan da olmamış. Bir tuhaflık yar. Hayat boyu vicdan azabı çekmeni istemem. Kimseyi öldürmedin birader. Hepsi bir oyundu muhtemelen.”

“Ama o cüce kadın... Zeyneb” dedi Cihan. “Benden yanaydı.” Balaban iç geçirdi. “Gidiyorsun diye üzülüyorum ama senin için seviniyorum. İstanbul’da duramayacak kadar safsın. Ne çabuk inanıyorsun insanlara.” Çeribaşı Cihan’ı tutup kendine çekti ve midesine yalandan bir yumruk attı. “Ulan, sen gidince ben kimi kurtaracağım?”

Cihan güldü. “Çota’nm oğlunu kurtarırsın. İyi bak ona.” “Dert etme. Ne müthiş bir babası olduğunu anlatırız artık.” Balaban dönüp arabaya atladı ve dizginleri eline aldı. Adamları da Cihan’m omzuna birer birer vurarak arabalara bindiler. Hareket ederken herkes el sallıyordu, Balaban hariç. Çeribaşı duygulanmıştı. Gözlerini kaçırdı. Uzun, koyu saçları rüzgârda savrularak uzaklaştı. Tam köşeyi dönecekken araba durdu ve Balaban arkaya baktı. Hüzünlü bir tebessüm geçti aralarında. Elini kalbine koydu Balaban. Elini kalbine koydu Cihan. Öylece ayrıldılar.

Etine bıçak saplanmış gibi hisseden Cihan bir ağaç kütüğüne çöktü. Kaderinde ne olduğunu bilmiyor, bir kez daha cahil cesaretiyle atılıyordu. Dönüş yoktu artık. Güneş semada yükselmeye başlarken o da kalkıp yola düştü.

Liman, seyyahlar, denizciler ve kölelerle dolup taşıyordu. Fırtınadan sonra karaya vurmuş yüzlerce balık gibi bir araya gelmiş, aynı havayı soluyorlardı. Rıhtım, canlılığı ve büyüklüğüyle, daha ayak basar basmaz alıverdi onu içine. O gün etrafta bir sürü gemi vardı; sadece birkaçının yelkenleri sefere hazır vaziyetteydi. Venedik yolcusu üç direkli karak zarif ve asildi. Cihan ona yöneldi.

Madem Italyan bir ressam kılığmdaydı, karşısına çıkan her tuhaflığa ilgiyle bakıyor, her kadına şapka çıkararak selam veriyordu. Kıl mintanlı ve cüppeli Cizvit rahipleri ve parmaklarında sabit mürekkep izleriyle rical vardı etrafta. Adamın biri, safkan bir atı kıyıdan gemiye uzatılmış bir kalastan çıkarmaya çalışıyordu. Onu nereye götürdüklerini merak etti Cihan; yolculuktan sağ çıkabilecek miydi? insanların hırslan ve hevesleri uğruna hayvanlar oradan oraya taşmıyordu.

Aniden onlan gördü. Davud'un iki sağır-dilsizi kalabalığın içinde ağır ağır ilerleyerek onun bulunduğu tarafa geliyorlardı. Cihan nefesini tutarak bekledi. Adamlar onu tanımadan geçip gittiler. Bir an sonra, keskin bir feryatla yırtıldı hava. “Dur ulan!”

Şahane at şaha kalkmış, seyisini suya atıvermişti. Limana dalga dalga yayılan kahkahalar, küheylanın kalabalığa doğru koşmasıyla, yerini çığlıklara bıraktı. Sudan çıkarılan seyis küfürler yağdırıyordu. Cihan yanma koştu. “Atın adı ne?”

Adam kaşlarını kaldırdı. “Abanoz.”

Hayvanın peşi sıra seğirtti Cihan. “Abanoz” diye seslendi, sesini mümkün olduğunca sabit tutmaya gayret ederek. Sibiryalı Taras’tan öğrenmişti. Atlar isimlerini bilmezdi tam olarak. Ama tamdık sesleri yakalar ve seslerin ardındaki niyeti hissederlerdi. Cihan birbiri ardınca teskin edici kelimeler fısıldayarak adım adım yaklaştı. Dizginlerinden yakalayarak boynunu şefkatle okşadı küheylamn.

Birdenbire bir sezgiyle arkasına döndü Cihan. Orada, sadece birkaç adım ötede duruyordu sağır-dilsizler; yüzlerinde okuması imkânsız ifadelerle, gözlerini bile kırpmadan bakıyorlardı. Cihan’m

göğsü sıkıştı. Ensesinden aşağı ter aktı. Durup dururken dikkatleri üzerine çekmişti.

Tam ne yapacağını tartarken, görünmez bir bıçakla kesilmiş gibi ikiye ayrıldı kalabalık. Fransa sefiri geliyordu. Çota'nın bedenini teşrih eden adam. Vücudunu saran işlemeli ceketi ve yemyeşil kadifeden, kabarık etekli elbisesiyle yanında yürüyen karısı, etraftaki koku yüzünden yüzünü buruşturmuş, burnuna da bir mendil tutmuştu. Cihan'ı tanımadan yanından geçtiler. Hemen arkalarından koşturan hizmetkâr sürüsü, içlerinde tıslayan, öten, havlayan envai çeşit mahluk bulunan kafesler taşıyordu. Mösyö ve Madam Brèves, hayvanat bahçelerini de yanlarına almış, Fransa'ya dönüyorlardı. Parlak tüyleriyle tavus kuşlan, bülbüller ve papağanlar; bir şahin, bir atmaca ve bir de sultanın hediyesi koca gagalı bir tuti vardı. Ama herkesin görmeye can attığı, maymunlardı: asilzadeler gibi giydirilmiş bir dişi ve bir erkek şebek. Mösyö ve Madam Brèves, kendi kıyafetlerinin ay- mlanndan diktirtmişti onlara. İpek ve kadifelere bürünmüş o iki maymun, yan ürkek, yan şen gözlerle kalabalığı seyrediyordu. Dişi olan zaman zaman dişlerini göstererek, kendisine gülen insanlara gülüyordu.

Arbededen yararlanıp sıvıştı Cihan. Bir kere bile dönüp bakmadı arkasına. Sandıklann, halatlann, kalaslann arasından ve gemicilerin, hamalların, dilencilerin ortasından geçti. Epeyce ileride bir karak daha vardı. Nereye gittiği hususunda en ufak fikri yoktu ama ona doğru çekildiğini hisset-
ti. Davud'un adamlarına, Italyan limanlarına giden gemilere bahusus dikkat etmelerini söylemiş olabileceğini anladı. Başka istikamete giden bir gemiye binmek daha akıllıca olacaktı.

"Yabancıları almıyoruz" dedi kaptan. "Haydut olmadığın ne belli?"

"Ressamım" dedi Cihan ve adamın ispat için kendi tasvirini çizmesini istemesinden çekinerek hemen ekledi: "Manzara resimleri yaparım."

"Para kazamyor musun bari?"

“Cömert bir hami bulursam...”

“Oh ne âlâ! Bizim sularda kıçımız çıkıyor. Sen git iki boya bir fırçayla krallar gibi yaşa. Yok, gelemezsin. Uğursuzluk getirir senin gibiler.”

“Vallahi uğur getiririm” dedi Cihan. “Şu ufak hediyeyi kabul buyurun.”

Kesesini çıkarıp masanın üstüne boşalttı. Gözleri ışıldayan kaptan uzanıp paralardan birini aldı, kenarını ısırdı. “Pekâlâ. Ortalıkta fazla dolaşma. Bizim oğlanlarla yemek ye. Sakın gözüme görünme.”

Kaptan Garreth belasını görmüştü Cihan. Bu adamdan mı korkacaktı? Başını salladı. “Söz kaptan.”

Yelken açtıklarında güverteye çıktı. Çarşıları, türbeleri ve kubbeleriyle parıldıyordu şehir. Süleymaniye’nin ve Şehzade Camii’nin minarelerini seyretti. Ayasofya’nın kubbesine baktı. Ve adını aldığı kadın gibi sırlarla, hikâyelerle dolu Mihri- mah Camii’ni gördü. Sağ elini kalbinin üstüne koyarak selamladı onlan; inşaları esnasında dökülen terleri, edilen duaları, beslenen ümitleri andı. Hürmeti sadece insanlara değil, aynı zamanda taşa, ahşaba, mermere ve camaydı; tıpkı ustasından öğrendiği gibi. Martılar, uğurlamak istercesine çığlıklar atarak peşlerinden uçtular. Rüzgâr kuvvetlenince yorulup şehre döndüler. Tuhaftır, onların bu hali kendi ve- dası kadar buruk geldi Cihan’a.

O #8O

Hesna Hatun’un *tehdidini ciddiye* almadım. Cadı da olsa bedduasının tutacağına inanmadım. Tutsa bile ne gam, niye rahatsız olacaktım *ki?* Kim istemezdiyüz küsur yaşına varmayı? Hangi mimar, hangi şair? Şimdi biliyorum halbuki, suretlerin bizi aldattığını. Nimet zannedip sevindiğimiz nice şeyin aslında *külfet* çıktığını...

Kararlılık ve heyecan içinde *bir limandan diğerine* seyahat ettim. Romaya, Fransa’ya, *İngiltere’ye* ve Sancha'yı bulmayı umduğum

İspanyaya *gittim, fakat dilsiz çırağın izine rastlayamadım. Herhangi bir* loncaya dahil olmadığım için *doğrudan iş* alamıyordum. Fakat başka mimarlar için ücret mukabilinde çizim yaparak zanaatımı dolaylı olarak icra *edebildim.* Eğer ortada bir büyü varsa, bana kuvvet vermişti ama genç görünmemi sağlamamıştı. Dinç hissetsem de ihtiyarlığım belli oluyordu. İnsanlar *tuhaf ve karanlık* bir şeyler döndüğünü seziyor, ha bire kaç yaşında olduğumu *soruyordu.* Doksan altı, doksan sekiz, yüz iki... onlara hakikati söylediğimde hayretle bakıyorlardı. Şeytanla mukavele yapıp yapmadığımı merak ediyorlardı. İster Doğu olsun ister Batı, ne yöne gidersem gideyim mutat olandan daha fazla yaşamış birine şüpheyle bakıyordu *herkes.* Vebayı görmüştü bu insanlar ve daha *nice felaketi* Açlık *kuraklık çekmiş,* savaşlarda *telef olmuş, hastalıklarda* sapır sapır dökülmüşlerdi. Benim gibi yüz yaşını *geçkin* adama tahammülleri *yoktu.* İşte o vakit düşünmeye başladım cadının haklı olabileceğini.

Belki de ustam onunla bir akit yapmıştı. Bildiğim tekmil zanaatkarlardan daha uzun yaşamıştı Sinan. Herhangi *bir faninin tahayyül edemeyeceği kadar* çok bina inşa etmişti. Bir *noktada o* da
Hesna Hatunun otları gibi, kokmuş olabilirdi, ama zihnimi ne kadar zorlarsam zorlayayım böyle bir şey hatırlayamadım. Sonra vazgeçip bunun bir nihayete ermesini istemişti. Ölmeden önce cadıyı ziyaret etmişti. Son defa. Bu doğruysa, demek büyüyü bozmanın bir yolu vardı ve ben İstanbul'u terk ederek bu şansı kaybetmiştim.

Yıllar gelip geçti. Neredeyse yüz beş yaşındayken Portekiz'e giden bir gemiye bindim; oradanyeni dünyayayelken açılabildiğini işitmiştim. Güneşli bir ikindi vakti, ön güvertede bir adam çarptı gözüme. Yüreğim hopladı. Balaban sandım. Sevinçle atıldım. O değildi tabii.

“Affedersin, seni başkası sandım" dedim.

“İyi birine benzettiysen dert değil” dedi yabancı. “Gel, otur, güneş varken tadını çıkarmalı.” Bana başından geçen serüvenleri anlattı. Konuşmaktan yorulduğunda neyle iştigal ettiğimi sordu. Mimar olduğumu ve kiminle çalıştığımı duyunca, “Madem öyle muhakkak Agraya gitmelisin” dedi. “Adaşın Şah Cihan, karısının hatırasına bir saray dikiyor.” Omuz silktim ama meraklanmıştım. “Ne olmuş ki karısına?” diye sordum.

“Doğum yaparken ölmüş” dedi. Oralı olmadım. “Ben o tarafa gitmiyorum, yolumun üstü değil" dedim. Yüzüme baktı. “O zaman rotanı *yeniden* çiz. Yol değil, yolcu değişir" dedi. Hindistan'a vasıl olduğumda sene ı632ydi; niyetim şu herkesin dilinden düşmeyen inşaatın nasıl bir şey olduğunu görmekti, o kadar.

Bazı şehirlere kendi istediği için gider insan; bazılarına da *şehir* istediği için. Buraya ayak bastığı an, Agra’mn ta en ba- şmdan beri onu çağırdığı hissine kapıldı Cihan. Oraya gelir* ken, yolda, şah ve sarayı hakkında o kadar çok şey dinlemişti ki, tamdık bir yere dönmüş gibi hissetti kendini. Havadaki mayhoş ve keskin kokulan içine çekerek etrafta dolandı; tenini okşayan güneş, yara izini sızlattı.

Yamuna Nehri kıyısındaki inşaatı görmeye gitti. Orada, Türkçe bilen bir seyyah vasıtasıyla çizimcilerle tanıştı. Mesleki sicilini dinleyip, mimar Sinan’ın mührünü görünce, Cihan’ı hemen kalfalanna götürdüler. Koca burunlu, kalın kaşlı, güleç yüzlü bir adamdı. İsmi Mir Abdülkerim’di. Cihan’m yanında getirdiği çizimleri itinayla, beğeniyle inceledi. “Vezir-i azamla tanışmadan bırakmayız seni” dedi.

Bu vasıtayla, birkaç takdimi müteakip kendini, adaşı olduğu şahın huzurunda buldu Cihan. Tahtında oturan hükümdar, kaybının acısıyla ışıldayan mağrur gözleri, kederden beyazlamış sakalı, mateminin nişanesi olarak büründüğü sade kıyafetiyle Sultan Süleyman'ı hatırlattı ona. Sevgili zevcesi, "Sarayın Mücevheri" Mümtaz Mahal'in, ona on sekiz yılda on dört evlat veren kadının vefatıydı şahı böyle kederlendiren. Merhumenin naaşı, Tapti Nehri'nin kıyısına defne- dilmişti. Şimdiyse Agra'ya getirip ebedi istirahatgâhma defnedeceklerdi.

Hiçbir kadını onun kadar sevmemişti şah. Dediklerine göre, Mümtaz Mahal'e bağlılığı o dereceydi ki, bütün fermanlarını evvela ona okutur ve ancak o tasdik ederse saltanat mührünü vururdu. Sadece zevcesi değildi Mümtaz; can dostu, sırdaşı ve akıl hocasıydı. Onun kaybı tesellisiz bir yeise düşürmüştü şahı. Geceleri hâlâ onun dairesine gidiyor, boş odalarla karşılaşınca gözyaşlarına boğuluyordu.

Daha genç olsa, şahla tanışınca utanır sıkılırdı Cihan. Yüzü yanar, avuçları terler, yanlış bir şey söylerim korkusuyla kekelerdi. Artık böyle hissetmiyordu. Ne saklayacak bir şeyi, ne de bir beklentisi olduğundan, sakin ve serinkanlıydı. Bu
yeni ruh hali nereden gelmişti bilmiyordu ama keşke daha evvelden sahip olsaydı. Hayatı boyunca karşısına çıkan her padişah veya vezirin huzurunda böyle emin durabilseydi keşke. Bir vakitler ustasında görüp beğenmediği o dengeli mizaca şimdi kendisi kavuşmuştu.

•

Şah, Mimar Sinan hakkında hayret edilecek kadar çok malumat sahibiydi. Cihan onun sorduğu her soruya kısa ama samimi cevaplar verdi. Ecdadı Babür'ün aksine, bu Şah Türkçe bilmiyordu. Farsçadan Türkçeye, Türkçeden Farsça- ya bir tercüman vasıtasıyla anlaştılar. Arada kimi ortak kelimeler yakaladılar, ağa takılan kelebekler misali.

Derken mülakat sona erdi. Tam Cihan odadan geri geri çıkarken, "İşittiğime göre hiç evlenmemişsin" dedi şah. ''Neden?" Cihan

durdu. Bir sessizlik kapladı divanhaneyi. Sanki tekmil divan, onun ne söyleyeceğini işitmek için bekliyordu. "Birini sevdim şah hazretleri..."

"Sonra ne oldu?"

"Hiç" dedi Cihan. Aşk masalları ve kahramanlık destanlarıyla büyüyenler bunu pek anlayamazlardı ama aşk dediğin çoğu zaman koca bir hiç ile sonlanırdı. "Ulaşamayacağım biriydi ve beni sevmiyordu. Kısmet değilmiş."

"Başka kadın mı yoktu?" dedi şah.

Cihan aynı şeyi ona sormak isterdi. O neden hâlâ yas tutuyordu karısının arkasından? Şah anlamış gibi gülümsedi. "Belki de yoktu" dedi.

Ertesi gün ikindi vakti saraydan bir mektup aldı Cihan: Işıklı Türbe'yi -*Ravza-i-münevvere'*yi— inşa edecek iki sermi- mardan biri tayin edilmişti. *Rupi ve eşrefi* cinsinden yüklü bir maaş ve her altı ayda bir mükâfat alacaktı. Fakat esas aklında yer eden, mektubun başka bir satırı oldu: *Eşi benzeri olmayan ve cümle âlemce bilinen muteber usta Mimar Sinan'ın rahle-i tedrisinden geçen Cihan Han'ın, Kıyamet Günü'ne kadar nesilden nesile hayranlık uyandıracak şanlı bir türbenin inşaatına yardım etmek için topraklarımızda kalmasını emr ve talep ediyorum.*

Kabul etti Cihan. İnşaatçılara dahil oldu ve yabancı bir memlekette olduğu halde gariptir, evindeymiş gibi rahat hissetti kendini. İnşaat devasa boyuttaydı. Pahalıydı. Zorluklarla doluydu. Binlerce amele durmadan didiniyordu. Sahanın bir ucundan bir ucuna yürüyen biri, envai çeşit lisana kulak misafiri olabilirdi. Buharalı heykeltıraşlar, Isfahanlı taşçılar, Tebrizli hakkâkler, Keşmirli hattatlar, Semerkantlı ressamlar, Floransalı bezemeciler ve Venedikli kuyumcular vardı. Binanın bir an evvel bittiğini görebilmek için dünyada işine yarayacak kim varsa çağırmıştı şah. Müşkülpesent ve inatçı biri olarak her şeye karışıyordu; neredeyse oturup çizimle- ri de kendisi yapacaktı, iki günde bir, mimarlarla meclis kuruyor, sorular soruyor, fikir bildiriyor ve başında taç

olanların sık sık yaptığı gibi, karşılanması imkânsız yeni istekler çıkarıyordu.

Cihan İstanbul'daki bazı duvar ustalarına mektup yazarak onları Hint diyarına davet etti. En sevdiği talebesi Isa'nın olumlu cevap vermesi onu bilhassa sevindirdi. Isa'ya ve onun gibi yetenekli genç kalfalara karşı babacan bir şefkat hissediyordu. Acaba Sinan da onlar için benzer hisler beslemiş miydi? Şayet öyleyse, bunu zamanında anlayamamış olması ne kadar yazıktı.

Sahada filler de vardı. Erkek ve dişi, genç ve yaşlı filler... En ağır mermerleri, en uzun kalasları taşıyorlardı itiraz nedir bilmeden. Bazen batan güneşin altında onların çamurlarda yuvarlanışını, hortumlarından su püskürtmelerini seyrederdi Cihan, içi burkulurdu. Çota'mn hatırasıyla gözleri dolardı. Şayet insanlar da hayvanlar gibi, maziyi de, geleceği de düşünmeden, birbirlerinin altını oymaya çalışmadan, şu anın içinde kalarak ve bir yudum suyun tadına vararak ya- şayabilselerdi, şu dünya daha az mutsuz bir yer olabilirdi.

orao

Evlendim. Konuşmamızı unutmayan şah, hana iyi kalpli bir zevce bulunması için emir vermiş. Buldular da. Benden altmış yaş genç olan karım, nazik, akil bir duldu. Birkaç ay evvel ailesini selde kaybetmişti. Bir tek o ve karnında taşıdığı bebek kurtulmuştujelaketten. O vakitten beri yalnızdı. Tıpkı kadın şair Mira Bai'ın yaptığı gibi, o da kocasının cenazesinde onunla birlikte yakılma *kdetine* sonuna kadar direnmişti. Gözleri benim bütün sırlarımdan daha kara, tebessümü her daim açmaya hazır bir gonca gibiydi; siyah, parlak saçları ıtırlı sular gibi akardı parmaklarımın arasından. Birçok gece, mum ışığında onu hayranlıkla seyrederken, zaten bildiği bir şeyi dillendirirdim: "Ben seni hak etmiyorum Amina. Öldüğüm vakit genç, gürbüz bir adamla evlenmeksin."

"Böyle şeyler söyleme" derdi, her *seferinde.* "Uğursuzluk getirecek-sin."

Amina'mn bebeği bir şafak vakti doğdu. Kara saçlı, toparlak yüzlü, ela gözlü bir oğlan. Onu kendi evladım gibi sevdim. Adını Sinan koyduk. Sonra *beyaz fdi* hatırlayarak yanma Çota ilave ettik ve karımın ailesine hürmeten, kayınpederimin adı olan Mutemİd'i de verdik. İşte böylece, bu âlemde bir *benzeri* olmayan oğlumuz Sınan Çota Mutemid, Agra güneşinin altında günbegün büyüyüp serpildi. Ben Osmanlı diyarında sahte bir Hintliydim; oğlumsa Hindistan'da hakiki bir Osmanlı oldu.

Oğlum diş çıkarmaya başladığı vakit, annesi ve komşular, onun hayatta tercih edeceği yolu anlamak için *birkaç* cisim koydular önüne: yaldızlı bir ayna, bir kuş tüyü, altın bir *bilezik* ve mühür mumu. Şayet aynayı seçerse ressam veya şair olacaktı. Kuş tüyü: Katip olacak *demekti Bilezik:* Tüccar. Mum: *Rütbeli bir* memur Sinan *bir* an *hareketsiz durdu. Çözmesi gereken bir* bilmece varmış *gibi kaşlarını çatarak önündeki cisimlere baktı. Bu arada kadınlar, kendi gönüllerinde* yatanı seçsin *diye* seslenip çağırıyorlardı. Onları işitmezden *geldi.* Sonra ani bir *hareketle* uzanıp boynumdaki *muskayı yakaladı. Çingenelerin* tılsımmı seçmişti.

"B'ı* ne anlama *geliyorT dedi* Amina *endişeyle.*

Gü.düm. "Emin ol, *kötü* bir şey değil*" dedim.* "Önüne ne koyarsak koyalı.n, kendi kararlarını *kendisi verecek demek, o kadar. "*

Üçümüz beraber sokağa çıktığımızda, *herkesin gözleri üzerimizde. Edepsiz şakalar yapıyorlar* hakkımızda. Biz de sokaktayürümenin başka bir yolunu bulduk. Karım, kucağında oğlumla önden yürüyor Ben *geride kalıp, ağır* ağır *peşlerinden gidiyor, onları seyrediyorum.*

Karım, Mikrimah'a kiç benzemiyor Ne sesi, ne çekresi, ne de mizacı. Yıldızlı *gecelerde, tenimi bir örtü* gibi kaplayarak üzerime uzandığında, *güzelliğiyle* çirkinliğimi yutar ve kulağıma "Seni bana Allak *gönderdi*[9] *diye fısıldar.*

Biliyorum ki, beraberlik *kaderimizde* olsaydı bile Mihrimah'tan asla böyle şeyler işitmeyecektim. Evet, karım Mikrimak'tan alabildiğine *farklı.* Ve ben onunla mutluyum. Fakat yine de... İstanbul'dan ayrıldığımdan beri Mikrimak'ı düşünmediğim tek bir günüm olmadı. Onu kala hatırlıyorum. İçim kala acıyor. İnsan kendisini sevmeyen birini *seneler* sonra bile özlediğini/ark ettiğinde, onu hakikaten seven kişinin karşısında beter bir suçluluk *duyuyor.*

Şak için *çalışmaya* başlamamın üzerinden bir yıl geçmişti ki, artık Tac Mahal dedikleri İşıklı Türbe'nin kubbesini tasarlamak vazifesi bana bahşedildi. Artık herkes, katta küçük çocuklar bile "Kubbebaz diye çağırıyor beni. Sakayı ker sabak tefi iş ediyorum. Geçen gün, yanında kirtille, acemi bir delikanlı çıktı karşıma. "İzin verin, makluk sizi gezdirsin üstat" demez mi?

Tırmanmama yardım ettiler. Makfenin içine oturdum. Dur durak bilmeden çalışan işçilere baktım *oradan.* Yanaklarımdan aşağı akan yaşları tutamadım. Tac Makal'in tamamlandığını göremeyeceğim. Şayet yakında ölmezsem, dadının laneti devam ediyor demektir. O vakit *kendi* başıma terk etmeliyim bu diyarı. Kendim son vermeliyim bayatıma. İsa'ya ve diğer talebelerime talimatlar, *taslaklar bıraktım.* Dinlerler mi bilinmez. Çırak taifesinin ne zaman ne yapacağını Önceden kestirmek zor. Sonuçta ben olsam da olmasam da, bu şanlı yapı bitecek nasılsa.

Ustamla ilk büyük inşaatımız olan Şekzade Camii'nin kubbesinin içine koyduğumuz bezemeleri Tac Makal'in kubbesine taşıyacağım.

Mikrimak için, sadece bilen gözlerin görebileceği bir işaret saklayacağım. Saf mermerin üstüne şöyle yazacağız: "Bu bina bu âlemde yükseldi kat kat / şakitlik etsin diye Tanrı'ntn rakmetine / Ve *kdemoğlunun* aşk u *muhabbetine*..."

Tac Makal... Taşın aksi suya yansır burada. Yaradan'm yansıması insana. Aşk, kalp ağrısında bulur aksini. Hakikat ise *hikayelerde. Hepimiz* aynı *görünmez* gök *kubbenin* altında yaşıyor, *didiniyoruz. Zengin ve fakir,* Müslüman ve va/tizli, kadın ve erkek, *efendi ve köle,* sultan ve jılbaz, usta ve çırak... Bütün ayrımların ortadan kalktığı bir kal var, tekmil sesler kubbede *toplanıp* som bir sessizliğe dönüştüğünde. Belki de kâinatın *merkezi yerin altında değil, üstünde: Kubbede.*

Bu âlemi böyle *tahayyül* edebildiğimde, yönümü şaşırıyorum. Ne

Doğu *kalıyor, ne* Batı. Geçmiş *ne* zaman bitti, gelecek ne vakit *doğar söyleyemiyorum. Ne* semanın *nerede durup, toprağın nerede başladığını biliyorum artık; ne de Şark ile Garp'ın ne yöne* düştüğünü. Tek *bildiğim* şu:

Öğrenme aşkıyla geçti ömrümüz, aşkı öğrenemesek de...

Yazarın notu

Bu romanı yazmaya koyulduğumda tarihimizin en renkli ve kıymetli, fakat ne yazık ki bizde de, dünyada da yeterince bilinmeyen dehalarından Mimar Sinan'ı, ustayı, bambaşka bir cepheden anlatmayı arzu etti gönlüm. Onu ve onunla senebesene yakından çalışan çırakları, işçileri, kürek mahkûmlarını ve hayvanlan yazmak istedim. Sinan gibi çok eser üretmiş, uzun yaşamış birini roman karakteri yapmaya kalkınca, en büyük zorluk zamanı nasıl kullanacağınız sorusu oluyor. Nasıl yapmalı da, bunca farklı hadiseyi edebi bir kitabın sayfalanna sığdırabilmek? Bir caminin yapımı yedi sekiz sene sürebiliyordu. Bu haliyle dümdüz kronolojik bir akışa sadık kalmam zordu. Anlatım yavaşlayacak, gereksiz uzamalar ve kopukluklar olacaktı. Bu sebepten zamanı daha esnek, hızlı ve akışkan kullandım.

Dikkatli okurların gözünden kaçmamıştır sanırım. Mesela Mihrimah Sultan gerçekte on yedi yaşında evlenmişti. Ben onu daha geç evlendirdim. Zira fılbaz ile bahçedeki sohbetlerinin sürmesini tercih ettim. Keza Rüstem Paşa'nm ölümü aslında daha erken olmalıydı, romanın ritmi için ben onun sonunu biraz

erteledim.

Yahut mesela Delibozuk Reis ya da namı diğer Gâvur Kaptan. Tamamıyla hayali bir karakter. Fakat hakikaten Osmanlı saflarına geçen Avrupalı denizciler vardı. Bunların hikâyesi henüz anlatılmadı. Ne bizde, ne Batı'da.

Takiyeddin'i hikâyeye erkenden sokmak bilinçli bir tercihti. Yoksa müneccimbaşı olması Sultan III. Murad dönemine rastlar. Halbuki ben ondan daha evvel bahsetmeye başladım, çünkü önemsediğim bir şahsiyetti. Daha çok nefes alsın, hem emekleri hem çektikleri bilinsin istedim. Keza Sokollu'nun ölümü, rasathanenin yıkılmasından önce olmalıydı, ben daha sonraya bıraktım. Zira rasathaneye öncelik verdim. Bu kadar önemli bir bilimsel gelişme, bu kadar hazin bir sonla noktalandığı için... Melchior gerçek bir karakter. Q da, Busbecq de 1555'e doğru gelmişler İstanbul'a. Ben gene romanın akışı içinde geliş, kalış ve ayrılış süreleriyle biraz oynadım. Roma'da bir grup Osmanlı mimarın dolaştığı biliniyor. Kimdi bunlar, ne yapmaya gittiler, pek fazla inceleme yok haklarında. Ben onları Sinan'ın kalfaları Davud ve Cihan olarak hayal ettim. Ve hakikaten Süleyman isimli bir fil vardı Viyana'da. Onun yolculuğunu dünya edebiyatının güçlü kalemlerinden José Saramago, *Filin Yolculuğu* adlı eserinde anlatmıştı vaktiyle.

Son tahlilde anlattığım hikâye başından sonuna sadece bir düş. Tarihsel gerçekliklerden beslenerek kurulmuş, kat kat inşa edilmiş, bir başka ve bir öte evren.

Bu kitabı yazarken gerek Türkçe, gerek İngilizce kaynaklardan yararlanarak epeyce araştırma yaptım. Nice kitap ve makale var zikretmem gereken. Fakat bir tanesi var ki, bende izi derin: Prof. Gülru Necipoğlu'nun *Sinan Çağı* adlı çalışması. Kendisine aynca bu romanın erken bir kopyasını okuduğu, değerli fikirlerini benimle paylaştığı için teşekkür ederim.

"Dünya su gibi aksın" derdi Sinan.

Dilerim ki bu roman da okurlarının gönlünde su gibi akmış olsun...